

ERENC • VALL • ÁSÓSGYAK

GEREBEN FERENC

VALLÁSOSSÁG
ÉS EGYHÁZKÉP

·INTERJÚK TÜKRÉBEN·

Országos Széchényi Könyvtár

Budapest — Csíkszereda

2004

GEREBEN FERENC

VALLÁSOSSÁG ÉS EGYHÁZKÉP
– INTERJÚK TÜKRÉBEN –
(Vallomások a vallásról)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

GEREBEN FERENC

VALLÁSSOSSÁG ÉS EGYHÁZKÉP
– INTERJÚK TÜKRÉBEN –
(Vallomások a vallásról)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Kerkai Jenő Egyházzociológiai Intézet

Budapest

2003

A kötet alapját képező kutatás a
KERKAI JENŐ EGYHÁZSZOCIOLÓGIAI INTÉZET
műhelyében és támogatásával készült.

A kutatást vezette, az interjúk szövegét szerkesztette és az I.-VI. fejezetet
írta: **Gereben Ferenc**

A VII. fejezet **Kelemenné Torma Erzsébet** munkája

Lektorálta: **Bögre Zsuzsa**

A Kerkai Jenő Egyházzsociológiai Intézet megbízásából készült
a csíkszeredai Státus Könyvkiadóban
Felelős vezető: Birtók József igazgató
Műszaki szerkesztő: Bodor Julianna

ISBN: 973-8311-42-x

© Gereben Ferenc, 2003

© Kerkai Intézet, 2003

Nyomtatta a Státus Nyomda
www.status.com.ro

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETŐ.....	7
II. ÉLETÉRTÉKEK ÉS ÉLETCÉLOK	9
1. Életértékek.....	9
2. Életcélok – országos adatok tükrében	11
3. Az interjúk az életcélokról	14
4. Az interjúk tartalomelemzése	21
5. Az életcélok „szerkezete”	25
III. A VALLÁSOSSÁG TÍPUSAI.	31
1. Az interjúk tanúsága az „egyházias” vallásosságról.....	33
2. Mit jelent az, hogy a „maga módján” vallásos?	36
3. Az istenhit változatai	41
4. A vallásosságról és az istenhitről szóló nyilatkozatok tartalomelemzése ...	45
5. A vallásosság „szerkezete”	47
6. Vallási életutak.....	51
IV. HITEK ÉS VALLÁSGYAKORLÁSI SZOKÁSOK	53
1. „Hisz-e Ön...”	53
2. Imaélet és a vallásgyakorlás egyéb módjai	60
a.) Imádkozási szokások.....	61
b.) Biblia-olvasás	67
c.) Istentiszteletek, szertartások látogatása.	73
d.) Egyházi (civil) tevékenység	77
V. EGYHÁZKÉP	81
1. „A Katolikus Egyház olyan intézmény...”	81
2. Az egyházkép szerkezete.....	86
3. Az egyház funkciói	90
4. A kor kihívásai és az egyház válasza	92

VI. MILYEN A JÓ LELKIPÁSZTOR?	97
1. „Szerintem a jó lelkipásztor...”	97
2. A lelkipásztor-kép elemei	102
3. A lelkész-kép szerkezete	104
VII. A VALLÁSOSSÁG ALAKULÁSA EGY CSALÁD HÁROM GENERÁCIÓJÁNÁL (Írta: Kelemenné Torma Erzsébet)	109
1. A családtagok bemutatása	109
a.) Nagymama.....	109
b.) Apa	111
c.) Anya	112
d.) Unoka	114
2. Vallásosság, vallásgyakorlat	115
3. Egyház-kép	124
4. Lelkipásztor-kép	127
VIII. FÜGGELÉK (INTERJÚK)	129
1. Bevezető sorok az interjúkhoz	129
2. „Vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”	130
3. „Vallásos vagyok a magam módján”	182
4. „Nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e vagy sem”	244
5. „Nem vagyok vallásos”	255
6. „Nem vagyok vallásos, mert más a meggyőződése”	271
7. Utószó	289
HIVATKOZOTT IRODALOM	293

I. BEVEZETŐ

Ebben a kötetben arra tesziünk kísérletet, hogy – a vallásosság témakörében – párba állítsuk az emberi történetekre, vélekedésekre alapuló *interjú*s műfajt a *tudományos analízissel*, a sokszor intimnek mondható *vallomások*at az egzakt-ságra törekvő szociológiai *adatelemzéssel*. Mindezt azért tesszük, mert plasztikusabb, árnyaltabb képet remélünk a kétfajta módszer együttes alkalmazásától. Vizsgálódásunk empirikus alapját *80 (irányított) beszélgetés* képezte.

A Jézus Társaság Magyarországi Rendtartománya keretében működő, András Imre S.J. által alapított Kerkai Jenő Egyházzsociológiai Intézet 1997 őszén és 1997/98 telén végzett felmérést a vallásossággal, egyházzal kapcsolatos hétköznapi magatartásformák és vélekedések feltárása és elemzése céljából. Vizsgálatunk félstrukturált interjúkkal dolgozott: kérdőívünk néhány kérdéskör esetében magnóval rögzített beszélgetéssé alakult át. A 80 vizsgált (felnőtt) személy kiválasztásánál – a meginterjúvoltak társadalmi jellemzőit tekintve – a lehető legnagyobb *változatosságra* törekedtünk, de csak a laikusok körén belül: lelkipásztort, teológust nem interjúvoltunk meg, mivel ők a vizsgált kérdésekkel „hivatalból”, professzionális szinten foglalkoznak. Ebből következően – s ezt hangsúlyoznunk kell – az alábbi interjúk szövegek *nem teológiai*, hanem köznap megnyilvánulások, s elemzésük sem teológiai, hanem szociológiai jellegű.

A megszólítottak válaszadói hajlandóságát jelentősen befolyásolta az a tény, hogy volt-e olyan gondolata a vallásosság, hit, egyház stb. kérdésköréről, amelyet hajlandó volt megosztani egy rokonszenves és korrekt, de többnyire mégis csak idegen interjúkészítővel.¹ Az együttműködési hajlandóság általában az iskolázottság mértékével egyenes, az életkorral viszont fordított arányban növekedett, így az interjúalanyoknak az össztársadalmi arányoknál jóval nagyobb hányada volt érettségizett (34%) és diplomás (45%), valamint 18-30 év közötti (39%). De azért nem hiányoztak az alacsony (akár 8 általánosnál is kevesebb) végzettségű, az idős (akár 70 év feletti), és a fizikai foglalkozású (15%) vagy nyugdíjas (25%) válaszadók sem. Az interjúk egyharmada készült a fővárosban, egynegyede pedig 10 ezernél kisebb lélekszámú településeken, a többi kisebb-nagyobb vidéki városban, az ország legkülönbözőbb tájain. Szóval – a tanultabb rétegek túlsúlya ellenére – meglehetősen széles társadalmi bázissal rendelkeznek azok a vélekedések, amelyeket kérdőívvel és magnetofonnal felszerelt interjúkészítőink rögzítettek. Az

¹ Az interjúkészítők általában egyetemi hallgatók, illetve fiatal diplomások (tanárok, szociológusok, könyvtárosok stb.) voltak. Köszönet gyanánt álljon itt a nevük: *iff. Bitsánszky Géza, Gereben Zsófia, Geri Zoltán, Kelemenné Torma Erzsébet, Nagy Zsombor, Prigya Éva, Prigya Zsolt, Stekovics Rita, Szenzenstein Balázs, Tóth Ida és Török Balázs*. Itt szeretnénk köszönetet mondani azoknak is, akik az adatok (manuális és számítógépes) feldolgozásában (*Bárdos Tamásné, Juhászné*

interjúk elkészülte óta ismertté váltak olyan reprezentatív *országos felmérési eredmények*,² amelyek megbízható és széleskörű információs háttérrel nyújtanak a szűkebb társadalmi bázist képviselő, ugyanakkor az egyedi élethelyzeteket és véleményeket részletesen megvilágító interjúk realisabb értelmezéséhez.

Ami kutatási eredményeink közzéadási rendjét illeti, először a főbb vizsgálati témáinkra vonatkozó adatokkal és azok elemzésével ismertetjük meg az olvasót. Az interjúk szövegéből (tartalomelemzéses módszerrel és egy speciális matematikai eljárással) tendenciákat, általánosabb – hipotetikus – tanulságokat igyekszünk levonni, másrészt viszont – ahol lehet – az interjúkból nyert adatokat tágabb összefüggésrendszerbe (szélesebb körű vizsgálatok információs hálózatába) kapcsoljuk be. Már ebben az első részben is közlünk – illusztrációként – rövidebb-hosszabb interjúrészleteket. A kötet első részéhez csatlakozik egyik interjúkészítőnk, *Kelemenné Torma Erzsébet* összeállítása, amely – interjúk alapján – egy család három generációjának eltérő vallási viselkedéséről ad képet.

A kötet második – terjedelmesebb – felében viszont maguk az interjú-szövegek a főszereplők. Ebben arra törekedtünk, hogy egy-egy interjúalany lelki habitusa, vallással, egyházzal stb. kapcsolatos véleményrendszere viszonylag részletesen, a maga egyedi vonásaival együtt bontakozhassék ki. Ez utóbbi részt kordokumentumnak szánjuk, azt kívánjuk szemléltetni, hogy a magyar társadalom különböző tagjai – a „kemény” és „puha” egyházüldözés és az ateista propaganda évtizedei után, az ezredforduló küszöbén, hogyan gondolkodtak Istenről, hitről, vallásról, egyházzal.

Ami az *interjú-szövegek* közzéadásának *tipográfiáját* illeti, a kérdező szövegét dőlten szedtük; a magnós visszajátszás során érthetetlennek bizonyult, vagy rövidítési céllal kihagyott szövegrészek helyét (...) jellel jelöltük. A három pont önmagában a befejezetlen gondolatmenet jelölésére szolgál. Az érthetőség kedvéért a szerkesztő által betoldott szövegrészeket [szögletes] zárójelbe tettük, ugyanakkor a lehető leghűbb szövegközlésre törekedtünk, és ezért – főleg a kiadvány második felében található hosszabb összefüggő interjúrészletek közzéadása során – a szövegekben redundáns nyelvi elemek is találhatók.

Heftyey Mária; Bolváry Endre, Szabados Tímea), az interjúk tartalomelemzésében (Geri Zoltán), valamint a szövegek leírásában és gondozásában (Prigya Éva) nyújtottak értékes segítséget.

² Tomka Miklós 1998-as, az „Aufbruch” projekt keretében végzett országos reprezentatív felmérésére gondolunk, valamint a Kerkai Jenő Egyházzociológiai Intézet „Vallásosság és kultúra” projektje során e sorok írójának 2000 őszén végzett – ugyancsak a felnőttkori magyarországi népességet reprezentáló – adatfelvételére.

II. ÉLETÉRTÉKEK ÉS ÉLETCÉLOK

Az alábbiakban a 80 beszélgetés anyagából az interjúk során felmerült fontosabb kérdések közül elsőként az *életértékek* és az *életcélok* témájával szeretnénk – még a vallásosság tüzetesebb vizsgálata előtt, annak mintegy bevezetéseként – foglalkozni. Úgy gondoltuk ugyanis, hogy ha az élet nagy kérdéseiről: Isten létéről, hitről, transzcendenciához való kapcsolatról, a vallásosság összetevőiről illetve hiányáról stb. gyűjtünk adatokat, ismernünk kell (és talán először ezt kell megtudnunk), hogy az adott emberek értékrendjét, vagyis – felfogásunkban – az *anyagi, erkölcsi, kulturális, transzcendens, szociális stb. „javaknak” az adott személyiségre vagy közösségre jellemző fontossági sorrendjét*, milyen preferenciák jellemzik, és hogy egyáltalán van-e valamilyen elgondolásuk az élet, és konkrétan a saját életük értelméről, van-e valamilyen távlatos elképzelésük, „belső iránytűjük”, amelyhez életük sodrát igazítják.

1. ÉLETÉRTÉKEK

Először is tisztáznunk kell, hogy milyen az az *értékszemléleti közeg*, és melyek az utóbbi évtizedben megfigyelhető *értékváltozási tendenciák*, amelyben vizsgált csoportunk elhelyezkedett. A nyolcvanas és kilencvenes évek mások és saját magam által végzett értékszociológiai megfigyeléseinek, illetve az ezekből kiolvasható változásai tendenciáknak a bemutatását és összefoglalását már másutt megkíséreltem,³ itt most csak a legfontosabb tanulságokra utalnék. Eszerint a rendszerváltozási folyamat során a jelek szerint *csökkent a hagyományos (önkorlátozó és közösségi) értékek* (takarékoság, fegyelmezettség, munkaerkölcs stb.) *presztízse*, ugyanakkor *növekedett az anyagiasság szemléletre, az individualizálódásra, a pragmatikus-racionális szemléletre való hajlam, de szaporodtak a kreativitásra, az információéhségre, sőt a toleranciára utaló jegyek is*. Ennek az értékváltozási tendenciának a jövőorientációs hatásfokához nyújt támpontot Andorka Rudolf egyik nagy ívű tanulmányának⁴ az a gondolatsora, amelyben megkísérli a modern piacgazdaságot és a demokratikus politikai rendszert működtetni képes „modern személyiség” jegyeinek, tulajdonságainak összefoglalását. Eszerint ezt a személyiséget szigorú munkaerkölcs, takarékoság, kezdeményezésre való készség, gazdasági és közéleti aktivitás, individuális gondolkodás, ugyanakkor szabálykövető magatartás kellene hogy jellemezze. Ez a normatíva – a fentiekből kitűnik – csak részben teljesül; bizonyos követelményeitől pedig kifejezetten távolodik a társadalom.

³ Gereben Ferenc: *Könyv, könyvtár, közönség. A magyar társadalom olvasáskultúrája, olvasás- és könyvtárszociológiai adatok tükrében*. Bp. 1998. Országos Széchényi Könyvtár, 67-75. p.

⁴ Andorka Rudolf: *Változások és állandóságának a magyar társadalomban a rendszerváltozás óta* = Magyar Szemle, 1994. 10. sz.

Ami 80 interjúalanyunk értékrendjét illeti, velük Noellë-Neumann nevelési értékesztjé⁵ töltöttük ki (ld. 1. sz. táblázat). A feladat úgy szólt: *„Összeállítottunk egy listát, amelyik – ABC rendben – különböző követelményeket tartalmaz arra vonatkozóan, hogy mit kell a gyerekeknek későbbi életükre útravalóul adni, mit kell a gyerekeknek a szülői házban tanulniok. Melyeket tartja Ön ezek közül különösen fontosnak? Kérjük, válassza ki az öt legfontosabbat!”*

A táblázat nemcsak interjúalanyaink 1997 végéről származó válaszait, hanem egy népesebb (1035 fős), országos átlagot tükröző reprezentatív mintacsoportnak az ezredforduló idejéből származó adatait is tartalmazza, összevetés céljából. Interjúalanyaink átlagon felül kvalifikált 80 fős csoportja a *lelkiismeretes munkát* és az *egészséges életmódot* (mint legfőbb hiányértékeket?) tartja a jövődő generáció számára átadandó legfontosabb értékeknek, hasonlóképpen az országos átlagot képviselő népesebb mintacsoporthoz. A továbbiakban azonban némileg eltérően alakult a sorrend: interjúalanyaink 80 fős csoportja a *tudásszomjat*, az *emberismeretet*, az *udvariasságot* és az *olvasást* preferálja, a reprezentatív országos minta ugyanezen értékeket más sorrendben említette meg, illetve más értékeket (pl. takarékoság, érvényesülés) helyezett előtérbe.

Elmondhatjuk, hogy interjúalanyaink csoportja *az átlagosnál lényegesen fontosabbnak tartotta az intellektuális, illetve kulturális jellegű nevelési célkitűzéseket* (tudásszomj, művészetek, olvasáskultúra), valamint *a vallásos hitet*; míg az átlagot jelentő magatartásban *az önérvényesítés a takarékoság* és a *rendbe való beilleszkedés* pragmatikus értékei élveztek preferenciát. *Vizsgálati csoportunk tehát a posztmateriális értékekre a szokásosnál lényegesen fogékonyabbnak bizonyult.* Az életcélok vizsgálatára egy ilyen emelt szintű értékorientációs társadalmi közegben került sor.

⁵ Noellë-Neumann, E.: Buchhandler und Buchkaufër 1978. Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel – Frankfurter Ausgabe Nr. 90. vom 10. November 1978. St. W 708.

1. sz. táblázat „Mit kell a gyerekeknek a szülői házban tanulniuk?”

Sor-szám	Nevelési elvek	Említési arányok (%)	
		Vizsgálati csoportunk (1997/98)	Országos Kerkai-vizsgálat (2000)*
1.	Egészséges életmód	70,0	53,2
2.	Emberismeret a megfelelő barátok és barátnők kiválasztásához	45,0	32,6
3.	Érdeklődés a politika iránt, a politikai összefüggések megértése	8,7	5,0
4.	Érvényesülni, ne hagyja magát könnyen legyőzni	23,8	44,4
5.	Kedvét lelteni a művészetekben	20,0	8,5
6.	A másképpen gondolkodókat tisztelni, toleránsnak lenni	40,0	30,2
7.	Munkáját rendesen és lelkiismeretesen végezni	70,0	65,9
8.	Örömet találni a könyvben, szívesen olvasni	43,8	14,2
9.	Pénzzel takarékosan bánni	23,7	45,1
10.	A rendbe beilleszkedni, alkalmazkodni	8,7	27,3
11.	Szerénynek és tartózkodónak lenni	12,5	20,8
12.	Szilárd hit, szilárd vallási kötődés	36,3	11,2
13.	Technikai szakértelem	5,0	7,1
14.	A sok TV-nézés mérséklése	3,8	6,6
15.	Tudásszomj, vágy a szellemi színvonal állandó emelésére	52,5	28,9
16.	Udvariasság és jó magaviselet	43,7	47,7
Együtt		397,5	448,7
N=		80	1035

* Forrás: a Kerkai Intézet 2000 őszén végzett országos reprezentatív felmérésének adatbázisa.

2. ÉLETCÉLOK – ORSZÁGOS ADATOK TÜKRÉBEN

Andorka Rudolf említett tanulmánya (Erik Allard elméletére⁶ támaszkodva) az emberi „jóllét” három szükséges alapfeltételét sorolja fel: 1.) anyagi javak; 2.) jó emberi kapcsolatok; 3.) életcélok, az életnek értelmet kölcsönző szemlélet.⁷ Itt most kutatásunknak ez utóbbi dimenzióra vonatkozó eredményeivel szeretnénk foglalkozni.

6 Allardt, E.: *About Dimensions of Welfare*. Helsinki, 1973.

7 Andorka R.: i. m. Magyar Szemle, 1994. 10. sz. 1016. p.

Andorka Rudolf egy másik tanulmányából,⁸ amely a Magyar Háztartás Panel felmérés-sorozatának reprezentatív adataira támaszkodik, az alábbiakban három táblázatot közlünk (ld. 2-4. sz. táblázatok).⁹

2. sz. táblázat⁹

A megkérdezett felnőttek véleményének %-os megoszlása az életük értelméről és az önmagukba vetett hitről							
Kérdés	Év	Soha	Néha	Gyakran	Nagyon gyakran	Állandóan	Összesen
Milyen gyakran érzi úgy, hogy az életének nincsen sem célja, sem értelme?	1978	72	19	4	3	2	100
	1990	55	33	6	4	2	100
	1994	47	36	9	5	3	100
Milyen gyakran érzi úgy, semmire sem alkalmas, hogy már nem tud hinni önmagában?	1978	71	22	4	2	1	100
	1990	53	38	4	3	1	100
	1994	60	28	6	4	2	100

3. sz. táblázat

A megkérdezett felnőttek véleményének %-os megoszlása a távolabbi célokról és az eszményekről, értékekről					
Kijelentés	Év	A megkérdezettek a kijelentéssel			Összesen
		nem értenek egyet	részben egyet-értenek	teljesen egyet-értenek	
Minden olyan gyorsan változik, hogy az ember azt sem tudja már, miben higgyen	1978	46	33	21	100
	1990	13	28	59	100
	1994	13	38	49	100
Az ember az egyik napról a másikra él, nincs értelme előre terveket szőni	1978	69	17	14	100
	1990	17	35	48	100
	1994	20	34	46	100

⁸ Andorka Rudolf: *A magyar társadalom változásai 1989-1996.* = Ezredforduló, 2. sz. (1997. nov.) 8-12. p. [A História, a Köznevelés, a Technika és a Természet Világa melléklete]

⁹ Forrás: Andorka: I. m. Ezredforduló sz. 2. sz. 12. p.

4. sz. táblázat

Az anómia és elidegenedés megnyilvánulása 1995-ben és 1996-ban (Százalékos megoszlás)				
Anómia és elidegenedés	1993		1996	
	teljesen igaz	részben igaz	teljesen igaz	részben igaz
Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon	38,9	39,0	42,2	37,7
Manapság alig tudok eligazodni az élet dolgaiban	24,7	37,2	17,7	35,1
Sorsom alakulását alig tudom befolyásolni	16,7	40,3	11,3	39,1
Gondjaim többségén alig tudok enyhíteni	15,6	35,5	12,1	32,5
Gyakran fontos dolgokban is tehetetlen vagyok	13,7	33,4	9,9	28,9
Nem tudom problémáimat megoldani	9,7	42,0	6,9	40,4
A munkámban sem lelem örömet	5,7	17,3	5,2	16,9
Gyakran érzem magányosnak magamat	11,8	14,3	11,2	13,6

A 2. és a 3. sz. táblázatok egyértelműen tanúsítják, hogy a magyar társadalom a rendszerváltozásba erősen megrendült jövőképpel és megtépázott önértéktudattal fogott bele: 1978 és 1990 között jelentősen megnőtt azoknak az aránya (28%-ról 45%-ra), akik (időnként vagy állandóan) úgy érezték, hogy *az életüknek semmi célja és értelme nincs*; és 29%-ról 47%-ra emelkedett azok aránya, akik (néha vagy gyakran) úgy érezték, hogy *semmire sem alkalmasak*. Az egyik pesszimisztikus kijelentéssel („az ember egyik napról a másikra él, nincs értelme terveknek szólni”) 1978-ban a felnőtt népesség 31%-a, 1990-ben viszont már 83(!) %-a értett egyet (részben vagy egészben). Az adatok a következő mérés idején, 1994-ben egy esetben (ld. 2. sz. táblázat életcél-kérdése) további romlást, többnyire azonban *stagnálást, illetve némi javulást valószínűsítettek*. Vagyis mintha a kilencvenes évek előrehaladtával az emberek alkalmazkodni kezdtek volna a megváltozott társadalmi körülményekhez. Ez tűnik ki a 4. sz. táblázat adataiból is: 1993 és 1996 között az *anómiás* (a törvényi standardoktól elforduló) és az *elidegenedésre* utaló megnyilvánulások zöme, – összefoglalóan a *tehetetlenség* és a külső erőknek való *kiszolgáltatottság* érzése – ha szerényen is, de *csökkenő* tendenciát mutatott. Ami valamelyest emelkedett, az a szabályok kijátszására való hajlandóság volt. Vagyis a kiszolgáltatottság érzését egyesek a kiskapuk felkutatásával és a szabályok áthágásával próbálják leküzdeni. A szerző maga sem mert határozott magyarázatot adni e tendencia okaira vonatkozóan, de feltételezi, hogy a *szabadság meg-növekedése* csökkentette az embereket eleinte megbénító tehetetlenség-érzést. Tegyük hozzá: gyakorlatias megközelítésben a legfőbb okként az valószínűsíthető, hogy az idő múlásával a társadalom kezdi *kiismerni* az új játékszabályokat, s egy-részt alkalmazkodik hozzájuk, másrészt megtanulta kijátszani őket.

3. AZ INTERJÚK AZ ÉLETCÉLOKRÓL

A magnóval rögzített beszélgetések nyitó kérdése így hangzott: „*Fontosnak tartja-e Ön, hogy az embernek legyen valamilyen életcélja? Kérem, mondja el, Ön mit tűzött ki célként maga elé!*” A válaszokat először kategóriákba foglaltuk, majd tartalomelemzésnek vetettük alá.

Mind a 80 interjúalanyunk úgy vélekedett, hogy az embernek *szüksége van életcélokra*, a különbség igazából csak e célok *szűkebb* vagy *tágabb* perspektívái között adódtak. Annak ellenére, hogy maga az életcél-kifejezés inkább az utóbbi (a tágabb perspektívájú) jelentésárnyalatot sugallja, megkérdezett csoportunk zöme (közel hattizede) *kizárólag szűkebb* perspektívájú „hétköznapi” célokban (család, egzisztencia, munka stb.) gondolkodott; közel *egyharmada* – *szűkebb* célok mellett – *távlatosabb*, életstratégiát feltételező (erkölcsi, magatartásbeli, intellektuális stb.) célokat is említett; valamivel több mint *egyhúsza*da (vagyis elenyésző kisebbsége) pedig *kizárólag* ez utóbbiakban, tehát *csakis tágabb horizontú* célokban gondolkodott. (Hozzá kell tennünk, hogy mindezt egy átlagosnál képzetesebb csoportban tapasztaltuk!)

A megkérdezettek viszonylag alacsony száma nem jogosíthat fel minket aprólékos keresztábrás elemzésekre, mégis szót kell ejtenünk bizonyos tendenciákról. Nevezetesen: *az alacsony iskolázottsággal, valamint a vallásosság lazább formáival (illetve hiányával) inkább párosult szűkebb horizontú életstratégia*, míg a diplomások és az egyházakhoz kötődően vallásosak a többinél valamivel erősebben vonzódtak az életcélok tágabb (erkölcsi és kulturális értékeket is érintő) perspektíváihoz.

Élőbbé válik mindjárt a témánk, ha átadjuk a szót a meginterjúvoltaknak: hadd mondják el ők maguk, hogyan vélekednek életük értelméről, célkitűzéseikről. Hogy az életcélok és a vallásosság összefüggéseiről plasztikusabb képet kapjunk, az interjúkat a vallásosság (gyengülő) fokozatainak¹⁰, s azon belül az interjúalanyok sorszámának véletlenszerű (növekvő) sorrendjében közöljük. Az alábbi szöveg-illusztrációk egyúttal azt is tanúsítják, hogy az imént említett, az erősebb vallásosság és a morális célkitűzések között tapasztalt enyhe összefüggésbe sok kivétel is belefér, amikor például nem vallásos emberek a szeretet fontosságáról vallanak.

¹⁰ Most eltekintünk azoktól a vitáktól, amelyek a vallásosság különböző típusairól folytak, és a „fokozatokat” lényegében Tomka Miklós mintegy két évtizede alkalmazott tipológiájára támaszkodva jelöljük meg (az „egyház tanítása szerint” vallásos; „maga módján” vallásos; nem tud dönteni; /egyszerűen/ nem vallásos; másféle meggyőződéséből adódóan nem vallásos). Ld.: *Tomka Miklós: Magyar katolicizmus* 1991. Bp. 1991. OLI, 23. p. Erre a kérdésre a III. fejezetben még visszatérünk.

Elsőként egy 75 éves, falun élő, római katolikus háziasszony szólal meg, aki vallásosnak mondta magát, mégpedig az „egyház tanítása szerint” (4. sz. interjúalany)

– Hát ha nincs az embernek életcélja, akkor minek él. Én így fogom fel. Mert ha nincs célom az élethez... Nekem ilyen célom van, hogy a Jóisten adjon erőt, egészséget, meg a gyerekeimnek is, mert ők előttük is van egy életcél, mert a saját gyerekeiket is nekik kell irányítani. (...)

– És mi volt amit ki tetszett ön maga elé tűzni?

– Az, hogy én igaz ember legyek. Nekem ez volt a fő célom. Hogy becsüljük meg egymást együtt küzdjünk a gyermekekért – öt gyermekem volt – hogy fel tudjuk nevelni. Meg dolgoztam, és nekem más célom nem volt. És a gyerekeimet taníttatni. Hát nekem ez volt a fő célom. Rangra sose vágytam, csak erre a munkára. Hatvanöt éve vagyok harangozó, ebből négy év esett ki csak. (...) Amikor építettük ezt a parókiát, milyen jó volt, hogy az ember dolgozott, (...) építettük a templomot – hát ez életcél az embernek! (...) Építettünk egy kis házat, mert akkor csak annyira telt nekünk, hát ez az embernek az életcélja, hogy a családot felnevelje.

Egy 46 éves, fővárosi, római katolikus, egyház tanítása szerint vallásos („megtért”) diplomás nő az alábbiakat mondta az életcélját firtató kérdésre (8. sz. interjúalany):

– Hát biztos, hogy amikor nem voltam keresztény, akkor mások voltak [a céljaim]. Tehát tanítottam, és volt bennem az, hogy mindent átadni a gyerekeknek. Tehát a tudást átadni a gyerekeknek. Meg a gyerekkel jól bánni, törődni, ez biztos, hogy bennem volt. Most a legfontosabbnak azt tartom (...), hogy Isten mellett megmaradjanak. Szóval ezt tartom számomra is a legfontosabbnak. S akkor mind, ami ebből következik: tehát az, hogy elfogadni az embereket; soha ne legyen olyan kapcsolat, ami a harag miatt megszakad. Ez a korábbi életemhez képest egy új dolog. Tehát ez a megbocsátás, újrakezdés – nagyon fontosnak tartom!

21 éves, egy nagyközségből a fővárosba bejáró római katolikus titkárnő (aki egyháza tanítása szerint vallásos) válasza (9. sz. interjúalany):

– Hát nyilván kell, hogy legyen valami, mert különben azt gondolhatja magáról valaki, hogy ha nincs életcélja, hogy csak úgy tengődik, és nincs semmi értelme annak, amit csinál. Mindenképp kell valami, amiért úgymond küzd. Én kettőt is kitűztem magam elé: az egyik az, hogy minél tovább tanuljak, ameddig csak lehet. Szeretnék mindent elsajátítani, mert nem szeretem, ha másokra vagyok utalva. Szeretek inkább mindent magam megcsinálni. Abban megbízom. És egy nagy családot szeretnék, hogy sok-sok ember, sok gyermek legyen, és hogy tartsuk a kapcsolatot, ne úgy, mint a mostani családomban, mert az annyira nem jó. Hanem, hogy mindenki szeressen mindenkit. Olyan igazi nagy család!

62 éves férfi, nyugdíjas technikus, egy (dunántúli) megyeszékhely lakosa, aki római katolikus és az egyház tanítása szerint vallásos (12. sz. interjúalany):

– Hát lehet, hogy irtózatossá válnak, de hát miután már az egész folyamatnak inkább a végén vagyok, úgyhogy erre már inkább úgy köll visszatekinteni. Én mindig arra törekedtem, az ember akkor konkrétan megfogalmazta és kitűzte célul, szerintem: a tisztesség és becsületesség, a gerinces élet, nem mások hátán fölkapaszkodva, és egy olyan elvhez, amiben az ember hitt, tudta ahhoz tartani magát, és attól, ha lehet, el nem térni. Undorodtam azoktól, akik ha kell, évente változtatták a nézeteiket csak azért, hogy egy (...) lépcsőfokkal följebb jussanak. (...)

23 éves fővárosi jogász férfi, római katolikus, egyházának tanítása szerint vallásos (19. sz. interjúalany):

– Az életcél nagyon fontos, tulajdonképpen az irányítja a mindennapi cselekedeteinket is, és hát nekem van egy transzcendens célom: szeretnék üdvözülni az itteni életen túl. És van egy életcélom, az pedig a hivatásomnak a megvalósítása: egy nagyon jó regényt szeretnék írni. Igen, ez a fő, és akkor a szokásosak. A jó családi élet, az még fontos. Többi az adja magát.

24 éves (alföldi) kisvárosban élő (fővárosi) egyetemi hallgató nő, felekezet nélküli, de felnőttkori keresztség előtt áll, megtérő vallásos (39 sz. interjúalany):

– Természetesen fontosnak tartom, hogy legyen [életcélom]. Valahogy úgy képelem, hogy... ez persze változhat kortól függően... Még az egyetemen is változik, formálódik ez a dolog. Mégis úgy képelem, hogy van egy egyenes vonal, amiről le-letérünk, de aztán, ha olyan nagyon szeretjük volna azt korábban, akkor vissza-visszakanyarodunk és próbáljuk elérni azt a célt, amit szeretnénk. Hát az enyém egyelőre az, hogy ha befejezem az egyetemet, akkor egy olyan családot tudjak alapítani, ahol a gyerekeimnek mindazt, amit időközben magamra szedtem, át tudjam majd adni. Azt hiszem, ez a legfontosabb célom. Szakmai karrierre nem annyira vágyom. Ezt fontosabbnak találom.

– *És ezt a hosszú távú célt segíted ilyen rövidtávú célokkal is?*

– Hát igen. Kénytelen vagyok, mert rövidtávú célom például most az, hogy megírjak egy olyan dolgozatot, ami számomra most nagyon fontos. (...) De például minden nap úgy ébredek, hogy próbálok célként kitűzni, és éppen ezért kérem a Jóisten segítségét, hogy segítsen nekem ebben, hogy szeretetben és kedvesen teljen ez a... Szóval szeretetben teljen ez a mai napom és kedves legyek azokhoz is, akikhez esetleg máskor nem, vagy valami miatt nem szoktam. Ezek ilyen mindennapos kis célok. Ami hát remélem, hogy egyszer majd a végsőhöz elvezetnek...

56 éves fővárosi (nyugdíjas) diplomás nő, a római katolikus egyházhoz visszatérve vallásos (69. sz. interjúalany):

– Hát én egész életemben úgy gondoltam, s aztán úgy csináltam, hogy nem nagy célokat tűztem ki magam elé, én nem akartam megváltani a világot. Hanem én úgy gondolom, hogy ahhoz, hogy az ember megelégedett legyen, meg viszonylag boldog – már amennyire lehet –, ahhoz mindig ki kell tűzni egy kis célt, amit el kell hogy érjen. Tehát olyat, amit el tud érn. Tehát nem vágyálmokat kergetni, hanem kis célokat kitűzni, s azért dolgozni, hogy azt elérjem. S ha elértem, akkor van egy sikerélményem, és van egy ilyen belső békém és boldogságom, hogy ezt elértem. Na most, hogy én mit tűztem ki, az elég nehéz, mert miután elváltunk, annyi maradt, hogy a gyermekeket fölnevelni becsülettel. (...) Amikor a Gabi lányom felvételizett az egyetemre, akkor az volt, hogy hazajön az írásbeliről, hogy ő pedig már nem megy tovább a szóbelire, úgysem fog sikerülni. S akkor az megint egy ilyen harc volt, hogy márpedig földadni nem szabad, mert én nem szeretem, hogy valaki elkezd valamit, akkor azt fejezze be. (...) Vagy ugyanez a Gabinál, hogy elkezdte a zongoratanulást, és közben kijelentette, hogy ő nem tanul tovább zongorát. És akkor ott ültem a zongora mellett és vertem a kezét a fakanállal, hogy igenis megtanulsz zongorázni, mert ha elkezdted, akkor fejezd is be! És most pedig imádja, hogy tud zongorázni és zongorázik. A Kriszta bezzeg nem zongorázik, pedig ő akkor nagyon szeretett. Szóval én egész életemben ilyen... azért nem is tudok igazán mondani nagy célokat, mert hát nagy célom sosem volt. (...)

67 éves fővárosi nyugdíjas pénzügyi szakember, vallásos, római katolikus egyházához (egy karizmatikus csoporton keresztül) erősen kötődő asszony (77. sz. interjúalany):

– Most, hogy az életem végét járom: a szeretetben szeretnék gyarapodni. Hogy az embertársaimat úgy tudjam valamiképpen szeretni, mert úgy tanultam, hogyha valaki szereti az Istent, és nem szereti embertársát, az az Istent sem szereti. Tehát egyetlen célom: gyarapodni a szeretetben. Úgy látszik, ebben én úgy híján vagyok.

34 éves férfi (dunántúli) megyeszékhelyén élő mérnöktanár, római katolikus, „maga módján” vallásos (13. sz. interjúalany):

– Célok nélkül nem is igazából lehet élni, mert ez az, ami az embert mindig tovább nyomja, illetve tovább mozdítja. Az életben tehát célokat kell kitűznünk magunk elé. Hát én próbáltam az életemet mindig tanulásokkal erősíteni. És hát célom, hogy minél többet lássak a világból. Az utazás a legkedvesebb hobbim, ezért mindent megteszek. Ezek a célok állnak előttem: egyes helyeknek a meglátogatása, feltérképezése. Például készülök Egyiptomba, szeretnék Szíriába (bár már voltam ott), szeretnék eljutni Izraelbe.

23 éves férfi (alföldi) kisvárosi egyetemi hallgató, református, „maga módján” vallásos (21. sz. interjúalany):

– Életcél kitűzését feltétlenül fontosnak tartom, úgy gondolom, hogy valódi értelmes életcél nélkül, az életben megállni rendkívül nehéz és az életet élni is rendkívül nehéz. Én a magam számára életcélként azt tűztem ki, hogy a leginkább hűnek maradni ahhoz az indíttatáshoz, amely a szülői házban engem ért, amilyen úton engem a szüleim elindítottak, s emellett szeretnék a választott hivatásomban minél messzebbre jutni, minél inkább eredményes lenni, szigorúan azonban az általam is támasztott és elfogadott erkölcsi normáknak a tiszteletben tartása mellett.

60 éves asszony (dunántúli) középvárosi nyugdíjas gépkezelő, római katolikus, „maga módján” vallásos (43. sz. interjúalany):

– Ön mit tűzött ki célként maga elé? Kell-e legyen az embernek életcélja, először erről beszéljen!

– Hát ha már egyszer lettem, akkor muszáj. Lakásom van, fizetni kell. Dolgozni kell, hogy tudjam fizetni. Gyerekeimnek tudjak segíteni. Még mit mondjak?

– Általános életcél, vagy valami ilyen... ? Ezek végül is családi...

– Életcélom? Dolgozok, hogy meg tudjak élni. Ez az életcélom.

53 éves nő, egyetemet végzett fővárosi menedzser, református, „maga módján” vallásos (58. sz. interjúalany):

– Igen, nagyon fontos az életcél. Tisztességes életet, családot és szakmai sikert.

– És miért fontos az életcél?

– Hát az ember nem lézenghet csak úgy a világban. Valamiért van a világban és azt a küldetését, amiért van a világban, azt teljesíteni kell.

59 éves férfi, (dunántúli) középvárosban élő rendész, római katolikus, „maga módján” vallásos (63. sz. interjúalany):

– Hát igen, fontosnak tartom, mindenkinek van egy életcélja, egy élet-esszenciája, amire felépíti a sorsát. Habár a sors az mindenkinek meg van írva. Énnálam az egészséges életmód, hazaszeretet, az emberekbe' való hit, élni és élni hagyni.

44 éves falus szakmunkás, római katolikus, „maga módján” vallásos (64. sz. interjúalany):

– Egy ember cél nélkül nem élhet, minden embernek megvannak a sajátos céljai. Például nekem egy normális családi élet, a gyerekek tisztességes, tisztelettudó nevelése, a szilárd meggyőződés hitben, embertársaik iránt, és a szüleik iránti tiszteletre. Ahhoz hát, hogy normálisan, úgy értve, hát hogy szilárd anyagi bázist teremteni a család fölneveléséhez, és az embereket megbecsülni.

55 éves rokkantnyugdíjas tsz-tag, református, „maga módján” vallásos (70. sz. interjúalany):

– *Fontosnak tartja-e Ön, hogy az embernek legyen valamilyen életcélja?*

– Hát anélkül nem lehet élni, cél nélkül.

– *És akkor kérem, mondja el, hogy Ön mit tűzött ki célként maga elé?*

– Hát én sokat kitűztem. Például, amikor megnősültünk, akkor azt tűztük ki magunk el, hogy hirtelen fészket kell rakni, mert albérletben laktunk. Úgyhogy házat, aztán vettünk egy autót, majd telket vettünk. Úgyhogy ez mind életcélként... Azért kell dolgozni most is, mert a szülő megvan, és azt művelni kell. Hát életcél az, hogy az ember valamit elérjen az életében minél hamarébb. Már ha élünk, legyen valami, amire támaszkodjunk, vagyis hát amiért hajt az ember. Mert gyakorlatilag csak úgy van értelme az ember életének, ha van mit dolgozni. Utazgattunk hazafelé két éve már – vagy három – a vonaton, aztán egy kedves hölgy mondta, hogy hát minek a fizetés az embernek? Mert mondja, hogyha egy háza van, meg egy kocsija, utána mire költi, amit keres. Mondom, hát teljesen igaza van magának is, de ha egyszer nincs miért dolgozni, akkor miért dolgozzon az ember, ha annyit kap csak, hogy megeszi, meg megissza? Egyik napról a másikra, akkor meg minek dolgozni? Nem? Csak úgy érdemes dolgozni, ha mi tudom én, most venni akar magának az ember egy autót, vagy hát akármit, na mert anélkül hiába dolgozik, ha nem tudja..., akkor nincs értelme az életének. Hát az ember olyan, hogy se lát, se hall. Mert csak elmegy reggel, hazajön, aztán amit keresett meg elmegy, mert nem tudja semmi hasznát venni. Hogyha van neki célja, hogy na most: ezt meg akarom venni, meg azt meg akarom venni, vagy meg kell, akkor azért hajt az ember. Szóval nincs olyan, hogy ne legyen egy életcélja az embernek.

27 éves, ideiglenesen külföldön élő énektanárnő, református, „maga módján” vallásos (79. sz. interjúalany):

– *Mi a jelenlegi és mi volt a korábbi életcéled?*

– Világmegváltó célom nincs. Értéket és értékes embereket adni az országnak, világnak és az egyháznak. Most jelenleg pedagógiai továbbképzésen vagyok: itthon nevelem a kislányomat. Nekem szakmai problémáim nem voltak, amikor tanítottam, csak nevelési, fegyelmezési gondjaim. Most azt remélem, hogy pedagógiai továbbképzésem során... Meg hát remélem, hogy lesz több gyerekem.

– *Konkrét céled volt-e?*

– Hát így tudatosan nem volt. Mindig az, hogy – nem tudatosan – mindig a legjobbat csináljam másoknak. Meg azt most már kezdem felismerni, hogy az egész világnak arra van szüksége, hogy legyenek kiművelt emberfők. Ha magamban már jobban nem is tudom megvalósítani, a gyerekeimben még megpróbálom.

68 éves nyugdíjas, (dunántúli) középvárosi varrónő, római katolikusnak keresztelték, a most felekezeten kívülinek tartja magát, nem tudott állást foglalni, hogy vallásos vagy sem (31. sz. interjúalany):

– Hát az feltétlen kell, egy életcélt ki kell, hogy az ember maga elé... Hát én az életcélokat annak szenteltem, hogy jó család legyen. Főleg gyerekeket fölnevelni, tisztességesen, munkát a kezükbe adni, szakmát a kezükbe adni, illedelmesekek legyenek, udvariasak, a család. Hogy ne valljak velük szégyent sehol, szorgalmasak legyenek, takarékosak, ezt mind az életcéloknak... Már úgy értem, hogy elébe tűztem magamnak, hogy azon legyek, hogy a gyerekek ilyenek legyenek. A családba és akkor mint önálló család ha lesz, azért megállják a helyüket az ő családjukban is. Becsületesen.

25 éves, fővárosi diplomás férfi (reklámszakember), felekezeten kívüli, nem tartja magát vallásosnak (3. sz. interjúalany):

– Mit tűztél ki magad elé?

– Feleségül venni a szerelmemet, szép körülmények között élni, aranyos pici gyerekeket csinálni, meg nevelni; akkor dolgozni mellette valami kényelmes kis munkát, amiben nem szakadok meg, de azért egy kis pénzt fizet, amiből jut is, marad is. Jóba lenni barátokkal, családdal.

42 éves diplomás könyvtáros férfi, (nyugat-dunántúli) városi lakos, felekezeten kívüli, nem tartja magát vallásosnak (29. sz. interjúalany):

– Nagyon fontosnak tartom, az embernek legyen valamilyen életcélja. Én is kitűztem magam elé, de tulajdonképpen 40 éves korom után vagy fölött tudatosult bennem, hogy nekem mi a legfontosabb életcélom. Én megdöbbenve jöttem rá arra, hogy nekem a legfontosabb az életben a szeretet, az emberszeretet. Ezen belül nekem természetesen a saját családom, de általában minden emberre ki tudom ezt terjeszteni. A türelem egymás iránt, egymás megbecsülése, és az a cél, hogy örömet okozzunk másoknak.

22 éves (érettségizett) fővárosi férfi vállalkozó, római katolikus, nem vallásos (48. sz. interjúalany):

– Hát életcél röviden annyi, hogy jó megélhetés, és jó környezetben élni – ez az életcél.

– És más esetleg... Tehát mit jelent az, hogy életcél?

– Hát azt, hogy a későbbiekben ne legyen gond. Anyagi gondok ne legyenek, meg egyéb gondjai ne legyenek az embernek, és ennek a feltételnek a megteremtése.

59 éves fővárosi férfi (nyugalmazott) hivatásos katona, evangélikus, nem vallásos (61. sz. interjúalany):

– Hát, azt hiszem, itt általában nagyon nagy szerepe van annak, hogy mit örököl az ember a felmenőktől, a szüleitől. Ehhez igazodik utólag. Egy becsületes, rendes életmód. Olyan életmód, hogy az ember nyugodtan tudjon bárkinek a szemébe nézni: ne legyen takargatnivalója, szégyellnivalója, megbánnivalója. Bár mindenki hibázhat, de azért lehetőleg ebben minél kevesebbet szedjen össze. Hát ehhez kapcsolódó a szavahihetőség. Mint férfi embernél én nagyon előrehoznám, hogy legyen megbízható, szavahihető, egyenes jellemű. A másik, amit nagyon fontosnak tartok, hogy az ember gondoskodjon az utánpótlásról: legyen egy olyan családja, amelyben jól érzi magát, amelyben egymásért vannak. Olyan utódokat tudjon felnevelni, akiket nem kell szégyelleni, akikre felnézhet az ember majd később. A harmadik meg, hogy valahogyan boldoguljunk. Szóval, hogy ne legyenek anyagi gondjaink. Tehát az anyagiak előteremtése a család részére, de nem

túlzásba víve, nem hajszolni, hanem egy nyugodt, a kor színvonalának megfelelő életmódot biztosítani.

25 éves (dunántúli) kisvárosi felszolgálónő, római katolikus, nem vallásos, mert „más a meggyőződése” (10. sz. interjúalany):

– Nagyon fontos, hogy az embernek legyen életcélja, de ez nem jelenti azt, hogy egy bizonyos célért kell küzdeni. Az embernek nagyon sok kis apró kis célja lehet, amik nem kitűzött célok, mindössze olyan gondolatok, hogy szeretnék többet elérni, szeretnék több mindent csinálni, szeretnék többet adni, szeretnék többet kapni. Millió apró dolog van, amit én is kitűztem már magam elé célként, de ezek nem egy időben behatárolható célnak nevezhető dolgok. (...) Szóval ezek nem olyan dolgok, amik igazán életcélok, ezek úgy folyamatosan adják magukat az évek során. (...)

– *Mondanál egypár konkrét célt?*

– Amiket el szeretnék még érni, arra gondolsz ugye? (...) Például: szeretnék egy felsőfokú nyelvvizsgát németből, és erre keményen készülök is. Aztán szeretnék valamikor, majd, esetleg úgy bejutni a közvélemény kis agyába: ezt valahonnan ismerem, azt hiszem, hogy énekesnő...

23 éves férfi zeneművész, (alföldi) megyeszékhelyen él, baptista, nem vallásos, mert „más a meggyőződése” (20. sz. interjúalany):

– Fontosnak tartom, hogy legyen életcélja, annak ellenére, hogy most én csak ilyen rész-célokat tudok meghatározni az életemben.

– *Például?*

– Például az, hogy karmester szeretnék lenni. De elsődleges céloknak azt tartom, hogy az ember legyen önmaga, próbáljon meg őszintén élni és egyáltalán élni.

– *Mit jelent az, hogy „őszintén élni”?*

– Emberként élni, szóval önmagaként élni, hogy merje vállalni önmagát, hogy olyan, amilyen.

44 éves (fővárosi) mérnök férfi, felekezeten kívüli, nem vallásos, „más a meggyőződése” (67. sz. interjúalany):

– A gyermekek fölnevelése. Teljesen mindegy, hogy milyen értelemben vesszük, hogy többnek kell hogy legyen, mint a szülei voltak. Ezt ha most lefordítjuk ugye materialista példára, akkor én azt mondtam, hogy miután a mi családunkban van diplomás, akkor ez a mi nívónk. Ez nem ilyen suba-suba dolog, hanem inkább arról szól, hogy mint életcél. (...) Nyelvet tanulni, nem a papírért, hanem a szint miatt. Minimum diplomát szerezni, mert az nyilván visszautal egy színvonalra, hogy nyilván ennyit tanult, (...) meg azért azért biztos, hogy ragadt rá. (...) Alkalmazkodni kell tudni, ezt a családban kell megtanulni. S aztán majd az iskola, stb. stb. S ha ezt mindet jól csinálja, akkor az igényeinek, vagy a vágyainak megfelelően él. És ez magunkra is vonatkozik. Mindenkit tisztelni azért, amiért tisztelhető. Nem a kora miatt, a helyzete vagy a státusza miatt, tehát nem attól, hogy mondjam... Azt tanulják meg, hogy valaki nem attól okos, hogy ő a főnök. (...) Ha a kettő között ellentét van és valahonnan más, külső okból került oda, nem kell már tisztelni. Nem odavaló. Úgyhogy ezt meg kell mondani, de ez egy más kérdés, ez már az alkalmazkodási része a dolognak. De azt mindenképpen tanulják meg, hogy farkas-törvények vannak. Erre föl kell készülni, igen is: nincs melegágy. Van családi háttér, ami biztonságot adhat, de meddig? Onnan ki kell jönni a melegből, beugrani a hideg vízbe, a mély vízbe, és ha nincs felkészülve, akkor belefutad. (...)

4. AZ INTERJÚK TARTALOMELEMZÉSE

A fenti nyilatkozatok meglehetősen sokfélék voltak, az életcélok kérdéskörének különböző megközelítéseivel, és számos részelemével találkoztunk. Az interjúknak a vallásosság különböző típusai szerint történt csoportosítása olyan tapasztalatot sejtet, hogy a vallástól távolabb álló interjúalanyok – korántsem kivétel nélkül – mintha pragmatikusabb, „privatizáltabb” célkitűzésekkel rendelkeztek volna, míg a vallásosság növelte a „végső célra” függesztett tekintet esélyét. A beszélgetések szövegének olvasása közben sokszor tapasztalhattuk, hogy bizonyos motívumok rendre visszatértek, s az életcélokról kialakított társadalmi kép stabil alkotórészeinek mutatkoznak. Annak kiderítésére, hogy milyen részelemekből építkeznek az életcélokról szóló megnyilatkozások, az összes értékelhető mélyinterjút¹¹ *tartalomelemzésnek* vetettük alá. Ennek során arra törekedtünk, hogy elkülönítsük egymástól a tartalmilag eltérő motívumokat, és ugyanakkor arra, hogy lehetőleg minden fontos elem helyet kapjon a rendszerben. Természetesen 80 – mégoly változatos – mélyinterjú nem merítheti ki az életcélok témakörének teljes társadalmi motívumkincsét, de szándékaink szerint tartalmazza mindazon fontosabb elemeket, amelyek e fogalom hallatán – első reflexióként – az emberek tudatában általában felmerülnek. Tekintsük át – bizonyos tematikus rendszerbe foglalva – ezeket a tudati alkotórészeket, az előfordulás sűrűségére utaló százalékos adatokkal együtt (ld. 5. sz. táblázat).

Országos Széchényi Könyvtár

¹¹ Azokat is, amelyekből a fentiekben – az ismétlődések mérséklése céljából – nem közöltünk idézeteket.

5. sz. táblázat

Életcél–elemek és azok említőinek százalékos aránya (N=80)

	Tematikus motívumok	%
A.	(Fontos az életcél, de:) neki még <i>nincs</i> kialakult <i>célja</i> .	3,7
B.	<i>Család</i> , házasság, gyerekek vállalása, unokák várása.	47,5
C.	<i>Nevelés: erkölcsi</i> (vallási) <i>értékek</i> átadása.	20,0
D.	<i>Nevelés: tudás</i> átadása, gyereke taníttatása.	26,3
E.	Utódok felnevelése, <i>család anyagi feltételeinek</i> biztosítása.	37,5
F.	Általában véve: <i>egzisztenciális</i> , anyagi javak biztosítása, megszerzése (pénz, lakás, autó stb.).	11,2
G.	Dolgos élet, <i>munkaszeretet</i> , munkában való helytállás; építő szellemiség.	28,8
H.	<i>Szakmai</i> sikerek és <i>karrier</i> ; hírnévre, közismertségre való törekvés.	18,7
I.	Jól, könnyen, <i>kellemesen</i> , örömteli módon <i>élni</i> (ilyen motivációval: utazás, szórakozás, stb.).	6,2
J.	(Minél jobb) <i>emberi kapcsolatok</i> , kommunikációs készség kialakítása, ápolása.	6,3
K.	<i>Erkölcsi értékek</i> (1. sz. 1. személyben való) birtoklása, megtartása, érvényesítése, tökéletesítése stb. (tisztesség, becsület, igazságosság, emberség, segítőkészség, szeretet stb.).	21,2
L.	(Kimondottan) <i>vallási értékek</i> : felebaráti szeretet, üdvözlés stb. (érvényesítése, elérése).	11,3
M.	<i>Hivatás, küldetés</i> (ilyenként megélt <i>foglalkozás</i>) elérése, megvalósítása; nemes, jelentős (életre szóló) célok, feladatok vállalása.	10,0
N.	Ismeretek, (nyelv)tudás, <i>szellemi intellektuális javak</i> (kultúra, műveltség, komplex gondolkodásmód stb.) megszerzése, tökéletesítése; ilyen motivációval tanulás, utazás stb.	11,2
O.	<i>Közösségért</i> (lakóközösségért, országért, hazáért, nemzetért) való kiállás, munkálkodás.	8,8
	Együtt:	268,7

Egy-egy megnyilatkozás természetesen többfajta célkitűzést („cél-elemet”) tartalmazhatott, a gyakorlatban (ld. az 5. táblázat „együtt”-sorát) átlagosan csaknem hármat. Már az idézetekből is kiderülhetett, amit az 5. táblázat numerikusan is bizonyít, hogy *a leggyakrabban előforduló célkitűzések a családdal kapcsolatosak*: a részint *a családra általában* és a gyerekek vállalására („A”: 47,5%); részint *a család anyagi feltételeinek* megteremtésére („E”: 37,5%), részint *a családi nevelés erkölcsi* („B”) és *intellektuális* („C”) elemeire történik – az interjúk nem kis arányában – utalás.

Második vezérmotívumnak *a munkaszeretet*, a dolgos és építő életvitel mutatkozik („G”: 29%), ehhez társul (népszerűségben) *a szakmai siker és karrier*, („H”: 19%); valamint – szerényebb említéssel – *a hivatásként* megélt munkatevékenység („M”: 10%) motívuma. Átlagosnál képzetesebb (és vallásosabb) vizsgálati csoport-

tunkban az *erkölcsi értékekre* való törekvés is feltehetőleg az átlagosnál magasabb említési arányt ért el („K”: 21 %).

A többi még nem említett részelem (külön-külön) az interjúk mintegy egytizedében (vagy még kisebb hányadában) fordult elő. Ezek részben a *materiális szférát* erősítik („F”, „I”), vagy az *emberi kapcsolatokat*, és *közösségeket* („J”, „O”), illetve a *vallási* („L”) és az *intellektuális-kulturális* („N”) értékeket érintik.

Mindezek alapján megkockáztathatjuk azt a kijelentést, hogy az ezredforduló Magyarországon – még a vizsgálati csoportunkban tapasztaltaknál is nagyobb mértékben – az életcélok tekintetében a *családszintű életstratégiák vezetnek*. Már ezek jelentős része is az *anyagi szférát* érintő célkitűzés, de a materiális értékek a családtól függetlenül is szép számban fordulnak elő. Ami már a (nevelési) értékek vizsgálatakor is kiderült: a *munka*, a *munkás-szorgos élet*, a *szakmai siker és hivatás* Magyarországon nagyon fontos érték, és ez a tény az életstratégiák megfogalmazásában is megmutatkozik. Továbbá nem lebecsülendő az *erkölcsi (vallási)* értékek szerepe sem (ne feledjük: a családdal kapcsolatos célkitűzések egy része /ld. „C”/ is ilyen!), ebben azonban különösképpen szerepet játszhat vizsgálati csoportunk „emelt szintje”. De az átlagtól fölfelé eltérő kvalifikációs mutatók sem tudják kiemelni a szerény említésű sereghajtók közül a közösségi gondolkodás és általában az emberi kapcsolatok motívumait; ezzel is példázván, hogy az erősen individualizálódott (illetve önösségbe fordult) magyar társadalom szűkebb és tágabb perspektívájú célkitűzései között – az egyéni célokon kívül – legfeljebb a családi szintű elképzelések tudnak testet ölteni: *szélesebb közösségeket érintő szándékok és elköteleződések alig-alig fogalmazódnak meg*. Pedig (legalábbis hipotézisünk szerint), ha a célképzetek horizontja rendre túlterjedne a család körén, vagyis a társadalom egyedei és kisebb-nagyobb csoportjai között jobban működne a társadalmi szolidaritás hálórendszere, akkor a család állapota és struktúrája is – jelenlegi elszomorító helyzeténél – sokkal szilárdabb, jobb és kiegyensúlyozottabb lehetne.

6. sz. táblázat

Az életcélok alkotóelemeinek* egymás viszonylatában mért (vonzási és tasztítási) kapcsolattrendszer (Yule-Kendall-féle Q)**

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
A	–	–1.000	–1.000	–1.000	–1.000	–1.000	–1.000	0.385	–1.000	–1.000	–1.000	–1.000	–1.000	0.624	–1.000
B		–	0.364	0.377	0.339	0.180	–0.234	–0.021	–0.161	–0.161	–0.451	–0.321	0.579	0.418	–0.417
C			–	0.779	0.344	0.595	–0.774	–0.615	–1.000	–1.000	–0.364	0.075	0.160	–0.364	0.552
D				–	0.429	–0.122	0.147	–0.457	–0.185	–0.185	–0.302	–0.122	0.528	–0.517	0.392
E					–	0.191	0.086	–0.828	0.085	–1.000	0.132	–0.072	–1.000	–0.678	–1.000
F						–	–0.190	–1.000	0.354	–1.000	–0.399	–0.008	–1.000	–1.000	–1.000
G							–	–0.064	–0.248	0.263	0.192	–0.564	0.472	–0.564	0.331
H								–	0.043	0.521	–0.047	–1.000	0.694	0.627	–0.175
I									–	–1.000	–1.000	–1.000	0.417	–1.000	–1.000
J										–	0.455	0.354	0.769	0.732	0.806
K											–	0.341	–0.333	–0.399	0.519
L												–	0.067	0.446	0.581
M													–	0.737	0.821
N															0.787
O															–

* A betűjelekkel jelzett elemek feloldását ld. az 5. táblázatban!

** Az abszolút egybeesést a + 1, az abszolút kizárást a –1 érték jelzi. A 0 körüli értékek közömbös kapcsolatra utalnak, a nagyobb negatív, és (előjellel nem jelzett) pozitív számok erősebb tasztítási, illetve vonzási kapcsolatot jelentenek.

5. AZ ÉLETCÉLOK „SZERKEZETE”

Az életcélok és stratégiák alkotóelemeiről és azok említési arányairól már számot adtunk, de adósok maradtunk az ismertetett elemek *egymás közötti kapcsolatainak* bemutatásával. Arról van szó, hogy mivel egy interjúalany több célkitűzést is említhetett (e lehetőségből átlagban közel hármat realizált), felmerülhet az együttes előfordulások sűrűségének kérdése: egyes elemek ritkábban, más elemek gyakrabban fordultak elő egymás társaságában. Attól függően, hogy a közös említések *alatta maradtak* a statisztikai valószínűség (semleges kapcsolatot feltételező) várható mértékének, vagy *felülmúlták* azt: az egyes motívumok közötti *taszítási*, illetve *vonzási* kapcsolatokról beszélhetünk. (Természetesen a *semleges* kapcsolatokon kívül.) Ezeket a Yule-Kendall féle asszociációs együtthatóval (Q) fejeztük ki – ld. 6. sz. táblázatot. (Ez a mutató nemcsak a vonzás és taszítás *tényét*, hanem *mértékét* is érzékeltetni tudja: a pozitív /vonzást kifejező/ és a negatív /taszítást jelentő/ számok értékének *növekedése* az adott kapcsolat intenzitásának *erősödésére* utal.)

Válasszunk ki néhány jellegzetes választípust a 6. sz. táblázat vízszintes és függőleges (az esetek túlnyomó többségében L-alakban leolvasandó) számsorai közül, és nézzük meg figyelmesebben vonzási és taszítási kapcsolataikat! A még *kialakulatlan* életstratégiák („A”) természetesen általában nem vonzanak konkrét célkitűzéseket, kapcsolatuk rendre (egy-két kivételtől eltekintve) negatív, sőt kizárólagos (-1) volt. A *család*, mint életcél („B”) nagyon sok közömbös jellegű (vagy csak csekély mértékben vonzó vagy taszító) kapcsolattal rendelkezik: legerősebb (de csak közepesnek mondható) vonzalmat a *hivatás, küldetés* („M”) motívum viszonylatában árul el. Adataink szerint a *családi nevelés erkölcsi és intellektuális* vonulata („C” és „D”) kölcsönösen feltételezi egymást. Az *anyagi* (egzisztenciális) feltételek előtérbe helyezése („E” és „F”) főként taszító kapcsolatokat tud felmutatni: főként a *szakmai ambíciók* („H”), az *emberi kapcsolatok* („J”), a *hivatás* („M”), az *intellektuális-kulturális* („N”) és a *közösségi* („O”) célkitűzések vonatkozásában. Az *emberi kapcsolatok* („J”) és a különböző *közösségekért* végzett tevékenység („O”) (vagy egyik, vagy másik, vagy mindkettő) meglehetősen erősen vonzódik az *erkölcsi* („K”) és *vallásos* („L”) értékre orientált célkitűzésekhez, és még inkább a *hivatás-küldetés* („M”) és az *intellektuális javak* („N”) motívumokhoz, s természetesen egymáshoz is. Ugyanakkor mindkettő kizárni látszik az *anyagiak* („E” és „F”) középpontba állítását és a *könnyű, kellemes élet* („I”) célként való említését. A közösségi szemlélet, ha nem is markánsan, de a család-horizontú célkitűzésekkel („B”) is (közepes) taszítási viszonyban van, ami azt jelezi, hogy a családot középpontba állító életstratégiák nem okvetlenül és nem maradéktalanul jelentik e nagyon fontos társadalmi formáció erkölcsi-szellemi megerősítését és az egyéb célokkal való harmonizálását, hanem az *önosság leplezett, némileg kitágított változatai is lehetnek*. (Vagy esetenként talán épp a megromlott családi élet és struktúra által keltett *hiány-*

érzet eufórikus kifejeződéseiként is értelmezhetők.) Vonzáskörüket tekintve „*legszínvonalasabbnak*” (ha ez a kifejezés itt használható) *az emberi kapcsolatokat és a közjót fontosnak tekintő életstratégia-elemek bizonyultak a maguk etikai-intellektuális-transzcendentális értékeket felvonultató „holdudvarával”.* Legkevéssé *„nívósak”* pedig – ugyancsak a vonzott-taszított elemek jellege alapján – *az anyagi javakat középpontba állító életcélok tűnnek,* amelyek a jelek szerint az imént felsorolt értékeket mind tagadják (taszítják).

Amikor az életcélok „szerkezetéről” beszélünk (mint ahogy ezt a fenti fejezet-címbe tettük), akkor arra az ambíciókra utalunk, mely szerint nemcsak az egyes cél-elemek *páros kapcsolataival*, hanem a kapcsolatok *teljes rendszerével*, vagyis struktúrájával is foglalkozni kívánunk. Erre ad lehetőséget (a Yule-Kendall-féle Q-ra épülő) sokdimenziós skálázás MINISSA eljárása,¹² amely – mintegy egy koordinátarendszer „keresztrúdjaira” kifesztett „térképen” – egy időben képes ábrázolni az egyes életcél-elemek egymáshoz viszonyított helyzetét: az egymáshoz vonzódó (az átlagosnál sűrűbben együtt említett) értékek egymás közelében, a taszított (együtt ritkán, vagy soha nem említett) értékek egymástól távolabb helyezkednek el. (De egy-egy elem pozícióját itt nem csak a páros, hanem a multilaterális kapcsolatok befolyásolták.) Az életcél-elemekből rajzolt „térképnek” alább 2 variánsát közöljük (1. és 2. ábra), amelyek különböző dimenziók mentén rendezik az egyes elemek helyzetét. Ezek az ábrák lényegében – hipotetikusan – az életcélok társadalmi szerveződésének (nem össztársadalmi, hanem az átlagnál fogékonyabb és kvalifikáltabb társadalmi közegben mért) modelljeivel szolgálnak, s emellett termékeny kérdésfeltevésekre ösztönzik tanulmányozójukat: vajon milyen szempontok, milyen hasonító és elválasztó kritériumok alakították pont ilyenné ezeket a struktúrákat?

Az 1. sz. ábrán jól kivehető a cél-rendszerek már fentebb is említett dichotómiája: a vízszintes tengely bal (negatív) oldalán a legszélső pozíciókat *az anyagi javakra* orientált életstratégiák („E” és „F”) foglalják el, amelyek a kissé „beljebb” (az origóhoz közelebb) elhelyezkedő „*kellemes élet*” („I”) és a *családhoz* kapcsolódó – és egymással közeli rokonságot tartó – cél-elemekkel („B”, „C”, „D”) együtt a cél-képzetek *egyik* markánsan elkülönülő csoportját alkotják. A vízválasztóként működő függőleges tengelytől jobbra, a vízszintes tengely pozitív oldalán, az origótól legtávolabb eső (s így az anyagiak világát leginkább „taszító”) pozíciót *az emberi kapcsolat* („J”) cél-elem foglalja el, amely a *közösség* („O”), a *szakmai sikerek* („H”) és az *intellektuális javak* („N”) motívumokkal meglehetősen homogén tábor képez. Kicsit lazábban, de hozzájuk tartoznak a *hivatást /küldetést* („M”), az *erkölcsi* („K”) és a *vallási* („L”) értékeket hangsúlyozó életstratégiák,

¹² A módszer ismertetését lásd: Füstös László – Kovács Erzsébet: *A számítógépes adatelemzés statisztikai módszerei*. Bp. 1989. Tankönyvkiadó.

Itt szeretnék köszönetet mondani Füstös Lászlónak az eljárás alkalmazásával kapcsolatos kollégiai tanácsaiért.

amelyek így együtt a cél-képzetek másik markánsan elkülönülő nyalábját képezik. Közöttük (a függőleges tengelyen), mintegy összekötő kapocsként, a *dolgos életvitel* („G”) helyezkedik el. De talán nem járunk messze a valóságtól, ha nem csak ez utóbbit, hanem az egész köztes zónát (az erkölcsi és vallási értékeket egyfelől, a családdal kapcsolatos célkitűzéseket pedig másfelől) tekintjük összekötő kapocsnak két egymástól erősen elkülönült, egyfelől az anyagi javakra koncentráló önös és gyakorlati materialista, másfelől az emberközi kapcsolatokat és a közjót preferáló „gyakorlati idealista” (posztmateriális) életstratégia között.

A 2. ábra – megőrizve (és megerősítve!) a vízszintes tengely imént elemzett bipoláris („anyagi javak” – „emberi kapcsolatok”) jellegét, a 3. dimenzió beléptetésével cizellálja a függőleges irányú eltéréseket, és létrehoz a függőleges tengely két pólusához igazodóan is egy dichotómiát: „fölfelé” (pozitív irányban) a vallási („L”) és a közelében az erkölcsi („K”) értékek, „lefelé” (negatív irányban) a kellemes élet („I”) célkitűzései esnek legtávolabb az origótól. Ráadásul mindkettő vízszintes irányban is elmozdult a neki megfelelő – az előbbi a posztmateriális, az utóbbi a materiális – pólus felé. A 2. ábra „középpontjában” (az origó szomszédságában) a *dolgos, szorgalmas életvitel* („G”) célkitűzése található, amelyet egyik pólushoz sem köt markáns kapcsolat, és mérsékelt affinitással ugyan, de mindegyik fő életcél-típushoz csatlakozhat.

Végül is elmondhatjuk, hogy az életcél-elemek multidimenziós skálázása nyomán a koordináta-rendszer mindkét tengelye mentén *materiális-posztmateriális polaritás* állt elő, vagyis a mai magyar társadalom jövőre vonatkozó célkitűzései erős valószínűséggel e szempont szerint különülnek el legélesebben egymástól. Ez az alapvető polaritás magában hordozza az önosság-közösségi gondolkodás és a hedonizmus-transzcendenciához való kötődés dichotómikus alrendszerait is.

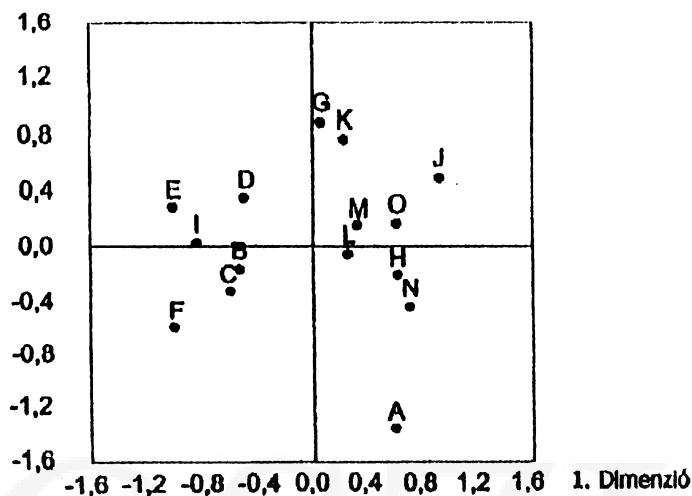
Értékszociológiai vizsgálatok és a mindennapok tapasztalatai egyaránt a *materiálisztikus - individuális-hedonista értékek* (és ilyen természetű életcélok) *dominanciájáról, illetve jelentős előretöréséről* vallanak, de az idő múlásával – a materiális javakkal való viszonylagos telítődés után – a *posztmateriális célkitűzések* súlyának növekedésével is számolhatunk.

1. ábra

Az életcél-interjúk tematikus elemeinek struktúrája a multidimenziós skálázás MINISSA-eljárása szerint (3 dimenzió)

2. Dimenzió

S= .166

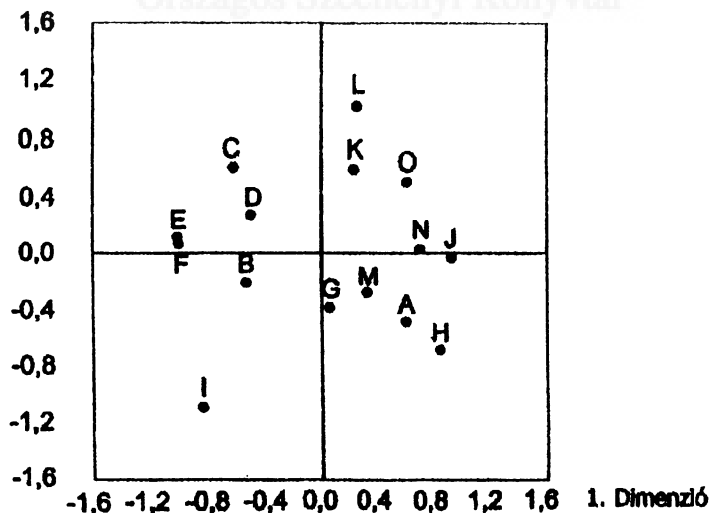

2. ábra

Az életcél-interjúk tematikus elemeinek struktúrája a multidimenziós skálázás MINISSA-eljárása szerint (3 dimenzió)

3. Dimenzió

S= .166

A.	(Fontos az életcél, de:) neki még <i>nincs</i> kialakult <i>célja</i> .
B.	<i>Család</i> , házasság, gyerekek vállalása, unokák várása.
C.	<i>Nevelés: erkölcsi</i> (vallási) <i>értékek</i> átadása.
D.	<i>Nevelés: tudás</i> átadása, gyereke taníttatása.
E.	Utódok felnevelése, <i>család anyagi feltételeinek</i> biztosítása.
F.	Általában véve: <i>egzisztenciális</i> , anyagi javak biztosítása, megszerzése (pénz, lakás, autó stb.).
G.	Dolgos élet, <i>munkaszeretet</i> , munkában való helytállás; építő szellemiség.
H.	<i>Szakmai</i> sikerek és <i>karrier</i> ; hírnévre, közismertségre való törekvés.
I.	Jól, könnyen, <i>kellemesen</i> , örömteli módon <i>élni</i> (ilyen motivációval: utazás, szórakozás, stb.).
J.	(Minél jobb) <i>emberi kapcsolatok</i> , kommunikációs készség kialakítása, ápolása.
K.	<i>Erkölcsi értékek</i> (1. sz. 1. személyben való) birtoklása, megtartása, érvényesítése, tökéletesítése stb. (tisztesség, becsület, igazságosság, emberség, segítőkészség, szeretet stb.).
L.	(Kimondottan) <i>vallási értékek</i> : felebaráti szeretet, üdvözlés stb. (érvényesítése, elérése).
M.	<i>Hívás, küldetés</i> (ilyenként megélt <i>foglalkozás</i>) elérése, megvalósítása; nemes, jelentős (életre szóló) célok, feladatok vállalása.
N.	Ismeretek, (nyelv)tudás, <i>szellemi intellektuális javak</i> (kultúra, műveltség, komplex gondolkodásmód stb.) megszerzése, tökéletesítése; ilyen motivációval tanulás, utazás stb.
O.	<i>Közösségért</i> (lakóközösségért, országért, hazáért, nemzetért) való kiállás, munkálkodás.

III. A VALLÁSOSSÁG TÍPUSAI

A vallásszociológiai közleményeket olvasó érdeklődő számára ismeretes, hogy az ilyen tárgyú hazai felmérések általában – Tomka Miklós nyomán – a kérdezetteket egy olyan (az előző fejezetben is említett) véleményiskálával szembesítik, amely a buzgó vallásosságtól a meggyőződéses ateizmusig terjed, s amelyből mindenki kiválaszthatja a neki legmegfelelőbbet. A vallásos magatartást két fokozat képviseli a skálán: 1.) „*vallásos vagyok, egyházam tanítását követem*”; 2.) „*vallásos vagyok a magam módján*”. Tomka Miklós – országos reprezentatív felméréseinek eredményeit summázva – a felnőtt magyar népességen belül a két típus együttes arányát mintegy *kétharmadosnak* mondja, s ezen belül – vizsgálati adataira alapozva – az „egyházias” típust 10-20 százalékra, a „maguk módján” vallásosak rétegét pedig 40-50 százalékra becsüli.¹³ (Saját – nyolcvanas években végzett – országos reprezentatív vizsgálatom hasonló eredményre vezetett: az első típust 15%-osnak, a másodikat 45%-osnak tapasztaltam.¹⁴) Tegyük hozzá, hogy az újabb (és legújabb) vizsgálati eredmények szerint a „maguk módján” vallásosak aránya 50-55 százalékosra, az általában véve vallásosak aránya (a két típus együtt) 65-70 százalékra növekedett.¹⁵ Meg kell azonban jegyezni, hogy Tomka Miklós a fentebb említett vallási tipológiával párhuzamosan a legutóbbi években egy új vallásossági skálát is kidolgozott, és az 1998-as „Aufbruch”-felmérés során már ezt is alkalmazta. Ennek lényege, hogy – minden ideologikus melléklöngge kiiktatásával – csak a vallásosság *mértékére* történik benne utalás. Eszerint Magyarország felnőtt népességének 17%-a bizonyult „*kifejezetten vallásosnak*”, és 37%-a „*valamennyire vallásosnak*”, tehát így együttesen csak 54%-osnak mutatkozik a vallásosak aránya.¹⁶ Ez arra enged következtetni, hogy a „maga módján” kategória olyan embereket is „vallásossá” avat, akik a vallásosság és a nem vallásosság határmezsgyéjén élnek, és akik feltehetőleg az újabb skálán többnyire a „nem is vallásos, nem is nem-vallásos” fokozatba sorolták magukat. (A „maga módján” típus még a nem vallásosak közé is „átcsúszhat” – erre vonatkozó tapasztalatainkat a III/5., „A vallásosság szerkezete” c. fejezetben ismertetjük.) Mivel azonban az 1997/98-as projektünk kérdőívei és interjúi meg az eredeti Tomka-tipológiával („egyházias”,

¹³ Tomka Miklós: *Csak katolikusoknak*. Bp. 1995. Corvinus K. 35-36. p.

¹⁴ Gereben Ferenc: *Könyv, könyvtár, közönség*. Bp. 1998. Országos Széchényi Könyvtár. 84. p.

¹⁵ A 80-as és 90-es évek fordulójáról származó adatokat ld.: Tomka Miklós: *Magyar katolicizmus* 1991. Bp. 1991. OLI-KATTA 24. p.; 1995-ös adatokat ld.: Tamás Pál: *Egyházi mozgásterek a társadalomban*. In: *Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon*. Szerk.: Horányi Özséb. Bp. 1997. Vigilia. K. 20. p. E kategóriarendszerben a jelenlegi legfrissebb adatokkal az 1998-as - szintén nemzetközi - ún. „Aufbruch” projekt szolgál, amely vallásosak arányát (Magyarországon) 15; a „maga módján” vallásosakét pedig 55%-osnak találta. Ld.: Tomka, M. - Zulehner, P. M.: *Religion in den Reformländern Ost(Mittel) Europas*. Ostfildern, 1999. Schwabenverlag. 160. p.

¹⁶ Tomka, M. - Zulehner, P. M.: I. m. 160. p.

„maga módján” stb.) dolgoztak, az alábbiakban azért az ezekkel kapcsolatos felmérési tapasztalatainkat fogjuk ismertetni. Ugyanakkor hozzá kell tennünk, hogy 2000-ben végzett országos felmérésünk már az újabb kategóriarendszert alkalmazta, és a „kifejezetten vallásosak” arányát 23, a „valamennyire vallásosakét” 27%-osnak találta. Vagyis eszerint az önmagukat vallásosnak mondó emberek az ezredforduló Magyarországon – a Kerkai-vizsgálat tapasztalata szerint – a felnőtt népesség felét teszik ki.

A vallási önbesorolás eredménye tehát nagy mértékben függ a kérdezés módjától és a válaszlehetőségek megfogalmazásától. Jól illusztrálja ezt az a tény is, hogy egy 1991-ben realizált nemzetközi (International Social Survey Projekt, a továbbiakban: ISSP) vizsgálat magyarországi szegmense, mely több fajta kérdésre adott feleletek ötvözeteként alakította ki az *istenhívők* táborát, ezt – a „vallásosak” (első módszerrel mért) kétharmados arányával szemben – mindössze 49-52 százalékosnak találta.¹⁷ Ugyanakkor a *rendszeres* (hetenkénti) *imádkozókat* és *templombajárókat* 10-15 százalékosnak,¹⁸ vagyis az „egyháziasan vallásos” típussal kb. megegyező arányúnak tapasztalta. A különböző szempontú adatnyerési módszerek tehát kiegészíthetők, megerősíthetők egymást, de egyúttal rámutathatnak egymás korlátaira, bizonytalanságaira is.

A különböző típusú adatok egybevetésével bátran beszélhetünk a magyarországi felnőtt társadalom olyan – mintegy *hatod-hetedrésznyi alakulatáról*, mely nemcsak a vallási érzés, hanem az egyházak szempontjából is *erősen elkötelezettnek* mondható: az ide tartozók nemcsak rendületlen hívők és egyházhoz kötődők, hanem vallásukat többnyire intenzíven gyakorolják is. Ezt a réteget a vallásosság „kemény magjának” is nevezhetjük.

Az 1997-ben és 1998 elején készített 80 mélyinterjú során, a legkülönbözőbb életkorú, foglalkozású, lakhelyű, iskolázottságú felnőtt személyektől – miután besorolták magukat a vallásosság valamelyik (Tomka-féle régebbi) típusába – az önbesorolók indoklását kértük. Reményeink szerint ezek a válaszok (helyenként vallomások) segítenek bevilágítani a valóságnál óhatatlanabban sarkosabb kategóriák mögötti homályba. S ha nem is hivatottak arra, hogy a tipológia egyes fokozatainak egzakt tartalmáról és arányairól nyilatkozzanak, azt érzékeltetni tudják, hogy mi rejlik e fogalmak mögött, illetve „között” (vagyis az egyes típusok határmezsgyéin), s e tudásunk segíthet az egyes kategóriák differenciáltabb értelmezésében. (A magnetofonnal rögzített interjúk válaszok bő és részletes bemutatásával a Függelék szolgál, az alábbiakban csak szemelvényeket közlünk az interjúkból.)

¹⁷ Tomka Miklós: *Vallás és vallásosság*. In: Társadalmi riport 1996. Szerk.: Andorka Rudolf, Kolosi Tamás, Vukovich György. Bp. 1996. TÁRKI-Századvég, 594., 604. és 607. p.

¹⁸ I. m. 606. p.

1. AZ INTERJÚK TANÚSÁGA AZ „EGYHÁZIAS” VALLÁSOSSÁGRÓL

Először nézzünk meg néhány tipikusnak mondható példát – mintegy kiindulási pontként – arra, hogy mit is jelenthet konkrétan az emberek számára az, hogy ha „az egyház tanítása szerint” vallásosak:

– Kicsi korom óta járok minden héten rendszeresen templomba. És tényleg gyónok, áldozok, mindent rendszeresen, tehát végül is elhiszem a tanításait a keresztény egyháznak. És azt próbálom is továbbadni. (...)

– *Mit jelent az egyház tanításának a követése?*

– Tehát például a tízparancsolatot, amennyire tudom, be kívánom tartani, és végül is tényleg a felebaráti szeretetet főleg. Próbálok emberséges lenni, megértő az embertársaimmal. *(26 éves észak-magyarországi kisvárosban élő, római katolikus gyógy-pedagógus tanárnő, rendszeres templombjáró; 1. sz. interjúalany.)*

– Hát tulajdonképpen gyerekkoromtól kezdve volt itt egy olyan plébános, aki így a gyerekeket felkarolta – magam is akkor gyerek voltam – és ministrálni jártunk, templomba jártunk állandóan. Szentmisére mentünk vele mindig, és ő tanított bennünket, hogy ember módjára, embereket faragott belőlünk. A vallásosságom tulajdonképpen meggyőződésem, hogy tulajdonképpen enélkül élni nem élhet az ember. *(61 éves római katolikus férfi, falusi nyugdíjas munkás, rendszeres templombjáró; 5. sz. interjúalany.)*

– Tehát azért, mert a második [„magam módján”] választ is megfontoltam, hogy azt húzzam alá, de végül is nem a „magam módján” vagyok vallásos. Úgy is, de igyekszem betartani az egyház által... Tehát misére járok, gyónok, szóval ezeket igyekszem betartani, sőt még bér mátkoztam is, úgy hogy hát én úgy érzem, hogy igen is követem az egyháznak a tanításait. El is fogadom őket. Jó, van amiben nem értek egyet az egyházzal, de én úgy érzem, hogy követem a tanítását. *(21 éves római katolikus férfi, fővárosi egyetemi hallgató, rendszeres templombjáró; 7. sz. interjúalany.)*

– (...) Előtte az, hogy egyház, nekem nem jelentett semmit. És igazából itt, amikor idekerültem ebbe a közösségbe, akkor azt láttam, hogy itt egy olyan fajta szeretet van az egyház felé a papokban, hogy úgy érdekelt, hogy mi az, ami őket úgy mozgatja? (...) Tehát körülbelül láttam, hogy hogyan létezik az egyház most Magyarországon, vagy akár itt nálunk, hogy mennyi sebe van, hogy miket hordozunk... És lehetséges, hogy volt bennem olyan érzés, sőt, biztos, hogy volt bennem olyan, hogy valamit másképpen csinálnék. Vagy nem értettem egyet. Akár most is van olyan, amit úgy gondolok, hogy nem így csinálnám. (...) Hiszek abban, hogy az egyház Jézus által alapított, és hogy ő benne van ebben az egyházban. Tehát, nem követhet el olyan hibákat, ami... Tehát mindig lesznek hibák. Ez az emberi oldal. De hogy bent megvan az isteni oldal, mindig ezt próbálom nézni, és... Tehát ez nekem nagyon fontos. (...) És az egyház az egy, egynek kell lennie. (...) *(46 éves római katolikus fővárosi diplomás nő, „főállású anya”, rendszeres templombjáró; 8. sz. interjúalany.)*

– Katolikusként nevelkedtem, de az még mind semmi. Katolikus iskolába is jártam, a piaristákhoz Pestre, és meg is tértem felnőttként. Tehát nem csak belenőttem a vallásba. És az az álláspontom, hogy ha valamit nem értek az egyházból, akkor bennem van a hiba, de alapvetően lojális vagyok a római katolikus egyház iránt. És ha gondjaim vannak vele, akkor igyekszem megérteni, hogy miért azt tanítja, amit, és igyekszem vele azonosulni. És ezért csak egyre vallásosabb leszek, ahogy látom. *(23 éves római katolikus férfi, fővárosi jogász, rendszeres templombjáró; 19. sz. interjúalany.)*

– Gyerekkorom óta vallásosnak neveltek. És igyekszek követni a magam tehetsége, egízsége szerint, vallásosan így, amennyibe' egízségem engedi meg tehetségem. Akin tudok, segíttek, meg ahogyan tudok, másokkal megosztom, amim van, amit hát látom, hogy szükségük van rá. Menné' tehetetlenebb valaki, anná inkább szeretnék rajt többet segítenyi, ha megfelelőbb egízségem lenne. (65 éves római katolikus nő, falun élő nyugdíjas hivatalsegéd, rendszeres templomlátogató; 30. sz. interjúalany.)

– Mivel én most még formálódok és próbálok valóban a római katolikus egyházhoz tartozni, ezért úgy érzem, hogy – persze nem kivételek nélkül, de – majdnem mindent el kell fogadnom, és követnem kell, amelyet az egyház tagjai követnek. Éppen ezért ezt meg is teszem. Ugyanakkor azonban, mivel még nem vagyok teljes jogú tagja, azért nyilván vannak olyan dolgok, amit én még nem érezhetek át teljesen. Ami például egy-egy áldozás után teljesen másképp érezhetném. (...) (29 éves felekezet nélküli /de a katolikus keresztség előtt álló/, alföldi kisvárosban élő egyetemi hallgató, rendszeres templombajáró; 39. sz. interjúalany.)

– A vallásom azt tanítja, hogy becsüljem meg embertársaimat, szeressem az embereket, segítsek ott, ahol tudok, és ne bántsam a gyengébbeket. Ezért követem az egyházam tanítását: tisztességet, őszinteséget nevelt belém, és nagyon sok szeretetet mások iránt is. És ezt vissza is kapom. (77 éves református nő, fővárosi nyugdíjas ügyész, havonta jár templomba; 46. sz. interjúalany.)

– (...) A katolikus egyházba kereszteltek be, viszont néhány éve rendszeresen járok református istentiszteletre a református gyülekezetbe, és ennek a gyülekezetnek, ennek az egyháznak a tanítása az, ami irányítja az életemet, főleg. Már nem a katolikus.

– Fogsz konfirmálni?

– Ezen még egyelőre gondolkodom, de megvan ennek a jelentősége is (...) (23 éves fővárosi technikus, felekezete – reformátussá – változóban, rendszeres templombajáró; 57. sz. interjúalany.)

– (...) Az 50-es években amikor én gyerek voltam, falun éltem, és elég vallásos körülmények között. Tehát mindenki a családban rendszeresen templomba járt. (...) Én otthon előimádkozó voltam, tehát úgy kiemelve a gyerekek közül is. Nagyon szerettem templomba járni, nagyon szerettem a májusi litániákra járni, szóval valahogy ez úgy belém – hogy mondjam –, benne éltem. (...) Azután férjhez mentem, váltam stb. Pedig a férjem is papnak készült annakidején, és ugye nem lett pap, de hát összeházasodtunk, megkereszteltük a gyerekeket, de valahogy úgy elszakadtunk az egyháztól. Ez a 70-es, 80-as évek[ben történt].

– Ezt minek lehet tulajdonítani?

– Nem tudom, tényleg nem tudom, el sem tudom képzelni. Valahogy lassan-lassan elmaradt az, hogy szentmisére járás..., nem tudom. És akkor, miután nyugdíjba kerültem, valahogy elkezdtem járni templomba, de akkor még csak úgy kezdtem, hogy hát eljárók templomba. Tehát először nem rendszeresen, csak alkalmanként, aztán egyre rendszeresebben, aztán egyre inkább úgy éreztem, hogy én hiába járok templomba, az nekem nem elég. Én nekem áldoznom kell, mert az akkor lesz egy ilyen teljes dolog. És akkor szóltam neki [a plébánosnak], hogy szeretnék meggyónni. Hát ez már igazából egy életgyónás, mert ugye körülbelül 20 év vagy 25 éve volt, hogy gyóntam előtte... Én nem azt mondom, hogy ateistaként éltem, mert a pártba nem léptem be, és nem beszéltem Isten ellen. Csak olyan lagymatag, mint az állóvíz... Szóval semmi. Amit én most nagyon sajnállok, akik úgy jönnek és azt mondják nekem, hogy hát hogy lehet így visszatérni, mindig mondom, hogy hát az elveszett bárányért is elment a pásztor, hát...

Szóval így aztán visszatértem. S valahogy most már annyira jól érzem magam minden szempontból. Azért is, mert nagyon sok idős ember van ott, aki szeret és aki ragaszkodik hozzám... *(56 éves római katolikus nő, fővárosi nyugdíjas diplomás, rendszeres templomlátogató; 69. sz. interjúalany.)*

– A szüleimtől láttam, hogy ők is vallásosak voltak, és úgy gondoltam, hogy ez az én utam, ezt kell követnem. És egyszerűen nem tudom elképzelni másképp az életemet. Ez valahogy olyan természetes nekem, vagy ez a természetes nekem, hogy eljárók a szentmisére, vagy a vallást fontosnak tartom, a gyerekeimmel is, hogy ezt közöljem, ezt éreztessenem. (...) *(32 éves római katolikus nő, nagyközségben élő gyógytornász, rendszeres templombajáró; 71. sz. interjúalany.)*

– Na nézd, a korom miatt is már, a korom meghatározza, hogy egyházam tanítását – én majdnem azt mondhatom –, hogy feltétel nélkül követem. Habár ma már tudom, hogy ez nem feltétel nélküli, hanem ez az én szilárd hitem is. Én amikor karizmatikus lettem és az életgyónásomat végeztem, akkor az aranyos, áldott M. atya (akit nagyon sajnálók, mert elveszítettem mint gyóntatómat)... (...) Szóval én feltétlen tiszteletet érzek elsősorban az Isten szolgája iránt, és ezért ragaszkodom, hogy az egyházam tanításához is hasonlóképpen viszonyulok. (...) De én szabad akaratomból is ezt vallom. Nemcsak azért, mert erre tanítottak. Ma már a tapasztalataim és az életem során megerősödött bennem, hogy tanítását követem egyházamnak, ez nekem belső kényszerem. Érthető? *(67 éves római katolikus nő, nyugdíjas pénzügyi szakember, rendszeres templombajáró; 77. sz. interjúalany.)*

Ha a fenti vallomásokat (amelyek az itt nem közölteket is képviselik) abból a szempontból vesszük szemügyre, hogy melyek azok a vezérfogalmak, amelyek az idézett szövegek legfőbb (és visszatérő) motívumait alkotják, akkor talán (megelőlegezve a tartalomelemzés részletes és egzaktabb eredményeit) a következőket említhetnénk: a **keresztény hagyomány** (vallásos nevelés, vallásos családi környezet); **hit** (Istenben, a keresztény-tanításban stb.); **vallásgyakorlás** (ima, templombajárás, szentségekhez járulás, bibliaolvasás, bibliakör, stb.); **keresztény-keresztény életvezetés** (a hit és a szeretet megélése, elmélyítése, az erkölcsi jó követése stb.); **lojalitás**, illetve **megtérő** (visszatérő) **közeledés az** (egyik vagy másik) **egyházhoz**. De szó esik – főleg értelmiségi közegekben – **kételyekről**, az egyházi tanítás vagy gyakorlat bizonyos elemeinek csendes (nem agresszív) megkérdőjelezéséről is.

Előfordul, hogy egy megnyilatkozáson belül egy-egy motívum *erős dominanciára* tesz szert (pl. a hagyomány, az „örökölt” vallásgyakorlási szokások), de a vezérmotívumok (vagy többségük) sokszor *együtt* fordulnak elő egy-egy válaszban: a hit- és vallásgyakorlási elemek mellett többnyire a kereszténység megélése, a hétköznapi életben való érvényesítésére való törekvés is megemlítődik. A motívumok viszonylagos *homogenitása* ellenére – hipotetikusan – az elkötelezett egyházi vallásosság legalább két altípusát különíthetjük el: egy **tradicionális** (szokás-vezérelt), és egy **spirituális** (bensőséges, megélt vallásosságú) kategóriát, amelyeknek jegyei egyébként *együtt* is jelentkezhetnek (ez utóbbi akár külön altípusnak is tekinthető).

2. MIT JELENT AZ, HOGY A „MAGA MÓDJÁN” VALLÁSOS?

Foglaljuk össze röviden azokat a szociológiai tényeket, amelyeket a fentebb említett empirikus vizsgálatok a „maga módján vallásos” típus jegyeiről valószínűsítettek. Először is ez a csoport – már magas létszámából is adódóan – korántsem egységes, hanem erősen rétegezett. Minden bizonnyal többségében közülük kerül ki a felnőtt népességnek az a kb. 15 százaléka, amely kívül esik az „egyháziasan” vallások körén, s amelyet ugyanakkor az 1991-es ISSP-vizsgálat „meggyőződött isten-hívőnek” nevez.¹⁹ Másfelől bizonyosra vehető, hogy jelentős átfedés van a „maga módján” típus és a világnézetileg bizonytalankodók között.²⁰ A felnőtt társadalomnak az a 15-20 százaléka, amelyik önmagát (valamilyen szinten) vallásosnak tartja, ugyanakkor *nem (igazán) hisz Istenben*, vizsgált csoportunknak a bizonytalanok, *a nem hívők* táborába átnyúló peremvidéken helyezkedhet el.²¹ A kérdőíves felmérések azt is elárulják, hogy a „maguk módján” vallások túlnyomó többsége *nem rendszeres vallásgyakorló*, és hogy szolid többsége nagy valószínűséggel *nem hisz a túlvilágban és a csodákban*.²² András Imre feltételezi, hogy a nem egyházas vallásosság „az egyházi tanítóhivatallal és a kormányzó hatalommal való szembenállás” mellett ugyanúgy jelentheti az előző évtizedek egyházüldözéséből, a hitoktatás visszaszorulásából adódó *ismerethiányt* is.²³ Ugyanakkor – főleg a tömegközlelési eszközökben – a „maga módján” vallásos ember képe nem egyszer úgy jelenik meg, mint aki már teljesen függetlenítette magát a különböző egyházak tanításától és intézményrendszerétől.

A vallásosság tipológiájának vizsgálatában a reprezentatív vizsgálatok illetékeségét nemcsak elismerve, hanem elsődlegesnek tartva, a felvetődött kérdésekkel – ismereteink gazdagítása, a kép plaszticitásának fokozása céljából – a következőkben a mélyinterjúk tanulságai alapján kívánunk foglalkozni. Lássuk azoknak az indokait, akik a „*vallásos vagyok a magam módján*” kategóriába sorolták be magukat, és figyeljük meg, hogy válaszaik milyen pontokon térnek el az „egyházias” interjúalanyok megnyilatkozásaitól. Az alábbiakban – az ilyen természetű vallomások viszonylag nagy száma miatt – csak a legjellegzetesebb megnyilatkozásokat fogom (illusztrációként) ismertetni. (A terjedelmesebb szövegrészeket a Függelékben olvashatjuk.) A szövegeket – első látásra szembeütő főbb jegyeik alapján – nagy vonalakban tipizáltuk (ugyancsak megelőlegezve a későbbi részletes

¹⁹ Tomka Miklós: *Vallás és vallásosság*. I. m. 594. és 604. p. (Valójában 30%-ról van szó, de ennek kb. felét minden bizonnyal az „egyháziasan” vallások teszik ki, és a másik fele jut a „maga módján” típusra.)

²⁰ Ld. például a „maga módján” típus relative (az „egyháziasan” vallásokhoz képest) magas arányát az Isten-hitükben bizonytalanok körében: Tomka Miklós: *A vallásosság mérése*. In: *Studia Religiosa / Tanulmányok András Imre 70. születésnapjára*/ Szeged, 1998. Bába és Tsa. K. 25. p.

²¹ Tomka Miklós: *Vallás és vallásosság*. I. m. 614. p.

²² I. m. 606. és 605. p.

²³ András Imre: *Az egyház belső képe*. In: *Az egyház mozgástereiről...* I. m. 79-80. p.

tartalomelemzés eredményeit), és az alábbi (egymást is némileg átfedő) altípusok megkülönböztetését találtuk indokoltnak.

1. altípus: Egyházakhoz viszonylag közel álló vallásos magatartás, amely valamilyen (általában a kérdezett élethelyzetéből adódó) okból nem teljesen szoros, illetve az idők során meglazult kapcsolatot, de hívó magatartást jelent.

– Hát, végül is én hiszek egy túlvilági lényben: tulajdonképpen kell, hogy valami mozgassa ezt az egész világot. Meg hát a testi dolgok mellé, azért fontosnak tartok azért egy lelki vigaszt. (...) A magam módján, mert szóval nem egy olyan elmélyült, meg mindent tudó vallásos ember vagyok, mint amilyen szeretnék lenni. Tulajdonképpen jártas vagyok ezekben, de olyan magas fokon, mint amilyen magas fokon kellene, esetleg ezt művelni nem tudom. *(47 éves római katolikus nő, kisközségben élő bútorbolti eladó, rendszeres templombajáró; 11. sz. interjúalany.)*

– Nem járok rendszeresen templomba, de viszont minden nagyobb ünnepekkor elmegyek, meggyónok és kész. És hiszek Istenben. És azért vagyok római katolikus, mert erre tanítottak, erre neveltek, de viszont a magam módján... Nem ülök a templomba' éjjel-nappal, ahogy az öregasszonyok. (...) *(31 éves római katolikus férfi, falun élő szakmunkás, ritkán jár templomba; 17. sz. interjúalany.)*

– Vallásos voltam, és olyan nevelést is kaptam gyerekkoromban. Aztán 21 éves voltam, mikor meghalt apám, és akkor egyszerűen csalódtam az egyházban, vallásban, Istenben – mindenben. Mert én szerintem a jót miért vitte el? És ugyanakkor a rosszakat meghagyta. (...) De a mai napig is azt tartom, hogy ha én otthon tiszta szívből elimádkozom este az imámat, amit én kiszabok magamnak, az többet ér, mintha végighallgatok egy misét. (...) Ha bemegyek a piacra, bemegyek a templomba. És az többet ért, mint a mise. *(57 éves római katolikus fővárosi nő, nyugdíjas előadó, rendszeres templom- (de nem mise-) látogató; 27. sz. interjúalany.)*

– (...) Tulajdonképpen én gyerekkoromban rendszeresen, erősen vallásos családban nőttem fel, én templomba jártam, ministráltam, tehát abban a korban – én 56-os születésű vagyok –, amiben én jártam, ezen a területen (...) 2. osztályos koromban volt az a hadjárat a hittan ellen, és ez elég maradandó élményt hagyott bennem. Mindent elkövetett az a tanár – nem tudom, hogy saját meggondolásból vagy esetleges egyéb elvárásoknak megfelelően (valószínű, hogy ez az utóbbi volt az alapvető) –, hogy hetente egyszer, esetleg kétszer is eljött majdnem fél éven keresztül, amire ketten maradtunk az osztályból a „H” betűsök. Ezek voltak a hittanosok a naplóban a név mellett. Mondták, hogy már ketten vagyunk, hát ez nekünk nagyon negatív meg egyéb, mondták a szüleimnek, hogy vegyék ki a gyerekeket, egyébként is megszüntetik, ezeknek már nem fognak tartani, meg az a sok nyakunkra járás: ez azt eredményezte, hogy mondták, hogy oké, hogy nem járunk hittanra. Ezután már a templomba – ami egyébként kétszáz méterrel volt odébb – jártunk hittanra. A későbbiek során többé-kevésbé rendszeresen jártam templomba, és a család szellemisége az nem változott meg. Édesanyám most is rendszeresen jár. Mikor családot alapítottam, a későbbiek során már ritkábban jártam el. Hát olyan, hogy nagyobb ünnepekkor, mert már azért az is előfordult, hogy az éjféli misére csak a vágyaim vittek el: saját magam amire már elindultam volna, arra már olyan álmos voltam, hogy nem mentem el. (...) De én igenis azt mondom, hogy én vallásos vagyok, annak ellenére, hogy hát az utóbbi időben a cipőm talpát nem nagyon koptattam annak érdekében, hogy a templomba menjek, illetve a templom küszöbét

sem nagyon vásítottam. Ennek ellenére azok az értékrendek, amik az egyház tanításában megvannak, azoknak nagy részét – azt kell, hogy mondjam – a magaménak tartom, és követendőnek tartom a családban is. Hogy mennyire jön be, az egy másik dolog. (41 éves római katolikus férfi, egy dunántúli középvárosban élő műszaki középszintű szakember, ritkán jár templomba; 33. sz. interjúalany.)

2. altípus: Szelektív, individuális hívő, aki „válogat” a hittételekben és „saját szabású” vallást kreál magának, illetve – mindenfajta tételes vallás helyett – erkölcsi tartásként éli meg vallásosságát. Ez a típus az egyházi intézményekkel, szervezetekkel nincs nyílt konfliktushelyzetben, mégha nem is igazodik hozzájuk. Ugyanakkor általában csak ritkán látogat el egyházi szertartásokra, istentiszteletekre.

– Választásomat azzal indokolnám, hogy az egyház tanításai közül nem tudom valamennyit maradéktalanul magamévá tenni. Bár kétségkívül igaz az, hogy egyre inkább efelé kell törekedni, illetve a keresztyének számára általában a kijelölt út az, hogy minél inkább törekedni kell arra, hogy az egyház tanításai szerint éljünk. Ez azonban véleményem szerint a mai világban mindenfajta korlátozás nélkül nem fogadható el és nem gyakorolható. Legalábbis olyan ember számára, aki nem függetlenítheti magát a társadalomtól. (...) A társadalom hatásai alól nem vonhatjuk ki magunkat, és mivel a társadalom törvényei időnként kegyetlenek, ha ezeknek a törvényeknek a játékszabályait nem követjük, akkor egész egyszerűen a saját sírunkat ássuk meg. Ezt pedig egy ember nem teheti meg. Főleg akkor, ha családot kíván alapítani, ha gyermekeket szeretne, amely alapvetően teljesen összecseng az egyház tanításával, és a családjával együtt szilárd lábakon kíván megállni ebben a mai meglehetősen felfordult és zavaros világban. (23 éves református férfi, alföldi kisvárosban élő egyetemi hallgató, havonkénti templomlátogató; 21. sz. interjúalany.)

– Mert nem érzem úgy, hogy mindenben követem az egyház tanítását. Nem konkrétan ilyen bűnökre gondolok, hanem egyszerűen... Szóval mindig felülgondolom a dolgokat, amit az egyház mond. És van, amikor úgy gondolom, hogy jobb nekem, ha mondjuk nem tartom be, vagy nem... Nincs szükségem rá, hogy betartsam azokat, amik a követe-
lése az egyháznak.

– Például?

– Például, mondjuk az, hogyha megszabja, hogy minden héten részt kell venni a szentmisén, meg kötelező ünnepek vannak... (...) Igazából – én szerintem –, mindenki a maga módján vallásos, aki gondolkodik. (25 éves római katolikus fővárosi egyetemi hallgató, havonkénti templombajáró; 26. sz. interjúalany.)

– Nem az a vallásos érzületű ember, aki templomba jár, hanem aki valamilyen módon, valamilyen dolgokban hisz. Na most ezt, az Isten hogy van, ezt nekem nem tudta senki sem bebizonyítani... Tehát ha van és segít rajtam, akkor elhiszem, hogy van. (...) (35 éves római katolikus férfi, kisvárosi postai kézbesítő, nem szokott templomba járni; 35. sz. interjúalany.)

– A különböző vallások azok egy töről fakadnak. Márpedig, ha egy töről fakadnak, és egy Isten van, akkor teljesen mindegy, hogy milyen a megjelenési formája. És miután az emberek közvetítik az emberekhez a vallást, ebből kifolyólag, nem biztos, hogy úgy közvetítik, ahogy az számomra is megfelelő. (...) Tehát a vallásnak a megjelenési

formáját nem tudom elfogadni. *(50 éves református nő, budapesti jogtanácsos, ritkán jár templomba; 45. sz. interjúalany.)*

– Hát nem egyszerű. (...) Úgy a magam módján próbálok, tehát annyit tudok azért a vallásról, hogy ugye, nem szabad lopni, nem szabad hazudni stb. Tehát azért úgy a magam módján próbálok ezeknek megfelelni. Tehát nem azt tartom a legfontosabbnak, hogy most mindennap a templomban imádkozzak, hanem a magam módján én ezt el tudom végezni munkába menet is, meg... Tehát én azt tartom fontosabbnak, hogy eszerint élni. Tehát nem csak mutatni, hanem így... Nem csak mondani, hanem cselekedni, csinálni. *(28 éves római katolikus férfi, alföldi megyeszékhelyen élő szakmunkás, templomba nem jár; 74. sz. interjúalany.)*

3. altípus: Az egyházi szervezettel, hierarchiával és a lelkipásztorokkal (illetve az „egyházias” vallásgyakorlókkal) szemben erősen kritikus, esetleg azokból kiábrándult, vagy az egyházi közvetítést egyszerűen szükségtelennek tartó „belső” vallásosság, amely általában (de nem mindig) nagyon gyér templombajárással jár együtt („inkább otthon imádkozom”).

– (...) Az az igazság, hogy volt egy elég nagy csalódásom az egyik plébánián, úgy éreztem, hogy (...) a pap, a plébános nem igazán úgy viselkedett, ahogy kellett volna. Én próbáltam az életemet becsülettel betartva élni, s ugyanezt nem kaptam meg tőle. Elég kemény volt ez tinédzser koromban, s azóta egy elég nagy törés van bennem. A hitemet... hát hiszem az Istent, hiszem, de az ezzel együttjáró templombajárást, szertartásokra járást nem tartom fontosnak. *(34 éves római katolikus férfi, dunántúli megyeszékhelyen élő mérnöktanár, nagyon ritka templombajáró; 13. sz. interjúalany.)*

– (...) Én azt tartom, hogy az ember, azért mert vallásos, nem biztos, hogy feltétlenül templomba kell járnia, és az egyház útmutatásait kell követnie. (...) A saját lelkiismerete szerint végezze el a dolgokat, és ettől még hívő lehet. Mondjuk Isten-hívő. De ez a magam módja! (...) Én nem tartom azt fontosnak, hogy például hogy templomba járjak. Mert én attól nem vagyok rendezesebb ember, meg más ember. (...) Ők nekem, a viselkedésük sokszor összeegyeztethetetlen a templomba menetellel, meg ezzel a szent étellel. Mert a viselkedési forma, az nem arra utal. *(52 éves görög katolikus nő, fővárosi kereskedelmi igazgató, nem jár templomba; 24. sz. interjúalany.)*

– Azért mondom, hogy a magam módján vagyok vallásos, mert nem járok templomba, tehát nem a pap közvetítésével gyakorolom a vallásomat.

– *Akkor milyen formában... ?*

– Én beszélgetek a Jóistennel.

– *És milyen magatartás, vagy elgondolás áll emögött, hogy nem kell közvetítő?*

– Igen, én úgy érzem, hogy nekem nem fontos a közvetítő. Tehát én közvetlenül, mi közvetlenül vagyunk kapcsolatban. *(53 éves református nő, egyetemet végzett fővárosi menedzser, templomba nagyon ritkán jár; 58. sz. interjúalany.)*

– (...) Én hiszek a Teremtőben. (...) De a vallás külsőségeiben nem hiszek, sőt zavarnak. Tehát nagyon sok esetben zavar, például egész konkrétan engem zavar a pompa – mondjuk a templomban –, meg például a szertartások közül nagyon tud zavarni a gyónás. Tehát amiket én úgy érzem, hogy már az ember találta ki hozzá, az majdnem minden zavar benne. És ezért mondom, hogy én vallásos vagyok a magam módján. (...) *(46 éves római katolikus férfi, alföldi megyeszékhelyen élő vállalkozó, templomba ritkán jár; 73. sz. interjúalany.)*

– Maga az intézményrendszer iránt nem vonzódok különösebb módon. Szóval vannak fenntartásaim a magyar katolikus egyház ténykedésével szemben. Ugyanakkor magát az evangéliumi tanítást komolyan veszem, és még mindig a katolikus megfogalmazás áll legközelebb hozzám. Ilyen értelemben, hogy felekezethez tartozás. Végül fontos nekem az, hogy katolikus vagyok, mert hogy ehhez a tradícióhoz állok legközelebb. De magát ezt a társadalmilag megvalósuló egyházat nem nagyon kedvelem.

– *Miben gondolod itt a problémákat elsősorban?*

– Unalomig lerágott csont, hogy túl hierarchizált, nem nyitott eléggé. (...) Számomra nem elég nyitott. Politikai tekintetben sokszor intoleráns, és elhibázott akciói vannak. Mondjuk nekem legdurvább az egyházi ingatlanok kérdése, amivel abszolút nem értek egyet. Nem tartom jónak, ahogy fellép. (...) Egész más irányokba fordulnék. Ami egyébként megvan, ami például pozitív, azt nem vitatom, amikor tényleg komolyan karitatív dolgot művel az egyház, teljesen pozitív. De én abba az irányba mennék el sokkal jobban, tehát a szegénység felé, ilyen súlyosabb társadalmi problémák felé: fiatalok kallódása, stb. Ezek az iskolák, meg nem tudom mi, ez nem... (27 éves, római katolikus, fővárosi agglomerációban élő újságíró, havonkénti templombjáró; 80. sz. interjúalany.)

Az extenzív és intenzív vizsgálati tapasztalatokat összegezve elmondhatjuk, hogy az „*egyházias*” vallási magatartás sem tűnt egyszínűnek, de a „*maga módján*” kategória kifejezetten heterogénnek mondható, és jelentősen eltérő vallási magatartásformákat gyűjt össze magába. Ezek az egyházakhoz viszonylag közel álló, mondhatni közepes vagy gyengébb intenzitással gyakorolt vallásosságtól az „*egyénített*”, eklektikus vallásossági formákon át, az egyháztól kifejezetten elforduló formáig terjednek. A „*maga módján*” vallásosság motivációs erőterében épp úgy megtalálható a *kényelmesség és az időhiány*, mint a gyakorlati materialista életvitel következtében eluralkodó *lelki közömbösség és passzivitás*; épp úgy szerepet kaphat a vallási ismeretek és információk *hiányos volta*, mint az általánosan megfigyelhető *individualizációs tendencia intézmény-ellenessége*, és a külsőségekkel szembeforduló *bensőségesség-igénye*. Ugyanakkor a „*maga módján*” vallásossági kategória a maga egészében korántsem minősíthető egyházellenes vagy egyházon kívüli magatartásformának.

Reprezentatív felmérési adatokra támaszkodó becslésem szerint a „*maga módján*” kategória képviselőinek mintegy egyharmada (vagyis a felnőtt népesség kb. 15%-a) az „*egyházias*” típushoz áll közel, annak mintegy kevésbé aktív, esetleg egy ifjúkori buzgó vallásosság utáni megkopott, elhalványult (vagy esetleg „*pihenő*”) változatát jelenti, és azzal együtt a **felnőtt népességnek** azt a 30-35 százalékát – **kb. egyharmadát** – **teszi ki, amely az egyházakhoz viszonylag közel álló vallási érzésekkel és vallásgyakorlási praxissal jellemezhető.**²⁴

²⁴ Becslésemet elsősorban a már említett nemzetközi (ISSP) vizsgálatnak (Tomka Miklós: *Vallás és vallásosság*. I. m. 604. p.) arra a 30%-os adatára alapozom, amely a „meggyőződött istenhívók” arányát fejezi ki; és a 2000 őszi Kerkai Intézet által mért felmérésnek azon hasonló nagyságrendű adatára, mely szerint a felnőtt népesség 31-31%-a mondta magát kétségek nélküli istenhívónek. (Ld. még a 28. sz. jegyzetet is.)

Ez az alakulat kb. egybeeshet azzal az egyharmaddal, amelyről Tomka Miklós egy interjúbán így nyilatkozott: „A felmérések azt mutatják, hogy a magyar társadalom mintegy tizenöt százaléka rendszeres vallásgyakorlónak tekinthető. Gyermekeinek *hitoktatást* ellenben a népesség 32-33 százaléka kér – ez a szám szinte egybevág a nagyobb ünnepeken templomba járók arányával!”²⁵ (Kiemelések tőlem: G. F.) A felnőtt magyar társadalom **második (szűk) egyharmada individuálisan (egyházi intézményekhez kevésbé vagy egyáltalán nem kötődően) vallásos**, esetleg oly módon, hogy az már kívül esik a vallásosság minden hagyományos formáján. (Ne feledjük: a survey-típusú vizsgálatok általában a felnőtt népesség kétharmadát találták – „egyháziasan” és „maga módján” együtt – vallásosnak.) Végül **a harmadik (bő) egyharmad pedig vagy nem tud dönteni a világnézet kérdésében, teljesen közömbös e téren, vagy egyértelműen nem tartja magát vallásosnak.**²⁶ Ezek a magatartásformák természetesen nem rendelkeznek kontúros választóvonallal, hanem összemosódnak, és egymást átfedő zónákat alakítanak ki. Ez igaz erre az utóbbi tipológiára, de a „maga módján” kategórián belül korábban elkülönített altípusokra is.

3. AZ ISTENHIT VÁLTOZATAI

A vallásosságról beszélvén már eddig is sok szó esett az Istenbe vetett hitről, illetve annak hiányáról. Könnyen belátható, hogy a vallásosság egyik fontos alkotórésze a hit, konkrétabban – elsőként – az istenhit kérdése. (A vallásosságnak természetesen több dimenziója lehet. Abban a kérdésben, hogy mennyi és melyek azok, a szakirodalom véleménye megoszlik.)²⁷ Mielőtt e két kérdéskörre vonatkozó interjúk nyilatkozatok tartalomelemzésére rátérnénk, külön is kell szólnunk arról, hogy a vizsgálati személyek az istenhit tekintetében milyen típusokba soroltak és erről milyen nyilatkozatokat adtak.

Az istenhit empirikus vizsgálatánál a már említett 1991-es nemzetközi (ISSP) vizsgálat kérdését és előre megadott választípusait kölcsönöztük, némi módosi-

²⁵ Ld.: Magyar Nemzet, 1998. április 8-i szám, 6. p. V. ö.: Tomka Miklós: *Csak katolikusoknak*. I. m. 46. p. A reprezentatív Kerkai-vizsgálat is bő egyharmadosnak (36%-osnak) találta azoknak az arányát, akik évente legalább néhányszor (a nagyobb ünnepeken) el szoktak menni a templomba, továbbá a gyakori (legalább hetenkénti) imádkozók arányát is közel egyharmadosnak (32%-osnak) találtuk.

²⁶ Ez utóbbi vélekedést támasztja alá az ISSP-vizsgálat azon adata, mely szerint a felnőtt magyar népességnek 32, (illetve a Kerkai-vizsgálat szerint 40%-a) soha nem jár templomba. (Ld.: Tomka Miklós: *Vallás és vallásosság*. I. m. 606. p.)

²⁷ Szántó János pl. elméletileg Gerhard Lenski, továbbá Charels Glock és Rodney Stark amerikai szociológusok munkáira, a gyakorlatban a TÁRKI 1991-es nemzetközi vizsgálatára támaszkodva a vallási önbesorolást, a vallási eseményeken való részvételt és az istenhitet találta a legfontosabb dimenzióknak. Ld.: Szántó János: *Vallásosság, vallásos hiedelmek Magyarországon*. In: Társadalmi riport 1992. Szerk.: Andorka Rudolf, Kolosi Tamás, Vukovich György. Bp. 1992. TÁRKI. 260. p. A kérdéssel Tomka Miklós is foglalkozik: *Vallás és vallásosság*. I. m. 593. p.

tással.²⁸ Ugyanezeket a választípusokat használta (módosítás nélkül) az 1998-as „Aufbruch” és a 2000-es Kerkai-vizsgálat is. A kérdést és a válaszokat, a válaszadók százalékos arányszámaival együtt, a 7. sz. táblázat mutatja be.

Természetesen átlagosnál vallásosabb interjú csoportunktól nem várhatjuk a hitbéli meggyőződés típusainak reprezentatív arányait: a mi vizsgálati személyeink a reprezentatív adatok által jelzett átlagos mértékénél lényegesen közelebb állnak Istenhez azáltal, hogy csaknem háromnegyed részük fenntartás nélkül, vagy némi fenntartásokkal hisz Istenben. A hitbéli fogalmak „puhaságára”, operacionalizálásuk nehézségeire utal az a tény (azon túlmenően, hogy a 7. tábla két országos reprezentatív adatsora is mutat fokozati, ha nem is nagyságrendi eltéréseket), hogy az ISSP nemzetközi vizsgálat háromféle módon kérdezett rá az istenhit mértékére és milyenségére, és mindegyik más eredményt hozott. Végül az adatokat összevonták és ennek eredményeképpen a „meggyőződött” és a „néha kételkedő” istenhívők együttes aránya – Magyarország felnőtt népességére kivetítve – 49 százalékosnak mutatkozott.²⁹ Ehhez az adathoz közelítenek a 7. táblázat országos adatsorainak két utolsó (istenhívő) kategóriájának összevont (45 és 47%-os) arányszámai is.

7. sz. táblázat

„Kérem válassza ki az ismertetett vélekedések közül azt, amelyik legközelebb áll ahhoz, amit Ön Istenről gondol!” (Százalékos megoszlás)

Választípusok	Vizsgálati csoportunk (1997/98)	Országos Aufbruch-vizsgálat (1998)*	Országos Kerkai-vizsgálat (2000)
„Nem hiszek Istenben”	6	15	19
„Nem tudom, hogy van-e Isten, és nem hiszem, hogy ez bármi módon kideríthető lenne”	15	15	10
„Nem hiszek egy személyes Istenben, de hiszek egy felsőbb hatalomban”	nincs adat	9	5
„Néha úgy érzem, hiszek Istenben, néha viszont nem”	4	15	14
„Vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”	25	17	16
„Tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem”	49	28	31
Nincs válasz	1	1	5
Összesen	100,0	100	100

* Forrás: M. Tomka - P. M. Zulehner: I. m. 166. p.

²⁸ Tomka Miklós: *Vallás és vallásosság*. I. m. 594. p. Kihagytuk a válaszlehetőségek közül a „nem hiszek egy személyes Istenben, de hiszek egy felsőbb hatalomban”, amely - Tomka szerint - már az említett vizsgálat során is némi zavart okozott.

²⁹ Tomka Miklós: *Vallás és vallásosság*. I. m. 594. és 604. p.

Még ha a két fogalom nem is esik egybe, meglehetősen evidensnek tarthatjuk a vallásosság és az istenhit erőteljes átfedését: vizsgálati csoportunk „egyháziasan” vallásos csoportja 90%-ban kétely nélküli istenhívőnek tartotta magát, a „maga módján” vallásosoknak ugyanakkor csak 40%-a. A nem vallásosak és bizonytalanok összevont csoportjának 86%-a mondta, hogy vagy nem hisz Istenben, vagy teljesen bizonytalan a kérdés megítélésében. (Az említett százalékszámok vizsgálati csoportunkból származnak, de az összefüggéseket – sokkal szélesebb körben – a reprezentatív Aufbruch³⁰ és Kerkai-vizsgálat is észlelte.) Ami pedig a különböző iskolai végzettségűek hitbéli hajlandóságát illeti, a „hitetlenségre” mintha a középvégzettségűek, a kételyekkel övezett istenhitre pedig a diplomások hajlanának leginkább.

Az istenhit milyenségéről szóló interjúk beszámolókat (konkrétan annak indoklását, hogy miért abba a – 7. sz. táblázat által tartalmazott – hitbéli kategóriába sorolta be magát, amelyet választott) részletesen a Függelék idézi fel. Itt most – a vallásosságról szóló vélekedésekkel való erős rokonsága miatt – a különböző típusok illusztrálása céljából csak néhány szemelvényt közlünk.

A kétely nélküli istenhitre példa egy 32 éves római katolikus gyógytornász nő nyilatkozata, aki egyébként „egyháziasan” vallásosnak tartja magát (71. sz. interjúalany):

– Hát az életem eddigi részében azt tapasztaltam, hogy minden földi tervek, vagy elképzelések, vagy minden olyan dologban, amiben nem is számítottam volna rá, akkor is a dolgaim a lehető legoptimálisabban alakultak. És számomra ez arra vallott, hogy egy természetfölötti segítséget kapok. És, szóval, végül is nem minden dolog ment úgy, ahogy elképzeltem, de végső soron mindig úgy éreztem, hogy ez úgy volt jó, ahogy volt. És ebben éreztem én mindig Isten jelenlétét. Valami rajtam és minden emberen kívül álló dolog igazgatja az én utamat. És általában jó irányban. (...)

A kételyeket is tartalmazó istenhitet példázza egy 22 éves római katolikus egyetemi hallgató nő válasza, aki a „maga módján” vallásos (44. sz. interjúalany):

– (...) Nekem nem Istennel van bajom, hanem az egyházzal. Bemegyek a templomba, és mise elején van egy ilyen Bibliából vett részlet, hogy: én véttem, én véttem, én igen nagy véttem. Ha én bűnösnek..., vagy úgy érzem, hogy vétet követtem el, akkor én azt magamban meggyóonom Istennek este az imámban, de én nem érzem azt, hogy egy bárki másnak tudnia kell. Másrészt nem érzem azt, hogy annyira sokat vétkeznék, hogy ezt ilyen módon kelljen kifejeznem.

Ugyanerre a „típusra” egy másik példa egy 46 éves római katolikus, „maga módján” vallásos férfi vállalkozótól (73. sz. interjúalany):

– Ha Isten tényleg létezik és van (márpedig én ezt megpróbálom hinni) (...) a halál, a nyomor, az elesettség (...) az én számomra megmagyarázhatatlan. És ha kétség merül föl bennem, akkor mindig-mindig ezek a dolgok miatt merül föl. És ezért van ez, hogy vannak kétségeim, de azért alapvetően azt hiszem, hogy van Isten. (...) Az én lányom hatodik emeletről leesett, és túlélte. Sőt: semmiféle maradandó károsodást nem szenvedett. Erre azt mondom, hogy természetesen, egyértelműen van Isten. Na de hát a másik kisgyerek, aki leesik és meghal? (...)

Néha hisz Istenben, néha pedig nem – mondja magáról (többek között) egy 23 éves római katolikus egyetemi hallgató, aki nem tudja azt sem eldönteni, hogy vallásos-e vagy sem (51. sz. interjúalany):

– (...) Vizsga napján, hogyha sikerült, akkor úgy érzem, hogy hiszek Istenben, ha nem, akkor nem. (...) Tulajdonképpen többször mondom azt, hogy nem. Most egy egészen más téma: a jugoszláviai helyzeteket végignézve, meg az összes ilyen háború, meg a hajléktalanokat nézve – itt Magyarországon is nagyon sok van, sőt Pesten is hány hajléktalan él – ha igazán létezik, akkor talán (...) nem hagyná...

Nem tudom, hogy van-e Isten, és nem hiszem, hogy ez bármi módon kideríthető lenne – szólta a következő válaszlehetőség. Egyik választója egy 42 éves, felekezet nélküli, magát nem vallásosnak mondó könyvtárosnő (29. sz. interjúalany), aki így indokolja választását:

– Nem hiszek Istenben, de tisztelem azokat, akik hisznek benne. És tudom, hogy nagyon sok tudós, aki akár természettudományos felfedezéseket tett és használt a világnak, szintén hitt Istenben. Még egy oka lehet annak, hogy nem hiszek Istenben és nem vagyok vallásos: a családom egyik fele, tehát édesanyám zsidó származású, és a családját meghurcolták. És a közelmúltban is ért olyan atrocitás, az előző lakóhelyemen, ami miatt szinte menekültem onnan más városba. Azt is nagyon fontosnak tartom, hogy ebben az évben véletlenül megismerkedtem egy nálam 20 évvel idősebb hölgygel, akivel nagyon jól összebarátkoztunk. Kiderült, hogy ő hitoktató, katolikus hitű. Én azonnal megmondtam, hogy én pedig nem vagyok vallásos, és azóta is nagyon tiszteljük és szeretjük egymást, és tartjuk a kapcsolatot.

Vagy egy másik indoklás, egy 35 éves tanárnőtől, aki nincs megkeresztelve, és a vallásosságtól – „más meggyőződése” miatt – elzárkózik (32. sz. interjúalany):

– (...) Valahogy így gondolom, hogy... hogy... talán azért keresik az emberek a vallásosságot, hogy valamibe úgy belekapaszkodjanak. Hogy akik félnek, (...) valamitől, azok ezt találják, ezt a helyet, a templomot találják meg, hogy itt valami megoldást kapnak. Tehát lehet, hogy rosszul gondolom, de én úgy gondolom, hogy azok az emberek mennek el vagy lesznek vallásosak, akik félnek valamitől. Hogy valamibe bele tudjanak kapaszkodni, valamiben igazolást kapjanak. (...)

Végül azok egyike, aki *nem hisz Istenben* (egy 48 éves, katolikusnak keresztelt, de magát felekezeten kívülinek és „más meggyőződésűnek” valló tanítónő; 38. sz. interjúalany) a következőképpen fejti ki álláspontját:

– Azért nem hiszek benne, mert úgy gondolom, hogyha lenne, akkor sok embernek könnyebb lenne az élete. Én azt is gondolom, hogy azért jöttünk ide a Földre, vagy azért születünk meg, hogy végül is a magunk feladatait megoldjuk. De én úgy gondolom, hogy ez mindig az adott egyéntől függ, és nem egy külső segítségtől. Mert ha nekem van elég akaraterőm, akkor valójában meg tudok minden problémát oldani egyedül, vagy segítséggel. (...) Az öröktől fogva létező energia: az ilyesmiben hiszek. Újabban, de még gondolkodom rajta tulajdonképpen...

4. A VALLÁSOSSÁGRÓL ÉS AZ ISTENHITRŐL SZÓLÓ NYILATKOZATOK TARTALOMELEMZÉSE

Főntebb a vallásossági, valamint az istenhit mértékét kifejező típusokba történt *önbesoroló* gesztusok indoklásaiból idéztünk, és most is ezeknek az interjúrészleteknek az *összevont* elemzésével, konkrétabban (az életcél-interjúkhoz hasonlóan) tartalomelemzésével kívánunk foglalkozni. Vagyis azoknak a gondolati elemeknek, szöveg-motívumoknak a számbavétele következik, amelyek ezekben a nyilatkozatokban előfordultak. Természetesen ezek a motívumok nem a maguk egyediségében, hanem az általunk – a válaszok elemzése során utólag – kialakított *típusált formájukban* voltak a vizsgálat tárgyai. Ennek ellenére nem a vallásosság típusairól beszélünk esetükben, hanem azokról a jellegzetes tematikai egységekről, amelyek a *vallásosságról és a hitről szóló önjellemzések visszatérő motívumainak* bizonyultak. És egyúttal azt is remélhetjük tőlük, hogy adalékokkal szolgálnak a vallásosság különböző dimenzióinak kérdéséhez.

8. sz. táblázat

Vallásossági önjellemzések tematikai egységei és az említők százalékos aránya (N=80)

	Tematikus motívumok	%
A.	Aktív <i>vallásgyakorló</i> , <i>hívő</i> vagyok (templomba járok, imádkozom, gyónok, áldozok, stb.)	30,0
B.	<i>Lojális</i> vagyok az egyházzal, annak tanításához, az egyházi előljárók állásfoglalásaihoz.	32,5
C.	Beleszülettem, <i>vallásos nevelést</i> (családi példát) <i>kaptam</i> , és hű maradok ehhez.	35,0
D.	<i>Vallásos</i> (kis)közösségbe kerültem, <i>egyházi /felekezeti/ iskolába</i> , hittanra <i>jártam</i> (ezért is vagyok vallásos).	30,0
E.	(Felnőttként) <i>megtértem</i> , („visszatértem”), hitem elmélyült; életemet az egyház tanításához igazítottam.	22,5
F.	Igyekszem <i>hitemet megélni</i> ; Krisztus (a Biblia, a vallás, az egyház) tanítása szerint élni.	30,0
G.	Igyekszem <i>segíteni</i> másokon, (oda)figyelni embertársaimra, igyekszem emberséges lenni.	23,7
H.	Kell valaki/valami <i>felsőbb lénynek</i> (rendező elvnek, titokzatos erőnek stb.) lennie.	18,8
I.	<i>Vannak fenntartásaim</i> az egyház tanításával, felépítésével (és/vagy magatartásával) kapcsolatban, <i>de</i> (a fő kérdésekben, pl. szeretet parancsa) <i>kitartok mellette</i> .	21,2
J.	<i>Nem vagyok vallásgyakorló</i> (legfeljebb ritkán – pl. karácsonykor, esküvőn stb. – fordulok meg templomban) – engem ezek a kérdések <i>nem nagyon</i> <i>érdekelnek</i> .	23,7

	Tematikus motívumok	%
K.	Az egyházzal, papokkal (katolikus vallással) kapcsolatos <i>rossz tapasztalataim eltávolítottak az egyháztól, vallástól; erős fenntartásaim</i> vannak.	11,3
L.	<i>Vallásos családban nevelkedtem</i> , (régebben templombajáró voltam), de később – különböző okokból (pl. időhiány, házasság, vallásüldözés stb.) – <i>eltávolodtam a vallástól, egyháztól, templombajarástól</i> .	36,2
M.	<i>Nem kaptam vallásos nevelést</i> (esetleg történelmi okokból: apám foglalkozása, a vallásüldözések stb. miatt) ezért én sem vagyok vallásos.	15,0
N.	<i>Hit és vallásosság nem</i> okvetlenül <i>esik egybe</i> (nem az a jó ember, aki templomba jár).	22,5
O.	<i>Csak a szeretet parancsa</i> , a lelkiismeret szava, az erkölcsi tartás számít (a felekezeti határok, a vallásos–nem vallásos határvonal nem, vagy kevésbé).	15,0
P.	<i>Az intézményesített</i> dolgoktól, szervezetektől (így az egyházaktól, a vallástól, templombajarástól) <i>idegenkedem</i> .	17,5
Q.	Csak ha <i>nagy szükségem van segítségre</i> , akkor vagyok vallásos (csak akkor imádkozom).	7,5
R.	<i>Tisztelem a vallásos embereket, de nem osztozom hitükben</i> .	11,2
S.	A sokféle vallás közül melyik az igazi? <i>Nincs olyan vallás</i> , amely egyezne az elképzelésemmel (saját magamnak „barkácsolok” egyéni vallást).	25,0
T.	<i>A vallás elavult</i> , megkövesedett; racionálisan, tudományos alapon nem igazolható dolog.	13,8
U.	<i>Csak a materiális</i> (kézzelfogható) <i>dolgokban</i> , csak <i>magamban hiszek</i> (a vallás, a Biblia, Isten csak mese).	12,5
V.	Ha van Isten: miért enged meg ennyi <i>szörnyűséget</i> , a jó és ártatlan emberek szenvedését?	3,7
W.	<i>Nincs időm</i> vallási kérdésekre, „van fontosabb dolgom is”.	12,5
	Együtt:	249,7

A 8. sz. táblázat ezeket a motívumokat a 80 mélyinterjúban való előfordulásuk százalékos arányszámaival együtt mutatjuk be. (Egy interjú természetesen több motívumot is tartalmazhatott, a 8. táblázat „együtt” adata szerint átlagosan kettő és felet.)

A tematikus elemek közül az „L” jelű fordult elő leggyakrabban: vagyis a *vallásos családban nevelkedett*, de később a *vallástól eltávolodott* motívum-típus. Az átlagosnál vallásosabb kérdezettek között viszonylagosan magas (30% körüli) említést kaptak az „A”-tól „D”-ig terjedő, illetve az „F” motívumok: ezek mind a *vallási állhatatosság* esetei. A felmerülő főbb tematikus elemek: a *vallás-gyakorlás*, a *hit*, a *vallásos nevelés*, a vallás hétköznapi *megélése* – mind egyúttal a „vallásosság” fogalom dimenzióinak is tekinthető. A legkevésbé emlegetett (csak a *bajban vallásos* /„Q”/; a vallástól a *világ sok szenvedése* láttán elriadó /„V”/ motívumokról el kell mondanunk, hogy a hétköznapi életben korántsem ritkák, és egy nagyobb létszámú reprezentatív felmérés minden bizonnyal magasabb említési arányt eredményezett volna esetükben.

5. A VALLÁSOSSÁG „SZERKEZETE”

Mivel a vallási önjellemzések motívumainak skálája az aktív vallásosságtól és hittől a teljes vallástalanságig és hitetlenségig terjedt, az egyes tematikai elemek *együttes előfordulásának* természetesen nem voltak egyformák az esélyei. Az életcél-motívumok együttjárásainak vizsgálata során megismert Yule-Kendall-féle asszociációs együttítható (Q) értékei (ld. 9. sz. táblázat), és még szemléletesebben a 3. sz. ábra térszerkezete jól szemlélteti a vallásossággal kapcsolatos megnyilatkozások tematikai elemeinek polarizálódását.

Látható, hogy az *aktív vallásgyakorlás* („A”) nagyon gyakran fordul elő olyan motívumok társaságában (vagyis erős vonzási kapcsolat áll fent közöttük), mint az egyház iránti *lojalitás* („B”); az egykori vallásos neveltetés elveihez való *hűség* („C”); a felnőtt korban való *megtérés* (a hit elmélyülése, „E”); a *hit megélésének* szándéka („F”); és az emberi *segítőszándék* („G”). Ezek az elemek – ld. 3. ábra – különösen is vonzzák egymást, szorosan összetartoznak, és a koordinátarendszer vízszintes tengelyének egyik (jelen esetben baloldali) pólusát képezik. Közeliükben megtalálható még – közepesen erős vonzások mentén – a *vallásos közeg* (vallásos kisközösség, egykori egyházi iskola: „D”), illetve a *fenntartások ellenére* (az egyház mellett) való *kitartás* („I”) motívuma. (Ez utóbbi a 3. ábrán már teljesen be is épül az erősen elkötelezett hívők nyilatkozatelemei közé, és egyáltalán nem látszik zavarni ezt az elkötelezettséget.)

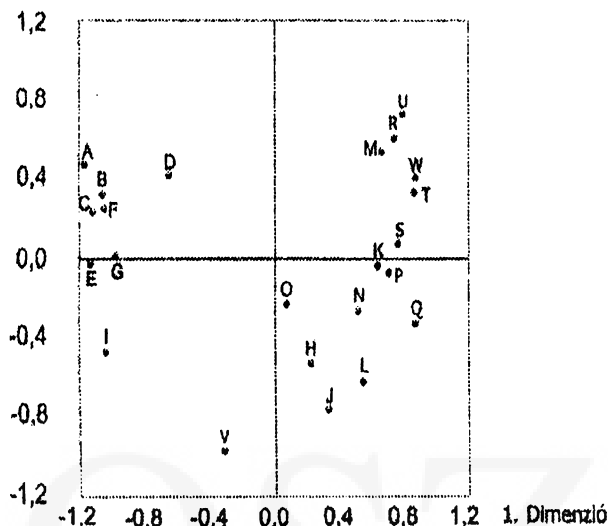
Ennek a hitnek, vallásnak, egyházra elkötelezett magatartásnak az ellenpólusán (a 3. ábra vízszintes tengelyének pozitív, vagyis jobb oldalán, annak is az origótól legtávolabbi pontjain) a vallásosság tematizálásának olyan elemei találhatók, mint a *vallás elavultságáról* való vélekedés („T”), a vallási kérdésekkel kapcsolatos teljes *érdektelenség* („W”), és az olyan magatartás, amely csak akkor vallásos, ha nagy szüksége van segítségre („csak a bajban vallásos”, „Q”). De az ábrákon közvetlen vonzáskörzetükben találhatók olyan elemek is, mint az a materialista (és individuális) vélekedés, mely a vallási-bibliai narratívákat *csak mesének* tartja („U”); és az a par excellence „maga módján” attitűd, amely a sokféle vallás közül egyiket sem érzi igazán magáénak, ezért „barkácsol” magának egy *egyéni vallást* („S”). E rokonság láttán megkockáztatható az a hipotézis, hogy a „maga módján” típus *nem csak a vallásosság, hanem a nem-vallásosság egyik alapesete is lehet*, hasonlóan a csak a bajban észlelhető „vallásossághoz”. A motívumoknak ebben, a vallástól (és egyháztól) távolabb álló övezetében találhatók további motívumok is. Ezek közül az egyik („R”) toleranciáról tanúskodik: „*tisztelem a vallásos embereket, de nem osztozom hitükben*”; a másik pedig az *intézményesített vallásosságtól való idegenkedést* („P”) fejezi ki. Közvetlenül ezekhez kapcsolódóan a *rossz tapasztalatok* (vallástól-egyháztól) *eltávolító* hatása („K”); illetve a *vallásos nevelés* (ismeretek) *hiánya* („M”) motívumokat találjuk. Az utóbb említett (a vallás hiányáról, esetleg elvetéséről tanúskodó) nyilatkozat-elemek között is természetesen meglehetősen sok kölcsönös vonzási kapcsolatot találunk, ezért is kerültek ábránkon egymás közelébe.

3. ábra

A vallásossággal és istenhittel kapcsolatos tematikus motívumok struktúrája a multidimenziós skálázás MINISSA-eljárása szerint (3 dimenzió)*

2. Dimenzió

S = .148

* A 3. dimenzió demonstrálásától – mivel nem gazdagítja lényeges szemponttal a struktúrát – eltekintünk.

A.	Aktív vallásgyakorló, hívő vagyok (templomba járok, imádkozom, gyónok, áldozok, stb.)		okokból (pl. időhiány, házasság, vallásüldözés stb.) – eltávolodtam a vallástól, egyháztól, templombajárástól.
B.	Lojális vagyok az egyházamhoz, annak tanításához, az egyházi előjárók állásfoglalásaihoz.	M.	Nem kaptam vallásos nevelést (esetleg történelmi okokból: apám foglalkozása, a vallásüldözések stb. miatt) ezért én sem vagyok vallásos.
C.	Beleszülettem, vallásos nevelést (családi példát) kaptam, és hű maradok ehhez.	N.	Hit és vallásosság nem okvetlenül esik egybe (nem az a jó ember, aki templomba jár).
D.	Vallásos (kis)közösségbe kerültem, egyházi /felekezeti/ iskolába, hittanra jártam (ezért is vagyok vallásos).	O.	Csak a szeretet parancsa, a lelkiismeret szava, az erkölcsi tartás számít (a felekezeti határok, a vallásos–nem vallásos határvonal nem, vagy kevésbé).
E.	(Felnőttként) megtértem, („visszatértem”), hitem elmélyült; életemet az egyház tanításához igazítottam.	P.	Az intézményesített dolgoktól, szervezetektől (így az egyházaktól, a vallástól, templombajárástól) idegenkedem.
F.	Igyekszem hitemet megélni; Krisztus (a Biblia, a vallás, az egyház) tanítása szerint élni.	Q.	Csak ha nagy szükségem van segítségre, akkor vagyok vallásos (csak akkor imádkozom).
G.	Igyekszem segíteni másokon, (oda)figyelni embertársaimra, igyekszem emberséges lenni.	R.	Tisztelem a vallásos embereket, de nem osztozom hitükben.
H.	Kell valaki/valami felsőbb lénynek (rendező elvnek, titokzatos erőnek stb.) lennie.	S.	A sokféle vallás közül melyik az igazi? Nincs olyan vallás, amely egyezne az elképzelésemmel (saját magamnak „barkácsolok” egyéni vallást).
I.	Vannak fenntartásaim az egyház tanításával, felépítésével (és/vagy magatartásával) kapcsolatban, de (a fő kérdésekben, pl. szeretet parancsa) kitartok mellette.	T.	A vallás elavult, megkövesedett; racionálisan, tudományos alapon nem igazolható dolog.
J.	Nem vagyok vallásgyakorló (legfeljebb ritkán – pl. karácsonykor, esküvőn stb. – fordulok meg templomban) – engem ezek a kérdések nem nagyon érdekelnek.	U.	Csak a materiális (kézzelfogható) dolgokban, csak magamban hiszek (a vallás, a Biblia, Isten csak mese).
K.	Az egyházzal, papokkal (katolikus vallással) kapcsolatos rossz tapasztalataim eltávolítottak az egyháztól, vallástól; erős fenntartásaim vannak.	V.	Ha van Isten: miért enged meg ennyi szörnyűséget, a jó és ártatlan emberek szenvedését?
L.	Vallásos családban nevelkedtem, (régebben templombajáró voltam), de később – különböző	W.	Nincs időm vallási kérdésekre, „van fontosabb dologom is”.

A 9. táblázat azonban a bilaterális kapcsolatokat adatolja, és érdemes ezekre is egy-egy pillantást vetni. Emeljük ki pl. az *egyéni vallás „barkácsolásának”* motívumát („S”): következetesen taszítja a korábban az aktív vallásosság kritériumaiként megismert motívumokat, és erősen vonzza a következőket: a vallásos intézményekhez fűződő rossz tapasztalatok („K”); vallásos nevelés hiánya („M”); hit és vallásgyakorlás (az utóbbi rovására történő) szétválasztása („N”); intézményellenesség („P”); materialista-individualista beállítottság („M”) stb. Megerősítést nyert tehát az a fentebbi hipotézisünk, hogy az ún. *„maga módján”* vallásosságnak erős vallás-nélküliségről (vallástalanságról?) árulkodó alkotóelemei is lehetnek. Ha az intézményektől való idegenkedés tematikus elemét („P”) állítjuk középpontba, (szintén a 9. táblázat segítségével) megfigyelhető, hogy ugyancsak távol áll a vallásosság és a hit aktív megvallásától („A”), ugyancsak rossz tapasztalatokat őriz a vallásos intézményekről („K”), és vélhetően emiatt erősen szétválasztja a hitet és a vallásgyakorlást („N”); főleg csak a bajban vallásos („Q”); saját képeire formál vallást magának („S”), és a vallást elavultnak tartja („T”). Vagyis a két motívum – az intézményellenesség és a „saját vallás” kialakítására való törekvés – nagyon erősen összezseng, amit egymáshoz való erős vonzási kapcsolatuk (0,881) is bizonyít.

Ha leegyszerűsítjük a 3. ábra üzenetét, a vízszintes tengely két pólusán az *„egyházias”* vallásosság tematikus elemeivel találkozunk egyfelől, másfelől pedig a *nem-vallásos magatartás* motívumaival, valamint a *„maga módján”* vallásosságnak az utóbbi közegébe szervesen beilleszkedő, meglehetősen szélsőséges eseteivel. (Ne feledjük korábbi tapasztalatainkat: a *„maga módján”* típusnak léteznek kevésbé szélsőséges, az egyházas vallásossághoz közelebb álló altípusai is!)

A két pólus között van egy köztes zóna, ahová a (betűrendben) „H”, „J”, „L”, „N”, „O”, „V” jelű elemek tartoznak. Ez a fogalmak nyelvén azt jelenti, hogy a vallásos magatartáshoz viszonylag közel áll egy feleselő, sőt lázadó motívum, amely felrója Istennek („ha van!”), hogy *miért enged meg* ennyi szörnyűséget a világban („V”). A nem vallásos tömb közelében pedig a *hitet a vallásgyakorlásról leválasztó* véleménynel („N”), valamint azzal a sűrűn előforduló motívummal találkozunk, amely a vallásos nevelkedés után a vallástól való *eltávolodásról* számol be („L”) – ez utóbbi láthatólag nem rendelkezik vallásellenes attitűddel, inkább csak a rohanó élettempó által „deistává” vagy közömbössé-érdektelenné váló arculattal. Az ábrán a centrumban (az origóhoz közel) az a vélekedés áll, hogy *„csak a szeretet számít”*, vallás, felekezet, egyház stb. nem („O”). Ezt a centrális (vallásosságot és nem-vallásosságot összekötő) szerepet erősíti a valamilyen körvonalazatlan *„felsőbb lénybe”* vetett hit („H”), illetve a világnézeti közömbösségre utaló motívum („J”). A vallásosságról való vélekedések térbeli hálója tehát az ábrán a tételes (*„egyházias”*) vallásosság eseteitől a közömbösség, illetve a vallásnélküliség pozíciójáig terjed.

9. sz. táblázat *A vallásosság és istenhittel kapcsolatos önjellemzések tematikus elemeinek* egymás viszonylatában mért vonzási és tasztítási kapcsolatrendszere (Yule-Kendall-féle Q)***

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W
A	–	0,895	0,960	0,474	0,711	0,950	0,816	-0,538	0,309	-1,000	-1,000	-1,000	-0,630	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000
B		–	0,761	0,593	0,815	0,854	0,704	-0,373	0,615	-0,693	-1,000	-0,652	-1,000	-0,670	-0,730	-1,000	-0,437	-1,000	-0,852	-1,000	-1,000	-1,000	-0,577
C			–	0,527	0,704	0,865	0,808	-0,625	0,445	-0,869	-1,000	-0,938	-1,000	-0,543	-0,271	-0,800	-0,484	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	-0,060
D				–	0,394	0,111	0,049	-0,538	0,446	-0,118	-0,222	-0,222	-0,410	-0,438	-1,000	-0,500	-0,386	-0,586	-0,655	-0,667	-0,356	-0,138	-0,630
E					–	0,847	0,677	-0,664	0,650	-0,749	-1,000	-0,867	-1,000	-0,230	-0,571	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	-1,000	-0,390	-1,000
F						–	0,869	-0,538	0,154	-0,832	-1,000	-0,822	-1,000	-0,250	-0,091	-0,749	-1,000	-1,000	-0,832	-1,000	-1,000	-0,138	-1,000
G							–	0,096	0,616	-0,766	-0,462	-0,877	-0,597	-0,749	-0,250	-0,351	-1,000	-1,000	-0,533	-0,558	-1,000	0,038	-1,000
H								–	-0,322	0,291	0,422	0,543	0,217	-0,091	0,443	0,514	-0,077	-0,325	0,589	0,281	-0,022	-0,256	-1,000
I									–	-0,470	-1,000	-0,363	-1,000	-0,071	-0,172	-0,612	-1,000	-1,000	-0,730	-1,000	-1,000	0,118	-1,000
J										–	-0,048	0,632	0,040	0,137	0,277	-0,351	0,253	-0,462	-0,100	-0,558	-0,191	0,038	0,419
K											–	0,420	0,550	0,530	-1,000	0,792	0,245	-0,008	0,890	0,595	0,595	0,067	-0,075
L												–	-1,000	0,478	0,491	0,333	0,593	-0,072	0,297	0,220	0,220	0,030	0,508
M													–	0,082	-0,360	0,648	0,068	0,912	0,735	0,761	0,627	0,348	0,488
N														–	0,503	0,764	0,791	0,302	0,677	0,564	-0,152	0,390	0,222
O															–	-0,034	-1,000	0,271	0,277	-1,000	-0,310	-0,116	0,200
P																–	0,703	0,463	0,881	0,803	0,027	-0,213	0,394
Q																	–	0,245	0,568	0,784	0,123	0,314	0,610
R																		–	0,672	0,759	0,759	-1,000	0,793
S																			–	0,785	0,532	-0,400	0,600
T																				–	0,932	-1,000	0,714
U																					–	-1,000	0,829
V																						–	-1,000
W																							–

* A betűjelekkel jelzett elemek feloldását ld. a 8. táblázatban!

** Az abszolút egybeesést a +1, az abszolút kizárást a -1 érték jelzi. A 0 körüli értékek közömbös kapcsolatra utalnak, a nagyobb negatív, és (előjellel nem jelzett) pozitív számok erősebb tasztítási, illetve vonzási kapcsolatot jelentenek.

6. VALLÁSI ÉLETUTAK

A vallásosságról és istenhitről szóló interjúk nyilatkozatok tartalomelemzése során több olyan spontán elhangzott motívumra bukkanhattunk (ld. 8. sz. táblázat), amelyek az *időbeliség* dimenziójának jelentőségére utalnak. Így pl. a családi nevelés vallásos szellemét, az egyházi iskolát, az idővel elhalványuló vallási motivációt, az egyházhoz (idősebb korban) történt visszatérést stb. Meglehetősen sokan említették meg. Szántó János – reprezentatív magyarországi adatok elemzése során – arra a következtetésre jutott, hogy a *jelenlegi* vallásosság legfontosabb magyarázó-befolyásoló tényezőjének a *gyermekkor*i (legfőképpen a 10-14 éves kori) *vallási kultúra milyenségét*, és a szülők *vallási magatartását* tekinthetjük: Mindez lényegesen fontosabbnak bizonyult, mint pl. a szülők társadalmi státusza. „A vallásosság tehát, szociológiai értelemben, nemcsak a világlátás, orientáció, világnézet és viselkedés egyik fajtája, hanem *szocializációs elem*, kultúra, amely *nemzedékről nemzedékre öröklődik*” – állapítja meg végkövetkeztetesként a kutató.³¹ (Kiemelések tőlem: G. F.)

Vizsgálatunk is kíváncsi volt a vallásosság időbeli változásaira, a vallási magatartás időbeli „mobilitásának” alakulására.³² Interjúink a következő kérdésfeltevéssel fejeződtek be: *„Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, mindez hogyan változott az idők folyamán?”* (A beszélgetést elindító alapkérdés után még segítő-kérdéseket is adtunk, hogy a szülői házban, baráti és ismerősi körben e témában az idők folyamán milyen hatások érték a kérdezetteket, stb.)

Sok esetben már a korábbi (vallásról, hitről, egyházzal szembeni) kérdésekre adott válaszoknak is voltak longitudinális elemei, itt azonban arra törekedtünk, hogy az időbeli változások témaköre bizonyos módszerességgel összefoglalást nyerjen. A konkrét válaszokkal a Függelékben ismerkedhetünk meg, jelen esetben a vallási életutak *tipizált változatait* mutatjuk be, az adott kategóriában besorolható válaszadók százalékos megoszlásával együtt. (Ld. 10. sz. táblázatot!)

³¹ Szántó János: I. m. 287. p.

³² Bögre Zsuzsa – a közelmúlt történelmi távlatába helyezve – egy teljes értekezést szentelt a vallási életutak vizsgálatának: Bögre Zsuzsa: *Társadalmi-politikai változások hatása a vallási identitás alakulására Magyarországon (1948-1990) – különös tekintettel az 1948-1964 közötti időszakra.* (Ph.D-értekezés) Bp. 2002. (Kézirat)

10. sz. táblázat

Vallási életutak típusai és ezek százalékos aránya vizsgálati csoportunkban (N=80)

Sor-szám	Típus-leírás	%
1.	Élete során a <i>vallásosság</i> (viszonylag) magas szintjén stabilizálódott	35,0
2.	<i>Közömbösségben</i> stagnál	15,0
3.	<i>Vallástalanságban</i> stagnál	12,5
4.	<i>Kiábrándult</i> , illetve vallásosságának, hitének intenzitásából az idők folyamán jelentősen veszített	20,0
5.	<i>Kereső</i> : valláshoz, Istenhez, egyházhoz közelíteni kíván, de megtérni nem tud	5,0
6.	<i>Megtérő</i> : a nem hívő, nem vallásos, vagy csak lagymatagon vallásos magatartást elmélyülő, személyessé váló vallásosság váltja föl	5,0
7.	„ <i>Visszatérő</i> ”: az ifjúkori (gyerekkori) intenzívebb vallásosság (többnyire a házasság után) megfárad/megszűnik, majd később újból (esetleg más, személyesebb formában) aktivizálódik	6,3
8.	A vallásosság <i>hullámzó</i> , több ízben is változik az életút során	1,2
Összesen		100,0

A 80 átlagosnál vallásosabb interjúalanyunk körében regisztrált százalékos arányok természetesen nem általánosíthatóak. Úgy véljük azonban, hogy a valóságos élettörténetek elemzésén alapuló típusok érvényessége túlterjed interjúalanyaink körén, és érdemes lenne egyszer ezeket a típusokat – némi egyszerűsítéssel – reprezentatív survey-szituációban is kipróbálni.

Amikor vallási életutakról beszélünk, persze nem szabad elfelejteni, hogy az „életút” kifejezés mást jelent egy 20, és mást egy 60 éves kérdezett esetében; tehát egy nagyobb mintaelemszámú vizsgálatnak mindenképpen érdemes lesz találkozni egy keresztáblán a fenti tipológiát az életkorcsoportokkal. Mi most a vallásosság fokozataival (illetve azok összevont változataival) készítettünk összevetést, és ennek alapján úgy tűnik, hogy a világnézeti mobilitás hiánya (a vallásossági intenzitásnak az egész életúton keresztülélő *stagnálása*) talán leginkább a nem vallásos magatartást jellemzi, de az „egyháziasan” vallásosok jelentős hányada (kétharmada) vallásilag ugyancsak immobilnak mutatkozott. A *kiábrándulás*, a vallási intenzitás-vesztés leginkább a maguk módján vallásosakat jellemezte; a *megtérők* és „*visszatérők*” aránya az „egyházias” csoportban volt a legmagasabb. Ez a tény is aláhúzza azt a korábbi vélekedésünket, hogy az egyház tanítása szerinti vallásosságnak – erősen tradicionális, szokásvezérelte vonásai mellett – *vannak mélyen spirituális és individuális jegyei is*.

IV. HITEK ÉS VALLÁSGYAKORLÁSI SZOKÁSOK

1. „HISZ-E ÖN...?”

Az istenhiten túlmenően – ugyancsak a többször idézett nemzetközi vizsgálat (ISSP) kérdéseit³³ (némi kiegészítésekkel) alkalmazva megkérdeztük, hogy: „Függetlenül attól, hogy mennyire tartja magát vallásosnak, hisz-e Ön: Krisztus feltámadásában; a halál utáni életben; az ördögben; a mennyországban; a pokolban; a csodákban; az angyalokban?” A kérdés zárt típusú volt, mindegyik alkérdés három válaszlehetőséget kapott: igen – nem – bizonytalan. A kérdezési procedúrát ugyanakkor magnófelvétellel kísértük: az interjúalanyoknak a válaszadást kísérő esetleges hangos töprengését, fogalomértelmezési kísérleteit így módunk volt megörökíteni. Az alábbiakban a számszerű adatok mellett ezekből a meditatív kísérőszövegekből is ízelítőt adunk.

11. sz. táblázat

„Hisz-e Ön...?” (Az igennel válaszolók az összes megkérdezett százalékában)

A hit tárgya	Vizsgálati csoportunk (1997/98)	Országos ISSP-vizsgálat (1991)*
Krisztus feltámadása	58,7	**
a halál utáni élet	57,5	26,1
az ördög	36,3	11,1
a mennyország	46,2	27,5
a pokol	36,2	15,8
a csodák	53,8	28,2
az angyalok létezése	37,5	**

* Forrás: Tomka Miklós: Vallás és vallásosság. I. m. 605. p.

** Nincs adat

³³ Tomka Miklós: Vallás és vallásosság. I. m. 595. p.

Ami a szűkebb értelemben vett emípiriát illeti, a 80 interjúalany közül *legtöbben Krisztus feltámadásában*; valamint a *halál utáni élet* és a *csodák* létezésében hittek (11. sz. táblázat), és leginkább az *ördög* és a *pokol* (és az *angyalok*) létezését vonták kétségbe. A sajátos (bajhárító lelki mechanizmusokat felvonultató) szemléletmódot, amely tagadja a poklot, de igenli a mennyországot, a nemzetközi ISSP-felmérés minden vizsgált országban (köztük természetesen Magyarországon is) reprezentatív adatokkal hitelesíti.³⁴ Ez Magyarország vonatkozásában azt jelenti, hogy a felnőtt népesség 27%-a hisz a mennyországban és 16%-a a pokolban. (A mennyország mellett legtöbben a csodákban és a halál utáni életben hisznek.)³⁵

Visszatérve saját vizsgálati csoportunkhoz: tapasztalatunk szerint a *vallásosság mértékétől* leginkább *Krisztus feltámadásának* hite függ, arról a választ adó ún. „egyháziasan” vallásosak mindegyike meg volt győződve; a „maga módján” kategóriának is 53%-a hitt benne. (De a magukat nem vallásosnak, illetve vallásilag bizonytalanoknak tartó interjúalanyoknak is egyhetede!) A vallásos emberek erős hitbéli „specialitásának” mutatkozott még a *halál utáni életbe*, valamint a *mennyországba* vetett hit: az „egyházias” típusba tartozók 85-85%-a tett erről említést, a „maga módján” vallásosak 50 ill. 33%-a. Bár a magukat vallásosnak mondó interjúalanyok természetesen minden felsorolt fogalom felé erősebb hittel fordultak, mint a nem vallásosak, vannak a vallásosok által is viszonylag kevésbé „favorizált” hit-tárgyak, pl. az *angyalok*, akik körül meglehetősen nagynak tűnik (még az „egyháziasan” vallásosak körében is) a bizonytalanság. Akadnak olyan hittípusok is, amelyek viszonylag kevésbé szakralizálódtak. Ilyen pl. a *csodákba* vetett hit, amelynek van profán változata is: a nem vallásos és bizonytalan interjúalanyok csaknem 40%-a (!) számolt be ilyen hitről, a „maga módján” vallásosoknak valamivel több mint fele, és az „egyházias” csoportba tartozóknak is csak bő 60%-a – vagyis a vallásosság különböző fokozatai e tekintetben csak kevésbé szórták szét a mezőnyt. (A nem vallásosoknak pontosan akkora hányada hitte, mint amekkora tagadta a csodák létezését, ami utalhat a profán szféra „csodaváró” hangulatára épp úgy, mint a csoda fogalmának tisztázatlanságára.) A *halál utáni élet* hite is hordoz erős profán (esetleg reinkarnációs) vonásokat: bár a vallásosak előnye e téren jelentős, de a nem vallásosoknak is meglepően magas (29%-os) aránya választott igennel.

Az „*abszolút hitetlenség*” tehát a jelek szerint meglehetősen ritka jelenség: 80 fős vizsgálati csoportunkból pl. mindössze 5-en voltak olyanok, akik a felsoroltak közül egyikben sem hittek. De nem gyakori az „*abszolút hívő*” állapot sem: átlá-

³⁴ A túlvilághit eme „féloldalasságának” s a jelenség rétegspecifikus jegyeinek vizsgálatát ld.: Varga Károly: *Vallásosság-szindróma és polgári társadalom*. Piliscsaba, 1999. Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK.

³⁵ A 11. sz. táblázatban meghivatkozott nemzetközi vizsgálat adataiból egyúttal az is kiderül, hogy mindeme hitek tekintetében - 9 (nyugati és keleti) európai ország tekintetében - a sereghajtók egyike vagyunk.

gosnál vallásosabb csoportunkból mindössze 17%-nyian akadtak, akik *minden* al-kérdésre egyértelműen igen választ adtak. (Ez utóbbiak gyakorlatilag mind az „egyháziasan” vallásosak közül kerültek ki.)

Már utaltunk (a csodákkal kapcsolatban) az egyes hitbéli kérdések tárgyát a hétköznapi életben övező fogalmi tisztázatlanságokra és bizonytalanságokra. Ezek akkor tűnnek ki igazán, amikor az interjúalanyoknak a válaszadást kísérő kommentárjait tanulmányozzuk. Íme néhány példa! (Ebben a fejezetben is alapvetően a vallásosság csökkenő mértéke adja az interjúrészletek sorrendjét.)

– *Hisz-e Ön az ördögben?*

– Tehát a rosszban inkább. Igen.

– *A nagy kezdőbetűvel írt Rosszban?*

– Igen.

– *És ki ez a Rossz?*

– Tehát van ami... Tehát biztos, hogy az ember életében állomások vannak. És például látom, hogy van egy ilyen kérdés, hogy mennyország. Tehát, hogy a mennyországról sem volt úgy elképzelésem. Inkább kérdéseim voltak. És most, amikor azt érzem, hogy olyan pillanatokat élünk meg a Földön, emberekkel, hogy az mennyország. Én hiszek a halál utáni mennyországban. Az ördög nincs hozzám közel. Csak azt látom, hogy rossz. Tehát, nincs meg úgy az életemben, hogy ő az ördög, hanem a Rossz. Tehát nem foglalkoztam még eddig ezzel. A pokol ugyanez, hogy nem tudom... (...) Ez egy állapot.

– *És mi a helyzet a csodákkal?*

– Tehát most így hirtelen nem tudom. Sokféle csoda van. Hogy ez mit jelent, hogy: csoda? Mert, ami körülöttünk történik, velünk történik, az is egy csoda. Meg az is, amikor – nem tudom – megjelenik Mária valahol. (...)

– *És az angyalokban?*

– Igen, de velük sem foglalkozom úgy igazából. (...) A feltámadást jobban megértem... (46 éves, római katolikus, fővárosi diplomás nő, főállású anya, „egyháziasan” vallásos; 8. sz. interjúalany)

– *Hisz a halál utáni életben?*

– Hát igen, hiszek, vagy inkább reménykedek. Szóval ez azok közé a pontok közé tartoznak, amikben az ember reménykedik, de hát az embernek a józan tudatos agyában persze motoszkál néha valami.

– *Az ördögben?*

– Érdekes, az ördöggel sosem foglalkoztam – abban nem [hiszek]. Az emberek gonoszak, rosszak sokan, hát valószínű ezt mondják ördögnek, de én magával az ördöggel sosem foglalkoztam... (...) (62 éves férfi, római katolikus, dunántúli megyeszékhelyen élő nyugdíjas technikus; „egyháziasan” vallásos; 12. sz. interjúalany)

– (...) *Hisz-e Mihály bácsi az ördögben, hogy van ördög?*

– Most elmondom, egy kicsit hosszabb leszek.

– *Nem baj.*

– Az ördög mindig volt, lesz is. Amúgy szépen jegyezze meg. A rossz emberek, azok mind ördögök. Aki jót akar, az angyal, aki rosszat, az mind ördög. Jót mondtam? Az ördög nincs. De az a viselet [viselkedés]: az maga az ördög. (...)

– *Értem, tehát nem egy személy, hanem egy tulajdonság.*

– *Az az ördög.*

– *A mennyországban hisz-e Mihály bácsi?*

– A mennyország itt van. Ha az emberiség egymással szemben úgy viselkedik, ahogy kell, szeretik egymást, akkor az a mennyország. Ha az emberiség lustálkodik, viaskodik: az a pokol. Ez a pokol. De itt a mennyország, és itt a pokol. (...) *(71 éves, falusi földműves férfi, evangélikus, „egyháziasan” vallásos; 60. sz. interjúalany)*

– *Hiszel-e Krisztus feltámadásában ?*

– Hát, amennyiben a torinói lepel ismerem, azt mondom, hogy ez nem hit kérdése. Ténykérdés! A torinói lepel ugyanis fizikai, kémiai tényekkel bizonyítja, hogy a feltámadás megtörtént, méghozzá a testi föltámadás megtörtént. Hogy ez micsoda, ezt a józan paraszti eszem nem fogja fel, mert fából vaskarika számomra. De igen, szerintem a torinói lepel vizsgálatát azért is fedi egyre több, szakmailag tudatos ködösítés, vagy tudatosnak látszó ködösítés, mert abban a pillanatban, hogyha én ezt fizikailag, kémiaiilag be tudom bizonyítani, abban a pillanatban a dolog rettenetesen érdekessé válik, mert a katolicizmus legkeményebb dogmája válik kémiai, fizikai ténykérdéssé. Onnan pedig az egész katolikus dogmatikai láncolat, fizikai és kémiai tények sora. És ebben a pillanatban Földön túli, Földön kívülivé válik. Na most nem akarok belemenni a sci-fibe, UFO-ba, vagy spiritizmusba, vagy ami hülyeségbe hajlik, de igen: ebben a felállásban azt mondom, hogy igen. És hát az a kérdés, hogy mit tartok a feltámadás fogalma alatt a továbbiakban? Mert az, hogy Krisztus feltámadt, azt ugye mindenki mondja... Mondja az Írás, és hogyha az Írást én nem 2x2 igazságából akarom vizsgálni, hanem azt mondom, hogy a kor embere, a saját ismeretei alapján le tudott valamit írni. Hogy analógiát mondjak: azt írta, hogy az Úr haragjától leomlottak Jerikó falai. Ugye azóta bebizonyítható volt, hogy egy borzasztó erős földrengés volt, tropikus viharokkal együtt, de tényleg leomlott a fal, de miután nem volt japán szeizmográfiai előrejelzés, hát szegények csak azt látták, hogy omolnak azok a falak, amik látszólag mozdíthatatlanok. Hát nem tudtak mást mondani, mint hogy az Úr haragja ledöntötte. Na most, ebben a felállásban, nem tudott mást tenni, mint hogy az Úr feltámadott... Mert végül is erről szólnak az ábrázolások is, erről szól a rajz. A torinói lepel is azt mondja, hogy igen, az adott időpontban, vagy borzasztó rövid időtartamon belül – tehát abban az évben, amikor azt hisszük, hogy Krisztus feltámadt –, akkor a torinói leplen egy radioaktív sugárzás lefényképezte Krisztus testét, és ez a radioaktív sugárzás gyakorlatilag egy energia többlet, és ez az energiatöbblet a feltámadáskor jött létre.

– *A halál utáni életben hiszel?*

– A halál utáni élet, ha így fogalmazod meg, akkor szerintem egy marhaság. Ugye azt mondja a Biblia, hogy Jézus azt mondta valahol, hogy mindenkit feltámasztok az utolsó napon. Na most, arról... Meg hogy a temetők fölött: „feltámadunk”... Na most, ha arról regél itt nekem valaki, hogy majd egy szép napon megszólalnak a harsonák, majd pedig mindenki lelöködi a koporsó-fedőt, és a sok csontváz elindul kifelé a temetőből... Ha azt mondom, hogy mindenkit a saját utolsó napján föltámaszt Krisztus, akkor azt mondom, hogy: igen! Mindenkit föltámaszt, méghozzá annak függvényében, hogy mennyire tartotta be kvázi a tanításait, hogy mennyire élt jól az életében. Most az, hogy a tanításaimat betartjátok-e? Az megint a katolicizmus: mindent nekem, mert én vagyok egyedül az üdvözítő... Szóval, ha egy ember jó (mert ugye a katolicizmus erről beszél a tanaiban), ha egy ember jó, ha egyre többet ad a többinek, kvázi „kiüresíti önmagát” – mondja a Biblia virágos szöfordulatokkal –, tehát, hogyha minél többet adsz a másinak, minél jobban segíted a másikat. (...) Tehát nem ragozod azt, hogy most te vagy a – nem tudom – a vezérigazgató, a teremőr néni meg 70 évesen hórúkolja be a kukaládát. De énnekem mennyi lenne megfogni és ketten betenni? Na most, hogy ennek függvényében, tehát a jóság, a pozitív cselekedetek függvényében igenis az utolsó napodon

feltámadsz. Melyik utolsó napodon? A haláloed napján támaszt föl. Mert mi történik? A haláloed napján bebizonyosodik az, ami szerintem megint nem kérdés, hogy testből és lélekből áll mindenki. Tehát van valami, ami a porhüvelyen túl van, vagy a porhüvely hordozza. És utána, hát most azt mondom, hogy kiszabadul (mert nem tudok okosabbat). Szóval ketté válik a dolog, mert hiszen mi történik? Az történik, hogy neked nem kell ahhoz egy ilyen hús-bőr-csont tokban lenned, hogy utána hassál. Hát az író sem... Földobja a papucsot, és 150 év múlva még vastagon hatnak az írásai. Minél nagyobb, tehát minél inkább az Úr parancsai szerint, minél inkább pozitíven élt, annál hosszabban hatnak a művek. (...) Mint ahogy nem kell a nagypapa sem ahhoz, hogy szeresd, vagy a nagymama. (...) Szóval végül is én szerintem a feltámadás, ebben a logikában, vagy a túlvilági élet, az igenis létezik, csak ketté válik. Másfajta történet. Szóval igenis az az igaz, hogy a lélek él tovább... Aztán megint, hogy a lélek micsoda, az a következő kör.

– *Az ördögben?*

– Hát ha... és amennyiben a jó ellentéte, akkor igen. De ha szarvas-patás őrült, akkor nem. Így hogy ördög... Szóval az ördögben nem hiszek. (...) A Gonosz Lélekben, vagy a Gonosz Akaratban hiszek.

– *A mennyországban?*

– Abban sem.

– *A pokolban?*

– Annyiban, hogy abban biztos, hogy hideg van és nem meleg, az biztos. (...) De nem, így ezekbe' nem hiszek.

– *A csodákban?*

– Hát, abban a rendszerben igen, hogyha a csoda az adott fejlettségi, társadalmi szinten magyarázhatatlan. Tehát mindig van olyan, amit az adott szinten nem tudsz magyarázni, magyarul csoda. Tehát akkor igen. Nekem meggyőződése, hogy egy csomó olyasmi, amit csodaként a Biblia leír – hát nem is meggyőződése, hanem ezek bizonyítható tények – azok ma már megfoghatók. Tehát hogy mondjam, a megismeréssel a csoda átváltozik egy tudományos eredménnyé. (...)

– *Az angyalokban?*

– Abban az esetben igen, ha az angyal az a típusú Jó Lélek, vagy... Hát ebben a relációban viszont az ördögben is hihetek... (...) Ha az angyal nem egyéb, mint egy abszolút pozitív lélek utóhatása.

– *Tehát akkor az ördögben is hiszel?*

– Akkor végül is az ördögben is hiszek, mert egy abszolút negatív... *(44 éves, dunántúli megyeszékhelyen élő diplomás férfi, római katolikus, „maga módján” vallásos; 16. sz. interjúalany)*

– *(...) A mennyországban hiszel?*

– Hát nézd, halál utáni élet, hogyha van, ezt az ember teljes biztonsággal nem tudja állítani, nem tudja mondani. Valószínűleg...

– *Bizonytalan?*

– Inkább igen.

– *A pokolban?*

– Hát nehezen tudom elhelyezni a poklot az én vallásos felfogásomban... Nem büntetésre épül a Bibliának, az Istennek a tevékenysége. Egyszerűen nem értem, hogy miért kell a pokol. Ez egy olyan túl földi módon kitalált valami, ami hogyha... Itt mondtam előbb, hogy a Bibliát én egy erkölcsi útavalónak tartom, egy iránytűnek, és hogyha valaki az iránytű irányába nem akar beállni, akkor azt rémíteni kell valamivel. De én amit az Istenről hiszek, feltételezek és érzek, az nem a fenyegetéssel... Hanem, tudom,

hogy vannak emberek, akiket úgy lehet irányítani, hogyha megfélemlítik. De ezt én nem tartom összeegyeztethetőnek. *(41 éves férfi, egy dunántúli középvárosban élő műszaki középszintű szakember, római katolikus, „maga módján” vallásos; 33. sz. interjúalany)*

– (...) Na most, ezek a kérdések, amiket fölteszt nekem, hogy a pokol, meg mennyi, ezek inkább képzelt dolgok. Mikor én kislány voltam, akkor a mennyországot elképzeltem én egy virágzó fákkal, bokrokkal. A poklot meg – úgy ahogy azt szokták – üstöket, hogy ottan gőzölög, meg Lucifer főzőget, meg mit tudom micsoda... Persze, mikor már az ember felnőtt, én ezt már nem hiszem, hogy van. A pokol az inkább egy bűnhődést jelent, a bűnhődést, tehát, hogy valaki... Még inkább, hogy talán még az életében kell hogy megbűnhődjön. És a jók még az életükben kell megkapják azt, hogy ők... Tehát egy visszajelzést, hogy ők jók. Ebben inkább hiszek, semmint így, képszerűen ezekben a tanításokban. (...) *(43 éves budapesti könyvelő, római katolikus, „maga módján” vallásos; 68. sz. interjúalany)*

– *Hisz-e a halál utáni életben?*

– Hát az a helyzet, hogy én szerintem, ha egyszer meghaltál, akkor utána – hogy mondjam – a feltámadásban bízunk.

– *Akkor melyiket húzhatom alá?*

– Hát az a helyzet, hogy az ember amikor meghal, akkor a lelke a mennybe száll, úgyhogy utána is csak él szerintem, mert hát vagy úgy, hogy az utódok által emlegetett... Mert az embernek, amíg utódja van, addig mindig él az elődei szerint. Tehát csak van halál utáni élet. Mert anyám meghalt két éve, és még mindig emlegetjük, és még mindig emlegetni is fogjuk. Úgyhogy hát mi köztünk csak megvan. Hiába temettük el...

– *Az ördögben?*

– Az ördög az olyan, mint az ellenség, mindenütt ott van. Úgyhogy nagyon vigyázni kell vele. (...)

– *Az a kérdés, hogy hiszünk-e az ördögben?*

– Hát nem tudom, hogy mit mondjak. Én úgy szoktam mondani, hogy vigyázzunk magunkra, mert az ördög, meg az ellenség mindenütt ott van, úgyhogy észnél kell lennie az embernek. Hát akkor csak úgy néz ki, hogy van ördög, bízunk az ördögben, vagyis számítunk rá, hogy állandó jelleggel leselkedik, hogy elkapja az embert.

– *Értem. Hisz-e Ön a mennyországban?*

– Hát igen.

– *A pokolban?*

– A pokolban nem. Oda nem szeretnék kerülni.

– *A csodákban?*

– Hát csodák azok mindig is voltak, és mindig is lesznek én szerintem. Csoda az, hogy ha az embernek van egy ötös találata, tehát mondjuk még nekünk nem volt, de azért bízunk benne, hogy hátha egyszer lesz. Azért szoktunk lottót venni. Úgyhogy bízunk a csodában.

– *És az angyalokban?*

– Hát gyakorlatilag az angyalokban is bízunk az ember... *(55 éves, rokkantnyugdíjas, nagy-községben élő férfi tsz-tag, református, „maga módján” vallásos; 70. sz. interjúalany)*

– *Hisz-e Krisztus feltámadásában?*

– Persze. Nem vonom kétségbe, de ez is csak hit kérdése. Számomra a különböző régészeti feltárások, meg a korábbi naiv magyarázkodások... Azt, hogy gyakorlati alapon, technikai alapon, orvostudományi alapon bizonyítsák Krisztus létezését, ezt nem tartom fontosnak, sem értelmesnek. Szerintem nincs rá szükség, hogy Krisztus hipnotizőr volt, aki feltámasztotta a tetszhalálban lévőket, és meggyógyította, a szemüket, amit amúgy is meg tudott volna.

- *Hiszel-e a halál utáni életben?*
- Hiszek. Mi mást tehetek végül is? Bizonyítani nem lehet.
- *Hiszel-e az ördögben? Vagy megnyilvánulásaiban?*
- Ezen még soha nem gondolkodtam. Nem tartozik a gondolataim közé.
- *Mennysorszámban hiszel?*
- Jó kérdés. Egy egységes túlvilágban hiszek, de ennek a belső felosztásában, hogy felül vannak a boldogok, alul az elkárhozottak – ezt nem tudom magamtól megítélni. A halál utáni életben hiszek, de ezt nem tudnám tovább strukturálni.
- *A pokolban?*
- Hát nem tartozik a saját meggyőződéseim közé.
- *És a csodákban?*
- (...) Én nem tartom reálisnak a jelenéseket, ezért nem is hiszek bennük. Nem tartom reálisnak, de nem tartom lehetetlennek. Elméletileg, mivel Istenben, Szűz Máriában hiszek, ezért miért ne jelenhetne meg... De nem hiszek abban, hogy ténylegesen megjelenik ezekben az esetekben. Ez fából vaskarika. Az egyház is tartózkodó álláspontot tart. (...)
- *Az angyalokban hiszel?*
- Ezen sem gondolkodtam soha. Ahogy a Bibliában szerepelnek, úgy nem hiszek benne. Azt, hogy valami szervező erők – evvel filozófusok is foglalkoztak... *(30 éves férfi, fővárosban élő egyetemi tanársegéd, római katolikus, „maga módján” vallásos; 76. sz. interjúalany)*
- *Hiszel-e Krisztus feltámadásában?*
- Hát... igen.
- *A halál utáni életben?*
- Hát igen... Azért nehéz nekem most ezekre a kérdésekre válaszolnom, mert én egy válságot élek át. Saját magamban is. Válságot élek át, ezek a kérdések nincsenek megfogalmazva bennem. Ezekre a kérdésekre, ilyen konkrétakra, nem tudom, hogy teljes határozottsággal ki merem-e jelenteni, hogy igen-e vagy nem? Inkább válasszuk azt, hogy bizonytalan... Ezek mind túl konkrét kérdések nekem, az én mostani állapotomban...
- *És a mennyorszámban?*
- Van-e egy Jó Erő, egy teljesen jó, vagy bármi más? Ebben hiszek. Jó az mindenképp van, ha máshol nem: az emberek sokszor egymással is mennyire jók tudnak lenni.
- *És a pokolban?*
- Hát ez is bizonytalan...
- *És a csodákban?*
- Igen, a mindennapi csodákban, azokban hiszek. Pedig ezeket sokan véletleneknek nevezik. Annyira fatális véletlenek, hogy már szinte csodák. (...)
- *Hiszel-e az angyalokban?*
- Bizonytalan. Nézd, én arra törekszem, hogy mindezekre a válasz legyen: igen. Én egy olyan állapotban vagyok, hogy törekszem rá... Vissza akarok találni az Istenhez, a keresztény Istenhez, Krisztushoz! És nyilván hogyha visszatalálok, hinni fogok ezekben a dolgokban. Ez logikus! De addig nem tudom mondani, hogy igen, mert még nem értem el oda... *(27 éves fővárosi nyelvtanárnő, római katolikus, nem tudja, hogy vallásos vagy sem; 78. sz. interjúalany)*
- *Hiszel-e Krisztus feltámadásában?*
- Hiszek abban, hogy Jézus Krisztus egy kivételes ember volt, méghozzá nagyon kivételes ember, aki kivételes dolgokra volt képes, már az is mutatja ezt, hogy az általa teremtetett egyház a mai napig fenn tudott maradni kétezer éven keresztül, tehát csak kivételes

ember lehetett. (...) Közelebb vagyok az igenhez, mint a nemhez, de igazából bizonytalan vagyok. Ez a közelebb vagyok az igenhez, ez elsősorban – és most megint előjön az én tudományos agyam, tehát elsősorban – a torinói lepelre vonatkozik. Tehát arról nagyon sok könyvet olvastam (torinói lepelről), és hogy ha ateista lennék, akkor az meggyőző erővel hatna rám. De mivel, hogy én magamban is úgy tudom, hogy Krisztus egyébként is kivételes ember volt, ezért vagyok közelebb az igenhez. De hát ez a torinói lepel és az köré kapcsolódó legendák és nem legendák és valóságok, ez az, ami az igenhez közelebb visz.

– *Hiszel-e a halál utáni életben?*

– Hát, hogy élet-e, azt nem tudom. De hogy van valami a halál után, azt hiszem. Ugyan most élek, bár szerintem nem feltétlenül élek. Valamiféle létezés van...

– *Melyik kategóriába sorolnád magad?*

– Mondjuk, hogy igen. (...) *(25 éves férfi, tanító, Budapest környéki község, római katolikus, nem tudja, vallásos-e vagy sem; 37. sz. interjúalany)*

A szövegekből – minden bizonnyal korántsem csak a vizsgált csoportra jellemzően – nagyfokú *bizonytalanság* árad. Feltűnő egyrészt a válaszokban fellelhető *antropomorfizáló* szándék, amikor köznapi életünk szintjére kívánják leszállítani a transzcendens jelenségeket. Másrészt pedig – ezzel bizonyos értelemben ellentétesen – a köztudatban korábban élő, „konkrétan” mondható képeket (ördögről, poklóról, angyalokról stb. kialakult vizuális sztereotípiákat) épphogy eltávolítani, *absztrahálni* szeretnék mások.

A pokollal kapcsolatos – a kérdőíves és interjú válaszokból egyaránt kivilágló – elutasító vélekedéseknek több alaptípusa van. Létezik egy köznapi, a negatívumokat reflexszerűen elhárító változat, amely azért nem hisz a pokolban, mert „oda nem szeretnék kerülni” (70. sz. interjúalany). Középkorú férfi interjúalanyunk is sokak véleményét fogalmazta meg: „...nehezen tudom elhelyezni a poklot az én vallásos felfogásomban” (33. sz. interjúalany). Itt teológiai jellegű érveléssel találkozunk, amely Isten végtelen izgalmasságával és jóságával tartja összeegyeztethetetlennek a pokol létezését. Léteznek természetesen profánabb és szekularizáltabb változatok is, amelyek pl. a mennyországot és poklot egyaránt „képzelt dolgoknak” tartják. Végezetül elmondhatjuk, hogy a pokol fogalma – ilyen vagy olyan okból – a mai emberek túlnyomó többségének szemléletébe nem fér bele.

2. IMAÉLET ÉS A VALLÁSGYAKORLÁS EGYÉB MÓDJAI

Az alábbi fejezet témájának alapjául kérdőívünk egy összetett kérdése kínálkozik. Ebben aziránt érdeklődtünk, hogy „Szokott-e Ön, s ha igen, milyen gyakran: imádkozni/Bibliát olvasni/istentiszteletre, vallási szertartásra járni/egyháza-egyház-községe tevékenységében (istentiszteleten kívül is) részt venni?” Majd mindazokkal, akik valamelyik tevékenységben aktívnak viszonyultak, külön-külön (tevékenységenként) elbeszélgettünk az adott (ima, miselátogatási stb.) tevékenység módozatairól.

12. sz. táblázat

Vallásgyakorlási tevékenységek gyakorisága Magyarországon. (Százalékos megoszlás)

Vallásos tevékenységek	Vizsgálati csoportunk (1997/98)	Országos ISSP-vizsgálat (1991)*	Országos Kerkai-vizsgálat (2000)
Hetenként vagy gyakrabban imádkozik:	58,7	11,4	31,9
– soha nem imádkozik	20,0	53,3	38,9
Szentírást hetenként (vagy gyakrabban) olvas:	17,5	**	**
– soha nem olvas	22,5	**	**
Szentmisére, istentiszteletre hetenként (vagy gyakrabban) jár:	33,7	12,1	12,6
– soha nem jár	15,0	31,7	40,4
Egyháza különböző tevékenységeiben hetenként (vagy gyakrabban) részt vesz:	13,7	1,2	**
– soha nem vesz részt	67,5	87,8	**

* Forrás: Tomka Miklós: Vallás és vallásosság, I. m. 606. p.

** Nincs adat

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk ismét, hogy saját (nem reprezentatív) adatainkat a tevékenységek többsége esetében össze tudjuk vetni országos reprezentatív eredményekkel (ld. 12. sz. táblázatot). Ismételten megállapítható, hogy a mi vizsgálati csoportunk aktívabb vallásgyakorló az országos átlagnál. Legelterjedtebbnek (országosan is) a templombajárás és az imádkozás szokása tűnik. A táblázat két országos adatsorának összehasonlítása azt sejteti, hogy a *kilencvenes évek során jelentősen nőtt Magyarországon az imaélet intenzitása.*

a.) Imádkozási szokások

Átlagosnál vallásosabb interjú csoportunk különösen imaéletének aktivitásában magaslik az országos átlag fölé. Természetesen elsősorban (főleg az „egyházi-asan”) vallásosok szoktak imádkozni, de a nem vallásosok (bizonytalanok) egyhete is – sajátos állítása szerint – legalább havonta folytat ilyen tevékenységet.

Az alábbi interjúrészletekből nemcsak a fenti információk nyerik el életesebb közegüket, hanem vázlatos képet kaphatunk arról is, hogy az emberek mennyire eltérően gondolkodnak magának az imának a „műfaji sajátosságairól”. A mindenkinek feltett kérdés úgy szólt, hogy fejtse ki: *„Hogyan szokott ön imádkozni?”* A kiegészítő kérdések feladata volt tisztázni, hogy az interjúalany saját szavaival vagy kötött szövegű imákkal, milyen alkalmakkor stb. szokott imádkozni.

- Imádkozom naponta, imádkozom a Miatyánkot, meg ilyeneket...
- *Tulajdonképpen a kérdésnek az a lényege, hogy saját szavaival tetszik-e imádkozni, vagy...*
- Saját szavaimmal imádkozom.
- *Vagy pedig ilyen kötött imákat?*
- Nem, a napi imáim mindig, hogy „Most segíts meg Mária”. Meg az Úrangyala reggel, délben, este, azt imádkozom. Meg aztán vannak fogadalmi imám, amit fogadtam.
- *Az mit jelent, hogy fogadalmi ima?*
- Van egy ilyen (...) kis könyvem, ehhez tartozik, mint a keresztt, 15-ből áll, 15 részből áll ez a kereszthordozás, kis könyv. Ez egy éve lesz már mostan a hónap végén. Ehhez mindegyikhez van egy ilyen kis olvasmány, hozzáfűzve, hogy az Úr Jézus hogyan segíti az embereket, és az előtt mindig Miatyánkot és Üdvözlégyet kell imádkozni. És akkor lehet egy szakaszt elolvasni, megint van egy Üdvözlégy, Miatyánk... 15 részből áll. (...) Hogy javuljon meg a gyerekek, amiért iszik, meg mikor mit kérek a Jó Istentől...
- *És saját szóval...hát persze amikor a saját kérések elhangzanak...*
- Hát persze vannak kéréseim.
- *Beszélgetni tetszik a Jó Istennel vagy perlekedni... ?*
- Nem perlekedni, én vele meg vagyok elégedve, azért meg vagyok elégedve, mert mindig meghallgat. És segít, ad erőt... (...) Elsorolom, hogy Jóistenem köszönöm, hogy megsegítettél. Adtál erőt, hogy most ezt is köszönöm, ezt minden este, amikor lefekszem... Ritka, hogy kimaradjon: drága Jézusom köszönöm Neked, a mai nap munkában mennyit segítettél, adtál erőt, hogy el tudjam végezni a mai munkát. Nagyon kérek, holnapra is adjál! *(75 éves falusi háztartásbeli asszony, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 4. sz. interjúalany)*
- Tehát az első talán, hogy mindig úgy kezdődik az imám, hogy Isten jelenlétébe helyezem magam. Tehát, hogy Ő néz, és én nézem Őt. Tehát ez az első. És most például van ez a Szentlélek-ima, amit most kezdtünk, és most minden reggel F. atya összeállított egy ilyen imát a Szentlélekkel kapcsolatosan. Például azt szoktam elolvasni, és akkor úgy, magamban mindegyiknél megállok, hogy... Tehát a Szentlélek Isten, aki az egység lelke vagy... És akkor mit jelent számomra az, hogy az egység lelke? És akkor végig gondolom a napomat, hogy mit fogok csinálni, hogy hová megyek, kikkel találkozom, hol vannak nehéz helyzetek? És akkor, hogy ott hogyan tudok Istennel jelen lenni... Tehát főleg így.
- *Tehát ezt főleg fölkelés után...*
- Nem. Nem, mert akkor kicsit nehéz. Hanem elmennek a gyerekek és akkor. Tehát, amikor mindenki elment otthonról, akkor szoktam egyet imádkozni. (...) Tavaly például mindig bementem a kápolnába, mert vittem az egyik gyereket iskolába, és akkor hazafele mindig bementem a kápolnába. De mondjuk az első, amikor felébredek, az, hogy egy mondatban legalább. hogy: „Jézus, veled szeretném csinálni a napomat”... És utána pedig ezt a hosszabb imát. Tehát úgy végig gondolom a napot. S akkor este ugyanígy, hogy mi történt, hogy hálát adni azért, ami szép volt, az örömeért, és ami nehéz volt, és bocsánatot kérni. Van amikor... tehát, hogy kötött imát is mondok. De többször van az, hogy beszélgetés Istennel.
- *És a rózsafüzér?*
- A Rózsafüzér, az új az életemben. Nem igazából értettem, és régen úgy éreztem, hogy... Tehát olyan monoton imának éreztem. Elmentünk tavaly találkozni a pápával Győrbe, és hát mondtuk, hogy mi lenne, ha úgy mennénk az úton...? Tehát készülni kell a találkozóra, és kiválasztottunk egy-egy titkot, és ott annyira szép tapasztalatom volt ezzel kapcsolatosan, hogy... Szóval megértettem, hogy mi ez az ima, a rózsafüzér. És

azóta, míg jövök a templomba, tehát így úton szoktam általában imádkozni egy-egy titkot. *(46 éves fővárosi diplomás nő, főállású anyja, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 8. sz. interjúalany)*

– Hát kétféleképpen, alapvetően. Vannak ugye a kötött szövegű imádságok, illetve a kötetlen szövegűek. A kötött szövegű imádságok, azok inkább csak arra valóak – szerintem –, hogy a mindennapi élet rohanásában se feledkezzünk meg arról, hogy imádkozni kell. És az inkább ilyen rutinszerű. Például reggel, este, étkezés előtt és után. Meg hát úgy az egész mise a szövegeivel együtt, meg különböző szertartásokon. A kötetlen pedig azért jó, mert olyan az Isten, mint egy barát. És akkor ugyanúgy beszélgetek vele, mint – mondjuk – most itt veled. Ugyanúgy elmondom, hogy mi történt velem aznap, minek örülök, mit szeretnék. És az a jó benne, hogy teljesen őszintén. Tehát, ha valami olyasmi van, ami nem pozitív, akkor sem hallgatom el előle, hanem elmondom neki. S régebben azt gondoltam, hogy nem kell ezt ilyen bő lére eresztetni, elég úgy nagyvonalakban. Úgy nem mondtam el neki a rossz szokásaimat, meg semmit, mert azt gondoltam, hogy ő úgyis tudja. S ez így is igaz, de az nekem volt egy nagy megkönnyebbülés, hogy el tudtam neki mondani, és akkor az úgy... Megnyugodtam tőle, hogy el mertem mondani, és tudom vállalni a hibáimat. Végül is olyasmi, mint egy pszichológus. De inkább barátnak mondanám. *(21 éves, nagyközségben élő, de fővárosban dolgozó titkárnő, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 9. sz. interjúalany)*

– Bizonyos rendszerességgel, általában reggeli imát, azt ébredés után még ágyban, aztán kihasználva a közlekedési, úgynevezett időkieséseket, utazás közben... Általában az imádság arra irányul, hogy erőt gyűjtsenek a napi munkára, a munkában való helytállásra, a családjáért való minél tökéletesebb munkavégzésért. Tehát, hogy biztosítani tudjam a családnak az anyagi megélhetési gondtalanságot, és ez bizonyos mértékig összefügg azzal, hogy az ember feje fölött, szinte állandóan ott lebeg a munkanélküliség réme. Tehát, visszatérve, az imádságom két irányú: egyrészt a reggeli ima formájában köszönet Istennek a létért, az újabb napért; a másik pedig a kérő imádság, amikor az ember, hát gyaroltságából adódóan, csak kérni szokott, és hát akkor a mindennapi életért.

– *Saját szavaiddal imádkozol, vagy inkább kötött imákat mondasz?*

– Is-is. Tehát kombinálva a kettőt, tehát mintegy bevezető rész a saját szavakkal, és főleg amikor az ember utazik, egy monotonitás úgy is benne van az emberben, és akkor a megszokott imákat mondja az ember.

– *Kimaradt az évés előtti, évés utáni ima.*

– Hát évés előtt, után, hogyha olyan társaságban van az ember, akiről tudja, hogy szintén vallásos, de úgy egyébként, hogyha nyilvános helyen étkezem, akkor nem szoktam ezt, csak legfeljebb magamban.

– *Utolsó kérdés ezzel kapcsolatban, hogy rózsafüzért szoktál-e mondani?*

– Az az igazság, hogy csak ha penitenciának kapom. Egyébként nem szoktam. *(56 éves férfi, fővárosi tervezőmérnök, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 18. sz. interjúalany)*

– Naponta szoktam imádkozni. Egyrészt kérő imát szoktam, a számomra fontos események előtt, például minden reggel. Másrészt hálaimát szoktam mondani, ha valami jól sikerül, és ez minden este megvan.

– *Más alkalmakkor?*

– Hát amikor keresztény közösségben vagyok, akkor meg szoktam ragadni az alkalmat. Evés előtt, évés után természetesen igen.

– *Saját szavaiddal imádkozol, vagy...*

– Reggel és este hivatalos szavakkal, meg étkezés előtt, után is. És a személyes események előtt, után a saját szavaimmal.

– Szoktál-e rózsafüzért mondani?

– Ritkán. (23 éves férfi, fővárosi jogász, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 19. sz. interjúalany)

– (...) Napközben hogy ha meghallom a harangszót, akkor az Úrangyalát elmondom, vagy hogyha éppen olyan tevékenységem van, hogy az agyamnak nem kell ott lenni, akkor imádkozgatok...

– És ezek inkább tanult imák, vagy... ?

– A reggeli, esti igen, meg az Úrangyala délben. Hogy ha harangszót hallok, akkor el szoktam mondani, de van úgy, hogy csak egy pár mondatos fohászt úgy magamtól napközben, ha valamit csinállok, vagy éppen bevillan, hogy az Úristen itt van, és akkor most egy kicsit van időm úgy rágondolni, hogy mondjak egy párt sort.

– Naponta kb. hányszor mond ilyen fohászszerű imádságot?

– Hát azt nem mondom, hogy minden nap és állandóan. Inkább azt mondom, hogy hetente mit tudom én, három nap biztosan van, hogy elmondok egy pár mondatot. A baj az, hogy ezek inkább olyanok, hogy segítsen... Szóval az ember inkább akkor megy Istenhez, ha segítségre szorul, tehát mit tudom én, baj van valahol, akkor úgy eszembe jut és akkor pár mondattal kérem az Úristent, vagy hogy a Szűzanya segítsen meg, vagy segítse meg azt, akinek szüksége van rá. Például az édesapámat, az öcsémet, ahol problémák vannak, a lányomat. De az, hogy megköszönjem, vagy hogy hála, az ami ritkábban jön az ember szájára. De hát végül is ez az ember életében is így van, sajnos.

– Szokott rózsafüzért mondani?

– Igen. Otthon kevésbé. (...) Pénteken és szombaton viszont reggel a szentmise után. Most, ha én be tudok menni szentmisére, vagy délután a rózsafüzérre, akkor ott együtt mondjuk a rózsafüzért és akkor az ki van osztva, hogy ezt a tizedet azt te mondod... S akkor abba én is bekapcsolódom egy-egy tizeddel. (56 éves nő, fővárosi nyugdíjas diplomás; római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 69. sz. interjúalany)

– A szemlélődő imát szeretem. (...) Aztán valamikor ez nehezen megy, ezt kell csinálni. De azt szeretem nagyon, amikor időm van reggel, nem kell korán kikelni az ágyból. És akkor felülök, és akkor ilyen Szentlélekhez való fohászkodást nagyon szeretek. Akkor ez olyan öröm számomra. Mindent meg tudok köszönni: mindent, mindenkit megköszönök. Megköszönöm imádságos lelkületű anyámat, megköszönöm drága apámat, az ő végtelen szeretetét, példamutató életét. Megköszönöm meleg ágyamat, pehelyaplanomat, hogy fedél van a fejem felett, jó testvéreimet. Ezek azok, amelyek boldogsággal töltenek el. Nem mindig megy. Pláne, amikor az idő szorít. És ott vagyok bajban, amikor a világi dolgok nagyon el vannak... Azok is kötelességek, mert lassabban csinál mindent az ember, kevesebb az ideje, és fáj, hogy arra kevesebb ideje jut. (67 éves nő, nyugdíjas pénzügyi szakember, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 77. sz. interjúalany)

– Hogy hogyan szoktam, azt nem tudom. Mindig éppen úgy, ahogyan esik úgy puffan. Általában, ahogy mondtam, nem a kommersz imát mondom el, hanem kvázi megbeszéltem az Úrral a dolgaimat. De nem... Szóval nem tudom, hogy ki kihez imádkozik. Most ebben a kérdőívben erősen afelé próbálok tekerni a gondolatot, hogy az Istennel való beszélgetés az ima. Számomra nem az. Számomra egyértelműen nem az. Számomra..., hát, hogyha most ez így... A való világon-túliakkal való beszélgetés, ez nekem valahol (...) összefügg Isten, meg a dédanyám..., meg a G., a lezuhant G. (...) Tehát ergo, számomra tökmindegy, hogy kihez imádkozom. Legyen ott a másik oldalon, ottan túlon, aztán intézkedjen. Mert hogyha annyira demokratikus ez a történet, akkor ott baromi gyors az információáramlás, hiszen nincs tehetetlenségi nyomaték. Nincs vezetékek, nincs elektronika, nincs... Hanem ugyanúgy, ahogy a telepátiában (...), valamire én ráérezek, az

ős rásegít, és az Úr azt mondja, hogy jó: zöld – vagy piros. Tehát én nekem az imádság az valami más történet, mint az embereknel általában. *(44 éves, dunántúli megyeszékhelyen élő diplomás férfi, római katolikus, „maga módján” vallásos; 16. sz. interjúalany)*

– Hát a szokott imát mondom, a Miatyánkot és az Üdvözlégyet. És hát tulajdonképpen olvasva imádkozom. Például Kierkegaard-nak az imáit mondtam végig egy időben. Akkor gyerekeim ki is nevettek, mert az egy nagy alakú könyv volt, és azt mondták, hogy te regényt olvasol a mise alatt. De ugyanúgy az imádkozásnak egy másik formája, hogy elejétől végig elolvastam a Kempis Tamástól a Krisztus követését. Kijelöltem belőle részeket, és azokra időnként visszatérek, a kijelölt részekre. Én így imádkozom. *(81 éves férfi, fővárosi nyugdíjas könyvtáros, római katolikus, „maga módján” vallásos; 23. sz. interjúalany)*

– Hát minden este, mert elaludni anélkül nem tudok. Szóval gyerekkoromban így neveltek, és ez bennem maradt. Tehát én minden este imádkozom. Azon kívül azt lehet mondani, hogy minden nap a templom előtt járok el, tehát oda bemegyek és imádkozom. Minden apropó nélkül. Tehát szóval nem azért megyek be, mert kérek valamit, hanem mert úgy érzem, hogy nekem be kell mennem, és el kell mondanom a Miatyánkot.

– *Saját szavaiddal imádkozol inkább, vagy kötött imákat... ?*

– Én a Miatyánkot és az Üdvözlégyet mondom. (...) *(57 éves fővárosi nő, nyugdíjas előadó, római katolikus, „maga módján” vallásos; 27. sz. interjúalany)*

– Ez változó. Van úgy, hogy valóban egy bizonyos témakörben lelki békétlenségem van, s akkor inkább beszélgetek, ha ezt imának lehet mondani. Azon túl pedig nálunk a családban karácsony szenteste, hogyha elmegyünk misére, akkor a kötött formájú, meghagyott imákat mondom.

– *Esetleg azt kérdezném, hogy milyen alkalmakkor imádkozik, köthető-e ez valamilyen életeseményhez?*

– Igen. Akkor, hogyha valami nagyon jól, vagy valami nagyon rosszul sül el. Nem tudom meghatározni, de inkább ilyen fohász jellegű, hogy: most segítsen meg az Isten ezért, amazért, ebből, abból a témakörből. *(43 éves budapesti könyvelőnő, római katolikus, „maga módján” vallásos; 68. sz. interjúalany)*

– Saját szavaimmal, minden póz nélkül. Na most, itt arra gondolok a póznál, hogy nem térdelek le, nem kulcsolom össze a kezemet. Tehát teljesen egyéni módon, és ahol éppen rám jön. Úgy értem azt, hogy rám jön, hogy amikor ennek szükségét érzem.

– *Kötött imádságokat egyáltalán nem szokott mondani?*

– Nem, egyáltalán nem. Hát illetve szoktam mondani, mert... Na de hát ez hozzá tartozik ahhoz, hogy én itt [katolikus gimnáziumban] tanítok, mert itt a tanítás előtti, meg a tanítás utáni imát, azt mindig végigmondom a gyerekekkel. Tehát végül is lám, mik ki nem derülnek közben, hogy én miket nem csinálok. Igen. Hát az kötött ima, ugye, amit a tanítás előtt meg után mondunk? Hát akkor igen, szoktam. *(46 éves férfi, alföldi megyeszékhelyen élő vállalkozó, római katolikus, „maga módján” vallásos; 73. sz. interjúalany)*

– Egyszer ki akartam próbálni a katolikus oldal felől, mikor elkezdtem érdeklődni. De nem jutottam messzire. Református módon, saját szavaimmal szoktam [imádkozni]. Van egy szép régi református imakönyvem, még a nagymamámról maradt rám, csontos kötésű. A nagymamától a debreceni református könyvtár többször könyörögte, hogy adja oda nekik, mert olyan szép csont kötése van. De nem adta, mert családi darab. És egy időben azt is használtam, de az nagyon régies, modern viszonyokra nem mindig alkalmazható. *(27 éves, ideiglenesen külföldön élő énektanárnő, református, „maga módján” vallásos; 79. sz. interjúalany)*

– Ez úgy néz ki nálam, hogy ha valami fontos, sorsdöntő eseményről van szó és a szerencsén múlik, akkor ilyenkor – ugye elég idegesítő dolog, hogyha valami a szerencsén múlik, ezért ilyenkor elképzelem azt, hogy hát persze feltételezem, hogy mégis csak van Isten (bár alapvetően nem tudom ezt állítani), de ha mégis van, akkor miért ne próbáljuk meg, hogyha úgyis csak a szerencsén múlik. Ilyenkor tulajdonképpen azt szoktam mondani: az imádkozás nem más, mint Istennel beszélgetni, tehát ahhoz nem kell semmiféle különösebb szertartás. Általában lefekvés előtt, otthon próbálok kommunikálni. Általában fogadalmakat teszek ilyenkor, hogy mondjuk leszokok a cigarettáról, ha ez vagy az történik, szóval így. (...)

– És csak kérő imát mondasz inkább, ha imádkozol, vagy hálás is vagy a dolog után? *Akkor is eszedbe jut-e?*

– Eszembe jut utána is. Nem is az, hogy hála. Inkább azon szoktam elgondolkodni, hogy vajon mi az, ami miatt úgy határozott, hogy ezt most megadja nekem? (...) Amennyire hálás vagyok persze mindenkinek, aki segít rajtam. Tehát így nem tudok egyértelmű választ adni, mert nem hálálkodok így kifejezetten, mint ahogy a templomokban szoktak. *(24 éves férfi, egyetemi hallgató, észak-magyarországi nagyváros, római katolikus, nem vallásos; 22. sz. interjúalany)*

– Saját szavaimmal, amikor nagy bajban vagyok, akkor szoktam így felkiáltani, hogy már valaki segítsen, mert... Félelmemben szoktam inkább. Amikor már-már úgy érzem, hogy minden elveszett, akkor úgy felkiáltok, szabadítsanak meg ettől a kintől! *(19 éves férfi, technikai tanuló, dunántúli középváros; római katolikus, nem vallásos; 65. sz. interjúalany)*

– Saját magamnak állítok össze egy pár gondolatot. Olyan 10 mondat körülbelül, amely gondolkodásom befolyásolását célozza meg.

– *Ez semmiféle formában, akkor ezek szerint – az előbbiekből következtetve –, nem Istenhez szól?*

– Végül is azt, hogy Mindenható, vagy Végtelen Intelligencia..., ilyen szavakat használok benne. Használok a végén azt, hogy „úgy legyen”. A többit azt én találom ki.

– *És ez milyen rendszerességgel van?*

– Este, reggel, napközben, ahányszor eszembe jut. Vezetés közben, mikor legyengülök, akkor is mondogatom például. A nyugalmam érdekében, feszültségoldásként. (...)

– *Olyat, hogy egy megtanult, mások által megfogalmazott imát... ?*

– Nem, ima nem. De van egy-kettő, amit felhasználok más jellegű könyvekből, mint például, hogyan legyünk pozitívak, meg a pozitív gondolkodás. Abban van egy-kettő, amit elfogadtam. Például bízom a boldog jövőben, vagy ilyet, hogy az életben minden jót megkaphatok. Ilyeneket. És persze összerakom egy olyan formába, ami számomra megfelelő. Tehát, ami az én fejlődésemet szolgálja lehetőleg.

– *Egyház által megfogalmazott imákat egyáltalán... ?*

– Nem. *(48 éves tanítónő, észak-dunántúli magyarországi középváros, katolikusnak keresztelték, de felekezeten kívülinek mondja magát, más a meggyőződése; 38. sz. interjúalany)*

Az imák „műfajának”, valamint az imádkozási szokásoknak típusait kigyűjtöttük az interjúkból (természetesen nem csak azokból, amelyekből főtebb idéztünk, hanem mindegyikből). Eszerint legtöbben (a 80 interjúalanyból 44-en) *kötetlen*, saját szavakkal elmondott imákról számoltak be (sok esetben *kötött*, szabott szövegű imák társaságában). Ez utóbbi „műfajban” legtöbbször a *Miatyánk* fordult elő (24 említés), majd az *Üdvözlégy Mária* (10), a *Hiszekegy* (8) és az *Úrangyala* (4 említés)

következett. Az imádkozási *alkalmak* közül az *esti* imák vezetnek (27 említés), majd a *reggeli* (napkezdő) imák (15 említés), és a különböző *ünnepeken* (karácsony, halottak napja, vasárnapi mise, stb.) – jórészt templomban (vagy temetőben) elmondott imák (12 említés). Több ízben szó esett az *étkezés előtti és utáni* fohászokról is.

A számszerű adatok és az interjú-részletek révén szerzett benyomások alapján valószínűsíthető, hogy a magyarországi imaélet erősen individuális jegyeket mutat, vagyis a hagyományos imák mellett (esetleg helyett) az egyéni megfogalmazású ima-szövegek jelentős (és feltételezhetően egyre jelentősebb) szerepet kapnak. Ezt egészíti ki az a (valószínűleg régi-új) tanulság, hogy imáink inkább *kérő*, mint hálaadó-dicsőítő jellegűek.

b.) Biblia-olvasás

Az interjúalanyok családjában csaknem 90 százalékos volt a Biblia valamilyen változatának birtoklása, Ő- és Újszövetséggel *együtt* a vizsgált személyek 70%-a rendelkezett. Ezek az adatok természetesen messze meghaladják az országos átlagot, ami az ezredfordulón a lakosságnak kb. a felét tette ki.³⁶

Ami a 12. sz. táblázat adatát, a rendszeres bibliaolvasók közel egyötödnyi arányszámát illeti, minden bizonnyal ez is jobb az átlagosnál, de meg kell jegyezni, hogy a kilencvenes évek magyar olvasásszociológiai felmérései meglehetősen magas érdeklődést észleltek a Biblia iránt.³⁷ Ez az érdeklődés azonban (amint ez az alábbi interjúrészletekből is kiderül) korántsem kizárólag, sőt talán nem is elsősorban vallási jellegű, bár az is tény, hogy a Szentírás rendszeres (havonkénti vagy gyakoribb) olvasói elsősorban az „egyháziasan” vallásosak közül kerültek ki.

A mai magyarországi Biblia-olvasási szokásokba az alábbi interjúrészletek hivatottak némi bepillantást nyújtani. A kérdés így szólt: *„Milyen alkalmakkor, milyen okból szokta a Bibliát olvasni?”* A kiegészítő kérdések az olvasás körülményeivel, a kedvelt bibliai helyekkel, a hozzáolvasott könyvekkel stb. voltak kapcsolatosak. (A meginterjúvoltak válaszaiban dőltten szedtük azokat a részleteket, amelyek konkrétan egy-egy bibliai részletre, illetve történetre utaltak.)

– Elindult nálunk tavalyelőtt egy olyan... hát Jézus-évre készüllet és a liturgiában való megújulás, hogy mindig készülten jöjjünk a liturgiára. Tehát úgy tudok csak Jézussal találkozni, hogyha készülok erre a találkozóra. És akkor kezdődött egy ilyen, hogy minden nap elolvasni az aznapi Szentírást. A másik pedig a felnőtt-hittan. Vezetek egy

³⁶ 1985-86 telén végzett országos reprezentatív vizsgálatunk tapasztalata szerint a felnőtt népesség 44%-ának családjában volt otthon valamilyen (ő- és/vagy újszövetségi) Biblia. Ez a szám azóta emelkedett: a 2000 őszi országos Kerkai-vizsgálat szerint 52%-ra. (Ebből 6%-nyi családban csak Újszövetségi Szentírás volt található.)

³⁷ 1993-ban a legolvasottabb művek között - vidéken - 3. helyen állt a Biblia (ld.: *Gereben Ferenc: Könyv, könyvtár, közönség. Bp., 1998. Oszk. 90. p.*); 1996-ban pedig a legolvasottabb *szervező* névsorában (ami itt azt jelenti, hogy egy szerző neve az összes tőle olvasott művet szimbolizálta) - a 8. helyre került. (Ld.: *Nagy Attila: Modernizáció, globalizáció, amerikanizáció? = Könyvtári Figyelő, 1997. 3. sz. 481-482. p.*

csoportot, s oda mindig kell készülnünk. Tehát mindig egy készülletben kell lennünk. És van amikor ünnepek, vagy ilyen alkalom..., most lesz a Szentlélek-év, és izgat, hogy hol szerepel a Bibliában a Szentlélek. (...)

– Szeretném megkérdezni, hogy az Ó-, vagy az Újszövetséget szereti jobban? És egyúttal mindjárt hadd kérdezzem meg azt is, hogy bármelyik részében, bármelyik Testamentumban vannak-e kedvenc bibliai helyei, történetei? Melyek azok?

– Tehát az Ószövetség egy kicsit nehéz volt nekem, és nem értettem ezt a..., tehát ami erőszak, ami harc... ezt a részét. És kicsit úgy távol állt tőlem. És most, mióta a felnőttitanon, a többiekkel együtt tanultuk, tanítjuk, azóta úgy közelebb került hozzám. Tehát az Ószövetség... Az Újszövetség mindenképpen könnyebb volt, egyszerűbb volt, mint az Ószövetség. De most, hogy látom a kettő kapcsolatát, meg az Ószövetségben a próféták hitét, vagy akár Ábrahámot... Szóval ezeket az embereket – ők nagyon sokat segítettek, hogy megszeressem az Ószövetséget. Sok részét még nem értem, de a *zsol-tárokat* szeretem, mindig ilyen ujjongást érzek bennük. Az Újszövetség pedig, főleg Jézusnak a példabeszédeit szeretem, meg hát, amikor Istenhez imádkozik. Főleg azt szeretem, hogy nem magáért imádkozik, hanem értünk. Tehát ezt az apostolkodást, amit ránk bízott, ez a kedvenc részem. (...) Pál leveleit is nagyon szeretem. Tehát mindezt, amit Ó nekünk továbbadt.

– Szokott-e könyveket, cikkeket olvasni annak érdekében, hogy jobban megértse a Bibliát, vagy a Bibliának egy adott helyét?

– Szóval F. atyának olyan a hittankönyve, hogy nagyon sok idézetet vesz a Bibliából, és igazából azzal kezdődik – egy címmel –, s utána pedig benne nem a Bibliát magyarázza, hanem az életet, hogy hogyan tudjuk a Bibliát alkalmazni. Tehát életre váltani. És ez, ami nekem nagy segítség. (...) (46 éves fővárosi diplomás nő, főállású anya, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 8. sz. interjúalany)

– Én úgy vagyok vele, hogy amikor egy részt kiragadok a Bibliából, megtetszik nekem, és azt kiragadom, akkor ha odébb mentem, az is tetszik, akkor még visszamegyek, még egyszer elolvasom.

– Melyik részt szereti? Az Ó- vagy Újszövetséget?

– A kis Jézus születését. Mind a kettőt. Azt a képes Bibliát nagyon szeretem, mikor a kis Jézus születésétől a haláláig, én ezeket úgy gyorsan elolvasom, ezt elolvasom majdnem minden télen. Ezt a két részt.

– És az Ószövetségből is van olyan rész, ami tetszik?

– Az Ószövetségben nincsen, inkább ezt a képes Bibliát.

– Felolvasni tetszik az unokáknak?

– (...) A 10 éves unokámnak sokat olvasok. Hiába tud olvasni, de mindig a Bibliát, hogy most ezt olvasd el nagyikám! (...) (75 éves falusi háztartásbeli asszony, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 4. sz. interjúalany)

– Egyrészt a vakoknak olvasom fel a Bibliát, ez egy hivatalos forma, másrészt pedig érdekelnek a történetek és szeretem összefüggésében látni a Bibliát.

– Esetleg felolvasni más alkalmakkor, mint a vakoknak... ?

– Istentiszteleteken, igen.

– Inkább az Új- vagy az Ószövetséget olvasod?

– Újszövetséget szívesebben.

– Vannak-e olyan helyek a Szentírásban, amelyeket különösen kedvelsz, és ha igen, akkor miért?

- A Szeretet himnusza nagyon megérint újra és újra, és a Hegyi beszédet szoktam végigelmélkedni. Azok állnak legközelebb hozzám. Ezek teljes embert kívánnak, és olyan meghatóan radikálisak.
- *Szoktál-e olyan cikkeket vagy könyveket olvasni, melyek segíthetnek a bibliai szövegek megértésében?*
- Igen, szoktam a szentek életét, az egyház tanítását, a zsinati dokumentumokat. (23 éves férfi, fővárosi jogász, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 19. sz. interjúalany)
- Magamban szoktam, amikor úgy ráérek esténként. Ó- és Újszövetséget is olvasom, vegyesen.
- *És ezzel kapcsolatosan cikkeket, könyveket a vallással kapcsolatos vagy a Szentírással kapcsolatos... ?*
- Igen, szoktam, ami úgy magyarázatokat, tudod, ilyen igemagyarázatokat szoktam hozzá olvasni, hogy jobban megértsem.
- *Vannak-e olyan helyek a Szentírásban, amelyeket különösen kedvelsz?*
- Vannak.
- *Például?*
- Az Ószövetségi részből mondjuk a *Dániel könyvét*, a *Sirák könyve*. Akkor Dávidnak az életét nagyon szeretem. Az Újszövetségből pedig a *Hegyi beszédet*. (42 éves kisvárosi védőnő, a Pünkösdi Gyülekezet tagja, „egyháziasan” vallásos; 36. sz. interjúalany)
- Hát én elsősorban az *Újszövetségből* szoktam olvasni magamnak, minden este egy-egy történetet. Vagy amikor miséről hazamegyek, felütöm, és újból elolvasom azt, ami ott elhangzott.
- *Vannak-e kedvenc történeteid, vagy kedvenc helyeid, amire visszatérsz, és több alkalommal elolvasod?*
- Igen, nagyon szeretem Mária látogatását. Ezt a történetet nagyon szeretem, és ezt rendszeresen, szinte minden héten újra-újra elolvasom. Keresztelő szent János ujjongását édesanyja méhében, a kis Jézusra. Ezt nagyon szeretem. Elképzelhető, biztosan azért is, mert M. S. mester képét nagyon szeretem, és nagyon szívesen újra-újra olvasom. De nagyon szeretem az *Apostolok cselekedeteiből* is egy-egy részt. Abból nincs külön kedvencem, de mindig egyet-egyet fellapozok onnan is. (...)
- *Olyan könyveket vagy cikkeket olvasol, ami segít a bibliai szövegek megértésében?*
- Igen. A lelkivezetőmtől kaptam néhányat, úgyhogy ezzel is próbálkozom. (24 éves kisvárosi egyetemi hallgatónő, katolikus keresztség előtt álló felekezet nélküli, „egyháziasan” vallásos; 39. sz. interjúalany)
- Meg szoktam nézni, ha tehetem, a *napi evangéliumot*, és azt elolvasom. Illetve a korábban már említett hittanközösségek egyik programja az, hogy a Szentírásról beszélgetünk, és az arra való készülődéskor is olvasom. Olvasom főleg az *Újszövetséget*, de az *Ószövetségből* is. Különösen kedvelt részeim, hát talán az *evangéliumok*, az Ószövetségben a *zsoltárok*, *Jób könyve*, a *Bölcsesség könyve*. Szoktam olyan könyveket is és cikkeket is olvasni, amelyek segítenek ezeknek a megértésében. (39 éves férfi, dunántúli megyeszékhelyen orvos, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 41. sz. interjúalany)
- (...) Az Ó- vagy az Újszövetséget olvassa-e inkább?
- Az Újszövetséget leginkább.
- Az Ószövetségből nem is szokott?
- Mostanában nem.
- *Vannak-e olyan helyek, vagy történetek a Szentírásban, amiket különösen kedvel, szívesen újraolvas esetleg?*

– Hát nagyon szeretem a Pál apostol leveleit. Akkor az ilyen tanítójellegű magyarázatokat, mit tudom én, a magvető, vagy az elveszett bárány; tehát ami olyan jellegű, amitől az ember megerősítve érzi magát... Hogy hát ugye én is hogy elszakadtam, és hogy én nyugodtan visszatérhetek, mert engem is befogadnak... Mert sok ember, aki ugyanúgy elszakadt annakidején, mint én, ugye nagyon sokan elszakadtak, akiket ismerek még gyermekkoromból, hogy hívő emberek voltak tizenéves korukig, húszéves korukig, és akkor jött az a rendszer, elmentek. És most azért nem jönnek vissza, mondván, hogy ez egy képmutatás, hogy ők most visszatérjenek az Istenhez. Mondják nekem is, hogy milyen képmutatás, hogy húsz évig nem voltál templomban és most rendszeresen jársz. És mindig úgy érzem pl. az elveszett bárány történetével, vagy a tékozló fiú történetével, hogy én magamat igazolom. Szóval, hogy az Istennek gondja van arra is, aki valamikor elszakadt tőle, és visszatér. (...) Ahogy a Biblia mondja is, hogy fontosabb az, mint a többi, amelyik megvan. Vagy a tékozló fiúért többet tesz az apa ugye, mert megtért a fia, mint azért, amelyik otthon volt vele végig. Szóval valószínűleg ilyen visszaigazolást keresek magamban, hogy hát hogy én nekem volt, nem úgy mondom, hogy jogom, hanem – nem tudom milyen szót mondjak rá –, szóval, hogy engem az Isten nem hagyott el azért, mert én elhagytam őt. (...) *(56 éves nő, fővárosi nyugdíjas diplomás, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 69. sz. interjúalany)*

– Hát havonta van egy ilyen imaközösség, ilyen „Családi szentóra” nevű imaközösség, és ott minden hónapban egyszer vannak a Bibliából is idézetek – mondjuk azt inkább hallgatom –, néha ezzel kapcsolatban kinyitom és olvasgatok dolgokat. Ha olyan könyvet olvasok, amelyben vannak utalások a Bibliára, bibliai idézetekre, akkor azt kikeresem és elolvasom.

– *Ezek a Bibliához fűzött magyarázó szövegek, vagy más ilyen szépirodalmi alkotások esetleg?*

– Nem, ezek egyházi kiadványok, amik valamilyen szempontból próbálnak segíteni, vagy tanítani, s akkor abban szerepelnek alátámasztásul ezek az idézetek, és akkor azokat, illetve olyankor szoktam kinyitni – mondjuk nem rendszeresen, de azért elő-elő fordul –, hogyha mondjuk nagyon el vagyok valami miatt keseredve. És az az elképzelésem, hogy most kinyitom a Bibliát, és ott megtalálom a helyes utat. Hát persze rendszerint mindig van valami „üzenet”, de azért mindig nem működik olyan automatikusan.

– *És a Bibliának van-e olyan része, amelyiket szívesebben olvasgatja? És ha van, akkor melyik részt olvasgatja szívesebben?*

– Hát az *Újszövetséget* szeretem jobban. De azt hiszem, hogy csak az időhiány miatt nem olvasok teljesen bele. Mindig van valami más, fontosabb, s akkor... Valószínűleg rengeteg olyan rész lenne, ami érdekelne, de nem tudom miért, ezt szoktam elővenni.

– *Volt-e olyan, hogy a Bibliából másoknak felolvasott? És ha igen, akkor milyen alkalmakkor?*

– Hát családban mondjuk gyerekeknek, hogyha szóba került valamilyen téma és azzal kapcsolatban érdekességet gondoltam, tehát ha úgy érzem, hogy ez számukra tanulságos, vagy érdekes és megfogja őket és közelebb viszi őket a hithez – még picik, tehát még azért csak óvatosan lehet velük ilyenekről beszélni –, illetve, hogyha a férjemnek akarok valamit megmutatni, ami érdekes. (...) Lefekvés előtt, amikor lelkiismeret furdalás van, akkor előveszem a Bibliát. Valamit beleolvasok, hogy ne múltjék el a nap ima nélkül, de ez sajnos van, amikor elmúlik. Minden nap nem olvasom a Bibliát.

– *De ez nem mint karizmatikus...*

– Nem, ez egy abszolút belső kényszer, öröm, és én tudod, hogy ide járok, kéthetente Biblia-magyarázatra, amit a Sz. I. tart. Az *Ószövetséget* most már harmadik éve csinál-

juk. Az Ószövetséget az én fiatal koromban nem tanultuk. Mózesről tanultunk, a csipkebokorról, a teremtésről 5 mondatot, és ezzel be is fejeződött az Ószövetség. Úgyhogy nem is nagyon ismerem. Most kezdem, vannak nagyon szép részek. Az Ószövetséggel úgy vagyok, azért tőlem a legtöbb része távol áll: annyi a harc benne, annyi a gyűlölet, annyi a gyilkosság, annyi a szeretetlenség, hogy az borzasztó. És ez az embert el is távolítja nagyon. (67 éves nő, nyugdíjas pénzügyi szakember, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 77. sz. interjúalany)

- Magamnak szoktam olvasni, és általában imádkozás előtt, este.
- Inkább az Új- vagy az Ószövetséget szoktad olvasni?
- Az Újszövetséget elsősorban.
- Vannak-e esetleg különösebben kedvelt helyek az Újszövetségben?
- Hát különösebben... Talán Pálnak a levelei, azok amiket talán a leginkább...
- Szoktál-e olyan könyveket, cikkeket olvasni, amelyek segíthetik ezeknek a bibliai szövegeknek a megértését?
- Nem, hát én ezt elsősorban az istentiszteleten szoktam megélni. (23 éves férfi, alföldi kisvárosban élő egyetemi hallgató, református, „maga módján” vallásos; 21. sz. interjúalany)
- Este szoktam olvasgatni. Hát igen, attól függ, hogy Bibliaként olvasom-e, vagy irodalomként... Mert úgy is szoktam olvasgatni. (...)
- És magadban olvasod inkább, vagy felolvasni is szoktál?
- Magamban. Felolvasni csak karácsonykor, szenteste szoktam.
- Családi körben?
- Igen.
- Inkább az Ó-, vagy az Újszövetséget olvasod, ha előveszed?
- Vegyesen.
- Vannak-e kedvelt helyeid a Szentírásban?
- Vannak. Izaiás könyvét szeretem nagyon, a zsoltárokat, János evangéliumát...
- Igazából miért veszed elő? (...)
- Nem tudom igazából az indíttatást, hogy miért. Amikor úgy érzem, hogy jólesne, akkor leveszem a polcra. (25 éves fővárosi egyetemi hallgatónő, római katolikus, „maga módján” vallásos; 26. sz. interjúalany)
- Általában olyankor szoktam, amikor keresek valamit benne. Például, ez most így nagyon profánul hangzik, elsősorban nem olyan céllal szoktam olvasni, hogy én most tanuljak belőle, vagy hogy a vallási tanításokat tanulmányozzam benne, hanem például, nem is olyan nagyon régen, egy éve olvastam Sánta Ferencnek „Az ötödik pecsét” című könyvét, és akkor érdekelt, hogy mi ez az ötödik pecsét. Fölötöttem a Bibliát és megkerestem. Vagy olyan céllal szoktam olvasni a Bibliát, hogy egy-egy szövegrészre kíváncsi vagyok. És ismétlem, hogy nem feltétlenül vallási szempontból, hanem mondjuk mint szépirodalmi szöveget olvasom. És elsősorban így szoktam a Bibliát kezelni, mint szépirodalmi szöveget. Természetesen az Újszövetség tanításával mélyen egyetértek. (...) (25 éves férfi, tanító, Budapest környéki község, római katolikus, nem tudja, vallásos-e vagy sem; 37. sz. interjúalany)
- Általában akkor, amikor valamiféle utalást találok a Bibliára egy könyvben, vagy hogyha valamit tudtam és elfelejtettem, akkor megnézem, hogy hogy is volt ez? (...) Az az igazság, hogy én úgy olvastam annak idején, mint egy irodalmi művet. (...)
- Vannak-e olyan helyek, történetek a Szentírásban, amiket különösen kedvelsz?

– Főleg azok, amikor ilyen elméleti következtetéseket valamennyire így megmaradtak bennem. Tehát pl. ugye az alapsztori, a *bűnbeesés*. Ez mindenképpen az a rész, aminél nagyon elgondolkodtam, és nagyon érdekes következtetéseket vontam le. Az mindenképpen megmaradt. Ami igazán megragadott, az nem egy-egy történet, hanem úgy általában az egész műben vannak olyan dolgok pl. amikor a különböző háborúkról van szó, és hát ilyen népirtást leíró részekről. Vagy például amikor *Jézus ostonnal kiűzi a kufárokat*, meg ezek. Tehát, amit sokszor szoktak is idézgetni, hogy ilyen volt Jézus. Főleg ezek a dolgok. Tehát hogy mondjam, ezek fontos részek mondjuk, hogyha az ember vallásosabb. (...) Még egy dolog, hogy a *Lótnak a történetét*, azt nagyon szeretem, mert az nagyon hasonlít rám. Szóval aki tudja, hogy mi a jó, és mégis rosszul cselekszik. Azt nagyon közel érzem magamhoz, tehát aki nem megy el ugye a városba, tudja, hogy mi a jó, de mégis ott marad, ez nagyon szimpatikus nekem. (...) *(24 éves férfi, egyetemi hallgató, észak-magyarországi nagyváros, római katolikus, nem vallásos; 22. sz. interjúalany)*

– A Bibliát szakközépiskolás koromban olvastam ki, mégpedig abból az okból, hogy a magyar tanárnő meg is követelte mindenkitől, hogy illik. Legalábbis annyit mondott, hogy illik ismerni mindenkinek a Bibliát. Hát én meg úgy magamra vettem, és el is olvastam az Ószövetséget és az Újtestamentumot is. (...) Egy-két dolog tetszett, de eleve meseszerűnek, tehát jó történetnek találtam, de semmiképp sem tudom máshoz viszonyítani. Tehát – hogy mondjam – nem tudom más valós dologgal összekötni.

– *Vannak-e olyan helyek, történetek, amelyet különösen kedvelsz? (...)*

– Hát az a Ninivébe kellett volna mennie, a nem tudom hogyhívják... Az például egy jó történet. Aztán kiűzték a sivatagba, valamilyen fa alá. Ezt nem tudom pontosan, hogy melyik rész volt, de az tetszett. Az egész történetet nem tudom elmondani, de végül is ezt egy olyan jó mesének találtam. Tanulságosnak.

– *Más valamit?*

– Nem is tudom. A Noé bárkája, mondjuk az megint egy jó történet. De azt is csak ilyen meseszerűnek veszi az ember. Én legalábbis annak veszem. Jó történetnek találok azt is. De egyébként azt sem vonatkoztatom semmi másra. *(29 éves autószerelő, észak-magyarországi középváros, római katolikus, nem vallásos; 42. sz. interjúalany)*

– Előfordul, hogy néha szoktam. A Bibliát azt néha olvasom. Ritkán, mostanában... Költözködés miatt elkeveredett. Éppen ma került meg. Egy zsákban találtam meg. Különösen az első részét szoktam így olvasgatni, a *világ teremtését*. Hát úgy érdekel, jó veretes nyelve van, szóval jól ki van fundálva, hogy hogy kell világot csinálni. Nagyon jó. Egészen kiváló, legjobb szerintem, amit én ismerek. *(56 éves férfi, fővárosi gépészmérnök; reformátusnak keresztelték, de felekezeten kívülinek vallja magát, nem vallásos; 59. sz. interjúalany)*

– Hát először úgy olvastam el, hogy az Ady-versekhez kellett volna tudni a hátteret, és akkor olvastam el. Utána még egyszer elolvastam, de csak a képes Bibliát. És más alkalom nincs. Most is, hogyha van egy olyan rész, ami kapcsolódik egy vershez, akkor utána nézek, mert nem igazán tudom összefüggésében. (...) *(48 éves tanítónő, észak-magyarországi dunántúli középváros, katolikusnak keresztelték, de felekezeten kívülinek mondja magát, más a meggyőződése; 38. sz. interjúalany)*

Az interjúkból (nemcsak a fenti részletekből) kiderül, hogy az érdeklődés főképpen az *Újszövetségnek* szól (22 említés), azon belül is főként az *evangéliumoknak*. A kitüntetett „locus”-okat *Jézus példabeszédei és csodás gyógyításai*, a *Hegyi beszéd*; továbbá *Pál levelei*, a *Szeretet himnusza*, az *Apostolok cselekedetei* és a *Jelenések könyve* jelentik. Az *Ószövetségből* (12 említés) a *világ teremtésé-*

nek, a bűnbeesésnek, Noé bárkájának, Dávid királynak és Jónás prófétának a történetét említik meg, valamint a zsoltárokat.

A bibliaolvasási szokások majdnem olyan színesek és változatosak, mint általában a könyvolvasási szokások: a bibliai történeteket is szeretik az emberek saját élet-helyzetükre, problémáikra vonatkoztatni, az erkölcsi tanulságok mellett a Bibliát is sokszor ismeretgyarapítási, művelődéstörténeti indítékból olvassák (egy-egy írói életmű – pl. Ady – hívebb megismerése céljából): csak a könyvolvasás kommerciális motívumai szorulnak – szerencsére – háttérbe.

c.) Istentiszteletek, szertartások látogatása

Ami az istentiszteleteken, vallási szertartásokon való gyakori (havonkénti vagy még sűrűbb) részvételt illeti, ez tapasztalataink szerint nagyon erősen kötődik az „egyházias” vallásossághoz. Ritkábban azonban a nem vallásosak nagyobb fele is el-elvetődik a templomokba: ha más alkalomból nem, egy-egy családi-baráti esküvő alkalmából. A „maga módján” vallásosság közepes istentiszteleti aktivitást látszik vonzani.

Az interjú során megkérdeztük a vizsgált személyektől, hogy *„Mit jelent az, hogy istentiszteletre jár?”* (Vagyis: elejétől-végig részt szokott-e venni rajta, szokott-e – ha katolikus – litániákon, keresztyúti vagy rózsafüzér ájtatosságon szentségimádáson, zarándoklaton, egyéb szertartásokon részt venni?) Az interjúszövegekből az derül ki, hogy a rohanó élettempó ellenére a többség – ha elmegy a templomba – *elejétől-végig* részt vesz az istentiszteleteken (26 említés). Az egyéb szertartások közül az *esküvők, temetések* vezetnek (17-18 említés), majd a *keresztelő, bérnálás, litániák* stb. Többen vannak, akik a *rózsafüzér-ájtatosságokon* is részt vesznek, és vannak, akik külön megemlítik a *karácsonyi éjféli misét, a húsvéti ünnepeket, illetve reformáció emlékűnnepét*, mint olyan eseményeket, amelyek évi templombajárásuk kitüntetett, esetleg egyedüli alkalmi.

De szólaljanak meg maguk a kérdezettek!

– (...) *A szentmiséken szokott-e rendszeresen szentségekhez is járulni?*

– Igen.

– *Ájtatosságokon szokott-e részt venni – gondolok itt litániára, szentségimádásra, keresztyúti ájtatosságra –, ezeken szokott-e részt venni?*

– Szentségimádásra, ahogy felépült a templom, és nagyjából készen volt a kápolna, akkor (...) félóránként beosztottuk magunkat, és akkor szentségimádást végeztünk, és... Szóval azóta én is részt veszek ebben.

– *A szentségimádás a csendes elmélyült magán-imát jelentette?*

– Igen. És akkor van egy olyan, amikor havonta felkészülnek testvérek, és akkor közösen együtt. Vagy amikor nagy ünnepek vannak. Például nagyhéten, akkor igen. A keresztyút... Na most, nálunk egy különleges keresztyút van, az erdőben járjuk, és előre kiosztjuk a csoportoknak, illetve csoportok választanak egy-egy stációt, és azt próbáljuk élni egy-két-három héten keresztyút. És tehát számunkra a keresztyút ez, hogy Jézus életét élve, elmondjuk, hogy milyen tapasztalataink vannak. Tehát így mindig ott vagyok azon, és nagyon-nagyon szép.

- És mennyien vesznek részt ezeken a keresztyűi ajátosságokon?
- Három-négyszázan... Sokan, sokan. (46 éves fővárosi diplomás nő, főállású anya, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 8. sz. interjúalany)
- Hát, hogy vasárnaponként elmegyek a misére, és részt veszek rajta.
- Elejétől a végéig?
- Igen.
- És neked mit jelent egy ilyen mise?
- Ilyen mise? Hát nem mindig ugyanazt az élményt. Amikor nagyon nyűgös vagyok, meg fáradt, van úgy, hogy már várom, hogy vége legyen, és nem tudok odafigyelni rendesen; nem tudok úgy elmélyedni benne. De azért volt már olyan is, hogy nagyon sokat jelentett, és olyan boldognak éreztem magam ott. Hogy ott vannak a barátaim, meg mindenki, és olyan felemelő érzés, olyan nagyon jó érzés. (21 éves, nagyközségben élő, de fővárosban dolgozó titkárnő, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 9. sz. interjúalany)
- Hát a szentmisén részt veszek... A Balázs-áldás, ami van, a litániák, a rózsafüzér... Vannak októberi, májusi, Szűzanyát tisztelő litániák. A fatimai: minden hónap tizenharmadikán rózsafüzért, a gyönyörű fatimai inékeket, amikor inekülünk. Keresztútra járok. Hamvazkodás, ami igazán szíp, a körmönetek, a hússzentülis, ami igazán gyerekkorom óta annyira szíp és felemelő, amit annyira vártunk mindig, a mai napig... A szent sírt látogatni... A föltámadási körmönet is, amikor megfelelő az idő, nagyon szíp, ahogyan a gyertyák égnek minden ablakba', hogy micsoda szíp azokkal a szíp virágokkal! És az úrnapi körmönet, hát igazán az is annyira szíp! De még nagyszombaton a hússzentülis előtt még a tűzzenentülis, vízszentülis, örök ílmény! Akkor karácson előtt a „Szent Család szállást keres”. Minden karácson előtt kilenc nappal előbb kilenc-tíz család összeáll és egymáshoz megyünk: a gyönyörű inékek, imádság, így várgyuk a kis Jézuskát. (...) A virrasztás, a ravatalozó, amióta megszűnt, azóta nincsen háznál, csak kint – temetés előtt – rózsafüzérmondás. A Szeretetláng, amit közösen szoktunk ketten-hárman imádkozni, főleg ha családtag hal meg. A bucsujárás annyira szíp! Minden évbe' Sümegre, amikor elmegyünk. Má' annyira várgyuk! Úton imádkozunk, inekülünk, sokszor akik fölszállnak a buszra, hozzánk csatlakoznak, örünek neki, hogy hogy így közösen tunnak velünk imádkozni. A litániákra is hogy eljárunk. Többször van keresztelő. Mast má' minden évbe' bérmlás. Annyira szíp! Az újmisek, az ezüstmise, aranymise. A házassági évforduló: 25 éves, 40 éves, 50 éves, aki megírheti! Hálát ad a Jóistennek, boldog lehet... A családnál a húsvíti, karácsoni szentgyónás, az utolsó kenet. A temetéseken, amikor el tudunk menni itt a faluba, a szomszéd faluba az evangélikusoknak a temetésire többnyire el szoktunk menni. A házsszentülisbe... Annyira szíp, amikor egy új házat szentelnek! A keresztyű napok, az is, amikor vannak, igazán annyira szípen imádkozik a plébános úr velünk együtt... Mindenszentekkor a Mindenszentek-litánia van a temetőbe', utána a síremlíkek megáldása, gyertyagyújtás. Halottak napján (...) a mécsesek gyújtása. Mise az elhunyt lelkipásztorokér', ami minden évbe' megvan... (65 éves nő, falun élő nyugdíjas hivatalsegéd, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 30. sz. interjúalany)
- Elejétől végéig, persze. Családostól, gyerekestől.
- Ez mit jelent, milyen élményt jelent családostól részt venni az istentiszteleten?
- Én úgy érzem, hogy a saját lelkiélményemen túl fontosabb az, hogy a jelen pillanatban megszokják a gyerekek, hogy templomba járnak. Tehát hogy ne legyen olyan emlékü, hogy akkor én még nem jártam templomba. (...) Emiatt én már nem tudok annyira figyelni a misére, vagy úgy elmélyedni, mint aki egyedül megy (...), mert azért az ölemben legalább két gyerek ül általában. De azért igyekszek figyelni a prédikációra,

meg hát gyakran van gondolatom a misével kapcsolatban, de hát a külsőségek inkább elvonnak. Tudom, hogy sokan azért nem viszik el a gyerekeiket, mert a saját élményüket, vagy a saját érzésüket hátráltatja. Én nem érzem magamat ettől kevesebbnek.

– *És az istentiszteleten, amikor oda tud figyelni, akkor hogyan érzi magát, milyen élmény az istentisztelet?*

– Egy – a helyes kifejezést nem találom – olyan érzés, hogy az úgy van rendjén, hogy én ott voltam, és egy elégedettség, hogy én megtettem amit tőlem kell, amit várt tőlem a Jóisten, mert ő azt várja, hogy ott legyek. És hát a közösségi élmény, ami még jó. Hogy egy egyházközségben, egy közösségben találkozom a többi emberrel. És hogy hát együtt vagyunk a misén, tehát végül is nem az dominál, hogy én hogyan gazdagodtam lelkileg. Végül is eleget tettem egy elvárásnak is, meg mondjuk bocsánatot nyertem a bűneimre.

– *Szokott-e a...*

– Ja igen, elnézést, közben eszembe jutott, csak aztán közben elfelejtettem, hogy kibé-kültem a misén. Tehát én mindig ezt nagyon fontosnak éreztem a misén, már gyerek-koromban is, hogy legyen köztünk újra béke. Főleg mióta négy gyerekem van, azóta rengeteg békétlenség van a családon belül is, és ezáltal persze nehéz a külvilággal is, és ezt például nagyon fontosnak érzem a misében. És én komolyan mindig végig is élem, hogy én most kezet fogtam akárkivel, vagy legalábbis kimondtam, hogy én békét kötök a világgal. Ez még egy fontos az istentisztelettel kapcsolatban. *(32 éves nő, nagyközségben élő gyógytornász, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 71. sz. interjúalany)*

– Első pénteken azért mindig eljövök a templomba, ez benső igényem. Aztán nagyon szeretek zárandokutakra menni. A Szűzanyát nagyon szeretem, nagyon tisztetem. Ezt még édesanyánktól tanultam. Amíg nem lettem karizmatikus, bátran merem mondani, hogy a Szűzanyát jobban szerettem, mint Jézust.

– *A karizmatikosoknál a hangsúly Szűz Mária helyett inkább Jézuson van?*

– Ez a helyes. Csak az én esetemben azért volt, mert az édesanyám nagyon szerette a Szűzanyát. Jézustól félttem, éppen a bűneim halmaza miatt. Félttem, és nagyon távolinak éreztem. Úgy éreztem, hogy a Szűzanya palástja betakar és elrejt engem és megtart, és ez így is lett. *(67 éves nő, nyugdíjas pénzügyi szakember, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 77. sz. interjúalany)*

– Elmész egy templomba, végighallgatsz a prédikációt, amitől általában kiakadok, mert általában vagy szidnak, vagy én vagyok a rossz, tehát ezek igazából sok jót nem adnak... Nem kapom meg azt a megnyugvást, amiért az ember a templomba elmenne, és azt, hogy jó legyen egy templombajárás, egy istentiszteletre járás. *(34 éves férfi, dunántúli megyeszékhelyen élő mérnöktanár; római katolikus „maga módján” vallásos; 13. sz. interjúalany)*

– (...) Az ünnepnapokon kívül is különösen jelentős a reformáció emlékünnepe, amit általában nem csak istentisztelet, hanem valamilyen komolyabb megemlékezés is megelőz. Pontosabban az istentiszteletet megelőzi egy komolyabb megemlékezés, amely magában foglal egy zenés, illetve versekkel, meg prózai szövegekkel együttszerkesztett műsort, illetve hát valamivel jelentősebb egyházi személynek az emlékező, ünnepi beszédét, amely visszatekint az elmúlt időkre. És talán előfordul az is, hogy előretekintve kijelöli a kereszténységnek fontosabb feladatait az elkövetkezendő időben. *(23 éves férfi, alföldi kisvárosban élő egyetemi hallgató, református, „maga módján” vallásos; 21. sz. interjúalany)*

– Én ezekhez annyira nem értek. Amikor istentiszteletre elmegyek, akkor általában a barátom visz el és ez nem kényszerítés, akkor valószínűleg nekem is van kedvem, más-képp nem mennék el. Szintén kíváncsiságból, nem meggyőződésből. Tehát nem azért,

- hogy Istenhez szóljak, hanem azért... Mindig azért megyek el, hátha meggyőznek arról, hogy az egyháznak van értelme. Eddig még nem sikerült. *(22 éves, fővárosi egyetemi hallgató, római katolikus, „maga módján” vallásos; 44. sz. interjúalany)*
- Ha én elmegyek ilyen nagy alkalmakkor a misére, akkor mindig egyfajta áhitat, vagy egy ilyen megnyugvás, olyan meghatottság tulajdonképpen az, ami előjön.
- *S melyek ezek a mondjuk úgy, konkrétabb alkalmak?*
- A húsvéti mise, a karácsonyi, ez is egyébként a katolikus egyház tanításának tulajdonképpen a másképp értelmezése, mert nekem nagyobb ünnep a karácsony, mint a húsvét. Húsvétkor van a feltámadás, ugyanakkor... nekem a karácsony nagyobb ünnep. (...) *(43 éves budapesti könyvelő, római katolikus, „maga módján” vallásos; 68. sz. interjúalany)*
- Amíg otthon voltunk, felváltva jártunk többé-kevésbé mind a két [katolikus és református] helyre. Egy hónapban kétszer azért. Amióta kint élünk, református templom nem volt Firenzében, ott a katolikussal kellett beérni. Ott nem jártunk olyan gyakran, talán egy hónapban egyszer, ha elmentünk. És most itt, Németországban, az első helyen, ahol késői mise volt, el tudtunk menni. Ott misével kezdtük, bár ott van református, evangélikus is. Ott nyelvi problémák miatt gondoltuk, hogy jobban megértjük a katolikust, ott elég kötött a dolog. Bár eljárhatnánk nyelvgyakorlás végett az evangélikusba is. Kata óvodája mellet van egy evangélikus, s ott szoktak családi misék is lenni gyerekeknek. Az szerintem egy nagyon jó hely. Ott egyszerűbben mondják a dolgokat. Mostában inkább a tévében nézzük, amit ott adnak, az nagyon jó. *(27 éves, ideiglenesen külföldön élő énektanárnő, református, „maga módján” vallásos; 79. sz. interjúalany)*
- Hát ezek a nagy vallási ünnepekre és nem csak vallási, hanem társadalmi ünnepekre vonatkozik, karácsony és húsvét. Akkor elmegyek... Meg hát ilyenekre gondolok, hogy hát temetés alkalmával, vagy esküvők. Az esküvői misét végigülöm. A temetési misét általában, nem mindig, attól függ, hogy kinek a temetéséről van szó. Mondjuk közeli rokonnál természetesen elmegyek a misére is, de egyébként nem. (...) És hát a karácsonyt meg a húsvétot fontosnak tartom, mert ahhoz, az én szemléletemben hozzátartozik karácsonykor az éjféli mise. És húsvéthoz is hozzátartozik a mise. *(25 éves férfi, tanító, Budapest környéki község, római katolikus, nem tudja, vallásos-e vagy sem; 37. sz. interjúalany)*
- A gyerekeinket nagy örömünkre felvették a református gimnáziumba. Úgy érzem, ilyenkor joggal várják el tőlünk, hogy alkalmazkodjunk. Szívesen alkalmazkodunk a szokásokhoz. Az egyházi ünnepeken részt veszünk. Amikor módomban áll a munkámtól, akkor én is elkísérem a gyerekeimet. Érdekesnek és szépnek találtam a pap beszédét, és nagyon szépek az egyházi énekek, a szívemhez közel állnak. *(42 éves egyetemet végzett könyvtáros, dunántúli középváros, nincs megkeresztelve, nem vallásos; 29. sz. interjúalany)*
- Hát nekem, amikor visszakapta az egyház az általános iskolámat, akkor úgy kötelezővé tették ezt nekem. Tulajdonképpen nem szívesen jártam, mert régebből nem voltak ilyen dolgok, hogy most el kell járnom, meg hogy higgyek Istenben.
- *Azóta?*
- Hát azóta most nem járok. *(19 éves férfi, technikumi tanuló, dunántúli középváros, római katolikus, nem vallásos; 65. sz. interjúalany)*
- Milyen okok? Körülmények kényszerítenek rá, amikkel egyetértek. Tehát a körülményt elfogadom, mások iránt való megbecsülés, vagy tisztelet, vagy barátság, vagy meghívás. Vagy olyan esemény, ami istentisztelet... Nem ácsorgok kint a kapu előtt, amíg a többi odabent van. Tehát ki nem zárom magam, szó nincs erről. Ott vagyok,

meghallgatom... Tudomásul veszem, elfogadom, de nem kérek belőle. (...) (44 éves férfi, fővárosi mérnök, megkeresztelték, de felekezeten kívülinek vallja magát, más a meggyőződése; 67. sz. interjúalany)

Az fenti interjúrészletek, amelyek az istentiszteletek, vallási szertartások látogatási szokásait szemléltették, ismét a legkülönbözőbb hozzáállásról vallanak. Van közöttük, amely a népi vallásosság rendkívül gazdag, meghatóan szép és mély lelkiségéről tanúskodik, és vannak beszámolók, amelyek mai fiatalok másként spirituális, vagy éppen felületes szertartás-látogatási szokásaiba adnak bepillantást. A szülők templombajáráshoz az újrainduló felekezeti iskolákba járó gyermekek is lökést adhatnak.

d.) Egyházi (civil) tevékenység

Itt azokról a tevékenység-típusokról van szó, amelyek kívül esnek az istentiszteleteken és a vallási szertartásokon, s amelyek az egyházak (egyházközségek) világi tagjai által (esetleg klerikusok közreműködésével, illetve vezetésével) végzett karitatív, hitoktatói, gazdasági, kulturális, technikai stb. tevékenységét, valamint a templomi-egyházi kisközösségek életét jelentik.

Ilyen tevékenységeket – rendszeresen – szinte csak az „egyháziasan” vallásosak végeznek, de esetenként a „maga módján” vallásosak, sőt kivételesen a nem vallásos interjúalanyok is hajlandónak mutatkoztak erre. Mindenesetre ez a fajta tevékenység tűnik – az eddigiekhez mérve – a „legegyháziasabbnak”, ami viszont nem jelenti azt, hogy az egyház tanítása szerint vallásosak többségét jellemzi. A jelek szerint Magyarországon ez a fajta egyháztámogató ügybuzgalom (valamint közösségi-gyülekezeti attitűd) még nem fejlődött ki kellőképpen: 1991-es reprezentatív adatok szerint az istentiszteletre járók mintegy *egytizede* szokott ilyen tevékenységet végezni. Ez a népes nemzetközi mezőnyben az egyik legalacsonyabb arányszámnak mutatkozott, a protestáns országokban (ugyancsak az isten-tiszteletet látogatók körében) rendre 30-50%-os arányszámokat mértek, sőt Norvégiában 87%-ot (!).³⁸

Ismét közöljük a vonatkozó interjú-részleteket, hogy e nálunk viszonylag kevésbé „bejáratott” tevékenységtípus – ha nem is túl gazdag, de biztató – hétköznapi példáival is megismerkedhessünk.

– (...) Itt a plébánia környékén szoktunk tevékenykedni, illetve T.-n, ahol lakom, az öregeknek szoktunk néha segíteni. Persze, ez be van osztva, hogy ki mennyire ér rá takarítani, meg van, aki fát vág télen. Szoktunk minden tél elején, még így a hideg beállta előtt egy ruhaakciót szervezni. Ez azt jelenti, hogy kihirdetjük a templomban, hogy mindenki – lehetősége szerint – hozzon olyan ruhákat, amiket már nem hord. (...) S küldünk meghívókat az olyan szegényebb vagy nagycsaládos embereknek, s akkor ők ingyen vihetnek, amennyit akarnak belőle. (21 éves, nagyközségben élő, de fővárosban dolgozó titkárnő, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 9. sz. interjúalany)

³⁸ Tomka Miklós: Vallás és vallásosság. I. m. 606. p.

– A Katolikus Egyetemi Lelkészségen lelkészégi tanácsstag vagyok, én vagyok a liturgikus felelős. A Katolikus Egyetemisták és Főiskolások Egyesületének a vezetésében is részt veszek, valamint választmányi tag vagyok a Keresztényi Ökumenikus Diáktanácsban, ahol konferencia-szervező és istentisztelet-látogatás szervező vagyok. *(23 éves férfi, fővárosi jogász, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 19. sz. interjúalany)*

– A Rózsafüzér-társulatnak minden hónapba' van cédulacserelése. Az idősebb nénik, akik má' nem tunnak elmennyi, szokom a cédulájukat elkírnyi, elcserelni. Ollan boldogok, mikor visszavüszöm nekik, hogy űk má nem tunnak ott riszt venni. A Szereteláanggal is, amit ha valakinek hozzátartozója meghal, össze szoktunk mennyi, gyertyát gyújtunk, ollan szípen imádkozgatunk... A templomtakarítás... Évente háromszor-niccer kerül ránk, húsvét, karácson előtt, vagyis búcsú előtt. És a virágokat, akinek amillen virággya van, a legelsőt mindig a Szűzanya-oltárho' szoktuk letenni, meg a Jézus Szivihe'. (...) Szoktam az elhúnyt lelkipásztoroknak a sirgyát is pucúnyi, de sajnos mast má az erőm megfogyott. A családtagokét is... Sok erőfeszítéssel tudom úgy elrendezni, ahogyan szeretném, nem is mind úgy sikerül... Vannak idős bácsik, nénik, akiknek bevásárlók minden héten, bizon egyik 93 éves bácsi sokszor mongya: még mámo nem beszítem senkivel. Nem baj, akkor beszígessünk, F. bácsi! Mi újság, hogy van? Ollan boldog! Van, mikor még tízszer is megköszönyi. Hogy ennyi szívevességet megtettem neki. Átellenben a Sz. néni. Szegény. Annak is nincs hozzátartozója. Azt mondhatom, az utolsó falatomat is megosztom vele. Mer hát látom, annyira rá van utalva. Nagyon jó módú vót. Mindenkin segített. Ha a községbe új lelkipásztor gyűtt, a' szokta fogannyi, ha nem vót háztartásvezető a plébánián. Mast meg szegin magára van hagyatva, sokszor altig van neki, amit hát tnyleg fogyasszon. Amit mond, az utolsó falatomat is megosztom vele. Örülök, hogy tudok rajt segínyi, mer amikor mink szorítunk, rajtunk is sokat segített. Nagy családdal vótunk... Többször hívnak, ha valaki halott van, hogy segillem ötöztetni. Nem filek, én nem filek. Én igen örülök, ha valaki bajban van, azon tudok segitenyi. El szoktunk mennyi bucsujárásokra. Szervezisbe ami túlem tellik... Előbb sokkal többet, most is amannyit tudok, segilek. Bizony gyerekkoromba', amikor jó lábaim vótak, Rőjtökmuzsajra gyalog amikor elmentünk, bizon gyüvet-menet annyi kilométer vót, alig vettem észre. Mast má' elfáradok a buszon is, a sümegi búcsúra hogy elmegyünk. Ollan örömmel... a Fájdalmas Szűzanya előtt imádkozok a családomér', az unkókáimér', a gyerekeimér', mindenér'... Vótam Andocson is, az is annyira szíp hely, Csatkán. Lövőre el szoktam bicikliznyi, a Kármel-hegyi Boldogasszonyhoz. Sajnos mos má' csak a buszon látom, hogy ott a kápolna. Má bicikliznyi ennyit nem tudok. Csepregbe valamikor elmentünk katolikus napra gyalog. Oly szíp vót! Máriacellbe' is vótam. Az is annyira szíp vót! ... Az idén vótunk [Győrben] a 300 éves Könnyező Szűzanyához. Amikor... kitették a Könnyező Szűzanyának a kendőjit, ollan boldogan níztem a két csokor ibolyát, amit a Könnyező Szűzanyának szántom, innend-onnand melléje tettik. Az az illat áradt... Amikor előtő még az Apor Vilmos püspök úrnak a sirgyáho' odamehettem, boldog vótam! 1944-be' Répceszemerébe' bérált engem is... Az a gyönyörű áldozatos arca, az az igazi kisugárzó tekintet, ami abba vót, hát az... elmondhatatlan! Igen szíp vót akkor is. És mast úgy örütem, hogy a kezemmel szedett kis ibolyát odatehettem a sirgyáho'. Imádkoztam a családomér', unkáimér', hogy közbejárgyon, hogy az unokáim mindig az Isten uttyán haladhassanak... Az idén eljutottam Csíksomlyóra, ami annyira messze van, de feledhetetlen, egy íltre való ílmíny. Az a sok, rengeteg níp, ami ott vót, amelyik a szentmisén riszt vett! Az a szíp szentbeszíd, amit a Paskai bíboros úr... hát amit a Paskai bíboros úr mondott, szíp vót. Meg az a sok minden, amit ott a csíksomlói Szűzanyáná' láttunk! A

búcsújáró heten, a templomba', az a sok níp, aki imára kulcsúta a kezit, hogy a búját, keservit... mindent a Szűzanya elé leraktyon... A Szűzanya szobraho', a rózsafüzért, kendőket, mindent, a két kislán hozzáírtette. (...) De ott Erdilybe', az a vendéglátás, a magyarok között, ami volt, hát, hát arrul beszíni, aki igazi katolikus... Hogy micsoda szeretettel vártak, körülvettek bennünket! Az a J. atya, aki ott vót, Csíkszent... Csíkszentgyörgyön! Hát, még sokszor álmodtam is róla. Az az áldozatkíszig, azok ott a kisgyerekek is, micsoda aranyossak vótak minisztrálás közbe', az az odaadottság, az a ... Hát nem lehet elmondani, hogy micsoda szíp vót! És a házakon, azok a keresztek, amelyikek má messzirű' megvallák a hitet, hát énnekem az annyira teccett. Az az egyszerűség, meg az a régi, amit gyerekkoromba láttom: a csibéket, ahogyan mentek, a kecskék, a tehenek a legelőre, mind az a gyerekkori minden jutott eszembe, hogy ezek ennyivel hátrább vannak... És oly őszinték, oly becsületesek, vendégszeretők! Hogy a plébániákon is, ha bementünk, hát, hát nem lehet elmondani, micsoda vendégszeretetet tanúsítottak velünk szembe'. Azt az odaadottságot, hát az fölmírhetetlen! Hát ahol vótunk (...), mindehol kínáltak bennünk. Montuk, nem kívünek, de „maguk megírdemlik, mer' áldozatot hoztak” – hát nem tudom elmondani... Azok a gyönyörű tájok, minden, amiket láttam, hát egy íletre való ílmíny! Újból is csak azt tudom mondani: igen örülök, hogy oda eljutottam... *(65 éves nő, falun élő nyugdíjas hivatalsegéd, római katolikus, „egyháziasan” vallásos, 30. sz. interjúalany)*

– Az egyházközség képviselőtestületének tagja vagyok. Ritkán segítünk a jegyesoktatásban. A vasárnapi szentmisében segítünk felolvasni, segíték áldoztatni. És tagja vagyok vallási kiscsoportnak, a ferences világi rend közösségében. Gyülekezeti és egyházközségi rendezvényeken szoktam részt venni. Például itt T-n van a KÉSZ, a Keresztény Értelmiségi Szövetsége. Vannak az egyházközségen belül is önálló kezdeményezések, előadások, vetítések, beszélgetések. *(39 éves férfi, dunántúli megyeszékhelyen orvos, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 41. sz. interjúalany)*

– Hát a misszió, az nálunk olyan, hogy az idősek délutánja, úgy indult a templomban. És ez azt jelenti, hogy akinek kedve van, minden hónapban megjelenik egy kis ismerető, hogy melyik napokon, tehát mindig szerdán és csütörtökön, milyen témáról lesz szó, és ki fogja tartani. Vagy az atya tartja, vagy valaki, aki járt ilyen hitoktatói szemináriumra, s akkor ő vezeti le. Na most ez imádsággal kezdődik, utána vagy énekelünk valamilyen Mária-éneket, vagy beszélgetünk, vagy filmet vetítenek vagy egy zárándoklatról, vagy Fatimáról, vagy Rómáról, vagy valamilyen zárándokhelyről, vagy pedig egy olyan filmet, amilyen a szent Ferenc élete, vagy ilyen jellegű filmeket. S azon kívül beszélgetünk, ha van téma, mit tudom én, olyan, hogy Mária-tisztelet, tehát vannak ilyen megjelölt témák, amiről az, aki vezeti, elmondja az ő összegyűjtött dolgait, hogy mit gondol ő ezzel a témával kapcsolatban s akkor hozzá lehet szólni. Akkor emellett van ilyen, hogy ruhagyűjtés, tehát ilyen karitás mozgalom. Oda le szoktam menni, amikor rendezni kell... Nálunk a hívek takarítják (meg a plébános) a templomot. És az úgy van, hogy kirak egy ilyen kérdőívet a plébános, és akkor föl lehet írni, jelentkezni lehet, hogy ki mikor vállal takarítást. Én aztán szoktam mondani..., hogy van ma takarító, vagy nincsen? És ha azt mondják, hogy nincs, akkor maradok és takarítok. Vagy karácsony előtti nagytakarítás, ablakpucolástól kezdve ugye mindent, amit lehet. Ezt általában szoktam, ennyire már ismer is az atya, hogy szól és hív, hogy jöjjön és segítsen. Akkor most van a fogászat, ami megindult nálunk. Oda még sajnos nem tudtam menni, de mondtam, hogy ha kell, akkor megyek. Tehát ott ingyenes fogászatot nyitott az egyház nálunk. (...) Röntgen nincs, tehát foghúzás, tömés, elküldi röntgenre

valamelyik rendelőbe, fogpótlás, tehát a szegényeknek. És ott fogadni kell azokat, akik betérnek oda... (56 éves nő, fővárosi nyugdíjas diplomás, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 69. sz. interjúalany)

– Tanítottam embereket, ismerősöket is. Nekem az így karitatív jellegű, mert ugyanezt nagyon sok pénzért is meg lehetett volna csinálni. Sok idő meg energia ráment, és szívesen csináltam. De ilyen indíttatással, szóval valószínűleg ma nem vállalnám. Akkor keresztgyermekeimnek csináltam. De érzem én ezt, hogy olyan gyerekek voltak, akik azért nem voltak úgy elengedve anyagilag, hogy egy egyetemi előkészítőt ki tudtak volna fizetni. Szóval én ilyenbe nagyon szívesen be tudnék lépni, ha egy kicsit szervezetebben menne. Az egyház azt mondaná, hogy indítanak ilyen dolgokat – középiskolában korrepetálni, egyetemi előkészítőt tartani – ebbe nagyon szívesen bekapcsolódnék. (...) (27 éves fővárosi agglomerációban élő újságíró, római katolikus, „maga módján” vallásos; 80. sz. interjúalany)

– Egy templomépítés kapcsán megkértek, szükség volt a munkámra, segítségemre, és nagyon szívesen segítettem. Azt hiszem, ez személyhez kötődő is. Nem jelenti azt, hogy (...) akkor én mindenhová elmegyek. Azt sem tartanám kizártnak, hogy ez többször előforduljon, esetleg máshol... Azt mondják, hogy most menjek fel a toronyba, mert elromlott a toronyóra és nem csinálnám-e meg, hát szívesen megcsinálom. Így gondolom én ezt. De magamtól nem, nem jelentkeznék, hogy nem tudnék-e valamit segíteni. Ez nagyon távol áll tőlem egyébként is. (44 éves férfi, fővárosi mérnök; megkeresztelték, de felekezeten kívülinek vallja magát, más a meggyőződése; 67. sz. interjúalany)

A fenti interjúrészletek tematikus skálája a *hagyományos* plébániatámogató és egyházközségi/községi munkától (templomtakarítás, rózsafüzér-társulat, stb.), a *karitatív és kulturális* tevékenység különböző formáin át, a *vallásos civil szervezetekben* és a *kisközségekben* való részvételig terjedt. A korábbiakkal ellentétben e témakörök interjúszemléltető anyaga meglehetősen szegényesnek mutatkozott, s főleg az *önkéntes segítő* tevékenységi formákra (többek között – különlegességgént – egy plébániai fogorvosi rendelőre) hozott példákat. (És egy régi-új tevékenységre, a *zarándoklatra*, amelynek minden hagyományos szépségét és élménybeli komplexitását felvonultatja egy idős falusi asszony – 30. sz. interjúalanyunk – elbeszélése.)

Úgy adódott, hogy a vallásos kisközségekről viszonylag kevés szó esett. Ennek a témakörnek azonban van önálló szociológiai-szociográfiai feldolgozása: Kamarás István a rendszerváltozás éveiben készült látletelek alapján adott átfogó képet a katolikus kisközségek különböző típusairól, tevékenységéről, értékrendjéről.³⁹ Mint ahogy van – igaz, a nyolcvanas évekből – az egyházközségi tevékenységet általában tárgyaló szociográfiánk is, amely ugyancsak különböző típusú (többségében sikeres és modell-értékű) plébánia-községeket mutat be.⁴⁰

³⁹ Kamarás István: *Bensőséges bázisok. Katolikus kisközségek Magyarországon*. Bp. 1994. Országos Közoktatási Intézet

⁴⁰ Kamarás István: *Egyházközség-építők. (Egyházközségek és papjaik)* Bp. 1992. Egyházforum K. Érdekes összevetési lehetőség adódik, ha Kamarás szociográfiáit összehasonlítjuk egy normatív szemléletű tanulmánnyal, amely a zsinat utáni ideális plébániát írja le, mint *virulens közösséget*: Tomka Ferenc: *Mi a plébánia – az Egyház elképzelése szerint? Távlatok*, 1988. 3. sz.

V. EGYHÁZ-KÉP

1. „A KATOLIKUS EGYHÁZ OLYAN INTÉZMÉNY...”

Vizsgálatunk külön témakörét képezte az egyházhoz való viszony. A vallásosság és a hit különböző típusainak elemzése során is óhatatlanul szóba került az egyház, illetve a vallásos érzés és a vallásgyakorlás egyházhoz (egyházakhoz) kapcsolódó gyakorlata. Most azonban kifejezetten a *Katolikus Egyházra* vonatkozó vélekedésekkel foglalkozunk, ugyanis kérdéseink is konkrétan erre az intézményre utaltak. Ezek a vélekedések profának lesznek, s csak annyi közülük lesz a teológiai megközelítésű egyházfogalomhoz (amelynek elemzésével – lévén témakezelésünk szociológiai természetű – nem kívánunk foglalkozni), amennyiben laikus interjúalanyaink egy részénél vissza-visszaköszönnek egyes, hittanórákon, templomban hallott meghatározások. Egyúttal ebben rejlik legfőbb szociológiai tanulságuk: a hétköznapi meglátások és megfogalmazások segíthetik az egyházat abban, hogy képet kapjon *saját önmeghatározásainak hatékonyságáról*, arról, hogy önképének különböző elemei milyen mértékben „érik el” a társadalmat, milyen rezonanciát támasztanak benne. A társadalom egyház-képe tehát az egyház önképének visszfényeként, de egyúttal kiegészítőjeként, sőt – hosszabb távon – alakítójaként is felfogható.

Első kérdésünk, vagy inkább kérdésünk így szólt: *„Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: A Katolikus Egyház olyan intézmény...!”* Interjúkészítőinknek további beszélgetési szempontként azt a feladatot adtuk, hogy derítsék ki: az interjúalany *milyennek látja*, és esetleg *milyennek szeretné látni* az egyházat.

A válaszok sok esetben nem egyszerűen a mondat befejezését jelentették, hanem egy olyanfajta (magnetofonnal rögzített) dialógust vagy monológot, amelyből többé-kevésbé azok a tudattartamok bontakoztak ki, amelyeket az emberek manapság – közvetlenül mozgósíthatóan – a Katolikus Egyházról gondolnak. Ez a tudatbéli kép – mint az emberi vélekedések általában – sokszor meglehetősen felületes, és viszonylag kevés információra épül, de úgy véljük, főbb elemeit és típusait (ha nem is e típusok arányait) tekintve többé-kevésbé reálisan modellezi a vallásos és nem vallásos társadalomban jelenleg élő egyház-„imázst”.

Először ismerkedjünk meg néhány – de korántsem a teljesség igényével összeválogatott – interjúrészlettel. (Az interjúszövegek részletesebb és gazdagabb bemutatását lásd a Függelékben! Az interjúalanyok sorrendjét itt is az „egyházias” vallásosságtól a „maga módján” vallásos típuson át az elvi alapokon álló ateizmusig /„más a meggyőződése”/ terjedő skála szabályozza, s az egyes típusokon belül az interjúk mechanikus számozása.) Tehát a „hívószó”, amely az alábbi megnyilatkozások élére kívánczik: *„a Katolikus Egyház olyan intézmény...”*

– Amely biztos talajra épül, mint a Szentírásban is van: „kősziklára építette”, és ez ott is fog maradni. Nem lehet elmosni, ez meg fog maradni végig, hiába, hogy ellene harcoltak. A legtöbben a Római Katolikus Egyházban vannak a népesség szempontjából, az a

legnagyobb. *(55 éves kisvárosi férfi szakmunkás, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 2. sz. interjúalany)*

– A katolikus egyház olyan intézmény, amely azért – úgy érzem –, hogy próbál értékeket adni a társadalomnak, és...

– *És mennyire tekinted eredményesnek ezt a törekvését?*

– Hát sajnos ebben a mai világban nagyon kevesen vannak, akikre hat. Szóval többen vannak, akikre nem. Szóval eredményes, csak inkább azok körében, akik már eleve olyan családból jönnek, hogy katolikus nevelést kapnak, vagy katolikus maga a szülő. (...) *(21 éves férfi, fővárosi egyetemi hallgató; római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 7. sz. interjúalany)*

– Hát szóval bennem remény van. (...) Járok teológiai napokra, 1991-től több éven keresztül, és látom azt az óriási változást a papokban. Tehát nem tudnám azt mondani, hogy az egyház megmerevedett. Van benne merevség (...), de mégis, akiket én ott látok, azt a 200-250 embert, akár világiak és akár papok, szóval ők az egyházért és a megújulásért vannak ott. (...) Tehát olyan intézmény, amely a keresztényeket gyűjti össze, amelyben Jézus él, és ebben hinni és cselekedni, és segíteni, hogy éljen tovább. *(46 éves fővárosi, diplomás nő, „főállású anyja”; római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 8. sz. interjúalany)*

– Olyan intézmény, ami összefogja a katolikus keresztény embereket, és egy nagy közösséggé formálja őket.

– *S milyennek látod ma az egyházat?*

– Azt gondolom, hogy egy kicsit konzervatív. Tehát nem halad megfelelően a kor szellemével. Egy-két dologban elmaradottnak tartom. (...) Sok mindenben egyet értek vele, de vannak olyan dolgok, amikben szerintem én – hát ha lehet olyat mondani – felvilágosultabb vagyok. *(21 éves, nagyközségben élő, de fővárosban dolgozó titkárnő; római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 9. sz. interjúalany)*

– Amelyik Krisztus misztikus testét valósítja meg a világban, és jeleníti meg, és egységbe fogja a keresztényeket.

– *Bővebben is beszélhetsz, milyennek látod az egyházat, milyennek szeretnéd látni?*

– Az Egyház alapvetően Krisztus teste, tehát egyfajta misztikus és szentségi jelleggel bír, amit mi látunk belőle, az tele van hibával, de mégis igazán kézzelfoghatóan mutatkozik meg a jóság. Tehát ott vannak a kristályosodási pontjai a világnak, a szentekben, illetve az istentiszteleti cselekményekben. *(23 éves férfi, fővárosi jogász; római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 19. sz. interjúalany)*

– Amit a Szentatya vezet, a bíborosok, a püspökök, a lelkipásztorok, akik minden községben szolgáltatják a szentségeket, meg ami szükséges. Amihez tartozom, amire büszke vagyok, ami kétezer év óta (...) nem változott a Szentírásban. Még egy bötüt se változtattak, annyira szíp, annyira fölemelő. Sajnos, hogy sokszor ezek a jehovák meg a többiek gyűnnek, akiket nagy míréggel elküldök, hogy én katolikusnak születtem, és annak is akarok meghalni. (...) *(65 éves nő, falun élő nyugdíjas hivatalsegéd; római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 30. sz. interjúalany)*

– Hát, amelyet véleményem szerint Krisztus alapított, és itt a Földön, a földi életünkben segít eligazodni abban, illetve kellene segítenie eligazodni abban, hogy az evangélium szerinti életet élhessük. Saját lelkiismeretünket ennek megfelelően formáljuk, és igyekezzünk betartani. A mai egyházat én úgy látom, hogy erre törekszik. Nyilván, egy csomó külső és belső korlát azért van, ami ebben akadályozza. Emberek alkotják, talán ezért. *(39 éves férfi, dunántúli megyeszékhelyen orvos; római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 41. sz. interjúalany)*

- Amely a legősiabb egyház és a kizárólagosságra törekszik.
- *Az mit jelent, hogy kizárólagosságra törekszik?*
- Hogy leginkább csak a maga hittételeit hajlandó elismerni, elfogadni, viszont nagyon sok pozitívum van benne olyan szempontból, hogy nagyon jól képes megszervezni a maga körében az embereket. (...) (21 éves fővárosi egyetemi hallgató; református, „egyháziasan” vallásos; 55. sz. interjúalany)
- Ahol a formásokra túl sok hangsúlyt fektetnek, és háttérbe szorítják – szerintem – a konkrét igei részeket. (24 éves fővárosi főiskolai hallgató; református, „egyháziasan” vallásos; 56. sz. interjúalany)
- Ahol egy közösségbe tartozom az Isten népét, és Krisztus feltámadását hívó emberekkel.
- *Milyennek látja, hogy milyennek szeretné látni az egyházat, hogyha vannak ilyen szempontjai...*
- Hát igen, vannak. Azt tapasztaltam, hogy a katolikus egyházat azt mindenki úgy tekinti, mint a papokat. És ezt már hosszú évek óta érzem, hogy ez egy nagyon rossz dolog. Rossz annak is, aki az egyházon belül van, és rossz, hogy általában negatívan értékeli a katolikus egyházat a kívülállók, akik úgy gondolják, hogy az egyház azokból a katolikus papokból áll, akik nekik nem szimpatikusak. (...) És magam is régebben teljesen így éreztem, hogy az egyház az a papok közössége. De hát nem az, hanem a hívő emberek is beletartoznak. (...) (32 éves nő, nagyközségben élő gyógytornász; római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 71. sz. interjúalany)
- Ami Jézust jelképezi. Igen, feltétlenül. Feltétlenül számomra, de ez egyértelmű. Hitünk is így tanítja. Az egyház az Krisztus teste. Ennek mi is tagjai vagyunk. Ez teljes egész.
- *Ezt mindig így tetszik tapasztalni?*
- Nem. Sajnos előfordult, hogy már nem. De nem szívesen bírálom az egyházamat. Nem akarom bírálni, még ha hallok is... Mert a tagjai azok gyarló emberek, végső soron. De ha hallok is valamit, és ha magam is úgy érzem, nem vagyok hajlandó részt venni az egyházak bírálásában. Nem, ez nem az én feladatom.
- *Kinek a feladata?*
- Ez Krisztus Király feladata, hogy ő majd azt helyre tegye, és számon kérje azoktól, akit illet. (...) (67 éves nő, nyugdíjas pénzügyi szakember; római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 77. sz. interjúalany)
- A katolikus egyház olyan intézmény, amely odáig fejlődött, hogy egyre többet kerül önmagával ellentmondásba, és egyre inkább képtelen a saját elvárásainak megfelelni. (44 éves, dunántúli megyeszékhelyen élő diplomás férfi; római katolikus, „maga módján” vallásos; 16. sz. interjúalany)
- A katolikus egyház véleményem szerint nem intézmény. A katolikus egyház az egyetemes kultúrának az egyik legfontosabb sarkköve, és az egyik legfontosabb missziót teljesíti a mai világban, egy olyan állandóságot hoz rendületlenül és szilárdan, amelyre mindenféleképpen szüksége van a társadalomnak is, és az egyes embereknek is. Függetlenül attól, hogy jelenleg úgy tűnik, hogy az emberek és a társadalom nagyobb százaléka Magyarországon elpártolt a történelmi egyházaktól. Bár magam nem katolikus vagyok, ennek ellenére az a véleményem, hogy a katolikus egyháznak rettentően fontos szerepe van, és úgy gondolom, hogy mint a legrégebbi keresztyén egyház, egy olyan fajta üzenetet is hordoz az emberek számára a fennállásával és rendíthetetlenségével, hogy számítani és építeni lehet rá minden olyan helyzetben, amikor erre egy társadalomnak és egy népeknek szüksége van. (...) (23 éves férfi, alföldi kisvárosban élő egyetemi hallgató; református, „maga módján” vallásos; 21. sz. interjúalany)

- Olyan intézmény, amivel sok esetben nem értek egyet.
- *Itt az a kérdés elsősorban, hogy milyennek látja a mai egyházat, s ha tudna változtatni rajta, akkor mit szeretne változtatni rajta?*
- Én nem foglalkozom ilyen kérdésekkel. Erre sem időm, sem energiám... meg nem is érdekel. Azzal viszont gondolatban, időnként foglalkozom, hogy annyira gyarlók a papok is, hogy... Szóval nem látom azt, hogy valamivel fölöttünk állnának. Pont olyan kiváltság-hajhászok, pont olyan – hogy mondjam – ilyen karrieristák. (...) *(52 éves nő, fővárosi kereskedelmi igazgató; görög katolikus, „maga módján” vallásos; 24. sz. interjúalany)*
- (...) Picikét határozott, egy picikét bigott, egy picikét számomra túl határozottan megmondja, ami szép, ami jó, amit kell csinálni. Én egy picikét – katolikus vagyok – ennek ellenére kacérokodom más, kevésbé határozott és kicsit toleránsabb egyházak... hát... életfelfogásával is. Az utóbbi időben nagyon tetszett, hogy próbálják különböző egyházak a közöst megtalálni egymásban. (...) *(41 éves férfi, egy dunántúli középvárosban élő műszaki középszintű szakember; római katolikus, „maga módján” vallásos; 33. sz. interjúalany)*
- Ahol a papok a saját akaratunkat, elképzelésüket az egyházi tagokra ráerőltetik.
- *Milyennek szeretné látni akkor? Mi nem tetszik, vagy mi tetszik?*
- Nem tetszik a nagy kötöttség. Kötetlenebbnek, és nem olyan, hogy most muszáj elmenni, ahová most éppen nem is akarok. Hanem amikor nekem tetszik, akkor elmegyek, és ezért éppoly rendes egyházi tag vagyok, mint a másik. *(41 éves, dunántúli megyeszékhelyen élő körzeti nővér; római katolikus, „maga módján” vallásos; 40. sz. interjúalany)*
- Amelyet azok számára hozott létre Isten, akiknek szüksége van közvetítőre. (...) *(22 éves, fővárosi egyetemi hallgatónő; római katolikus, „maga módján” vallásos; 44. sz. interjúalany)*
- A katolikus egyház nagyon jó intézmény, pláne most, hogy a pápa ilyen szépen és rendben járja a világot. *(59 éves férfi, dunántúli középvárosban élő rendész; római katolikus, „maga módján” vallásos; 63. sz. interjúalany)*
- Amely 2000 éve él, dolgozik, a hazai viszonyok közt a 40 éves elhallgattatásban is működött, és sajnos, most, mikor lenne lehetőség, hogy keményebb legyen, nem áll úgy a lábán, nem áll szemben azzal a politikai erővel, amely 40 évig gúzsba kötötte, tönkretette, papokat börtönbe csukott. És ma sajnos nagyon sok vezetője van a honi katolikus egyháznak, aki most is ezeknek az embereknek fejet hajt, amit egyáltalán nem szabadna. *(44 éves, falusi szakmunkás; római katolikus, „maga módján” vallásos; 64. sz. interjúalany)*
- Tulajdonképpen egy hatalmas közösséget fog össze. Igazából nem is túl jó intézmény, mert dogmatikus dolgokat nem hajlandó megváltoztatni. Gondolok itt arra, hogy a papoknak például a nősülése, a házassága még mindig kizárt. (...) Egy olyan intézmény, ami szépre meg jóra tanít. Én azt mondom, hogy még lehetne egy kicsit modernebb vonulatot bevinni ebbe, igazából nagyon sok a külsőség, sok a ciráda. (...) *(43 éves budapesti könyvelőnő; római katolikus, „maga módján” vallásos; 68. sz. interjúalany)*
- Községformáló erőnek kellene lennie, elesetteket kellene támogatnia, vinnie kéne az elitképzést, tehát a legmagasabb szintű oktatást. Egyáltalában: az oktatásban tartom nagyon fontosnak. Az egyházi iskolák terjedését azt pártfogolnám. Nem csak elit-szinten, hanem az ifjúság minden szintjén: a szakmunkásképzőkben is nagyon fontos lenne. Talán még fontosabb, mint a leendő elit képzésben. Szociális programok mindenképpen. (...) *(30 éves férfi, fővárosban élő egyetemi tanársegéd; római katolikus, „maga módján” vallásos; 76. sz. interjúalany)*

– Nehézkésnek, nehézkésnek, macerásnak. (...) Vannak nagyon pozitív csapatok benne, olyanok, akik nagyon szimpatikusak, például a bencések. A katolikus egyház rosszul kommunikálja magát kifelé. És zárt. De biztosan vannak nyitott részek, nem általánosítok. Az embernek meg kell dolgoznia, hogy megtalálja a helyét. Na mondjuk nekem macerás megtalálnom a helyem. (...) Ehhez egész struktúrát kellene... Az intézmény hordozza magában a nehézséget. Túldimenzionált hierarchiáltság, a papok-hívek viszonya, meg az is, hogy a hívek vannak legalul, a lépcsőn, a hierarchiában. Ez is egy ilyen nonszensz. Ez egy egyenrangú viszonynak kellene lenni. Végző soron nem a hívek vannak az egyházért, hanem az egyház a hívőkért. Visszamaradtak a feudális viszonyok, ez nem egy pozitívum. Az ember elvárna, hogy valamennyire demokratikusabb legyen. (...) *(27 éves fővárosi agglomerációban élő újságíró, római katolikus, „maga módján” vallásos; 22. sz. interjúalany)*

– Ahová a vallásos emberek eljárnak, mert nyilván hisznek abban, amit ott mondanak, tanítanak. Talán egy olyan közösségben érzik magukat, ahol mindenki legalábbis egyetért. Egy jó dolog az, hogy ők hisznek valamibe'. És ha ezt komolyan hiszik, akkor ez biztos, hogy egy jó dolog. Tartoznak valahová. (...) *(29 éves autószerelő, észak-magyarországi középváros; római katolikus, nem vallásos; 42. sz. interjúalany)*

– Hát amelyik elég mereven, pózolóan próbálja ápolni ezt a krisztusi hagyományt, amit én egy mondának tartok, ami mindenféle tanításokat tartalmaz az ember viselkedésére vonatkozóan, amikkel talán nagyjából egyetértek. De a katolikus egyház pózol, öltözködik, csiricsaré ruhákba' jár, szóval egyszerűen számomra egy kicsit olyan mókás ez az egész história. *(56 éves férfi, fővárosi gépészmérnök; reformátusnak keresztelték, de felekezeten kívülinek vallja magát; nem vallásos; 59. sz. interjúalany)*

– Amely a tagjainak nagyon sok szabadságot ad, úgy gondolom. (...) Rengeteg olyan ismerősöm van, aki megkeresztelt katolikus, köze nincs az egyházhoz, mégis bejegyzett tag. Szóval ő azt mondja, hogy nem katolikus, és mégis az, mert be van jegyezve. Történelmi egyház, szerintem itt a formák tényleg ki vannak üresedve, szóval teljesen száraz a dolog. Egy olyan egyház, amelyben nehéz megvalósítani azt, hogy a tagok valódi közösségben legyenek. Maga a helyiség miatt is: hatalmas nagy templomok vannak szinte üresen. Nagyobb ünnepeken ugyan tele van, de nem ismerik egymást az egyháztagek és nem is tudnak közösségi életet élni, szóval lelki életet. (...) *(23 éves férfi, zeneművész, alföldi megyeszékhely; baptista, „más a meggyőződése”; 20. sz. interjúalany)*

– Hát úgy gondolom, hogy olyan intézmény, amely már modernebb az emberekhez közelebb áll. Véletlenségből a Bazilikában hallottam ilyen istentiszteletet, és az már szimpatikus volt... Ahogy ott egy fiatal pap arról beszélt, hogy végül is hogyan kell ahhoz élni, hogy valaki ember tudjon maradni egy ilyen embertelen világban. Ha erről szól, akkor elfogadom, hogy van. A papok zömét nem fogadom el, mert látom, és ismerőseim is vannak, akik bort isznak és vizet prédikálnak. (...) *(48 éves tanítónő, észak-dunántúli középváros; katolikusnak keresztelték, de felekezeten kívülinek mondja magát, „más a meggyőződése”; 38. sz. interjúalany)*

2. AZ EGYHÁZKÉP SZERKEZETE

A főtebb idézett interjúk sokféle vélekedést felmutató halmazában (az itt most nem idézett vélekedésekben is), *tartalomelemzés* segítségével ismét megkíséreltük a vissza-visszatérő gondolati elemek kiszűrését. Ezek az elemek (A-tól S-ig) valójában a mi (átlagosnál vallásosabb) megkérdezettjeink egyházképének az építőkövei. A 13. sz. táblázatban abban a meggyőződésben ismertetjük őket, hogy érvényességi körük (legalábbis a főbb tendenciákat illetően) túlterjed konkrét válaszadóinkon, és az önmagukat vallásosnak és nem vallásosnak tartó, katolikus és nem katolikus felnőtt népesség vélekedési struktúrájának tipikus gondolati motívumait, ha nem is reális arányaiban, de struktúrájában viszonylag híven tükrözik.

A legnépszerűbb tematikus motívumok szerint a Katolikus Egyház *közösségi keretet* ad a katolikus embereknek, akik „Isten népét” alkotják (ld.: „D”); illetve *hitbeli, erkölcsi normákat és iránymutatást* nyújt („G”). A népszerűbb motívumok még a *pápa pozitív szerepével* („S”), az egyház *hagyományőrző* jellegével („C”), valamint lelki és erkölcsi *értékhordozó* szerepével („F”) kapcsolatosak. A társadalmi egyház-képben lojális és pozitív tematikus elemek mellett kritikai jellegűek (ld. „J”, „K”, „L”, „O”, „Q”, „R” stb.) is szerepelnek.⁴¹

A magasabb iskolai végzettségű és a magukat vallásosnak tartó (főleg az „egyháziasan” vallásos) interjúalanyok több tematikus elemet (3,8 illetve 3,9-et) említettek az átlagosnál (3,5); ezeknek a rétegeknek tehát valamivel *gazdagabb* volt az egyházképük. Természetesen nem minden motívumnak nőtt az említési esélye az iskolázottság és a vallásosság emelkedésével: voltak, amelyeké jelentősen emelkedett, s volt amelyeké csökkent. Ez utóbbiak közé tartozott a „*nem tudom*” választípus („A”); és a meglehetősen *elutasító* („R”) motívum. A „*Krisztus misztikus teste*” („B”), a *hagyományőrzés* („C”); a *hitre nevelés* („E”), a „*lelki és erkölcsi értékek hordozója*” („F”); a „*hibái ellenére kitartok mellette*” („I”) motívumok azonban (amennyire ez az alacsony elemszámok alapján megállapítható), inkább a magasabb végzettséghez és a vallásos magatartáshoz kötődtek. Vannak minden csoport számára kb. egyformán népszerű elemek is. Ilyen pl. a II. János-Pál *pápa pozitív szerepét* hangsúlyozó tematikus motívum („S”), amelyet képzettek és képzetlenek, vallásosok és nem vallásosok kb. egyforma mértékben említettek. Hogy egymással milyen kapcsolatban állnak ezek az elemek, vagyis hogy az *együtt- említések* kisebb vagy nagyobb számú előfordulása alapján *vonzási* vagy *taszítási* kapcsolatok jönnek-e létre közöttük, erről a 14. sz. táblázat („L-alakban”) leolvasható számsorai adnak tájékoztatást. A kapcsolatrendszer *teljes struktúrájáról* pedig – a már többször alkalmazott – multidimenziós skálással készített 4. sz. ábra ad vázlatos képet.

⁴¹ Az egyházkép szerkezetében – bizonyára nem véletlenül – feltűnnek a II. Vatikáni Zsinat egyházzal kapcsolatos tanításának olyan fontos elemei is, mint az „*Isten népe*” kifejezés, a nem hívők és a más vallásúak, illetve a *világi hívők* iránti nyitottság igénye, stb. V.ö.: Lumen Gentium. In: A II. Vatikáni Zsinat tanítása. Szerk.: Cserhádi József, Fábíán Árpád. Bp. 1975. Szent István Társulat 42-90.p.

13. sz. táblázat

Az egyház-kép főbb tematikus elemei és ezek említőinek százalékos aránya

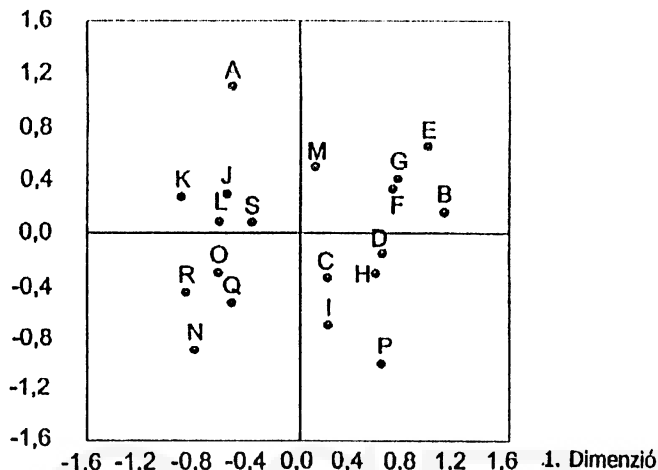
	Tematikus motívumok	%
A.	<i>Nem tudom, nem gondolkoztam rajta.</i>	11,3
B.	<i>Krisztus</i> (misztikus) teste, Krisztus él benne, Jézust jelképezi; Isten szavát képviseli.	20,0
C.	<i>Hagyományörző</i> , régi, bevált intézmény (történelmi egyház; „kősziklára épült”; „volt, van és lesz” stb.).	25,0
D.	<i>Összefogja</i> a katolikus embereket; <i>közösségi</i> keretet ad a hívőknek: „ <i>Isten népe</i> ”, szeretetközösség, <i>együtt</i> teszik a jót.	46,2
E.	(Katolikus / vallásos) <i>hitre nevel</i> ; az embert <i>Istenhez</i> vezeti, irányítja.	23,8
F.	Lelki, erkölcsi, kulturális <i>értékeket hordoz</i> és közvetít a társadalom számára; jelentős szerepet tölt be.	25,0
G.	<i>Hitbeli</i> , lelki <i>segítséget, normákat</i> , erkölcsi <i>iránymutatást ad</i> .	33,7
H.	<i>Karitatív</i> , szociális segítséget nyújt.	15,0
I.	<i>Hibái</i> , fogyatékoságai <i>ellenére</i> tisztellem (<i>kitartok</i> mellette).	21,3
J.	<i>Csak</i> az eleve <i>vallásos</i> (katolikus) emberekhez talál utat; <i>nem elég nyitott</i> a más vallásúak, a nem hívők felé (több ökumenizmus, tolerancia kellene).	16,2
K.	<i>Agresszív</i> (pl. iskolaügyekben); <i>fanatizálja</i> (a katolikus egyházon kívüli szervezetektől, emberektől <i>elidegeníteni</i>) híveit; (a többi egyházzal, a társadalommal szemben) <i>dominanciára</i> törekszik.	11,3
L.	<i>Túl konzervatív</i> , idejétmúlt, <i>túl merev</i> , formális, túlságosan hierarchikus („kiüresedett, formák halmaza”) – legyen liberálisabb, rugalmasabb, figyeljen oda a kritikára!	21,2
M.	Nemcsak a papok, hanem a <i>világiak is</i> alkotják: ezt egyre inkább figyelembe kellene venni!	8,8
N.	Figyeljen oda jobban a <i>kisközösségi</i> formákra, az <i>ifjúságra</i> !	5,0
O.	<i>Korszerűbben</i> , közvetlenebb hangon <i>kellene megszólítani</i> az embereket!	13,8
P.	Még mindig elnyomják, <i>gyenge</i> – kívánom, hogy legyen erősebb, gazdagabb (legyen több papja, intézménye, közéleti szerepe).	7,5
Q.	Ne politizáljon!	7,5
R.	(Amellyel <i>nem értek egyet</i> , mert:) gyarló, világi hívságokkal, <i>anyagiassággal</i> , hatalomvágygal terhes, <i>ellenmondásban</i> él saját célkitűzéseivel.	8,7
S.	A <i>pápa</i> jeleníti meg az egyházat – és <i>jól</i> képviseli.	26,3
	Együtt:	347,6

14. ábra

Az egyház-kép tematikus részzeleinek struktúrája a multidimenziós skálázás MINISSA-eljárása szerint (3 dimenzió)*

2. Dimenzió

S= .193

* A 3. dimenzió demonstrálásától – mivel nem gazdagítja lényeges szemponttal a struktúrát – eltekintünk.

A.	Nem tudom, nem gondolkoztam rajta.	K.	Agresszív (pl. iskolaügyekben); fanatizálja (a katolikus egyházon kívüli szervezetektől, emberektől elidegeníteni) híveit; (a többi egyházzal, a társadalommal szemben) <i>dominanciára</i> törekszik.
B.	Krisztus (misztikus) teste, Krisztus él benne, Jézust jelképezi; Isten szavát képviseli.	L.	Túl konzervatív, idejétmúlt, túl merev, formális, túlságosan hierarchikus („kiüresedett, formák halmaza”) – legyen liberálisabb, rugalmasabb, figyeljen oda a kritikára!
C.	Hagyományőrző, régi, bevált intézmény (történelmi egyház; „kősziklára épült”; „volt, van és lesz” stb.).	M.	Nemcsak a papok, hanem a <i>világiak</i> is alkotják: ezt egyre inkább figyelembe kellene venni!
D.	Összefogja a katolikus embereket; közösségi keretet ad a hívőknek: „Isten népe”, szeretetközösség, együtt teszik a jót.	N.	Figyeljen oda jobban a <i>kisközösségi</i> formákra, az ifjúságra!
E.	(Katolikus / vallásos) <i>hitre nevel</i> ; az embert Istenhez vezeti, irányítja.	O.	Korszerűbben, közvetlenebb hangon <i>kellene megszólítani</i> az embereket!
F.	Lelki, erkölcsi, kulturális értékeket hordoz és közvetít a társadalom számára; jelentős szerepet tölt be.	P.	Még mindig elnyomják, <i>gyenge</i> – kívánom, hogy legyen erősebb, gazdagabb (legyen több papja, intézménye, közéleti szerepe).
G.	Hítbéli, lelki segítséget, normákat, erkölcsi iránymutatást ad.	Q.	Ne politizáljon!
H.	Karitatív, szociális segítséget nyújt.	R.	(Amellyel <i>nem érték egyet</i> , mert:) gyalrló, világi hívságokkal, <i>anyagiasággal</i> , hatalomvágygal terhes, <i>ellentmondásban</i> él saját célkitűzéseivel.
I.	Hibái, fogyatékoságai ellenére tisztелеm (kitartok mellette).	S.	A pápa jeleníti meg az egyházat – és jól képviseli.
J.	Csak az eleve <i>vallásos</i> (katolikus) emberekhez talál utat; <i>nem elég nyitott</i> a más vallásúak, a nem hívők felé (több ökumenizmus, tolerancia kellene).		

Az oly népszerű és meglehetősen általános fogalmazású (a katolikusok összefogását, közösségi keretbefoglalását hangsúlyozó) tematikus elem („D”) sokszor minden más motívumot „helyettesített”: igazán erős vonzási kapcsolata nincsen, ugyanakkor az egyház-kép negativisztikus és kritikus elemei közül többet („K”, „L”, „R”) erősen taszítani látszik. Ez utóbbi kritikus – az egyházat *agresszív*nak, *túl konzervatív*nak, *anyagias*nak tartó – elemek egymással szoros kapcsolatban

állnak. Ezek az egyházkép struktúrájában – ld. 44. sz. ábra – a vízszintes tengely negatív tartományába kerültek. A pozitív megnyilvánulások (amelyek nem annyira a hiányokat, hanem a meglévő pozitív tulajdonságokat hangsúlyozzák) – ilyenek pl. a *krisztusi örökséget* („B”), a *hagyományőrző* („C”), a *hitre nevelő* („E”); az *érték-hordozó* („F”) és *iránymutató* („G”) attitűdöt megemlítő vélekedések – szintén inkább egymás között létesítenek kapcsolatot, és kevésbé a kritikus oldallal. Ez abban is kifejeződik, hogy a pozitív elemek ábránk struktúrájában a vízszintes tengely jobb (pozitív) oldalán sorakoznak. Mégpedig úgy, hogy az origótól legtávolabbi pozíciót a „legteológiább” fogalmazású „*Krisztus misztikus teste*” („B”) motívum foglalja el, míg a negatív oldalon az egyházat *agresszívnek, dominanciára törekvőnek* tartó – az egyik legnegatívabb – vélemény („K”) foglalja el a szélső helyet.

A társadalom egyházképe tehát meglehetősen dichotomikusnak mutatkozik, mondhatnánk azt is, hogy fekete-fehér gondolkodásmódról tanúskodik: akik a Katolikus Egyházat alapvetően pozitívan ítélik meg, meglehetősen ódzkodnak a kritikától, akik viszont markánsan kritizálnak, nem nagyon tudnak róla jót (is) mondani. Vagyis mintha alapjában két szélsőséges megítélés feszülne egymásnak: egy olyan tábor, amely sokszor látja ugyan a hiányosságokat, de különböző okokból (esetleg rosszul értelmezett lojalitásból? a kommunista korszak egyházüldözésének emléke miatt? tekintélytiszteltből?) alig fejt ki kritikát; és egy olyan, amely erősen individuális (és nem ritkán ateista) attitűddel kritizál, számon kér és ostromoz, de képtelen az építő kritikához szükséges differenciáltabb, a pozitívumokat is „megengedő” magatartásra.

Ez a dichotómia azonban nem jelent teljes kizárólagosságot: van néhány olyan motívum, amely kettős (pozitív és negatív) kötésekkel rendelkezik, és *összekötő szerepet* vállal a két pólus között. Ezek az elemek általában a 4. ábránk függőleges tengelyének közelében találhatók. A pozitív oldalon ilyen a „*hibái ellenére tisztetem*” („I”), a *világiaknak nagyobb szerepet* szánó („M”), és a már korábban említett *hagyományőrző* („C”) motívum. A másik (negatív) oldalon pedig elsősorban – sajátos módon – a *pápa pozitív szerepének* hangsúlyozása („S”) jelent olyan tematikus elemet (itt általában II. János Pál pápa nyitottságát, utazásait dicsérő kijelentésekről van szó!), amely az egyház hagyományőrző szerepének pozitív értékelésével és az erős kritikai észrevételekkel egyaránt jól összefért. S végül – bár nem fekszik a függőleges tengely mentén – ugyancsak kettős kötésűnek tapasztaltuk az *(ifjúsági) kisközösségek* jelentőségét növelni szándékozó tematikus elemet („N”), amely ugyancsak egyfelől a hagyománytisztelt („C”), és a hibák ellenére való kitartás („I”) motívumaihoz, másfelől viszont az egyházat nem elég nyitottnak tartó („J”) kritikus imázs-alkotórészhez vonzódik.

Kissé meglepő talán az a tapasztalat, hogy az egyház-kép *karitatív* eleme („H”) nem mutatott markáns kapcsolódásokat. Legerősebb (de így is csak közepes erősségű) vonzást azzal a motívummal kapcsolatban árul el, amelyik az egyházat ma is *elnyomott, gyenge helyzetűnek* („P”) találja. A *politizálástól óvó* tematikus elem („Q”) általában a kritikus motívumok társaságában foglal helyet, kivéve a pápa

pozitív szerepét kidomborító megjegyzéseket („S”), amelyek kétirányú kötődéseit fentebb már említettük.

Végül is a társadalmi egyházkép szerkezetének tanulmányozása azt valószínűsíti, hogy az egyházzal való vélemények hajlamosak a *polarizálódásra*: **a markáns negatív és pozitív vélekedések** itt és most (vagyis az ezredfordulós évek Magyarországon) **erőteljesen elkülönülnek**, ami nehezíti az egyház mai szerepéről, megítéléséről szóló higgadt társadalmi párbeszédet. Mint ahogy a rendszerváltás korának számos kérdésében, így az egyházkép vonatkozásában is kevés jele van a konszenzusra való hajlandóságának. Fel kell azonban figyelni a pozitív és negatív pólus nem túl terjedelmes, de jól érzékelhető *átfedéseire*, a differenciáltabb egyházkép eseteire is, amelyek különösen a világi hívek és az (ifjúsági) kiscsoportok szerepnövekedését javasolva, valamint a pápa (II. János Pál) példaadó nyitottságát hangsúlyozva vernek hidat a két – az erősen tekintélytisztelő és az erősen individuális – pólus közé. Az „intézmény” és a „karizma” dichotómiája⁴² tehát nemcsak az egyháztörténetben és az egyház hétköznapi gyakorlatában jelenik meg, hanem a társadalom egyházképében is.

3. AZ EGYHÁZ FUNKCIÓI

A fentiekben spontán véleményeket gyűjtöttünk az egyház megítéléséről, most azonban egy zárt kérdés válaszait ismertetjük. A kérdés így hangzott: *„Véleménye szerint a Katolikus Egyháznak az alábbiak közül mely területeken kellene a hangját hallatnia, s hol elsősorban?”* Ezek után felsoroltuk a társadalmi élet különböző szféráit: gazdasági - erkölcsi - nevelési - kulturális - emberjogi (kisebbségi) - szociális - oktatási - politikai - művészeti - környezetvédelmi; és ezeket két lépcsőben („fontosnak”, „nagyon fontosnak”) lehetett megjelölni, vagy jelölés nélkül hagyni.

A legtöbb „szavazatot” az erkölcsi terület kapta („fontos” és „nagyon fontos” együtt: 87%); második helyen a nevelési (77%); harmadikon a szociális funkció (62%) szerepelt. További sorrend: oktatás (54%); kultúra (39%); emberi jogok (30%); művészetek (26%); környezetvédelem (13%); politika (11%); gazdaság (10%). Gyakorlatilag az utóbbi témakörben interjúalanyaink nem érzik illetékesnek az egyházat. Mindezek az adatok interjúalanyaink kis létszámú (80 fős) vizsgálati csoportjától származnak.

Vannak azonban e témakörben országos reprezentatív adatok is. Ezek szerint 1991 tavaszán, a rendszerváltozási folyamat elején, ugyancsak az erkölcsi kérdések bizonyultak olyan társadalmi problémáknak, amelynek megoldásában a felnőtt népesség túlnyomó többsége (84%-a) szerint az egyháznak részt kell venniük.⁴³

⁴² Lásd bővebben: Tomka Ferenc: *Intézmény és karizma az egyházban*. 3. kiadás. Bp. 1997. Márton Áron Kiadó

⁴³ Tomka Miklós: *Magyar katolicizmus 1991*. I. m. 47. p.

Második helyen a *szociális problémák csökkentése* állt (81%), de a Magyar Közvéleménykutató Intézet kérdésében csak négy válaszlehetőség szerepelt (az említett kettőn kívül a *kulturális* /80%/ és a *politikai* /38%/ problémák.)⁴⁴ A politikai szférát a jelek szerint a széles nagyközönség már akkor is csak kevésbé érezte az egyházak adekvát területének. Az 1998-as Aufbruch, valamint az 1999-es Európai Értérend vizsgálat ugyancsak tett fel olyan kérdéseket, amelyek az egyház funkcióinak társadalmi megítélését feszegették. A válaszok alapján az egyháznak (néhány felsorolt válaszlehetőség közül) leginkább a növekvő *társadalmi ellentétekkel* (56%), a *munkanélküliséggel* (53%) és a *romák helyzetével* (46%) kapcsolatban kellene véleményt nyilvánítania.⁴⁵

A magyar társadalom a rendszerváltozási folyamat kezdetén (1989 folyamán) hirtelen megnövekedett érdeklődéssel tekintett az egyházakra: 1989 tavasza és ősze között jelentősen emelkedett (26-ról 44%-ra) azok aránya, akik az egyházak politikai súlyát a közvéleményben döntő-, ill. nagymértékűnek tartotta. Ugyanezen időszak alatt 54-ről 61%-ra nőtt az egyházakkal teljesen, ill. nagymértékben elégedettek aránya, miközben a többi országos politikai-társadalmi intézményé (kormányé, országgyűlésé, önkormányzatoké stb.) általában csökkent.⁴⁶ 1991-es és 1999-es adatok összehasonlítása viszont azt jelzi, hogy a különböző intézményekbe (országgyűlés, szakszervezet, mindenkori kormány stb.) vetett társadalmi bizalom mértéke ugyan csökkent a kilencvenes évek során, de a rendszerváltó évtized elején és végén egyaránt *az egyházat övezte a legnagyobb bizalom*.⁴⁷

Ez abban is megnyilvánult, hogy a közvélemény jelentős támogatása volt tapasztalható a különböző egyházi intézmények revitalizálását illetően: az egyházi iskolák, kórházak, kultúrházak stb. újraindításával a felnőtt népesség 80-90%-a (!) értett egyet 1991 tavaszán.⁴⁸ Az más kérdés, hogy ez a társadalmi támogatás „nem jött át” a korszak médiáján, és ez a tény azután a közvéleményre is negatív módon hatott vissza. De még 1998-ban is a társadalom jelentős része úgy ítélte meg, hogy az egyháznak túl kevés óvodájuk (47%), iskolájuk (40%) és öregotthonuk (63%) van.

Az egyház főbb társadalmi funkcióiról a kilencvenes évek derekán született felmérési eredmények szerint az egyházak legfontosabb társadalmi feladatának a közvélemény immár a *szociális kérdések* megoldásában való részvételt tekintette, és oktatási szerepvállalását ennek alárendelte.⁴⁹ Amint láttuk, az igényeknek ez az áthangolódása az átlagosnál vallásosabb mélyinterjú vizsgálati csoportunkat nem érintette: itt megmaradt az erkölcsi kérdések és a nevelési funkciók primátusa.

⁴⁴ Tomka Miklós: u. o.

⁴⁵ Tomka Miklós: *Vallás és nemzettudat*. Bp. 2000. (Kézirat) 12. p.

⁴⁶ Tomka Miklós: *Magyar katolicizmus*. I. m. 46-47. p.

⁴⁷ Tomka Miklós: *Vallás és nemzettudat*. I. m. 11-12. p.

⁴⁸ Tomka Miklós: *Csak katolikusoknak*. Bp. 1995. Corvinus K. 43. p.

⁴⁹ Tamás Pál: Egyházi mozgásterek a társadalomban. In: *Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon*. Szerk.: Horányi Özséb. Bp. 1997. Vigilia K. 30-33. p.

4. A KOR KIHÍVÁSAI ÉS AZ EGYHÁZ VÁLASZA

Valamivel főttebb, a 2. alfejezetben bemutatott egyház-képen is szerepeltek – az interjúalanyok spontán megnyilatkozásaiban – olyan elemek, amelyek (kritikus vagy dicsérő felhanggal) az egyház korszerűségének kérdését feszegették, és azt is tapasztalhattuk, hogy a spontán kritika és dicséret attitűdje meglehetősen elkülönült egymástól.

A rohamosan változó (és térségünkben egyúttal rendszert is változtató) korunk – immár több évtizeddel a II. Vatikáni Zsinat után – kényszerítő erővel veti fel a magyar egyház számára is a *korszerűség problémáját*, amelyet vizsgálatunk során két kérdéssel vizsgáltunk.

„*Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a Katolikus Egyház milyen mértékben tart lépést a korrall, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*” A válaszokat magnetofonnal rögzítettük. A kérdezőnek adott instrukciókban jeleztük, hogy kíváncsiak vagyunk a *lépéstartásnak* (vagy annak *hiányának*) – az interjúalany által érzékelt – *mértékére*, és az esetleges hiányérzetek főbb témaköreire.

Az interjú-szövegeket is (ld. őket a Függelékben) elsősorban e két szempont alapján utólag kategorizáltuk, illetve elemeztük. Az elemzések eredményeképpen alakult ki a 15. táblázatban szereplő kategória-rendszert.

15. sz. táblázat

A Katolikus Egyház milyen mértékben tart lépést a korrall?

Kategóriák		Vizsgálati csoportunk (Százalékos megoszlás) (N=80)
1.	Nem tudja (nem katolikus; nem foglalkoztatja, nem érdekli)	15,0
2.	Teljes, ill. a <i>kellő</i> (sőt túlzó) <i>mértékben lépést tart</i>	26,3
3.	<i>Csak részben</i> tart lépést (igyekszik ugyan, de általában csak késve reagál a világ kihívásaira)	28,7
4.	<i>Is-is</i> : attól függ, hogy melyik helyi egyházat, lelkiségi mozgalmat, plébániát vagy papot vesszük szemügyre; illetve hogy milyen területen vizsgálódunk	8,8
5.	<i>Konzervatív</i> – <i>de ez jó</i> , mert korunk értékzavaros, és az egyház feladata nem a „haladás”, hanem az isteni (örök) törvények és értékek őrzése és képviselése	5,0
6.	<i>Jelentősen elmaradt a világtól</i> , és ez nem jó, mert a korszerűtlenség sokakat irritál és csökkenti az egyház hatását (= korszerűsíteni kellene)	7,5
7.	Megállapíthatatlan (egyéb)	8,7
	Összesen:	100,0

Bár a százalékszámoknak jelen esetben nincs különösebb információs értékük, tájékoztató jelleggel azonban segítenek kirajzolni különböző vélemény-típusokat. Még átlagosnál vallásosabb interjú csoportunkban is meglehetősen nagy azoknak az aránya, akik tájékoztatlanságból, közömbösségből, érdektelenségből kifolyólag (vagy a konkrét válasz megkerülése miatt) gyakorlatilag *nem foglaltak állást* a kérdésben (lásd 1. és 7. kategóriát). Ezek jórészt az alacsonyabb vagy közepes iskolázottságúakból, illetve a nem vallásosakból és a vallási kérdésekben állást foglalni nem tudók köréből (valamint kisebb részt a „maga módján” vallásúak csoportából) kerültek ki. Azok, akik szerint az egyház *lépést tart* (a szükséges mértékben, vagy „annál is jobban”) a korral (2. és 5. kategória együtt), főleg az egyházasan vallásosak köréből verbuválódtak. Iskolázottsági arculatuk kettős: a diplomások és az alacsony végzettségűek egyaránt jelentős arányban hajlanak korszerűnek tekinteni az egyházat; a közepes (érettségi szintű) kvalifikáció inkább a korszerűség kétségbevonására látszik hajlamosítani. Ez utóbbi vélekedés-típus, vagyis hogy az egyház – részben vagy egészben – *elmarad a kor követelményei mögött* (3., 4. és 6. kategória) az érettségizettek után a diplomásoknak is meglehetősen magas arányát vonzza, és *legtípusabban a „maga módján” vallásossággal kapcsolódik össze*.

A három alaptípus, nevezetesen az állást foglalni nem tudók, az egyházat lényegében korszerűnek, illetve teljesen vagy részlegesen korszerűtlennek ítézők csoportja közül mindegyik jelentős társadalmi súlyt képvisel. Vizsgálati csoportunkban az egyházat korszerűtlenségei miatt *bírálok* jelentik a *legnépesebb* alakulatot, még ha ezen belül a legkövetkezetesebb és legátfogóbb kritikusok táborába (ld. 6. válaszkategóriát) kicsinynek is tűnik. Az egész felnőtt népességben gondolkodva a részleges vagy átfogóbb bírálat (már csak a „maga módján” vallásosak magas aránya miatt is) vélhetően ugyancsak domináns hangot képvisel. Bár a vizsgálati csoportban alulreprezentált alacsonyabb végzettségű és a nem vallásos rétegek *országos viszonylatban* megnövelhetik a bizonytalanok (és némileg az elégedettek) súlyát is, s ezáltal a három fő vélekedéstípusnak a 15. táblázatban szereplő százalékszámoknál *kiegyenlítettebb arányát* hozhatják létre.

A válaszokból kigyűjtöttük azokat az elemeket, amelyek a részleges vagy teljes *korszerűtlenség konkrét példáit*, „bizonyítékait” képezték az interjúalanyok véleménye szerint. Ezek között a két „éllovas” témát a *papi nőtlenség* (11 említés) és a *születtésszabályozás* (ugyancsak 11 említés, ebből 5 konkrétan az abortusz) jelentette. Felmerült az is, hogy az egyház az *ingatlanok visszaszerzését* és a *külsőségeket „erőlteti”*, holott az igazi hitéletre és a szociális problémákra kellene koncentrálnia (4 említés); és hogy *nem figyel kellőképpen a fiatalokra*, a fiatalság problémáira (3 említés). Ugyancsak 3-3 említést kaptak azok a vélekedések, melyek szerint az egyház csak olyan dolgokat (régí bűnöket stb.) ismer el, amelyeket nem lehet tovább tagadni; illetve hogy ha valamilyen problémára nem tud válaszolni, akkor „mellébeszél vagy hallgat”. Voltak, akik a pápa tévedhetetlenségét (2 említés), illetve az egyház „felsőbbrendű viselkedését”, vagy az ökumenizmus hiányát, az euthanázia kezelési módját (1-1 említés) sérelmezték.

A korszerűség problémakörén belül egyet – az egyház *nyelvezetének* kérdését – külön is megvizsgáltuk. Itt valójában arról a problémáról van szó, hogy az egyház *hogyan*, a nagyközönség számára *mennyire érthetően kommunikál*, hogy „milyen »nyelven« értik meg az emberek Isten üzenetét, az emberhez méltó világról”⁵⁰ Természetesen pusztán egy interjú kérdésével nem tudtuk e gazdag témakört kimeríteni, lényegében csak adalékokat nyertünk a téma vizsgálatához. Az egyház nyelvvezetéről szóló beszélgetésindító kérdés így hangzott: „*Mondja el legyen szíves: milyennek ítéli azt a hangot, azt a nyelvvezetést, amelyet a Katolikus Egyház a szertartásokon, illetve a társadalmi nyilvánosság színterein használ?*” A kérdező számára adott további szempontok között megemlítettük, hogy próbálják „előcsalogatni” és regisztrálni az interjúalanyoknak mindazon érzését, amely egyházi szertartásokon, illetve olyan alkalmakkor (pl. egyházi témájú tévéadások alkalmával) fogják el őket, amikor az egyház megszólítja őket. A vélemények alapján készített kategóriákat a 16. sz. táblázat ismerteti.

16. sz. táblázat

Milyennek ítéli azt a nyelvvezetést, amelyet a Katolikus Egyház használ?

Kategóriák	Vizsgálati csoportunk (Százalékos megoszlás) (N=80)
1. Nem tudja megítélni, nem ismeri eléggé	6,3
2. <i>Teljesen megfelelő</i> (közérthető, mérsékelt, s ha nem is teljesen köznapi a stílus, egy kis emelkedettség helyénvaló)	41,2
3. <i>Jórészt megfelelő</i> (kisebb hiányosságokkal)	21,3
4. <i>Is-is:</i> helyi egyházaktól, papoktól függ, illetve attól, hogy a szertartásokon, illetve a széles nyilvánosság előtt használt nyelvvezetről van-e szó	12,5
5. <i>(Jórészt) nem megfelelő:</i> túl kenetteljes, fennkölt, fellengzős, illetve túl gyenge (a hétköznapi problémákhoz közelebb állónak, illetve intenzívebbnek kellene lennie)	15,0
6. Megállapíthatatlan (egyéb)	3,7
Összesen:	100,0

Az elégedettség mértéke – nem reprezentatív adataink szerint – nagyobbak tűnik, mint az egyház korszerűségéről alkotott vélemények során tapasztaltuk. Ez arra utalhat, hogy az egyházi kommunikációs stílus kérdése – külön nevesített szempontként – viszonylag kevesekben tudatosul ma még Magyarországon. A „teljesen megfelelő” (2. kategória) vélekedés erősen kötődik az alacsonyabb (8 általános vagy annál kevesebb) iskolai végzettséghez, míg a diplomások tűnnek a

⁵⁰ Morel Gyula: *Egyház a kommunikációs társadalomban – a jelentés és a jelentőség krízise*. In: Studia Religiosa. I. m. 80–81. p. A szerző egyébként e kérdéskörnek egy teljes kötetet is szentelt: Morel Gyula: *A jövő biztosabb, mint a múlt*. Bp. 1995. Egyházforum K.

legkevésbé elégedetteknek. Az *egyház nyelvezetét leginkább a vallásosok* (azon belül is főleg az „egyháziasan” típushoz tartozók) *tartják* – legalábbis részben – *megfelelőnek, a nem vallásos csoportok tűnnek a legelégedetlenebbnek*. Természetesen felmerülhet az a szempont, hogy ez utóbbiak kevésbé ismerhetik az egyház megnyilvánulásait (erre utal az is, hogy az 1. válaszkategória („nem tudom”) szinte teljesen a nem vallásos válaszadókra támaszkodik), és így kevésbé lehet mérvadó az ítéletük. Mégis figyelmet érdemlő tény, hogy jelenleg a magyarországi katolikus egyház üzenetei a jelek szerint inkább csak a vallásos embereket érik el, és *az egyház a nem vallásos emberek szélesebb rétegeivel csak kevésbé tud kommunikálni*.⁵¹

A fentieket a válaszokban szereplő – viszonylag csekélyszámú – *konkrét kifogások* is aláhúzzák: a leggyakrabban előforduló (8 említés) kritikus észrevétel szerint *az egyház nyelvezete eleve a vallásos embereket célozza meg*, holott a nem vallásosokat is meg kellene szólítania.⁵² Némi rokonságban vannak ezekkel azok a kifogások, melyek szerint az egyházi nyelvezet túl *keneteljes* (7 említés); *fellengzős, fensőbbes* (5 említés); *mesterkélt* (4 említés); valamint *kioktató* (3 említés), vagy *életidegen* (2 említés). Vannak, akik viszont inkább e nyelvezet (és itt már inkább a prédikációk nyelvéről van szó) *tartalmatlanságát* (5 említés), *gyermetegségét* (3 említés); vagy éppen *érthetetlenségét* (3 említés), *monotóniáját* (2 említés), vagy azt a tényt róják fel, hogy *mellébeszélnek*: „sok a körítés, kevés a lényeg” (3 említés). Vannak, akik *határozottabb*, „keményebb” kommunikálást várnának el az egyháztól (4 említés), és „protestánsabb” prédikációkat igényelnének (2 említés).

Az igények tehát – amint várható volt – nem egyenműek: vannak, akik ezt a nyelvezetet túl egyszerűnek („gyermetegnek”), s vannak, akik túl bonyolultnak („fellengzősnek”) találják. Mindkét bírálat mögött valós társadalmi elvárások húzódnak meg. E vélemények összegzéseként azt mondhatjuk, hogy az egyházi nyelvezetnek – a megcélzott rétegek függvényében – *differenciáltabbnak* kellene lennie; s az egyházi közbeszéd mindenkinek („minden jóakarátú emberhez”) szóló változataiban pedig a bizonyos mértékű *emelkedettség* (amit azért sokan elvárnak) és a *köznapiság* (amely képes túlmutatni a szakrális bennfentességen) sajátos ötvözetét lenne tanácsos megteremteni.⁵³

⁵¹ Interjúalanyaink természetesen még nem ismerhették azokat a kommunikációs lépéseket (médiában megjelent hirdetések, óriásplakátok kibocsátása, stb.), amelyeket e hiányosság kiküszöbölésére a Magyar Katolikus Püspöki Kar a legutóbbi időben tett. Ezek fogadtatásának, hatékonyságának elemzése a közeljövő fontos feladatai közé tartozik.

⁵² A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1996-os ún. szociális körlevele (Igazságosabb és testvériesebb világot! Bp. 1996.) a hívőkön kívül „minden jóakarátú emberhez” szól. Annak ellenére, hogy meglehetősen médiatámogatásban részesült és egy időre bekerült (legalábbis az értelmiségi) közbeszédbe, a jelek szerint a szélesebb nyilvánosságot nem tudta meghódítani.

⁵³ Vizsgálatunk lezárása után, 2000-2001-ben e problémakörnek egyik speciális témáját: a vasárnapi rádiós szentmisék kérdését a Kerkai Jenő Egyházsociológiai Intézetben külön is górcső alá vettük, és a szentbeszéd szövegét tartalomelemzésnek vetettük alá. Az eredményekről lásd: *Török Péter*: Rádióban elhangzó katolikus szentbeszéd elemzése = *Távlatok*, 2001. 3. sz. melléklete

VI. MILYEN A JÓ LELKIPÁSZTOR?

1. „SZERINTEM A JÓ LELKIPÁSZTOR...”

Hogy milyennek kell lennie a jó lelkésznek, azt legjobban természetesen maguk a papok tudják. Ezekre az ismereteikre, részben a hivatásukra való felkészülés során, részben pedig tapasztalatok útján (sikereik és kudarcaik révén) tehettek szert. Úgy véljük azonban, mégsem felesleges azokat a laikusokat (vallásos és nem vallásos „hétköznapi” embereket) is megkérdezni erről a kérdésről, akiknek közegében a papok élnek. Így az egyházkép után – bizonyos értelemben annak részeként – a papkép is vizsgálatunk tárgya lett. A papokról (pontosabban: hogy a protestáns interjúalanyaink fogalmi rendszeréhez is illeszkedni tudjunk, a lelkipásztor kifejezést használtuk), szóval a lelkipásztorokról kialakult társadalmi képet nem annyira a „mi van”, hanem inkább a „mi legyen” kérdése felől, az emberek által kívánt, ideálisnak tekintett papi tulajdonságok oldaláról közelítettük meg. Kérdőívünk magnetofonra rögzített beszélgetést kezdeményezett a következő feladattal: *„Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: »Szerintem a jó lelkipásztor...«*“

A modern (illetve posztmodern) kor papi szerepeiről, e szerepekkel kapcsolatos társadalmi elvárásokról – különösen empirikus alapokon – Magyarországon kevés szociológiai elemzés készült.⁵⁴ Egy 1991-ben végzett közvéleménykutatás szerint a papok társadalmi presztízse meglehetősen mérsékeltnak mutatkozott: 10 megadott foglalkozás⁵⁵ közül a lakóhelyen való ismertségük szerint a 6., tevékenységük (feltételezett) fontossága szerint az 5., műveltségük mértéke szerint a 4., tekintélyük szerint szintén a 4., és keresetük nagysága szerint a 7. helyre kerültek a lelkipásztorok. A körzeti orvos, a polgármester és az iskolaigazgató azok a foglalkozások, amelyek – az emberek szemében – minden tekintetben megelőzik a papi hivatást, és az iskolaigazgató társadalmi megítélése („imázsa”) látszik leginkább hasonlítani a papéhoz.⁵⁶ Nem kellenek talán empirikus bizonyítékok annak belátásához, hogy a papi státusz társadalmi presztízse az utóbbi évtizedekben jelentősen csökkent világszerte, és különösen – a kommunista vallásüldözés hatásától felerősítve – itt a térségünkben.

⁵⁴ Ezek eredményeinek összefoglalását – bőséges nemzetközi szakirodalom felhasználásával – ld. Tomka Miklós–Révay Edit: *Papok, férfí szerzetesek, apácák*. In: Társadalmi riport. 1998. Szerk.: Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György. Bp., 1998. TÁRKI. 216-236. p. Megemlítendő még két újabb (szerzetesekkel kapcsolatos) kutatás: Török Balázs: *A papi, szerzetesi hivatás kialakulásának motívumai*. (Jezsuita növendékekkel készített interjúk alapján.) = Távlatok, 2000. 3. sz.; valamint Révay Edit: *Az újrainduló szerzetesrendek egy megújuló társadalomban*. (Ph.D-értekezés) Bp. 2000. (Kézirat) Nem empirikus alapokon, de a szerzetességgel, illetve a szerzetesség intézményének feltehető jövőbeli változásaival foglalkozik – N. Barber S. J. tanulmánya alapján – Forrai Tamás: *Szerzetesek a világiak korában?* (Távlatok, 1998. 3. sz.) c. írása is.

⁵⁵ Tekintélyük értékének csökkenő sorrendjében: körzeti orvos, polgármester, iskolaigazgató, pap, rendőr, boltvezető, postás, autószerelő, fodrász, buszsofőr. Tomka Miklós – Révay Edit: I. m. 221-222. p.

⁵⁶ U. o. Ld. még: Tomka Miklós: *Magyar katolicizmus* I. m. 41. p.

A premodern társadalomban a klérusnak centrális szerep jutott az erkölcsi és világnézeti rend védelmében, és ennek megfelelően a társadalom hatalmi struktúrájában. A modern (és posztmodern) kor aláásta ezt a helyzetet, és a papi hivatás egyéb szerepeit is: a társadalom differenciálódása és pluralizálódása nemcsak a korábban megkívánt világnézeti homogenitást, hanem a pap mindenek „szakértő” szerepét is megkérdőjelezte, hiszen kisebb településeken sem a pap az egyetlen értelmiségi már. (Sőt: a papok számának nagymértékű fogyása⁵⁷ miatt sok esetben a lelkipásztor – helyi lakosként – már jelen sincs a legkisebb településeken.)

Egyre sürgetőbbben és egyre nyomatékosabban merül fel a kérdés, hogy – az elsődleges fontosságú (szűken értelmezett) szakrális tevékenységükön túlmenően – *mi ma a papok feladata*, milyen – tevékenységeket, emberi tulajdonságokat vár el tőlük az erősen szekularizálódó, ugyanakkor a hagyományos vallásosság viszonylag kiterjedt szigeteit is felvonultató mai magyar társadalom.

Morel Gyula – az egyháznak a modern világban betöltött, ill. betöltendő szerepeit elemezve – kitér a papi szerepekre is. Bár a teológiai végzettséget a jövőre nézve is szükségesnek tartja, úgy látja, hogy „a keresztény közösségek összefogása és gondozása nem »szakorvosokat«, még kevésbé »egyes tudományágakra specializált szakembereket«, hanem »kórorvosokat« igényel, akik az egyház szervezetét és a közösség érdekeit a megfelelő irányban képviselni tudják.”⁵⁸ Továbbá óv attól, hogy a papi szerepet a fensőbbességesség kódéba burkoljuk, vagyis a köznapiság szférájához való közeledést szorgalmazza. Az alábbiakban látni fogjuk, hogy véleményével nem áll egyedül. A lelkipásztorral szemben megfogalmazott társadalmi igények nyilván rendkívül szerteágazóak, a polgárok vallásosságának, műveltségének, értékrendjének stb. függvényében. A fentebb idézett 1991-es országos felmérés zárt kérdés formájában a papokkal szemben támasztható 13 előre megfogalmazott társadalmi elvárás fontosságát mérte le, a legfontosabbnak tartott „fogja közösségbe a vallásos embereket!” kitéltől a sokaktól elutasított „közvetítsen házassági konfliktusokban” fiktív elvárásig.⁵⁹ (A vizsgálat eredményeire a 2. alfejezetben még visszatérünk.)

A rendszerváltozás előtti időkből is rendelkezünk szociológiai jellegű információkkal a magyar papság helyzetéről. Még a hetvenes évek elején Nyíri Tamás készített – személyes tapasztalataira támaszkodó becslések alapján – drámai helyzetképet a zsinat papi fogadtatásáról, a papság intellektuális és pszichikai állapotáról.⁶⁰ (A cikk néhány politikai ízű kitétele azóta szerencsére elveszítette

⁵⁷ A papok és szerzetesek számának alakulásáról (világviszonylatban és Magyarországon) ld.: Tomka Miklós–Révay Edit: I. m.

⁵⁸ Morel Gyula: *A jövő fontosabb, mint a múlt*. Bp. 1995. Egyházfórum. 87. p.

⁵⁹ Ld. részletesen: Tomka Miklós: *Magyar katolicizmus...* I. m. 40. p.; Tomka Miklós – Révay Edit: I. m. 219. p.

⁶⁰ Nyíri Tamás: *Hogyan él a magyar papság?* = Teológia, 1972. 3. sz.

aktualitását.) Kamarás István plébánia-szociográfiája⁶¹ pedig a nyolcvanas évek néhány jellegzetes papi profiljáról ad tanulságos leírást.

Lássunk most ízelítőt abból, hogy a vizsgálati személyek milyen sokféleképpen fejezték be teszt-mondatunkat, illetve hogyan jellemezték az ideális lelkipásztort. Látni fogjuk azt is, hogy az ideális és a reális papkép dimenziói esetenként össze-csúsznak, és egyes interjúalanyok lényegében saját papjukról beszélnek, aki számukra magát a Papot, a papi hivatást jelenti és jelképezi. A véleményeknek itt most is csak rövidített, szemelvényes ismertetését adjuk, míg a részletesebb és nagyobb számú megnyilatkozást a Függelékben közöljük. (Az idézeteket most is a nyilatkozók vallásossági intenzitásának csökkenő sorrendjében tesszük közzé.)

– *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Hát a jó lelkipásztor, az szereti Jézust, Őt közvetíti, mindenkit megpróbál szeretni. Tehát úgy szeret, hogy az ember azt érzi, hogy mindenkit szeret. Hogy köztünk él, hogy nem több nálunk, hanem egy velünk, hogy egységben gondolkodik velünk, meghallgat minket, együtt dönt velünk, együtt tervez velünk. Hiszi azt, hogy a világiak is az egyházat építik. Halad a korral... (46 éves fővárosi diplomás nő, „főállású anya”, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 8. sz. interjúalany)

– (...) Egy jó lelkipásztor közel áll a nyájhoz, egy jó lelkipásztor megérti az embereknek a problémáját azt hiszem bármelyik, amelyiket mondtam, jó befejezés.

– *Lehet bővebben is, tehát nem csak egy mondatban, akár a feladatáról...*

– (...) A jó lelkipásztor természetesen az egyházi szertartásokon ott a papi mivoltában jelenik meg, de utána – úgy érzem –, hogy tökéletes emberként a híveivel emberi közelségbe, kapcsolatba tud kerülni, és vezető egyéniséggé tud válni úgymond a mindennapi életben is. És nem csak akkor van velük kapcsolatban, amikor ő az oltárnál van és a hívek a padban, hanem bárki számára bármikor elérhető, megérti az emberi problémákat, segítőkész. (...) (56 éves férfi, fővárosi tervezőmérnök, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 18. sz. interjúalany)

– A jó lelkipásztor az meg tudja jeleníteni Krisztust az emberek előtt, és segíti összefogni az áldozatbemutatókat, valamint közösségbe szervezi a keresztényeket. (23 éves férfi, fővárosi jogász, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 19. sz. interjúalany)

– Az, aki olyan útravalóval tudja ellátni a híveit vasárnaponként, hogy abból akár egész héten meríteni tudnak, ugyanakkor szaladnak hozzá következő vasárnap, hogy még jobban feltöltődjenek. Azt hiszem ez a legfontosabb. És akkor természetesen a szertartásokon kívül is, ha alkalom van arra, hogy találkozni vele, beszélgetéseken részt venni, az nagyon sokat számít. (24 éves kisvárosi egyetemi hallgató, katolikus keresztység előtt álló felekezet nélküli, „egyháziasan” vallásos; 39. sz. interjúalany)

– Hát az olyan, mint az én atyám, aki nem csak azt nézi, hogy naponta kétszer misét tarthatok, és a feltétlen fontos dolgaimat elvégzem, hanem bármikor hozzá lehet fordulni, bármilyen kérdéssel. Aki mindig hajlandó arra, hogy beteghez elmegy, nem beteghez csak azért, mert nekem most valami rosszul esik, vagy problémám van. Én hozzá bármikor nyugodtan fordulhatok – nem csak én, mindenki –, aki kijön a templomból és megáll, és mindenkivel szót vált. (...) Tehát nagyon-nagyon közvetlen

61 Kamarás István: *Egyházközség-építők*. Im.

legyen, aki ha meghallgat, nem ledorongol, és nem úgy kezdi, hogy fiam, te bűnös vagy és neked vezekelni kell. (...) A mienk az azt mondja, hogy beteg vagy? Akkor még mindig tudsz imádkozni. Akármilyen beteg vagy, nem tudsz templomba járni, nem az a fontosabb, hogy ide gyere bénán, sántán. Ha otthon fekszel, imádkozz! Ha a szomszédodnak szüksége van egy liter tejre, és még el tudsz menni hozzá egy liter tejjel... Szóval én azt tartom igazi papnak, aki emberközeli. (...) *(56 éves nő, fővárosi nyugdíjas diplomás, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 69. sz. interjúalany)*

– A jó lelkipásztor? Valamennyire közvetlen, de felette kell hogy álljon a hívőnek, tehát olyan atyainak kell lennie és bölcsnek, és nagyon vigyáznia kell, hogy mit mond. Én legalábbis úgy érzem, hogy nehogy lejárassa magát. (...) A nagyon közvetlen jópofáskodás, az nagyon nem illik a papokhoz. Legalábbis számomra ez nagyon visszatetsző. Amit persze megértetek, hiszen ember, meg hát vannak ilyen emberek, vannak olyan stílusok. De az biztos, hogy akit ilyen szituációban láttam, ahhoz nem mennék oda ilyen lelki problémával, mert úgy érzem, hogy ez valahogy arra mutat, hogy egy kicsit felületesen ítéli meg az emberi kapcsolatokat, az embereket. (...) *(32 éves nő, nagyközségben élő gyógytornász, római katolikus, „egyháziasan” vallásos; 71. sz. interjúalany)*

– Maga köré gyűjti, édesgeti a híveket, úgy mondom. Nem csak állandóan a pénzt kéri tőlük, meg csak állandóan szidja, hogy ilyenek a mai fiatalok meg olyanok. Hanem próbál velük együtt sportolni, együtt túrázni, együtt énekelni, együtt bulizni, mert ilyenre is van példa. (...) *(47 éves nő, kisközségben élő bútorbolti eladó, római katolikus, „maga módján” vallásos; 11. sz. interjúalany)*

– A jó lelkipásztor: az meghatározó személyiség, és abszolút központi szerepet tölt be a maga kis közösségében. Akkor jó egy falusi plébános, hogyha délután, a mise után el lehet menni hozzá egy pofa borra, és a gyerekek a pincébe' ping-pongozhatnak, és szilveszterkor az egész banda együtt riheg-röhög a plébánossal. (...) Egy ilyen központi kulturális centrumnak kell lennie! *(44 éves, dunántúli megyeszékhelyen élő diplomás férfi, római katolikus, „maga módján” vallásos; 16. sz. interjúalany)*

– Szerintem a jó lelkipásztor olyan, aki először is nem csak a prédikációival, hanem az életével is példát mutat a híveinek. Másodsorban olyan, aki úgy tud szólni a tömegekhez, hogy nem ereszkedik egy bizonyos színvonal alá, mégis közérthető. Ez alatt első sorban azt értem, hogy úgy tud az egyetemes erkölcsi, szellemi és emberi értékekről nyilatkozni, hogy az a jelenlevő valamennyi ember számára, valamilyen fokon érthető. (...) Mindenkinek a lelkéhez meg kell találni a kulcsot. Hiszen mindenki elviszi magával az istentiszteletre a gondjait, problémáit, a lelkének az esetleges válságait, vagy akár az örömeit, és fel kell tudnia oldani ezeket az emberekben meglévő pozitív vagy negatív feszültségeket, mert ez által teremti meg tulajdonképpen az alkalomnak az ünnepélyességét. *(23 éves férfi, alföldi kisvárosban élő egyetemi hallgató, református, „maga módján” vallásos; 21. sz. interjúalany)*

– Hát aki ember, amikor rajta van a stóla, akkor is. (...) És emberi hangon beszél, és az emberekkel foglalkozik. (...) A katolikus papok azok abszolút nem tetszenek, a református egy kicsit már tetszik. Az amerikai példa az nekem tetszik. Szóval amikor úgy emberként a gyerekekkel lohol a mackóban. Ennyi. (...) *(35 éves férfi, kisvárosi postai kézbesítő, római katolikus, „maga módján” vallásos; 35. sz. interjúalany)*

– Ez a mondat, amit nem tudok befejezni, mert... Lehet, hogy egyszer úgy fogom érezni, hogy szükségem van a lelkipásztorokra, egyelőre nem érzem a szükségét és egyelőre nem jelent semmit.

– *Egyelőre te vagy a saját lelkipásztorod?*

– Igen. Egyelőre igen. És van Isten. Isten az én lelkipásztorom. (22 éves, fővárosi egyetemi hallgatónő, római katolikus, „maga módján” vallásos; 44. sz. interjúalany)

– Megtalálja a személyes hangot a hívőkkel. Legalább annyira bizalomkeltő, hogy mernek hozzá fordulni személyesen, tehát négy szemközt. Derűs egyéniség – ez sokszor hiányzik a lelkipásztorokból –, ez is visszavezethető szerintem a családnélküliségre, legalábbis az én elméletem szerint. Kulturált mindenképpen, de ez általában jellemző is. (...) (43 éves budapesti könyvelőnő, római katolikus, „maga módján” vallásos; 68. sz. interjúalany)

– A fiatalok számára fiatal, energikus, menedzser típusú papokat kellene képezni. Dinamikus programokat, amire „az utca bejön”. (Most nem pont az apáca show-ra gondolok, bár az is egy jó megoldás lenne.) Tehát becsábítani a fiatalokat a templomba, egyházi közösségekbe. Ez természetesen nem fog menni az idős, régi gondolkodású, elidősödő papok segítségével. Semmiféle vonzó nincs ebben. Meglehetősen komoly népismereti, szociológiai, pszichológiai ismeretekre lenne szükség. Szentlélek ihletése mellett komoly társadalom-ismeretre, lélektan-ismeretre lenne szükség. Tehát az egész papképzést sokkal gyakorlatiasabbá kéne tenni, átalakítani. Például az emberekkel való bánásmódra kicsit átállítani. (...) (30 éves férfi, fővárosban élő egyetemi tanársegéd, római katolikus, „maga módján” vallásos; 76. sz. interjúalany)

– Szerintem Krisztus tükörképének kellene lennie egy jó papnak. De ez rettenetesen nehéz dolog. Ilyen nagyon kevés van. Krisztus is nagyon jó volt, de tudott kemény, erélyes lenni: elzavarta az árusokat a templomból. Egy papnak is ugyanilyennek kellene lenni: erélyesnek, keménynek ha kell, de ugyanakkor rendkívül jónak. Szóval ilyennek kéne lennie. (27 éves fővárosi nyelvtanárnő, római katolikus, nem tudja eldönteni, hogy vallásos vagy sem; 78. sz. interjúalany)

– Tisztelet a másik embert, és a hitét nem erőlteti rá másra, ezzel többet ér el, mintha bármire is erőltetné társait, az embereket. (42 éves egyetemet végzett könyvtáros, dunántúli középváros, nincs megkeresztelve, nem vallásos; 29. sz. interjúalany)

– Függetlenítse magát a vallás dogmatikus előírásaitól, az erkölctől nem. Ne vetesse az emberekkel komolyan ezeket a példabeszédeket, ezeket a csodákról szóló dolgokat, mert úgy sem hiszik el az emberek. Mint meséket mondja el nekik, ami megalapozott, mert lehet rá hivatkozni. Próbáljanak emberi hangot megütni, és ember módján tisztességesek lenni, és nem csak az egyházuknak a érdekeit képviselni. Tehát ne használjanak ki egy temetést pap-toborzásra például, ami teljesen ellenszenves véleményem szerint. (56 éves férfi, fővárosi gépészmérnök, reformátusnak keresztelték, de felekezeten kívülinek vallja magát, nem vallásos; 59. sz. interjúalany)

– *Mi az, amit elvár egy lelkipásztortól?*

– Hát tulajdonképpen azt, amit egy jó embertől: segítsen, ha gondom, bajom, bánatom van. Vegyen részt benne, mondjon olyan gondolatokat, amelyek irányt szabnak. Ne döntsön helyettem, de segítséget nyújtson ahhoz, hogy tovább lépjek az úton, ha rólam lenne szó. De hát ezt egy embertől is elvárom.

– *Van valami olyan, hogy egy lelkipásztortól talán többet tudna kapni, amit egy más embertől, világitól nem?*

– Szerintem nincs. Ha már megideologizálja, hogy majd Isten, meg mit tudom... Ezt nem fogadom el tőle. Ha mint ember ad segítséget, és félre teszi, hogy ő mennyire hívő lélek, akkor – gondolom – tud segíteni. (...) (48 éves tanítónő, észak-magyarországi dunántúli középváros, katolikusnak keresztelték, de felekezeten kívülinek mondja magát, „más a meggyőződése”; 38. sz. interjúalany)

2. A LELKIPÁSZTOR-KÉP ELEMEI

Főntebb az emberek papokat illető vélekedésének véletlenszerű halmazával ismerkedhettünk meg. Az alábbiakban arra teszünk kísérletet, hogy a tartalomelemzés módszerével e vélekedések visszatérő elemeit, csomósodási pontjait keressük meg. Ennek eredményeképpen a 17. sz. táblázatban szereplő tematikus elemeket találtuk a jó lelkipásztorról élő tudati kép legfontosabb alkotórészeinek. A kívánságok szintjén körvonalazódó ideális lelkipásztor ugyanakkor természetesen élő példákon megtapasztalt papi vonásokat is hordoz(hat). Míg az egyház esetében kifejezetten a Katolikus Egyházzal alkotott vélemények érdekeltek minket, a papok esetében nem emeltünk felekezeti korlátokat (innen a „lelkipásztor” megfogalmazás), és így természetesnek vehető, hogy a különböző felekezetű interjúalanyok a saját felekezetük (keresztény) lelkipásztoraira gondoltak elsősorban, amikor az ideális lelkészről nyilatkoztak.

A 17. sz. táblázat tanulsága szerint a jó lelkipásztor legfontosabbnak tartott tulajdonságaiként a *példamutató erkölcsi hitelességet* („C”), és az *egyszerű, közvetlen, barátságos stílust*, a „megszólíthatóságot” („F”) említhetjük meg, továbbá azt, hogy bár *„híveiért él”; de mindenki fontos neki* (nemcsak aki templomba jár), *„mindenkihez van jó szava”* („D”). A jó lelkész fontos (elvárt) tulajdonsága még, hogy *Jézus (Isten) tanítását közvetítse* („A”), hogy *vezető, irányító, központi személyiség* legyen („E”), és hogy *vigaszt* (lelki) *segítséget, bátorítást* adjon a hozzá fordulóknak („B”). Nem elhanyagolható igény még a *korszerű, nyitott gondolkodásmód*, a *világi hívek bevonása* a döntésekbe („G”); a *széleskörű tájékozottság és a műveltség* („H”), valamint az, hogy ne csak a lelki és hitbéli kérdésekben, hanem a *hétköznapi életben* is partner tudjon lenni („I”). Viszonylag kevesen igénylik azt, hogy a pap *energikus* és (ha kell) *kemény* („J”) legyen. Az *ideális lelkipásztornak tehát* – az emberek elvárása szerint – *legfőképpen hitelesnek, közvetlennek, barátságosnak és nyitottnak kell lennie*.

Átlagosnál vallásosabb (és képzettebb) interjúalanyaink természetesen bizonyos vonásokat – a társadalomban élő lelkész-képhez képest – felerősítettek, másokat pedig elhalványítottak. Más (zárt kérdéssel operáló) módszerrel nyert (1991-es) országos reprezentatív adatok szerint⁶² a pap egyik fő feladatának legtöbbször (51%) azt tartották, hogy „fogja közösségbe a vallásos embereket”. (Ez az igény nagy mértékben átfedi a mi „E” jelű tematikus motívumunkat, amely nálunk a népszerűség erős másodvonalában kapott helyet.) Az országos felmérés (a hittanításon kívül) még a lelki támasz nyújtásában és tanácsadásban (nálunk jobbára: „B” motívum); az erkölcsi útmutatásban (nálunk leginkább: „C”) tapasztalta erősnek – a népesség 30-40%-ára kiterjedőnek – a papsággal szemben támasz-

⁶² Tomka Miklós: *Magyar katolicizmus* 1991. I. m. 40. p.

tott követelményeket.⁶³ A nálunk nagyon erősnek talált, a lelkipásztor közvetlen, barátságos voltára vonatkozó igény („F”) viszonylag közeli „rokona” az országos vizsgálatban („legyen baráti viszonyban a hívekkel!”) csak szerény említésszámot (18%-ot) kapott.⁶⁴ Minden bizonnyal azért, mert ez a tematikus motívum – ahogy a kereszttáblákból kiderül – inkább a *magasabb végzettségűek igényének látszik*, az iskolai végzettség szintjével együtt csökken a közvetlenség elvárása is. Az alacsonyabb végzettségűek ugyanis inkább arra hajlanak, hogy *felnézzenek* papjukra. Hasonlóképpen a *korszerűség* és a *nyitottság* („G”), a *tájékozottság* és a *műveltség* („H”), a *hétköznapi partner-viszony* („I”) is mind elsősorban a magasabb végzettségűek igénye, és azoké az interjúalanyoké, akik a nem vallásosak, illetve a vallásilag bizonytalanok (valamint az „I” motívum esetében a „maga módján” vallásosak) kategóriájába sorolták magukat. Az „egyháziasan” vallásosak az „A”, „C” és „D” elemeket preferálták, vagyis a Jézus tanítását közvetítő, erkölcsi példát mutató és a híveiért élő áldozatos lelkület motívumait. A „lelki menedzser” szerepkör („E”) elsősorban a „maga módján” vallásosak körében volt népszerű.

Említettük korábban, hogy a lelkész-képet minden kérdezett szabadon, saját felekezetének „ízlése” (és mintái) szerint formálta. Így talán nem felesleges a válaszadók felekezete szerint is megvizsgálni e kép összetételét. Két tematikus elem: Jézus (Isten) tanításának közvetítése („A”), és a vezető, irányító központi személyiség („E”) motívuma inkább a katolikusok körében népszerű. A példaadó erkölcsi tekintély („C”), a híveiért élő („D”), valamint az egyszerű, közvetlen, barátságos („F”) személyiség igénye mintha a *protestáns* válaszadóknál jelentkezne erősebben; a *felekezeten kívüliek* pedig a vigasztalás és segítség („B”), valamint a tájékozottság és a műveltség („H”) motívumait preferálták. Szerény elemszámaink nem engedik meg messzemenő következtetések levonását, de annyit megállapíthattunk, hogy a jelzett eltérések a lelkész-kép felekezettől függő *jellegetes vonásait* sejtetik, és óvatosan még az is megjegyezhető, hogy a *katolikus pap-kép egyik jellegetességének a vezető-irányító szerepkör kidomborítása tűnik*, a *protestáns lelkipásztor szerepkörét övező társadalmi elképzelések pedig mintha valamelyest közvetlenebb stílusra utalnának*.

⁶³ U. o.

⁶⁴ U. o.

17. sz. táblázat

A jó lelkipásztor társadalmi imázsának tematikus elemei és ezek említőinek százalékos aránya

	Tematikus motívumok	%
A.	Jézust jeleníti meg; Isten tanítását őrzi és közvetíti: <i>tanít, prédikál</i> , (meg)terít	30,7
B.	<i>Vigasztal</i> , bátorít, <i>lelki támaszt</i> és tanácsot nyújt, meghallgatja a panaszokat, bajban hozzá lehet fordulni – <i>segít</i>	26,7
C.	<i>Példát mutat, erkölcsi tekintély; hiteles</i> , „aki nem vizet prédikál és bort iszik”	36,0
D.	<i>Híveiért él, áldozatos</i> , szereti embertársait; kitart és kiáll hívei mellett; <i>mindenki</i> fontos neki (nemcsak az, aki templomba jár, és nemcsak az, aki katolikus), minden lélekhez utat talál, mindenkihez van jó szava („velem (is) foglalkozik”)	34,7
E.	<i>Vezet, irányít</i> , központi személyiség, tekintélye van, atyai és bölcs; „ <i>lelki menedzser</i> ”; aki szükség esetén mozgósítja, közösségbe szervezi, „ <i>pásztorolja</i> ” híveit	28,0
F.	<i>Egyszerű, közvetlen</i> , barátságos, közérthető, <i>elérhető</i> , megszólítható; „a földön jár”, „közöttünk él”, „ért az emberek (fiatalok) nyelvén”	36,0
G.	<i>Korszerű, nyitott</i> , toleráns, ökumenikus szemléletű; <i>demokratikus</i> : a döntésekbe bevonja a <i>világi híveket is</i>	17,3
H.	<i>Tájékozott, művelt</i> , jártas a teológiában, tudományokban, a művészetek és a kommunikáció terén, kiismeri magát a világ dolgaiban, nagy összefüggéseiben – minderről tájékoztatni igyekszik híveit is	17,3
I.	Nemcsak lelki és hitbéli kérdésekben, hanem a <i>hétköznapi</i> (a társas-, sport- és kulturális) <i>életben is partner</i>	16,0
J.	Céltudatos, <i>energikus</i> , ha kell: kemény; tele van tettvágygal	6,7
	Együtt:	249,4

3. A LELKÉSZ-KÉP SZERKEZETE

A 18. sz. táblázat – a Yule-Kendall-féle asszociációs együttható segítségével – az egyes lelkészkép-motívumok *egymás közötti* taszítási illetve vonzási kapcsolatait (vagyis az egyes motívumok *együttemlítési* hajlandóságának gyengébb, illetve erősebb mértékét) mutatja be. (Leolvasásuk L-alakban történik.) Együtt az 5. sz. ábrán – a sokdimenziós skálázás MINISSA-eljárása segítségével – felvonultatjuk a különböző elemek síkba kivetíthető multilaterális kapcsolatrendszerét, úgy is mondhatnánk: a jó lelkipásztorról élő társadalmi képzetek *strukturális felépítését*, ahol az egymást vonzó elemek egymáshoz közel, az egymást taszító motívumok viszont távolabb helyezkednek el, és elhelyezkedésük „tájékozása” is kifejez valamit a vélemények szórtságából, illetve típusairól.

Ha a legnépszerűbb motívumokból indulunk ki, látható (18. táblázat), hogy az erkölcsi példaadó szerepkör („C”) körül nem alakultak ki erős kapcsolatok, kivéve

az energikus, céltudatos tettvágyat („J”), amely viszont – az együttes említések hiánya, vagy nagyon csekély voltából következően – erősen taszítja mind a vigasztaló attitűdöt („B”), mind pedig a közvetlen és barátságos („F”), a korszerűnek tekintett nyitott, demokratikus („G”), a tájékozott („H”), és a hétköznapi partnerszerepre vállalkozó („I”) szerepfelfogást. Mindez az 5. ábrán úgy fejeződik ki, hogy a vízszintes tengely negatív pólusán (a negatív jelző itt is matematikai jelentést hordoz, nem minősítő jellegű!) helyezkedik el a céltudatos és energikus tulajdonság („J”), s tőle távol, a tengely pozitív pólusa közelében pedig a közvetlen és barátságos magatartás („F”), körülötte az előbb említett többi motívummal (nyitottság, tájékozottság stb.).

18. sz. táblázat
A jó lelkipásztorról alkotott kép alkotóelemeinek egymás viszonylatában mért (vonzási és taszítási) kapcsolatrendszere (Yule-Kendall-féle Q)***

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
A	–	–0,125	0,164	–0,637	–0,337	–0,387	–0,709	–0,430	–0,681	0,263
B		–	–0,269	0,217	–0,613	0,312	–0,338	–0,062	–1,000	–1,000
C			–	–0,359	0,129	0,109	0,122	0,465	0,198	0,801
D				–	–0,124	0,153	–0,509	–0,271	0,022	–0,333
E					–	–0,160	0,496	–0,370	0,200	0,652
F						–	0,305	0,305	0,541	–1,000
G							–	0,643	0,794	–1,000
H								–	0,018	–1,000
I									–	–1,000
J										–

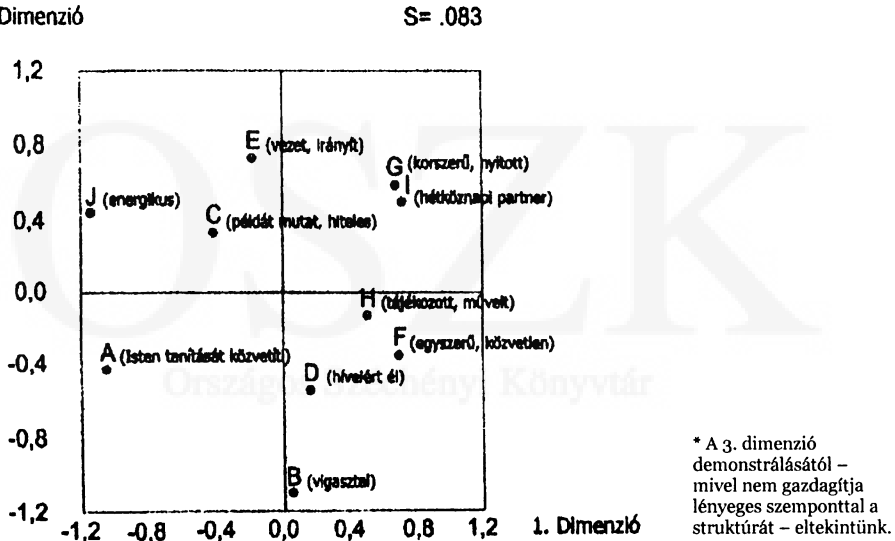
* A betűjelekkel jelzett elemek feloldását ld. a 17. táblázatban!
** Az abszolút egybeesését a +1, az abszolút kizárást a –1 érték jelzi. A 0 körüli értékek közömbös kapcsolatra utalnak, a nagyobb negatív, és (előjellel nem jelzett) pozitív számok erősebb taszítási, illetve vonzási kapcsolatot jelentenek.

Sajátos a Jézust megjelenítő, a jézusi tanítást közvetítő szerepkör („A”) kapcsolatrendszerének alakulása. Ez az elem taszítani látszik (olyan értelemben, hogy említői az átlagosnál kisebb mértékben említik meg vele együtt) az áldozatos szolgálat („D”), a korszerű nyitottság („G”), valamint a hétköznapi partner-szerep motívumát („I”), és alig akadnak vonzási kapcsolatai. Mindez azt sejteti, hogy aki ezzel a motívummal írta le a számára ideális lelkipásztort, az általában meg is elégedett ezzel, és nem színezte, differenciálta tovább a képet. Az „A” jelű elem („Jézust jeleníti meg”) csak a „kemény” szerepfelfogáshoz („J”) mutat némi vonzódást, aminek következtében az „A” az 5. ábrán szintén a negatív pólus közelébe kerül, a „közvetlen” – „nyitott” – „korszerű” motívumok ellenoldalára. A jelek szerint a

magyarországi lelkipásztor-képben, ahogy az egyházképben is, dichotomikus vonások fedezhetők fel. Egyrészt él az igény egy energikus, céltudatos, Jézus evangéliumának tanítását-hirdetését szinte kizárólagos szerepkörbe emelő, ugyanakkor erkölcsileg példamutató, de a hétköznapi interperszonális kapcsolatokat figyelmen kívül hagyó lelkipásztor-típus iránt. Másrészt pedig jelentős igény mutatkozik egy közvetlen, barátságos, hétköznapi papi szerep iránt, amely nem zárkózik be a szakralitásba, és ezért nyitott és elérhető a kevésbé vallásos, szekularizált rétegek számára is. (Ez az utóbbi típus lehet – a szakralitásnak még látszatát is kerülni akaró – „jó haver”, de lehet olyan is, aki épp emberi közvetlensége révén tud egy közömbös közegben utat nyitni az evangéliumi üzenet számára.)

5. ábra

A jó lelkipásztorról alkotott kép tematikus részelemeinek struktúrája a multidimenziós skálázás MINISSA-eljárása szerint (3 dimenzió)*

A.	Jézust jeleníti meg; Isten tanítását őrzi és közvetíti: <i>tanít, prédikál, (meg)tért</i>	F.	<i>Egyszerű, közvetlen, barátságos, közérthető, elérhető, megszólítható; „a földön jár”, „közöttünk él”, „ért az emberek (fiatalok) nyelvén”</i>
B.	<i>Vigasztal, bátorít, lelki támaszt és tanácsot nyújt, meghallgatja a panaszokat, bajban hozzá lehet fordulni – segít</i>	G.	<i>Korszerű, nyitott, toleráns, ökumenikus szemléletű; demokratikus: a döntésekbe bevonja a világi híveket is</i>
C.	<i>Példát mutat, erkölcsi tekintély; hiteles, „aki nem vizet prédikál és bort iszik”</i>	H.	<i>Tájékozott, művelt, jártas a teológiában, tudományokban, a művészetek és a kommunikáció terén, kiismeri magát a világ dolgaiban, nagy összefüggéseiben – minderről tájékoztatni igyekszik híveit is</i>
D.	<i>Híveiért él, áldozatos, szereti embertársait; kitart és kiáll hívei mellett; mindenki fontos neki (nemcsak az, aki templomba jár, és nemcsak az, aki katolikus), minden lélekhez utat talál, mindenkihez van jó szava („velem (is) foglalkozik”)</i>	I.	<i>Nemcsak lelki és hitbéli kérdésekben, hanem a hétköznapi (a társas-, sport- és kulturális) életben is partner</i>
E.	<i>Vezet, irányít, központi személyiség, tekintélye van, atyai és bölcs; „lelki menedzser”; aki szükség esetén mozgósítja, közösségbe szervezi, „pásztorolja” híveit</i>	J.	<i>Céltudatos, energikus, ha kell: kemény; tele van tétlávággyal</i>

Az 5. ábra vízszintes tengelyének dimenziója tehát a szakralitás energikus, céltudatos érvényesítésétől a hétköznapi élet problémái iránti nyitottságig, a közvetlen és barátságos mentalitásig terjed. A függőleges tengely egy újabb dimenziót „hoz be” a struktúrába: a pozitív („fenti”) pólus közelében a vezető-irányító attitűdöt („E”), a negatív („lenti”) póluson pedig az irgalmas szamaritánus példázatát: a vigasztaló, segítő, támaszt nyújtó beállítódást („B”). Ezek – úgy tűnik – eléggé élesen szemben állnak egymással. (A 18. sz. táblázat szerint kölcsönös tasztási mértékük is elég magas: $-0,613$.) A vigasztaló beállítódás (amely a híveket szolgáló áldozatosság /„D”/ révén kapcsolódik be a jó lelkész imázsának struktúrájába) tasztítani látszik mind a túlzottan hétköznapi („I”), mind pedig a túl céltudatos-energikus („J”) szerepfelfogást. Ez utóbbival viszont a vezető-irányító motívum („E”) meglehetősen erős vonzási kapcsolatot épített ki ($0,652$).

Vagyis a látszólagosan négypólusos szerkezet valójában három pólust, a jó lelkipásztor három leegyszerűsített típusát (vagy szerepkörét) jelenti: egy **szakrális szerepét emelkedetten átélő vezető-iránymutató**, egy irgalmas szívű **vigasztaló-segítő-áldozatos**, és egy **hétköznapi világra nyitott közvetlenebb** típust. E típusok mindegyike fontos lelkipásztori tulajdonságokat hordoz, a nagy kérdést e típusjegyek *keveredési aránya* jelenti. Kétségtelenül felmerül a harmadik (közvetlen) típus jegyeinek a szekularizált valósághoz talán leginkább alkalmazkodó, *korszerű* jellege, s ebből eredően szükségszerű és kívánatos térhódítása. Erős túlsúlya azonban – egyes rétegek szemében – a papi hivatás eredendő küldetésének és belső értékeinek veszteségével járhat, és tőlbek nemtetszésével is találkozhat. Talán nem járunk messze a valóságtól, ha az első két típust inkább *tartalminak*, a harmadikat pedig elsősorban *eszközjellegűnek* tekintjük, és ennek alapján a társadalmi ideál által követendőnek ítélt utat a *szakrális-spirituális és karitatív értékek megőrzésében, és ezen értékek közvetítésének korszerűbb, világiasabb formáiban jelöljük meg*.

VII. A VALLÁSOSSÁG ALAKULÁSA EGY CSALÁD HÁROM GENERÁCIÓJÁNÁL

Írta: Kelemenné Torma Erzsébet

„Minden egyes feladat után egy még nehezebb jön,
de ez a földi életünk lényege.”

(interjúrészlet)

Ebben a fejezetben a korábban tárgyalt kérdéseket szűk társadalmi körben: egy család három generációjában vizsgáljuk, hogy a családtagok világnézeti egymásra-hatásának lélektani mechanizmusába is bepillantást nyerjünk. A mélyen vallásos nagymama unokája hitében bizonytalanná vált. A kislány édesapja – a nagymama középső fia – a családban természetesnek számító vallásoosság átörökítésére törekedett. Istenhívő, de vallását nem gyakorló élettársa ebben nem akadályozta. Milyen tényezők befolyása érvényesült? Hol szakadt meg a folytonosság?

Közepes dunántúli város polgárai valamennyien. Mindkét oldali nagymama a város vonzáskörzetébe tartozó faluból származik, az apai nagymama kiejtésén ma is érződik az ízes nyugat-dunántúli tájszólás. Római katolikus vallásúak. A fiatalabb családtagok középiskolai végzettséggel, német és/vagy angol nyelvtudással rendelkeznek.

Kérdőívre adott válaszaik és az interjúkban elhangzottak alapján az alábbi képbontakozott ki róluk.*

1. A CSALÁDTAGOK BEMUTATÁSA

a.) Nagymama

„Én adtam példát”

A 65 éves apai **NAGYMAMA** özvegy, háztartásbeli volt, szülei gazdálkodtak.

Tradicionális, egyházasan vallásos környezetbe született a 30-as évek első harmadában, és tökéletesen azonosult is ezzel a világgal: „A vallásba belenevelődttem annyira, hogy ebből már eltántorítani nem is tudnának.” Stabil alapozása, igényessége képessé tette arra, hogy minden élethelyzetben ugyanolyan hitvalló keresztényként éljen.

Polgáriba járt, ahol apácák tanították, kongregáció tagja volt. Szeretett volna továbbtanulni, adminisztratív munkakörbe kerülni, de édesapja nem engedte,

* Ebben a fejezetben kivételesen (mivel az interjúk beleolvadnának a szövegbe) megkülönböztetésül az interjúalanyok szavait emeltük ki *dőlt* szedéssel.

hanem befogta gazdálkodni, állatokat tenyészteni. Ez fájt neki, de törést nem okozott benne: „*Otthon is folyamatosan énekkarban vótam bent, a barátaim mind vallásosak vótak.*” Házasságkötése egybeesett a negyvenes évek társadalmi fordulatával: „*Amikor férhez mentem, nagybátyám pap volt, az esküdtetett bennünket. A kongregációból én voltam az utolsó, aki férhez mentem, mer akkor szünt meg a kongregáció is, a polgári is, amikor végeztem.*” Három fia született. Változatlan elkötelezettségével, hitvalló életformájával példát mutatott, tartást adott nekik is az elmúlt rendszer idején: „*Azon vótam, hogy a gyerekeimet is úgy neveljem, mikor idejöttünk a városba is, folyamatosan mindig mentünk, ha nem ment itt senki, de mi mentünk a templomba. Nem erőtettem soha, hanem én adtam példát.*” Férjét korán elvesztette – baleset áldozata lett, amikor a legkisebb fiuk még iskolás sem volt –, azóta a csonka családban a családfő szerepét vállalva az anyai szeretet mellett az apai szigort is neki kell képviselnie. Vallásgyakorlását most is folytatja, amikor már nem képes templomba járni: rádióban hallgatja, tévében nézi a vallásos műsorokat, istentiszteleteket, és a Bibliából olvassa el a napi igeliturgiát.

Hitében a hagyományos, fiatalkori normáihoz igazodó, zsinat előtti szellemet képviseli. Tekintélytisztelte mellett figyelemre méltó felekezeti hovatartozásának öntudata, amiben azonban nem sok nyoma van az ökumené szellemének. Teljes elkötelezettsége az egyház és a vallás iránt a törvények, szabályok, előírások fenntartás nélküli elfogadásával együtt elfogultságot is eredményezett. Belülről azonban megkeményedett: az igazságosságot az irgalmasság fölé emelte. Talán ezzel is összefügg, hogy fiai inkább külsőségekben – templomközpontúan, a mózesi törvény szellemében, és kevésbé érzelmileg, lelkületükben, a krisztusi szeretetparancs jegyében – azonosultak a keresztyénységgel. Nagyfiáról és annak családjáról nem kis büszkeséggel mondta: „*Az esküvőjük is olyan volt, hogy szintén a nagybátyja esküdtette őket, úgyhogy az ilyen élmény megmarad örök iletbe'. A fiam egyházközségi tag, az is bent van az egyház gondjaiba, meg minden segítségre kiesz. És most a gyerekek, a kisunokák is má' mind vallásosak, meg úgy szeretnek imádkozni, és nem kényszer nekik, ha templomba mennek, hanem szeretettel mennek. Műsorokba ríszet vesznek, vagy bármi előadásba olyanba, amibe ritkán vesznek ríszet mások, őket beválasztják, vagy mennek.*”

Tiszta lelkületével érzi a feszültséget szándéka és a gyakorlat között. Elérzékenyülve emlékezik középső fia gyerekkorára, benne remélte a krisztusi szeretet kibontakozását, mert ő tette a legtöbbet a családi béke megteremtéséért. Szolgálatkész, éleseszű, szorgalmas volt. Kiváló tanulmányi eredménye, testvérei iránti szeretete, békítő szándéka nehéz természetű édesapja és a család többi tagja között mind nagy örömet jelentett az anyai szívnek: „*Ahogy ment a kismotorgyával, vitte az apjának az ebédet mindig, amíg más fiatal szórakozott, ő meg csak ment és hallgatta a szidást, hogy mér nem én mentem – és nem beszít vissza, hogy má*

hogyan mentem vóna, amikor a háztartást is kellett vezetni meg a kistestvérigyt is ellátni, ű vette ki a kezemből a kosarat, hogy hagyja csak, én elviszem –, csak ment mindig kírís nélkül.”

Egészsége romlását zokszó nélkül, Isten akaratában megnyugodva viseli – *„így vezeklem le azt, amit esetleg ők nem tudnak”* –, ezzel is példát mutatva az utána következő generációknak.

b.) Apa

„Eleve azt csináltuk, amit nem szabadott...”

A nagymama imént említett középső fia, a 43 éves nőtlen **APA**: vállalkozó.

Nehéz időszakban, az 50-es évek közepén jött a világra. Szülei társadalmilag hátrányos helyzetűvé váltak, kitaszítottnak érezték magukat, vallásgyakorlásukkal szembenállást tanúsítottak: *„A szüleim gazdálkodó emberek voltak, a rokonságból többen kulákklistán szerepeltek, a kommunista rendszerrel ellentétesek voltunk emberi beállítottsággal, és attól távol álltunk.”* Az iskola és a társadalom ateista elvárásaival szemben édesanyja tradicionális vallásosságával azonosult: *„Anyám vallásos volt. Az életünk nehéz volt. A kommunizmusban mindenkinek nehéz volt. De Isten szeretete, Istenhez való viszonyunk – az nem volt kérdéses. Nálunk a családban nem merült fel soha, hogy van Isten vagy nincs Isten. Nálunk az merült fel, hogy megérdemljük-e azt, amit kapunk, vagy megkapjuk-e azt, amit szeretnénk Istentől, az ő segítségével.”* A társadalmi hatások nem érvényesültek nála közvetlenül, az akkori rendszer csapdáját azonban nem sikerült kikerülnie. Nem találta meg a helyét a világban. Talán itt kezdődött kötöttségeket nem tűrő, öntörvényű életvitele: *„Eleve azt csináltuk, amit nem szabadott: templomba jártunk, vallásosan éltünk, hát amennyire akkor lehetett. És ez jobban is tetszett.”*

Középiskolás évei is küzdelmesen teltek: *„Az iskolaidő alatt bizonyos dolgokkal meg kellett küzdenem. A szakközépiskolában vagy nagyon jó tanárok voltak, vagy csapnivalóak, átmenet nem volt.”* Ehhez társult érzelmi sérülése 16 éves korában, amit édesapja tragikus elvesztése okozott. A megcsonkult családban egyre kevésbé találta meg helyét és szerepét, motorversenyzőként viszont szép sikereket ért el önerőből, edző és egyesületi háttér nélkül. Diákéveit követően élte a mai fiatalok életét: *„A középiskola után (...) a munka volt, fiatalság (...). Vallásos élet egy átlagos szinten.”* 25 éves korában váratlan fordulat következett: *„Amikor a lányom megszületett, onnantól kezdve indult el kicsit másképpen az életem.”* Kislánya édesanyjával – aki hagyományos családmódelben reménykedett – nem kötött házasságot, „nyitott” élettársi kapcsolatban éltek, időnként elég viharos körülmények között. Tíz évvel később mégis traumaként élte meg élettársa távozását – közös kislányukkal együtt. *„Nagyon mélypontról kellett indul-*

nom, és ennek nagy ára volt a családi életemet illetően.” A következő évvel kezdődött a rendszerváltás időszaka, ekkortájt már jól ment a vállalkozása, szorgalmának, küzdőszellemének, szociális érzékenységének és karitatív lelkületének köszönhetően. *„Nekem az életem folyamán meg kellett küzdenem, ugyanúgy, mint amikor elindultam a munkámmal, amikor alkalmazott voltam, és most is, amikor magánvállalkozóként kell a kenyeret megkeresni.”* De közben *„betüskésedett”*, elmagányosodott, mert úgy érezte, csak önmagára számíthat, és magánélete továbbra is rendezetlen maradt az esetleges és szimultán partnerkapcsolatok közepette. A családi kötelék viszont változatlanul fontos számára. Édesanyjának ő a legstabilabb támasza: korábban naponta látogatta, egészségi állapotát, vallásgyakorlási lehetőségeit legjobb tudása szerint figyelemmel kísérte, most a közel-múltban visszaköltözött hozzá. Lányának gondját viseli, a leány édesanyjával (volt élettársával) egészséges baráti kapcsolatot alakított ki.

Vallásossága szemléletében már a zsinat utáni szellemet képviseli, érzékeny a napi aktualitásokra is. Szavaiban szinte túlhangsúlyos a hitvalló kereszténység, de cselekedetei nem mindig vannak ezzel szinkronban. De vallásosságának mégis mély belső fedezete van. Az utóbbi időben próbál beilleszkedni egy vallási közösségbe.

Lánya vallásos nevelését mindig a szíven viselte, de a stabil családi háttér hiányzott hozzá: *„Az akkori élettársamtól, kislányom édesanyjától nem igazán kaptam megfelelő támogatást. A lányom nem lett megfelelően vallásosan nevelve. Ezt nem is tudtam a mai napig megoldani.”*

c.) Anya

„Ha én is ezt megkaptam volna akkoriban...”

Az apa egykori élettársa, lányának édesanyja 37 éves, utazásszervező, új élettársi kapcsolatban él.

Az ANYA esetében a családon belüli és a társadalmi szinten jelentkező hatások kölcsönösen felerősítették egymást. Az iskolában az ateizmus volt az elvárás, és a családban is ilyen irányú indítatást kapott. Szülei társadalmilag előnyös helyzetbe kerültek ideológiai elkötelezettségük révén: *„Édesapám vezető beosztású volt akkoriban, amikor én gyerek voltam, tehát a 60-as években. Akkor ugye nem igazán volt divat templomba járni.”* Édesanyja az egyházi intézményekkel, papokkal szemben kritikus magatartást tanúsított, a lelke mélyén azonban továbbvitt annyi hitet, hogy két lánya is fogékonnyá vált a vallás tartalmi oldala, elsősorban a transzcendens elfogadására és a szeretetparancs követésére. Próbálkozott a hívő magatartással – inkább a krisztusi szeretet, mintsem a mózesi törvény szellemében –, de nem találta elég vonzónak, amivel találkozott: *„Azt hiszem, az akkori atya, amikor én kicsi voltam, valami miatt nem fogott meg engem.”*, és tradi-

cionálisan vallásos rokonsága sem volt elég nagy hatással rá: *„A nagyanyámmal jártam templomba, sőt a keresztyányom mindent megígért, hogy áldozzak meg bér málkozzak.”* Kényelmes életformához szokott, ahol kedves, alkalmazkodó természetével nem nagyon kellett megküzdenie a dolgokért, semmi sem volt kényszer, és jobbára mindig a könnyebb ellenállás felé haladt.

Gyermekeveit beárnyékolta édesapja betegsége. Szakközépiskolába ugyanoda járt, ahová a nővére, szép diákeveik voltak. 18 éves korában megszületett a kislánya. Élettársa mellett – eltérő családi, szemléletbeli, életvitelbeli alapállásuk miatt – meg nem értettnek érezte magát. A mellette töltött éveit vezeklésként élte meg: *„Úgy érzem, valahol visszaüt, ha nem vagyunk jók. Én igyekszem jó lenni. Édesapám megbetegedett. Én elég pici voltam. Többször agyvérzést kapott. Én gyerekfejjel nem értettem meg, hogy ő nem tud beszélni, türelmetlen voltam, és féltem is talán tőle, amikor kicsit nagyobb lettem, gonoszkodtam. Úgy érzem, nekem ezért bűnhődnöm kellett, méghozzá kislányom édesapjával kapcsolatban, hogy ő engem nem értett meg. Volt nem igazán jó tíz évem. De úgy érzem, miután ezt a tíz évet letöltöttem, utána megismerkedtem az igazi párommal, és azóta a családi életünk rendezett. Amikor úgy 5-6 éve már együtt éltünk kislányom édesapjával, akkor elkezdtem álmodni dolgokról. Egy arc nélküli ember mindig segített nekem. Kedves volt hozzám, úgy, ahogy annak lennie kell, és előbb-utóbb megjelent az életemben az igazi társ.”* Amikor megértő társra talált, új életet kezdett.

Szelektív, individuális hívő. Gyerekkorában az indiánregények hatottak rá: *„Az indiánok a Napban hittek. Lehet, hogy még az indián könyvekből maradt ez rám, de biztos, hogy ott lehet valami, valaki.”* Ez az élmény felerősödött a közelmúltban: *„Tavaly novemberben eljutottam Peruba, az indián földre.”* Művelődési igénye elvezette a Szentíráshoz is. Vallási ismeretei és információi hiányosságait a tömegkommunikációs eszközökre támaszkodva igyekszik pótolni, mostanában az áltudományos elméletek ragadták meg a figyelmét.

Nem kötődik vallási intézményhez, formához. Társas kapcsolatai erősen befolyásolják a valláshoz való mindenkori viszonyát. A vallásgyakorlásból csak az vonzó számára, ami kellemes és nem jár nehézséggel: *„A gitáros mise biztosan kellemesebb lenne.”*

Ösztönösen törekszik a krisztusi szeretetparancs szellemének megvalósítására, de erkölcsi alapjainak hiányosságai következtében nem igazán érzi a különbséget a szép és látványos, a jó és kellemes, az igaz és hihető között. Munkájában lelkiismeretes, az emberek felé nyitott, megértő, segítőkész. Első és jelenlegi – második – partnerkapcsolatában is konszolidált, családias légkör megteremtésére törekedett annak reményében, hogy előbb-utóbb házasságkötésre is sor kerül.

Időközben felnőtté vált lányát nagy szeretettel, türelemmel, megértéssel nevei. Ószintén felvállalja: *„Voltak vele gondok, mert elég nehéz tinédzser volt ő sajnos,*

ezt meg kell mondani.” Nevelési elveiről így vall a lánya: „A múltkor az anyu adott nekem egy verset – az ágyamra tette és ott hagyta, hogy olvassam el –, és arról szól az a vers, hogy egy anya mondja a gyerekének, hogy hogyan megnőtt, már a válláig sem ér, meg hogy mindig eljárkált, és először csak a kiskertbe ment, és utána már elment a nagy idegenbe... Tényleg annyira szép megmegható, és akkor értettem meg, hogy mit érez ő, hogy fél attól, hogy már nem vagyok olyan kicsi. Mert ugye ő még mindig úgy kezel, mintha kicsi lennék, de mégis megértettem, hogy van benne egy ilyen szorongás, hogy félt.” Kislánya vallásgyakorlásába nem szólt bele. „Soha nem tiltottam, hogy bárhová is elmenjen. Ő járt hittanra. Ha én is ezt megkaptam volna akkoriban, akkor lehet, hogy más lett volna az elképzelésem. De mivel ezt nem kaptam meg, nem tudtam úgy hozzáállni dolgokhoz, mint a lányom.”

d.) Unoka

„Engem úgy neveltek, hogy vallásos legyek.”

Az UNOKA édesanyjával együtt lakik, nemrég töltötte be a 18. életévét, túl van az érettségien, és felvételt nyert a város főiskolájára.

A 70-es évek végének szülötte. Feszültség, változatosság, bizonytalanság jellemezte gyerekkorát, mégis nosztalgizva emlékezik azokra az időkre, amikor a szülei még együtt voltak: *„Kisebb koromban anyukám és apukám vittek misére mindig, hát akkor én még nem értettem belőle semmit, csak el szerettem menni velük.”* Szülei versengtek a szeretetért és „mindent megadtak neki” – elsősorban anyagiakban –, érzelmileg viszont időnként elhanyagolták. Kilenc éves korában édesanyja magával vitte új élettársi kapcsolatába. Nevelőapjával és annak első házasságából származó, időnként hozzájuk látogató, vele egyidős fiával kölcsönösen elfogadták egymást.

Édesapjához fűződő kapcsolatában infantilisán viselkedik, a szakítás előtti állapotot próbálja konzerválni: *„Úgy kezelem az aput, mintha még mindig kicsi lennék.”* Szülei szakítása után testvér nélküli magányában közel került hozzá egy kis spániel. Amikor az elpusztult, újabbat kapott, ez is nagy öröm, rengeteg élmény számára, édesapjával éppen a kutyával kapcsolatosan értik meg legjobban egymást. Érzelmileg édesanyjával azonosult, ő áll legközelebb hozzá: *„Amikor anyut valamivel megbántottam, és írok neki egy verset, akkor már semmi baj nincs. Mondjuk történik egy rossz, és akkor én azt leírom versben, és ő tudja, hogy én most arra gondoltam. És külön nem kell elmagyarázni.”* Versben fejezi ki magát: *„Ha problémáim vannak, akkor leülök és leírom, amit érzek.”* Leendő élethivatására is előretekintve – amikor gyerekeket mesékkel, versekkel fog nevelni – így fogalmaz: *„A mese ad egy erkölcsöt, van benne tanulság, amiből az*

ember biztosan tanul. A vers nem tanulságot ad, hanem inkább érzéseket. Szeretetet, megértést.”

„Engem úgy neveltek, hogy vallásos legyek” – vallja. Plébániai hitoktatásban részesült, ez az időszak neki is és szüleinek is életre szóló élmény maradt a rátermett és nagyon rokonszenves hitoktató lelkipásztornak köszönhetően. Vallási bizonytalansága és közömbössége valószínűleg a szülői példa következménye: kisgyerekkorában egyszerre hatott rá édesapja inkább külsőségekben megnyilvánuló, és édesanyja felszínes, bár lelkületében szeretetteljes vallásossága. Gimnáziumi társait így jellemzi: „A baráti köröm vegyes: van, aki abszolút nem hisz, van, aki hisz valamiben, mondjuk ez a legtöbb, és van, aki pedig hisz Istenben.” Hitét személyes vágyai, és nem szerzett ismeretei alakítják: „Abban biztos vagyok, hogy van valami a halál után. Ezt főleg azért is szeretném, mert nem akarom elveszteni örökre azokat az embereket, akiket szeretek.”

Szép, de egyoldalú imaélete bontakozott ki: megtanították kérni, de elmulasztották rávezetni, hogyan lehet Isten akaratát alázattal elfogadni a „legyen meg a Te akaratod” szellemében, pedig apai nagyanyja ezt magas fokon gyakorolja. Amikor szülei útjai szétváltak, hitoktatóját elhelyezték, stabil lelki támasza is megszűnt. Az első komoly lelki megrázkódtatás, érzelmi veszteség – első kutyája elvesztése – hitét is romjaiba döntötte: „Annyira imádkozott akkor, hogy ne pusztuljon el a kutyus, neki ez nagy csalódás volt, és nem nagyon lehetett neki akkoriban megmagyarázni, hogy erről Isten nem tehet. Ő akkor űrt érzett utána.” – emlékezik édesanyja. „Én úgy nőtem fel, hogy engem vallásra neveltek és hittem is Istenben, de ez megváltozott, vagy hát megrendült hetedikes koromban. Sokan mondták, főleg az apukám, hogy az Isten annyit mér az emberre, amennyit el bír viselni, de mégis soknak éreztem. Jelenleg úgy gondolom, hogy ez maradhat is, de vissza is változhat.” – summázza vallási életének alakulását. Az édesapa véleménye: „Egyelőre ő még dacos, fiatal, tinédzser. Úgy gondolja, hogy Istennel is lehet dacolni. Hát nem lehet. Majd a sors őt is ráirányítja a jó útra. Tőlem nem kapta meg, nem tudja most megkapni, ami még a továbbiakban kellene neki, de az élet biztos, hogy őt is meg fogja tanítani.”

2. VALLÁSOSSÁG, VALLÁSGYAKORLAT

Római katolikus vallásúak mind a négyen. Hitoktatásban egyedül az ANYA nem vett részt: „Voltam egyszer hittanon, de másodszor már inkább a szilvát szedtük a temetőkertben.” Gyermekük, unokáik vallásos tanításokkal való megismerkedését a NAGYMAMA és az APA szorgalmazzák, az ANYA és az UNOKA megengedő álláspontot képviselnek: „meggátolni nem fogom” – mondja az ANYA. „Megismertetem velük, de ők döntenek el” – tervezi az UNOKA a saját jövőendő gyermekei vonatkozásában.

Az istenhitre vonatkozóan „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem” – vallja a kérdőív szavaival a **NAGYMAMA**, az **APA** és az **ANYA**. „Nem tudom, hogy van-e Isten, és nem hiszem, hogy ez bármi módon kideríthető lenne”- az **UNOKÁNAK** erre a megállapításra esik a választása. Miért az adott vélekedést választották?

A **NAGYMAMA** megtapasztalt istenhitét személyes és családi vonatkozásában fogalmazza meg: „A Jóistenbe hiszek, azt má' saját magam megtapasztaltam, hogy a Jóisten mellett van. Ad rám csapást, mer' esetleg megérdemlem, meg egyszígem rovása talán a családomnak is a javára megy, vagy majd így vezeklem le azt, amit esetleg ők nem tudnak, de a Jóistent soha nem bántom azzal, hogy mér adta rám a betegsítget, mer amikor kell, mindig segít.”

Az **APA** filozofikus eszmefuttatása magán viseli a Szentlélek Szemináriumban⁶⁵ frissen szerzett ismereteit: „*Isten létezése felől nincs kétségem. Erre magyarázat az, hogy az ellenkezőjére nincs magyarázat, hogy nem lehet az életünket megmagyarázni a születésünk előtt és a halálunk után. Ezt csak egy abszolút központ, Isten irányíthatja, és mindannyiunknak személyre szabottan feladatunk van. És a küldetésünknek eleget kell tenni. Ha nem előbb, akkor később. És mennél későbbre húzódik ez, annál nehezebb feladatokat annál bonyolultabban kell megoldanunk. Tehát az életünkkel mindenképpen példát kell adnunk, hogy jól gazdálkodtunk, és el tudunk számolni Isten előtt. Ha akarjuk és odafigyelünk, fel tudjuk fogni és neki tudunk indulni. Én úgy gondolom, hogy minden egyes feladat után egy még nehezebb jön, de ez a földi életünk lényege. Mindent meg kell oldanunk és mindent el kell viselnünk a lehetőségek határain belül. Isten irányít bennünket, ugyanakkor szabad kezét is ad és segít is bennünket.*”

Az **ANYA** gyerekkori olvasmányélményei hatására alakította ki istenképét: „*Tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem. Nem biztos, hogy Istennek hívjuk, de biztos, hogy van valaki, aki irányít bennünket. Úgy képzelem el, hogy ő örök életű, és ettől fogva jószágos. Mert aki nem örök életű, az arra törekszik, hogy minél előbb meggazdagodjon, satöbbi, de egy örökéletű csak jószágos lehet. És elfordulhat ugyan tőlünk, de azért biztos, hogy figyel ránk. Rengeteg vallás van a földön. Mindenki hisz valamiben. Az indiánok a Napban hittek. Lehet, hogy még az indián könyvekből maradt ez rám, de tényleg, ha ránézel a Napra, nem bírod nézni, és oda soha nem fog ember eljutni. Ott lehet valami, valaki. Ha valahol lakik Isten – így éreztem gyerekfejjel is –, akkor biztos, hogy a Napban lakik. Ugyanis a Napba senki sem tud sokáig nézni, mindenki behunyja a szemét, úgy érzem, ezzel együtt fejet is hajt.*”

⁶⁵ Szentlélek Szeminárium: a Katolikus Karizmatikus Megújulás mozgalom nyolchetes „Élet a Lélekben” szemináriuma, amely célul tűzte ki, hogy a résztvevőket elvezesse a Szentlélek erejének megtapasztalásához, és általa bátor, tanúságtevő keresztény élet kialakításához.

Az UNOKA saját vágyaihoz igazítja istenhitét. „Nem akarom elveszíteni a halál után sem azokat, akiket szeretek, ezért akarom hinni, hogy a halál után is van élet.” – jegyzi meg magyarázatként, és ehhez talált ideológiát: „Úgy gondolom, hogy a halálunk után van valami, ez nem biztos, hogy Isten, és a halál után talán ugyanúgy élünk tovább mint itt, tehát folytatjuk a földi életünket. Azt se mondom, hogy a lélekvándorlásban hiszek, vagy a mennyországban. Mondjuk, abban inkább, de nem biztos, hogy ez Istennel jár együtt.”

A kérdőív főkérdése után – „Függetlenül attól, hogy mennyire tartja magát vallásosnak, hisz-e Ön” – hét alkérdés következik. A válaszokból kiderül: a halál utáni életben, a mennyországban és a csodákban valamennyien hisznek. Krisztus feltámadásában és az angyalokban az UNOKA bizonytalan. Az ördögben és a pokolban a NAGYMAMA és az APA hisznek, az ANYA és az UNOKA nem.

Az APA és az UNOKA egyetlen szóban válaszolnak a kérdésekre. A NAGYMAMA rövid kommentárja: „Az ördögben? Az megkísérti az embert. Hát a Gonosz Lélek az van.” Az ANYA a legközlékenyebb: „Az ördögben? Az ördögben nem, mert úgy érzem, hogy amikor majd meghalunk, legalábbis a kettős életben, amikor nem születünk újjá, lebegés lesz, és csak a jó dolgok jutnak el hozzánk, csak azzal találkozunk, aki kedves volt nekünk, vagy az állatainkkal. Biztos vagyok benne, hogy Dorka kutyánkkal találkozni fogunk. Más dolog, hogy akarom-e, hogy újjászülessék. Néha nem akarom. – A mennyországban? Hát nevezhetjük ezt mennyországnak is, úgyhogy igen. – A pokolban? Hát remélem, hogy nem létezik. Ha az ördögben nem hittem, akkor talán ebben sem. – A csodákban? A csodákban mindenképpen hiszek. – Az angyalokban? Úgyszintén. Biztos minden ember mellett áll valaki, aki vigyáz rá vagy segíti a lépteit. Velem nem egyszer előfordult, hogy úgy éreztem, segít valaki.”

A vallásosság mértéke is eltérő családon belül. „Vallásos vagyok, egyházam tanítását követem” – állítja a NAGYMAMA és az APA. „Vallásos vagyok a magam módján” – ez az ANYA álláspontja. Az UNOKA bizonytalanságát jelzi: „Nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e vagy sem.”

Választásuk indoklásakor, történetiségében szemlélik vallási életüket, a fordulópontokat kiemelve.

A NAGYAMÁNÁL egységben van a családi indíttatás, az iskolai oktatás és saját családjának szellemisége: „Katolikusnak kereszteltek, apám a templomba kicsi koromba má' vitt. Később polgáriba jártam, apácák tanítottak, teljesen belenevelődtem a vallásba, annyira, hogy ebből már eltántorítani nem is tudnának. Sőt azon vótam, hogy a gyerekeimet is úgy neveljem.”

Az APÁNÁL a jelen a hangsúlyosabb: „A katolikus egyház tanítását elfogadom és megpróbálom magamévá tenni. Különböző vallásos kurzusokon is részt veszek. A hitben való elmélyüléshez a tavalyelőtt elvégzett Szentlélek Szeminárium után kerültem. Azelőtt is rengeteget imádkoztam, de a mélyebb változások ezután

következtek be életemben. A Gondviselés kezét, az ő szeretetét, irányítását érzem az életem jelenlegi szakaszában. Ebben már többször megerősítést kaptam és eszerint próbálok élni, így érzem jónak, biztonságosnak az életemet. Az életem alakulásai az elmúlt néhány évben okot adnak arra, hogy ilyent mondjak, mert mélypontról kellett indulnom, és ennek nagy ára volt a családi életemet illetően. Most, hogy jobban elmélyültem a hitben, Istenben, úgy érzem, könnyebb elviselni ezeket a terheket.”

Az ANYA számára a vallásosság elsősorban az istenhit elméleti elfogadását jelenti, és nem egy külsőségeiben megnyilvánuló életformát. „Nem járok templomba, de ez nem jelenti azt, hogy én nem hiszek Istenben.” Vallásgyakorlásban volt része lánya édesapja mellett, és bár igyekezett alkalmazkodni a körülményekhez, ez a külsőségeiben vallásosság taszította: „A lányom édesapja vallásos volt, akkor eljártunk templomba, szinte kötelezővé váltak a vasárnap délelőtti misék. Volt úgy, hogy nélküle mentünk a gyerekekkel, de nem találtam meg azt, amit magamban kialakítottam. Én vele kapcsolatban találkoztam először a vallásossággal. De ahogy ő élt, az nem igazán nyerte el a tetszésemet. A kettőt nem tudtam összeegyeztetni. Volt tíz nehéz évem. Utána megismerkedtem a mostani párommal, azóta a családi életünk rendezett. Azóta elmaradtak a kötelező vasárnapi misék.”

Az UNOKA személyes vallási élete most van kialakulóban, saját elképzelésit követve: „Nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e vagy sem. Úgy neveltek, hogy vallásos legyek. Apukám és családja vallásos, és anyukáméknál sincs olyan gond, hogy nem vagy igen. Nagyon sokáig hittem Istenben, de aztán elvesztettem a kutyámat, Dorkát, ami miatt a hitem megrendült. Ez eddigi életem legnagyobb fájdalma volt, mivel nem vesztettem még el senkit. (...) Én biztos vagyok benne, hogy van valami a halál után is, az lehet Isten is, és lehet más is. Azt se mondom, hogy a lélekvándorlásban hiszek, vagy a mennyországban. Nem tudom megmondani, hogy miben hiszek.”

A NAGYMAMA hagyományos imádságos életet él. A változás, fejlődés az APÁNÁL a legszembetűnőbb, de még mindig egyoldalú: kér, dicsőít, hálát ad, de párbeszéd még nem alakult ki közte és az Isten között. Az ANYA imafogalma hiányos, kizárólag a kötött imaszöveg felmondását érti imádkozáson. Az UNOKÁNÁL a gyerekkori alapozás a jelek szerint nem vált bensőségesse.

Imádkozni a NAGYMAMA rendszeresen szokott: „Reggel is, este is, mikor megibredeks, meg mielőtt elalszok, akkor mindig imádkozok a családomér', mindenikér', a megholtjaimér', és magamér' is, hogy ha rágondulok, hogy a Jóisten segítsen meg, vezessen át a betegsígemen és adjon egy kis javulást. Napközbe is, hogyha úgy van egy kis időm, a Jóistenhez fohászkodom.”

Az APA változtatott imaélete a gyerekkori indíttatásra épülve a Szentlélek Szemináriumában felvett szokásokat követi, és kiegészül a munkája végzése közben

adódó imalehetőségekkel: „Van imaközösségünk, ahová járok, ott is vannak kötött imák, és vannak, amiket saját szavakkal kell imádkozni. Szombatonként a ...– bejárunk esti zsolozsmázni. Elalvás előtt – az nálam gyorsan bekövetkezik – csak rövidebb imákat mondok a saját szavaimmal. Ébredés után – mikor mennyire sürgősen kell felkelni – fohászok, imák, van, mikor saját szavakkal, van, mikor kötött imák, olvasok dolgokat füzetből vagy lapról, valamilyen újságból, imakönyvből. Az Úrangyalát is imádkozom. A rózsafüzér beilleszthető hosszabb vallásos elmélkedésekbe, együttimádkozásokba, mondható széntmise vagy litánia után, akár autóbuszon, zarándokúton, ha az embernek nincsen saját szavaival megfogalmazható imája, akkor a rózsafüzért mindig elő lehet venni.” A „mit” után a „hogyan” kérdésére válaszol: „Nem mindegy, hogyan imádkozunk. Lehet buszon, vezetés közben is, de az igazi ima az, amikor el lehet mélyülni, el lehet lazulni, el lehet csendesedni. Ha egyedül vagy és elmélyedsz, ellazulsz, és gondolataidban, lelkedben nyugalmat, csendet találsz, akkor nagyon közel lehet kerülni Istenhez. Ő megmutatja azt, hogy mindig melletted van és mindenben támaszra találhatsz benne. Imával könnyebb elérni lelki megnyugvást, lelki egyensúlyt, ami aztán közelebb visz az isteni segítséghez, gondviseléshez.” A kérő, dicsőít, hálaadó imák mintha egyoldalú monológot jelentenének nála, a párbeszéd, Istenre figyelés, Isten akaratának elfogadása inkább csak elméletileg lényeges: „Oda lehet figyelni arra, hogy mit kérsz vagy mit akarsz, vagy hogy akarod csinálni a jövődet vagy akár csak a következő egy órát. És erre megadja a választ Isten, lehet, hogy nem úgy, hogy látomásaidban megjelenik és ott, hangosan elmondja neked, hanem egyszerűen elvezet az érzékszerveiddel. Voltak olyan dolgok az életemben, amelyek imádkozások és bizonyos történések többszöri megismétlésével teljesültek. Isten abba az irányba terelget, irányít bennünket, hogy szinte úgy érezzük, saját magunk tettük meg azokat a lépéseket, amelyek odavezetnek minket. Pedig Isten keze van benne és az ő irányítása, segítsége.”

Az ANYA nem imádkozik – állítja magáról –, ugyanakkor a befejező mondatai így hangzanak: „Nincs olyan ember, aki ne mondaná, ha baj van, aki ateista, az is életében többször elmondja: Jaj Istenem! Vagy: Szent Antal, segíts! Hiszem, hogy van valaki, akivel magamban is bárhol, bármikor, akár beszélgetni is tudok a magam módján.”

Az UNOKÁNAK szép imaélete volt gyerekkorában: „Kisebb koromban úgy imádkoztam, hogy reggel meg este mindig elmondtam a megfelelő imát, és akkor, főleg este utána a saját szavaimmal is hozzám mondtam még dolgokat, hogy kire vigyázzon a Jóisten, és én azt kibővítettem.” A gyermeki bizalom megszűnése óta: „Most ha imádkozom, akkor az a templomban van, apukámmal ha elmegyek. Otthon nem imádkozom.”

Mindegyiküknek van képes Bibliája és teljes, Ószövetségi és Újszövetségi Szentírása. Olvasgatják is, különböző okokból és alkalmakkor: a **NAGYMAMA** vallási indíttatásból, az **APA** már valamivel felszínesebb érdeklődésből, az **ANYA** művelődési igénnyel, az **UNOKA** történelmi, pedagógiai megközelítésben.

A **NAGYMAMA** az igeliturgia pótlására veszi kézbe a Bibliát: „*Hát vasárnaponként jobban, ha nem tudok misére menni, akkor előveszem és reggel olvasom el a vasárnapra való újszövetségi ríszet.*”

Az **APA** általánosságban beszél róla: „*A munkám eléggé leköt ahhoz, hogy nap mint nap a Bibliában elmélyülve foglalkozzam az abban leírtakkal. Az imaközösségünkben elemezzük a Szentírást. Nekem nehéz értelmezni a Bibliát, mert az alkalmaként nagyon nehéz, például az apostoli levelek. De vannak közérthetőbb dolgok. A zsoltárok a legkedvesebbek nekem benne. Tehát úgy általánosságban foglalkozom vele, de nem annyira, hogy ebben elmélyedjek.*”

Az **ANYA** kíváncsiságból vette kézbe és könnyűzenei érdeklődése motiválta a célirányos olvasásra: „*A Biblia először talán 18 éves koromban került a kezembe, és ez a színes Biblia volt. Először is tetszetek a képek, és akkor kezdtem el olvasgatni. Aztán még egyszer elővettem, illetve többször is azután. Volt egy nagyon jó musical, „József és a színes álmokabát”, ez nagyon jó volt, Budapesten kétszer is megnéztük. Ez Józsefről szólt, az álmofejtőről. Emiatt elolvastam, mert mégis hozzátartozik, melyik korban élt, és átolvastam még egyszer a cselekményét.*”

Az **UNOKÁNÁL** profán tisztelet érződik: „*A Biblia szerintem olyan, mint egy történelmi könyv, és úgy gondolom, hogy nagyon sokat tanulhat belőle az ember, akkor is, ha nem hisz Istenben. Csak jóra tanít. Szeretem a történeteket benne.*”

Az istentisztelet a **NAGYMAMA** számára megnyugvás, az **APA** szemében istendicsőítés, az **ANYÁNAK** a „kötelező” kategóriája a múltból, az **UNOKÁNAK** szép emlék abból az időből, amikor még együtt voltak a szülei.

Istentiszteleten a **NAGYMAMA** a hagyományos, klasszikus formákat érti: „*Hát egy megnyugvás az embernek. Mise nélkül nincs is hét eleje, csak többet nem tudok elmenni. Ha jó idő van, el tud vinni a fiam, ha nem, akkor csak a rádióban hallgatom. A szentmisén kívül körmeneten, minden ünnepen ríszet vettem. Búcsúkra is eljártam, ahova tudtam menni... Hát fiatal koromba jaj de szíp vót a kongregációba', sokszor rágondulok, Istenem, most is. A lurdi Szűzanya ünnepin, meg december nyolcadikán, Szeplőtelen Fogantatáskor a Szűzanya kípít vittük a templomba', mindig a szalaggal, sőtítkk szoknyába', fehér pulóverbe' mentünk, oszt énekeltük a gyönyörű szűzanyás énekeket. Minden vasárnap litániára mentünk, má' amikor a polgáriba jártam, akkor is. Volt litánia után imaóránk minden vasárnap, ott énekeltünk, fölolvastunk, oly gyönyörű vót...*”

Az **APÁNÁL** Isten dicsőítése a fő szempont az istentiszteletnél. „*Én úgy gondolom, hogy Isten dicsőítése elsődleges, lényeges része az, hogy szentmisére járjunk. Alkalmanként máskor is járok szentmisére, nemcsak vasárnap. Nem*

vagyok benne biztos, hogy mindig el tudok mélyülni a szentmisében, de az lenne a lényege, hogy lélekkel vegyek részt benne. Ez minden körülmények között Isten dicsőítésére szolgál, és szeretek oda járni. Nem kényszerből, megszokásból, mert vasárnap a szentmisét sose felejttem el, legfeljebb azért marad ki, mert egész nap buszozok, és ha olyan helyen vagyok, nem tudok bemenni templomba. De volt rá példa, hogy egy vasárnapon háromszor is elmentem szentmisére.” Ugyancsak az istendicsőítés része a szentségimádás: „Szoktam járni szentségimádásra. Isten felé nekünk is nyújtanunk kell, nekünk is alakulni kell és próbálkoznunk kell a szeretetünkkel az ő dicsőítésére, imádására törekedni, a mi egyszerű életmódunkban. Az a lényege, hogy elmélyüljél lélekben, és el tudjál csendesedni és Isten felé fordulni. Vannak éjszakai szentségimádások, voltam már három-négy órát, de volt, amikor csak fél órát voltam.” Autóbuszos vállalkozása keretében is keresi az istentiszteleti formákat és lehetőségeket: „Általában elképzelésem is van, hogyan lehetne érdekesebbé tenni egy-egy utat, hogy az valóban zarándokút legyen: útközben imádkozni, énekelni, beszélgetni, elmélkedni hitről, vallásról, Istenről. Ez a búcsújárás hatását emeli, hiszen a buszon 30-40-50 ember van együtt, akik szinte – akarva-akaratlanul is – oda kell, hogy figyeljenek arra, ami ott történik. Van egy induló közösség, akik aztán az út közepén egymásra találhatnak, megnyílnak, és mindenki hoz valamit, és akkor az egész lelki megélése is más, mint induláskor. Mikor az ember hazaérkezik, olyan élményhalmazzal telítődik, amiben maga is részt vesz, és amihez önmagát is hozzá tudja adni, ezáltal válik az út nagyon széppé.”

Az **ANYÁNAK** az istentisztelet a „kötelező” kategóriát jelentette, mert nem találta meg benne azt, amit keresett: „A kislányom édesapja igazán vallásos volt, akkor eljártunk templomba, és szinte kötelezővé váltak a vasárnap délelőtti misék. És volt úgy, hogy ő nem jött, és mi együtt mentünk a gyerekekkel, de valahogy nem találtam meg azt, amit magamban kialakítottam. Az új párom mellett nem is tudom miért, elmaradtak ezek az úgymond „kötelező” vasárnapi misék. Az istentisztelet abban nyilvánul meg, hogy ha esküvők vannak, akkor elmegyünk. És ha sajnos valaki meghal, akkor szintén. De ennyi.”

Az **UNOKA** történetiségében szemléli a szentmisére járását: „Kisebb koromban anyukám és apukám vittek misére mindig, hát akkor én még nem értettem belőle semmit, csak szerettem velük menni. Később már, amikor tényleg hittem Istenben, amikor már értettem is, hogy miről szól, az istentisztelet akkor azt jelentette, hogy talán megnyugvás, vagy amikor egy valamire figyel oda az ember, vagy egy valamire összpontosít. Mostanában apukámmal szoktam elmenni, ritkábban, tehát nagyobb ünnepekkor, húsvét, karácsony. Amikor elmegyünk, mindig elgondolkodok, hogy mennyire lehet igazam vagy mennyire nincs, de ma is azt a megnyugvást jelenti, mint gyerekkoromban.” De nem igazán érzi fontosnak a gyakoribb templomba járást: „Apuval néha szoktam menni templomba,

úgy gondolom, hogy ha én hiszek Istenben, akkor nem fontos, hogy templomba járjak, azt hiszem, ezt magamban kell éreznem.” Más istentiszteleti formákat is említ élmény szinten: „A pápalátogatáson az első helyre kerültünk, mert a nagymamám le van rokkantosítva, és amikor ott körbejárt a pápa, mindenkivel kezet fogott, van egy fényképünk is, amikor éppen az én kezemet fogta meg. Tizenhárom éves lehettem akkor. Zarándokúton még nem voltam, de Rómába szívesen elmennék, az érdekel nagyon. Két éve a csíksomlyói búcsúra mehettem volna, utána láttam a képeket, azt bánom, hogy kihagytam.”

A gitáros mise érdekesen kerül párhuzamba a hagyományos liturgiával:

A NAGYMAMA meg sem említi.

Az APA számára közösségi fórum az érdekesség szintjén, a hagyományos szentmise mellett: *„Leggyakrabban a ...-be járok a gitáros misére, fél nyolckor este. De nem igazából azért, mert az gitáros mise. Azt hiszem, az ottani emberek közössége, az a légkör vonz, ami ott kialakult, a sok ismerős, akik az ima-közösségünk tagjai. De emellett van, mikor máshova is elmegyek, a tíz órára (...) a szerzetesek általában szebben tartják a misét.”*

Az ANYÁNAK a „kellemes” kategóriája, és mint ilyen eszköz lehet a fiatalok meghódítására, szemben a hagyományos szentmisével: *„A fiatal szívesebben megy a gitáros misére. Azzal több fiatalt tudnának magukhoz láncolni, mint hogy ezek a hagyományos misék vannak, mert olyan nem igazán jó érzéssel tölti el az embert, ahogy prédikálnak. Szóval biztosan kellemesebb lenne.”*

Figyelemreméltó az UNOKA meglátása: *„Régebben a (...) templomba jártunk a gitáros misére. Azt szerettem is. A gitáros felszabadultabb volt, közvetlenebb. Nagyon sok olyan embert ismerek – főleg a mostani osztálytársaimat –, akik nem jártak templomba, és erre a gitáros misére viszont nagyon szívesen elmennek.”* A bensőséges istenkapcsolathoz – számára – viszont kevés: *„Ha minden hétvégén elmegyek, akkor arra jó a gitáros mise, de ha én most tényleg azért megyek oda, hogy Istennel legyenek, akkor jobb a hagyományos.”*

Egyházi tevékenységről csak a NAGYMAMA és az APA számol be, előbbi csak a legszűkebb plébániaközösségükhöz kapcsolódóan, utóbbi a határokon túli tevékenységről is.

A NAGYMAMA szívesen vett részt közösségi munkában önmaga és mások örömeire, amikor még az egészsége engedte: *„Karácsonkor a gyerekeknek a csomagulásba besegítettem, ha kellett, meg takarításba, nagyobb ünnepek előtt a templomba’. Ha voltak előadások, azokon ríszet vettem esténként, amikor tudtam. Most má’ nem tudok.”*

Az APA imaközösségük keretein túl is bekapcsolódik egyházi közösségek tevékenységébe, életébe: *„Olyan esetekben részt veszek, amikor úgy érzem, hogy ott lehetek, mert hívnak, vagy azért, mert időm engedi, vagy azért, mert öröm ott lenni. Karácsonyi, húsvéti ünnepségek a fogyatékos gyerekek otthonában,*

vagy a nevelőotthonban, ahol vannak szintén istentiszteletek, vagy csak egy közös ünnepség. Meg bárhol, iskolákban ha meghívnak valahová, olyan jellegű rendezvényre, ami kapcsolatban van a vallással, keresztény életmóddal.” Autóbuszos vállalkozó lévén gyakran keresik meg zárandokcsoportok, ilyenkor a zárandokutak aktív részesévé válik: „A buszozás folyamán is nagyon sokszor kapcsolatba kerülök egyházi közösségekkel, ilyen a passiójáték Sankt Margarethenben, nyilván nem a buszban maradok, hanem megnézem. De voltam már ott úgy is, hogy csak személykocsival voltunk.” Személyes zárandokélményeit így összegzi: „A legemlékezetesebb zárandokutam Lengyelországhoz fűződik. A lengyel nép, az ott látott templomok, az ottani kifinomult vallásos ábrázolásmódok közérthetőek és egyszerűek, világosak és gyönyörűek, az énekeik csodálatosak. Már a lelkivilágom is alkalmazkodik az ottani környezethez. Csak ez után említem Olaszországot. A csíksomlyói búcsú is szép, a székely nép nagy ünnepe. Oda úgy szabad csak menni, hogy az emberek fel legyenek készítve arra, hogy ott megfelelő áhítattal vegyenek részt annak a népnek az ünnepségén, amihez nekünk nincs közünk. Legfőljebb annyiban, hogy mi is magyarok vagyunk. De azt tiszteletben kell tartani, és ott úgy kell megélni az egészet, hogy ne zsbivásár hangulata legyen. Nekünk tanulnunk kell Csíksomlyón az ottani emberektől. Mert sajnos ők miránk akarnak fölnézni és ez igazából fordítva kéne, hogy legyen. Tehát Erdély, a csíksomlyói búcsú szép, de nehéz igazán áhítattal megélni. Lengyelországban ezt gond nélkül meg lehet élni.”

Erdélyhez kapcsolódva emlékezetes élményéről, az 1989-es erdélyi karácsonyról is beszámol: „Amit Erdélyben 89 karácsonyán megéltem, azt egyszer lehet csak megélni. Mert akkor még más körülmények is közrejátszottak. Hogy megszólított-e engem valaha Isten? Lehet, hogy akkor megszólított. De hogy engem akkor nem állított volna meg senki és semmi, az egészen biztos. Hiszen ismerősök, barátok, élettársam – a lányom édesanyja –, aki nem sokkal előtte hagyott el, a gyerek, meg mindenki próbált megállítani, hogy ne menjek. És mentem! Ez lelkileg nekem annyit adott, hogy azt elmondani nem lehet! És nem féltem semmitől. El akartam menni, és oda akartam érni. Úti célnak a kolozsvári Szent Mihály plébániát választottam, mert Aradra akartunk menni, ott törtek ki a tüntetések, megmozdulások, de nem lehetett átmenni a határon, csak egyedül Szatmárnémetinél. Hát végig kellett menni egész Magyarországon. Az indulás előtti éjszakán nem sokat aludtam, mert a készülődéssel sok idő elment. Másnap a gyűjtést kellett intézni, meg utánajárni, hogy valóban nem lesz-e probléma az, hogy saját szakállunkra gyűjtünk, és saját teherautóval visszük. Engedélyeket, jóváhagyásokat kellett beszerezni, de hát ez pénteken volt meg szombaton. Este indultunk, egész éjjel mentünk és másnap délután háromkor értünk Kolozsvárra. Olyan rakománnyal, hogy egy sokkal nagyobb teherautóról – ami csak a határig jött –, a határon meg még átpakoltunk körülbelül húszmázsányi élelmiszert meg ruhaneműt az én kocsimra, ami azt jelenti, hogy a három tonnás autó

körülbelül olyan öt és fél tonnával ment 20-30 kilométeres tempóval Kolozsvárra. Hát ezt meg lehet szorozni idővel, hogy ez meddig tartott a hegyeken keresztül, és közben az eseményeket figyelhettem. De az ottani fogadtatást meg az ottani élményeket nem lehet elmondani, azt az ember egyszer éli meg. Utána, karácsony és újév között még egy szálltmánnyal mentünk, a Demokrata Fórum szervezésében, de az említésre sem méltó esemény volt ehhez képest.”

3. EGYHÁZKÉP

„A katolikus egyház olyan intézmény...”

A NAGYMAMA és az APA belülről, az ANYA és az UNOKA a praktikum oldaláról, külső szemlélőként közelíti meg az egyház fogalmát.

A NAGYAMÁNÁL az intézményi tekintély hangsúlyos. Személyes állásfoglalását is megfogalmazza, saját felekezete mellett: „Hát én gondolom, ez az első az (...) intézmények között, én úgy érzem, hogy ebbe’ a legjobb lenni. Meg örülök annak, hogy katolikusnak szülehettem, mer ez a főegyház. Én szerintem... Nem az evangélikusok, reformátusok, azok csak mellékek.”

Az APA szabatosan, de általánosságban fogalmaz, és mintha a személyes oldal hiányozna nála: „...amely Jézusnak az első tanítványaiból, az apostolokból kialakult, az isteni eszméket, isteni tanításokat földi, az emberi életbe betápláló, az emberi körülményekhez igazodva továbbvivő intézmény. Tehát az apostolok tanítását és az isteni kinyilatkoztatásokat értelmező és tanító intézmény.”

Az ANYA kizárólag evilági intézményként szemléli az egyházat. Igyekszik tárgyilagosan fogalmazni. Elismerését is kifejezi, és rosszsallásának is hangot ad: „...ami rengeteg embert meg tud mozgatni. Amikor divatba jött a templomba járás, sok olyan ember elment, aki előtte nagyon politizált és párttag volt, és előtte templom közelébe se ment. És egyszer csak ezek feltűntek ott. Ez is olyan visszatetsző számomra. Aztán – megmondom őszintén – az se nagyon tetszik, amit az iskolában csinálnak. A papnak arra kellene törekednie, hogy béke legyen meg szeretet, és az se nagyon valósul meg, úgy érzem.”

Az UNOKA kívülről fogalmaz, a jobbítás szándékával: „Az egyház szerintem arról szól, hogy akik hisznek Istenben, azokat összetartsa a hitük gyakorlására, de nem biztos, hogy én mindent így csinálnék. Például ha én Istennel akarok beszélgetni, vagy hát imádkozni akarok hozzá, akkor ezt nemcsak a templomban lehet megtenni, hanem lehet otthon is, vagy bárhol, ahol megfelelőek a körülmények.”

A katolikus egyház mellett áll az embereknek, mondja a NAGYMAMA. Nem tud a korral haladni, állapítják meg a többiek. Hogy miért? Nem tart lépést az APA szerint. Nem húzóerő, így látja az ANYA. Maradian viselkedik korunk kérdéseiben, állítja az UNOKA.

A **NAGYMAMA** kicsit elfogultan, a kölcsönös bizalom jegyében szemléli az egyházat: „Énszerintem tud lépést tartani. Mert az emberséggel vele született, vele él abba, amit követelnek, meg amit esetleg nehízsigek árán is kihoznak az emberből, úgyhogy a katolikus hitbe’ az egyház továbbra is mellette áll az embereknek is, az emberek is bíznak az egyházba’.”

Az **APÁNÁL** árnyaltabb a kép, ő belülről is jól ismeri az egyházat, és kívülről is van rálátása dolgokra: „Hát nehezen tud lépést tartani, hiszen a katolikus intézmények történetében is felfedezhetők ellentmondások, amik elég gyalázatosak voltak, gondoljunk itt a keresztes háborúkra vagy boszorkányégetésekre. A régi dolgok ma is problémásak: nem tud a korral haladni. Bizonyos dogmákat vagy törvényeket módosítani vagy változtatni kellene, nem is a kornak, hanem az isteni életnek megfelelően. Bizonyos dolgokban az egyház tehetetlen. De kell, hogy legyen egy intézmény, aki megfelelő tanításokkal kézben tartja, összpontosítja a jézusi tanítást, hagyatékot. Azokra a dolgokra, amik a katolikus egyházzal párhuzamosan történnek a világban, nincs megoldás, ilyenek a különböző etnikai csoportok egymás elleni háborúi. (...) És más, politikai vonatkozású problémák is rányomják a bélyegüket a mai világra. Nem nagyon tud a katolikus egyház megújulni. Ugyanakkor más vallásos közösségek feljövőben vannak: szekták meg úgymond imacsoporthoz, akik annak ellenére, hogy nem nagy létszámmal bírtak régebben, most tudják a tagságukat gyarapítani, mert megfelelő módon tudják tálalni a dolgokat. Az nem elég, hogy bezárjuk a templomokat nappal is, mert különben kirabolják. Hát persze, mert nincsen pap, nincsen megfelelő személyzet, nincs pénz. Meg kell oldani az őrzését, nyitva kell tartani, hogy bármikor be tudjon oda menni egy ember körülnézni, imádkozni, és előbb-utóbb megkaphassa a megfelelő indíttatást ahhoz, hogy Isten felé forduljon vagy Istenhez közelebb kerüljön. De bezárt templomokkal nem lehet, meg pap nélkül nem lehet.”

Az **ANYÁNÁL** a klérusra és a templomban zajló istentiszteletekre korlátozódik az egyház tevékenysége.: „Úgy érzem, nem egy húzóerő, inkább visszatartja a fejlődést – legalábbis itt, Magyarországon –, amit a tévében látunk, hogy Amerikában egészen másképpen zajlanak az istentiszteletek.”

Az **UNOKA** személyes élményein keresztül elfogadó álláspontot képvisel: „Hát szerintem a korral halad, vagyis attól függ, hogy ez hol vagy melyik városban értendő. (...) Szerintem úgy lépést tart. A korunk által felvetett kérdésekben viszont van, amikor maradi, ami szerintem természetes.”

Tekintélyelvű az egyház, értékeli pozitívan a **NAGYMAMA**. Túl megbocsátó, bírálja az **APA**. Ájtatoskodónak látja az **ANYA**. Túloz, „átmagyaráz”, állapítja meg az **UNOKA**.

A **NAGYMAMA** a tanítóhivatallalhoz tartozó hangot hallja ki az egyházból: „Hát azt hitbelileg jónak meg erősnek is látom, úgyhogy azzal csak fejlődik az egyház,

hogya keményen szól esetleg az emberekhez, de nem hagyja csak úgy magát, hogy azt csináljanak az emberek, amit akarnak, mer' hogya valami nem jó, akkor ha kifejti is a véleményit az egyház, hát keminsíget kell tartani az emberekkel, hogy a hitbe erősek legyenek. A társadalmi nyilvánosság színterein bátran kifejti magukat, hogya bármi történik is az egyházban, a papokkal, az illetőket is feláldozzák azér', hogy ők az igazságot szolgálhassák."

Az APA a rendszerváltás „megtérői” miatt bírálja az egyházat: „A hangvétel általában elfogadható lenne, csak nagyon észre lehet venni – én a rendszerváltásnál nagykorú voltam és oda tudtam figyelni –, hogy olyan emberek ültek be a templomokban a padok első sorába, akik a pártgyűlésen a vörös lepellel leterített asztalnál ücsörögtek. Ezek az emberek gátlástalanul beszívárogtak az egyházi életbe, és helyel-közzel jól csinálják a dolgot, de mégsem. Ott vannak a tanári katedránál, a hitoktatásban, különböző elméleti összejöveteleken, a politikában, az egyház leple alatt köpönyegforgató módon, ahogy a szélkakas: most ez a kedvező irány, akkor hoppá, félretenni a pártkönyvet, és elmegyünk a hitoktatóképzőre. És most gátlástalanul a másik oldalon hirdetik a saját igazukat, és kezdenek ismét népszerűek lenni. Véleményem szerint nem szabadna ezeknek most még teret adni. Persze nyilván meg szabad bocsátani, meg kell bocsátani, meg nem kell megtorolni a dolgokat. De nagyon sok olyan egyszerű ember van, akik régen mentek a templomba, és most lassan kiszorulnak, mert ezek a köpönyegforgatók ott vannak. Kár, hogy az egyház erre nem figyel.”

Az ANYA világától lényegében véve idegen az egyház: „Ez az, ami öröktől fogva ilyen, nem nagyon változott. Nem biztos, hogy rossz, mert ha valami állandó, az biztonságot is ad. De nem az én nyelvezetem. Úgy érzem, hogy olyan ájtatoskodók. A társadalmi nyilvánosság színterein egyre jobban hallatják a hangjukat. Ez tény és való, mert a Híradóban is sokszor hallani róluk.”

Megérteti magát mindenkiel, állítja az UNOKA: „A szertartásokon tényleg mindenkihez szól – így van ez a gitáros misével, mert fiatalokhoz és idősebbekhez is szól –, és megérteti magát teljes mértékben. Ebben biztos vagyok. (...) Nyilvánosság előtt néha úgy érzem, hogy egy kicsit túloz, átmagyaráz, tényleg csak néha, és ott is ugyanúgy megérteti magát.”

4. LELKIPÁSZTOR-KÉP

„Szerintem a jó lelkipásztor...”

A mondat folytatása mindenkinél más-más megközelítési mód: a **NAGYMAMA** a személyes felelősséget, az **APA** a kölcsönösséget tartja fontosnak, az **ANYA** saját elvárásait fogalmazza meg, az **UNOKA** a kapcsolatteremtő készséget emeli ki mint papi erényt. A kötelező papi nőtlenség megszüntetését az **ANYA** is, és az **APA** is kívánatosnak tartja.

A **NAGYMAMA** a pap személyes felelősségére hívja fel a figyelmet, és a hívek visszajelzése az igazolás a helyes magatartásért: *„A jó lelkipásztor szereti a híveit, és mindenkivel kedves, meg odaadó, tanácsot ad, szívesen mennek hozzá meghallgatni, meg állandóan vallásossággal, nem esetleg a politikával foglalkozik. Ez fontos, mer van olyan, aki nem pont avval törődik, amivel kellene, aztán az mellől jobban elállnak akkor a hívek is. Aki odaadón csinálja a dolgát, azt szeretik.”* Más kérdésre válaszolva így jellemzi a papokat: *„Bátran kifejezik magukat, hogyha bármi történik is az egyházban, a papokkal, az életüket is feláldozzák azért, hogy ők az igazságot szolgálhassák.”*

Az **APA** a kölcsönösséget hangsúlyozza. Feltételes módban fogalmaz: *„A jó lelkipásztornak nagyon okosnak kellene lennie. Bölcsnek. Mindenben Jézus tanítása szerint kellene cselekednie. Hogy ezt mennyire tudja magáévá tenni a Bibliából, vagy a tanulmányai során és az emberi adottságaiból, ez nagyon nehéz kérdés. De ez nagyban a környezetétől is függ, hiszen a megfelelő támogatást meg kellene, hogy kapja az emberektől. De a paptól is sok minden függ. Az, hogy a közösség fele vagy az egész város jár-e a szentmiséjére, vagy pedig csak századrésze.”* Gyerekkori emlékeit idézve elismeréssel szól a papokról: *„Nagyszüleim falujában aranyos pap volt. Városunkban ugyanúgy, az itteni egyházközségünkben fiatal papok voltak akkor, és ide is jártam ministrálni.”* A lelkipásztori hivatás is megfordult a fejében: *„Volt gyerekkoromban olyan elképzelésem is, hogy pap leszek. Nem tudom, hogy miért mentem el teljesen más irányba. Lehet, hogy a műszaki dolgok érdekeltek, és az egy kicsit jobban lekötött.”* Külföldi zárandokútjait említve bírálja a papságot: *„A lengyel népben nincs gazdag-szegény, ott az van, hogy ha ünnepség van és szentmise, akkor mindenki teszi a dolgát, és az egészből egy borzasztó jó kerekedik ki. Nálunk ilyenből hatalmi kérdést is csinálhatnak, és ezt látni is lehet. Ezt Erdélyben is lehet érezni. Nem azért, mert az ottani nép el van nyomva esetleg, hanem mert az ottani papok is sokszor úgy élnek, hogy ő a falu középpontja, és nem szolgálat a hivatás, hanem hát majd ő megmondja, mit hogyan kell csinálni.”* A kötelező papi nőtlenségben látja a paphiány okát: *„Hát miért nincsenek papok? Leginkább azért, mert azt a terhet nem vállalja egy pap, hogy nem nőülhet meg (...). Ha megnőülhetne, akkor biztos, hogy lenne elég katolikus pap. Sőt attól tartok, akkor még sok is lenne.”* Ugyanakkor – szerinte – a kötelező papi nőtlenség olyan

szűrő, amely a minőségi papságot garantálja: „Az biztos, hogy aki elmegy katolikus papnak a mai világban, az mérhetetlenül elkötelezte magát Istennek, ott félni nem kell, csak az a baj, hogy az ilyenből kevés van.”

Az ANYA többször is beszél a papokról, úgy is, hogy az egyház fogalmát rájuk korlátozza. A konkrét kérdésre a válasz: „Úgy kéne élnie, vagy maga is úgy él, ahogy a hite megkívánná. Mert ugye sokat hallunk arról, hogy itt-ott van gyerekük. Én nem ítélem el őket, mert az evangélikus [lelkészek] is alapítanak családot. Nem tudom, miért nem lehetne ezt megreformálni, hogy a római katolikusok is alapíthassanak, mert azért szerintem a hithű nagyon kevés.” (Itt a hithűséget az egyházjogi fegyelem szinonimájaként értelmezi.) A lelkipásztor elsődleges feladata szerinte: „A papnak arra kellene törekednie, hogy béke legyen meg szeretet.” Személyes tapasztalata papokkal kapcsolatban az, hogy gyerekkorában nem sikerült elfogadnia a hitoktatóját: „az akkori atya, amikor én kicsi voltam, valami miatt nem fogott meg engem”. Jelenlegi élettársát jellemezve a papok személyes negatív példáját említi: „Ő szerzetesi gimnáziumban érettségizett, úgy tudom, papnak készült valamikor, vagy a családja akarta, hogy pap legyen, mert a családban volt pap. Papok tanították, és sajnos már ott is voltak olyan nézeteltérések a papok között, amik egy gyereket esetleg eltávolítanak a papi pályától.” Kritikai észrevétele kislánya vallásos nevelése során: „Nagyon kedves papokkal is találkoztam, de volt olyan, aki úgy visszariasztott! Akkoriban, amikor még templomba jártunk, és gyónás előtt – én nem gyóntam, csak hát ugye, ott álltunk –, akkor a pap horkolt meg ilyenek.” A meghatározó élmény mégis egy rendkívül szimpatikus káplán: „A hittan jó, ha jó a pap. Sokat beszélgettem a lányom hitoktatójával, el is jött hozzánk. A Bibliát szinte mesészerűen adta elő. (...) A lányom (...) szívesen járt az atyához. Meg ő egyéniség egyébként is, klassz ember.” Általánosságban igyekszik tárgyilagosan megítélni a papságot a legmagasabb fórumoktól a közvetlen környezetéig: „Mindig a vezetőtől függ, a bíboros úrtól, hogy éppen milyenek a politikában. Szerintem a mostani pápa (II. János Pál) nagyon reálisan gondolkodik. (...) Ha mindenki ilyen lenne, talán akkor más lenne a világ, mert ő eléggé nyitott. De nem mindenki ilyen.”

Az UNOKÁBAN idealizált kép él gyerekkori hitoktatójáról, az ő erényeit várja el a papságtól: „A jó lelkipásztor először is azt nézi, kihez szól, és kedves, türelmes. De ez tényleg nagyon fontos!”

VIII. FÜGGELÉK (INTERJÚK)

1. BEVEZETŐ SOROK AZ INTERJÚKHOZ

Most következik kutatási beszámolóknak az a része, amely az egy-egy interjúalannyal folytatott beszélgetéseket egybefüggően közli. Most sem a teljes beszélgetést, hanem csak a legfontosabb témáinkat érintő részeket szerepeltetjük: az interjúalannak a saját vallásosságáról és istenhitéről, illetve ennek időbeli alakulásáról való vélekedését, valamint a papokról és az egyházzal alkotott elképzelését. Ezeket a részeket sem tudjuk mindig teljes terjedelemben közzé tenni: a következő fejezeteket az interjúk összesen mintegy 700 oldalnyi szövegéből szerkesztettük egybe. Az összeállításban ugyan a vallásos interjúalanyok nyilatkozata áll az élen, de az interjú anyagot szerkesztő kutatót az emberi vélekedések *sokfélesége* iránti őszinte kíváncsiság, és a sokszínű tudati világ differenciált feltárásának vágya vezette.

Ismét fel kell hívnunk az olvasó figyelmét, hogy kötetünk *nem teológiai* írásokat tartalmaz, hanem a társadalom különböző (laikus) vallási képzeteiről kíván hitelességre törekvő látéletet adni. E társadalmi gondolkodásmódoknak természetesen megvan a maguk *történetisége*, és nem ritkán egyben kiváltó oka: a kommunizmus korszakának kemény, majd puhuló vallásellenessége, amely többnyire gyengítette, más esetekben viszont erősítette az emberek hitét és egyházhoz forduló hajlandóságát. (Ahogy ezt majd az idősebb interjúalanyok történetei is példázák.) Az interjúkból helyenként kiolvasható *ismerethiány* (vagy téves ismeret), a bizonytalanságok, valamint a leegyszerűsítő sztereotípiák és elfogultságok ugyanúgy adekvát megnyilvánulásai korszakunk vallási gondolkodásmódjának, mint a mellettük olvasható bensőséges vallomások. A kérdezők – feladatuk szociológiai (és nem pedagógiai) természetéből adódóan – az interjúalanyok nyilvánvalóan téves vagy extrém kijelentéseit sem igazíthatták ki. Nem egy ilyen kitételrel fogunk találkozni a következőkben.

Ami az interjúszövegek közlésének *sorrendjét* illeti, a szövegeket Tomka Miklós hagyományos *vallásossági kategóriái* szerint csoportosítva közöljük, hogy az elkövetkezőkben még gazdagabban és plasztikusabban bontakozhassék ki az egyes típusok szellemi-lelki profilja, a következő sorrend szerint: egyház tanítása szerint vallásos; maga módján vallásos; nem tud dönteni; nem vallásos; más a meggyőződése. (Egy-egy kategórián belül az interjúk egymásutánosságát – ahogy az előző fejezetekben is – az interjúk sorszámának mechanikusan emelkedő sorrendje biztosítja.) Az egyes interjúknak – mottónak is beillő – címet adtunk, amely az adott nyilatkozat valamely lényeges jegyére hivatott utalni.

Az interjúk közlése során – az első hat fejezethez hasonlóan – a kérdező és válaszadó szövegének *tipográfiai* szétválasztására törekedtünk olyan módon, hogy az előbbi kurziváltuk. (A kérdések között vannak olyanok, amelyek interjúról-

interjúra erősen hasonló formában visszatérnek: ezek a kérdőívben szereplő témaindító kérdések voltak, amelyeket általában kötetlen beszélgetés követett.) A nem érthető, vagy rövidítési céllal kihagyott szövegrészek helyét (...) jellel jelöltük. A három pont önmagában a befejezetlen gondolatmenet, a bizonytalan hanghordozás jelölésére szolgál. A szerkesztő által a szövegbe – a jobb érthetőség kedvéért – beillesztett szavakat szögletes zárójelbe tettük. A szövegeket, az érthetőség határain belül, igyekeztünk betűhíven közölni, beleértve a tájszólási és redundáns nyelvi formákat is. (A fel-felbukkanó hibás szövegelemek, szóismétlések, grammatikai hiányosságok stb. részei lehetnek a nyilatkozó – lelkiállapotával összefüggő – aktuális véleményének, a témához való belső viszonyának.)

A kötet bevezetőjében már említettük, hogy a lejegyzett és feldolgozott (de az alábbiakban nem okvetlenül közölt) 80 interjúnak egyharmada készült Budapesten, a többi a legkülönbözőbb vidéki (az ország keleti, nyugati és középső részein fekvő) településeken: városokban és falvakban egyaránt. Az interjúkban elhangzott *földrajzi (és személy)neveket* – a kérdezett és az általa emlegetett személyek, egyház-községek azonosíthatóságát elkerülendő – természetesen *nem közöljük*, jobbára csak kezdőbetűvel jelöljük. Az esetek ismertetésében ugyanis nem oknyomozó (főleg nem „leleplező” vagy akár dicsérő) szándék vezetett minket, hanem a modell-értékű helyzetek és viselkedésmódok bemutatására való törekvés.

2. „VALLÁSOS VAGYOK, EGYHÁZAM TANÍTÁSÁT KÖVETEM”

„Hiszek Istenben és nekem ez ad lelki nyugalmat”

1. sz. interjúalany: 26 éves – kiskisvárosi – gyógypedagógiai tanárnő; római katolikus

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”!*

– Kicsi korom óta járok minden héten rendszeresen templomba. És tényleg gyónok, áldozok, mindent rendszeresen, tehát végül is elhiszem a tanításait a keresztény egyháznak. És azt próbálom is továbbadni, igaz hogy történelmet tanítok, és ott nem irányíthatom a gyerekeket, de igyekszem azért a véleményemet elmondani, és akkor ha ilyen reagálást kapok, akkor nem utasítom vissza. Tagja vagyok a Keresztény Értelmi-szövetségének is.

– *Mit jelent az egyház tanításának a követése?*

– Tehát például a tízparancsolatot, amennyire tudom, be kívánom tartani, és végül is tényleg a felebaráti szeretetet főleg. Próbálok emberséges lenni, megértő az embertársaimmal.

– *Ön szerint mi az értelme ennek?*

– Abban, hogy én kiegyensúlyozott vagyok és optimista, abban szerintem nagyon nagy szerepe van, hogy hiszek Istenben és nekem ez ad lelki nyugalmat. Ha bármi problémám van, akkor eddig engem mindig megsegített az Isten, és tényleg ezt tudom tanácsolni is mindenkinek.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik”?*

– Érzem a jelenlétét. Mert bármi problémám van, a feldolgozásában ez segít. Soha nem volt kétségem afelől, hogy létezik-e Isten. Mondjuk, ez biztos, hogy a szülők... Én is kicsi koromtól úgy nevelkedtem, hogy hittem Istenben és a szüleim is hisznek, tehát biztos ez is benne van... De én is tapasztaltam, tehát tudom, hogy ha valami problémám van, Hozzá fordulok, lelki nyugalmat találok. Tehát számomra ez bizonyíték.

– *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*

– Nekem nem változott az idők folyamán, mert kicsi koromtól fogva, meg is kereszteltek rögtön, és tényleg a szüleim vallásosan neveltek, és ez a mai napig így is van. A barátaim, legszűkebb környezetem is ugyanolyan, mint én —tehát vallásos.

– *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Mindenképpen a hívekhez közel tudja vinni az isteni tanítást, hogy megértsék a legegyszerűbb emberek is, és nem csak a tanultak. A gyerekektől a legidősebbekig, a tanultól a legegyszerűbbekig megértesse.

– *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Egy nagyon régi egyház, és igaz, hogy sok megújuláson ment már át, de szerintem mostanában is egy kicsit ráférne egy kis újulás. Ettől függetlenül elfogadom a tanításait, de például a zenét én nagyon szeretem a miséken, de a fiataloknak, főleg a gyerekeknek ugye ifjúsági miséket bevezetnek, ami máshol van. Itt P.-n is szeretnék egy ilyen, egy ifjúsági tagozatot. Most már kezd ez is, hogy gitárral is énekelnek, nem csak az orgonával azokat a klasszikus énekeket. Azokat is szeretném, és vannak is szépek, de ilyen újítás a fiataloknak, a kicsiknek [az kéne]. Tehát szerintem jó meg szép, de azért egy kicsit újítani kéne.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korrallal, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Az ifjúság felé való nyitás fontos, de ez nem általános probléma, mert van ahol megvan, itt P.-n is kellene. Tudom, hogy sok van, tehát az ifjúság felé nyitás mégsem probléma, mert tényleg próbál haladni a korrallal. Szerintem az olyan nagy problémákra, mint pl. az AIDS, az egyház azt vallja, hogy a legjobb az, hogy ha monogámok, hűek vagyunk a házasságunkban, és ugye a házasság előtt nem nagyon van szexuális kapcsolat, illetve hogyha van is, akkor legalábbis biztos hogy azzal [aki vőlegény]. Ezzel egyetértek...

„Meggyőződéseim, hogy van Isten (...) mert mindig megsegített”

2. sz. interjúalany: 55 éves kisvárosi férfi szakmunkás; római katolikus

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”!*

– Mert mindig az igazságot hallottam, tanultam szüleimtől is, templomban is, mivel templombjáró vagyok. És ez meggyőződéseim és biztos. Én ezt választottam, azért. A gyermekeimet is erre a hitre és vallásra tanítottam.

– *Kérem fejtse ki a maga szavaival, hogy , az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem”!*

– Mert meggyőződéseim, hogy van Isten, és mindig bíztam benne és ezek után is fogok bízni benne, mert mindig megsegített.

- *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*
 - Mindig ilyen volt. Volt olyan probléma, hogy ideszóltak a pártból, hogy miért járok ministrálni, tehát értek ilyen vádak, de hála Istennek semmi probléma nem lett belőle. Szóltak többször is, hogy ne járjak templomba, de én jártam akkor is.
- *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Foglalkozik a fiataloktól kezdve az öregekig mindenkivel, és a hitben megtartja a fiatalokat.
- *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Amely biztos talajra épül, mint a Szentírásban is van: „kösziklára építette”, és ez ott is fog maradni. Nem lehet elmosni, ez meg fog maradni végig, hiába, hogy ellene harcoltak. A legtöbben a római katolikus egyházban vannak a népesség szempontjából, az a legnagyobb.
- *És milyennek szeretné látni?*
 - Erősebbnek. Még erősebbnek.
- *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Ez sajnos, hogy volt a régi kormány, és így a rendszerváltásig nem lehetett ugye hitoktatást, keresztlőt tartani, nem keresztteltethette meg a szülő gyermekét, mert már akkor ugye lenézték emiatt. Ha a kormány engedi, mint most is, már lehet szabad vallást gyakorolni így.
- *A kor problémáira megfelelő választ tud adni?*
 - Megfelelőt ad. Például az abortusz ellen is: azt végleg le kéne állítani. Mert kihal a magyar nemzet, ha így megy tovább.

„Gyerekkorom óta követem a vallásosságot...”

4. sz. interjúalany: 75 éves falusi háztartásbeli asszony; római katolikus

- *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”!*
 - Gyerekkorom óta követem a vallásosságot, mert hittanórára jártunk, voltam szívgárdista, elsődöző, béralkozó, mindig templomba jártunk. Csak nekünk nagyon messze kellett [járni], A.-ra, mert csak 58-tól volt pap.
- *És mit jelent az, hogy az egyház tanításának a követése?*
 - Hát az, hogy az embernek hitet ad, erőt ad a hit. Én így gondolom, hogy nem is tudnám elképzelni az életemet vallásosság nélkül. Énekelni is nagyon szeretek, meg szeretek ilyen vallásos dolgokat, mindet nagyon szeretem.
- *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhite vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem”!*
 - Hát ez a válasz adott nekem erőt, ez reményt adott, ez az Isten nekem. És Ő adta meg nekem az erőt, az egészséget, a hitet, hogy én lábra tudtam állni. Azután a nagy bánat után... Meghalt nekem egy kislány 8 hónapos korában, és akkor is Ő adott erőt. Ő adott hozzá erőt, és amióta magamra emlékszem, én ebben növekedtem fel, ebben a hitben. Mert a nagyszüleim is mind vallásosak voltak.
- *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*
 - Hát én gyerekkoromtól így nevelkedtem, mindig hittünk a Jóistenben. Mert valami-kor voltak missziós atyák, jártak ide misszióskodni. Eljöttek ide, 3-4 napot töltöttünk

velük a templomban mindig. A mi életünkéből nem ment el az Úr Jézus soha. Hát volt, hogy az ember zúgolódott valamin, de a templomba akkor is eljöttünk. Még mikor az emberrel összeveszekedtünk, akkor is eljöttem a templomba, ő is eljött. Nem volt az, hogy azért mert összevesztünk, az Isten házába sem megyünk. Én a kórházban is olyan tevékenységet csináltam. Úgy szerettek azok a kispapok, akik a kórházba bejártak istentiszteletet tartani. Minden szerdán meg csütörtökön áldoztam.

... *Változott az idők folyamán a valláshoz való viszonya?*

– Inkább erősödött. Bizony, amikor az apám itt haldoklott a karjaimba, akkor is az Üdvözlégy Máriát mondtam, nem sikoltoztam. Úgy elszaladt a szomszédasszony, és mondta, hogy csak látni kéne azt az asszonyt, hogy imádkozza a rózsafüzért, aztán ott haldoklik az apja.

– *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Nem hagyja cserben a híveit, kitart mellettünk, és az én részemről ő nagyon jó lelkipásztor. Vannak azért néha ideges beszélgetéseink, de máskülönben nagyon rendes. Bárcsak minden pap ilyen lenne. Ismertem egy pár papot, én azoknak is nagy tiszteletet tudtam, most is megvan a Gy. bácsi, hát én nagy tisztelője voltam neki is. Amelyik pap értelmesen fel tud világosítani – kérdeztem tőle, felelt – de ő nem felel nekem minden kérdésemre. De nem is merek tőle mindig kérdezni, mert félek, hogy nem úgy mondom ki a szót, akkor...

– *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
Azt kéne hozzátenni, hogy milyennek tetszik látni most, és milyennek szeretné látni!

– A Katolikus egyház olyan intézmény, hogy jó volna, ha a katolikus egyháznak több pénze lenne. Kevés pénze van az egyházunknak, most is hogy a harang elromlott, a társulat pénzéből kell megcsináltatni, mert nincsen pénze. Tevékenykedem, mert kérem a népeket, adjatok, mert már nincsen. Adjatok már 1000 forintot a gyertyára. Azért én gyarapítom az egyházat azzal, hogy kérek.

– *Most úgy kéne nyilatkozni róla, mint intézményről, az egészről...*

– Hát a katolikus egyház jó volna, ha még jobban fejlődne...

– *A céljának megfelelően működik?*

– A céljának megfelelően működik? Elég jól. Csak annyi, hogy ha több pénzünk volna, többen el tudnánk érni a célunkat. Mert tudnánk a szegényeken is segíteni. Nem ez volna a cél?

– *Mi a feladata?*

– Volna az egyháznak több feladata, mondjuk hogy ha több pap volna. Mert azért jobban tudna a hívekkel foglalkozni. Mert mondjuk a plébános úr is, ha Sz.-n megvannak a szentségimádások, nálunk már nem tudja megcsinálni. Nincs ideje. Hát úgy volna jó, ha több segítséget kaphatna az egyház.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Hát ezt már nem fogom tudni megfejtani. Most jó volna, ha az atya súgna nekem.

– *Amit az egyház mond, azzal mindenben egyet tetszik érteni? Vagy pedig vannak olyanok, amit úgy tetszik látni, hogy változtatni kéne rajta. Van ilyen?*

– Van. Hogy például, hogyha több pap volna, jobban tudna az egyház tevékenykedni, mert jobban összefogná a híveket. És többet tudna foglalkozni a gyerekeinkkel. Az egy órás hittanóra az nem olyan nagyon... Ameddig nem lesz több pap, addig nem lesz

olyan egyház, amilyen valamikor volt. Hogy egy esperes mellett volt két káplán. És el tudtak menni több hittanórát tartani, és több nevelésben tudta részesíteni...

- *És a nevelést megfelelően csinálja? A hívek lelki vezetését? Nincs semmi, amit jobban kéne?*
– Nem kéne már változtatni, mert ez elég tökéletes.

„Az ember (...) érzi aztat, hogy valami vezényli...”

5. sz. interjúalany: 61 éves férfi, falusi nyugdíjas munkás; római katolikus

- *Ki kéne fejteni bővebben, hogy miért ezt a válaszlehetőséget választotta. Tehát mit jelent ez a válasz tulajdonképpen, hogy „vallásos vagyok, az egyház tanítását követem”?*
– Hát tulajdonképpen gyerekkoromtól kezdve volt itt egy olyan plébános, aki így a gyerekeket felkarolta – magam is akkor gyerek voltam – és ministrálni jártunk, temp-lomba jártunk állandóan. Szentmisére mentünk vele mindig, és ő tanított bennünket, hogy ember módjára, embereket faragott belőlünk. A vallásosságom tulajdonképpen meggyőződése, hogy tulajdonképpen nélkülül élni nem élhet az ember. Vannak emberek, akik mást vallanak, vannak akik ezt vallják tulajdonképpen, és ez az én meggyőződése: hitet kapok és erőt kapok arra, hogy a mindennapi munkámba tudjak előre lépni.
- *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten létezik”, és miért nincs például kétsége?*
– Tulajdonképpen az ember mindennapi munkája után, mindennapi életben érzi aztat, hogy valami vezényli az embert, így munkájában is, és bármilyen olyan dolgában, amit el kell neki végezni. Én is... hát erőt ad a mindennapi munkámra, és ezáltal ő... Hiszem aztat, hogy van Isten. Meg valaminek létezni kell azért.
- *Tehát végül is ez egy tapasztalat...*
– Tapasztalat.
- *Amit a mindennapok alapján...*
– Na jó, hát nem találkoztunk vele, de tanítás szerint, meg sok minden másban azért az ember csak megtapintja, vagy valami olyan létezik, hogy az ember valamilyen úton-módon egy kicsikét... Erőt ad mindenféle gondolatában is meg munkájában.
- *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*
– Hát erről, ahogy [korábban] mondtam is, hogy olyan pap volt a községben, hogy bennünket úgy nevelt, akik bejártak hozzá, hogy talán még édesanyánk, édesapám se nevelt volt különben... Embert nevelt belőlünk, és lehet, hogy a mostan is annak a hatása az, hogy az ember ilyen... Mert rosszak voltunk mint gyerekek, de úgy nevelt, hogy még mai napig is visszaemlegessük. Nagyon sokszor, és magunkban köszönetet mondunk neki, hogy hát így nevelt, hogy embert faragott belőlünk. És énnekem nem változott azóta a meglátásom, se véleményem, se... Én azóta is, gyerekkoromtól hű vagyok az egyházhoz.
- *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
– Hát a jó lelkipásztor... Hát megvan nekik is tulajdonképpen a mindennapos dolguk, pláne amilyen kevés pap van. Ugye négy községben is... Hát az ő rábízott dolgait: emberekkel való bánásmód, embereknek a tulajdonképpen a nevelése. Mert még ha valaki úgy hogyhívják, hogy egy kicsit hangosabb, oszt akkor egy kis másféle szóval próbálkozik beszélni, ez is mind a lelkipásztori munkához vezet tulajdonképpen, mert mindig járt meggyőzte akkor az embert, hogy nem hangosan, mert megmagyarázta neki, hogy...

– Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...” Itt arra vagyunk kíváncsiak, hogy Ön milyennek látja a mai egyházat? Úgy általános-ságban az igényeket kielégíti-e?

– Igen, a katolikus egyház olyan intézmény, ahol minden embernek tulajdonképpen a következő hetekbe, hogy szokták ezt mondani...erőt merítenek, hogy a következő hetekben és a mindennapi munkába, hát legyen erő, egészsége a munkához, amik soron következnek.

– És a katolikus egyházat Ön milyennek látja? A működését: tehát tökéletesen működik, vagy vannak kisebb bizonytalanságok?

– Hát nem látok én semmit kisebbet, hát az előírásoknak megfelelően tulajdonképpen végzi a megszokott dolgait.

– Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra? Hogy ha van egy társadalmi probléma, úgy gondolom alkoholizmus, hábo-rúskodás, erre az egyház hogyan tud reagálni?

– Hát tulajdonképpen reagál mindenre, mer' olvassa az ember az újságot, meg hogy hívják. (...) Mert ha valaki kérdést tesz fel valamilyen szempontból atyának vagy bár akárkinek, azért valamilyen választ tud rá adni, mindenféle tekintetben. (...)

– Előfordult olyan, hogy az egyház rossz lépést tett, vagy nem nyilvánított véleményt, amikor kellett volna?

– Hát nem vettem észre tulajdonképpen, de attól függetlenül lehet az embernek a háta mögött olyan, mert nem mindent lát, nem mindent hall az ember, nem mindent tesznek be az újságba se, hogy esetleg véletlenül ne legyen egyáltalán valami olyan különös, hogy talán rosszul feleltek, vagy rossz lépést tettek, de én úgy ítélem meg, hogy mindenre úgy elég reagáns válaszokat ad.

„Amint nagyobb lettem, úgy bennem kialakult a meggyőződés...”

7. sz. interjúalany: 21 éves férfi, fővárosi egyetemi hallgató; római katolikus

– Az lenne a kérésem, hogy fejtse ki légy szíves bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, tehát miért azt húztuk alá, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”?

– Tehát azért, mert a második [„magam módján”] választ is megfontoltam, hogy azt húzzam alá, de végül is nem a „magam módján” vagyok vallásos. Úgy is, de igyekszem betartani az egyház által... Tehát misére járok, gyónok, szóval ezeket igyekszem betartani, sőt még bér mátkoztam is, úgy hogy hát én úgy érzem, hogy igen is követem az egyháznak a tanításait. El is fogadom őket. Jó, van amiben nem értek egyet az egyházzal, de én úgy érzem, hogy követem a tanítását.

– Ezt úgy kell értelmezni hogy amivel kevésbé értesz egyet, az nem olyan jellegű ami miatt te úgy érezhetnéd, hogy nem vagy beszélő viszonyban az egyházzal? Tehát kisebb dolgokról van szó?

– Igen, szóval néha van, amikor nem értek egyet velük...

– Tudnál erre példát mondani, hogy mi az, amiben esetleg kevésbé értesz egyet?

– Hát ez most, hú ha, konkrét példát? Szóval néha nem értek egyet velük, szóval néha úgy érzem, hogy jó, hogy az egyház politikál, csak azért nem mindig kell nekik... Szóval az, hogy ugye van pl. a példabeszéd, és Krisztus tanításáról szól, és akkor néha egy-két pap akkor ugye a politikáról kezd el beszélni, holott nem is arról...

- *Szóval vannak papok, akik egy kicsit túlzásba viszik a politizálást tapasztalatod szerint?*
 - Igen, vannak. Szóval jó, hogy néha akarják befolyásolni a hívőket, hogy mondjuk..., de szerintem aki már oda jár, annak már van egy bizonyos politikai meggyőződése. Szóval nem tudom... Az egyház tanításával én egyet értek. Szóval az, hogy ők arra helyezik a hangsúlyt, hogy a család...
- *Légy szíves fejtsd ki a magad szavaival, hogy itt [a kérdőívben] miért azt választottad, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem”?*
 - Hát én úgy érzem..., jó sokan azt hiszik, hogy nem nyilatkozik meg nekik Isten, de – most nem tudok rá konkrét példát mondani – régebben is úgy éreztem, igaz, hogy apró dolgokban, de megmutatta nekem, hogy mégis van. Én soha nem kételkedtem abban, hogy van Isten. (...)
- *És hát a környezet az szintén ebben, az ilyen vélekedésben osztozik, a családi környezet?*
 - Igen.
- *Ezek szerint a barátaid is ezt a vélekedést erősítették benned?*
 - Hát nem, szóval én úgy érzem magam, hogy engem, hogy ha így külsőleg nézném magamat, akkor szóval én vallásosabb vagyok, mint a barátaim.
- *Mondjad már el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*
 - Hát amikor kezdetben ugye anyuék jártak hittanra, meg akkor még, amikor még kisebb voltam, akkor még nem annyira fogtam fel, hogy mi ez. Szóval néha úgy éreztem, hogy ugye anyuék azt mondták, hogy hát akkor most elmegyünk misére, és néha úgy éreztem, hogy én most nem akarok misére menni. De aztán az idők folyamán, szóval amint nagyobb lettem, úgy bennem kialakult a meggyőződés, szóval éreztem, hogy... Szóval egyre erősebbé vált a hitem és később már teljesen magamtól. Szóval idővel lett erősebb. Kezdetben még nem volt annyira erős, aztán ahogy egyre jobban nőttem föl, úgy lett egyre erősebb.
- *Mondtad, hogy barátaid azok nem okvetlenül voltak vallásosak.*
 - Igen.
- *De a szülői ház az nagyon lényeges volt az útnak-indítás terén.*
 - Igen.
- *Légy szíves fejezd be az alábbi mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Szerintem a jó lelkipásztor olyan, amelyik tud hatni az emberekre. És itt, hogy mondjam, jó irányba tud hatni az emberekre. Tehát tud hatni olyan szempontból, hogy... Szóval az a lényeg, hogy tud bánni az emberekkel.
- *Légy szíves fejezd be az alábbi mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...” és most jön a befejezés. Most ebben benne lehet az is, hogy te milyennek látod, meg az is, amilyennek látni szeretnéd. Tehát a befejezésben mind a kettő benne lehet.*
 - A katolikus egyház olyan intézmény amely azért – úgy érzem –, hogy próbál értékeket adni a társadalomnak, és...
- *És mennyire tekinted eredményesnek ezt a törekvését?*
 - Hát sajnos ebben a mai világban nagyon kevesen vannak, akikre hat. Szóval többen vannak, akikre nem. Szóval eredményes, csak inkább azok körében, akik már eleve olyan családból jönnek, hogy katolikus nevelést kapnak, vagy katolikus maga a szülő. Szóval ritkán találkoztam olyannal, akik mondjuk – eléggé triviális példa – munkás családból jönnek (...) és végül is katolikusok lesznek. Szóval, hogy a katolikus egyház hatott rájuk.

– És ez most vajon a kornak a számlájára írható elsősorban, vagy az egyháznak is másképpen kellene...

– Hát lehet, hogy az egyháznak is néha rugalmasabbnak kéne lennie, én nem tudom, de egy nagyobb részt a kornak. A kor nagyon belejátszik, szóval az nagyon befolyásolja.

Hogyan válaszolnád meg, hogy lépést tart-e az egyház a korrallal vagy sem?

– Hát sokáig nem tartott lépést. Aztán később kezdett el foglalkozni magával a társadalmi problémákkal. Tehát ez a – most nem biztos, hogy pontosan mondom a – Rerum Novarum. Szóval én úgy érzem, hogy onnantól kezdve indult el valami az egyházban, ami még nem... Szóval néha úgy érzem, hogy viszont a világ elhalad az egyház mellett. Azért érzem, hogy igen is meg nem is. Azért foglalkozik meg próbál fejlődni, de lehet, hogy olyan emberek is kellenek hozzá. Jó, hogy az egyháznak vannak szabályai, ami bizonyos kööttségeket jelent, szóval nem tudom...

„Isten mindig mellém tett valakit, csak igazából nem mindig vettem észre”

8. sz. interjúalany: 46 éves fővárosi diplomás nő, „főállású anya”; római katolikus

– Legyen szíves, fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”? Tehát, hogy legyen olyan kedves, és indokolja ezt meg, hogy mit jelent az Ön számára ez a fajta magatartás, ami egy ilyen kijelentés mögött van?

– Tehát, amikor én megismerkedtem a kereszténységgel, akkor...

– Ez mikor volt?

– Tehát, ez olyan 13-14 évvel ezelőtt. Előtte az, hogy egyház, nekem nem jelentett semmit. És igazából itt, amikor idekerültem ebbe a közösségbe, akkor azt láttam, hogy itt egy olyan fajta szeretet van az egyház felé a papokban, hogy úgy érdekelt, hogy mi az, ami őket úgy mozgatja? Szóval, hogy honnan van ez a szeretet! És nagyon sok hibát láttam – akár az elmúlt történelemben, akár... Az édesapám az mindig mondta, hogy ő vidéken nevelkedett, és a leggazdagabbak a papok voltak, és gyerekek voltak, tehát sok-sok hibát mesélt nekem az ő életükből, és szóval volt egy fajta képem... De amikor idekerültem, akkor ez teljesen megváltozott. És azt kérdeztem, hogy... Tehát körülbelül láttam, hogy hogyan létezik az egyház most Magyarországon, vagy akár itt nálunk, hogy mennyi sebe van, hogy miket hordozunk... És lehetséges, hogy volt bennem olyan érzés, sőt, biztos, hogy volt bennem olyan, hogy valamit másképpen csinálnék. Vagy nem értettem egyet. Akár most is van olyan, amit úgy gondolok, hogy nem így csinálnám. De szóval elfogadom, mert borzasztóan fontos, hogy én együtt lássam azokkal az emberekkel, akik a vezetőim. És hiszek abban, hogy megvan az a kegyelmük, hogy... Tehát, hogy ha nem is jól döntenek, de hogy ha megmaradok velük egységben, s nem alakítok egy külön csoportot, akkor ez tovább megy. Hiszek abban, hogy az egyház Jézus által alapított, és hogy ő benne van ebben az egyházban. Tehát nem követhet el olyan hibákat, ami... Tehát mindig lesznek hibák. Ez az emberi oldal. De hogy bent megvan az isteni oldal, mindig ezt próbálok nézni, és... Tehát ez nekem nagyon fontos, hogy... Szóval, akkor szétszakad az egyház. És az egyház az egy, egynek kell lennie. És ha mindenkinek a... , tehát a hibákat nézzük, a más vélemény, akkor sok kis csoportosulás lehetne, és... Szóval úgy érzem, hogy itt a kis közösség is olyan, mint egy kis egyház. Tehát, hogy itt is sok kicsi csoport működik együtt – együtt és nem külön-külön –, és ez, ugyanez a nagy egyházban is. Tehát én így szeretném segíteni a nagy egyházat.

– Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincsen kétségem”!

– Hát, ha most mondjuk az anyagi világot nézem, ami egyáltalán körülvesz bennünket..., szóval ez a rendezettség az anyagi világban, tehát úgy látom, hogy úgy nem lehetett, hogy ezt valaki ne hozta volna létre, és rendezte volna így össze. Akár a Föld, a Nap, a nappalok, a csillagok, bolygók, akár az állatok, az állatvilág, a hegyek – szóval bármi, ami az anyagi világ... Az ember pedig – néhány éve érzem ezt –, hogy minden emberben vágyak vannak, tehát annyira a szeretetre vágyunk, annyira birtokolni szeretnénk, vagy annyira szeretnénk tudni egyre többet, és hogy vágyunk az örökéletre. S akkor, szóval úgy érzem, hogy emberileg nincs megoldás. Tehát hiába szeretnek, mégis többre vágyom. Hiába, eljutok egy tudásszintig, annál jobban érzem, hogy mennyit nem tudok. Vagy az életnek... Tehát az ember szeretne élni. Tehát úgy érzem, hogy mindenképpen kell lenni valakinek, akik ezeket a vágyakat belénk oltotta, és azért, hogy megtaláljuk őt. És ez csak Isten lehet. Szóval, hogyha beszélgetek így az emberekkel, akkor azt látom, hogy az ő beszélgetésükben is benne van Isten, mert minden örömben, minden panaszban, fájdalomban. Szóval ott van az, hogy az örömben, hogy de jó, a fájdalomban meg a hiány, és pont az a vágy, hogy nincs kétségem afelől, hogy létezik Isten. Csak mindenkinek más az útja, hogy megtalálja.

– És mit szól ahhoz, hogy milyen sok ember él Isten nélkül? Ez az Ön hitét nem zavarja?

– Én is Isten nélkül éltem, én sem hittem. Csak próbáltam jó lenni, megtartani azokat az emberi értékeket, törvényeket, amire az apukám tanított, és elvárt tőlem. De hát azt hiszem, hogy ez is hozzátartozik Jézus szenvedéséhez, az elhagyatottság... Tehát ez a hiány, hogy emberek élnek Isten nélkül, és az, hogy ennél jobban érzem a felelősségemet. Egy ideig, amíg én elkezdtem hinni, akkor olyan örömben voltam, hogy engem..., hogy csak a magam öröme volt. És nem figyeltem másokra. És egy idő óta érzem azt, hogy ezt tovább kell adni, ezt az örömet. Tehát valahol fáj, és valahol azt érzem, hogy ha Isten bennem van, akkor... Tehát, hogy ne megtéríteni akarjam ezeket az embereket. Lehet, hogy emberileg azt szeretném, hogy legyetek boldogok, és hogy Isten boldoggá tesz benneteket... Hanem hogy én éljek egyre jobban Istenben, és akkor valahogy ez... Szóval alakulunk. Nagyon alakulnak az emberek, és a férjem is. Ő nem hívő, de a szeretetet megérzi. Azt a más szeretetet, tehát ami belőlem Isten által jön. És nem az a régi szeretet, ami felelősségből, vagy egyszerűen belém nevelt értékekből táplálkozik.

– Ahogy elmondta, nem volt mindig hívő. Szeretném megkérdezni, hogy a hit, amikor „megjött”, akkor teológiai, elméleti oldalról indult meg, vagy pedig a felebaráti szeretet, tehát az gyakorlat irányából? Melyik volt az erősebb, akkor, amikor hinni kezdett? Tehát az elméleti belátása annak, hogy kell léteznie Istennek, vagy pedig a hétköznapi életben látta az embereknek a szeretetre való kiéhezettségét, és inkább ez indította Önt a hit felé?

– (...) Ha végiggondolom az életemet, mindig állt mellettem valaki, aki keresztény volt. De én nem tudtam, hogy keresztény, csak azt, hogy más. Valami miatt más. És amikor tanítottam, akkor volt egy kolléganőm, aki azt mondta, hogy a legtöbb, amit adhatsz a gyerekeidnek, az a hit. És, hogy írasd be őket hittanra. És mondtam: de hát én nem hiszek! És egy olyan paphoz kerültem, akinek ezt elmondtam, hogy én nem hiszek, de én nagyon szeretem ezt a valakit, és számomra vonzó az ő élete, az ő ereje. És, hogy szeretném a gyerekeimet beírni hittanra. S akkor azt mondta, hogy jó, de akkor te is jársz velük együtt. Szóval ez az egy év, amíg oda jártam a gyerekekkel, valahogy azt éreztem, lényegében a pap hatására, az ő... Ami benne volt szeretet az Isten iránt, tehát az, amit ő továbbadott nekem. Tehát ez volt az első...

– Ez mikor volt?

– 84-ben, tehát 13 évvel ezelőtt.

Arra szeretném megkérni, hogy annak ellenére, hogy itt már néhány eleme a múltnak szóba került, legyen kedves összefoglalóan mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya hogyan alakult, hogyan változott az idők folyamán? A szülői háztól kezdődően talán...

– Hát az édesapám, ő katonatiszt volt, és az édesanyám vidékről került föl. Úgyhogy nem kaptam vallásos nevelést. Ami így Isten-élményem, az 14 éves koromban, amikor az édesanyám meghalt, akkor az apu mondta, hogy ha Isten létezne, akkor nem engedné. És valahogy ez volt bennem, hogy igen, ha Isten létezik, akkor hogy maradtunk mi árvák? És aztán végül is volt egy olyan érzésem, amikor mentem iskolába, hogy valaki mégis létezik, annak ellenére, hogy nagyon fáj az, hogy elvesztettem az édesanyámat. Aztán keresztanyám nagyon szeretett volna Isten felé vezetni, de valahogy olyan úton, ami... Tehát nem amit most élünk, hanem egy kicsit úgy kötelességből, és egy kicsit rámerőszakolva Istent. És volt egy zsidó barátom, és erre emlékszem, hogy mondta a keresztanyu, hogy hát ők feszítették Jézust keresztre, és hogy hogy barátkozhatsz egy zsidóval? És ez egy olyan kérdés volt bennem, hogy valaki, akit szeretek, és zsidó... és miért van különbség, és hogy hogy van ez a hit, és egyáltalán a kereszténység és Isten? És akkor 19 éves koromban elkezdtem dolgozni, és olyan valaki mellé kerültem, aki mélyen keresztény ember volt, és ő teljesen más úton... Szóval most is úgy bennem van, hogy annyira szeretett ott mindenkit, hogy nagyon megkapó volt az élete számomra. Nagyon szerettem volna olyan lenni. S akkor jártam a Ferenciek terére – Szentendréről jártam dolgozni – és minden reggel elmentem, és ott ültem a templomban, és azon imádkoztam, hogy higgyek. De szóval ez nem így működik, hogy...

– *Ilyen nagy volt az elszánás magában? És ennek ellenére sem sikerült...?*

– Igen, csak azt hiszem, hogy azt nem értettem, amit most már értek, hogy biztos, hogy van egy ilyen fajta megtérés, hogy az ember nagyon akar, és hosszan, és kitartóan... De, hogy ahhoz tennem is kell valamit. Szóval itt azt értettem meg, hogy úgy találok Istennel, hogy elkezdtem odamenni ahhoz az emberhez, aki nekem nehéz. Vagy bocsánatot kérni valakitől, akitől nagyon nehéz. Vagy felemelni egy telefont és... És ez már mintegy olyan találkozás volt Istennel. S az egyház, hát amit már meséltem, hogy nem volt jó képem az egyházzal, nem hittem abban, amiben itt most hiszek. Tehát hogy a papok azok az egyházért vannak, a világiakért, Jézusért. Tehát ez volt bennem, hogy gazdagok, meggazdagodnak, nem erkölcsösek, nem tiszták... Tehát, amit hallottam, hogy vizet prédikálnak, és bort isznak. Szóval itt találok ezzel, hogy... tehát, mint az őskereszténységben lehetett így, mint amit itt nálunk F. atya – és a többi pap, akit ismerek – közvetít. Még akkor is, hogyha vannak hibák, de hogy hinni a tisztaságban, a szeretetben, megbocsátásban, újrakezdésben...

– *És hogyan sikerült megtérnie?*

– Hát az első az, amikor egy papon keresztül ezt éreztem. Utána egy ideig – ezt a papot elhelyezték – és akkor... Tehát Isten mennyire nem volt számomra egy személyes, csak egy távoli Isten... Tehát hittem azt, hogy létezik – azt hiszem, hogy ennyi volt a hitem, amikor először megtértem, hogy létezik –, de hogy Ő olyan, akivel az ember örök kapcsolatban lehet, hogy köztünk lehet, hogy bennem élhet, hogy a másikban élhet, ezt én nem tudtam. És jártam egy ideig misére, amikor például elkerült onnan, és egy új plébánosunk lett, aki úgy jött ki a templomból, hogy köszönni nem lehetett neki... Tehát ennyire gyenge volt a hitem. S akkor, amikor ide kerültem, akkor ezzel találok, hogy...

hogy éld a hitedet. Tehát egy teljesen új szemlélettel, és..., és akkor Isten más lett nekem. Szóval most, hogy hittanra járok, meg hittant tartunk, szóval így minden más. Tehát úgy érzem, hogy egyre többet megért az ember ebből a titokból, csak nagyon akarni kell Istent, és... Ez a Szentlélek is, hogy most elkezdtük... Egy kicsit távoli még, de... Tehát, hogy cselekedni kell, úgy érzem, és akkor Isten tényleg kinyilatkoztatja magát, hogyha másképpen szeretünk. Nem emberi szeretettel, hanem... Akkor is, ha nehéz. És ez most, már úgy érzem, hogy ez egy más hit, mint ami akkor volt, amikor először megtértem.

– *Már részben válaszolt is arra, amit még szerettem volna megkérdezni, hogy voltak-e emberek, akik befolyásolták az Ön valláshoz való viszonyát? Tehát mondjuk, az említett papokon kívül, és azon a kollégán kívül, akit – ha jól emlékszem – még fiatal pedagógusként tisztelt, voltak még barátok, családtagok? Meg hát a keresztnamáján kívül, voltak-e még olyanok, akik befolyásolták Önt ezen a téren?*

– Hát valaki majdnem mindig volt mellettem, így visszagondolva. Tehát volt egy olyan barátnőm, aki keresztény volt, és hetente jártunk kirándulni, és mindig mondták, hogy sietnek haza vasárnap. Csak nem tudtam, hogy miért sietnek haza. És akkor a kapcsolattunk úgy alakult, hogy... tehát, hogy megtudtam, hogy keresztény. És éreztem benne a másságot. Tehát ő mondjuk úgy 10 évig volt a barátnőm. Akkor volt ez a főnököm, még fiatal koromban, aki szintén keresztény volt. Szóval egy derű volt benne, egy öröm, egy béke. Tehát, hogy több volt benne, mint bennem. Tehát lényegében Isten mindig mellém tett valakit, csak igazából nem mindig vettem észre. Vagy úgy mástól vártam azt, hogy más lép helyettem.

– *Azt szeretném most kérni, hogy fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...” Magyarán mondvá, milyen a jó lelkipásztor?*

– Hát a jó lelkipásztor, az szereti Jézust, Őt közvetíti, mindenkit megpróbál szeretni. Tehát úgy szeret, hogy az ember azt érzi, hogy mindenkit szeret. Hogy köztünk él, hogy nem több nálunk, hanem egy velünk, hogy egységben gondolkodik velünk, meghallgat minket, együtt dönt velünk, együtt tervez velünk. Hiszi azt, hogy a világiak is az egyházat építik. Halad a korral...

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...” Annyit segítségül, hogy hát mondhatnám azt is, hogy szervezet. De az egy picit talán még profánabb lenne. Milyennek látja Ön ezt az egyházat, és milyennek szeretné látni? Mindez megszólalhat a mondat befejezésében.*

– Hát szóval bennem remény van. Egy nagyon nagy remény, nem tudom, hogy jó-e a válaszom. Járok teológiai napokra, és 91-től több éven keresztül, és látom azt az óriási változást a papokban. Tehát nem tudnám azt mondani, hogy az egyház megmerevedett. Van benne merevség, (...) de mégis, akiket én ott látok, azt a 200-250 embert, akár világiak és akár papok, szóval ők az egyházért és a megújulásért vannak ott. És ez engem egy nagy reménnyel tölt el. Tehát nekem, számomra benne van ez a megújulásba vetett hitem, amikor azt hallom, hogy az egyház... A sebek, az pedig... azok lesznek, és vannak. De... Tehát olyan intézmény, amely a keresztényeket gyűjti össze, amelyben Jézus él, és ebben hinni és cselekedni, és segíteni, hogy éljen tovább.

– *Természetesen nem én ítélem meg azt, hogy Ön jól válaszolt, vagy nem jól válaszol. S egyáltalán nem az a célom, amikor felteszek ilyen kérdéseket, hogy mindenáron kritikát szeretnék hallani, hanem a véleményét szeretném megtudni, és Ön ezt elmondta. Mivel én úgy érzem, hogy Ön egy olyan véleményt mondott el, amely bensőleg is nagyon az Öné, ezért csakis jól válaszolhatott. Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egy-*

ház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?

– Hát lehet, hogy talán nem az egész egyház, de hogy léteznek mozgalmak, lelkiségek, közösségek, amelyek próbálnak választ adni a kor kérdéseire, vagy próbálják megoldani. Tehát azt érzem csak, hogy egy test vagyunk és ahol születik ez a megújulás, szóval... ez az egész egyházat átjárja. Csak ez nagyon lassú folyamat...

„...Ha nem is érték mindenben egyet az egyház tanításával, azért tiszteletből ezeket megtartom...”

9. sz. interjúalany: 21 éves, Budapest környéki nagyközségben élő, de fővárosban dolgozó titkárnő; római katolikus

„Legyél szíves, fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”!

– Hogy miért? Hát azért gondolom magam vallásosnak, mert hiszek Istenben, és ha nem is érték mindenben egyet az egyház tanításával, azért tiszteletből ezeket megtartom. Legalábbis igyekszem megtartani. Gondolok itt ilyenekre, hogy bűnbánati napokat megtartom, tehát pénteken nem eszem húst. Vagy ha igen, akkor többet imádkozom helyette. Vasárnap eljárak misékre, hittanórákra, ilyenekre...

– És mit jelent neked a vallás az életedben?

– A vallás? Az egy életmód. Az egy életvitel, egy felfogás, és minden ilyen szempontból nézek, és élek át az életemben. Tehát, hogy másképp élek meg egy ünnepet, meg úgy általában a hétköznapijaimat, meg az emberekkel való kapcsolataimat is másképp ítélem meg, és...

– Mindig jelen van ez a vallásos életmód? Tehát mindenre...?

– Inkább nem az életmód. Tehát nem azt mondom, hogy mindig arról beszélek, hogy Isten így, Isten úgy, vagy az egyház... Hanem valahogy a hozzáállásom... valahogy úgy humánusabb vagyok. Mert most már azért elég sok ember szerintem önző és egoista. Tehát mindenki csak magára gondol. Biztos, hogy én is elsősorban, de azért én valahogy bele tudom élni – én így gondolom – mások helyzetébe magamat, s ahol lehet, ott segítek.

– Fejtsd ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs semmi kétségem”!

– Hát, mert már többször megtapasztaltam. És ha valaki valamit megtapasztal, azt gondolom, hogy akkor azt már úgy magáénak tudja. Van úgy, hogy nem érzem, de a tudatomba már teljesen beépült, hogy van Isten. És ez nekem olyan természetes, hogy Ő van, és mindenhol körülvesz.

– S tudnál említeni egy pár olyan eseményt, amikor jelen volt életedben Isten?

– Amikor jelen volt? Hát többször volt már olyan, hogy valamit nagyon szerettem volna, de igazából nem volt értelme. Tehát így az egyház szerint, ők úgy mondják, hogy világi dolog. Tehát nem az örök boldogság feltétele. Tehát nem szükséges ez az embereknek, ez csak azért van, hogy elcsábítsa. Tehát, hogy bűnre csábítsa az embereket. Ilyen pillanatnyi örömek, amik igazából nem határozzák meg az életét az embereknek, inkább csak ilyen folyóssá teszik. Na és akkor ilyen dolgokat szerettem volna nagyon. Vagy lehet, hogy nem ilyen világi dolgokat, hanem akármilyen, más dolgot, aminek nagyon örültem volna... És annyira akartam, hogy nem is tudtam másra figyelni, mindig csak ez járt a fejembe'. És aztán rájöttem, hogy ez nekem igazából nem kell, mert nem fog boldoggá

tenni. Mert csak a vágy hajt, és ha megkapom, akkor már úgysem lesz érdekes. És lemond-
tam róla, le tudtam róla mondani. És mindig, amikor lemondtam róla, megkaptam.

– *Légy szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod min-
dig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Hát amikor kicsi voltam, akkor egyáltalán nem volt semmilyen kapcsolat, sem az egyházzal, se vallással, se Istennel...

– *Szüleid nem íratlak be...?*

– Nem, nem is voltam megkeresztelve nagyon sokáig. Nem tudom már pontosan, hogy mi volt ennek az oka, mert szüleim... hát azt nem mondanám, hogy vallásosak, de meg vannak keresztelve. És azért például nagyobb ünnepekkor megtartják... Tehát, ha nem is mennek el templomba, de azért karácsonykor szoktak imádkozni – legalábbis apu igen. Talán azért nem voltam megkeresztelve, mert anyu református, apu katolikus, s nem tudták eldönteni, gondolom én. De ezt így már nem lehet megállapítani. És aztán úgy kerültem az egyházba, hogy a bátyám kezdett érdeklődni a vallás iránt, de hogy hogy, azt már nem tudom. Csak azon kaptam magam, hogy én is mentem vele a hittan-órára, és akkor egy idő után, amikor már többet tudtam róla, s tetszett, akkor megkereszteltek. De akkor már vagy 15–16 éves is lehettem.

– *Akkor te azt átgondoltad, hogy te azt akarod? Vagy mi volt, amiért te azt akartad?*

– Nem, nem tudom ezt megmondani. Valahogy úgy vonzott.

– *Belülről érezted?*

– Igen, egy ilyen indíttatás. De nem tudtam konkrétan megfogalmazni, csak éreztem, hogy oda kell mennem. Hát... és aztán ott maradtam. És akkor már észre sem vettem, és már minden nap misére... illetve minden vasárnap misére jártam, meg karácsonykor. Meg hát olyan... hát az egész közösséggel egybeforrtam. Mondjuk, a közösséggel való kapcsolat, ott azért mindig változik, mert...

– *Tehát a barátaid járnak oda?*

– A volt osztálytársaim? Azt nem mondhatnám, hogy akkor ők voltak a barátaim inkább. Mert akik a barátaim voltak, azok nem jártak templomba akkor. Aztán persze később ezek az emberek, akikkel megismerkedtem, később a barátaim lettek, nyilvánvaló. De nem azért mentem oda, hanem a bátyám volt az, aki miatt elmentem.

– *Fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*

– Az életével mutat példát másoknak. Prédikálni is tud, de inkább példát mutat.

– *Tehát fontosnak tartod, hogy úgy éljen, amit prédikál?*

– Persze, mert hát mondjuk, az hogy néz ki, hogy valaki a szegénységről beszél, meg az erényekről, és akkor erkölcstelen életet él. Hát Jézus is azért jutott a keresztre, mert példát mutatott az embereknek. Hogyha védekezett volna, vagy megtagadta volna önmagát, akkor lehet, hogy nem jutott volna a keresztfára, de akkor nem is élt volna úgy, ahogy tanította.

– *Légy szíves, fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Olyan intézmény, ami összefogja a katolikus keresztény embereket, és egy nagy közösséggé formálja őket.

– *S milyennek látod ma az egyházat?*

– Azt gondolom, hogy egy kicsit konzervatív. Tehát nem halad megfelelően a kor szellemével. Egy-két dologban elmaradottnak tartom. Én azt gondolom, hogy nagyon ragaszkodik, és bizonyos mértékben csökönyös, nem akar engedni valamiből. Hát van amikor

engedékenyebb, de... Sok mindenben egyet értek vele, de vannak olyan dolgok, amikben szerintem én – hát ha lehet olyat mondani – felvilágosultabb vagyok.

– Mondjad el, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?

– Hát nagyjából elmondtam az előbb ezt.

– Nem tudnál említeni egy pár olyan dolgot, amiben nem halad a korral?

– Hát egy-két... Ugye a tízparancsolat az egyik alapvető..., hogy ez nem változik. Bár ezt sem tudom annyira átérezni, hogy ez a legeslegfontosabb. Például a VI. parancs, ami ugye sok fiatalnak problémát okoz – a nemi kapcsolat tanítása – a házasság előtt, illetve a házasságon kívül. Hát én azt gondolom, hogy nem lehet úgy összeállni egy emberrel, hogy nem ismerem meg teljes mértékig. Nem tudok igent mondani nyugodtan valakinek, akit nem ismerek. Hát nem tudom, hogy vele akarom-e leélni az életemet, mert még kiderülhet akármilyen is róla. Én inkább csak arra korlátoznám ezt, hogy az érzelem nélküli szexualitás nem... Nem is az, hogy tiltanám, mert azt nem lehet megtiltani. Azt elfogadom, hogyha valaki szerelemből, valakivel érintkezik szexuálisan... De csak így a vakvilágban, ahogyan ezt most nagyon sokan csinálják, ezt én nem tudom elfogadni.

„Édesanyám és édesapám is rendkívül vallásosak voltak, így is neveltek”

12. sz. interjúalany: 62 éves, dunántúli megyeszékhelyen élő nyugdíjas technikus; római katolikus

Legyen szíves fejtse ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta, magát, amelyet választott?

– A fenti kérdésnél?

– Igen, a „vallásos vagyok, az egyház tanítását követem” válaszról van szó.

– Hát a szülői házat tekintve mindkét szülőm, édesanyám és édesapám is rendkívül vallásosak voltak, így is neveltek. Ez még arra az időre esett, még a 45-öt megelőző tíz évre. Amikor kissrác voltam, a 45 utáni rendszerben is ez folytatódott, legfeljebb kifejtett a világ egy más beállítottságra, egy más mértékre. De ez meggyőződésemm maradt. Kissrác korunkban ministráltam, gyakorlatilag is űztem a vallást, hát még az az igazság, hogy még a kommunista rendszer alatt is hát én csak szép csöndben eljártam templomba. (...) Ez van.

– Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik...”?

– Hát... végtelenül leegyszerűsítve csak azt tudnám mondani, hogy egyszerűen az nem létezik, hogy ebben az óriási világegyetemben ne legyen egy Valaki, aki hát az egészet összefogja, irányítja. Ha most az embereknek döntő többsége hisz abban, hogy a világegyetemen vannak bolygók, ahol értelmes lények éltek (s ezt én is hiszem), akkor miért ne lenne pont valaki, aki mindennek fölött áll, és hát aki a kezdetet és a véget összefogja. Szóval én ezt akármilyen nehéz fölfogni, és hát az embernek nyilván vannak olyan gondolatai, amikor az egész egy kicsit megzavarodik. Meg hát a vallásban sok olyan pont van, ami bizonytalan és szándékosan homályba burkolt...

– Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán? Tehát a szülői háztól kezdve...

– Hát, ahogy már korábban is erről szó volt, gyerekkoromtól kezdve folyamatosan, egész felnőtt, illetve jelen koromig egyformán, egyöntetűen... Azzal a közbeszúrással, hogy hát az előző rendszerben voltak ilyen időszakok, amikor hát bizony mélyen hallgatni és tagadni kellett – ez az embernek egyszerűen létszüksége volt –, de ez belülről, szóval tényleg akármilyen nagyképpően hangzik, belülről semmi mást nem éreztem.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Jaj, de banális! Hát a jó lelkipásztor, ha pl.: egy fiatal közösség iskolás gyerekekre, akiket nevel, akiknek hittant tanít, életével kell példát mutatnia. Ha az abszolút erkölcsi tekintélyt tud a gyerekek között szerezni, mint valamikor nekem voltak olyan tanárait, akikre csak föl lehetett nézni. És semmilyen rosszat nem tudtam volna soha feltételezni róluk. És hát ehhez egy olyan embernek kell lenni, aki ezt önmagának ki tudja érdemelni.

– *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Amely elsősorban az emberiség mentális nevelésére, a lelki kultúrák ápolására hivatott az Isten tízparancsolatán keresztül. Tisztességes nevelési szempontokat tűz ki maga elé, segít a rászorultakon, rendkívül humánus szervezet. Mégis hát az élet minden fázisában – a születéstől a halálig – jelen van, hát szükség szerint bátorítja, vagy felkészíti valamilyen eseményre a....

– *Mondja el legyen szíves, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korrallal, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Hát az az igazság, hogy tulajdonképpen egy rendkívül merev szervezet, öntudatosan, szándékosan. Kevés politikai szervezet vagy bármi mást tudnák elképzelni, ami egyáltalán fennmaradt, évszázadokon keresztül ennyire változatlan tudott maradni. Tehát a Bibliában lefektetett törvények, szabályok szerint évszázadokon keresztül tevékenykedik, és hát bizony néha rugalmasabbnak kellene lennie... Hisz voltak – közismert – a középkorban rendkívül szélsőséges kilengések, boszorkányégetések.... De valószínű helyes, hogy elég merev és elég nehezen változtat a szabályokon, hisz a mai napig is – legyen az születésszabályozás vagy bármilyen dolog – ki tudná megmondani, melyik a helyes álláspont? És jobb, ha talán ebben egy kicsit visszatartó ereje van, és kevés van rajta kívül, amelyik szervezet ennyire jó értelemben visszatartó erővel rendelkezik.

„...Az emberi természetben benne gyökerezik az istenhit”

18. sz. interjúalany: 56 éves férfi, fővárosi tervezőmérnök, római katolikus

– *Legyen szíves, fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, melyet választott. A választott kategória: „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”. Ugye mindez azzal a kitételrel történt, hogy némi fenntartással...*

– Így van, némi fenntartással, ugyanis a némi fenntartás alatt értem azt, hogy a vallásos, de kényszerűségi okokból elvált embereknek az újbóli házasságra való lépésével kapcsolatban vannak fenntartásaim. Én itt kénytelen vagyok elfogadni a vallásnak ezzel kapcsolatos álláspontját, de megmondom őszintén, hogy nem értek egyet vele. Bővebben nehéz ezt kifejezni, de vannak olyan esetek, amikor az ember a körülmények által determinált helyzetben nem tud úgy lépni, ahogy szeretne, és kvázi ez szinte maga után vonja azt, hogy beleütközik a vallás előírásaiba (...).

– *Ilyen kétség nem áll fenn – mondjuk – az egyház abortusz-állásfoglalásával, vagy mondjuk a papi nőtlenséggel kapcsolatban?*

– Az abortusszal kapcsolatban azért nem, mert elviekben még lehetne, de gyakorlatban úgy érzem, hogy engem ez már nem érint. A papi nőtlenséggel kapcsolatban megint csak olyan van, amit az előbb is emlegettem: kénytelen vagyok elfogadni, mert az egyháznak ez az elve, ez a előírása, de a cölibátust idejétmúlt dolognak tartom. És meggyőződésem az, hogy ha a katolikus vallás is engedné a papok nősülését, sokkal több jó pap maradna meg papnak, és sokkal több pap is lenne, mert sokkal többen választanák ezt a hivatást.

– *Kérem fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten létezik és efelől nincs kétségem!”*

– Hát azért választottam ezt, mert egyrészt – a tanult hitem alapján – már ez az emberi természetemben benne gyökerezik az istenhit. És én ezt elég lényegesnek tartom, mert ha az a tapasztalatom is, hogy ha valaki idős korban kerül közel Istenhez, sokkal nehezebben tudja elfogadni Isten létét. Másrészt úgy érzem, hogy a szellemi színvonalam egy olyan fokon van azért, hogy értelmesen elgondolkozva az emberi léten, a világ létén, a Földnek és a naprendszernek a világmindenségbe elfoglalt helyzetén, itt csakis arról lehet szó, hogy egy hatalmas, értelmes Lény kell hogy álljon mind emögött. Hogy egyesek ezt nem Istennek nevezik, az az ő dolguk. Én ezt Istennek fogom fel, és Istennek tulajdonítom a világmindenség létezését olyan módon és olyan formában, ahogy van.

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán! Tehát kezdve a szülői háztól, a barátokon keresztül...*

– Hát nem tudom, hogy más ezzel hogy volt, de az az érzésem, hogy a legtöbb ember úgy van vele, mint én: azok, akik vallásos családban nőttek fel és vallásos indíttatást kaptak, természetsszerűleg gyerekkorában már közel áll hozzá az Isten. Aztán mikor az értelme kezd nyiladozni, akkor nagyon sok embernek meginog a hite. Ezt én szerencsésen túléltem. Nekem, úgy érzem, hogy a hitem az bár nem is mindig egyforma mélységgel, de megvolt. És az ember az általános műveltség megszerzése után eljut egy olyan pontra, amikor értelemszerűen látja be az Isten létét, és attól kezdve viszont úgy érzem, hogy stabil az istenhit, mert hogyha egyszer értelmével eljutott odáig, hogy kell, hogy legyen Isten, és kell hogy itt álljon közöttünk meg felettünk meg mellettünk, ettől kezdve számomra elég szilárd volt Isten.

– *Nem volt olyan családi tragédia sem, ami...*

– Voltak, értek kegyetlen családi tragédiák, de én mindig föl tudtam úgy fogni, hogy ennek is megvan a maga magyarázata. De nem biztos, hogy én ezt most úgy látom. Vagy nem is biztos, hogy én be fogom látni annak valódi okát, hogy ez a tragédia miért kellett, hogy bekövetkezzen. Vagy majd később esetleg rátalálok arra, hogy ez azért volt, mert hogyha nem így történik, akkor mi történt volna más, és az még más tragédia, vagy nagyobb tragédia lehetett volna. Szóval föl tudtam így fogni az engem ért csapásokat, hogy ez vagy egy próbatétel az én számomra, és akit az elvesztés kapcsán úgy éreztem esetleg, hogy hát most miért kellett neki elmennie, annak is nyilván megvolt a magyarázata. El tudom fogadni. Azt, amit az egyszerű emberek mondanak, hogy az Isten adta, Isten elvette, áldassék az Úr neve.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Hát ezt sokféleképpen lehetne befejezni, mert egy jó lelkipásztor közel áll a nyájhoz, egy jó lelkipásztor megérti az embereknek a problémáját, azt hiszem bármelyik, amelyiket mondtam, jó befejezés.

– *Lehet bővebben is, tehát nem csak egy mondatban, akár a feladatáról...*

- Jó, az én számomra egyértelmű, de nem biztos, hogy mindenki számára az – tehát a jó lelkipásztor az nem csak pap. A jó lelkipásztor természetesen az egyházi szertartásokon ott a papi mivoltában jelenik meg, de utána úgy érzem, hogy tökéletes emberként a híveivel emberi közelségbe, kapcsolatba tud kerülni, és vezető egyéniséggé tud válni úgymond a mindennapi életben is. És nem csak akkor van velük kapcsolatban, amikor ő az oltárnál van és a hívek a padban, hanem bárki számára bármikor elérhető, megérti az emberi problémákat, segítőkész. Én szerintem ez egy jó lelkipásztornak a kritériuma.
- *Talán újra kötekedésnek hangzik, de a hívek számára mindig elérhető és a számunkra mindig rendelkezésre áll, akkor megint nem igazán lehet családja, illetőleg, ha már felesége van és gyermekei, akik ugyanolyan igényt formálnak a vele való kapcsolattartásra.*
 - Na most, a hívei számára mindig elérhető, azt olyan értelemben is elérhetőnek lehet tekinteni, hogy ha valakinek valamilyen problémája van, akkor nem rögtön leül vele beszélgetni, hanem megkeressük azt az időpontot, amikor erről tudunk beszélni. Jó, azzal együtt, hogy neki nincs családja, de éppen a bátyámnál láttam ezeket a dolgokat, hogy nekik is volt magánéletük, voltak olyan dolgaik, amiket intézni kellett, akár jogosítvány-meghosszabbítás, vagy valami, tehát ő sem ülhet állandóan a plébánián és várja, hogy na most toppan be a hívem. Úgynevezett plébániai órák (nem félfogadás, mert az túl ridegen hangzik), de ott is bizonyos elvárása a hívei felé minden papnak megvan. Hogyha lehet, akkor lehetőleg ebben az időpontban jöjjenek. Na most, hogyha nem akkor jön, mert valami más, sürgős intéznivaló van... Találkoztam már olyan pappal, aki nem szívesen állt szóba az emberrel, de ez a ritkább. A többi azért, a jó pap kategóriájába tartozók, vagy elnézést kért, hogy most éppen ezért nem érek rá, de jöjjön vissza ekkor vagy akkor. De megtalálta a módját, hogy szóba álljon az emberrel.
- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Amely azért van, hogy az embert az Istenhez elvezesse.
- *Tehát ezt a funkcióját meg is valósítja?*
 - Megvalósítja, igen. Hogyha az ember is akarja, akkor az egyház meg tudja valósítani ezt a funkcióját.
- *Kérem mondja el, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Hát itt úgy érzem, hogy nagyon konzervatívan viselkedik az egyház, egy kicsit valahogy modernebbé kellene lennie. Nem azt akarom én ezzel mondani, hogy nem értek egyet az egyháznak a mostani hierarchiájával, de az az érzésem, hogy ráférne némileg modernizálás az egyházra. Az abortusz kérdésében, amiben sokan várnának az egyháznál egy lényeges álláspont-változást, azzal nem értek egyet, a papi cölibátus eltörlésével például egyetértek. Tehát vannak olyan dolgok, amikben – úgy érzem – az egyháznak is egy kicsit jobban oda kellene figyelnie azokra a kihívásokra, amiket a világ mostanában ad a fiatalság felé. És például az is, hogy a fiatalokat egy kicsit másképpen kellene megfogni. Most, hogy megtörtént a rendszerváltás és a cserkészlet is ismét élő mozgalommá válhatott volna... Hát olyan alapokon akarták a cserkészletet folytatni, ami egy 50 évvel ezelőtti állapotnak felel meg, és a mai fiatalságot ilyen formában a cserkészlet már egyszerűen nem érdekli. És ennek szinonimájára van nagyon sok olyan dolog, amit az egyház tudna másképpen is csinálni, attól még megmaradna katolikus egyháznak, és betöltené azt a funkcióját, hogy az élő Isten tanítását adja az embereknek, de valahogyan egy kicsit másképpen kellene csinálni. Jobban megfelelni a tévének, a rádióknak, meg az egyéb kihívásoknak, mert meg tudna felelni ezeknek az egyház, csak egy kicsit valahogy jobban oda kellene figyelni rá.

– Na most itt a cölibátussal kapcsolatban mondtad, hogy nem éppen naprakész az egyház. Sokan úgy gondolják, illetőleg ez is egy vélemény ezzel kapcsolatban, hogy így az az ember, aki ott áll a nyájnak az élén, az minden energiáját a híveire fordítja, illetőleg minden energiája az övék, és minden szeretete az övék. Míg mondjuk, ha lenne neki egy felesége, esetleg gyermekei, akkor éppen azokat hanyagolná el, akik rá vannak bízva.

– Ez lehet, viszont vannak olyan dolgok, amit jobban meg tudna érteni a többi ember életében, hogyha ő is átélne esetlegesen azokat a problémákat.

– Itt arra gondolsz, hogy gyóntatni...?

– A gyóntatószékben találkozhatna olyan esetekkel, amit másképp látna, hogyha neki is lenne családja, és neki is lennének olyan kööttségei, ami a nem papi embereket szorítja.

– Itt nem gondolsz arra, hogy ő mint tiszta ember, ebben a problémában talán az eredeti isteni hitéletet tudja mondani a gyóntatószékből, illetőleg azt a feloldozást adni, mintha ő is ugyanebben a bűnbe esett volna, akkor sokkal megbocsátóbb?

– Ő az Istentől kapott hatalmánál fogva mindenképpen tud feloldozást adni, és megpróbálja, gondolom, átérezni a súlyosságát. De továbbra is azért azt mondom, hogy gyakorlatilag az, hogy én most csak egy ember vagyok vagy pap vagyok, ezt nagyon nehéz így szelektálni. Ezt nagyon nehéz így egymástól elválasztani, és éppen azért tartom azt inkább jónak, hogy ha a pap mint ember is találkozik olyan problémákkal, ami az ő számára éppúgy probléma, mint a többi ember számára.

„...Az egész gondolkozási rendszerem Istenre épül”

19. sz. interjúalany: 23 éves férfi, fővárosi jogász; római katolikus

– Légy szíves, fejtss ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”.

– Katolikusként nevelkedtem, de az még mind semmi. Katolikus iskolába is jártam, a piaristákhoz Pestre, és meg is tértem felnőttként. Tehát nem csak belenőttem a vallásba. És az az álláspontom, hogy ha valamit nem értek az egyházamból, akkor bennem van a hiba, de alapvetően lojális vagyok a római katolikus egyház iránt. És ha gondjaim vannak vele, akkor igyekszem megérteni, hogy miért azt tanítja, amit, és igyekszem vele azonosulni. És ezért csak egyre vallásosabb leszek, ahogy látom.

– Fejtss ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért az adott vélekedést választottad, azaz, hogy „tudom, hogy Isten létezik és efelől nincs kétségem”!

– Többször megtapasztaltam Istent. Azonkívül az egész gondolkozási rendszerem Istenre épül, olyannyira, ha Istent kivennénk belőle, akkor az egész teljesen összeromlanék. És néha fölvetem magamban, hogy nincsen Isten, de akkor úgy látom, hogy nincsen értelme semminek.

– Tehát az egész csak egy szükségszerű elem, ami nélkül megmagyarázhatatlan a világ?

– Isten nélkül nincs súlya a dolgoknak.

– Légy szíves, meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán! Tehát kezdve a szülői háztól...

– Kezdetben, mikor gyermekhitem volt, akkor az egyház is csak egy intézmény volt a többi hely közül, ahová járok, mint az iskola vagy család, és nem érintettek meg a szakrális cselekmények. Aztán megismerkedtem az egyháznak a szellemiségével a gimnáziumban, a kulturális, művészeti, műveltségi szférájával. És akkor kezdett érdekelni a

lelki vonulata is, mert láttam, hogy milyen szerepe van a történelemben az egyháznak. És most egyre inkább elmélyedek a lelkiségében is, a kultúrájában is. Először a gimnáziumban éltem meg az istenközelséget más keresztényekkel.

- *Légy szíves, fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

- A jó lelkipásztor az meg tudja jeleníteni Krisztust az emberek előtt, és segíti összefogni az áldozat-bemutatókat, valamint közösségbe szervezi a keresztényeket.

- *Légy szíves, fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

- Amelyik Krisztus misztikus testét valósítja meg a világban, és jeleníti meg, és egységbe fogja a keresztényeket.

- *Itt bővebben is beszélhetsz, milyennek látod az egyházat, milyennek szeretnéd látni?*

- Az egyház alapvetően Krisztus teste, tehát egyfajta misztikus és szentségi jelleggel bír, amit mi látunk belőle az tele van hibával, de mégis igazán kézzelfoghatóan mutatkozik meg a jóság. Tehát ott vannak a kristályosodási pontjai a világnak, a szentekben illetve az istentiszteleti cselekményekben.

- *Kérlek mondd el, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korrallal, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

- Az idők jeleit vizsgálni kell az egyháznak, az biztos. De a katolikus egyház egy hagyományörző dolog, tehát a kétezer éves hagyományból kell épülnünk és nem a mindenféle kihívásra felelgetnünk, kiváltképpen, hogyha azok 20-30 éven belül elmúlnak. A katolikus egyházat a II. vatikáni zsinat után meglepően modernnek találom és mégpedig úgy, hogy megtartja az elődök hagyományából azt, ami nélkülözhetetlen és lényeges.

- *Mire gondolsz a 20-30 éven belül elmúló dolgoknál?*

- Hát a papok nősülése... Szóval azt gondolom, hogy vannak olyan dolgok, amik így a 20. század végén különösen foglalkoztatják az embereket, de 50 év múlva már nem jelenthetnek problémát, és nem ez lesz a gond. Vagy pl. a nők emancipációja, meg ilyenek. Tehát van egy csomó olyan kihívás, amire nem kell felelnie az egyháznak, hanem hallgatással kell válaszolnia.

- *Ezeket a dolgokat a történelem majd megoldja?*

- Igen, hát ezek fölött átmegy a történelem vagy a vallástörténet. Olyan mellékutaknak bizonyulnak. Vannak nagyon fontos kérdések, mint mondjuk az abortusz kérdés, ahol vállalva a népszerűtlenséget, az egyháznak lelkiismeretbeli kötelessége, hogy teljes mellszélességgel kiálljon.

„...A bér málkozásom is Svájcban volt, mert azt nem lehetett itt elvégezni...”

28. sz. interjúalany 33 éves férfi, dunántúli városban élő diplomás könyvtáros, római katolikus

.. *Legyen szíves fejtse ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”!*

- Hát a család mindkét ága, ugye, meg van keresztelve. Az anyai ágon katolikus vagyok, amúgy is katolikus vagyok, az apám református. De az apám is tiszteli a vallást, illetve ilyesmire neveltek engem, hogy azért más embert is tiszteljünk, vagy akinek más vallása van, és toleránsak legyünk vele szemben. Kisgyerekkoromban én nagyon sokat nevelkedtem falun, például nyári szüneteket töltöttem el ott, és nagy hatással volt rám az...

Nagyszülóm, nagymamám, aki katolikus gyermekként nevelt engem, és ez annyira megmaradt a családban tulajdonképpen, hogy húgom azóta talán azt lehet mondani, hogy talán még vallásosabb, mint én vagyok, és az ő gyermekeit is, tehát vallásos nevelésben részesítjük. A legkisebb is tud már például este imádkozni, satöbbi.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”?*

– Hát azért ezt a vélekedést választottam, mert én elég korán vesztettem el az édesanyámat, aki nekem életet adott és felnevelt, és az ember első elkeseredésében hamar kiejtette a száján, hogy nincs... nincs Isten, vagy mért van Isten, és mért veszi el azokat a jókat, mért halnak meg azok olyan korán, akiknek nem szabadna. Tehát hogy miért csak a jók mennek el, és néha-néha ilyen szempontból dilemmákba esek...

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Természetesen a kérdés nem is olyan egyszerű. A valláshoz való viszony, Istenhez, hithez, rendkívül erős volt kisgyermekkorban, gyermekkoromban, és úgy érzem, hogy jó családban nőttem fel, tehát ami vallásos családnak nevezhető. Érdekessége az, hogy – mint pedagógus szülők gyermeke – én például még a bérnalkozásom is Svájcban volt, mert azt nem lehetett itt elvégezni, viszont édesanyám keresztülvitte azt, hogy hát minden szertartáson részt vegyen az ember. Én azt, hogy is mondjam, furcsállottam, és ma, amikor ez szóba kerül, egy mai tizenéves csak mosolyog azon, hogy állásvesztéssel járt például ilyesmi, hogyha túl nagy nyilvánosság előtt csinálták. A hitem az két és fél évvel ezelőtt rendült meg. (...) De azt lehet mondani, hogy helyreállt, bele kell nyugodni. Így akarta a sors, vagy úgy akarta a Jóisten. Nem tudom, hogy milyen nagy szavakat használjon az ember, azonban bátran mondhatom, hogy édesanyám halálával szakadt meg például a rendszeres templomba járás. Mert addig nem volt szinte olyan hétvége, amit mi kihagytunk volna, hacsak ő beteg nem volt. De az is lehet, hogy a mai ember kényelmével magyarázható, hogy én nem megyek istentiszteletekre és pótolom azzal, hogy vasárnaponként rádiót hallgatok, amit néhány katolikus tanár vagy olyan barátom, aki közelebb áll a valláshoz vagy még közelebb áll, nem tart elégségesnek. Ugye, szokták mondani, hogy templomba kell menni! Azt szeretném mondani, hogy ha még lehet, hogy például ilyenek, hogy karácsonykor, akkor mindig családotól elmegyünk a templomba, vagy újévi misén, akármilyen fáradtak vagyunk, még így, a csonka család is részt vesz.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Szerintem a jó lelkipásztor tisztában van nyájával, hogy mit kell számukra mondani a templomba, mit kell közvetíteni az igén keresztül, amivel a hallgatóságot meg akarja nyerni magának.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Szeretném megújultan látni a katolikus egyházat, de ennél sokkal nagyobb emberek nálamnál már dolgoznak. Én magam is apámmal olvastam a katolikus egyház körlevélét, amiben le vannak fektetve az irányvonalak a 21. századra, hogy milyennek kell lennie a családközpontú, istenszerető katolikus magyaroknak.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Szerintem már én mint egyszerű ember, rendkívül lépéstartó a katolikus egyház. A korral. Különösen igaz ez a Szentatyára, a pápára, aki rendkívül rugalmasan reagál, tehát a Vatikán rendkívül rugalmasan reagál a kihívásokra, mely a 20. század végén éri

a katolikus egyházat. Hát kész, csak nekem az jutott eszembe, amin egészen meglepődtem, hogy a Szentatya most például már... hogyan fejezzem ki magam: föloltottam a televíziót, bekapcsolta az ember, és egy rock-koncerten vett részt a Szentatya, ott ült a fiatalok között és hallgatta a rock zenét, amely elképzelhetetlen lett volna még mondjuk az 50-es években, amikor ez a virágkorát élte. És most, hát szóval a meglepetés erejével hatott, és énszerintem ez azt jelenti, hogy a katolikus egyház meg a Szentatya mint Isten földi helytartója (...) igazodik a kihívásokhoz, és erre keresi a választ, tehát megpróbál még helyesebb utat kijelölni.

„Menné' tehetetlenebb valaki, anná' inkább szeretnék rajt' többet seggitenyi...”

30. sz. interjúalany: 65 éves nő, falun élő nyugdíjas hivatalsegéd; római katolikus

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok, az egyházam tanítása szerint”!*

– Gyerekkorom óta vallásosnak neveltek. És azt is láttam. És igyekszek követni a magam tehetsége, egiszsége szerint, vallásosan így, amennyibe egiszségem engedi meg tehetségem. Akin tudok, segíttek, meg ahogyan tudok, másokkal megosztom, amim van, amit hát látom, hogy szükségük van rá. Menné' tehetetlenebb valaki, anná' inkább szeretnék rajt' többet seggitenyi, ha megfelelőbb egiszségem lenne.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten létezik...”?*

– Mert meggyőződtem arról, amikor kírtem az Istent, sok mindenbe segített, bármekkora keresztet vót, mellettem állt és segítette vinnyi. A naccsalád mellett, mert bizon a sok betegség, szerencsétlenség, a naccsalád sokszor elkeserített bennünket és igen sokba nem remíltük, hogy úgy-ahogy megsegít bennünk a Jóisten, hogy sikerül az életünk, mint ahogyan sikerült.

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Hát egisz kicsi lánko vótam, amikor szegin jó idesanyám... Alig tuttam a kezemet összekulcsúnyi, imádkoztunk reggel, este, díbe, evís előtt, ez bizony folytatódott. Má akkor, amikor a család szitszóródott, elmentek úgy iskolába a gyerekek, a párom is munkábo, már csak egy eccerű keresztvetís, pár kis magánimádság vót evís előtt, este is. Úgyhogy egisz ítetemet a vallás, a hithez való ragaszkodás, az erkölcsi magtartás meg a hitbéli szeretet, áldozatkíszség... Kérem a Jóistent, hogy halálom órájáig kísírgyen el.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– A jó lelkipásztor odaadó, áldozatkís, mindent megtesz a rábízott nyájér.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Amit a Szentatya vezet, a bíborosok, a püspökök, a lelkipásztorok, akik minden közösségekben szolgáltatják a szentségeket, meg ami szükséges. Amihez tartozom, amire büszke vagyok, ami kétezer év óta nem... nem változott a Szentírásban. Még egy bötüt se változtattak, annyira szíp, annyira főlemelő. Sajnos, hogy sokszor ezek a jehovák meg a többiek gyűnnek, akiket nagy míreggel elküdük, hogy én katolikusnak születtem. Én annak is akarok meghalni. Ilyenrűl hallani sem akarok.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korrall, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Bizony valamikor az én gyerekkoromba éjfél után kezdve nem szabadott enni, aki áldozott. Mi, gyerekek, 3 kilométerre mentünk, I.-ba, a szentmisére. Ölig strapás vót oda elmenni, egy kis kenyeret szegin idesanyám bepakút: ha megáldoztunk, mise után tuggyunk enni. Hát most má a kornak annyit engedtek, hogy egy órával előbb nem szabad innya meg ennyi. Ez má a magamfajta betegnek annyira megfelelő, má nem a torkosságér, hanem a sok gyógyszerzedés több minden, ami van, hogy fölügyel az ember arra, hogy misére akar menni, a szentáldozásban ríszet venni. Most má mindentől tartózkodni, ha napközbe vagy este van a szentmise. Hát ez annyira szíp, megengedett. Igen jól tette ezt a római pápa, hogy megengedte.

Másba?

– Sok mindenbe. Sokba egész más van, mind a gyerekkoromba. Igazán, akkor is boldogan tartottuk, mert katolikusnak születünk, és ezáltal ebbe neveltek bennünk. De most má, a mai korba az egiszség, a környezet, a mindensig annyi mindent hoz, hogy az emberek ezt má nem is tunná úgy teljesíteni, ahogyan a gyerekkoromba vót. Mer bizony, magammal együtt, vidéki viszonylatba is ritka ember mondhatta azt, hogy eszísztig, hogy szeret ríszet venni. Amikor szoktunk misére járni, idős nénik bottal alig tunnak elgyünni. Mongyák, hogy bizony-bizon má talán a napokban nem is tudok, mer hát annyira lerobbantam egisztigileg. Azokho a plébános úr elmegy elsőpínteken, ha kírík, közbe is szentáldozásbo is ríszet vehetnek. Hát ez annyira szíp és jó: aki beteg, meg aki má elfáradt, hogy az Istennel a kapcsolatát így fönn tudja tartani. E' nekem nagyon teccik.

„A hit cselekedetek nélkül halott”

36. sz. interjúalany: 42 éves kisvárosi védőnő; a Pünkösdi Gyülekezet tagja

– Légy szíves fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”!

– Hát mert úgy érzem, hogy így van, hogy vallásos vagyok és egyházam tanítását követem. Tehát itt amit a Pünkösdi Gyülekezetben tanítanak, én úgy érzem, hogy azt követem.

– Milyen magatartás áll amögött, hogy ezt a vallást követed?

– Hát nekem ez tetszett meg.

– Mi az, ami...?

– Hát, hogy az Ige szerint élnek, ez ami (...) adott számomra is.

– Tehát élő hit?

– Igen.

– És számodra ez mit jelent a hétköznapi életben?

– Hát mit is jelent? Hinni Istenben, Jézushoz tartozni és ugyanakkor átvinni a gyakorlatban is.

– És ez hogyan nyilvánul meg a gyakorlatban?

– Rengeteg féle megnyilvánulása lehet. Mert tulajdonképpen a hit cselekedetek nélkül halott, és ezért a cselekedetekbe is be kell vinni ezt a dolgot. Tehát a Biblia, amit tanít, kb. azt próbálja az ember, ugyanazt megélni. Úgy sem tudja ugyanúgy, de azért igyekszik, próbálja.

– Ez az embertársi kapcsolatokra is vonatkozik?

– Igen.

- *És nálad ez megnyilvánul? Vannak ilyen...*

- ...törekvéseim? Vannak. Lehet hogy nem mindig sikerül, de azért vannak.

És ehhez a hited segít?

- Igen.

Tehát egyértelműen pozitívan állsz a valláshoz, ehhez a tanításhoz?

- Igen.

Kérem, fejtsd ki a magad szavaival, hogy kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs semmi kétségem”!

- Hát azért választottam ezt, mert én hiszem, hogy valóságosan az Isten van és létezik, és ezt érzem is. Nem csak hiszem, tehát ő adja nekem a békességet, ami meg is van írva az ő igéjében, hogy: „Olyan békességet hagytlál, amit az ember...” – hogy is van ez az idézet, ez nem is jut eszembe – hogy minden értelmet fölülmuló békességet ad. És ezt valóságosan is megtapasztaltam az életben, úgy hogy ezért tudom. Hát úgy mást nem tudok.

Legyél szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az életed folyamán? Tehát a szülői háztól kezdjük...

- Igen, vallásosan neveltek. Volt több barátnőm is, aki szintén így lett nevelve, és úgy együtt jártunk a templomba, volt olyan is aztán a későbbiek folyamán, hogy ifi-mise. Aztán ez is hatással volt rám. Mondjuk az édesapámnak az élete is hatással volt rám, ő Biblia-olvasó volt, és ő igyekezett úgy is élni, tehát ahogy ez az igében volt. Tehát példakép is volt számomra. Későbbiek során pedig meggyőződésből jártam saját magam a templomba.

- *Barátok milyen hatással voltak...?*

- Hát én azt hiszem, hogy nem. Inkább saját magamnak a lelkizüksége volt a legnagyobbat. És inkább ott ismertem meg a barátokat. Tehát nem az, hogy engem a barátok vittek volna oda. Nem, én saját magam éreztem azt, hogy oda szeretnék járni, oda szeretnék tartozni.

- *És számodra az egyértelmű volt, hogy a katolikus vallásból átmész egy másik felekezetre? Úgy érezted, hogy ez számodra közelebb áll...?*

- Igen, azért választottam ezt, mert... Szóval saját magam választottam ezt. Maradhatam volna ott is, biztos, hogy senki nem kényszerített volna rá, hogy erre, vagy arra menjek. Én saját magam döntöttem így, és saját magam határoztam el, hogy egy olyan helyre szeretnék járni, ahol jól érzem magam, és ahol lelkileg fejlődöm, és tudom azt, hogy... Szóval nekem ez mindenféleképpen az életemnek egy fontos lépése volt.

- *Ebben a család segített, vagy ellenkezőleg?*

- Hát én azt hiszem, hogy se nem segített, se nem... Szóval magam döntöttem teljesen. Szabad döntés volt, úgy hogy nem hiszem, hogy befolyásolva lettem volna. Szabad döntésem volt.

- *Legyél szíves fejezd be az alábbi mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*

- A nyájuknak él.

- *Mit vársz el tőle?*

- Mit várok el tőle? Hogy példamutató legyen gyülekezete, egyháza számára.

- *És ezt hogyan tudja bizonyítani előtted?*

- Ezt cselekedetekben elsősorban. Tehát ahogy él, tehát nem úgy, mint ahogy régen mondták, hogy bort iszik és vizet prédikál, szóval ne ilyen legyen, hanem amit prédikál, az úgy is legyen. Körülbelül én ezt így gondolom.

- *Van olyan kapcsolatot a lelkipásztorral, személyes kapcsolatot, hogy lehetősége van ezt bizonyítani?*
- Van. Azért csak látjuk az életét, vagy csak látom. Meg ha elhívom és beszélgetünk, tehát akkor azért csak megismeri az ember jobban. Meg egyáltalán az életben ezt lehet látni, hogy hogy viszonyul az emberekhez.
- *Légy szíves fejezd be az alábbi mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
- Melyet én most már nem ismerek. Tehát nem tudom pontosan, hogy milyen. Csak gyerekkoromban jártam oda.
- *S arról milyen emlékeid vannak, az akkori időről?*
- Az az igazság, hogy nem tudom. Nincs különösebben semmilyen kapcsolatom vele.
- *Esetleg azt, hogy milyennek szeretnéd látni, vagy mit szeretnél, vagy mit várnál el a katolikus egyháztól, vagy van-e elvárásod egyáltalán vele szemben?*
- Én úgy gondolom, hogy mivel már nem ismerem annyira, tehát nincs is így elvárásom.

„...Mindig is kézenfogott az Isten, és mutatta, hogy merre kellene mennem”

39. sz. interjúalany: 29 éves kisvárosi egyetemi hallgatónő; felekezet nélküli

– Légy szíves fejtsd ki bővebben, hogy miért a „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem” kategóriába soroltad magad?

- Mivel én most még formálódok és próbálok valóban a római katolikus egyházhoz tartozni, ezért úgy érzem, hogy – persze nem kivételek nélkül, de – majdnem mindent el kell fogadnom, és követnem kell, amelyet az egyház tagjai követnek. Éppen ezért ezt meg is teszem. Ugyanakkor azonban, mivel még nem vagyok teljes jogú tagja, azért nyilván vannak olyan dolgok, amit én még nem érezhetek át teljesen. Ami például egy-egy áldozás után teljesen másképp érezhetném. Tehát ezért próbáltam az 1-es [„egyházias”] és a 2-es [„magam módján”] válasz között gondolkodni, próbáltam választani.
- *És mégis az 1-es mellett döntöttél...*
- Igen, igen. Mert úgy érzem, hogy jó úton vagyok, és ehhez az úthoz az is hozzásegít, hogy követem egyházam tanítását mindenféle kritika nélkül. És olyan közösséget találtam, ahol ezt teljes szívemből mondhatom, hogy könnyen is teszem, és nem jelent nehézséget, hogy ezt megtegyem.
- *Kérlek fejtsd ki a saját szavaiddal, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben, miért azt a vélekedést választottad, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”!*
- Ezt az évet én arra szántam, hogy a magam módján, a lehető legjobban és a legteljesebben megpróbálok felkészülni a keresztség befogadására és elfogadására. De azért azt hiszem, hogy ez nem olyan egyszerű, főleg ebben a korban. És nagyon ritka, amikor vannak kétségeim. Tehát természetesen hiszek Istenben, hiszem, hogy van, de azért elő-előjönnek a családi tanításokból származó kétségek, az engem körülvevő világból rámjött, rámszabaduló kétségek. De remélem, hogy húsvétra ez már letisztul annyira, hogy oda merek állni tisztán és teljes hittel.
- *Ugyanakkor gondolkoztál azon a válaszlehetőségen is, amely ezt a kétséget kizárta volna...*
- Igen. De azt hiszem, hogy a jelenlegi helyzetemben igazabb válasz volt a „kétséges” válasz. A célom az, hogy egyszer majd elérjek a „kétség nélküli” állapothoz, de jelenleg, azt hiszem, hogy még sajnos itt nem tartok. Remélem, hogy egy hosszú folyamat, vagyis már egy rövid folyamat végén ez sikerülni fog. Úgy érzem, hogy mindent megteszek azért, hogy ez sikerüljön.

– *Légy szíves, meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Egyáltalán nem ilyen volt. A szüleim nem vallásosak, meg sincsenek kereszteleve. Mind a ketten 54-ben születtek, ez nagyon rányomja a bélyegét szerintem. És éppen ezért, én soha nem jártam hittanra, s ez a mi családukban inkább rossz dolognak számított. Tehát nem egy semleges, hanem oda ne, oda nem kell menni, az nem jó... És hát én ezt elfogadtam, hát ha az én anyukám ezt mondja, akkor ez biztosan így van.

– *Nagyszülők?*

– Nem, annak ellenére, hogy a nagymamám nagyapja református pap volt, ő sem. Nem szorgalmazták ezt soha. És annak ellenére, hogy [az egyik érseki székhelyen] éltünk. Első osztályos voltam, általános iskolában, amikor néhány kis barátnőm járt hittanra, és én az anyukámnak mondtam, hogy hát szeretnék én is odamenni. Fogalmam sem volt, hogy az micsoda... S mondta az anyukám, hogy áh, ne menj oda (...), nem kell odamenni. És én elfogadtam. Hát anyukám ezt mondja, akkor ő biztosan tudja, ő a legjobbat akarja nekem. Meg sem fordult a fejemben, hogy megkérdezzem, hogy miért nem. És talán a többieket sem kérdeztem, hogy mit hallanak ott, vagy mit csinálnak. Gimnáziumban ez egészen odáig fajult, hogy nagyon elleneztem, és nagyon nem szerettem... Mert felmerült az, hogy a város egyetlen gimnáziumát az egyház visszakérné, és hát én ezt borzalmasan felháborítótnak találtam, hogy ezt nem lehet engedni, s akkor én majd tiltakozást szervezek, és hát ez majd milyen jó lesz. És nem is úgy éltem, ahogy megfeleltem volna azoknak a kíváncsoknak, miszerint én, egyszer majd talán üdvözülhetnék. És akkor nagyon rossz időszakok következtek az életemben, de ennek ellenére mindig nagyon szerencsésnek tartottam magam. Tényleg mindig nagyon jó dolgok történtek velem, és én ezt csak a szerencsének tulajdonítottam. De így visszagondolva én azt hiszem, hogy mindig is kézen fogott Isten, és mutatta, hogy merre kellene mennem. És ha le is tértem – nagyon nagy kerülőkkel sajnos –, valahogy mindig vissza-vissza találtam az útra. És egy ilyen borzalmas nyári, átdolgozott időszak után – egy kocsmában dolgoztam, és ugye ott az ember mindent lát és sajnos meg is próbál – Prágába kerültem fél évre ösztöndíjjal az egyetemről. És ott, teljesen véletlenül, egy kolostor mellett volt a kollégium. És oda csak első napokban eljártam sétálni, és az – a tényleg nagyon zaklatott időszak után –, az a nyugalom, ami a gyümölcsösben áradt, és egy kis erdőn kellett lemenni a kolostorhoz és a templomhoz, eleinte még csak ezt szerettem. Azt a nyugalmat és csendet. És akkor utána bemerészkedtem, de tényleg, csak úgy besomfordáltam misékre. Nem értettem miről van szó, a liturgiát abszolút nem tudtam, hogy mikor mi van. De akkor már úgy rendszeressé vált bennem, hogy vágytam arra, és hétköznaponként is lementem misékre. És mint megtudtam később, ez volt az első ferences-rendi apátság Prágában, és Szent Adalbert alapította. Úgyhogy azóta Szent Adalberttel kapcsolatos dolgokat nagyon-nagyon szeretem is, és ha lehet, meg is nézem. Most Prágában voltam a nagy kiállításon, most volt ugye az évforduló. És amikor hazajöttem, akkor kerestem egy olyan templomot, ahová majd itt is eljárhatok, ugyanígy mint Prágában. És nem találtam. Szóval én jártam mindenhová, és valahogy nem éreztem azt, ami ott megfogott. Zavartak az emberek, zavart az, hogy beszélnek, hogy járkálnak. Egyszerűen annyira figyeltem még a külső hatásokra, hogy nem tudtam koncentrálni arra, amit onnan előről kapnék. És teljesen véletlenül egyszer elkeveredtem egy templomba, ráadásul Angyalföldön, ahol soha nem jártam azelőtt, és ott hallottam ezt a diakónust prédikálni, akiről természetesen nem tudtam, hogy diakónus. Én azt hittem, hogy pap... És akkor megkerestem őt. Egy nénitől kérdeztem meg, hogy kicsoda, mikor lehet megtalálni. Akkor mondta, hogy

ó, hát ő csak egy szerep, és hogy ő nem itt van, ő a M. körúton van. Akkor én őt megkerestem, és mise után megkértem, hogy szeretném, hogyha ő keresztelne meg engem. És hát mondta, hogy jó, akkor beszéljük ezt meg, hogy hogyan gondolom. És akkor még azon a héten elmehettem hozzá. Ő egy orvos, öt gyereke van, egy nagyon kedves felesége, és hát havonta többször járok hozzá azóta is. És ma megyek életemben először az ő közösségükbe, és hát egy picit izgulok is ezért. És hát azóta, ő nagyon sokat segített, és természetesen még van, aki nagyon sokat segített. Ott Prágában megismerkedtem egy fiúval, akinek a családja rendkívül sokat segített. Nagyon kedves a családja, az édesanyja rendszeresen közösségeket tart, vezet otthon. És azt hiszem, hogy ez így összetette a dolgokat, és egyre jobban szilárdult a hitem. És hogy azért az Jóisten csodája se maradjon ki, tavaly születésnapomra – szilveszterkor születtem –, nagyon-nagy hó volt tavaly szilveszterkor, és a kertünkben nyílt egy rózsza. És az apukám ezt behozta nekem, és hát nem is tudtam másra gondolni – hát ez egy nagyon szép ajándék volt! A jégburok körülvette, és rajta voltak a hócseppek, nagyon szép volt... És hát persze az apukám csodálkozott, hogy hát ez hogyan... De akkor tudtam, hogy ez egy... És ez volt az első ajándék, amit a születésnapomra kaptam, utána jött minden többi. Úgyhogy várom a húsvétot. Úgy érzem, hogy azzal, hogy majd megkeresztel, és ez az ember keresztel meg, akit tényleg nagyon nagyra tartok, és nagyon szeretek, ez még jobban segíteni fog a későbbiekben.

– *S akkor jövőre reméled, hogy ez csak mélyülni fog...*

– Igen. És úgy érzem, hogy biztos is lehetek benne. Mert napokban és hetekben is mérhető, ahogy egyre jobban és jobban... Kétségek persze vannak, mint ahogy már beszélünk róla. De azt hiszem, hogy ez így a jó. Mert egy-egy kétség után, az ember még jobban tér vissza.

– *Légy szíves, fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Az, aki olyan útravalóval tudja ellátni a híveit vasárnaponként, hogy abból akár egész héten meríteni tudnak, ugyanakkor szaladnak hozzá következő vasárnap, hogy még jobban feltöltődjenek. Azt hiszem ez a legfontosabb. És akkor természetesen a szertartásokon kívül is, ha alkalom van arra, hogy találkozni vele, beszélgetéseken részt venni, az nagyon sokat számít.

– *Légy szíves fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Amely megpróbálja összegyűjteni azokat az embereket, vagy az embereket, és próbál nekik segítséget adni ahhoz, hogy a mindennapi életben a hitükkel is boldogulni tudjanak. Azt hiszem ennyit tudnék mondani.

– *Milyennek szeretnéd látni? Van valami, amit változtatnál ezen az intézményen belül?*

– Igen, azt hiszem szükség lenne egy kis... Hát azt hiszem, valahogy másképpen kellene megszólítani a mai embert. Természetesen a hagyománytisztelet mellett. Én egy olyan templomba járok, ahol azt hiszem, hogy ezt nagyon jól csinálják. Tehát a szigorú hagyománytisztelet mellett, olyan hangon, és úgy szólítanak meg bennünket, ahogy ezt ma tenni kell, szerintem. Ez a M. körúti templom, ahol minden vasárnap fél 8-tól van egy zenés mise, ahol egy fiatal zenekar játszik. Nagyon szép, hegedű és furulya kíséri. Az én lelkivezetőm (...) aki szerintem nagyon jól eltalálja azt a hangot, ahogy ma kell szólítani a fiatalabb generációhoz. De ennek ellenére nagyon sok idősebb és középkorú – középkorú nem annyira, inkább idősebb ember – van ott. És talán egy picit ezt kellene kiterjeszteni. És akkor a kételkedőket, vagy a kétségek között hánykolódókat is sokkal jobban magukhoz tudnák szólítani szerintem, ha egy... Ez nem szemléletváltás, mert tényleg a hagyománytisztelethez én is ragaszkodom és szerintem ez az alapköve a katolikus egyháznak, hogy évszázadokon át mindig-mindig úgy. De egy picit váltani kell szerintem a megszólítással.

– *Tehát mai nyelven.*

– Én úgy érzem, igen. És ehhez szerintem hozzátartoznak azok a kis dalok is, melyeket nagyon sokan nem szeretnek, én tudom. És talán én sem kritika nélkül illetem őket, de azt hiszem hozzátartozik ahhoz, hogy egy mai embert templomba lehessen vinni. És ez itt annyira sikerült, hogy ebben a templomban vasárnaponként állóhely sincsen, nem hogy üllőhely. Pedig ez nem egy kis templom. Én úgy érzem, hogy nekik ez sikerült.

– *Mondd el kérlek, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Hát azt hiszem, hogy most olyan pápánk van, aki nagyon jól lépést tud tartani a korral. És ezt nagyon kifejezik azok a kinyilatkoztatások és cikkek, amelyeket ő tesz. De ez mondjuk nála így van, viszont van egy-egy... Szóval ez is személytől függ, hogy éppen milyen lelkészt kap az a falu, vagy az a város. Én például ...-i vagyok, és azt hiszem, hogy ez ott nem sikerült. Még ott ők nem tartanak lépést a várossal, a fejlődéssel. Nem szívesen, legalábbis nem érzem úgy, hogy megszólítják a híveket, és szívesen rendeznének akár beszélgetéseket olyan problémákkal, vagy olyan felfedezésekkel, ami éppen a korunkra jellemző. Tehát ez is, úgy érzem, hogy személytől vagy kisközösségtől függ inkább. Hogy hogyan hajtja őket a vágy, hogy lépést tartsanak a korral.

„...Négy évet egyházi gimnáziumban töltöttem”

41. sz. interjúalany: 39 éves férfi, dunántúli megyeszékhelyen orvos; római katolikus

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”?*

– Hát római katolikus vagyok, és hiszem az egyház tanítását is. És megpróbálom a római katolikus anyaszentegyház törvényei szerint élni az életemet, és hát az evangéliumokban foglaltak szerint is. Ezért gondolom magamat ebbe az első csoportba sorolni.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben, miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem”?*

– Talán az, hogy „tudom”, az inkább úgy jó, hogy „hiszem”. Meggyőződése, hogy van Isten, és úgy vélem, hogy életem folyamán sok olyan dolog történt velem, ami kézzel-foghatóan az ő létezését bizonyítja.

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*

– A szüleim nem voltak vallásosak, de a nagymamám hatására eljártunk templomba, és jártunk hittanra is. Később négy évet egyházi gimnáziumban töltöttem. Ez meghatározó volt az életemben. Az ott, a szerzetesek példáján és segítségén keresztül megerősödött, egyáltalán tudatra ébredt a hitem. A gimnázium után, egy nagyon rövid kis ellanyhulás és kitérő után pedig, a barátaim segítségével, és részben a korábban, a gimnáziumban ismert szerzetesek segítségével, barátságával visszatértem az egyházhoz. Nagyon pozitív hatást gyakoroltak rám. Azóta is sok olyan barátom van, akik vallásosak, akikkel egy közösségbe járunk, és próbáljuk eszerint alakítani és élni az életünket is.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– A jó lelkipásztor valóban pásztora a nyájnak. Vezeti őket, mindenkit ismer benne külön-külön, személyhez szólóan tud hozzá szólni, tudja vezetgetni, segíteni; és hát testét, lelkét, életét adja juhaiért.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
– Hát amelyet véleményem szerint Krisztus alapított, és itt a Földön, a földi életünkben segít eligazodni abban, illetve kellene segítenie eligazodni abban, hogy az evangélium szerinti életet élhessük. Saját lelkiismeretünket ennek megfelelően formáljuk, és igyekezzünk betartani. A mai egyházat én úgy látom, hogy erre törekszik. Nyilván, egy csomó külső és belső korlát azért van, ami ebben akadályozza. Emberek alkotják, talán ezért.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– A katolikus egyház, a 2000 éves történelménél fogva, ráérős egy kicsit. Úgy gondolom, hogy nem napi lépést tart a dolgok fejlődésével, de talán nem is ez a lényeges, és nem is ez a feladata. Kell időt adni a dolgok megérlelődésére, megérésére. Például gondolok itt akár egy szentté-avatásra, egy jelenésnek az elfogadására, vagy akár a felgyorsult világ következtében kialakuló problémák egyházi megoldására, vagy véleményezésére.

„...Miért szenved az, aki ártatlan?”

46. sz. interjúalany: 77 éves nő, fővárosi nyugdíjas ügyész; református

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”?*

– Azért, mert az egyházam tanítása szerint él az ember, ami így szól: szeresse az Istenét és Jézus Krisztust is, aki megváltott minket az örök kárhozattól. A vallásom azt tanítja, hogy becsüljem meg embertársaimat, szeressem az embereket, segítek ott, ahol tudok, és ne bántsam a gyengébbeket. Ezért követem az egyházam tanítását: tisztességet, őszinteséget nevelt belém, és nagyon sok szeretetet mások iránt is. És ezt vissza is kapom.

– *Kérem fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért az adott vélekedést választotta, mi szerint „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”?*

– Hát szóval a lényeg az, hogy hiszek Istenben. Azonban néha kétségeim vannak, akkor, amikor ártatlan emberek tömegét látom valamilyen módon elpusztulni. Vagy akár ártatlan gyermekeknek az elpusztulása. Ugye ott van Afrikában az éhező gyermekek tömkelege, ahol... Rossz nézni – a tévében láttam már –, kegyetlen nézni. Lehet, hogy idős ember megszenved valamiért, de ezek az ártatlan gyerekek... Ilyenkor mindig van kétségem, azonban mindig keresek rá magyarázatot. Tudom, hogy a Biblia meg az egyház tanítása szerint is, hogy Isten néha az emberre nem azért ró... Próbára teszi, tehát akár szenvedés árán, vagy pedig másokkal szemben érzett részvét előidézése formájában is próbára teszi. Van amikor ilyenkor bizony úgy vagyok vele, hogy miért szenved az, aki ártatlan? És előfordul az, hogy bűnös emberek, olyanok, akik tényleg elkövetnek embertársukkal szembe súlyos, emberéletet kioltó bűncselekményeket, ártatlan, vétlen emberekkel, vagy akár gyermekekkel szemben is, hogy utána élnek. Szóval úgy látom, hogy némelyik egészen jól él. A lelkiismeretfurdalás még csak a legapróbb jele sem mutatkozik rajta. Azt is tudom, a Biblia is azt tanítja, hogy az ember az áldozatot vagy a büntetést a másvilágon... Tehát Istennel kell elszámolni akkor, hogyha valaki becsukja a szemét, és nem a földi helytartónak. S azt is tudom, hogy csodák nem nagyon vannak, vagy nagyon ritkán. De szerintem nagyon sok embernek jót tenne, ha látná, hogy az az ember, aki súlyos bűncselekményt követ el, bünt követ el. Nem bűncselekményt, hanem bünt követ el az embertársaival szemben, tehát látszólagosan lehet látni azt, hogy mond-

juk beteg lesz. De olyan betegségbe szenved, amivel a földön is megszenved azért, amit egy földön élő személlyel szemben elkövetett. Tehát élő személyt kínozott meg azzal, hogy mondjuk megölte. Ugye? Élő személy volt. Az szenvedett az életében is. Úgy érzem, hogy nem teljesen egyenlő az, hogy ez az ember életében nem szenved. Nem szenved. Nem tudom, hogy a másvilágon milyen szenvedés vár ránk. Lehet, hogy ebben nincs igazam. De ezek a kételyek felmerülnek azzal együtt, hogy hiszem, hogy van Isten. Csak néha itt az igazság felé vannak aggályaim.

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Nem volt az egyházhoz való viszonyom sosem rossz. Sose voltam nagyon vallásos, tehát bigott vallásos nem voltam. Aztán volt idő, amikor egy kicsit úgy kiábrándultam, mint arra már korábban is utaltam. Amikor aggályoskodó voltam.

Mi volt ennek az oka?

– Oka? Éppen talán a II. világháború előtt és után közbejövő körülmények is behatárolták, tehát akkor, amikor ártatlan embereket pusztítottak el. És ezek azok, amik egy kicsit megingattak a hitemben. És ahogyan akkor talán több emberi bölcsesség keletkezett bennem, és belátom azt is, hogy talán az ifjú korom is lázadóvá tett és nem kötődtem annyira az egyházhoz. Lehet, hogy nem tettem helyesen, de nagy kilengés nem volt. Különbösen sem voltam soha egy bigott vallásos.

Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”

– Olyan, aki az Isten ígését meggyőződéssel tudja hirdetni, aki becsületben, tehát magatartásában, életvitelében is hirdeti azt a Biblia, vagyis a Teremtője előtt.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: A katolikus egyház olyan intézmény... Lehet arról beszélni, hogy milyennek látja a katolikus egyházat, vagy milyennek szeretné látni...*

– Ismerem a katolikus egyház működését. Nem teljes alapossággal, és a belső életébe, mert más vallású vagyok, nem veszek részt. Csak külsőként mondhatom el a véleményemet. Annyiban tisztetem, hogy az emberek jóérzéséért, becsületéért, az emberi lelkekért harcol, azért, hogy az emberek jobbak legyenek. És éppen azért, mert jobbak lesznek, örömet is tudnak maguk körül terjeszteni, vagy okozni másoknak. Bocsánat, nem okozni, hanem előidézni másoknak. Nem vagyok arra hivatott és nem is érzem magamat olyan erősnek, hogy elmondjam, hogy milyen változtatások legyenek, mivel a belső életében nem veszek részt. Így kívülről azért erőszakos véleményt nyilvánítanék.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra!*

– Az a véleményem, hogy azért azok a régi dogmákon picit már változtatott, a kor szellemének nagyjából megfelelő módon igyekszik a kérdésekre választ adni. Nekem nagyon tetszik a mostani pápának a ténykedése, hogy idős ember letére, tényleg erejét megfeszítve igyekszik mindenhova eljutni, és az emberek között a békét, a megértést, tehát szeretetet hirdet. És olyan véleményem van, hogy az egyház modernizálásával is foglalkozik. Tehát próbálja levetni egy kicsit azokat a régi, kemény burkokat róla, amely már szerintem a mai társadalomnak, a mai világnézetnek nem nagyon felel meg. És ehhez a pápa – úgy néz ki –, s ennek kapcsán az egyház is, hogy ehhez igyekszik alkalmazkodni. Tehát ezt a világot megértve, és szellemileg is egy kicsit befolyásolja és irányítja.

„...Az egyházi parancsokat több-kevesebb sikerrel megtartom”

50. sz. interjúalany: 21 éves férfi, dunántúli kisvárosban élő egyetemi hallgató; római katolikus

– Legyél szíves fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „vallásos vagyok, az egyházam tanítását követem”!

– Én már hetedik éve járok katolikusnak mondott intézménybe. Egyházi gimnáziumban érettségiztem, ezen kívül az első nyolc évben, tehát az általános iskola alatt hittanórákon vettem részt folyamatosan. Én úgy érzem, hogy az egyházi parancsokat több-kevesebb sikerrel megtartom. És bár van némi eltévedés bennem, ennek ellenére fontosnak tartom például a szentmisén való részvételt is, és ezért is gondoltam arra, hogy nem a magam módján vagyok katolikus, hanem, mint vallásos, és az egyház tanítását követő személy.

– Mennyire tartod fontosnak, hol van a te rangsorodban a vallás?

– Mindenáron tartozni kell valahova, ez az embernek egy nagyon fontos, és már nagyon régen üzött elképzelése. Én ugyan a szüleim miatt és a nagyszüleim miatt kaptam a katolikus nevelést, de ennek ellenére mégis úgy érzem, hogy a vallások közül ez a legjobb. Ebbe nevelkedtem bele, és mindenáron valamilyen eszményt követ mindenki amúgy is. És akkor már miért ne ez lenne az?

– Kérem fejtsd ki a magad szavaival, hogy az istenhite vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem”!

– Ha lenne kétségem, akkor nem jártam volna Pannonhalmán gimnáziumba, és nem vallanám magamat katolikusnak.

– Légy szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?

– Nagymamám a templomba takarított. Akkor is vele jártam, a misékre is vele jártam. Utána többnyire egyedül jártam, majd szüleimmel. Aztán az egyházi gimnáziumban, ott kötelező is volt, de úgymint elmentem volna, mindenképp. És most az egyetem alatt szintén eljárom.

– És állandó a hited, tehát mindig ugyanolyan erővel hittél az életed során?

– Inkább erősödött.

– Légy szíves fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!

– Szeretetre nevel. Az egyház tanítását magyarázza el és a híveket buzdítja.

– Legyél szíves fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”!

– Mely a középkori szintjétől elég sokat változott a jelen pillanatig. Bár még mindig egy kicsit konzervatív egyes álláspontjaival. Nem értek teljesen egyet, de elfogadom a pápa...

– Véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra!

– Annyiban nem értek egyet a pápával... Tehát az eutanázia kérdésében egyáltalán nem értek vele egyet, hiszen az teljesen felesleges, hogy évekig szenvedjen valaki. Bár ezt az orvosi etika is tiltja azt hiszem, hogy ne tegyenek valamit az eutanázia érdekében. Hiszen ezzel sok szenvedéstől lehet megmenteni bárkit és bármit. Mert hogy ez lenne a keresztényi cselekedet. Én mondjuk annak érzem. Ezen kívül amennyiben megengedné az egyház a szerzetesek, illetve a papok nősülési lehetőségét, nagy valószínűség szerint megnőne a papok száma ugyanúgy, ahogy a görög-katolikus egyházakban. Ott sem teszik kötelezővé, ott is választás van. És teljesen attól függ. Éppen ezért nem mindenki választja, de aki választja, annál például úgynevezett papgenerációk jönnek létre.

„...Egy eléggé nagy lelki törés következett be...”

55. sz. interjúalany: 21 éves fővárosi egyetemi hallgató; református

Bővebben kellene kifejtened, hogy mit jelent ez a válaszod, hogy: „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”.

– Hát természetesen először is azt, hogy külsőségek szintjén minden vasárnap eljárom templomba, azt hiszem, hogy nagyjából ismerem az egyház tanítását, és helyesnek tartom a pontjait.

– És akkor nem külsőségekben?

– Nem külsőségekben pedig rendszeres Biblia-olvasás, imádkozás.

– Ezt kellene bővebben szintén kifejteni, a magad szavaival. Tehát, hogy mit jelent, hogy: tudom, hogy „Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem”? Miért ezt válaszoltad?

– Azért, mert saját életem folyamán és többször mások élete, példája folyamán is ezt többször megtapasztaltam. Azt hiszem, hogy ha az ember tényleg a fenti céloknak akar megfelelni – tehát a harmóniára törekszik és ilyenekre –, akkor nem lehet efelől kétség, és nem lehet köztes álláspontra helyezkedni.

– Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig olyan volt-e, mint most. Ha nem, akkor ez hogyan változott az idők folyamán? Itt végig lehetne mondani, hogy a szülői házban mit tanultál és...

– A szülői házban kezdetben nem volt nagyon jellemző ez a vallásos nevelés, de viszonylag hamar, tehát már óvodás koromtól kezdve elkezdtünk járni templomba. Először kisebb rendszerességgel, aztán már rendszeresebben, s én erre, amennyire emlékszem, rögtön nagyon fogékony voltam. Aztán általános iskola végén, egy eléggé nagy lelki törés következett be, a gyülekezet lelkipásztora hibájából is részben, gondolom, mert ez... Jó, mindegy. Aztán a gimnázium közepétől meg megint egy normális szintre kerültem, és azóta többé-kevésbé harmonikus.

– És arról mit gondolsz, hogy 20 év múlva, 30 év múlva mennyiben fog ez változni?

– Hát nagyon remélem, hogy nem. Ahogy felnövök és, szóval, ahogy élek, az Istennel való kapcsolatom csak jobb lesz és világosabb.

– A mondatot kell befejezni: „Szerintem a jó lelkipásztor...”

– Ismeri a híveit, arcot és az adott esetben a körülményeiket is, gondjaikat is. Arra is figyel, aki esetleg nem rágja folyton a fülét, nincs ott a nyakán, hanem tényleg igyekszik mindenkivel megtalálni a kapcsolatot és tud segíteni, olyan beszélgetést tud kialakítani, aminek keretében tud segíteni az adott lelki vagy egyéb gondokon.

– A mondatot kell befejezni: „A katolikus egyház olyan intézmény...”

– Amely a legősibb egyház és a kizárólagosságra törekszik.

– Az mit jelent, hogy kizárólagosságra törekszik?

– Hogy leginkább csak a maga hittételeit hajlandó elismerni, elfogadni, viszont nagyon sok pozitívum van benne olyan szempontból, hogy nagyon jól képes megszervezni a maga körében az embereket.

– És hogy ha lehetne változtatni, akkor milyennek látnád szívesebben az egyházat? Mik legyenek azok a jellegzetességek, amit szeretnél, hogyha megvolna a katolikus egyházban?

– Annyit, hogy nyitottabb legyen, másrészt – talán ezt is lehet mondani – hogy a papság legyen emberközelibb sokszor.

– És arról mit gondolsz, hogy a katolikus egyház mennyire tart lépést a korrall? Tehát az adott problémák, amelyek felvetődnek, mennyire tudja, mennyire beszél erről az egyház, mennyire igyekszik ezeket megoldani?

– A katolikus egyházat nem tudom.

„...Kezdetben ez inkább csak ilyen érzelmi dolog volt számomra...”

56. sz. interjúalany: 24 éves fővárosi főiskolai hallgató; református

- Azt kéne kifejtetni, hogy mit jelent az, hogy: „vallásos vagyok, az egyházam tanítását követem”?
 - Azt jelenti, hogy hiszek Jézusban és az ő bűnbocsánatában, és hogy meghallgatom az igehirdetéseket, és a Bibliában leírt parancsolatok és útmutatások szerint próbálok élni.
- Akkor ezt próbáld megmagyarázni, hogy mondjuk kétségeid voltak, de mégis azt húztuk alá, hogy ténylegesen hiszed Isten létezését! Ez a kétely miért volt?
 - Hát igen, mert hiszem Isten létezését, de vannak az életben néha olyan dolgok, szituációk, amikor az ember egy kicsit elbizonytalanodik. De szerintem ez természetes, és ez mindenkivel előfordul.
- És milyen szituációk ezek?
 - Hát van, amikor az embert sok felől ilyen hitetlen környezet veszi körül.
- Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod hogyan változott meg az idők során? Tehát, hogy – vissza lehet menni gyakorlatilag a szülői házhoz – milyen volt ez kezdetben, hogyan neveltek, és ez az életben mennyire változott?
 - Hát, ahogy visszaemlékszem, kezdetben ez inkább csak ilyen érzelmi dolog volt számomra, hogy nagyon szerettem, míg kicsi voltam, szerettem hallani Istenről, meg úgy jó volt ott lenni. Most meg már inkább tudatos, és nem annyira az érzelmi oldal dominál.
- Mit jelent az, hogy tudatos?
 - Tehát, hogy tudatosan döntöttem Jézus mellett, és hogy az ő útját választottam. És ebben az érzelmi dolgok hát befolyásolnak, de nem annyira, mint régen.
- És hogy látod magadat, hogy szerinted néhány évtized múlva mi fog változni, vagy milyen leszel?
 - Hát szeretném, ha még inkább tudatos lenne.
- Miért fontos ez a tudatosság, miért ne az érzelmek legyenek a...?
 - Hát mert én pont hogy olyan vagyok, akit érzelmileg nagyon lehet befolyásolni, és ez negatív oldal felé könnyen elbillenthet.
- Szerinted egy jó lelkipásztor...?
 - Példakép mindenképpen a gyülekezet számára.
- Fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”
 - Ahol a formaságokra túl sok hangsúlyt fektetnek, és háttérbe szorítják – szerintem – a konkrét igei részeket.
- És arról mit gondolsz, hogy a katolikus egyház mennyire tud haladni a mai korrall? Tehát mennyire a mai problémákra ad választ?
 - Hát szerintem nem nagyon. Szóval ők az ilyen családszolgálatban nagyon jól tudnak helyt állni, de...
- Hol vannak hiányosságok?
 - Szerintem az igehirdetésekből, az nagyon kevés náluk. A konkrét bibliai magyarázatok...

„...A katolikus egyházba kereszteltek be, viszont néhány éve rendszeresen járok református istentiszteletekre...”

57. sz. interjúalany: 23 éves fővárosi technikus; felekezete – reformátussá – változóban

– Fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy az egyház tanítása szerint vagy vallásos?

– Hát ez nálam azt jelenti, hogy a katolikus egyházba kereszteltek be, viszont néhány éve rendszeresen járok református istentiszteletekre a református gyülekezetbe, és ennek a gyülekezetnek, ennek az egyháznak a tanítása az, ami irányítja az életemet, főleg. Már nem a katolikus.

– Fogsz konfirmálni?

– Ezen még egyelőre gondolkozom, de megvan ennek a lehetősége is (...)

– Hogyha úgy döntesz, akkor miért fogsz így dönteni?

– Hát amennyit én ismerek a konfirmálásról az az, hogy 1-2 éven keresztül az emberek tanulják a bibliai ismereteket, és az egyháznak az alapkérdéseire a válaszokat megtanulják, és ezt a gyülekezet előtt kimondják és hangos szóval tudatják a gyülekezet előtt, hogy ezt ők is vallják és elfogadják. Most én nem tudom, hogy ennek mekkora jelentősége van, hogy ezt kimondani a gyülekezet előtt, viszont azt tudom, hogy ezt megtanulni elég jelentős dolog és hinni is elég jelentős dolog. Én úgy érzem, hogy ezt 4-5 év alatt sikerült megismernem ezeket az alapkérdéseket. Úgy hogy ezért nem tudom, hogy egyelőre mit jelentsen nekem.

– A 25-ös kérdésre azt válaszoltad, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs semmi kétségem”. Mit jelent ez?

– Igen, én ezt úgy gondolom, hogy ez a válasz nem teljesen pontos, mert az, hogy tudom, az nem igaz. Inkább azt mondanám, hogy hiszem, hogy Isten ténylegesen létezik, és efelől nincsen kétségem. Mert hogyha ezt lehetne tudni, akkor nagyon sok embernek el lehetne magyarázni. De én úgy gondolom, hogy ezt csak hinni lehet, mert erre jutottam. És akik ezzel foglalkoznak és ilyen témában tanítanak, azok is azt mondják, hogy ebben hinni kell.

– Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is ilyen volt-e, vagy miben változott? Szüleidtől mit láttál, mit tanultál?

– A szüleimtől hallottak inkább csak arra volt elég, hogy az emberek között életben milyen szabályokat kell betartani. Ezek főleg ilyen keresztényi vonások. A viszonyom megváltozott Istenhez egy hitre-jutással, ami már egy nagy változásnak mondható, mert innentől kezdve fontos, és legfontosabbnak mondható. Azt, hogy a jövőben hogyan fog változni, azt megtippelni nem tudom. Hát remélem, hogy mélyülni fog ez a hit, és hogy kifelé is egyre több hasznót lehet hajtani belőle a környezetnek, a családnak.

– Fejezd be ezt a mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!

– A jó lelkipásztor jó példával jár a gyülekezete előtt. Minden problémával megkereshető és az életét teljesen erre áldozza, a gyülekezetére. Ez inkább egy ilyen katolikus pap, ő végül is megteheti, hogy rá áldozza. De egy református lelkész a család miatt...

– Igen, a család miatt... Igen, de végül is ez egy olyan hivatás, amihez a lelkipásztor családjának is alkalmazkodnia kell. Légy szíves fejezd be ezt a mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”!

– Egy olyan intézmény, amelyik felvállalta a kereszténység terjesztésének és gyakorlásának a hivatalt. Nagyon sok vita van akörül, hogy milyen intézmény is a katolikus egyház.

Én úgy látom, hogy rengeteg (...) szolgálatot elvégeznek, rengeteg emberhez eljuttatják a bibliai üzeneteket, viszont kevésbé élesen fejezi ki az idők főbb követelményeit, tehát a hitnek a fontosságát, és a nem-hívésnek a következményeit.

Az, hogy most a református egyház áll inkább közelebb hozzád, ez miért van? Vagy mit gondolsz a katolikus egyházzal ebben az ügyben? Van-e ebben valami szerepe?

– Én nem voltam soha olyan aktív tagja a katolikus egyháznak. Az elsőáldozásig jutottam egy éves hittan után, aztán hosszú ideig nem is foglalkoztam egyházi dolgokkal. Valahogy úgy alakult, hogy a református gyülekezetben kezdtem megint érdeklődni. Úgyhogy valószínűleg ez amiatt van, hogy valóságosabb választ kap az ember az ilyen jellegű kérdésére.

Mit gondolsz, hogy a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, a korunk kérdéseivel, mennyire tud választ adni?

– Próbál, és úgy látom, hogy nagy erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy az egyházi élet az beilleszthető legyen a modern világba.

Milyen próbálkozásokban látod ezt?

– Hát például a technikai fejlődésben, tehát, hogy erről sem akar lemaradni. Az új életformákat, felfedezéseket, próbálja oda is eljuttatni az evangéliumi üzeneteket. Viszont nem sok, de van egy-két kérdés, amiben túl sokat enged a világ elvárásainak.

Például?

– Például a homoszexualitás ügyében. Vannak Európában olyan egyházak, ahol nem helyezkedik élesen szembe a homoszexualitással.

Tehát te úgy látod, hogy nem amit mondani szoktak, hogy ez maradi, ez egy régi intézmény, hanem pont hogy nagyon is alkalmazkodik?

– Nem. Annyira nem alkalmazkodik szerintem, hogy teljesen modernnek lehessen nevezni. Összességében véve szerintem jól helyt áll a közéletben a katolikus egyház.

„...A katolikus vallás a legerősebb és minket úgy lenézne...”

60. sz. interjúalany: 71 éves falusi földműves férfi; evangélikus

– Legyen szíves kifejteni Mihály bácsi, hogy miért abba a kategóriába tette magát, ahová tette? Tehát miért mondta azt Mihály bácsi, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”?

– Mert abba a vallásba születtem, és most legyenek más? Legyenek zsidó? Amibe megszülettem, abba a vallásba is haljál meg! Mert én a Luther Márton vallásába születtem bele. A szüleim azok voltak.

– És mit jelent az Mihály bácsinak, hogy Mihály bácsi éppen evangélikus lett? Mit jelent ez Mihály bácsinak?

– Mert szüleim azok voltak. Hát legyenek én katolikus?

– Megkülönbözteti a maga vallását, hogy miben más, mint egy katolikus, vagy egy református? Miben nyilvánul az meg, hogy a lutheránus hit szerint gondolkodik?

– Mert a szüleim ugye már akkor születtek, és e vallásúak voltak. S abban a hitben éltek, nevelkedtek, és én lettem ugye újszülött gyerek, az Úr ugye engem másnak teremtett...

– Jelent-e valami más magatartást, hogy Mihály bácsi evangélikus? Van-e olyan helyzet, ahol Mihály bácsi másképp viselkedik, mint mondjuk egy katolikus, vagy mint egy zsidó, vagy mint egy református? Van-e olyan helyzet?

– Mondjam őszintén? Megmondom. Az evangélikus vallású kevesebb, mint a katolikus. Gyöngébb, mert kevesebben vannak, mint a katolikusok.

- *Az egyház gyöngébb?*
 - Az egyház gyöngébb. Népileg is kevesebben vannak. A katolikus vallás olyan vallás, hogy ugye nagyobb, hogy ő minket legyőzne, de nincs ereje. Szeretne letaposni minket, de nincs ereje. Maga evangélikus?
- *Én református vagyok.*
 - És azt hallotta: „Ne csüggedj el kicsiny...”
- *...mert ha rád zúdul nagy ellened, végképp összetör”.*
 - Nekünk sok az ellenségünk. Ugye, a katolikus vallás erősebb volt mindig. Most nem tudom, Luther Márton jót tett, rosszat nem. De a katolikus vallás a legerősebb és minket úgy lenéznak. De miért? Egy Istenünk van?
- *Igen.*
 - És mégis... Egy Isten, az Isten. Ha segít, akkor nincs olyan, hogy rajtam jobban [segít].
- *Hogyan érti Mihály bácsi azt, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs semmi kétségem”?*
 - Isten van. Isten szeret bennünket. Mondjam: eget, csillagot, Földet, mindent ő teremtett. A világosságot, ugye először a világosságot, aztán tovább a Napot...
- *És honnan biztos benne Mihály bácsi? Miből lehet azt látni, hogy Ő bizonyosan van? A Bibliából, vagy a természetből?*
 - Mert még mindig ez a világ él, és fönntartja. Nem a kormány tartja fönn. Isten tartja fönn, mert valami van. Akármilyen kormány, de nem tartja fönn a világot. De valami van.
- *Ahogy most elmesélte Mihály bácsi, hogy mit gondol a vallásról, Istenről, meg hitről, hogy mindig így gondolta-e Mihály bácsi, vagy ha volt valami változás, akkor ez hogyan volt? Esetleg gyerek korában, vagy amikor legény volt, vagy később, ez hogyan változott? Vagy mindig ilyen volt?*
 - Hát ez mindig ilyen volt.
- *Tehát ez már a szülői házban, már otthon...*
 - Ez már ott kezdődött, és azóta ez így van mostanáig. Hogy meddig...?
- *És volt-e valaki, aki a vallásban sokat segített Mihály bácsinak? Tehát egy pap, vagy egy tanár, vagy egy barátja Mihály bácsinak?*
 - Hát elsősorban a szüleim. Ugye, amikor én már fölcseperedtem, az imádkozás volt az első. Utána az iskola, és olyan tanítónőm volt akkor, aki rendre tanított, tisztességre. Aztán ötödiktől volt egy erősebb tanítónk. Az iskolába mindig három sorba mentünk. Ha reggel mentünk, akkor jó reggelt köszöntünk, de a sapkát meg kellett emelni. Délután jó éjszakát kívántunk. De nem csak köszöntünk, a sapkát is le kellett venni. A tiszteletet meg kellett adni. Ha nem, akkor a tanító agyonvert volna.
- *Be kellene fejezni ezt a mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...” Milyen a jó lelkipásztor Mihály bácsi szerint?*
 - A juhait nem hagyja. Mi vagyunk a juhok. Ha pásztor, akkor a juhokat nem hagyja ott.
- *Tudna-e még olyan tulajdonságokat mondani, amivel egy jó lelkipásztornak, egy jó papnak bírnia kell?*
 - Hát a jó papnak mindig kell... ilyen rendszer volt, olyan rendszer volt, de juhaitól el nem szakad. A juhokkal marad az utolsó percig.
- *Hogyha úgy kezdődik egy mondat, hogy „A katolikus egyház olyan intézmény...”, akkor hogy fejezné be Mihály bácsi ezt a mondatot? Milyen intézmény a katolikus egyház?*

– Erősebb, mint a miénk. A vallás erősebb, és ha tudnak, minket letaposnak. Mi gyöngébbek vagyunk. Erős, de nincs ereje.

Miért akarná ő letaposni?

– Mert többen vannak. De nincs hatalma. Mert Istentől még az a hatalom nem adatott meg, és nem is fog megadatni. Mert a vallás még nem minden. Ha a jót teszed, az a... És voltak olyanok, a kapott vallásban, hogy a sógorom, aki katolikus volt, elvette a nővérem lányát, és lett evangélikus. Aztán mentek volna temetni a katolikus paphoz, de ő azt mondta, hogy nem temeti el, mert áttért. Aztán mentek az evangélikushoz, ő eltemette. Én amikor nősültem, én voltam evangélikus, a feleségem pedig katolikus. Mentem a papunkhoz, presbiter voltam, mondom: tiszteletes úr, megházasít bennünket? Mert ott a házasság tiltva van. Nyugodtan jöjjenek, azt mondja, megeskütem. Ott megcsinálják, itt nem. Most melyik az ember? Mert itt élünk, itt kell mindent jól megcsinálni. Kéne!

– És mit gondol Mihály bácsi, hogy a korral, ezzel, ahogy változik a világ, lépést tud tartani a katolikus vallás? Mi a véleménye erről?

– Ahol még tudott, ott még tud. Lehetnek majd más vallások, és lehet, hogy erősebb lesz. De ez még nincs megtudva.

– És kik ezek a hívők, akiket mond Mihály bácsi? Hogy mondják másképpen ezeket?

– A jehovisták. Amíg meg tudnak győzni, annak még sok idő kell. Mert a katolikus vallás, a pápa, erős. Lehet, hogy egyszer legyőzik, azt lehet már remélni. Az az idő egyszer eljön. De most, még nem jött el. Lehet, hogy majd úgy 100 év múlva. Mert a népnek az a jó esze megjött ugye.

„...Templomba járok és gyakorlom a hitem”

66. sz. interjúalany: 22 éves férfi, falusi fogtechnikus; római katolikus

– Legyen szíves fejtse ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta magát, amelyet választott!

– Szóval hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”. Na jó: vallásos vagyok, ez azt jelenti, hogy templomba járok és gyakorlom a hitem. egyházam tanítását követem: hát ilyen szempontból most kezd átmenni a második kategóriába, hogy vallásos vagyok a magam módján. Tehát megpróbálok lelkiismeretesen élni és hitem szerint élni. Nagyjából ennyi.

– Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincsen két-ségem”?

– Isten létét végül is érezni kell. Szóval ezt szerintem tapasztalás útján tudja megérezni az ember, hogy létezik Isten vagy nem. És imáiban tudja érezni Istent.

– Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?

– Gyerekkoromban részleges vallásos szülői, vallásos nevelésben volt részem, de akkor még kisgyerekként éltem meg. Később alakult ki egy úgy mint értelmes – talán értelmes – kapcsolat az egyházzal.

– Mennyire befolyásolta a bátyád [aki pap] pályaválasztása a vallásos életedet?

– Hát mindenképpen megerősített egy bizonyos szinten. És...

– Ezen kívül voltak-e olyan emberek, akik nagy hatást gyakoroltak a vallásos életedre?

– Hát főleg lelkipásztorok. (...)

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Olyan, aki megérzi a nép és az egyén szükségét, lelki rászorulását.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Olyan intézmény, amely még mindig küszködik az elnyomással.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Szerintem a jelenlegi katolikus egyház ma úgy azért a kívánt mértékben tudja tartani a lépést a korral. Tehát nem is haladja meg azt, de körültekintő.

„Szóval így aztán visszatértem...”

69. sz. interjúalany: 56 éves nő, fővárosi nyugdíjas diplomás; római katolikus

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért az „egyháziasan vallásos” kategóriába sorolta magát?*

– Biztos ez a gyerekkorom... Az 50-es években amikor én gyerek voltam, falun éltem, és elég vallásos körülmények között. Tehát mindenki a családban rendszeresen templomba járt, én különösen kedvence voltam a papoknak, annyira, hogy amikor a gyerekeim felnőttek, akkor még őket is elvittem oda, és úgy összeismerkedtem az akkori esperessel. Akkor meglátogatott Pesten, amikor már felköltöztem és férjhez mentem, ugye sok-sok évvel később. Én otthon előimádkozó voltam, tehát úgy kiemelve a gyerekek közül is. Nagyon szerettem templomba járni, nagyon szerettem a májusi litániákra járni, szóval valahogy ez úgy belém – hogy mondjam –, benne éltem. Nem is lehetett volna másképp élni, a család, mindenki így élt. Valószínűleg talán én jobban is, mint a többiek, mert ez bennem jobban megmaradt. A család többi tagja most már nem jár templomba, én vagyok az egyetlen. Ez megmaradt még egyetemista koromban is. Tehát amikor én még egyetemre jártam itt Pesten, akkor is minden vasárnap templomba jártam, pedig az már a 60-as évek, és minden hónapba mentem gyónni és áldozni. Mert ugye abban az időben ez volt a tanítás, hogy így kell élni. Most ugyan a mostani plébánosom szerint nem kell az embernek ennyire rendszeresen gyónni, hát áldozni természetesen, akár naponta kétszer is, hogyha szentmisére megy. És valahogy ebben nőttem föl, és el sem tudom képzelni, hogy más vallás..., az valahogy nem... Ez most olyan ugye, hogy férjhez mentem, váltam stb. Pedig a férjem is papnak készült annak idején, és ugye nem lett pap, de hát összeházasodtunk, megkereszteltük a gyerekeket, de valahogy úgy elszakadtunk az egyháztól. Ez a 70-80-as évek elején...

– *Ezt minek lehet tulajdonítani?*

– Nem tudom, tényleg nem tudom, el sem tudom képzelni. Valahogy lassan-lassan elmaradt az, hogy szentmisére járás, nem tudom... És akkor, miután nyugdíjba kerültem, valahogy elkezdtem járni templomba, de akkor még csak úgy kezdtem, hogy hát eljárom templomba. Tehát először nem rendszeresen, csak alkalmanként, aztán egyre rendszerebben, aztán egyre inkább úgy éreztem, hogy én hiába járok templomba, az nekem nem elég. Én nekem áldoznom kell, mert az akkor lesz egy ilyen teljes dolog. És hát ugye már előtte azzal a plébánossal, aki most is ott van – most már nem plébános, hanem esperes, ennek a területnek az esperese –, vele volt egy ilyen... A lányom hozzá járt hittanra, és akkor kialakult közöttünk egy ilyen baráti kapcsolat. És akkor szóltam neki, hogy szeretnék meggyónni. Hát ez már igazából egy életgyónás, mert ugye körülbelül 20 év vagy 25 éve volt, hogy gyóntam előtte, ami kiesett az egész. Én nem azt mondom, hogy ateistaként éltem, mert a pártba nem léptem be, és nem beszéltem Isten ellen, vagy nem

mondtam, hogy nincs Isten gyerekek. Csak olyan lagymatag, mint az állóvíz... Szóval semmi. Amit én most nagyon sajnállok, akik úgy jönnek és azt mondják nekem, hogy hát hogy lehet így visszatérni, mindig mondom, hogy hát az elveszett bárányért is elment a pásztor... Szóval így aztán visszatértem. S valahogy most már annyira jól érzem magam minden szempontból. Azért is, mert nagyon sok idős ember van ott, aki szeret és aki ragaszkodik hozzám... Ha lehet, mondjuk, minden reggel elmegyek a 8 órás szentmisére, s akkor utána rózsafüzér van minden reggel. Most például van, amikor délután is, nem csak reggel, mert most a plébános is tart. És mikor azt hallja az ember, mit tudom én, az evangélikusoknál – mondjuk én nem ismerem annyira ezeket, mert hittanra rég jártam –, hogy a Szűzanya nincs, meg a szentáldozás más náluk, én azt el sem tudom képzelni, hogy akkor hogy kötődnek, hogy ki nekik az Isten, hogyha ezek nem fontosak mellette? Mondjuk a szentáldozás nem fontos neki, nem fontos neki a Szűzanya, akkor milyen Istenük van? Szóval valahogy én azért is..., a gyerekkori annyira belerögzül az emberbe, hogy most azt nem tudom elképzelni, hogy maradt el 26-27 éves koromban, amikor addig rendszeresen – mondom, még egyetem alatt is Pesten – rendszeresen jártam templomba. És vissza sem tudok emlékezni, nem tudom, valahogy az a rész az agyamban kikapcsolt. Nincs. Nem is tudom elképzelni. És az érdekes az, hogy visszagondolva, akkor nem is éreztem, hogy hiányzik. Tehát mintha úgy kiesett. Tehát nem volt hiányérzetem sem. Most furcsának tartom, hogy miért nem? Szóval, én most nem tudom elképzelni, hogy például a lányom a gyerekeit ne úgy nevelné, hogy templomba viszi, hogy hittanra viszi majd annak idején, hogy benne éljen ebben a közösségben, ami a katolikus egyház. El sem tudom képzelni. És azért mondom, hogy ez furcsa, mert ez nekem akkor nem volt furcsa. Valószínűleg... Nem akarok én rákenni senkire, mert hát én voltam végül is az, aki elmaradt, meg a család, meg a férjem, meg mindenki, de hát valószínű, hogy ez a rendszer hozta magával, de hogy miért, nem tudom. Mert hogy egy csomó ember ennek ellenére megmaradt a vallásában. Nem tudom. Kimaradt. De hát most már nem tudom elképzelni anélkül.

– *És most a jelenben, mit jelent az, hogy követi egyházának a tanításait?*

– Hát leginkább azt, hogy hát a szeretet, ami szerintem nagyon fontos. Hát például az, hogy én úgy gondolom, hogy a legfontosabb az, hogy mindenkin, akin az ember tud, azon segítsen. Elég sok vitánk van ebből kifolyólag, mert szerintem nagyon szereti az Istent, és olyanokat mond, hogy hát imádkozni, imádkozni, imádkozni. Én elhiszem, fontos, de ha én, talán mellettem a szomszédom a segítségemre szorul, s én azt mondom, hogy ne haragudj, most nem érek rá, mert imádkoznom kell. Hát szóval, akkor úgy érzem, hogy ez nem egy igazi katolikus. Akkor inkább segítek, s utána imádkozzak. Szóval valahogy így érzem, hogy a legfontosabb, bárki lehet az, ismerős, rokon, idegen, mindegy, ha úgy érzem, hogy rászorul arra, hogy én segítek, vagy én tudok segíteni, vagy látom hogy bajban van, vagy bármi, vagy csak megkérdezem, hogy mi van veled, akkor arra odafigyeljek, annak segítek, hogy érezze azt, hogy szeretem, hogy ha bajban van, akkor rám számíthat. Én úgy érzem, hogy ez a legfontosabb ebben a katolikus tanításban. És hát emellett természetesen az, hogy az ember rendszeresen elmegy templomba, nem csak vasárnap, hanem amikor arra jár, a templom mellett elmegy, akkor bemegy egy pár percre. Vagy hogyha még azt is merem mondani, hogy ha ilyenek vannak, két hete volt egy ilyen zárandoklat, hogy önkéntes öregek elmennek valahova, mit tudom én, Szent Adalbert nyomába', akkor úgy érzem, hogy nekem ott a helyem, hogy nekem velük kell menni. És nem csak azért, mert mondjuk, megismerek helyeket Magyarországon, ahol Szent Adalbert valamikor volt, vagy valami templomot neveztek el róla. Hanem azért is, mert esetleg ott van egy csomó olyan idős ember, akiket esetleg jobban meg-

ismerek akkor, amikor együtt vagyok velük. Mert más egy olyan kapcsolat, amikor együtt vagyok velük, és más az, hogy én a templomban látom és köszönök nekik. Szóval valahogy így egy ilyen közvetlen kapcsolat alakul ki köztünk.

Szóval én szerintem a legfontosabb az, hogy az ember szeresse a másikat és segítsen neki. Természetesen hát imádkozunk, de ez is olyan vicces, hogy ez a másik kolléganőm, ismerősöm, aki inkább imádkozik ilyen helyzetekben. Ő szokta mondani, hogy te vagy a Márta, én meg a Mária, ugye Jézus történetéből. Te mindig dolgozol, én meg imádkozom. Mármint, hogy én dolgozom, ő meg imádkozik. És akkor úgy szóval ilyen viccesen mondta, de tény és való, én, hogyha azt mondják, hogy most segítened kell, akkor segíték. Lehet, hogy közben az agyam jár valahol, meg mit tudom én, beszélget az Istennel, meg gondolkodik. De nem az, hogy beülök a templomba két-három órát és ott elmélkedem, és ezt inkább, mint hogy elmenjek a szomszédba és segítsék nekik.

Hogy ha valaki csak arra szorul, hogy beszéljek hozzá, mint az édesapám, aki ugyancsak katolikus volt és templomba járt meg minden, s most már ott tart, hogy agyérelmeszesedése van, és már öngyilkosságot meg mindenfélét emleget. Az ember ilyenkor azt mondja, hogy hát tönkre akarod tenni az életedet? Hát hová jutsz, hogy ha ilyeneket mondasz? Ugyanakkor nem is beszélek neki, hogy elhívom a papot, mert nem is merem neki mondani. Főleg azért, mert az a pap nem is olyan, mint az én atyám, hogy odamegy és leül vele és beszélget, és nem biztos, hogy vallással rohan neki, hogy gyerünk gyónni meg áldozni. (...) Mert ha ilyen lenne, akkor azt mondanám, hogy elviszem hozzá a papot. Így viszont nem viszem hozzá a papot, hanem én próbálom neki mondani, hogy tudod mit, akkor inkább imádkozzál, hogy ha nagyon rosszul vagy. S akkor, hogy hát neki nem kell imádkozni, neki nincs bűne. Mondom, akkor ne magadért imádkozz, imádkozz a gyerekeidért, imádkozz az unokáidért. Annyi ember rászorul, hogy imádkozzanak érte, hát imádkozz azokért. Én azt mondom, hogy ez is egy ilyen dolog.

Vagy a szomszéd szól, hogy neki van valami vitája, problémája, és neki esetleg tudok én segíteni, lehet, hogy ilyen áttételesen, hogy én sem ismerem azt, akit gondol, hogy majd segít neki, de hát hátha, kérem meg. Hát jó, akkor elmegyek, megkérem. És olyanokat, akiket igazából 30 éve nem láttam, de elmegyek, hátha tudok segíteni. Hát miért, hát persze, nem kerül csak egy telefonba, és semmi.

- Még azt kérdezném meg, hogy hogyan érzi, Ön mint hívő, és a nem hívő ember között mi az, ami lényeges különbség, az életük miben más lényegesen?

- Hát én azt mondom, hogy egy nem hívő is, tehát aki nem mondja, illetve azt mondja, hogy ő nem hívő, attól még lehet egy nagyon olyan ember, aki az Istenhez közel áll, csak ő nem tudja. Én ismerek egy csomó olyan embert, aki imádkozik és templomba jár, és közben egyfolytában pletykál és mondja a másiktól a dolgokat, hogy ez ilyen, meg olyan, meg amolyan, meg mit tudom én. Szóval én nem azt tartom igazán... jó hogy templomba jár, az hozzátartozik valakinek, hogy hívő ember, hogy eljár rendszeresen szentmisére. De az is hozzátartozik, hogy ne mondjon a másiktól rosszat, hogy ne bántsa a másikat akár a háta mögött, akár szembe, mert olyan is van, aki tényleg rendszeresen templomba jár, de szembe mond olyanokat, hogy az ember úgy megdöbben, hogy hát miért bántod? Hát miért kell bántani. Ha olyan is, akkor sem mondom meg neki, mert hát... és főleg nem úgy, hogy megbántsam.

Én azt mondom, hogy a különbség talán annyi, tehát aki normális, és aki nem kiabálja, hogy hát nincs Isten, és aki szereti felebarátait és segíti, annyi a különbség talán, hogy nem jár rendszeresen templomba, de emellett, még belülről lehet egy olyan ember, aki közel áll az Istenhez, csak nem tud róla. Még odáig nem jutott el, hogy ... Ehhez még el kell járnom szentmisére és imádkoznom kell. És akkor már olyan vagyok, mint az az

ember, aki hívő katolikusnak vallja magát. Tehát ő még ettől függetlenül, én azt mondom, hogy aki becsületes és szereti a másik embert, és segíti, és jó belül, az csak ennyi a különbség, hogy nem jár el, nem áldozik rendszeresen, nem jár szentmisére. A csak azért macskakörmökkel mondva, mert ez egy lényeges dolog egy katolikus embernek, hogy rendszeresen járjon, áldozzon. De hát azok között is van olyan, akikre azt mondom, hogy hát Istenem, ha csak ezért van az, hogy ő katolikus és hívő, hogy ide jár és áldozik, meg minden, és közben az életében semmi más nem jellemző, tehát nem mutatni rá, hogy ez egy katolikus ember, tehát nem úgy él, akkor nem tudom, hogy az milyen katolikus ember, és milyen hívő ember? Szóval nem csak a szavak – én szerintem –, hogy megvallom és verem a mellem, és közben körülöttem senki nem érdekel, hogy mit csinál, és nem foglalkozok és nem segítek a másikon. Szóval ezt én nem tartom igazán katolikusnak, még akkor sem, ha rendszeresen templomba jár, áldozik és úgy él.

Kérem fejtse ki saját szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésnél, miért azt választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs semmi kétségem”!

– Hát ezt elég nehéz szavakban kifejezni, hogy miért hiszem, hogy van Isten, és a létezésében. Hát az ember, ha valamely (na most ez nem gyerekkor, mert az olyan volt, hogy természetes volt (...), azt az ember megtanulta és hitte), de ha elolvassa az evangéliumot, én leginkább az Újszövetséget olvasom. Tehát ha olvassa a Bibliát, akkor azt annyi ember írta meg, legalább négyen, vagy Szent Pál leveleit, vagy Szent Ágoston Vallomásait, vagy egy csomó olyan jellegű regényt, ami abban a korban játszódik, akkor ezek olyan dolgok és olyanokról írnak és szólnak, és olyanok írták, akik akkor éltek, vagy azután közel éltek, pl. az evangélisták. Az ember nem is tudja elképzelni, hogy ez olyan, hogy ezt kitalálták, és hogy csak egy fogalom és nem egy tény...

Most a saját történetemből én azt mondom, ahogy meséltem, velem annyi olyan dolog történt az életben, annyi olyan jó dolog történt, hogy ez nem úgy jött, hogy valaki, nem is tudom, hogy ki csinálhatta. Csak egy ilyen felső Valaki segít, aki látja az emberen, hogy ezen segíteni kell, ez bajban van, ez rászorul valakire, hát akkor segítünk. És én mondom, hogy velem így nagyon sok minden történt, amin csak egy ilyen felső hatalom segíthet, ami az Isten, mert hát nincs más.

– Egyet esetleg elmondana az ilyen legfontosabb élmények közül?

– Hát ilyen volt a pápalátogatás. Ez egy olyan dolog volt, hogy mondom, hogy amikor azt mondom, hogy Őristen, most megyek a pápához, és itt szidom a mögöttem levőt, hogy nekem támaszkodik. Magamban dühös is lettem, s mondtam, hogy tudod mit, ha annyira igyekszel, akkor menj elé. S mit tesz Isten, amikor sorolják be az embereket, ő bekerült a falhoz, én bekerültem az első sorba. És a pápa velem kezét fogott. És ezek olyan dolgok, hogy valami csoda... Nem véletlenül támaszkodott nekem, hanem mert a Jóisten azt akarta, hogy én a pápához odakerüljek, és fogjam meg a kezét. Mert máskülönben miért lett volna? Szóval ilyen kis dolgok...

– Mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem ez hogyan változott az idők folyamán?

– Hát ez az, amit már egyszer elmondtam. Hogy ugye a gyerekkor, akkor volt a 25-28-tól a nyugdíjazásomig, s akkor nyugdíj után a visszatérés.

– Ebben a történetben voltak-e olyan személyek, akik különösen nagy hatással voltak Önre?

– Már a visszatéréskor?

– Egyházhoz, valláshoz fűződő viszonyában. Akár visszatérés, akár tartózkodás, az eltávolodás...

– Az eltávolodásról tényleg nem tudok mondani semmit. Egyszerűen mintha egy fekete valami lenne előttem, az nekem teljesen hiányzik. Az első korszakban nagyon-nagyon jó papunk volt, nagyon vonzott. Azt hiszem mindig ez volt, hogy a pap miatt volt. És most pedig ugyanaz. Én ebbe a templomba kezdtem járni, ahova a lányom is járt mint hittanos, és valószínű a pap volt az, aki ezzel a hozzáállásával az emberekhez megfogott. Mert azt hiszem, hogy ez egy ilyen... szóval az nem is személy volt igazából, hanem mondtam, egy ilyen hiányérzet, hogy nekem hiányzik valami, amitől teljessé lesz az életem. Lehet, az is hozzátevődik, hogy a gyerekek kirepültek, egyedül voltam, és kellett valaki vagy valakik, akivel az ember kapcsolatba tud lépni, akivel tud beszélgetni, akihez oda tud menni. És miután gyerekkorban volt – az tényleg egy nagyon szoros kapcsolat volt –, hát elkezdtem visszajárni. És az, hogy odáig eljutottam, hogy meggyóntam, tehát ez egy ilyen hosszú idő után, húsz év utáni gyónás, ez a papnak is tudható be. A lányomnak biztos, mert ő beszélt rá, hogy a T.-hez menjek. Kimentem oda, és azt mondtam, hogy tisztességtelennek tartom azt, hogy én oda járok templomba, minden vasárnap ott vagyok, és akkor én elmegyek egy idegen paphoz gyónni, és akkor elmegyek áldozni a saját papunkhoz. És akkor azt olyan tisztességtelennek éreztem, hogy valahogy azt mondtam, hogy az a tisztességes, ha ő ismer. Hát hogy ismerjen meg, hogy ilyen voltam, így éltem, és most ez vagyok, vagy ez szeretnék lenni.

– *A szülői háznak a vallásos neveléséről néhány szót, ha szólna még. Mit jelentett ott, gyerekkorban az, hogy vallásosan nevelték?*

– Ez szerintem olyan mint a... tehát falun, abban az időben mindenki vallásos volt a maga módján. A háború előtt pláne. Tehát vagy katolikus, vagy evangélikus, de templomba jártak az emberek. A mi családjunk is rendszeresen, vasárnap, ünnepnap. Mert addig nincs semmi, amíg a szentmisére vasárnap el nem mentél, vagy amíg szombaton ki nem takarítottál, nem mehetnél játszani. Szóval ezek ilyen dolgok voltak. Akkor a hittantanítás – ahogy mondtam – az iskolában volt, ugyanúgy, mint a számtan, meg a magyar. Tehát nem volt az, hogy én hittanra járatom vagy nem járatom. Nem is emlékszem, hogy volt olyan, aki nem járt hittanra. Tehát az olyan természetes dolog volt úgy 45-ben. 49-től kezdtem iskolába járni. A barátnőim [is] jártak templomba. Akkor litániákra jártunk a barátnőimmel együtt, akikkel ugye hát a környéken együtt laktunk, és ez úgy beleivódott az emberbe. Tehát abban nőtt föl.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: Szerintem a jó lelkipásztor...*

– Hát az olyan, mint az én atyám, aki nem csak azt nézi, hogy naponta kétszer misét tarthatok, és a feltétlen fontos dolgaimat elvégzem, hanem bármikor hozzá lehet fordulni, bármilyen kérdéssel. Aki mindig hajlandó arra, hogy beteghez elmegy. (...) Én hozzá bármikor nyugodtan fordulhatok – nem csak én, mindenki –, aki kijön a templomból és megáll, és mindenkiel szót vált. És a prédikációban, mint ahogy mondtam, tehát úgy prédikál, hogy az emberek... tehát nem csak az van, hogy ott leesik az állam, hanem ha úgy mond valamit, akkor esetleg el is lehet nevetni. (...) Tehát nagyon-nagyon közvetlen legyen, aki ha meghallgat, nem ledorongol, és nem úgy kezd, hogy fiam, te bűnös vagy és neked vezetelni kell, és ilyen nagy hanggal mondja, hogy márpedig... Például Amerikában a katolikus pap az mindig azzal kezd, hogy híveim, bűnösök vagytok és vezekeljetek, és nem imádkoztatok, és... így. A mienk az azt mondja, hogy beteg vagy? Akkor még mindig tudsz imádkozni. Akármilyen beteg vagy, nem tudsz templomba járni, nem az a fontosabb, hogy ide gyere bénán, sántán. Ha otthon fekszel: imádkozz! Ha a szomszédodnak szüksége van egy liter tejre, és még el tudsz menni hozzá egy liter tejjel. Szóval én azt tartom igazi papnak, aki emberközeli. (...) Egyszer, hogy most az édesapám beteg és elég sok gondom volt, akkor nem az volt, hogy be kell

adni szeretetotthonba, és akkor nem lesz több gondotok, és akkor el van intézve, hanem akkor azt mondja, hogy hát rá kell hagyni mindent és úgy kell venni – mondja ő –, mint egy rossz feleséget. Itt be, ott ki, mert hát nem tudja, hogy mit beszél. Kész. Szóval olyan tanácsokat ad, úgy beszél az emberrel, mint egy barát...

– *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”!*

– Ajjaj. Nagyon nehéz.

– *Beszéljen arról, hogy milyennek látja, vagy hogy milyennek szeretné látni.*

– Hát olyannak szeretném látni, ahol az emberek, akik ebbe a közösségbe tartoznak, azok úgy élnek, ahogy az Isten tanította, és ahogy kérte, hogy éljenek. Tehát az Isten parancsait betartva, egymást szeretve és hogy, hát ahogy szokta mondani a plébánosunk, hogy mindenki úgy éljen otthon, hogy a szomszédja lássa, hogy ő egy katolikus ember. Olyan legyen a magatartása, úgy viselkedjen az emberekkel, a saját környezetében, a házban, hogy lássák: hogy igen, ez egy katolikus, és ezt merje megvallani.

– *És az egyházzól, mint intézményről milyen véleménye van, vagy akár a múltban, milyen vélemények fogalmazódtak meg Önben?*

– A katolikus egyházzól?

– *Igen, milyennek látja?*

– Hát én amennyit ismerek belőle, jaj de nehéz. Hát nem tudom, egy kicsit talán elnyomott, gyenge most. Sokan vannak ellene, az az érzésem, főleg a katolikus ellen. De sokan vannak mellette is. De valahogy úgy érzik az emberek, hogy a katolikusok azok mások, mint a többi egyház. Szóval nem tudom. Ezzel az erkölcsiségevel, a papi nőtlenséggel, ugye, ami a más egyházakban nincsen... Talán nem is hiszik el, hogy azok az emberek olyanok, amilyennek lenniük kell. Például, ha meglátnak egy jobbképű papot, akkor az az első, hogy hát ilyen jó kinézetű ember miért megy el papnak, miért katolikus pap? Tehát valahogy ezzel úgy érzem, hogy igazán nem tartják komolyan az egész katolikus hitet, mert nem hiszik el, hogy amit vall, azt úgy is éli, tehát, hogy úgy is csinálja. (...) Talán most egy kicsit erősödik is. Ami valószínű... én nagyon szeretem a pápánkat, én nagyrabecsülöm az erőfeszítéseit a betegségével együtt, amit tesz az emberek összefogásáért, hogy utazik állandóan, és misét tart, és beszél az emberekhez ilyen betegen, és ezzel próbálja erősíteni az embereket a hitben, és azt, hogy érezzék, hogy tartoznak egy nagy közösségbe. Én ezt nagyon nagyra becsülöm...

Egy csomó ember, az a baj, hogy valahogy nem veszi komolyan, mert azt mondják, hogy hát úgysem tartja be. Mondjuk a papi nőtlenségre azt mondják, hogy hát áh, az egy szöveg, mert hát minden papnak biztosan van valakije, mert hát ki az, aki meg tudja állni, hogy ne éljen valakivel? Hát én ezt nem tudom elképzelni, én teljesen komolyan tudom venni, hogy ha valaki elmegy papnak, akkor az... Ha egy-két ember ki is lép, tehát nem marad pap, de a többi megtartja ezt a fogadalmát.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Hát ez nekem azért könnyű, mert az én papom az egy nagyon, nagyon felvilágosult... És miután esperes, eljár a kerületi önkormányzati ülésekre, mikor egyházi dolgokról van szó, tehát ő benne él. És miután ő benne él, és a prédikációjában állandóan utal azokra az eseményekre, amik a világban történnek, és ő maga reagál rá. És ezzel nagyon sokszor olyan dolgokra hívja fel az emberek figyelmét, amire még... Én nem azt akarom mondani, hogy én egy nagyon tudós ember vagyok, de még én is megdöbbenek néha, hogy tényleg, hogy ezt így kell gondolni, és nem úgy, ahogy én eddig gondoltam. Tehát én szerintem... Még egyszer legyen szíves mondja el a lényegét?

- *Tehát az, hogy a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral?*
 - Szóval, az én általam ismert körben, tehát ez az a kis közösség, ahol én vagyok, az az egyház-rész, tehát az én papom, az együtt él vele. Választ ad rá, reagál rá, és az embereket tanítja, és – ezért többször föl is jelentették persze –, fölvilágosítja, hogy ezt azért ne így gondoljátok, ahogy mondják, mert emögött ez van, meg az van. Mert van olyan pap is, amelyik csak kimondottan azzal foglalkozik, amire azt mondja, hogy az ő dolga, a hittan, illetve az evangéliumot magyarázza. Tehát, akik nem csak azt magyarázzák, hanem azért figyelnek a világ dolgaira is, azok biztosan, hogy benne élnek a mai politikában, és figyelnek rá, és a híveket is próbálják vezetni.
- *És gondolja, hogy vannak olyanok akik nem? Tehát az egyház egésze...?*
 - Vannak olyanok. Van olyan, aki csak megmagyarázza, hogy miről szól az evangélium – a maga módján –, és nem is köti össze mondjuk a mai világban, hogy ez párhuzamba hozható ezzel, és akkor figyelj oda, hogy mi történik a mai világban, és akkor Jézus hogy mondta akkor, és hogy te figyelj erre vagy arra a dologra, mert most ezt csinálják veled, és Jézus ezt tanította annakidején. Tehát van olyan is, aki erre nem figyel. Nekem az a véleményem, hogy ott nincs is egyházi élet igazán. Szóval ott az emberek valahogy nem élnek benne az egyházban, hanem csak eljárnak a templomba, aztán hazamegyünk. Olyan langyos víz. (...) Tehát én igenis szeretem, hogy ha a mai világból hoz példát, ha a mai világban levő dolgokat behozza a templomba. (...)
- *Hogy ítéli meg, hogy az egyháznak sok helyen van ilyen papja?*
 - Mint a miénk?
- *Igen.*
 - Hát én azt hiszem, hogy kevesebb az ilyen pap. (...) Tehát most kevesebb az ilyen pap, mint a régi típusú, ezek a... Én úgy gondolom. Na most a vezetők között azt hiszem inkább van.
- *És az egyháznak a politikai szereplésével mennyire elégedett?*
 - Hát, ez olyan dolog, hogy mindig úgy érzem, hogy egy kicsit ellentmondás van. Például ilyenek, hogy hát a politikai szereplése, az ugye az állásfoglalása bizonyos kérdésekben, ami a politikában van, akkor ez a rendszerváltás utáni hozzáállása a dolgokhoz, hát nem tudom. Szóval nekem, hogy én ezt, ami például az egyházi vagyon visszakérése, én nekem ez egy olyan dolog, hogy ezeket nem tudom, hogy jónak tartom-e. Egészen bizonytalan vagyok, hogy az jó dolog, vagy nem jó dolog. Hát olyan közepesen vagyok megelégedve. Igazából van jó oldala, amit úgy érzem, hogy jól csinálnak, de az inkább az ilyen, szóval nem anyagi dolgok. Amit én becsülök, amit a lélek felé, tehát a lelkek megnyerése felé, nem anyagiakat kell gyűjteni, hanem inkább az embereknek a lelkére kell beszélni a jobb példával, a becsületességgel, az egyenességgel.

„...Azt figyelem meg először, hogy (...) a pápa mit mond (...), és nem a világi sajtónak hiszek”

71. sz. interjúalany: 32 éves nő, nagyközségben élő gyógytornász; római katolikus

- *Legyen szíves fejtsse ki bővebben, hogy miért az „egyháziasan vallásos” kategóriába sorolta magát?*

- A szüleimtől láttam, hogy ők is vallásosak voltak, és úgy gondoltam, hogy ez az én utam, ezt kell követnem. És egyszerűen nem tudom elképzelni másképp az életemet. Ez valahogy olyan természetes nekem, vagy ez a természetes nekem, hogy eljárak a szent-

misére, vagy a vallást fontosnak tartom, a gyerekeimmel is, hogy ezt közöljem, ezt éreztessen. S úgy érzem, hogy ez is egy életcél. Az életemnek ez egy nagyon nagy részét kitölti.

- *És mit jelent számára, hogy az egyház tanítását követi? Ez mit jelent az életében?*

- Hát elismerem az egyházi vezetők elsőbbségét, vagy az ő véleményüknek a jogosságát, még talán akkor is, ha először első hallásra nem is annyira értek velük egyet. Ezt nem feltétlenül persze, de biztos, hogy először, mondjuk a pápa véleményét fogom meghallgatni, és nem a rádió híreit. Tehát hogy ha valamiről szó van, valami hír felröppen, akkor én ahhoz próbálom magam tartani, vagy azt figyelem meg először, hogy a pap mit mond, és a pápa mit mond erről, és azt hiszem el először, és nem a világi sajtónak hiszek. Számomra ezt jelenti elsősorban, hogy az egyházhoz tartozom, és a tanítását folyamatosan megpróbálom elsajátítani vagy figyelni, hogy mit kívánt tőlem, s az szerint próbálok élni.

- *Az egyház kívánságaival, tanításaival tulajdonképpen hol találkozik?*

- Hát a mindennapi életben, hogy szólok a családomhoz, hogy igyekszem szólni – ezzel állandó küzdelemben vagyok –, meg hát az életem folyását is ez határozza meg. Mindig ehhez kell visszatérnem, hogyha valami nagyon rossz lelkiállapotban vagyok. Szóval ehhez próbálom magam tartani, mondjuk főleg a szeretet törvényéhez, meg a szelídség vagy ilyen... Mondjuk még az a tanítás, hogy imádkozzunk. Szóval nehéz dolgok..., nem egy olyan egyszerű dolgok. Például a fogamzásgátlásban ugye, amiben igyekszem tartani magam az egyházi állásponthoz, ennek ellenére sok gondunk is van ezzel, ilyen erkölcsi téren, ami nagyon megköti az ember kezét. Talán ez az a kérdés, ami leginkább az egyház tanításához köt, vagy arról jut eszembe. Meg az abortusz kérdés például, miben én egyetértek az egyházzal. És azért értek egyet, mert ez az én egyházam. Azt hiszem, hogyha hitetlen lennék, vagy nem katolikus, akkor talán más lenne a véleményem. Persze itt ebben a kérdésben azért ez a véleményem, mert én a katolikus vallást vallom. Tehát nem elsősorban a saját gondolatmenetemet követem, hanem meghallgatom előbb a másét, az egyház tanítását.

- *Kérem fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs semmi kétségem”?*

- Hát az életem eddigi részében azt tapasztaltam, hogy minden földi tervek, vagy elképzelések, vagy minden olyan dologban, amiben nem is számítottam volna rá, akkor is a dolgaim a lehető legoptimálisabban alakultak. És számomra ez arra vallott, hogy egy természetfölötti segítséget kapok. És, szóval, végül is nem minden dolog ment úgy, ahogy elképzeltem, de végső soron mindig úgy éreztem, hogy ez úgy volt jó, ahogy volt. És ebben éreztem én mindig Isten jelenlétét. Valami rajtam és minden emberen kívül álló dolog igazgatja az én utamat. És általában jó irányban. Tehát vannak hosszú hullámvölgyek, amiről úgy tűnik, hogy nagyon rossz felé megy el az életem – mondjuk egy külső szemlélő számára –, a külsőségeket nézve. És valahogy mindig akkor oldód-
nak meg a problémák, hogyha én hittel állok hozzá, hogy amit én tanultam a hittanban és az egyháztól, hogy ha én bízom és hiszek abban, hogy ha én próbálom a magam dolgát csinálni – nem is kell igazán jól csinálnom, csak próbálni jól csinálni –, ha az irányultságom olyan, akkor általában a rossz dolgok jóra fordulnak. Tehát ilyen tendenciát veszek észre, hogy általában jól sikerülnek a dolgaim. Persze nem vagyok abban biztos, hogy mindig jól fognak alakulni, de abban biztos vagyok, hogy úgy is a javamra lesz. Vagy pedig másnak a javára lesz, aki nekem fontos. Tehát ilyen módon mégis csak az én javamra...

- *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*
 - Hát nem volt mindig olyan, mint most. És remélem még változni is fog. Ugye nekem természetes volt az, hogy templomba járunk, természetes volt, hogy hittanra járok, ezért valahogy mindig úgy éreztem, hogy a lényeg valahol elsikkadt. Hogy tulajdonképpen miért is vagyok hívő? Ez talán jóval később, amikor már gimnáziumban jártam, akkor kezdett el foglalkoztatni egy külső hatásra, tehát a baráti köröm volt ilyen. De végül is nem volt olyan nagyon komoly kapcsolat az egyházzal akkor sem.
- *Egy közösség vagy egy személy, egy barát...?*
 - Egy barát. De nem jártam közösségbe, holott mindig szerettem volna. Illetve egy rövid ideig jártam, de... Itt egy egyházi közösségre gondolok. De az sem kifejezetten a hittal volt kapcsolatban, hanem énekeltem a templomi kórusban. De az, mondjuk, az már közelebb járt ahhoz, amit gondoltam, hogy valamit tenni kéne az én hitem érdekében, tehát az elmélyülés érdekében. De igazából csak amióta házas vagyok, azóta igyekszem erre. Csak hát a külső dolgok mindig elszólítanak. Tehát rendszerességgel nem tudok foglalkozni a lelkiélettel. Csak mondjuk az itthoni imákban, tehát az esti imádságokat...
- *Ha jól értem, akkor a házasság az valamilyen fordulópontot jelentett, vagy valami lényeges eseményt jelentett a vallásosságban?*
 - Igen. Ha nem is pontosan a házasságkötés pillanata, de amióta házasságban élek, és a férjem is komolyan vallásos, azóta erőszakosabb bennem ez az igény, hogy efelé kell menni. És hogy ez fontos, és hogy ezt kell fontosnak tartanom az életben, mert nagyon nehéz mindig választani, hogy mi a legfontosabb éppen abban a pillanatban, milyen szempontok érvényesüljenek... Hogy most inkább lehetővé [kell] tenni, hogy arra a bizonyos hittanra elmenjünk, vagy valami mást kell csinálni. És hát amióta házas vagyok, érzem azt fontosnak, hogy tényleg elmenjünk valamilyen közösségbe, és tanuljunk.
- *A szülői házból hozott vallásos nevelés, az mit jelentett?*
 - Valami olyasmi volt, hogy magától értetődő volt, hogy eljárunk templomba. Az kötelező volt, és ezt én is így éreztem. Nem ágáltam az ellen, hogy templomba kell járni. Tehát azt magaménak éreztem, de terhesnek éreztem. Meg hogy hittanra jártam, az természetes volt. Az úgy tetszett is egyébként, oda szívesen is jártam. De inkább az dominált, hogy természetes, hogy ez van. Igazából nem voltak otthon ilyen vallásról elbeszélgetéseink, vagy ilyesmi.
- *Volt a családban ima?*
 - Közösén nem imádkoztunk sosem. Tehát gyerekkoromban persze, az anyuval, esti ima a testvéreimért. De hát gyakorlatilag nem is emlékszem rá. Hogy volt ilyen, azt tudom, de hát amikor már nagyobbak lettünk, akkor önállóan imádkoztunk, ha imádkoztunk.
- *És említette az előbb, hogy a templomba járás az kötelesség volt. És nem mindig érezte ezt örömtelinek. Mi volt, ami zavarta, vagy ami hát kedvetlenné tette a templomlátogatásban?*
 - Persze, könnyű azt mondani, hogy mást akartam csinálni, de inkább az is, hogy nem nagyon értettem, hogy mit beszélnek, túl magasztos volt a szöveg. Ezt egyébként felnőtt koromban is így éreztem ott. Tehát ez, azt hiszem, a plébániától függött. Tehát ott nem volt ilyen közösség, ahová járhattam volna – csak a hittancsoportok – tehát nem volt közösségi élet a gyerekkoromban.

Aztán ahogy nőttem, nődögéltem, aztán már nem oda jártam templomba, hanem a barátaimmal inkább. Ott más volt, de a lakóhelyen, ahol tulajdonképpen 28 évig éltem, aztán oda jártam később vissza megint. Tehát amikor már úgy érzem, hogy a baráti köröm úgy szétszéledt, akkor visszakerültem, és akkor is ugyanúgy éreztem, hogy nem nagyon értettem, hogy miért fontos a templomban arról beszélni, amiről éppen beszél. Szentírási fordítási magyarázatok, és ilyen nagyon száraz szövegek mentek. És tudom felnőtt fejjel, hogy ez miért volt, hogy ez volt az érdeklődési köre a papnak, meg ez tetszett neki, vagy ezzel foglalkozott mindig, és ezt adta elő a híveknek. A másoknak meg az volt a baja, hogy eredetileg nem világi pap volt, hanem szerzetes volt, és csak rákényszerült arra, hogy miséket kellett rendszeresen tartania, és nem tudott beszélni. Szóval nem volt rátermett és rettenetesen unalmasan beszélt. És emlékszem, gyerekkoromban állandóan a gondolataimmal voltam elfoglalva, és nem figyeltem oda egy percre sem. Mondtam az imákat, meg csináltam, amit kell, de igazából nem voltam jelen. Még ha erőszakoltam magamat, akkor sem bírtam sokáig figyelni. De végül is tudtam, hogy azért nem figyelek, mert nem érdekel, amit mondanak. De most már úgy érzem, hogy az is fontos, hogy én ott voltam. Végül is ott kell lenni akkor is, hogyha nem olyan érdekesítő az, amit mondanak. Holott kifejezetten szeretném, hogy ha jó lenne az a prédikáció, vagy az a mise. Hogy tartalmas lenne. De ha nem tartalmas, akkor is mise, és akkor is ott kell lenni.

– *Az előbb említett barátján kívül, aki hatással volt a vallásosságára, volt-e valamilyen más személy, vagy akár olvasmány, vagy akár intézmény, ami kifejezetten a vallásosságára hatott erőteljesen?*

– Hát a bátyáim a piarista gimnáziumba jártak, és talán ez a tény, hogy ott... Meg hát onnét alakult a baráti köröm is. A bátyám osztálytársai közül, és ez vitt közelebb alapvetően. Ez adta meg azt a lökést, hogy tényleg komolyabban vegyem. Nem mindegy, hogy az ember vallásos-e vagy nem. Nem is tudom, Gárdonyitól olvastam egy regényt, és az volt ami megfogott. De hát azt hiszem, hogy azért érintett így, mert akkoriban éppen erre voltam fogékony, „Az Isten rabjai”. Nagyon sokat olvastam, úgy hogy biztosan olvasmányok is voltak, de hirtelen nem emlékszem rá, hogy milyen könyvek. Igen, gyerekkoromban volt egy ilyen „Bibliai mesék”, vagy nem tudom... Azok többnyire példázatok akartak lenni, és elég hátborzongatóak utólag így elolvasva. De engem rettentően megfogtak. (...) Azt hiszem egy kislányra ez nagyon hatásos. Az biztos, hogy az is erősítette bennem azt, hogy hát igen, ez az én utam. Ezek fontos dolgok az életben.

– *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– A jó lelkipásztor? Valamennyire közvetlen, de felette kell hogy álljon a hívőnek, tehát olyan atyainak kell lennie és bölcsnek, és nagyon vigyáznia kell, hogy mit mond. Én legalábbis úgy érzem, hogy ne hogy lejárassa magát... Persze sokféleképpen lejárathatja magát. Nagyon átgondolt dolgokat mondjon csak annak, akit ő vezet, vagy annak, aki az ő híve, és nagyon oda kell figyelnie mindenkiere.

– *Emlékei szerint van-e olyan, amit egy lelkipásztorban látott és kifogásolt?*

– Például a néha nagyon közvetlen jópofáskodás, az nagyon nem illik a papokhoz. Legalábbis számomra ez nagyon visszatetsző. Amit persze megérték, hiszen ember, meg hát vannak ilyen emberek, vannak olyan stílusok. De az biztos, hogy akit ilyen szituációban láttam, ahhoz nem mennék oda ilyen lelki problémával, mert úgy érzem, hogy ez valahogy arra mutat, hogy egy kicsit felületesen ítéli meg az emberi kapcsolatokat, az embereket.

- *És van olyan, ami miatt tisztel lelkipásztorokat? Mi az a tulajdonságuk, ami értékessé teszi az ő személyüket?*

- Hát egyfajta állandóság az, hogy ha hallok beszélni, nyilatkozni, prédikálni, vagy beszélgetek vele, akkor valahogy mindig ugyanaz az érzésem, hogy ez az ember ugyanaz, és ugyanazt mondja. Meg talán azt nagyon értékelem, hogy ha komolyan meghallgatnak és időt hagynak valakire. Persze sok más ember van, és fontos, de itt talán a legfontosabb, hogy tudjon igazából figyelni arra az emberre, aki beszél vele. És ne intézze el, mondjuk, röviden. Vagy ha elintézi röviden, akkor kellő körültekintéssel tegye. Hogyha tényleg nincs ideje rá, akkor mondja meg. Nem valami nagyon mély lelki dologra gondolok, csak úgy, ha bármivel odamegy az ember, akkor abba komolyan mélyedjen el. Hogy az egy probléma vagy egy feladat, vagy egy program, amit el kell helyezni. Ilyen téren is voltak negatív tapasztalataim.

- *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”!*
Ezt a mondatot kellene folytatni...

- Ahol egy közösségbe tartozom az Isten népét és Krisztus feltámadását hívó emberekkel.

- *Arról is beszélhet, hogy milyennek látja, vagy milyennek szeretné látni az egyházat, hogyha vannak ilyen szempontjai.*

- Hát igen, vannak. Azt tapasztaltam, hogy a katolikus egyházat azt mindenki úgy tekinti, mint a papokat. És ezt már hosszú évek óta érzem, hogy ez egy nagyon rossz dolog. Rossz annak is, aki az egyházon belül van, és rossz, hogy általában negatívan értékelik a katolikus egyházat a kívülállók, akik úgy gondolják, hogy az egyház azokból a katolikus papokból áll, akik nekik nem szimpatikusak, holott egyre inkább érzem, hogy az egyház nem ezt kellene, hogy jelentse. Ezzel nagyon sokszor szembetalálkozom. És magam is régebben teljesen így éreztem, hogy az egyház az a papok közössége. De hát nem az, hanem a hívő emberek is beletartoznak, és ugyanolyan emberi intézmény, mint akár egy párt, vagy egy osztály, vagy akármilyen emberi közösség, hibákkal és mindenfélével. De egy olyan közösség, amely a jóra törekszik, nagy általánosságban.

- *És tapasztalatai szerint, milyen hibái vannak az intézménynek? Akár olyanok, amiket a kívülállók mondanak, vagy...*

- Hát az biztos, hogy hibája, vagy legalábbis nagy tévedése, hogy nem igyekszik elég nyitottnak lenni a nem hívők felé is. Én nem tudom, ez biztos nagyon nehéz. Rossz ilyet mondani, mert én úgy érzem, hogy ez hibája, de más, hogy ennek milyen oka van, ami áthidalhatatlan akadály. Szóval, valahogy úgy a mindennapok nyelvén nem reklámozza magát elég jól. Nem tudja magát olyan jól eladni, mint mondjuk egy másik közösség. Inkább azt hiszem, hogy ez a rossz benne. Aztán persze biztos van egy csomó olyan hátrány is, ami az egyházon belül van, ami mondjuk már eleve a papnevelésnek a hibája, de én ebbe nem látok bele. Hogy a papoknak túl sok mindennek kellene megfelelni, és hát a természetükből adódó, meg hát az emberiségükből adódó gátlások visszafogják ezt a folyamatot... Hogy ugye egy pap szimpatikus legyen egy nem hívő számára, hogy az egyház vonzóbb legyen a kívüllág számára. Tehát ne úgy ítéljék meg, ahogy megítélik, esetleg aki negatívan ítéli meg... Meg hát persze az egyházba beletartoznak a hívők is, akiknek szintén úgy kellene viselkedni, hogy az példajellegű vagy példaértékű legyen. Ilyen hibákat azért érzek benne.

- *Ha módjában állna – akár szervezeti, akár tanításbeli területen – módosítani az egyház helyzetét vagy álláspontját, akkor mit változtatna meg?*

- Hú de nehéz. Hát biztos, hogy elsősorban szervezeti dolgokra gondolnék, mert csak a külsőségi dolgok lehetnek rosszak. Mert én úgy érzem, hogy a tanításbeli kérdések azok

teljesen megfellebbezhetetlenek, az teljes amit tanít, valószínűleg sokkal jobban lehetne vezetni az egyházat, az biztos. De hogy pontosan hogyan? Hát mondjuk talán azt megváltoztatnám, hogy nem az iskolában tartanám a hitoktatást. Meg nem az óvodában. Ott meg pláne nem. Mert ezzel sok támadási felületet adok, vagy ad az egyház, legalábbis itt nálunk. Sok olyan helyzet adódik ebből, hogy könnyen leírják a papot. Leírják, hogy hát ez hülyeséget talált ki már megint, már megint jött az órarenddel, és akkor abba nekünk nincs beleszólásunk. Tehát, hogy egyeztetnie kell a papnak az órarendet a tanítókkal, és ez eleve egy nagyon neuralgikus pont itt, és gondolom mindenhol. Az iskolában, hogy a gyerekeknek túl sok órája van, azon belül is nehéz elosztani, s akkor még ráadásul ott van a hittan, és az fix időpontban van, és akkor ahhoz kell alkalmazkodni. Tehát rugalmasabbnak is kellene lenni. S mivel ez nehéz, talán jobb lenne, ha nem ott lenne a hitoktatás, hanem lenne valamikor a szabadidőben, vagy valamikor a hét végén.

- Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?

– Én úgy érzem, hogy lépést tart a korral maximálisan, csak ezt sokan nem tudják. Én is csak véletlenül tudom, mert egy átlagos katolikus hívő sem tudja, hogy mi történik a Vatikánban, vagy hogy mit csinál a pápa szabadidejében. De én úgy hallottam, hogy ez teljes mértékben foglalkoztatja az egyházat, hogy lépést tartson és lépést is tart. Én ebben nem érzek gondot, csak azt hiszem, itt is inkább a sajtó, hogy mondjam, inkább a külsőségek, ami miatt megbukik ez a dolog, hogy sokan nem tudják, hogy az egyház mennyire súlyt helyez arra, hogy a legújabb tudományos kérdések is ismertek legyenek az egyházi berkekben is. És ezzel folyamatosan egyeztesse az egyház tanítását. Csak erről sokan nem tudnak és nem hinnék el, vagy nem hiszik el, akik persze nincsenek benne, meg akik nem hívők.

„Engem így neveltek...”

75. sz. interjúalany: 48 éves férfi, fővárosi vállalkozó, római katolikus

- Arra kérném, hogy fejtsse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”?

– Mit jelent ez? Az a helyzet, hogy az 50-es években kezdtem iskolába járni - 49-ben születtem egyébként –, és hát a szüleim is vallásosak voltak, és hát természetesen – én úgy érzem, hogy természetesen – engem is így neveltek. Másodszor akkor még hittan-tanítás is volt, az 50-es évek ellenére volt hittan-tanítás. Tehát ott is tanultunk hittant, sőt, azt hiszem majdnem az egész osztály. Na most ez teljesen független, hogy az egész osztály... És nálunk is néha összejött egy kis csapat. Hozzánk jött egy apáca és hittant tanított, a lakásunkba. Tehát a szüleimnél, vagy valamelyik osztálytársunknál. (...) Én ebben a légkörben, miliőben nőttem fel. Kész.

- És jelenleg mit jelent az Ön életében, hogy az egyház tanítását követi, az egyháza tanítását követi?

– Jó kérdés. Hogy mit jelent az életemben?

- Igen, tehát konkrétan milyen kapcsolatokat, vagy milyen tevékenységeket?

– Azonkívül, megmondom őszintén, hogy nem rendszeresen, de eljárók, mit tudom én... Tehát azon kívül... Szóval nem azt mondom, hogy elhanyagolja az ember a vallást, de különösebb kapcsolatam nincs.

- Kérem, fejtsse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „Isten létezik, efelől nincs kétsége”!

- Azt hiszem, hogy itt a múlta, meg..., tehát a neveltetésre visszakanyarodnék, tehát a neveltetésemből kifolyólag mondtam... Őszintén szólva kitartok én emellett. Szóval röviden és tömören: kitartok emellett. Ha (...) én úgy érzem. Az megint más, hogy – mit tudom én –, végül is valahogy azt lehet mondani, hogy a lustaság miatt az ember nem jár rendszeresen templomba, de ez most magánügy, és én szerintem nem is ide tartozik.
- *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*
 - Hát én szerintem ez korábban más volt. Olyan értelemben, hogy tehát mondjuk itt maradjunk konkrétan a vasárnapi istentiszteletnél. Az sűrűbb volt. Most valahogy, hát ha most nagyon őszinte akarok lenni, akkor majdnem hogy... Hát most ritkább, inkább azt mondanám, hogy ritkább, és nem azt mondom, hogy csak nem tudom én milyen, hivatalos ünnepekkor, de... Most nem olyan a kapcsolat talán. De az én hanyagságom, úgy érzem, semmi más.
- *A szülői házban, említette, hogy vallásosan nevelték.*
 - Végül is az az igazság, hogy azonkívül, hogy mit tudom én, gyerek koromban hitoktatásban részesültem, meg természetesen a szüleimmel minden vasárnap elmentünk templomba... Meg gyónás, áldozás, az megvolt. De... sőt, én szerintem felnőtt koromban is. Most kimaradt egy kicsit. De mondom, csak hanyagság miatt. Szóval nem más megfontolásból, megfontolásból.
- *Vallási tekintetben volt-e valami vagy valaki, aki nagy hatással volt Önre? Akár személy, barát, ismerős?*
 - Nem. Nem befolyásolt, se így, se úgy.
- *Kérem fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Aha. Hát szerintem a jó lelkipásztor... Hát erre sok mindent lehet mondani. Most nem arra gondol ugye, hogy összetartja a nyáját? De hát végül is az előzőekben már mondtam, hogy van ilyen pap, meg van olyan. Tehát mondjuk lelkipásztor, nevezzük annak. Tehát aki tud hatni az emberekre, pozitív irányba viszi a gondolkodásukat, meg a cselekedetüket. Én inkább a fiatalokra gondolok ebben is, mert mit tudom én, ha egy magam korabeli ha egyszer ilyen nevelést kapott, vagy ilyen irányba ment, azon már úgysem lehet változtatni. Most nem konkrétan rólam van szó. Tehát mindenféleképpen én úgy érzem, hogy fiatal korban kell a gyerekeket vagy... hát nem vagy, hanem egy irányba irányítani. Mert ha jó környezetben nevelkedik, jó nevelést kap, meg mindenféle erkölcsi és más vonalon is, akkor szerintem... Bár kisiklás lehetséges, biztos. Ilyen is van. Tehát szerintem, ha az alap jó – de az az alap az egy hosszú valami –, akkor biztos, hogy... Persze, semmi nem biztos, de azért mégis jó, hogyha van. Nem?
- *Milyen tapasztalatai voltak élete során a papokkal kapcsolatosan? Akár pozitív, akár negatív tapasztalatok...*
 - Hát végül is inkább azt mondhatnám, hogy pozitív. Tehát sok mindent lehet hallani, de nekem konkrétan nem voltak negatív tapasztalataim. Tehát se tanítással, se viselkedéssel, se más témakörben. Mert hát ugye sok mindent lehet hallani meg tapasztalni, de nekem nem volt negatív tapasztalatom.
- *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Hát nem tudom mire gondol, megmondom őszintén.
- *Bármit mondhat, amilyennek látja az egyházat, mint intézményt, vagy amilyennek szeretné látni.*
 - Tehát, a katolikus egyház olyan intézmény... , hát esküszöm, hogy nem tudom, hogy konkrétan mire gondol.

– Arra kérdeznék rá, hogy tulajdonképpen milyen intézménynek ismeri az egyházat? Akár a múltbéli tapasztalatai alapján milyennek látja, vagy milyennek szeretné látni?

– Gondolkozhatok egy kicsit, mert...?

– Nyugodtan.

– S miért pont a katolikus egyház? Hát jó, majd erre visszatérünk. Jó, én úgy érzem, hogy... Hát nehéz erről most így... Nem egészen értem, hogy konkrétan mire gondol, hát végül is, talán mit tudom én...

– Ha lenne lehetősége az egyházon belül valamit...

– Tevékenykedni?

– Megváltoztatni, vagy alakítani az egyházon, akármilyen módon, akkor mit tenne, hogyan?

– Hát hogy őszinte legyek, ezen nem gondolkoztam. Nem tudom, hogy mit... Na most itt ilyen hirtelen erre... Hát változtatni? Hát biztosan lehetne változtatni a dolgokon. Komolyan nem tudom.

– Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korrallal, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?

– Itt most konkrétan gondol arra, hogy mit tudom én, az abortusz törvény, vagy a papi nőtlenség...?

Igen. Hogyan értékeli ezeket?

– Hát hogy őszinte legyek, ma egészen más világban élünk, mint régen. És rossz irányba mennek bizonyos dolgok, én úgy érzem. Túl sok mindent – most a fiatalokból indulok ki olyan értelemben –, hogy túl sok minden meg van engedve. Tehát én szerintem, én egyetértek azzal, hogy... Szóval igen is, meg nem is, ha jól belegondolunk... Mert ez olyan dolog, hogy a szituációtól függ. Tehát most konkrétan az abortuszról beszélek, én egyetértek vele, meg nem is. Tehát ez – úgy érzem –, hogy mindig az adott szituációtól függ. Tehát, mondjuk, ha egy tizenéves lányról van szó, akkor én azt mondom, hogy ott engedni kéne. De... bár ebben vannak családjogi törvények, vagy mondjuk, most maradunk a vallásnál, de hát mondjuk egy olyan helyen, ahol van három gyerek és a negyediket nem akarják, de hát úgy sikerült... Várjunk csak, ez most nem jó. Szóval az derül ki ebből is, hogy ott is meg kéne engedni.

– És ebből a szempontból az egyháznak az álláspontját, azt hogyan ítéli meg?

– Az egyház ugye, ha jól tudom, egyértelműen kimondja, hogy nem. Ugye? Tehát egyértelműen, teljesen mindegy... De azért itt lehetne különbséget tenni. Tehát, igen, na... Most összekevertem.

„Én vagyok (...) a karizmatikusok között a legöregebb korosztály...”

77. sz. interjúalany: 67 éves nő, nyugdíjas pénzügyi szakember; római katolikus

– Azt tetszett választani, hogy „vallásos vagyok egyházam tanítása szerint”. Miért?

– Na nézd, a korom miatt is már, a korom meghatározza, hogy egyházam tanítását – én majdnem azt mondhatom –, hogy feltétel nélkül követem. Habár ma már tudom, hogy ez nem feltétel nélküli, hanem ez az én szilárd hitem is. Én amikor karizmatikus lettem és az életgónásomat végeztem, akkor az aranyos, áldott M. atya (akit nagyon sajnálok, mert elveszítettem mint gyóntatómat)... A karizmatikusoknál mindenki testvérnek tekint a másikat. Ott a hívő tegezi a papokat. A fiatal T. atya is és az M. atya is felajánlotta, és én azt mondtam neki: ne haragudjon, ne vegye sértésnek, de engem úgy tanítottak,

hogy a papot, az egyház szolgáját én tiszteljem. Én nem tudom... És akkor még nagyon az elején jártunk, ma már meg tudom tenni, hogy tegezem. Szóval én feltétlen tiszteletet érzek elsősorban az Isten szolgája iránt, és ezért ragaszkodom, hogy az egyházam tanításához is hasonlóképpen viszonyulok. Ez lehet, hogy egy... Nagyon sok ember azt mondaná... de én szabad akaratomból is ezt vallom. Nemcsak azért, mert erre tanítottak. Ma már a tapasztalataim és az életem során megerősödött bennem, hogy tanítását követem egyházamnak, ez nekem belső kényszerem. Érthető?

– *Azt tetszett választani, hogy: „Tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem”.*

– Mert volt olyan élményem is, amikor éreztem, hogy Isten tenyerén tartja például azt a repülőt. Én nem tudom megmagyarázni neked azt az érzést. Olyan csodálatos élmény volt, mikor repültem, szóval Isten tenyerén éreztem magam. És valami hihetetlenül éreztem, hogy mennyire, hogy Isten tényleg maga a szeretet. Mert én, ha valakinek az érdemeit tudom, senki sincs a földön, aki bármit is az érdemei szerint kaphatna: valamennyiünk csakis az Isten érdeme, és a megváltás, ami érdem egyedül... De tudom azt, hogy elhalmoz, elhalmoz annyi csodával, annyi örömmel, hogy ezt-ezt... Számomra teljesen elképzelhetetlen, hogy nincs Isten. Elképzelhetetlen!

– *És Istenhez, valláshoz, egyházhoz való viszonyulása mindig ilyen volt?*

– Nem. Bár én mindig hívő voltam, világ életemben hívő voltam, de volt azért egy olyan korszakom, ami nem az Istentől térített el, hanem az életformámmal magam szakítottam el magamat. Akkor is hittem Istenben, hittem és féltem az Istent. Ez a szóforma, bizonyos fokig mást is jelent, hogy féltem az Istent. (Hisz tudod, van abban a csodálatos operaáriában, a Toscaban, mikor imádkozik: „úgy féltem az Istent”.) Nekem jelenti azt is a szó, a valódi értelmét, hogy féltem. Mert tudtam, hogy van, csak akkor még nem tudtam, hogy az Isten nem büntet, mert ő maga a szeretet. Mert a bűn az, ami maga büntet. Ő pedig nem engedett, hogy elszakadjak. És visszatálaltam, és boldog vagyok, mert egyedül ott hagyta mind a 99 igazat, és eljött értem.

– *És hogy tetszett a karizmatikusokkal kapcsolatba lépni?*

– Ez az isteni gondviselés! Amikor az édesapám meghalt, nagyon szenvedtem, hisz az életemben sohase tudtam elképzelni, hogy lesz életem az apám nélkül. És amikor ő meghalt, valami azt mondta, hogy az életformámat muszáj megváltoztatni, mert soha nem fogok az apámmal találkozni, hogyha én továbbra is azt az életformát élem. Ez volt a gondviselés, ez indított. És ő imádkozott értem, meggyőződése. És így kerültem a karizmatikusokhoz. Itt az M. útján, a Gy. atya – ez egy csodálatos korszaka volt a karizmatikus mozgalom indulásának. Csodálatos!

– *A karizmatikusok óta tudom, hogy megváltozott M. néni élete. Mit tetszik nagyon fontosnak tartani az előzőekhez képest?*

– Az előző életemhez képest? Azt, hogy ma már tudom, hogy a hitem nem elég. Nekem Isten törvényei szerint kell élnem. Az az óriási különbség. Abszolút természetesnek veszem, hogy ma bármi történne velem, soha, de soha hitemet nem engedném. Engem semmi nem szakíthat el Istentől. Nincs olyan. És ezt így is érzem. Mi szakíthatja el az embert Istentől? A bűn. Tehát nem követhetek el olyan bűnt, ami elszakíthat az Istentől. Tehát ez a lényege, ez jelenti az én Isten-szeretetem.

– *És hogy tetszik látni az összejöveteleken a fiatalokkal való kapcsolatot?*

– A karizmatikus összejöveteleken abszolút nincs különbség a fiatalok és mi közöttünk. Én vagyok mindig a karizmatikusok között a legöregebb korosztály. Nincs különbség, nincs. Én a fiatal karizmatikusok között nem érzem, hogy más lennék. És ők abszolút elfogadnak, ugyanúgy.

– *Nem tetszik néha úgy érezni a karizmatikusok között, mintha amerikai áramlat lenne benne? Mintha ilyen nagyon boldog, happy...*

– Most egy kicsit változott a karizmatikusok külső, látszólagos élete, és lehet, hogy van ebben... Most sok tanítás jön kintről. Amikor a magyar karizmatikusok tanították, nem volt ez ilyen harsány. Most van benne egy nagy adag harsányság, de ez csak külsőség. A tartalom nem változott. De engem egy kicsit zavar a külsőség, ami nekem sem igazán tetszik, de ez a lényegét nem változtatja meg. Gyönyörű tanításokat kap az ember, gyönyörűeket! Annyi csodát tanultam meg évekkkel ezelőtt, amikor ott voltak a J.-testvérek. Fantasztikus dolgokat! Mögöttem ültek ilyen korombéli nők és hápogtak, hápogtak! Nekem is elakadt a lélegzetem – ezek jezsuita papok voltak – olyan csodálatos dolgokat mondtak. Én irigylem a karizmatikus fiatalokat, akikkel együtt járok arra a bizonyos Hitünk alapjaira [előadássorozatra]. Az egyiknek 4 gyermeke van, a másik most várja az ötödiket. Ezek olyan csodákat tanulnak, ezeknek annyira megalapozódhat ez életük! Az én korosztályom ugye... Sajnos, akkor amikor fiatal voltam, jött az a kommunizmus. Amit én kaptam, azt a szülői házban kaptam, amit én köszönhetek, az csak a szülői háttér. Én nagyon-nagyon irigylem a mai fiatalokat! Biztos, hogy az én házasságom sem kudarcra fejeződött volna be, hogyha én annyi mindent tudok, mint ma egy fiatal asszony...

Milyennek tetszik tartani a jó lelkipásztort?

– Nekem az a véleményem, hogy valamiképpen fiatalok. Vannak azért kivételek az öregebbek között is. Valahogy közelebb tudnak férkőzni nemcsak az ifjúsághoz, hanem még az öregekhez is. Nem tudom megmondani, hogy ez miért van, valamiképpen emberibb a kapcsolat. Szóval én tudom, hogy nagyon agyon vannak terhelve. Az idősebb papok fáradtak, agyonhurcolták őket. Én a fiatal papokkal valahogy úgy vagyok, hogy úgy 10 évvel ezelőtt rajongtam értük. Én nagyon szeretem, ha egy pap politizál a szószékről.

– *Megvan a maga véleménye.*

– Kell, mert vannak emberek, akiknek kell egy kis eligazítás, és kell egy kis lökés, hogy jó irányba tudjanak tovább menni.

– *„A katolikus egyház olyan intézmény... Tessék befejezni ezt a mondatot!*

– Ami Jézust jelképezi. Igen, feltétlenül. Feltétlenül számomra, de ez egyértelmű. Hitünk is így tanítja. Az egyház az Krisztus teste. Ennek mi is tagjai vagyunk. Ez teljes egész.

– *Ezt mindig így tetszik tapasztalni?*

– Nem. Sajnos előfordult, hogy már nem. De nem szívesen bírálom az egyházamat. Nem akarom bírálni, még ha hallok is... Mert az egyházamat nem bírálom, mert a tagjai azok gyarló emberek, végső soron. De ha hallok is valamit, és ha magam is úgy érzem, nem vagyok hajlandó részt venni az egyházak bírálásában. Nem, ez nem az én feladatom.

– *Kinek a feladata?*

– Ez Krisztus Király feladata, hogy ő majd azt helyre tegye, és számon kérje azoktól, akit illet. Nem az én feladatom.

– *És a cölibátusról hogy tetszik vélekedni?*

– Abszolút helyesnek tartom. Én nem érzem ezt feladatomnak, hogy ebbe beleszóljak. Vannak erre sokkal illetékesebbek, és olyanok, akiknek ez a feladatuk. Én jelen pillanatban egy teljesen helyén valónak tartom a cölibátust.

– *A görög katolikusoknál van nőülés...*

– Én őket így fogadom el. Azt hiszem, hogy az én korosztályom nem úgy bírál, ahogyan (...) a fiatalok, mert van abban sok egészséges realitás is. Én nem tudom átlépni az én korlátaimat. Én ezt helyénvalónak tartom, mert nagyon sokan helyénvalónak tartják,

akik papok és szerzetesek. Én olyan pappal nem beszéltem, de még kispappal sem, aki a cölibátus ellen lett volna. Még elvben sem, nemhogy gyakorlatban. Az én emlékezetemben csak a L. bátyám van (piarista szerzetes volt), aki egy rendkívül nagy társaság-szerető ember volt, és tudom azt, hogy éjfélkor megfordította a poharát. Attól kezdve még ott maradt a társasággal 1 vagy 2 órát, és vidám volt. Tehát lehet élni így is, vidáman. Én nagyon szerettem, ő előttem a papi ideál.

– *És hogy tetszik gondolni, az egyház lépést tart a korrallal?*

– Abszolút lépést tart, hát a Vatikáni Zsinat végső soron bizonyítja. Nem is tudtunk róla. '90-ig nem is nagyon lehetett róla hallani. Én szerintem feltétlenül lépést tart. Na ja, de azt ne várják, hogy liberális párt lesz a katolikus egyház! A lépéstartás az keretek között, az megszabott, de feltétlenül lépést tart. Noha bevallom neked, én nagyon szerettem a latin misét is. A latinban azt az egyetemességet élvezte az ember, hogy bárhol a világon bement, és ugyanazon a szertartáson vett részt, mintha itthon lett volna. Az édesapámtól hallottam, aki évekig élt Németországban, hogy a templom volt az egyetlen hely, ahol ugyanúgy érezte magát, mintha itthon lett volna. Az anyanyelvű mise is jó, mert mondjuk Amerikában is követni tudom a misét, mert a liturgia azonos.

3. „VALLÁSOS VAGYOK A MAGAM MÓDJÁN”

„...Nem egy olyan elmélyült, mindent tudó vallásos ember vagyok, mint amilyen szeretnék lenni”

11. sz. interjúalany: 47 éves nő, kisközségben élő bútorbolti eladó; római katolikus

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy vallásos a maga módján?*

– Hát, végül is én hiszek egy túlvilági lényben: tulajdonképpen kell, hogy valami mozgassa ezt az egész világot. Meg hát a testi dolgok mellé, azért fontosnak tartok azért egy lelki vigaszt. Egyéb dolog is közbejátszhat az ember életében, és hogy a magam módján, mert szóval nem egy olyan elmélyült, meg mindent tudó vallásos ember vagyok, mint amilyen szeretnék lenni. Tulajdonképpen jártasnak jártas vagyok ezekben, de olyan magas fokon, mint amilyen magas fokon kellene, esetleg ezt művelni nem tudom.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem”!*

– Hát végül is pont emiatt, hogy kell egy felsőbb lénynek lennie, ami ezt az egész világot mozgatja, meg hát megteremtette. Legalábbis az én ismereteim szerint, és hát hiszek ebben a túlvilági életben.

– *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*

– Ilyen volt, mer hát végül is vallásos szellemben is nevelkedtem, szüleim is vallásosak voltak. Én sajnos nem vagyok olyan, mer azért – hogy mondjam –, ők annak idején mélyebben is tanulták, több lehetőség is volt rá. Megpróbálom azért a magam módján, ugyanúgy megmaradni ebben a vallásos életmódban. Mint ahogy a gyerekeimnél is ezt, úgy érzem, hogy elértem, mert ők is hasonlóan csinálják....

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Maga köré gyűjti, édesgeti a híveket, úgy mondom. Nem csak állandóan a pénzt kéri tőlük, meg csak állandóan szidja, hogy ilyenek a mai fiatalok meg olyanok. Hanem próbál

velük együtt sportolni, együtt túrázni, együtt énekelni, együtt bulizni, mert ilyenre is van példa. És akkor nyilván, hogy nem erőszakkal, meg nem kötelezőnek érzi ez a fiatalság, hogy egyáltalán oda menjen, ezekre az istentiszteletekre, meg egyáltalán a templomba.

– *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot : „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
– Amely a híveket irányítja, gondoskodik róla, különféle dolgokkal foglalkozik, különféle szolgáltatásokat nyújt a híveinek.

– *Milyen szolgáltatást?*

– Ilyenekre gondolok: temetés, keresztelezés, házasságkötés – hát szolgáltatás.

– *Mondja el legyen szíves, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korrall, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Hát most talán egyre jobban, inkább halad a korrall, mert azért korábban, szóval, eléggé az ő szemszögéből nézte ezt az egész világ folyását, most már azért elég sok kedvezményt látok én.

– *Például?*

– Hát nem vesznek olyan mereven dolgokat, például: van egy vallás, és akkor nem házasodhat az egyik vallású a másik vallással, mint korábban. (Például római katolikus csak római katolikkussal, evangélikussal egyáltalán nem...) Vagy nem keresztelték meg a gyereket, vagy mit tudom én, mert ő egy másik vallású volt. Hát én ennyiben látom, most hirtelen mást nem tudok megemlíteni.

„...Az istenhiem az megvan, de úgy érzem, hogy nincs semmilyen vallás, amivel én ezt azonosítani tudnám”

13. sz. interjúalany: 34 éves férfi, dunántúli megyeszékhelyen élő mérnök-tanár; római katolikus

– *Légy szíves fejtss ki bővebben, miért abba a kategóriába soroltad magadat, amelyet választottál?*

– Hát ugye ez a „vallásos vagyok a magam módján”, ha jól tudom, ez az a kategória, amit ki kellene fejtenem. Tulajdonképpen kisgyerek korom óta szüleim templomba vittek, nekem ez nagyon sokáig fontos volt. Fontos volt az első áldozás, bér málkózás, passiójátékokban való részvétel, a Jézuska-várás stb., az ilyen programok. Tehát ilyen dolgokban fiatalként részt vehettem. Tulajdonképpen az Istenem, az istenhiem az megvan, de úgy érzem, hogy nincs semmilyen vallás, amivel én ezt azonosítani tudnám. A kapcsolatot, a kontaktusom, – úgy érzem –, megtartottam az Istennel. Ezek a templombajárások, misén való részvétel, ezek számomra nem olyan fontosak. Az az igazság, hogy volt egy elég nagy csalódásom az egyik plébánián, úgy éreztem, hogy a vallási szerep vezetője, tehát a pap, a plébános nem igazán úgy viselkedett, ahogy kellett volna. Én próbáltam az életemet becsülettel betartva élni, s ugyanezt nem kaptam meg tőle. Elég kemény volt ez tinédzser koromban, s azóta egy elég nagy törés van bennem. A hitemet... hát hiszem az Istent, hiszem, de az ezzel együtt járó templombajarást, szertartásokra járást nem tartom fontosnak.

– *Légy szíves, fejtss ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”!*

– Szóval az előző válaszadásban azt hiszem ezt próbáltam kifejtetni, egy kicsit körülírni, hogy az Isten léte számomra... Én elfogadom, nekem fontosak a vele kapcsolatos dol-

gok. Persze az ember korábban, amikor még gyakrabban olvasott Bibliát (nem nagyon olvasok most már), ezeket a történeteket, ezeket elfogadtam, és hittem, bár sokszor volt a Biblia-olvasás során kétség bennem. Mert mindig azt vártam, hogy konkrétan magyarázzák meg a bibliai jeleneteket. Biblia olvasási óra, magyarázata, azt hiszem ez volt a lényege ezeknek az összejöveteleknek. Azért voltak kétségek, hogyan mondjam, az Isten jelenlétét, azt én elfogadom, és azt én tudomásul veszem. Szem előtt is tartom. Hát az, hogy nem vagyok a katolikus vallást gyakorló, ez tulajdonképpen... Én azt hiszem, itt a 20. század végén az életvitel, a gondolkodásmód felborult egy kicsit. Manapság a fiatalok, illetve 20-25 éves korukig mindenféle vallások, keleti vallások, akár a buddhizmus, akár a mit tudom én: ez az amerikai a mormonok például...

– *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*

– Nem ilyen volt, mert én rendszeres templombajáró voltam kisgyerek koromtól. Mindennap ministráltam, hetente egyszer áldoztam, gyóntam. Mindenféle egyházi programon énekeltem, verset mondtam, szöveget olvastam, mondtam kívülről. Ez volt 18-20 éves koromig. Utána pedig volt egy törés: a hitem az megmaradt, azt hiszem ezt már többször is (...) elmondtam... Próbálok egy olyan világot kialakítani, amiben jól élek én. Nyilván a katolikus egyház nem veszi jó néven: lassan 20 éve nem gyóntam, nem is áldoztam. Vagy éppen nem járok hetente templomba. De ez nem azt jelenti, hogy nem hiszem az Istent. Néha úgy is érzem talán... talán jobb a kapcsolatom itt a magam világában a Jóistennel, mint annak, aki mondjuk – most nagyon csúnya leszek – rendszeresen a templomba vergődik, és csak beül, és kiöltözik. Hát ez nekem nem jelenti a vallást.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Az egy jó lelkipásztor. A lelkeknek jó pásztora, tehát úgy irányítja az embereket, hogy az egyház előírásainak megfelelően él, s az emberek is jól érezzék magukat, tehát jó lelkipásztor.

– *Légy szíves fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Ami sok embert mozgósít valamilyen cél érdekében,... hogy a római katolikus vallást terjessze.

– *És milyennek szeretné látni az egyházat ?*

– Hát, úgy érzem, hogy az egyházban csomó önzés van, és én úgy érzem, hogy több segítséget kellene adniuk. Jobban oda kellene figyelniük az emberekre, akik felvállalják, hogy egy vallást, illetve a katolikus egyházat támogatják, illetve mellette vannak. Milyennek látnám?... Hogy azért menjenek oda az emberek, hogy jól érezzék magukat, s ne szemrehányást kapjanak, hogy kellemetlen, rossz szájjal hagyják ott a helyiséget.

– *Mondd el légy szíves, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korrall, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Hát a korrall, végül is halad a korrall, mert vannak modern gondolkodású papok, akik tényleg az életből vett gondolatokat tudnak továbbjuttatni. De hát mondjuk a Biblia megmásíthatatlan, ugye ? És ebből adódóan én úgy érzem, hogy az ott leírt dolgok közül, ezek már nem minden fedi... Azt, amit ott 2000 évvel ezelőtt leírtak, és amit én el tudok fogadni. Persze halad, mert embereket, tömegeket mozgósít... Olyan programokat csinál, ami sok embert vesz be, vagy hát szed össze, sokat segít tehát embereken, családokon. Nem tudom... Szóval egy csomó mindenben úgy érzem, hogy előre van, egy csomó mindenben úgy érzem, hogy távol van tőlünk, azt hiszem...

„...Mostanában nem járok annyit templomba, mint régebben...”

14. sz. interjúalany: 50 éves nő, dunántúli megyeszékhelyhez-csatolt községben élő, középiskolát végzett telefonkezelő; római katolikus

– *Fejtse ki bővebben, miért egyszerre sorolta magát abba a két kategóriába, hogy vallásos az „egyház tanítása szerint” és a „maga módján”?*

– Tehát azért, mert engem így tanítottak, így neveltek. És én ugyanazt viszem, vittem tovább a gyerekeimnek, és én úgy gondolom, hogy aki a vallást követi, az csak jót tanít, és, mert... Hogyha a gyerekek ezekből kimaradnak, akkor hol látnak jó példát, vagy kitől? Igaz, hogy mostanában nem járok annyit templomba, mint régebben, de attól még én vallásosnak érzem magamat – a magam módján. Az én szüleim azok még most is nagyon vallásosak: minden nap evés előtt, evés után imádkoznak, reggel, este... Ez ugyanígy volt nekünk gyerekkorunkban, hangosan kellett... Nagybőjtben meg imádkozhattuk mindennap a rózsafüzért egy hónapig, igaz, hogy mink – így visszagondolva – nem szívesen csináltuk, mert jobb lett volna játszani, de hát elfogadtuk... Szóval nem lázadoztunk.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem”!*

– Mert soha nem kellett ebben kételkedni, mert engem így neveltek – és soha nem is akartam ebben kételkedni. Mert ez tény, hogy valami emberfeletti erő van.

– *És ezt tapasztalta is az életben? Valamilyen szituációt nem tudna említeni esetleg?*

– Ez mindig változó... Erőt ad valakinek, erőt ad – szerintem...

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*

– Ilyen volt, talán még ennél erősebb is. A gyerekkorunk óta így neveltek, és én elfogadtam ezt a nevelést, és én jónak láttam. És ezt végül is nem lehet megkérdőjelezni, mert aki azt mondja, hogy nincs Isten, nem tudja bebizonyítani. Valahonnan kell, hogy származunk...

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Hát az azon kell igyekezzen, hogy a híveivel olyan kontaktus legyen, hogy szívesen – még ha problémájuk, bajuk vagy bármi van is – szívesen menjenek templomba. Hát végül is egy jó lelkipásztor, hogyha nem olyan, akkor a hívek sem szívesen mennek. És hát én tudnék egy példát: Az én fiam, a K., amikor járt hittanra, első áldozónak készült. És akkor volt úgy, hogy azokon a napokon voltak, amikor kellett neki iskolába menni. Na most ugye az iskolából sem vehetem ki, ugye ez nem most volt, ez a 80-as évek elején volt (...), hogy nem vettem ki azért. Akkor még nem volt, ugye nyilvánosan, hanem templomba jártak és hát volt úgy, hogy hát elmaradt. Elment hittanra, akkor elment tornára, be volt osztva... Közbe beteg lett és akkor kétszer kimaradt, és amikor elment hittanra, azt mondta neki a plébános, hogy te fiam ismételni fogod a hittant, mert utóbb hiányoztál. És akkor egy ismerősünktől megtudtam azt, hogy az ő fia nem is járt egyszer sem. Találkozott ezzel a pappal és ugyanez a pap azt mondta neki: hogy hát a maga fia miért nem jár? Mert hát nem is tudta, meg már késő van. Nem baj jöjjön csak, aztán megáldoztatjuk. Na most akkor ez milyen felfogás? Az aki jár, azt kirekesztik, meg hogy járja újra az osztályt, ismétljen, aki meg abszolút nem is járt, annak a fia meg elsőáldozó volt. És akkor én megharagudtam. Mert én soha énnekem semmi bajom nem volt a papokkal, nem szoktam őket kritizálni. De ez egy fájó pont volt, és egy másik templomba mentünk egy másik paphoz, és ott volt az elsőáldozás.

- *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Hát az olyan intézmény, hogyha az emberek nyitottak rá, akkor össze tudja fogni őket. És ott is csak a jóra nevelnek, hogyha valaki az Isten tanításait megfogadja, akkor biztos, hogy nem lehet bűnöző, mert az semmi rosszra nem tanít. És kell, hogy minden embernek legyen egy hite, amiben hisz, és kell tudni különbséget tenni jó és rossz között.
- *Mondja el legyen szíves, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Hát tud azért, de egy kicsit rugalmasabb is lehetne, mert eléggé még a régimódi dolgok vannak. Szóval nem nagyon léptek előre, nem annyira nyitottak, mint ahogy kellene, hogy legyen a mai modern világban. Azért, hogy még jobban megfogják a gyerekeket is. De most már nagyon sok az olyan pap, aki ezt igyekszik... Például nálunk O-ban is van az a pap: elviszi a gyerekeket kirándulni, filmeket vetít. Tényleg annyira szeretik, hogy szívest-örömetest járnak oda. És ő tudja azt... Nagyon hiányzik most az a 40 év, amikor ellenezték a vallást.
- *És egyéb területeket tudna még említeni, ami elmaradottabb, vagy amit fejtletnek tart?*
 - Hát az, hogy pl. tudok olyat, aki nem fizeti (esetleg nincs rá módja, mert nagy a szegénység és a munkanélküliség), nincs rá módja, hogy fizesse az egyházadót, akkor ismerek olyat, hallottam is, hogy azt mondták, hogy nem fogják összeadni őket, mert nem fizetett. Hát örülnének annak, hogy össze akarnak házasodni, nem úgy vadon élnek, mint a cigányok.

„Mindenki valahova keresget fölfelé...”

16.sz. interjúalany: 44 éves, dunántúli megyeszékhelyen élő diplomás férfi; római katolikus

- *Legyél szíves, fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „vallásos vagyok a magam módján”!*
 - Azért elsősorban, mert a katolikus vallás a világ legagresszívebb, a legarrogánsabb, és szerintem a legbutább vallás minden vallás között (amennyire én most már a vallásokat kezdem megismerni). Elég furcsának hangzik, de sajnos így van, mert a tűzzel, vassal, vérrrel térítő vallás egyike, vagy ritka egyike. Tényleg, szemben a zsidókkal, akik soha nem támadnak vallásom miatt, és soha nem fog kényszeríteni senkit. Most ha ezzel szembeállítom kizárólag a jezsuitákat, akkor már jobb ha nem is ragozzuk, mert kiirtották az egész maja-inka birodalmat. A többiről nem is beszélve. Na most ez az egyik... A másik, amiért azt mondom – nem is tudom –, hogy buta vallás, hogy igazából olyan kritérium-rendszereket támaszt önmagával szemben, hogy képtelen megfelelni neki. Igazán az a baj, hogy a katolicizmus számomra átlátható története az nem más, mint a rettenetesen szélsőséges kritériumok támasztása, majd ennek a be nem... betartani nem tudott kritériumok visszacsinálásának a története. Tehát a pápák nem csinálnak mást, mint futnak a saját enciklikáik után, mert kimondom – hogy egészen aktuális legyek –, hogy nem támogatom az abortuszt, nem támogatom a fogamzásgátlást, majd elkezdem magyarázni, hogy de azért a természetet [fogamzásgátlást] támogatom, mert kiderül, hogy mindenki fütyül rá, mert ezen az emberiség valahogyan túlépett. Most lehet, hogy ez rossz, és hogy igazándiból a katolicizmust tűzzel, vassal segíteni kellene, igenis a fogamzásgátlás-elleniséget, de az emberiség erre most fütyül. Egyszerűen a katolikus vallás kezdi önmaga hatóságát csökkenteni, vagy nem képes azt tenni, amit

maga elképzeli. Egy kicsit olyan, mint a törvényalkotás, hogy: hát, hogyha a hétköznapi élet nem felel meg a törvénynek, akkor majd a törvényt hozzá-módosítjuk. Egy kicsit ott tartunk. Mi volt a kérdés másik fele?

– *Miért ezt választottad...?*

– Ja, hogy miért ezt választottam? Én nem választottam, választatták. Én nem választottam semmit. Szerintem a vallást az emberek 99%-a kapja. Nem választja, azt kapja. Éppen arról van szó, és ez egy másik dolog, hogy ugye az volt...

– *De nem, mármint itt választottad, hogy „vallásos vagyok a magam módján”.*

– A magam módján, igen, mert... Viszont a katolicizmusnak van egy másik oldala, a vallásnak egy másik... hát egy borzasztó nagy százaléka, ami viszont erkölcsileg meg etikailag teljes mértékben azt hiszem, hogy jó. Meg amit követni lehet, vagy követendőnek tartok. Szóval igazán azt mondhatnám, hogy itt most ha egy ilyen kétoldali serpenyőbe akarnék tenni dolgokat, hogy utálok a bigott vallásosakat, de az idealista filozófiát, azt teljesen igaznak és helyesnek tekintem. Na most a kettő között, hogy pont az én vallásosságom hol helyezkedik el, most megint azt mondom, hogy négy kazetta kérdése. Biztos, hogy nem fogok naponta háromszor – nem tudom én – litániára menni, de hogyha valami nagyon cikis van, akkor valószínűleg nem egy kőre fogok lépni aznap, hogy ne feleljek én, mint a költő. Hanem azt mondom, hogy na, Főnök, most segíteni kéne! Most kéne segíteni! És időnként a Főnök segít. Szóval ez egy holtbiztos tény, és ennek... teljes meggyőződése, hogy... Azt nem tudom, hogy a szakállas bácsi kuksol-e a felhők mögött, de, hogy – amit én most nem tudok jobban megfogalmazni, mert nincsen rá fogalmam, meg szerintem senkinek –, a telepátiához hasonló, talán elektromágneses rezgések – nem tudom mi ez? –, de valami ilyen működik. Nem biztos, hogy az Úr meg köztem, de hogy köztem és valaki, vagy valaki között – szerintem mindenki érez ilyet, mert időnként befolyásolni érzem vagy tudod, vagy akarod tudni a saját gondolatoddal... Például mondok egy példát... Két példát... Az egyik, hogy ha Amerikában van egy barátom, vagy barátnőm, vagy valakim, aki közel áll hozzám, és – nem tudom én – a tegnapelőtt elütötte az autó és bekerült a kórházba, lehet, hogy nem tegnap, vagy tegnapelőtt, de holt ideges leszek. Nem tudom, hogy mi a baj, és egy nap múlva jön a hír, hogy elütötte az autó. Tehát, hogy valamit ebből a transzcendens nem tudom miből, ilyen UFO kapcsolatból, amiről nem beszélek, csak érzem, ez biztos, hogy működik. És nekem meggyőződése, hogy – egy magasabb szinten – az egyházi vezetés sokkal többet tud, mint amit elmond. Nem pont a katolikus egyház vezetősége, hanem a „vezér papok”, pontosabban a vezér egyház-atyák. Az lehet görög-keleti, bárki. Tehát szerintem az egész – mi ez? – ökumenizmus afelé hat, hogy az összes ilyen típusú emberből kiszabaduló elektromágneses erőt, vagy én nem tudom mi a csudát... Mert szóval ez valahol egy erő, akárhogy nézem, valahol bennem is és benned is, és mindenkibe elindul, amikor mondjuk százezer ember mondja egyszerre a – nem tudom én – a Hiszekegyet. Szóval az valami baromi érzéseket kelt, és ott gyakorlatilag ugyanazok a hangok, ugyanazok az érzések, ugyanazok a valamik rakódnak össze. Most, hogyha én ezt átfordítom a fizikára, akkor azt mondom, hogy ha egy égőt gyújtunk fel, akkor az bevilágít egy szobát, de ha tízmillió égőt rakok egymás mellé, és egy tükröt teszek mögéje, akkor el lehet világítani vele a Holdig. Na most, én erről meg vagyok győződve, hogy ennek van egy hatása. Mert ha én valahonnan ezt az energiát kilövöm, mondjuk Erdélyben egy pápai miséről, azt valahol, valaki fogja. Ez biztos. Lehet, hogy a Földön, másik százezer ember, és: „hát akkor ma mégsem megyünk el lőni Izraelbe” – mondja a palesztin. Ugyan nem tudja, hogy miért, de lehet, hogy ezért. Valahogy pozitív hullámokat kap a negatív. Na most ezt nem tudom, de hogy valami hatása van, az tuti.

– *Fejtsd ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „tudom, hogy Isten létezik, efelől nincs semmi kétségem”!*

– Hát azért választottam ezt, mert igazándiból azt, hogy az Isten kicsoda, azt a csuda tudja pontosan. Aki nekem ezt ma megfogalmazza a világon, az valószínűleg az egyes számú főzseni. De szóval mindenkinek van egy istenképe. Még a legkeményebb materialistának is van, mert az azt mondja, hogy hiszek az anyagban. Valamiben mindenki hisz. Olyan ember nincs, hogy valamiben ne higgyen, bármennyire próbálja ezt tagadni. Szóval a nem hívés, az szerintem az állati hülyeséghez hasonlít, mert akkor nincsenek fogalmaim... Elkezdek hinni automatikusan, aztán mit tudom, hogy mibe. Ha az Isten fogalom, egyenlő a felhők mögött kuksoló szakállas bácsival, akinek a hóna alatt a Föld-gömb van, és a jobbján a Fiú ül, akkor ez egy marhaság. Akkor nem hiszek benne. Ha az Isten valami erkölcsi, etikai csúcsszint, tehát egy minőség, amit mindenáron, vagy hát mindenki a maga módján próbál közelítgetni – tehát amihez mérem magam –, akkor azt mondom, hogy igenis: tuti hogy van, és hiszek benne. Illetve nem hiszek, hanem tudom, hiszen mindenki valahova keresget fölfelé. Vagy hát nagyon kevés ember van olyan, hogy hát nekem ez így is jó lesz. Annak is időnként vannak bevillanásai, hogy hát akkor mégis megpróbáljuk „a nekem így is jó lesz-ből” kitörni. Tehát ez az egyik oldala. A másik oldala, ott az előbb fejtegettem, vagy nyökögtem inkább, mert marha nehéz, amiket kérdezel... Szóval hogy ha én kimegyek a temetőbe, főleg, ha ráérek... Most beolvashatnék egy idézetet az 1623-ban Baltimorban fölfedezett papírból, ami valami szenzáció. Valahogy így kezdődik hogy: megyünk nyugodtan a lármás forgatagban és majd meglátod, hogy mennyi érdekesség, gondolat (és mit tudom én kicsoda) van a csendben, és csak akkor fogsz igazán magaddal törődni tudni, meg akkor leszel igazán önmagad, hogyha időnként csendben leszel. Szóval én azt mondom, hogy nem egy hülyeség a templom csendje, nem hülyeség maga a rózsafüzér, meg az imámalom, meg a... Tulajdonképpen függetlenül attól, hogy én most a rózsafüzérben mit mondok, vagy az imámalom mire jó, egy dologra biztos, hogy jó... Tehát az ember tudja a rózsafüzérnek az állandó, meg-megújuló szövegét, amikor már nem kell figyelni, hanem szinte... Mondom, mormolom, kezdem kikapcsolni az agyamat abból, hogy arra gondoljak, hogy holnap reggel nem tudok miből tejet venni a gyerekemnek, hogy beázott a tető, vagy mit tudom én... Szóval elkezdek valami máson, nem is gondolkodni, hanem kezdenek más érzések megrohanni. Szóval valahogy jönnek belém – mindenkibe jönnek – hiszen ha fáradt vagy, vagy ideges vagy, azt mondd, hogy hagyjatok egy kicsit békén, hagyjatok magamra. Hát a templom erről szól, a templom ez: hagyjatok békén, hagyjatok magamra. Be lehet menni, és békén magadban lenni. A templom másra nem jó. Az összes többi, az szerintem rátett lózung. De arra baromi jó. Most éppen ez a probléma, a katolicizmusnak ez a másik problémája, hogy a templomba nem lehet bejutni. Ha én nem ott dolgoznék, akkor én nem látnék templomot belülről, mert napközben be van zárva. Mert – mondjuk – bedugják a perselybe a ragasztószalagot, és ellopják a pénzt... Egyszerűen nem lehet bemenni. Pont a templom az alapfunkcióját nem fogja betölteni. Erre aztán jönnek a papok, hogy a hívek miért nem jönnek? Hát ezért, mert közben nem lehet bejutni a hívőnek. Na most summa-summárum, tehát, hogy ezek a monoton és fájó dolgok, egy idő múlva az embert átkapcsolják valami egészen más hullámhosszra. Ha én kimegyek a temetőbe – ezzel kezdtem – és nyugi van, és nem kell rohanni, akkor én tulajdonképpen igazándiból én sosem imádkozom úgy, hogy Miatyánk, stb. Hanem elkezdek beszélgetni az ősökkel. Az igaz, hogy szakmai ártalomként én az őseimet sokkal jobban ismerem, mint az átlagember, azt hiszem. De mondjuk a dédanyám, a házépítő dédanyám holnap reggel feltámadna, és felkapaszkodna ezen a lépcsőn, nem

igazán hiszem, hogy tudnánk egymásnak valami újat is mondani. Szóval azt hiszem, hogy naprakész vagyok dédmamai problémákba': ismerem a házépítésnek az összes kínját, levéltári adatokból tudom a dédmama lelki-fizimiskáját, tudok anyámtól egy csomó mindent, hogy milyen, mik voltak a reakciói stb. Szóval maga a vallásgyakorlás, az valami teljesen önálló történet. Tehát, hogyha én nyugiba' vagyok, vagy nyugiba' lehetek, vagy szerintem bárki, akkor az ember elkezd beszélgetni önmagával tulajdonképpen. Mert a gondolkodás szerintem nem más, mint hogy önmagaddal beszélgetsz. Én általában félhangosan ki is szoktam mondani, mert sokkal jobban tudom, hogy mi van. És az ima ugyanez. És akkor igazándiból megint föl lehet tenni a kérdést, hogy saját szavaiddal imádkozol, vagy kommersz imát mondasz-e, vagy szabvány imát? Én azt hiszem, hogy minél inkább gondolkodó az illető, annál inkább nem a szabvány imát mondja el. Hanem valahogy megszemélyesíti az Istent... Szóval én hogyha kimegyek a temetőbe és azt mondom, hogy most aztán ősök, rá kéne tenni két lapáttal, mert most ekkora zűr van: féléves időintervallumon belül biztos, hogy megoldódik a dolog. Eddig még mindig megoldódott. És ugyanúgy nem tudom befolyásolni látszólag, mint korábban, amikor esetleg éveken át dühöngtem, káromkodtam, csapkodtam, gyötörtém a dolgokat jobbra meg balra, és nem ment. És akkor az ember vakarózik egy sort, kimegy a temetőbe, és na most ősök, közbe kéne járni, mert hát most már erre nem megy, arra nem megy... Fél éven belül megoldódik. Ez most már a harmadik dolog, amire odafigyelek. Marha kemény dolog, tehát olyan dolog, ami generálisan befolyásolja az életünket. És bejön. Nem tudom miért. Lehet, hogy pont akkor szállja meg az önkormányzatot az ihlet, és aláír egy olyan papírt, amit még nem írt alá... De bejön. Addig meg nem jött be. És ezt most komolyan mondom, grafikusan tudom rajzolni, és dátumszerűen le tudom írni, hogy akkor kint voltam a temetőben, innentől idáig nem történt semmi, odáig elkezdett valami mozogni, és két hét múlva azt mondták, hogy igen. Arra, amire másfél évig nemet mondtak. Furcsa, de így van.

– *Legyél szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Szerintem az mindenkinek folyamatosan változik, mint ahogy változik a barátaidhoz, a környezetedhez, szóval (...)

– *A család, az mondjuk ezt szorgalmazta? Onnan mondjad, hogy a szülői házból már...*

– Ja, oké. Hát szóval, hogy... Családilag egy sokkal merevebb, vagy – hogy mondjam csak –, sokkal inkább a vallásnak a – hát megint csak ezt tudom mondani, nem tudok jobb szót – bigottabb oldalához tartoztam, vagy tartoztunk. Vagy akartak tartóztatni engem is. És ez lassan úgy az emberről lekopik.

– *S ez akkor még gyerekkorodba... Oda is tartoztál?*

– Igen, valószínű, hogy igen. Tehát, hogy mondjam... Az valahogy egyértelmű volt, hogy a vallási előírásnak (most nem tudom, hogy melyik, de szóval úgy általában) azok úgy vannak, és ott aztán nincs vita, mert annak csak úgy lehet lenni. Na most az ember egy idő után rájön, hogy maga a Biblia is, ha azt gondolkodva olvasod végig, az nem fekete-fehér igen-nemek sora, hanem az enged értelmezésében baromi sok minden mozgást. Mondok rá egy példát. A tízparancsolat, ami ugye a tíz letett mérföldkő... Nincs egy éve, hogy a pápa kiadott egy olyan enciklikát, hogy igenis, lehet ölni igazságos cél érdekében. Hogyha önvédelem a dolog. Na most pedig azt írja a parancs, hogy ne ölj. Ne ölj! Na most, ebből az aspektusból kiindulva, áll vigyázzállásban az őskeresztény benn az arénában, és meg sem mozdul, és meg sem próbálja kiherélni az oroszlánt, hanem: én nem ölök, várom, hogy egyen meg. Na most hát ez így egy baromság, ne haragudj. Ez

pont a vallás terjedésének, meg a megerősödés elleni történet, mert én vagyok a legnyuszibb, mert én nem ölök, mindenki engem fog nyistolni. Na most erre... a vallás értelmezése is változik. Szerintem az emberben is, de magában a katolicizmusban is. Hát a vallások vezetőiben is... Tehát az idők folyamán, de bennem is. Azt mondom, hogy én egyre inkább veszem magamnak a bátorságot, és mindent fölülbírálok. És azt mondom nekik, hogy te ezt írod elő nekem, a vallást... De én akkor is ezt csinálom, mert az nekem akkor is jobb. (...) Szóval akiben van akarat, meg elképzelés, az lázad. Én nekem az egész Szentírásban, meg az apostolok közül a hitetlen Tamás a legszimpatikusabb. Szóval az a csúcs. Nem Péterre építettem volna a hitet, hanem a Tamásra, mert az volt a frankó gyerek. Szóval ha az nincs, akkor nincs az egyház. Nekem ez a meggyőződésem.

– *Legyél szíves, fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*

– A jó lelkipásztor: az meghatározó személyiség, és abszolút központi szerepet tölt be a maga kis közösségében. Akkor jó egy falusi plébános, hogyha délután, a mise után el lehet menni hozzá egy pofa borra, és a gyerekek a pincében ping-pongozhatnak, és szilveszterkor az egész banda együtt riheg-röhög a plébánososnál. Aztán esetleg az éjfél misét a plébános meg fogja tartani... A g-i plébános (...) az egyet füttyent jó célért, és 3000 ember bemozdult. Szóval központi szerepet kell betölteni, mindenképpen. És biztos, hogy nem csak a vallási életben, hanem a közösségnek az egész ilyen mozgatásában. Egy ilyen központi kulturális centrumnak kell lennie!

– *Legyél szíves, fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Hú... A katolikus egyház olyan intézmény, amely odáig fejlődött, hogy egyre többet kerül önmagával ellentmondásba, és egyre inkább képtelen a saját elvárásainak megfelelni.

– *Mondjad el kérlek, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Hát az előbbi, egy kicsit maliciózus mondatomban benne volt, hogy szerintem egyre kevésbé tud lépést tartani a korral, hiszen az egész... Hát ha visszamegyünk a törökökig, már ott ez volt a probléma. Hogy ott a törökök, a mohamedán vallásukkal nem igazságosabb, nem jobb, nem szebb, csak egyszerűen egy életképesebb, vagy agresszívebb, vagy a saját hívőinek – hogy mondjam – progresszívebb programmal nyertek időről-időre. Most nem véletlenül volt egy akkora baromi hadsereg. Mert meg lehetett ideologizálni a dolgot, mert hiszen a mohamedán a másik, aki pontosan az Isten nevében öl, gyilkol. A katolikus az egyik. Tehát egyik eb, a másik kutya. Most hiába mondjuk, hogy a büdös félholdasok idejöttek. Mi is elmentünk keresztes hadjáratba ugyanoda. Pro és kontra. Tehát egy arasszal nem vagyunk jobbak a deákné vásznánál. De szerintem a katolikus vallás alapvető baja, hogy korszerűtlenedik. Olyan fokon marad le a hétköznapioktól – mint az elején mondogattam –, hogy igazándiból saját magát kéne kvázi korszerűsíteni. Például a pápa tévedhetetlenségének a dogmája, az szerintem egy akkora örület, amely borzasztó nagy sebeket okoz a szervezetben belül. Mert hiszen az leosztódik. A püspök is idézőjelbe (kettőbe) – ugyan ez nincs leírva, de kvázi – tévedhetetlen. Mert parancs-uralom van az egyházban. Sokkal keményebb, mint a katonaságnál. Tehát az igaz, hogy ha én tévedhetetlenség dogmáját össze próbálom mosni azzal, hogy a bíborosi kar, meg a központi agy, tehát az a sok ember, akit a vezérkarnak tekintek, annak a kvintesszenciáját mondja el a pápa. Tehát nem a saját véleményét, akkor lehet, hogy annál jobban nem lehet mondani, és ebben a relációban a pápa tévedhetetlen. De hát azért én tudnék egy-két pápai tévedésről mesélni, amik szerintem kemény, nagy tévedés.

„Segíts magadon, és Isten is megsegít!”

17. sz. interjúalany: 31 éves férfi, falun élő szakmunkás; római katolikus

– *Légy szíves, fejtssd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „vallásos vagyok a magam módján”!*

– Mert nem járok rendszeresen templomba, de viszont minden nagyobb ünnepekkor elmegyek, meggyónok és kész. És hiszek Istenben. És azért vagyok római katolikus, mert erre tanítottak, erre neveltek, de viszont a magam módján... Nem ülök a templomba' éjjel-nappal, ahogy az öregasszonyok, de a magam módján vallásos vagyok. És a gyerekeimet is így nevelem.

– *Légy szíves fejtssd ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben, miért azt a vélekedést választottad, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hogy hiszek Istenben”!*

– Passz. Mert én úgy érzem. A bensőm azt sugallja.

– *Tehát kétségeid vannak?*

– Vannak, van is, nincs is. De mégis van...

– *S akkor miből gondolod, hogy van?*

– Erre tanítottak, neveltek...

– *Csak a tanítás?*

– Nem csak a tanítás. Van az, hogy úgy érzem, hogy megsegít, van az hogy lehet, hogy van. A mondás alapján, hogy segíts magadon, és Isten is megsegít.

– *Tehát ez csak belülről jött?*

– Belülről jött. Ezen van a mondás: segíts magadon, Isten is megsegít! Szóval ezek szerint van Isten. Megsegít, de mégsem segít meg, mert segítsék magamon.

– *Légy szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod, mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Nem mindig így volt. Az úgy változott, hogy amióta tudom, amelyik papra emlékszem – immár meghalt – tényleg tanított bennünket, meg azt csinálta, amit kellett. Ő nekünk csak jót akart, jót mondott. Nem foglalkozott mással, nem volt befolyásolható. És amióta ő meghalt, olyan papok kerültek oda, aki nem azzal foglalkozott, amivel kellett volna neki. És ezért nem csak én, hanem meg lehet nézni, hogy 50 %-a nem jár oda a híveknek, abba a templomba. Inkább, aki teheti, bejár Sz-re, vagy akárhová. És azért is távolodtam el, jobbra így...

– *Tehát akkor mégis csak fontos a jó lelkipásztor?*

– Hát fontos. Én azt nem mondtam, hogy nem fontos a lelkipásztor. Egy szóval sem.

– *Légy szíves, fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”! Tehát, milyen egy jó lelkipásztor?*

– Azt a munkát végzi, amire felesküdt.

– *És ez mit jelent?*

– Hát az benne van az esküben. Nem kell pontos esküszöveg...

– *Szerinted mint jelent?*

– Azt jelenti, hogy ő a lakosságot, meg az embereket az Isten-szeretetre, tiszteletre, meg a katolikus életre nevelje. Ebben a szellemben éljen. Nem foglalkozom mással, hanem ebben a szellemben, amire ő ténylegesen felesküdt.

– *Légy szíves, fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”!*

– Amelyik csak jóra nevel.

- Bővebben még valamit?
– Ennél bővebben még mit lehet?
- *S milyennek látod az egyházat kívülről? Tehát, meg vagy elégedve vele?*
– Lehetne dolgokon javítani.
- *Mondd el légy szíves, hogy véleményed szerint, a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
– Ez attól függ, hogy ki a pap. Ha maradi a pap, magának való, vagy azt nézi, hogy az ő érdekeit hajtja, vagy pedig ténylegesen amire felesküdt, azt teljesíti. Mert sok pap van, aki csak mondja a magáét, és teljesen máshogy... Az esküjéhez nem hú... Tehát teljesen mást csinál, mint amire esküdt.
- *De az egyház általában a felvetett kérdésekre, kihívásokra, milyen mértékben tud választ adni szerinted? Tehát mennyire tart lépést a korral?*
– Lépést akar tartani, de nem hallgatja meg senki. (...)

„A társadalom hatásai alól nem vonhatjuk ki magunkat...”

21. sz. interjúalany: 23 éves férfi, alföldi kisvárosban élő egyetemi hallgató; református

- *Legyél szíves fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, amelyet választottál? A választott kategória: „vallásos vagyok a magam módján”.*
– Választásomat azzal indokolnám, hogy az egyház tanításai közül nem tudom valamennyit maradéktalanul magamévá tenni. Bár kétségkívül igaz az, hogy egyre inkább efelé kell törekedni, illetve a keresztyének számára általában a kijelölt út az, hogy minél inkább törekedni kell arra, hogy az egyház tanításai szerint éljünk. Ez azonban véleményem szerint a mai világban mindenfajta korlátozás nélkül nem fogadható el és nem gyakorolható. Legalábbis olyan ember számára, aki nem függetlenítheti magát a társadalomtól, a hivatása nem olyan, és egyáltalán az életformája nem olyan, hogy megtehesse, hogy bezárkózik a saját maga világába. Ugyanakkor, mikor azt mondjuk, hogy a Biblia és egyáltalán a tanítás szelleme szerint kell élni, véleményem szerint a szellemének itt rendkívül fontos jelentősége van, és betű szerint, az Ige szerint ma már gyakorlatilag lehetetlen. Egészen biztos, hogy léteznek olyan emberek, akik egész életüket annak szánják, és életük legfontosabb célja, hogy kifejezetten az Ige szavai szerint éljenek, ez azonban elsősorban kifejezetten azoknak a szent életű papi személyeknek a számára lehetséges véleményem szerint, akik igazából egy kicsit a társadalomtól idegen módon élnek. A társadalom hatásai alól nem vonhatjuk ki magunkat, és mivel a társadalom törvényei időnként kegyetlenek, ha ezeknek a törvényeknek a játékszabályait nem követjük, akkor egész egyszerűen a saját sírunkat ássuk meg. Ezt pedig egy ember nem teheti meg. Főleg akkor, ha családot kíván alapítani, ha gyermekeket szeretne, amely alapvetően teljesen összecseng az egyház tanításával, és a családjával együtt szilárd lábakon kíván megállni ebben a mai meglehetősen felfordult és zavaros világban.
- *Kérlek fejtsd ki a saját szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért az adott vélekedést választottad? A választott válasz: „tudom hogy Isten létezik, és efelől nincsen kétségem”.*
– Isten létezésével kapcsolatban nekem meglehetősen sajátos az a tény és az a viszony, ami miatt én elmondhatom magamról: Isten létezésével kapcsolatban nincsen kétségem.

Talán a legpontosabban úgy lehet megfogalmazni, hogy az életem eddigi valamennyi fordulópontján szembesültem azzal, hogy egy felsőbb akarat egyértelműen irányítja az életemet, egy felsőbb akaratnak célja van velem, és az én feladatom az, hogy a számomra úgymond kirótt feladatot, az indíttatáshoz leginkább híven beteljesítem. Az én számomra tehát kétség nincsen afelől, hogy Isten létezik. Az én véleményem az, hogy az ember nem minden esetben érti meg azt, hogy Istennek mi a célja vele, és a valódi kegyelmi állapot az az, amikor az ember egészen pontosan érti, és tisztában van azzal, hogy egy-egy adott helyzetben mi a feladata, és hogyan kell cselekednie. És itt nem egyszerűen arról van szó, hogy az embernek a lelkiismeretére kell hallgatnia, itt ezen lényegesen túlmutató dologról van szó. Az ember abban kételkedhet, illetve a magam részéről én azt mondhatom, hogy én abban kételkedek néha, hogy egészen jól megértettem úgymond Isten üzenetét, és afelől, hogy Isten létezik, és valamennyiünk számára kijelölte az utat ezen a világon, efelől semmi kétségem.

– *Legyél szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, akkor ez az idők folyamán hogyan változott! Itt a szülői háztól való induláson át a barátok hatása, illetve különböző intézmények ezzel kapcsolatos hatása. Tehát, hogy mindig így volt-e, vagy változott?*

– Ilyen szempontból könnyű helyzetben vagyok, mert azt mondhatom, hogy gyakorlatilag nem változott. Nem változott, mert tulajdonképpen születésem pillanatától fogva, meghatározta a családunkat egyfajta szellemiség, amelyben a keresztyén értékek alapvető szerepet kaptak. Ebben valószínűleg jelentős szerepet játszott az, hogy mind édesapám, mind édesanyám családjában szép számban megtalálhatók voltak a református lelkészek és hittudósok. Szüleim mindig is fontosnak tartották azt, hogy az életkoromnak megfelelően is megismerjem a vallás erkölcsi értékeit és felénk támasztott követelményeit is, és a neveltetésemben mindig is aktív szerepet kapott az, hogy számomra ne jelentsen majd később problémát egy egyházközösség tagjává válni, amikor erre hivatalosan is elérkezik az idő. Tehát gyakorlatilag is azt mondhatom, hogy e tekintetben számomra semmiféle változás nem következett be. Ilyen szempontból egyenes vonalban zajlott az életem és úgymond a lelki fejlődésem.

– *A barátok inkább támogatást nyújtottak efelé az élet felé, vagy ez nem volt téma, vagy inkább eltávolítottak?*

– Ritkán volt ez téma, de azt hiszem, hogy ezt azzal indokolhatom, hogy valódi, igazi barátom nagyon kevés volt. Velük azonban általában téma volt, és azt mondhatom, hogy egymást közelítettük még inkább Isten felé.

– *Legyél szíves fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Szerintem a jó lelkipásztor olyan, aki először is nem csak a prédikációival, hanem az életével is példát mutat a híveinek. Másodsorban olyan, aki úgy tud szólni a tömegekhez, hogy nem ereszkedik egy bizonyos színvonal alá, mégis közérthető. Ez alatt elsősorban azt értem, hogy úgy tud az egyetemes erkölcsi, szellemi és emberi értékekről nyilatkozni, hogy az a jelenlevő, valamennyi ember számára, valamilyen fokon érthető. Nem feltétlenül tartom szükségesnek azt, hogy minden szava, konkrétan minden szava érthető legyen mindenkinek, mert ez szinte lehetetlen. Inkább azt tartom fontosnak, hogy a gondolatmenete, és egyáltalán a prédikációnak a hangulata magával tudja ragadni és fel tudja emelni a lelkeket, és össze tudja fogni azt a közösséget, amely arra az istentiszteletre összegyűlt. Ebben természetesen mindenféle emberek vannak és mindenkinek a lelkéhez meg kell találni a kulcsot. Hiszen mindenki elviszi magával az istentiszteletre a gondjait, problémáit, a lelkének az esetleges válságait, vagy akár az örömeit, és

fel kell tudnia oldani ezeket az emberekben meglévő pozitív vagy negatív feszültségeket, mert ez által teremti meg tulajdonképpen az alkalomnak az ünnepélyességét.

– *Legyél szíves fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– A katolikus egyház véleményem szerint nem intézmény. A katolikus egyház az egyetemes kultúrának az egyik legfontosabb sarkköve, és az egyik legfontosabb missziót teljesíti a mai világban, egy olyan állandóságot hoz rendületlenül és szilárdan, amelyre mindenféleképpen szüksége van a társadalomnak is, és az egyes embereknek is. Függetlenül attól, hogy jelenleg úgy tűnik, hogy az emberek és a társadalom nagyobb százaléka Magyarországon elpártolt a történelmi egyházaktól. Bár magam nem katolikus vagyok, ennek ellenére az a véleményem, hogy a katolikus egyháznak rettentően fontos szerepe van, és úgy gondolom, hogy mint a legrégebbi keresztyén egyház, egy olyan fajta üzenetet is hordoz az emberek számára a fennállásával és rendíthetetlenségével, hogy számítani és építeni lehet rá minden olyan helyzetben, amikor erre egy társadalomnak és egy népnek szüksége van. Ne felejtjük el azt, hogy a magyarságot annak idején erre a hitre térítették meg, ezen a hiten lett keresztyén. És bármennyire is váltságba került a történelem folyamán, abból egy fantasztikus megújulás után fel tudott állni és a mai napig is egyik legfontosabb szellemi centrummá tudta magát tenni – a remélhetőleg – a jövőben még inkább keresztyén Magyarországon.

– *Véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Mivel, mint már említettem, hogy nem vagyok katolikus, ezért nem ismerem a katolikus egyház belső életét, és nem ismerem azokat a hittételeket sem, amelyekről a leginkább – tudomásom szerint – a mai napig is vita folyik, ezért én ebben a kérdésben nem érzem magam kompetensnek véleményyt formálni.

„Az ember tudta mindig, hogy van Isten...”

23. sz. interjúalany: 81 éves férfi, fővárosi nyugdíjas könyvtáros; római katolikus

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, amelyet választott? Egyszerre két kategóriát választott: „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem” és „vallásos vagyok a magam módján”.*

– A másodikat kell részletezni. Meggyőződésem, olvasmányaim alapján, hogy az embernek az Istennel való kapcsolata az nem a Krisztus születésének évében kezdődött. Hamvas az „Antológia humana”-jában úgy kezdi, hogy 5000 év bölcsessége néz le ránk ezekből a sorokból. Ennek a bölcsességnek egy jelentős része az ember és az Isten kapcsolatáról, az embernek az Istenről alkotott tudásáról és az Istennel kialakult kapcsolatáról szól. Tehát a Tabula smaragdínától kezdve, ugye ahol az Egy szerepel, a görög logosz-on át, az indiai „átman”-ban, mindenütt az mutatkozik meg, hogy az ember tudta mindig, hogy van Isten, és az emberek közül mindig voltak olyan szerencsések, akik magukat alkalmassá tették, hogy az Istennel kapcsolatba kerülhessenek. Tehát: hogy az Isten – hogy így mondjam – szóba állt velük. Ez az én felfogásom, ezt (...) – meggyőződésem szerint legalábbis – ezt az egyház, a katolikus egyház, nem így tanítja. Megítélésem szerint a János-evangéliumban helytelen az, ahogy a „logosz”-t lefordították. Azt „logosz”-nak kellett volna meghagyni, és akkor világos lenne a kapcsolat, legalábbis Platonig visszamenőleg, hogy tulajdonképpen az Isten, és a mi Istenünk volt az, akiről ők tudomást szereztek, és akit ők megneveztek.

– Kérem fejtse ki a maga szavaival, hogy miért azt a kategóriát választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, és efelől nincsen kétségem”!

– Akinek megadatott az, hogy az emberiség Istennel kapcsolatos gondolatait olvashatta, és olvashatta nem csak magyarul, hanem más nyelveken is, az erre a meggyőződésre kellett, hogy jusson. (...)

– Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán? Itt arra gondolok, hogy a szülői házban ugyanez volt-e az indíttatás? A barátok ugyan- ebbe az irányba terelték-e Gy. bácsit, ugyanilyen hatással voltak-e rá?

– Tulajdonképpen egy bizonyos értelemben bigott természetű ember voltam. Tehát én nem hagytam, és eleve elhárítottam azokat a hatásokat, amelyek az én célkitűzéseimnek, szellemi és erkölcsi elveimnek nem feleltek meg. A kommunista időben – hallgatással például – el tudtam érni azt, hogy az én jelenlétemben semmiféle olyan ocsmány, vagy trágár beszéd nem volt, amit én nehezen tudtam volna elviselni. Emellett azonban a kommunista időben is, nagyon sok emberrel – kommunistával és nem kommunistával – a humánusra vonatkozó kérdésekről tudtam beszélni, és számomra pozitív indítéko- kat kaptam tőlük.

– Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”

– Olyan kell hogy legyen, mint a többi ember, azzal a hozzáállással, hogy az ő hivatása és küldetése a többieket segíteni. És ennek érdekében kell tevékenykednie. Ez egy nagyon nehéz kérdés...

– Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”

– A katolikus egyház olyan intézmény, mely arra törekszik, hogy a hívei számára minél inkább megkönnyítse és lehetővé tegye az Isten szerinti életet, és – akinek nagyon-nagy szerencséje van, és nagyon törekszik – az Istennel való találkozást.

– Megfelel Gy. bácsinak a katolikus egyház jelenlegi formájában, vagy esetleg jobbítana rajta valamit?

– Nekem megfelel.

– Mondja el legyen szíves, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?

– A katolikus egyház alapjaiban egy konzervatív intézmény. A konzervatív beállítottságú ember vagy intézmény mindig késéssel ad választ a felmerült kérdésekre. A katolikus egyháznak a tulajdonképpeni szerepe abban van, hogy a hívei tudjanak választ adni azokra a szituációkra, és megfelelő magatartást tanúsítani, amelyekbe az életük során kerülnek. Megítélésem szerint a katolikus egyház ma jobban tud lépést tartani a problémákkal, mint mondjuk 50 évvel ezelőtt, az én fiatal koromban.

„Nekem ezek a kérdések olyan megfoghatatlanok...”

24. sz. interjúalany: 52 éves nő, fővárosi kereskedelmi igazgató; görög katolikus

– Legyen szíves, fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok a magam módján”!

– Azért, mert azt tartom, hogy az ember a templomban nem tanul rosszat, de megvan a véleményem a papi hierarchiáról, és az érvényesülési módjukról. Hát egy pár helyen, a saját ismeretségi körben is tapasztaltam ilyet, vagy hallottam ilyet. Én azt tartom, hogy az ember, azért mert vallásos, nem biztos, hogy feltétlenül templomba kell járnia, és az

egyház útmutatásait kell követnie. Becsületes legyen, rendesen végezze... a saját lelki ismerete szerint végezze el a dolgokat, és ettől még hívő lehet. Mondjuk Isten-hívő. De ez a magam módja. Tehát semmiféle illet, hogy... Én nem tartom azt fontosnak, hogy például hogy templomba járjak. Mert én attól nem vagyok rendesebb ember, meg más ember... Attól, hogy minden szombaton, vagy vasárnap elvonulok a templomba... Én megmondom őszintén, hogy a magam módján, ezt még képmutatásnak is tartom egy kicsit. Vannak ismerőseim, akik igen lelkiismeretes templomba járók, de azért nem igazán... Istenhívők is, de azért úgy – hogy mondjam csak – szóval olyan... Nem tudom. Ők nekem, a viselkedésük sokszor összeegyeztethetetlen a templomba menetellel, meg ezzel a szent étellel. Mert a viselkedési forma, az nem arra utal. Kész.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az előző, az istenhitre vonatkozó kérdésben, miért nem tudott választani a felsorolt válaszok közül?*

– Ez is olyan, hogy a magam módján vagyok hívő, és a magam módján képzelek el dolgokat. Egyik sem olyan, amire konkrétan azt tudom mondani, hogy ez vagy az, pont az, amire ez a válaszom. Kész, azt hiszem.

– *Ezt, hogy Istennek hívják-e, vagy...?*

– Hát ez olyan részletkérdés. Valami földöntúli, de az, hogy ezt Istennek, vagy Allahnak... teljesen mindegy. Ez nagyon érdekes, mert például ugye a mohamedán azt mondja, hogy Allah, és arra esküszik. Mi azt mondjuk hogy Isten, és arra... És akkor emiatt olyan konfliktus-helyzet van, vagy legalábbis annak idején holmi keresztes hadjárat, meg török vész, meg nem tudom mi... Hát végül is, ha van, akkor csak egy Isten van. Az mindegy, hogy mohamedán, vagy, mit tudom én: Síva. Teljesen mindegy. Akkor valami olyan földöntúli. Szóval... Vagy például voltak ezek a keresztes hadjáratok, Isten nevében megölik egymást. Hát a fene tudja. A fene tudja, hogy akkor most hiszek Istenben, és akkor jó akarok lenni, meg az ő elképzelése szerint élni, és akkor kiderül, hogy ölők, ütők, vágók? Hát szóval, megmondom, én nekem ezek a kérdések olyan megfoghatatlanok, és nem is tudok rá egyértelműen válaszolni.

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Semmi nem változott. Én gyerekkoromban jártam templomba, és akkor még élveztem, és biztos volt benne egy olyan is, hogy az új ruhámat fölvehettem, meg villoghatok. Aztán sokáig nem... Mondom, változott az a véleményem, hogy nem attól vagyok én rendes ember, hogy templomba járok. Van az embernek egy olyan magával való elszámolási kötelezettsége. Hogy igen, hát ezt így kell, meg ezt... Nem is csak az elvárásoknak... A saját lelkiismeretemnek ez így felel meg. Tehát, nem azért kell jónak lenni, mert hogy a Jóisten látja, meg a mit tudom én... Hanem azért, mert magammal szemben kell: magammal kell elszámolnom. Az én lelkiismeretemmel. Hát legalábbis az én véleményem ez. Aztán lehet, hogy más nem ért ezzel egyet, de mondom, nem attól vagyok én jó ember, hogy minden vasárnap ott imádkozom. Mert ettől én még nagyon kis ronda lehetek.

– *A szülői házban is ugyanez volt a...?*

– Hát az anyukám valamikor járogatott templomba. Évek óta nem... Emellett rendszeresen imádkozik. Az apukám meg abszolút nem imádkozik, és szerintem soha nem is járt templomba, vagy nagyon-nagyon régen.

– *A barátok is ilyen hatást fejtettek-e ki, vagy...? Mennyire voltak hatással?*

– Rám semmilyenen. Attól, mert a barátnőm templomba jár, attól én nagyon tisztellem őt, meg elismerem, de abszolút nem hat rám, hogy akkor én is járjak. Ez nincs összefüggésben a kettő. Őneki az egy megnyugvás. (...)

- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*
 - Hát az nagyon szépen tud beszélni a nyájához. Olyan nagyon – hogy mondjam – semmi fellengzősség, de olyan szívhezszólóan, és olyan egyszerű példákkal úgy megvilágítja a Bibliában egy-egy fejezetet. Mondjuk ezt tartom én a jó lelkipásztornak... És hát természetesen példát statuálva a nyájának.
- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Nem tudom. Olyan intézmény, amivel sok esetben nem értek egyet.
- *Itt az a kérdés elsősorban, hogy milyennek látja a mai egyházat, s ha tudna változtatni rajta, akkor mit szeretne változtatni rajta?*
 - Figyelj ide. Én nem foglalkozom ilyen kérdésekkel. Erre sem időm, sem energiám... meg nem is érdekel. Azzal viszont gondolatban, időnként foglalkozom, hogy annyira gyarlók a papok is, hogy... Szóval nem látom azt, hogy valamivel fölöttünk állnának. Pont olyan kiváltság-hajhászok, pont olyan – hogy mondjam – ilyen karrieristák... Egy-mást láb alól..., mert útban van, mást nevezek ki... Nem foglalkozom ilyen kérdésekkel, nem érdekel, nem érek rá, és nem az én világom.
- *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Nem tudom. Ezzel sem foglalkozom soha. Tehát ilyen mélységig én nem nyúlok, hogy a katolikus egyház mit csinál, meg hogy csinál... Én csak ilyen felületesen látom, hogy ők is csak ilyen gyarló emberek. De az, hogy a korunkkal hogy haladnak... Nem csinállok belőle ügyet. Nem érdekel, mert nem érek rá vele foglalkozni.

„...Vannak bizonyos dolgok, amiket én másképpen magyarázok, mint (...) az egyház...”

25. sz. interjúalany: 29 éves férfi, dunántúli kisvárosban élő ügyvéd; római katolikus

- *Legyen szíves, fejtse ki bővebben, hogy miért abba a két kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok, egyházam tanítását követem”, és hogy „vallásos vagyok a magam módján”?*
 - Azért húztam alá mind a kettőt, mert úgy érzem, hogy mind a két kategória megítélés dolga. Tehát, az ember, saját maga dönti el, hogy mi tartozik bele ebbe, vagy abba. Én úgy gondoltam, hogy az első kategóriába olyan embereket sorolok, akik (...), viszont én szerintem emiatt én nem is tudok idetartozni, mert még elég fiatal vagyok ahhoz. Viszont a „vallásos vagyok a magam módján” kategóriához az tartozik, hogy hát meg vagyok keresztelve, de egyébként nem vagyok tagja, nem vagyok vallásos.
- *Ez rád is érvényes?*
 - Ez rám nem érvényes. Csak nem ebbe a kategóriába tartozom, hogy a magam módján, hanem egy másikba tartozom. De azért mondtam, hogy a kettő együtt...
- *Na most, ebből az következik, hogy nem követed az egyházad tanítását?*
 - Nem, én nem azt mondtam. Én úgy érzem, hogy követem – nem tudom, hogy teljes mértékben, vagy nem –, de nagy részben, szinte teljesen követem. De ami eltérés van – mert van eltérés, egy nagyon kicsi –, és emiatt nem tartom magam az első [„egyházias”] kategóriába, és ezért nem is tartozom a másodikba, emiatt a kicsi miatt. Mert a magam módján azt jelenti, hogy hát egyáltalán nem tartom magam az egyház tanításaihoz.

- *A fiataloknál különösen fölvetődik az egyháznak az állásfoglalása az abortuszról, a házasság előtti nemi életéről, a fogamzásgátlásnak a módjairól, szóval ezekben mi a véleményed?*
 - Az abortuszt azt ellenzem... Még mi van?
- *A házasság előtti nemi élet, a fogamzásgátlás...*
 - Azt nem tudom megmondani. Tehát én azt mondom, hogy ez egy ugyanolyan dolog. A másik megismerésének a folyamatába beletartozik ez is. Reméljük, hogy meg lehet mondani a másiknak is. Szóval reméljük, hogy úgy mondja. Felelősségtudóan házasságot kötni úgy nem lehet, hogy nem ismered a másik embert.
- *Fejtsd ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben, miért azt a vélekedést választottad, hogy: „Tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, és efelől nincs semmi kétségem”?*
 - Itt ez alatt megint mást értek, mint amit az emberek nagy része ért. Tehát vannak bizonyos dolgok, amiket én másképpen magyarázok, mint ahogy azt a Biblia, vagy az egyház magyarázza. Nem másképpen gondolom, csak másképpen képzelem el, de szintén... Például a teremtésről én úgy gondolom, hogy – beleértve a fejlődésünket – mindennek a kialakítója. Tehát elképzelem azt, hogy valamilyen szinten fejlődünk, de nem magától, és a biológiai tényezők változásától, hanem... Tehát én így fogom fel az egészet. (...)
- *Na most mindemellett miért kételkedsz? Azért, hogy...?*
 - Nem, nem kételkedek. Ezért nem húztam alá az utolsó előtti véleményt. Nem kételkedem benne, csak eszerint máshogy képzelem én el.
- *Meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*
 - Ilyen volt, és azt szeretném, ha ilyen maradna.
- *A család indíttatása ez volt?*
 - A családi indíttatás ez volt, és...
- *A barátok ebbe az irányba...?*
 - Igen. Persze voltak másmilyenek is, de voltak ilyenek is. (...) És hát ebben szeretnék maradni, ilyennek.
- *Fejzd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*
 - Őrzi a nyáját.
- *Szintén többet is mondhatsz, nem csak ezt a mondatot!*
 - Nem, szerintem ez egy jó befejezés.
- *Tehát őrzi a nyáját?*
 - Őrzi egy darabig.
- *Fejzd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Ami a keresztény lelkületet képviseli. Lehet erről hosszabban beszélni?
- *Hát beszélj hosszabban.*
 - A társadalom egyik legfontosabb intézménye. Szükséges intézménye és ugyanakkor kell hogy legyen... És az emberi élet számára talán pozitívan hat.
- *Na most: meg vagy te elégedve az egyházzal, vagy hogyha módodban állna, változtatnál-e rajta valamit?*
 - Hát mondjuk nem tudok olyan érvet, amiért változtatnék, de biztos. Hát ilyen kis eltérésekre gondolok, de hát az...

- *Szertartási rendre, hierarchiára?*
 - Akkor azt mondanám, hogy inkább konzervatív vagyok. Tehát inkább ökumenikus okokból szoktak változtatni a szertartási renden. (...) Nem az, hogy nem értek vele egyet, hanem ilyen szempontból én konzervatív vagyok és a régít szeretem.
- *Mint mondjuk a Miatyánkból a régi...?*
 - A Miatyánknak a változtatása egy jó három éve, de talán öt is van..., ez egy régi dolog. Én megtartom a régít, mert úgy jön nekem, hogy azt jobban tudom...
- *Mondd el kérlek, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korrall, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Szerintem a korrall tud haladni, nem nagy mértékben, de tud vele haladni mindenképpen. Egyes témákban esetleg nem tud haladni, de szerintem nem is kell. Például az abortusz kérdése, amikor az emberek nagy része azon van, hogy lehetővé váljon, és emellett foglal állást. Ezzel szemben ugye az egyház az ellenkezőjét állítja, és ilyen szempontból nem halad a korrall. (...)
- *Tehát meg vagy elégedve?*
 - Meg. Még azt mondanám, hogy a mai szerepét betölteni a Magyarországon, a társadalmi, politikai életében... Úgy érzem, hogy az egyház szolgáinak nívójában – szellemileg elsősorban –, tisztelet a (...) Az egyház részéről, mint tudjuk, az egyházi papok voltak a legképzettebb emberek, és ez most sajnos ez nem így van. A papok képzettebbek is lehetnének.
- *A papi képzést kellene..., vagy a többi ember lett túlképzett?*
 - Hát a papi képzés lett alacsonyabb, vagy pedig az, hogy a papi képzés... Nem tudom, hogy mi alapján dönthetjük el, ezt nem tudom kiszámítani. De kéne valamilyen rend, valamilyen követelményt felállítani. Biztosan állítanak föl, csak hát... S ebből következne az, amit az előbb beszéltünk, hogy esetleg visszacserélődne a vezetés...
- *Tehát úgy gondolod, hogy az érseket nem állandóra választják, hanem négy évenként leváltják?*
 - Hát ha nem is négy évenként, de hosszabb időközönként... És nem feltétlenül az érseket, hanem alacsonyabb szinteken is.
- *Tehát a cserélődés lehetőségét...*
 - A rotáció lehetőségét megadni. Most nem azt mondom, hogy mindenkit. Akinél érdekességet lehet találni, vagy talál a bizonyos, valamilyen fórum – ezt a bizonyos valamilyen fórumot is nem a régi emberek közül kerül ki, akik ugye nem kívánnak változtatni. (...)
- *Ez a pápára is áll?*
 - Nem. A pápánk az egyik legjobb pápa. (...) Voltak olyan pápák, akiket lehetett volna... De nem, a pápai tisztség az olyan, hogy szerintem ne lehessen...

„Egy fő tanítást veszek nagyon komolyan, ez a szeretet tanítása”

26.sz. interjúalany: 25 éves fővárosi egyetemi hallgatónő; római katolikus

- *Legyél szíves, fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „vallásos vagyok a magam módján”?*
 - Mert hát ahhoz képest, ami előtte van, hogy „vallásos vagyok, egyházzal tanítását követem”, mert nem érzem úgy, hogy mindenben követem az egyház tanítását. Nem konkrétan ilyen bűnökre gondolok, hanem egyszerűen... Szóval mindig felülgondolom a

dolgokat, amit az egyház mond. És van, amikor úgy gondolom, hogy jobb nekem, ha mondjuk nem tartom be, vagy nem... Nincs szükségem rá, hogy betartsam azokat, amik a követelése az egyháznak.

– *Például?*

– Például, mondjuk az, hogyha megszabja, hogy minden héten részt kell venni a szentmisén, meg kötelező ünnepek vannak... Mert ha nem érzem úgy, hogy oda tényleg el kell mennem, akkor most teljesen felesleges, hogy ott vagyok-e vagy nem. Szóval, ha nekem más dolgom van, és az fontosabb... Teszem azt, hogy nekem akkor, azon a hétvégén van időm, hogy elmenjek és meglátogassak valakit, akit csak akkor tudok elmenni és meglátogatni, mert ritkán látjuk egymást... Akkor fontosabb nekem, hogy őt lássam. Szóval mondjuk egy ilyen példa, de... Igazából – én szerintem –, mindenki a maga módján vallásos, aki gondolkodik.

– *Még egy kérdésem van ezzel kapcsolatban: az egyház tanításával azért alapvetően irányokban egyetértesz-e, vagy vannak jelentős eltérések? Tehát az, hogy te elmész meglátogatni valakit, akit máskor nem láthatnál, amellet mondjuk azt a parancsot végül is, hogy az Úr napját szenteld meg, te azt attól még megtarthatod. Tehát, ez nem feltétlenül...*

– Igen. Igen, mert nekem már az megszentelés, hogy őt látom. Szóval ugyanolyan ünneppé teszi mondjuk azt a napot.

– *És más területen viszont...? Szóval, hogy a szabott iránnyal egyetértesz?*

– Egyet, persze. Az az igazság, hogy igazából egy fő tanítást veszek nagyon komolyan, ez a szeretet tanítása. Szóval, ahhoz mindig tartom magam.

– *Az, hogy te vallásos vagy, miben jelent többet, vagy miben különböztet meg téged egy olyan embertől, aki mondjuk nem vallásos?*

– Nem tudom.

– *A fő kérdés persze az talán, vagy úgy lehetne másként fogalmazni, hogy mi az, amit úgy érzed, hogy azért teszed, mert vallásos vagy? S ha nem lennél vallásos, akkor nem tennéd...*

– Óh, hát nem tudok belegondolni, mert engem így neveltek, nekem ez a normális.

– *Mondjuk ugye, az alap, az a templomba járás...*

– Az alap a templomba járás?

– *Hát ugye, amit, ha nem vagy vallásos, akkor nem teszed...*

– Hát egy csomó olyan barátom van, aki nem tartja magát vallásosnak, de mit tudom én... Beszélt nekem már arról egy barátnőm, hogy ő bizony bemegy egy templomba, ha úgy érzi, ha olyan hangulata van. Hogy jólesik neki oda beülni, és akár azon elgondolkodni, hogy most tényleg, van Isten, vagy nincs? Vagy ha valami gondja van, s azt ott végiggondolja... Nem tudom, hogy milyen az, aki nem vallásos. Hogy miben különbözik tőlem. Nem, ezt tényleg nem tudom megmondani. Vagy például az én barátaim is, akikről tudom, hogy nem vallásosak, jó emberek. Szóval én nem ítélem el azért őket, mert nem vallásosak.

– *Ezt értem, persze.*

– *Kérem, fejtsd ki a magad szavaival, hogy az előző, az istenhitre vonatkozó kérdésben, miért azt a vélekedést választottad, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”?*

– Kétségeim vannak. Azok általában például akkor törnek rám, amikor valami szörnyű dolog történik velem. Például iszonyú kétségeim voltak akkor, amikor anyu meghalt. Akkor

azt volt marhára nehéz elképzelni, hogy akkor most az anyu hol van. Azt nem tudtam felfogni, hogy nincs. És igazából erőt tényleg az adott, hogy ez a hit, amiben felnnevelkedtem... Valahol lennie kell, tehát valahol mégis csak van Isten, hogy megtartsa nekem.

– *Ha kétségeid vannak, akkor néha azért mégis előjön...*

– Előjön, persze. De nem is az, hogy nincs, hanem, hogy milyen formában próbáljam megmagyarázni magamnak, hogy van? Hogy hol találjam meg, hogy van? Szóval a kétség az nem abban nyilvánul meg, hogy most van, vagy nincs. Hanem ha van, akkor hol? És miért nem érzem, hogy van, amikor ilyen szörnyű dolgok történnek?

– *Légy szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán? Tehát kezdve a szülői háztól, a barátok hatásán át, a...*

– Egyértelmű, hogy nem volt ilyen mindig.

– *Miben változott?*

– Hát kiskoromban nem volt tudatos, hogy miért vagyok a magam módján vallásos. Nem is tudom akkor, hogy a „magam módján-t” megértettem volna-e?

– *Itt volt egy ilyen Istent-megtapasztalás? Vagy addig csak nevelt hit volt, és mostantól szívből jön?*

– Nem, mindig is szívből jött. Már eleve arra neveltek, hogy mindig szívből jöjjön. De hát ugye a gimnazista, rebellis korszakomban volt egy olyan időszak, amikor a reformátusokhoz jártam, mert az ember annyit hallja, hogy a katolikus egyház az mennyire – mit tudom én – dogmatikus, és nem gondolkodik. Szóval egy ilyen képem volt gimnazista koromban...

– *És ez elvitt a reformátusok közé...*

– Igen, ez vitt a reformátusok közé.

– *Barátok hatására, vagy csak úgy...?*

– Barátnőm hatására, igen. És az egy nagy felismerés volt azért a reformátusok között, hogy nem attól függ, hogy az egyház mennyire dogmatikus, hanem hogy az ember azt hogy éli meg. Hogy ha az az ember buta, akkor azt a vallást is lehet dogmatikusan művelni. És például a reformátusok között iszonyúan sokan voltak, akik igenis elég bután fogták föl. És sokkal jobban elrémitett. Tehát ott is hagytam fél év után. És aztán átgondolva, egészen másképp fogtam föl aztán a katolikus hitemet.

– *Tehát azért volt benned előtte egy olyan ellenérzés?*

– Volt. Hát ha az ember történelmet is tanul, akkor azon is elgondolkodik.

– *Légy szíves, fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*

– Az közel kerül a híveihez. Szóval érződik benne, hogy észreveszi az egyént is, és nem csak úgy a tömeget, az istentiszteleten....

– *Légy szíves, fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Olyan intézmény, amely vallási és erkölcsi normák előírására, szabályozására, betartására igyekszik ügyelni.

– *És a híveket irányítani?*

– A híveket irányítani, igen.

– *Szóval ez a fő funkciója?*

– Én úgy érzem.

– Mondjad el kérlek, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?

– Hogy milyen mértékben tart lépést a korral? Nem is csak egyháztól függ, nem? Hanem inkább az egyes papoktól. Mert van, aki nem tud lépést tartani a korral, de van olyan, aki igen, és aktuális kérdésekkel képes foglalkozni. Szóval úgy, hogy nem csak didaktikusan azt szajkózza, amit mondjuk 100 évvel ezelőtt előírtak az egyháznak.

– Bele kéne szerinted szólni a politikába, vagy nem kéne? Tehát kéne-e irányítani az embereknek a szavazatait, vagy nem kéne? Mondjuk egy prédikáció folyamán, vagy...

– Én nem politikára gondoltam, amikor aktuális kérdésre gondoltam.

– Azt értem, csak ezt kíváncsiságból kérdeztem, hogy mondjuk politikai téren kéne-e a hangját hallatni az egyháznak?

– Nem tudom.

– Azért mondj egy ilyen aktuális kérdést.

– Hát most a NATO-szavazásban nem hiszem, hogy kompetensen szólna az egyház, de... Hátha vannak olyan törvénykezések – mondjuk ebben viszont az ember nem szavazhat –, de mondjuk ebben az emberek gondolatait irányíthatja. Mondjuk erkölcsi kérdésekben vagy vonatkozásokban. (...)

– Jó, persze. Már mondtad volt, hogy ez a katolikus egyház fő funkciója, hogy ilyen téren irányítson. Na most, viszont akkor felvetődik a kérdés, hogy mondjuk az erkölcsi normák mennyire változnak a korral, és mennyire kéne az egyháznak követni ezeket a változásokat? Más erkölcsök voltak-e mondjuk 50 évvel ezelőtt, mint amilyenek most vannak? Vagy az egyháznak egy állandó erkölcsi értéket kéne képviselnie?

– Hát az az érzésem, hogy valamennyire... Sőt, hát lépést tart a korral. De mint konzervatív intézmény, tartja magát a saját normáihoz, amit előír.

– Hogy látod, vannak-e állandó értékek, amiket esetleg évszázadokon keresztül...?

– Hát van, persze. Hát az az állandó és értékes fő tanítása, az a szeretet volt, ami minden döntésében végül is viszonyítási pont lesz. Hát azzal nem lehet mit tenni. Az mindig működik. És jól működik.

– Na most, a 20. század tipikus problémáira is tud választ adni az egyház?

– Igen, például ha a karitatív szervezetekre gondolunk. A munkanélküliekkel és a hajléktalanokkal foglalkozik, vagy például a drogsegély-szolgálat. (...)

„...Ha én otthon tiszta szívből elimádkozom este az imámat (...) az többet ér, mintha végighallgatok egy misét”

27. sz. interjúalany: 57 éves fővárosi nő, nyugdíjas előadó; római katolikus

– Légy szíves, fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy: „Vallásos vagyok a magam módján”?

– Hát ez is régre nyúlik vissza. Addig én vallásos voltam, és olyan nevelést is kaptam gyerekkoromban. Aztán 21 éves voltam, mikor meghalt apám, és akkor egyszerűen csalódtam az egyházban, vallásban, Istenben – mindenben. Mert én szerintem a jót miért vitte el? És ugyanakkor a rosszakat meghagyta. Na aztán mind a két férjem (az elsőől elváltam, a második meg meghalt), szóval mindegyik olyan volt, hogy bementek a templomba, de szóval nem..., egyáltalán a vallás nem volt fontos. Nem beszélve arról, hogy az első férjem református volt – habár ő adott reverzálist nekem –, de a vallás az

nem volt téma. Aztán mikor én megöszvegyültem, akkor fordultam vissza valahogy a vallás felé, az egyház felé. És akkor a különböző prédikációkból, hát a magam módján merítettem azt, amit úgy éreztem, hogy az nekem szól. De a mai napig is azt tartom, hogy ha én otthon tiszta szívből elimádkozom este az imámat, amit én kiszabok magamnak, az többet ér, mintha végighallgatok egy misét.

– *Ahol nem lélekkel...*

– Igen. Mert ott mindig történik valami. Tehát elrontja az ember figyelmét, vagy mindennap, ha bemegyek a piacra, bemegyek a templomba. És az többet ért, mint a mise.

– *Érdekes a gondolat, ahogy mondtad, hogy az egyik haláleset eltávolított Istentől, a másik pedig visszavezetett.*

– Igen, az egyik eltávolított, a másik pedig visszavezetett. Mert először ugye meghalt a férjem, aztán az anyu, édesanyám. És ő pedig vallásos volt nagyon.

– *Ez azért van, mert egyedül maradtál?*

– Nem tudom. Nem tudom, mert tulajdonképpen én sohasem vagyok egyedül. Szóval van tényleg baráti köröm, ott a család. Szóval én egyedül nem... Igaz hogy egyedül érzem magam akkor, ha valamiben dönteni kell. Na, akkor viszont bemegyek a templomba. És csak utána döntök. Szóval így fordultam én valahogy, a magam módján vissza az egyház felé.

– *Kérem, fejtsd ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben, miért azt a vélekedést választottad, hogy: „Vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hogy hiszek Istenben”?*

– Mint ahogy előzőleg is mondtam, hogy haláleset miatt fordultam el az Istentől, ugyanakkor visszafordultam az Istenhez két haláleset – a férjem és az édesanyám – után. És azóta úgy érzem, hogy velem van. Ennél bővebben nem tudom kifejtteni.

– *Kételyeid vannak ezzel kapcsolatban, vagy voltak?*

– Kételyeim azért vannak, mert tulajdonképpen én úgy képzelem el azt, hogy az Isten az segít. Tehát bármi problémája van az embernek és odafordul, akkor segít. De nem mindig segít. Tehát ezért van a kételyem. Én úgy érzem, hogy nem mindig segít.

– *Értem. Neki kötelessége lenne egyébként segíteni?*

– Nem az, hogy kötelessége lenne, de hát az Isten az velünk van. Akkor viszont, ha nem úgy alakul, ahogy én ezt kérem tőle, akkor úgy érzem, hogy hát nincs is Isten, hogy hát elfordult tőlem, vagy hát nem hiszem el, merthogy ő nem segít.

– *Tehát amit elvársz tőle, azt...*

– Szóval nem várok én tőle semmi olyan nagy dolgot, ami... De hogy legalább abban, hogy döntök, akkor velem legyen, hogy jó felé irányítsa a döntésemet.

– *A II. világháború után mondták, hogy most már biztos, hogy nincs Isten, mert ha lenne, akkor nem engedte volna ezt, ami megtörtént...*

– Na szóval itt vannak a kételyek, hogy sok minden olyan történik a világban, és akkor hol van az Isten? Érted? Szóval nekem akkor úgy fölmerül, hogy hát miért engedi? Jó hogy a háborúban nem tud beavatkozni, de miért nem tudja akkor azoknak a véleményét úgy rábírnivalahogy, a döntést, hogy ne robbantsák ki? Hát ne öljenek meg ennyi embert! Szóval itt már kételyem van...

– *Persze az egyház azt tanítja, hogy aki nyitott Isten felé, csak az érezheti meg, vagy értheti meg az Ő akaratát. Aki meg nem is foglalkozik vele, arra nem tud hatni az Isten.*

– Hát nézd, azért valahol bármelyik... A politikusok robbantják ki a háborút, nem? És azok is hívó lelkek. Hát azok is valamiben hisznek. Van Istenük, nem? Most hogy azt

hogy hívják, mindegy. De van. És mégsem tudja azért befolyásolni őket. Szóval itt valami kétely van bennem.

– *Légy szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán? Itt már közben volt szó róla...*

– Hát az elején már mondtuk, hogy...

– *Tehát a szülői házban azért vallásos hatást kaptál...*

– Anyám az nagyon vallásos volt. Apám halálánál volt az, hogy én akkor úgy... Meg hát a férjem sem...

– *Eljártak templomba?*

– El, de ritkán. Hát szóval nem kultiváltuk egyáltalán ezt a témát. Hanem amikor aztán... Mikor? Haláleset lett, akkor tértem vissza.

– *Na most a barátok, ismerősök, rokonok milyen irányba hatottak rád?*

– A baráti köröm az tulajdonképpen nem vallásos, de nem téma köztünk.

– *Tehát nem erőszakolták...*

– Nem, nem. Ők elfogadták azt, hogy én járok templomba. Én elfogadom azt, hogy ők nem, és ők másképp élnék.

– *Légy szíves fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*

– Aranyat ér. Hát most mit mondjak rá?

– *Hát lehet mindent, hogy miért szereted az egyiket, miért nem szereted a másikat? Mit kell hogy csináljon?*

– Hát mondom, tulajdonképpen én mindegyiket bírom, tehát kedvelem őket.

– *Mondjuk, példával kéne előljárnia? Vagy...*

– Nincs bekapcsolva?

– *De, be van, nyugodtan.*

– Akkor nem mondom.

– *Tehát nagyon szomorú rossz példát mutatni... Ez gondolom alapvetően rossz dolog...*

– Hát biztos. (...) Na, szóval érted: ne legyen túl kenetteljes, hanem realisan nézze a dolgokat, és próbáljon úgy az emberekkel kommunikálni. (...)

– *Légy szíves, fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Most nem tudom, hogy hirtelen mit feleljek erre. (...)

– *Elégedett vagy vele? Ilyennek szereted látni, vagy változtatnál rajta?*

– Sokat változik. Na most, visszagondolva a gyerekkoromra, akkor is más volt, és most is. A prédikációkra gondolok, meg a világi hozzáállásra. Tehát jó irányba megy.

– *Maibbak lettek, vagy nem olyan magas lóról beszélnek?*

– Igen. Szóval modernebb gondolkodásúak. Sokkal jobban, mint azelőtt. Nem tudom másképp megmagyarázni neked, csak ahogy látom, ahogy foglalkoznak a fiatalokkal. Tehát azelőtt is foglalkoztak, azt nem mondom. De akkor túl szigorúak voltak, túl merevek voltak, tudod? De most valahogy olyan jó irányba elindultak. Nem veszik annyira szigorúan az egyes dolgokat, hanem azért egy kicsit ők is eltérnek. És ez szerintem jó, mert így az ifjúságot magukhoz tudják vonzani. De hogyha csak így nézünk szemellenzősen, akkor nem. (...) Ezt onnan gondolom, hogy 8 éves volt a keresztfiam, amikor megkeresztelték. Tehát én hajtottam ki, hogy kereszteljék meg, mert nem volt megkeresztelve. És akkor ugye kellett a Gáborkának járni hittanra. Igaz, hogy az iskolában akkor kezdték a

hittant, de ahogy ő mesélte nekem aztán, amikor hazajött... Szóval egészen másként állnak hozzá a hitoktatók is, mert ott egy hitoktató nő volt...

– *Neked annak előtte, amikor te jártál hittanra, neked ez idegen volt, vagy...?*

– Nem volt idegen, csak egy annyira kötelező, és... Szóval olyan volt, mint egy tantárgy. Érted? Szóval arra igenis tessék megtanulni, ha nem értetted, akkor azt mondta a hitoktató, hogy akkor tessék, ott a könyv, olvasd el. De nem magyarázta el. Szóval olyan nagyon merevek voltak. Most viszont nem.

– *Mondd el kérlek, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra? Ez kapcsolódik az előzőhöz...*

– Hát itt azt tudom mondani, hogy nagyon is lépést tart a mostani meghívjakkal, és ő úgy tud ebbe belekapcsolódni, hogyha – szerintem – a prédikációval próbálják az embereket is meggyőzni, hogy ez a helyes. Nem? Tehát így tudnák még jobban...

– *Még egy kérdés, az abortuszról mi a véleményed?*

– Nem helyeslem én sem az abortuszt, de van olyan helyzet, amikor kénytelen egy anya... Habár eléggé elítélendő, szóval én ezt... Nem voltam ilyen helyzetben, de ha ilyenben lettem volna is, biztos, hogy megszülettem volna. Szóval én ebben azért egyetértek, de vannak kivételes esetek, amikor el kell fogadni az anyának a döntését.

– *Még egy kérdésem lenne: a házasság felbonthatatlansága, azt is fenntartanád?*

– Azt nem. Fel lehet bontani, mert – hogy mondjam – szóval nem tudom... Most például én elváltam, és az első házasságomat a templomban esküdtem meg. Na most, a másodikban nem esküdhettem templomban, csak akkor, ha megtagadom a vallásomat, mert pápai beleegyezés kellett volna. Nem tudom, hogy ezt miért... Ha egyszer úgys elváltak, tehát mindenféleképpen külön élnek, akkor most miért kell megkötni a kezüket? Mert hány esetben van az, hogy a második jobban sikerül. De mégsem tudta az Isten előtt szentesíteni, mert az elsőt nem oldották föl. Most én ezt nem értem, hogy miért? Miért? Ha amúgy is külön mentek, az megnősült, ez férjhez ment, akkor most mi a probléma?

„Volt több olyan év is, amikor templomot belülről nem igazán láttam”

33. sz. interjúalany: 41 éves férfi, egy dunántúli középvárosban élő műszaki középszintű szakember; római katolikus

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok a magam módján”!*

– Hát vallásos vagyok a magam módján... Tulajdonképpen én gyerekkoromban rendszeresen, erősen vallásos családban nőttem fel, én templomba jártam, ministráltam, tehát abban a korban – én 56-os születésű vagyok – amiben én jártam, ezen a területen... Második osztályos voltam általános iskolában, amikor errefelé tüzzel-vassal irtották a vallásosságot. (...) Amelyik iskolába jártam, ez régen katolikus iskola volt (már nem az én időmben, hanem korábban), de még a vallásos nevelésből a hittan nem volt kiszorítva az iskolából. Második osztályos koromban volt az a hadjárat a hittan ellen, és ez elég maradandó élményt hagyott bennem. Mindent elkövetett az a tanár, nem tudom, hogy saját megfontolásból vagy esetleges egyéb elvárásoknak megfelelően (valószínű, hogy ez az utóbbi volt az alapvető), hogy hetente egyszer, esetleg kétszer is eljött, mert ilyen gyakorisággal jött majdnem fél éven keresztül, amire ketten maradtunk az osztályból a „H” betűsök. (Ezek voltak a hittanosok a naplóban a név mellett.) És végül is minket is, amikor mondták, hogy már ketten vagyunk, hát ez nekünk nagyon negatív meg egyéb,

mondták a szüleimnek, hogy vegyék ki a gyerekeket, hát mondták, hogy ketten vagyunk, egyébként is megszűntetik, ezeknek már nem fognak tartani, meg az a sok nyakunkra járás: ez azt eredményezte, hogy mondták, hogy oké, hogy nem járunk hittanra. Ezután már a templomba – ami egyébként kétszáz méterrel volt odébb – jártunk hittanra. A későbbiek során többé-kevésbé rendszeresen jártam templomba, és a család szellemisége az nem változott meg. Édesanyám most is rendszeresen jár. Mikor családot alapítottam, a későbbiek során már ritkábban jártam el. Hát olyan, hogy nagyobb ünnepekkor, mert már azért az is előfordult, hogy az éjféli misére csak a vágyaim vittek el: saját magam, amire már elindultam volna, arra már olyan álmos voltam, hogy nem mentem el. Pedig az éjféli misének a hangulata volt az a hangulat, ami igazán kifejezte azt, amire én a családi életben is – meg egyáltalán mindenhol – vágytam. Az a békés, kiegyensúlyozott, mindenkit tisztelő, szerető és óvó karácsonyi hangulat ez egy olyan élményt adott... Mindig erősen vágytam arra, mert ezt az értéket én is sokra becsültem, hogy elmenjek. De többször előfordult, hogy még az éjféli misére sem mentem el. Volt több olyan év is, amikor templomot belülről nem igazán láttam. Vallásos vagyok a magam módján, tehát azzal az elvárással – amit az egyház tanúsít –, hogy a közösségbe járás, a közösségnek a megélése, gyakori rendszerességgel, ez nem jellemző rám. Tehát nem mondhatom azt, hogy én igazából úgy vagyok vallásos, hogy ezt úgy gyakorlom, amit azt hiszem, hogy elvárnak tőlem. Hogy mit várnak el, az egy másik dolog. De én igenis azt mondom, hogy én vallásos vagyok annak ellenére, hogy hát az utóbbi időben a cipőm talpát nem nagyon koptattam annak érdekében, hogy a templomba menjek, illetve a templom küszöbét sem nagyon vásítottam.

Ennek ellenére azok az értékrendek, amik az egyház tanításában megvannak, azoknak nagy részét – azt kell, hogy mondjam – a magaménak tartom, és követendőnek tartom a családban is. Hogy mennyire jön be, az egy másik dolog. (...) Én hittanra is jártam és (...) nem mindig értettem, hogy miről beszélnek, meg kell, hogy mondjam. De később szívesen olvastam, és most is a házban van több biblia. Lapozgattam és próbálgattam olvasni és értelmezni, nem mindig sikerült. Sokszor nem, de többször volt, hogy olyan dolgokat láttam meg benne, amit úgy gondoltam, hogy az érdekes és tetszik. El tudtam azt fogadni, de az a téma, ami úgy különösen és hosszabb ideig tetszett, és benne van a Bibliának a misztikus és a történelemmel, a legendákkal, a görög, latin, de nemcsak ezekről a területekről levő legendák, mitológiák, hanem a keleti tájaknak a mitológiai történései, bizonyos mértékig mesék, de igazából egy népnek a kultúrtörténete. Ez a mitológia, ami egy egészen sajátos életformát, egy sajátos életfelfogást tükröz, ugyanez megtalálható a Bibliában. Minden területnek megvan a tanító jellege. A kor emberét próbálta tanítani, értékrendeket tűzött ki eléje. És azt hol egészen szájbarágó módon – például a Pancsatantrában – ott a meghatározott szövegek: az okos ezt csinálja, a hülye azt csinálja. Hát a Bibliában azért nem ilyen egyértelmű, és nem ilyen könnyű az igazságokat és értékrendeket követni, de ezek egy olyan sajátos egyveleggé folytak énbennem össze. Tehát azt kell, hogy mondjam, hogy miért vagyok sajátosan vallásos? Hát ezek az összes értékrend úgy egy picikét egymásra rakódik és összecseng, és ebből az összesből ugye nemcsak a Bibliában levő elemeket tudom elfogadni és követni, hanem sok minden van, ami nincs benne, vagy én nem találtam meg benne. Én azt is elfogadom, és megélem, ami az én sajátos szűrőmonon keresztül úgy élem meg, hogy érték. Ezt még el akartam mondani a korábbiakhoz.

– *Felnőtt hittan?*

– Felnőtt hittan, kérem szépen, igen, jártam felnőtt hittanra. Több dolog volt, amiért mentem. Egyrészt kíváncsiságból, másrészt érdekes volt, harmadrészt adta azt a hasonló

érzést, amit az éjjeli misénél már mondtam: hogy ott érzi az ember azt, hogy mindenki barát, hogy mindenki tisztelettel, szeretettel és támogatással barátként üdvözlí, köszönti a másikat. Ez például, amikor voltam egy református templomban, egy gyülekezeten, annak az előadásán, ahol olyan sajátosan köszöntöttek, hogy örültek, hogy ott voltam. Először nem is értettem, hogy miért van annyira feloldódva, hogy nahát új ember, mennyire örülünk, hát aztán később úgy-ahogy leesett, hogy miért örülnek. Ő is ugyanazt érezte, hogy a körük bővült, és hasonló gondolkodású, esetleg beállítottágú embert üdvözölhetett talán a körükben.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”?*

– Ezek a válaszok, amit itt választani lehetett, igazából egyik sem áll igazán közel hozzám. Hiszek Istenben. Isten létezik, de abban nem vagyok biztos, hogy abban a formában, és úgy, ahogy mi hisszük, és ahogy gondolják. Illetve ahogy tanítják. A dogmákban meghatározott, viszonylag merev keretek közötti Istent nem tudom... szeretem... Ha azt mondom, hogy ez úgy van, lehet ellenőrizni, és tudni, hogy az tényleg úgy van. Ez már az a kategória, amit ilyen kézzel foghatóan nem lehet tudni, ezt esetleg érezni lehet, vagy elvakultan – ez már én számomra nem mértékadó – vagy pedig megsejteni, és akkor nem mondhatom azt, hogy biztos, hogy van. Hanem azt, hogy van valami, ami – azt hiszem –, hogy ez az Isten. Ez egy sajátos, hát érzésekben nyilvánul meg. Nem úgy, nem olyan tételekben, ami hát az általánosan hitt hitben, amit az emberek általánosan hisznek, vagy próbálnak az emberekkel általánosan elhitetni... Végül is nem tudom pontosan kifejezni, elég nehéz megfogalmazni, hogy mi az, hogy Isten. Én azt hiszem, hogy amit én az Istennek a fogalma alatt értek, az az a megnyilatkoztatás, az az érzés, az a lelkiület, amit az éjjeli misénél többször utaltam: számomra az a boldog, nyugodt, kiegyensúlyozott, egymást tisztelő, „egymást ölelő” tömeg, annak a hangulata... Az maga, annak nem a megtestesülés, hanem a hangulat fejezi ki magát a vallást, a vallásnak a célját, magának az emberi életnek a célját. A vallásosságnak az a dolog a feladata, hogy az embereket megfelelő irányba vigye, hogy normálisan, kiegyensúlyozottan, boldogan éljenek. Az Isten... amit a Bibliában lehet olvasni, én ezt értelmezem belőle, hogy minden annak érdekében történt, történik, hogy az ember, az emberiség úgy fejlődjön, hogy boldogabb, kiegyensúlyozottabb legyen. Ez a történelemnek a fejlődési rendje. Nem az, hogy mint itt a déli határainkon túl gyilkolják egymást, és hogy a szenvedélyek, az indulatok meglehetősen elharapóztak. Nem abba az irányba, amit én vallásosnak, boldognak, isteninek képzelek el...

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Hát a jó lelkipásztor a nyáját úgy tartja egybe, hogy azok szívesen és jól érezzék magukat. És ha jól érzi magát, és egyszer jó ott lenni, akkor már a fő célt elérte. Mert azzal, hogy jó egy helyen lenni, jó közösségben lenni, és ott jól érzi magát az ember, akkor a legfontosabbat teljesítette. És én azt hiszem, erről beszéltem az elején. Ez a célja az egésznek. Én szememben...

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Nem is igazán tudom, hogy mit, mondjak... Picikét határozott, egy picikét bigott, egy picikét számomra túl határozottan megmondja, ami szép, ami jó, amit kell csinálni. Én egy picikét – katolikus vagyok – ennek ellenére kacérkodom más, kevésbé határozott és kicsit toleránsabb egyházak... hát... életfelfogásával is. Az utóbbi időben nagyon tetszett, hogy próbálják különböző egyházak a közöst megtalálni egymásban. Ugye ezek a környékünkön levő egyházak mind egy töről fakadtak, aztán ilyen-olyan-amolyan hát...

politikai, nem utolsó sorban gazdasági meggondolásokból, érdekekből különváltak, és kicsikét módosultak a történelem során. Most ezek ismét, viszonylag toleránsan, egymás felé közelednek. Ezek közül a legkevésbé toleráns a katolikus egyház, és érdekes, hogy az utóbbi években azt lehet hallani, hogy szükség van toleranciára. Ez úgy gondolom, az élet minden területén szükséges, és örülök, hogy az egyházon belül, katolikus egyházon belül ez jelentkezik.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korrallal, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Tulajdonképpen egy picikét az előbb erről beszéltem. Azt hiszem, hogy igazából megismételni kár azt, amit elmondtam. Úgy gondolom, hogy próbálja figyelembe venni a kort és annak adottságait, és ahhoz alkalmazkodni. Merev határozott dogmákkal inkább elriaszt embereket az egyház, semmint hogy megtart. És úgy látom, hogy ezt mások is észreveszik, és próbálnak rajt változtatni. (...)

„...Nagyon ritkán járok templomba, de itthon a [rádióban] az istentiszteleteket mindig meghallgatom.”

34. sz. interjúalany: 74 éves dunántúli kisvárosban élő nyugdíjas varrónő; evangélikus

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy a maga módján vallásos!*

– Hát azér a maga módján, mer' édesanyánk is ilyen volt, ő se járt el templomba, csak ilyen karácsonkor, amikor este karzatra föl tudott menni, hogy ne lássák. Mer' aszongya, olyan flancosak, mindig mindenkit leizélnek, csak flancolnak. Ott fönn nem látja senki se. Otthon imádkozott, de karácsonkor, az ádventi miséket, istentiszteleteket sose hagyta el. Mindig a karzaton voltunk fönn, oda elvitt minket is. Mindig aszonta, ő flancolni nem megy. Őneki nincs tehetsége, nincs neki miből, és ezektől a gazdag poncichterektől nem hagyja lenézni magát. Jaj, volt, akkor is voltak ilyen dolgok, és ezt úgy belénk nevelte, és ez így bennünk megmaradt. Úgyhogy én most se járok, nagyon ritkán járok templomba, de itthon az istentiszteleteket mindig meghallgatom. Mindegy, akár magyar, akár német, de legtöbbit a burgenlandit hallgatom, mert délelőtt tízkor van, főzés közben tudom nyugodtan meghallgatni.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért az adott vélekedést választotta?*

– Hát azt, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben.”

– *Azt választotta?*

– Igen.

– *Akkor most melyiket? Mert az előbb azt mondta: „Néha úgy érzem, hiszek Istenben...” Most melyiket húzhatom alá?*

– Mindegy. Lehet azt, hogy „Néha úgy érzem, hiszek Istenben, néha viszont nem.” Hát az is az igazság. De attól függetlenül, a másikat is lehet... Hát mer' abba' hiszek, az biztos. Azt nem tagadom, sose tagadtam, mert mindig...

– *Igen. És a kétségei?*

– Hát vannak ugyan kétségeim, de érzem, hiszek Istenben...

- *És a saját szavaival elmondva ugyanez? Miért? Indokolja meg, hogy miért!*
 - Ja, hogy miért? Hát valahogyan arra neveltek gyerekkorunkban. Édesanyám... ő vallásos volt nagyon. Édesapám nem, pedig ő római katolikus volt. De hogy osztán mér' nem, de nem járt templomba sohasem.
- *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*
 - Hát én úgy, ahogyan tanultam otthon a szülőházba', édesanyámtól. Ő is már, elmondtam, csak akkor ment templomba, amikor sötétbe' mehetett, mert szegények voltunk, és mindig azt monda, a többiek kabátba' járnak, őneki meg egy ilyen kendője vót neki. Igaz, hogy szép volt, és izé, de hát ő csak mindig a kendőbe' maradt. Ezért nem sokat járt, csak nagyon ritkán. Hát ezt otthon így tanultuk, és én meg így folytattam. Mikor megesküdtünk, ragaszkodtam: gyerekek azt a vallást kapják, ami hát az enyimé, mer a férjem katolikus. Férjem bele is egyezett, nem is vót semmi probléma. (...)
- *Istenhit?*
 - A gyerekek meg lettek keresztelve, meg lettek konfirmálva annak idején, ugye kötelező templomba járás má' nem vót, hát nem is jártak, de konfirmációra elmentek. Egyedül az Edit nem ment. (...)
- *Azóta?*
 - Azóta megesküdtünk, de nem templomilag. De az unokák most má, azok esküttek templomba' is, úgyhogy nem vót semmi izé... De templomba ezutá' se jártak, ezelőtt se... Megkapták a szülők, amit kértek, hogy elmenjenek a temp... Elmenjenek, hogy nálunk ez így már... Így születünk, így lettünk fölnevelve, és a gyerekek is ezt csinálták.
- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Őrzi a nyáját. Nyáját vagy nyájt, nem tudom, mennyire, ennyire má' nem vagyok...
- *És a gyakorlatban hogy érti ezt?*
 - Hát gyakorlatba is értek, hogy vigyáz a... Hogy is mondjam?
- *Rábízottakra?*
 - Hogy vigyáz a rája bízottakra. Összetartja őket.
- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Most már hogyan?
- *Hogy maga milyennek látja a katolikus egyházat.*
 - Nem tudom...
- *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Erre se tudok válaszolni, mert... én oda se járok el, úgyhogy ilyesmiről nem tudok válaszolni. Olyat nem akarok mondani, ami nem... nem jó.

„...És megtalálom a saját Istenemet”

35. sz. interjúalany: 35 éves férfi, kisvárosi postai kézbesítő; római katolikus

- *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok a magam módján”!*
 - Na hát, ez egy nagyon jó kérdés. Szóval nem az a vallásos érzületű ember, aki templomba jár, hanem aki valamilyen módon, valamilyen dolgokban hisz. Na most ezt, az Isten hogy van, ezt nekem nem tudta senki sem bebizonyítani, hogy van. Tehát ha van

és segít rajtam, akkor elhiszem, hogy van. Szóval nekem vannak ilyen dolgaim. De hogy valami van, minden emberben meg van ez az Isten. Mert ha hisz saját magában, akkor ő lesz, és ha ő az isten, akkor miért higgyen másban? Én nekem ez a véleményem, ezért mondom, hogy a magam módján vagyok vallásos. (...) De hogyha valaki beteg és egyéb ilyen dolgok, segíts rajtam Istenem, mert most ő elmegy oda imádkozni, hogy az Isten segít! Majd várjuk, hogy ő fog segíteni rajtam. Csak ő tud saját magán segíteni. Szóval az ember... Ha pozitív gondolkodású, akkor fog magán, ha negatív, akkor teljesen mindegy, akkor ő hiába imádkozik ahhoz az istenhez, saját magát elítéli.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „nem tudom, van-e Isten...”!*

– Szóval én az előbb elmondtam, (...) teljesen fölösleges még egyszer elmondanom.

– *Talált Ön itt olyan választ, ami teljesen fedi az igazságot?*

– Szóval én szerintem nem. Mert úgy ahogy az előbb elmondtam, nem tudom, hogy van-e Isten. (...) Szóval ezek olyan dolgok, hogy én egy-két dologban nagyon hiszek. Na most lehet ez egy Isten, de nem biztos, hogy ez Isten, és ezt senki nem tudja nekem bebizonyítani, hogy ki ő? Mert nekem van egy olyan gondolkodási módom, ami szerintem... én megtalálom a saját Istenemet. Szóval most nem az, hogy az égben van, a földön vagy a levegőben. Tehát megtalálom a saját Istenemet.

– *Hogy nevezné meg ezt az istent? Tisztesség? Becsületesség?*

– Hát nem tudom, hogy ez tisztesség, becsületesség-e. Mert ha valaki pozitívan gondolkodik, már eleve kizárja azt, hogy másokat megbántson. Szóval elfogadok minden embert úgy, ahogy van. Szóval az ő természetét elfogadom, most ennél többet nem tudok, szóval az ő hibáival elfogadom azt az embert úgy, ahogy van. Na most erre lehet hogy azt mondják, hogy ez úgy hangzik, mint az Isten tanítása. Hát igen, persze. De hát ő sem papolja ezt a sok hülyeséget. Szóval a Bibliában csakugyan normális dolgokat lehet leírni, [olvasni]. Szóval én a Bibliát is elolvasom, és vannak olyan dolgok, amik érdekelnek. De vannak olyan dolgok, amely – hogy is mondjam – olyan abszurd. Szóval egyszerűen hihetetlen. És most egy hihetetlen dologban én nem hihetek. (...) Na most, hogy ilyen csodákat meg ilyesmiket ír le, hogy ha jól körül néz az ember, akkor minden nap történik valami csoda körülötte. Na most ezt bármire rá lehet fogni, hogy leesik egy kép a falról, pedig fel volt szögezve rendesen, az most Isten volt, vagy szellem volt... Hát szóval ezt ki döntötte el, vagy pedig gyenge volt a szög... Szóval ezt most nem lehet tudni, hogy ez egy ember volt, vagy egy Isten, vagy egy szellem.

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*

– Most az Istenhez, a valláshoz, a hithez?... ennél nekem sokkal rosszabb véleményem volt. Sokkal rosszabb. (...)

– *Ez már a szülői háztól jön, még gyermekkortól?*

– Így van. Amikor nagyanyám berángatott a templomba: „Gyere kis fiam, hallgassuk meg azt a pap bácsit”. De hát nem tudtam akkor még neki válaszolni. De viszont lehet, hogy már egy éves voltam vagy még kisebb, és akkor már utáltam. Már tudat alatt utáltam szerintem. Biztos... Szóval ha beviszik az embert egy olyan helyre, ahol nem érzi jól magát, akkor hogy mondjam, igyekszik nagy ívben elkerülni. Templom utca? – be sem mentem. Az egyik osztálytársam ott lakott az utcában, oda sem mentem. Szóval nem tudom, hogy miért. Ezek ilyen gyerekkori élmények de nagyon rosszak. Most vannak olyan papok, akik tetszenek, és vannak olyanok, akik nem tetszenek. Szóval már az

előbb is ecseteltem, hogy ez a pap- meg az emberkérdés, amikor szétválasztódik a kettő, hogy szóval ő fenn áll egy pódiumon, én meg lent kis porszem, az nagyon nem tetszik. Amikor bejön hozzám egy ember és emberként tudok vele beszélni és nem minden második szava az, hogy: „az Isten”. Mert ennek tudja, sokszor mi az értelme? Hogy miért mondja? Hogy hiszel benne vagy nem hiszel benne? Mert ezt csinálják az emberekkel. Na most aki hisz benne, akkor azt megpróbálják még jobban befolyásolni valamilyen úton-módon. Aki meg nem hisz benne, azt meg úgy sem tudják. S aki meg kételkedik azt meg elriasztják én szerintem. Szóval mert elriasztják ezekkel a katedrálisokkal, meg hogy szép a ruhám, iszom is a bort, meg kiszolgálnak emberek. Hát ő is fogja meg a munkát! Szóval ezek a misék, hogy most valakiért misézünk, vagy valamiért misézünk, szóval nem érdekel, hogy misézik, nem kérek belőle. Az egyház csinálta mindig a legjobb balhét a világon, a legjobban lehetett az embereket befolyásolni. Szóval ez nekem soha nem is fog tetszeni. (...)

– *Legyen szíves, fejezze be az alábbi mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Hát aki ember, amikor rajta van a stóla, akkor is. (...) És emberi hangon beszél, és az emberekkel foglalkozik. (...) A katolikus papok azok abszolút nem tetszenek, a reformátusokból egy kicsit már tetszik. Az amerikai példa az nekem tetszik. Szóval amikor úgy emberként a gyerekekkel lohol mackóban. Ennyi.

– *Legyen szíves, fejezze be az alábbi mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Ezt nem tudom kiegészíteni. Hát szóval nem tudom, hogy mit akarnak ezzel, de a katolikus egyház, úgy mint egyház, nem tudom elfogadni.

– *Milyennek szeretné látni?*

– Hát most na igen, nézzünk meg egy amerikai példát, hogy milyen ott a mise. Az már valami emberközeli. (...) Azért mondom a református egyházat, ami sokkal nyitottabb ezen befelé, mint hogy ott fönt áll egy – most nem akarom mondani, hogy kicsoda – ott az emelvényen, s akkor mondja a magáét, és a sok birka meg hallgat és nem veszi észre, hogy befolyásolja őket. Szóval ez a legmocskosabb dolog a világon, amikor egy egyház, akinek az embert kéne szolgálni, belekeveredik a politikába. Szóval ez egy förtelem, és eddig csak ezt lehetett hallani, de kibeszélni embereket, meg hogy mondjam, akinek meg kellene védeni azt az embert. Nem? (...) Most egy papot is fizessenek meg. Most én nem azért mondom, de az, hogy ott koldulnak, ott a perselybe, az röhej. (...) Ránéznek arra a pápára, és istenként nézik. Mindenhol védik. Miért kell védeni azt az embert? Hát elnézést, hogy ha valami bűnös dolog van mögötte, mert máskülönben nem védnék magukat. Mert hogyha ő tiszta ember, akkor nem lőnék le. Valami sumák van a dologban. Szóval ezek a dolgok – hogy mondjam – engem nagyon irritálnak. (...)

„Az egyház tanításából kiragadom azt, ami számomra kedvezőbb...”

40.sz. interjúalany: 41 éves, dunántúli megyeszékhelyen élő körzeti nővér; római katolikus

– *Legyél szíves fejtsd ki bővebben, hogy miért azt a kategóriát választottad, hogy „vallásos vagyok a magam módján”!*

– Mert vallásos a magam módján úgy vagyok, hogy nem járok mindig misére, hanem nagyobb ünnepekkor. Az egyház tanításából kiragadom azt, ami számomra kedvezőbb – vagy hogy mondjam –, ilyen miséket meghallgatok. Böjtöket csak a nagyböjtöket tartom be, nem minden pénteket.

- *Milyen elgondolás, milyen magatartás áll e mögött?*
 - Azért vagyok magam módján vallásos, mert a magam belátása szerint minden héten hallgatnék misét, de a sok más egyéb probléma végett – család, munka – nem teszi lehetővé, és ezért csak a rádióban hallgatom meg.
- *Kérem, fejtse ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben, miért azt a vélekedést választotta, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”!*
 - Néha azért vannak kétségeim, mert ha az embert valami balsors éri, akkor úgy gondolja, hogy még sincs, aki őt megsegíti.
- *S máskor miért hiszed azt, hogy van Isten?*
 - Mert akkor sikerülnek a dolgok.
- *Csak a szerencsén múlik?*
 - Hát meg a hiszékenységen.
- *Hát nem hiszékenység. Ez hit, vagy nem hit.*
 - Néha hiszem, néha nem.
- *Legyél szíves, meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*
 - Régebben, gyerekkoromban vallásosabb voltam. Az azt jelentette, hogy hetente misére jártunk. Azon kívül mindenféle böjtöt meg tartottunk a családban. Ez most már itt a városban nem egészen megy úgy. A munkahelyem is hozzásegített. Annakidején, mikor hétvégeken dolgoztam, és ez már lazább...
- *Barátaid, a rád nagy hatással lévő emberek, intézmények vallással, egyházzal kapcsolatban fejtettek-e ki rád hatást, s ha igen, milyet?*
 - Hát különösebbet a barátok nem. A férjem egy kicsit ellenem beszél. Mert ha ő eljönne, szerintem többször elmennénk mi. Ő ellenem van, igen.
- *Legyél szíves, fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Megfelelő példát mutat, és összefogja az egyházi tagokat.
- *Barátságos kell-e legyen?*
 - Igen, barátságos is legyen, és a mi papunk az is, végül is. Családokat látogat, akik hittanra beíratják a gyerekeiket.
- *És mennyire kell magához közel engednie a híveket?*
 - Hát a tisztas távolságot tartsa be, de végül is legyen barátságos a szülőkkal.
- *Legyél szíves, fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Ahol a papok a saját akaratukat, elképzelésüket az egyházi tagokra ráerőltetik.
- *Milyennek szeretné látni akkor? Mi nem tetszik, vagy mi tetszik?*
 - Nem tetszik a nagy kötöttség. Kötetlenebbnek, és nem olyan, hogy most muszáj elmenni, ahová most éppen nem is akarok. Hanem amikor nekem tetszik, akkor elmegyek, és ezért épp olyan rendes egyházi tag vagyok, mint a másik.
- *Mit változtatnál rajta? Még milyen javaslatod volna ezzel kapcsolatban?*
 - A kötöttségeken...
- *Lazítani, szigorítani?*
 - Lazítani.
- *És pedig, milyeneken?*
 - Hogy ne legyen kötelező megjelenni a miséken, egyházi szertartásokon. Ne legyen ez kötelező.

- Mondjad el, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?
 - Hát ezt végképp nem tudom. Ezzel a kérdéssel eddig még nem foglalkoztam, nincs különösebb véleményem róla.

„...Ha én egyszer elmegyek az éjféli misére, az nekem elég!”

43.sz. interjúalany: 60 éves nő, dunántúli megyeszékhelyen élő nyugdíjas gépkezelő; római katolikus

- Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok a magam módján”!
 - Egyrészt azért, mert időm sincs templomba járni. Meg én úgy érzem, hogy ha én egyszer elmegyek az éjféli misére, az nekem elég! Egy megnyugvásnak, az nekem elég. És amikor az én férjem meghalt, akkor én is azt mondtam, hogy hol van, ha van? Hogy valaki ennyit szenvedett, miért hagyta? És utána nem is tudtam menni templomba, csak egy évben egyszer, az hiányzik. De többször nem.
- Tehát megbántódott amiatt, hogy a férje így halt meg.
 - Meg, igen. Úgyhogy... Miért szenvedett annyit, ha egyszer van? Miért hagyta szenvedni?
- Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhítre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”?
 - Míg a férjem beteg volt, addig hittem, hogy meggyógyítja. Aztán kezdtem elveszíteni egy kicsit a hitemet. Vannak olyan pillanatok, mikor az ember úgy érzi, hogy szüksége van rá, és van amikor megkérdezi, hogy hol van. Mást nem tudok mondani.
- És akkor emiatt vannak kétségei, hogy a férje...?
 - Igen.
- Egyébként nem lennének?
 - Hát, lehet. Nem tudom. Van amikor hiszi az ember, hogy van, van amikor...
- Tehát inkább ilyen bizalomvesztésről van szó? Tehát megrendült a bizalma?
 - Igen.
- És ez csak a férje betegsége kapcsán? Egyébként nem volt ilyesmi?
 - Nem. Azóta. Azelőtt mentünk többször is templomba, de most már nem. Egy évben egyszer elég most már, megnyugvásnak.
- Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?
 - Hát mióta ez történt a férjemmel azóta, bocsássa meg az Úristen...
- A szülői házban vallásosan nevelték?
 - Hát nem mondhatnám, hogy nagyon.
- Templomba nem jártak el?
 - Nem.
- A környezetében volt olyan valaki, aki a vallásosságát befolyásolta esetleg?
 - Nem.
- S akkor milyen módon lett vallásos végül is? Tehát akkor, hogy járt el templomba? A férjével?
 - Ez vallás?

- *Hát vallás végül is...*
 - Hát néha úgy éreztem, hogy jó oda bemenni. Megnyugvás volt. Az hogy vallásos, vagy nem vallásos... Én oda bementem és megnyugodtam. Soha nem jutott az eszembe, hogy én most miért mentem oda be.
- *S a férje halála után, akkor végül is kiábrándult...?*
 - Ki. Az éjféli misét, azt el nem mulasztanám, mert az hiányzik. Akkor én úgy megnyugszom, hogy az egész évre elég. Sőt, már jönnek az unokáim is velem.
- *Igen?*
 - Igen, minden évben jönnek velem. Anélkül, hogy könyörögni kéne nekük. Mondjuk, nagyon ők sem vallásosak. De hát olyan jól esik, hogy jönnek. Olyan szépen ülnek ott a templomban.
- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...” Milyen kell legyen?*
 - Milyen kell hogy legyen? Hát szerintem, szeressék az emberek, higgyenek neki és akkor semmi probléma nincsen. Nem? Szeressék az emberek, össze tudja fogni a nyáját. Főleg falun érvényes az ilyesmi.
- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Hogy milyen intézmény?
- *Milyennek látja? Milyennek ítéli meg?*
 - Jónak.
- *Milyen szempontból jónak? Vagy milyen szempontból rossznak? Vagy milyen szempontból talál kifogásolnivalót?*
 - Kifogásolnivalót nem találok, sőt inkább... Most egyre jobb az egyház is, hát annyira fölkarolták a szegényeket, az elesetteket: ebédeket, meg mindent adnak nekik. Szerintem ez egy jó pontja az egyháznak. (...)
- *Van olyan, amit esetleg szeretne rajta módosítani, vagy hozzátenni, vagy hozzáfűzni? Vagy mit szeretne várni esetleg az egyháztól?*
 - Hát azt, hogy ne mondják minden éjféli misén azt, hogy „a rendőrök remélem itt vannak”! Mert minden évben a misét azzal kezdik. Amit én furcsállok, és nem csak én, hanem mások is.
- *Más esetleg?*
 - Mást nem.
- *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Szerintem minden kérdésre... szóval jó.
- *Tehát megvannak a válaszai – úgy érzi – minden kérdésre?*
 - Igen.
- *S lépést tart a korral?*
 - Lépést tart a korral, igen. Főleg már most.
- *Hogy főleg már most?*
 - Hát most már annyit foglalkoznak az egyházakkal és annyi segítséget kapnak, hogy most már csak jó irányban mehet. Nem?

„Vannak fenntartásaim, de nem Istennel, hanem az egyházzal szemben”

44.sz. interjúalany: 22 éves, fővárosi egyetemi hallgató; római katolikus

– *Legyél szíves, fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „vallásos vagyok a magam módján”?*

– Azt hiszem sokan vannak így, mint ahogy én. Van akit úgy neveltek, hogy higgyen Istenben feltétel nélkül. Engem nem neveltek katolikusnak, bár meg vagyok kereszteleve. Nem jártam templomba, nem is igazán ismertem a Bibliát, meg az Istenhez fűződő dolgokat meg stb., de érdekelt a dolog, mint minden más. Tehát kíváncsiságból néztem utána és kíváncsiságból mentem be templomba is, és olvastam a Bibliát. Az egyház nem győzött meg. Az Istenben való hitem az úgy néz ki, hogy nekem van egy Istenem, aki mindenkinek az Istene, de én tudom azt, hogy rám figyel és velem törődik. De nekem nem kell ahhoz az egyház, hogy én kontaktust teremtssek vele. Az egyház viszont fontos abból a szempontból, hogy egy csomó embernek szüksége van egy kötelékre, egy kapcsolatra, ami az Istenhez fűzi. Nekem vannak fenntartásaim, de nem Istennel, hanem az egyházzal szemben.

– *Fejtsd ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”?*

– Erre már utaltam az előző válaszomban, hogy nekem nem Istennel van bajom, hanem az egyházzal. Bemegyek a templomba, és mise elején van egy ilyen Bibliából vett részlet, hogy: „én vétkem, én vétkem, én igen nagy vétkem”. Ha én bűnös [vagyok], vagy úgy érzem, hogy vétket követtem el, akkor én azt magamban meggyóonom Istennek este az imámban, de én nem érzem azt, hogy egy bárki másnak tudnia kell. Másrészt nem érzem azt, hogy annyira sokat vétkeznék, hogy ezt ilyen módon kelljen kifejeznem.

– *A Te válaszodban benne van az is, hogy néhányszor viszont azt gondolod, hogy nincs Isten.*

– Vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hogy hiszek Istenben.

– *Na most, itt a létevel kapcsolatban vannak akkor kétségeid...*

– Akkor ez a kérdés egy kicsit megtévesztő. Isten létezésében nem kételkedem. Ő van, csak azt nem értem, hogy miért hozta létre... Jó, azt is értem, hogy miért hozta létre az egyházat, mert van akinek szüksége van rá, szüksége van az egyházra. Csak azt nem értem, hogy miért kötelező az egyház annak, aki hisz Istenben? Mert kötelező, nem?

– *Nem kötelező. Figyelj, azért hozta létre, amit meg is mondott a Bibliában, hogy ők itt a földi helytartói, csak ők oldozhatnak fel a bűneid alól – ha vannak – és...*

– Ez az. Ezért kötelező. Mert minden embernek vannak bűnei. Akkor kötelező a templomba járás, kötelező a gyónás, kötelező az áldozás... És én nem érzem magamra nézve kötelezőnek. Én ezt nem tudom elfogadni. Sajnos ez van. Tehát Istenben hiszek, Istennel én magam elbeszélgetek, ... sem a papokra, se senki másra nem tartozik, csak Istenre és rám.

– *Legyél szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházzal való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, akkor ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Már említettem, hogy engem nem neveltek vallásosnak, sose jártattak hittanra, általános iskola nyolcadik osztályában mentem el saját magamtól – kíváncsiságból – hittanra. Jártam körülbelül két-három hónapig. Nagyon jól éreztem magam, mert tényleg egy közösség volt, és jó volt a pap is, aki tartotta a hittant, de amikor előjött az egyház – de erről már nem beszélek többet – aztán abbahagytam, zömmel a gimnázium elkezdése és mindenféle egyéb bonyodalmak miatt. Aztán nem tértem vissza, de az érdeklődés szintén megmaradt. Engem, ha valami idegesít, akkor annak utána akarok járni. És egyelőre éppen ezt folytatom és beszélgetek egy csomó barátommal az egyházzal és Istenről, mert nem találom meg a kérdéseimre – egyelőre – a választ.

- *Legyél szíves fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Ez a mondat, amit nem tudok befejezni, mert... Lehet, hogy egyszer úgy fogom érezni, hogy szükségem van a lelkipásztorokra, egyelőre nem érzem a szükségét és egyelőre nem jelent semmit.
- *Egyelőre te vagy a saját lelkipásztorod?*
 - Igen. Egyelőre igen. És van Isten. Isten az én lelkipásztorom.
- *Legyél szíves fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Amelyet azok számára hozott létre Isten, akiknek szüksége van közvetítőre. Én így érzem.
- *Mondjad el kérem, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra? Tehát hogy van amiben elmarad, van amiben követi?*
 - Én a katolikus egyházat borzasztóan tudom tisztelni a karitatív munkájáért, a szegények és elesettekért tett erőfeszítésükért, de mivel nem ismerem annyira, tehát az egyházból amennyit látok, azt az előzőekben már elmondtam. Illetőleg a politikai Keresztény Demokrata Néppárt, amit látok, illetőleg a pápát, akit – nem illik ilyet mondani – nagyon bírok. Nekem egy borzasztóan szimpatikus ember, és tényleg...
- *Tudjad azt, hogy ezzel sokan vannak így, hogy a pápa az bármennyire is idős, mégis ő jobban lépést tart, mint néhány helyi egyház.*
 - Ezt a lépéstartást annyira nem érzem. Természetesen lépést tart a korral, az egyház is lépést tart a korral, de ezt a lépéstartást én leginkább a politizálásában veszem észre. Tehát a politikával mindenképpen lépést tart, mert előfordultam én már olyan isten-tiszteleten, ahol a pap bácsi politizált ahelyett, hogy a Szentírást magyarázta volna.

„...A vallásnak a megjelenési formáját nem tudom elfogadni...”

45. sz. interjúalany: 50 éves nő, budapesti jogtanácsos; református

- *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért a „vallásos vagyok a magam módján” kategóriába sorolta magát?*
 - Mert nem gondolom azt, hogy a különböző vallások, azok nem egy töről fakadnak. Márpedig ha egy töről fakadnak, és egy Isten van, akkor teljesen mindegy, hogy milyen a megjelenési formája. És miután az emberek közvetítik az emberekhez a vallást, ebből kifolyólag, nem biztos, hogy úgy közvetítik, ahogy az számomra is megfelelő. Lehet erre egy példát mondani: nem szeretem azt, hogyha egy templomba bemegyek, és akkor nekem ott lehajtott fővel kell lennem, azért mert az emberek nagy részét a félelem viszi oda. Sokkal jobb lenne, hogyha az öröm vinné oda. Azért mert találkozik valami olyan érzéssel, az együttléttel, vagy ne adj Isten, a saját maga Istenével. Tehát a vallásnak a megjelenési formáját nem tudom elfogadni.
- *Kérem fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért az adott vélekedést választotta, vagyis, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hogy hiszek Istenben”?*
 - Azért vannak kétségeim, mert nem tudom, hogy az Istennek mi a célja az emberekkel. Márpedig akkor van igazán kétségem, amikor nagyon sok gonosz ember nem nyeri el a méltó büntetését, és ártatlan emberek pedig szenvednek. Ettől függetlenül, lehet, hogy ez majd valahol kompenzálódik és megoldódik ez a kérdés, de ezek azért olyan elgondolkodtató dolgok, amikor az embernek azért megrendül a bizalma.

- *Tehát Önnek bizonyítékra lenne szüksége?*
 - Nem lenne szükségem bizonyítékra, csak egyszerűen zavar az, hogy miért lehet ennyi rossz a Földön. Ezt nem tudom néha... Ez elbizonytalanít, de ez a hitemben nem gátol meg.
- *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, akkor ez hogyan változott az idők folyamán? Tehát, hogy a szülői házban mennyire nevelték vallásosan, illetve a barátai és a környezet hatott-e valamennyire?*
 - Gyerekkoromban természetesen nem voltam vallásos. Ennek az egyik oka az volt, hogy az iskolában csak katolikusoknak volt [hit]oktatás, reformátusoknak nem. És hát engem ki is tettek a katolikus oktatásról, pedig szerettem volna ott maradni. Innentől kezdve nem foglalkoztam az egyházzal. A későbbiek során pedig már elmúltam több mint 30 éves, amikor az egyik kolléganőmnek a hatására vettem elő a Bibliát, és a vele való beszélgetésnek az eredménye lett az, hogy kialakítottam a saját Istenhez való viszonyomat.
- *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Elsősorban jó ember, másik pedig, hogy nagyon komolyan veszi a gyülekezetet és egyénenként az embert is. És nem olyan a stílusa, ami azt érezteti, hogy jóval fölötte... hanem tulajdonképpen ugyanahhoz a szinthez tartozónak... Tehát úgy adja elő magát, hogy az embernek olyan érzése van, hogy mellette még jó barátja is, és megértő társa.
- *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: A katolikus egyház olyan intézmény...*
 - Te jó Isten. Az egy rendkívül módon szabályozott... Tehát szabályhoz kötöttek... Egy viszonylag merev, szabályozott...
- *És ez pozitív vagy negatív?*
 - Számomra negatív. Lehet, hogy az emberek nagy részének nagyon jó, hogy egy rituálét végig tud élni, de miután nem katolikus vagyok, nekem a református istentisztelet az jobban tetszik. Jobban érzem magam. Lehet, hogy azért érzem itt rosszul magam, mert nem vagyok beavatott – idéző jelbe –, tehát nem tudom a rituálét. Nem ismerem.
- *Kérem mondja el, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Annyira nem ismerem, hogy meg tudjam ítélni, de amit hallottam, abból úgy tűnik, hogy igyekszik a fiatalokkal a kapcsolatot megtalálni, talán biztos, hogy meg tudja adni a válaszokat.

„...Nem tudok egyetlenegy eszmét sem elfogadni (...) úgy, ahogy áll...”
 47.sz. interjúalany: 59 éves férfi, fővárosi gépészmérnök; izraelita

- *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok a magam módján”!*
 - Azért mert (...) nem tudok egyetlenegy eszmét sem elfogadni sem a vallásra, sem a politikára úgy, ahogy áll. Tehát ebből adódik, hogy minden kérdést a magam által kreált, megfogalmazott kritikákkal veszem tudomásul, és fogadom el...
- *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért az adott vélekedést választotta, tehát, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”?*
 - Azért, mert megfoghatóan bizonyítani és bizonyíttatni nem láttam és nem hallottam még sehonnan. Ugyanakkor az életben fordulnak elő jelenségek, aminek az ember ésszerű

magyarázatot nem tud adni. Ez egyrészt... Másrészt azért, mert valamilyen formulában az embernek hinni kell az élete folyamán, de ez nem feltétlenül bigottságot jelent.

– *És a kétségek, azok Isten léteire vonatkoznak, vagy csak egy megerősítés kéne?*

– Megerősítés, igen.

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*

– Alapjában véve nem változott a viszonyom, negatív kérdésekben azért nem változott, mert a világ történelmi folyamatában bekövetkező olyan negatív változások, negatív események történtek, amelyeket, ha van Isten, akkor megítélésem szerint nem lett volna szabad, hogy engedjen. És amennyiben ezek ennek ellenére bekövetkeztek, úgy az ő korlátlan hatalmát, a világ fölötti uralmát kérdőjelezem meg.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Jó lelkipásztor az, akinek a gondolataiban a hallgatók a maguk problémáira, a maguk ténykedéseire ismernek, és ebből adódóan el tudják fogadni, magukévá tudják tenni.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Amelynek feladata a hitre való nevelés és az emberi tartásnak a megalapozása a fiatalokban.

– *És Ön szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Részben tud csak választ adni, mert a pápa relatív – nem konzervatív –, relatív haladó szellemisége dacára is sok témában (például a cölibátus, például a születésszabályozásban) rendkívül konzervatív álláspontot képvisel ma is.

„Nem értek azzal egyet, hogy annyiféle vallás van!”

52.sz. interjúalany: 73 éves férfi, kisközségben élő téesz-nyugdíjas; római katolikus

– *A maga módján vallásos, ez mit jelent?*

– Hát véleményem szerint egy meggyőződés – véleményem szerint – a vallás. Én azért tisztелеm, illetve én azért ezt a választ választottam, mert tulajdonképpen ott a vallásból csak tanul, okul az ember. A vallást hirdető, tehát a papok azok rosszat nem akarnak, abszolút. Ez az egyik.

– *S akkor mégis miben nem ugyanaz, mitől nem ugyanaz, mint az egyházi tanítás? Tehát, hogy mégsem azt választotta, hogy az egyháza tanítását követi. Miben gondol akkor mégis mást? Vagy hogy gondolja?*

– Hát most mondjak olyat, hogy megcáfoljam az előbbit?

– *Hát ha meg tudja?*

– Nem akarom megcáfolni, de az igazsághoz az is hozzátartozik, ha őszinte akarok lenni. Szóval kicsit kételkedek a vallásban.

– *És miben kételkedik? Istenben léteiben kételkedik, vagy abban, hogy a papok azok mindig igazat mondanak?*

– Isten léteiben, mondjuk nem kételkedek. De hogyha példákkal élhetnék... Valamikor Jézus Krisztus a földön járt és összetalálkozott a... Ezt hirdették a papok. És a temetésen, a gyászoló nép temette a halottat, összetalálkozott velük Jézus és megállította, fölnyitatta a koporsó tetejét, hozzászólt a halotthoz, hogy kelj föl és járj. És fölkelt a halott és járt.

Ilyen csodát? Most én abban nem hiszek. Akkor föltámasztotta Jézus, és azóta sem támasztotta föl? Én megmondom őszintén, hogy ez is csak egy trükk volt, mert élve belefeküdt, és csinált egy ilyen reklámot. Így van. Én ebben mondom, nem vetem meg, csak egy ilyen kitérőt...

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben, miért azt választotta, hogy hisz, de vannak kétségei?*

– Csak azt tudnám ehhez fűzni, összetéve mondjuk a valláshitet vagy nem hitet. Mert nagyon-nagyon sok embert megtérít a vallás, akik gyilkolnak, nem ismernek Istent. Hát nem tudom, hogy összekapcsolható-e mondjuk ez a kijelentésem a gyilkosságokkal.

– *Tehát cselekedetben?*

– Tehát cselekedetben a vallás nagyon oda tud hatni. Az rosszat nem akart. Tulajdonképpen az jóra vezeti az embereket. Tehát mint ahogy az előbb mondtam, tulajdonképpen ugye, hogy ilyen kétségek vannak. De azt leszögezem egyszer és mindenkor, hogy a vallás az jót akart. Mindenkinek jót akar, nem variál, hogy mint az előbb mondtam, hogy nem ismer Istent, hogy nem vallásos, hogy nem kereszteli meg a családot... Így kezdődnek aztán a szétforgácsolódók, a rablások meg a kábítószerek, meg a gazdátlan gyerekek az utcán, meg lehetne sorolni tulajdonképpen...

– *Az, hogy most hogy gondolkodik Istenről, hogyan változott az idők során? Tehát amikor gyerek volt, akkor mit tanult, és ez hogyan fejlődött vagy alakult át az élete során?*

– Ő hát erre lehetne mondani, hogy amikor 1945-ben 18 éves voltam – 25-ben születtem –, ugye jött a felszabadító csapat, Szovjetunió, hát más világ teremtdött. A kommunista rendszer az Istent nem ismerte. Nem hitt a vallásban. Ugye, erre mondják, hogy az idealista, materialista... Tehát nem hisz a vallásban, nem hisz, hogy van Isten.

– *És ez a maga életét hogyan változtatta meg ez a 40 év? Vagy befolyásolta esetleg? Maga is elhitte, hogy nincs Isten, vagy pedig...?*

– Hát, mondhatok olyat, hogy párttag voltam? A munkahelyi alapszervezetnek tagja voltam. (...)

– *Magát gyerekkorában így nevelték? Tehát a...*

– A családban nem volt olyan, ugye 45 előtt...

– *Igen, akkor milyen volt a maga életében?*

– Akkor istenfélő voltam. Minden este imádság nélkül nem feküdtünk le. De 45 után megváltozott ez.

– *És most lehet-e azt mondani, hogy 89 után megint megváltozott a dolog?*

– Csábító volt, pontosan.

– *És most hogyan változott?*

– Nagyon érdekes a kérdés, mert így most már különbséget tud tenni a materialista meg az idealista... Mint ahogy az imént mondtam, hogy hiszi-e a vallást, vagy nem hiszi a vallást. Tehát különbséget lehet tenni. És az az igazság, az imént ugye olyat is mondtam, hogy nem hiszek a vallásban, de nem így van. Ez rosszra nem téríti az emberiséget. És aki mondjuk más irányban megy, hadd ne ismételjem, hogy milyen erkölcstelen életet folytat. És ez beleviszi a gyilkolásba, a lopásba, a rablásba, mindenbe beleviszi.

– *Amikor most a gyerekeivel együtt imádkozik ugye ebéd előtt, akkor ezt ezért tartja fontosnak?*

– Ezért, igen. Fontosnak tartom. Nem szabad ilyen életet élni. A vallás rosszat nem tanít és nem vezet rosszra. Jót akar.

- „Szerintem a jó lelkipásztor...” Milyen a jó lelkipásztor?
 - Hát véleményem szerint az a jó lelkipásztor, aki igazságos, és hű – mondjuk – a hithez. Jobban mondvá azért pap ugye, hogy ebbe higgyen és ezt tanítsa, én szerintem.
- *A katolikus egyház egy olyan intézmény... Milyen intézménynek gondolja az egyházat? Vagy mit szeretne, hogy milyen legyen?*
 - Nem tudom, hogy jót mondok-e, ha azt mondom, hogy sokféle vallás van. Én itt látom a furcsaságot. Azt mondjuk, hogy egy Isten van. Hát akkor miért van annyi vallás?
- *És miért, mit gondol?*
 - Annak az az Istene, ennek ez az Istene. Én szerintem egy Isten van. Tulajdonképpen én nem is értek azzal egyet, hogy annyféle vallás van. Hát aki lelkiismeretébe vési és hát vallásos, istenfélő, hisz az Istenben, hát akkor egy Isten van és higgyen abban. Én olyan furcsának tartom őszintén mondvá, és nem értek vele egyet. Én abban értenék egyet és látnám helyénvalónak, hogy van egy katolikus vallás, vagy egy református vallás és legyen mindenki református. Mire jó az, hogy ez református, az meg katolikus...?
- *És hogy gondolja ezt, hogy az egész világon, vagy csak Magyarországon?*
 - Az egész világon!
- *És ki döntse el, hogy melyik legyen az a vallás? Ahol többen vannak?*
 - Így van. Én azt is mondom, hogy kevés népcsoport lenne, aki ezt kifogásolná.
- *Azt, hogy csak egy közösben megegyezzenek?*
 - Azt, hogy egy közös legyen. De ismételve, nem akarok visszatérni, hogy egy Isten van, egy Istent ismerünk és abban hiszünk, akkor meg most miért kell ennyi Isten felé fordulni?
- *Mit gondol, hogy milyen mértékben tart lépés a korról az egyház, mennyire ad választ azokra a kérdésekre, amiket ez az új kor szül? Az ember problémáira, mindennapjaira mennyire válaszol?*
 - Hát tulajdonképpen most a templomi misén is, vagy akár egy temetést vegyünk alapul. Sőt még a keresztelezésnél is, egy esküvőnél is érződik – véleményem szerint –, és kibontsa az a tiszteletes úr, a lelkész úr, hogy hogy viselkedjenek, de hát erre most egy jobb kifejezés kellene...
- *Hogy hogyan éljenek?*
 - Hogy hogyan éljenek, inkább ez.
- *És ezt tartja fontosnak?*
 - Ezt tartom fontosnak. Az előbb is mondtam.
- *És mi nem tetszik? Miben gondolja, hogy lehetne jobb is, vagy mással kéne inkább...?*
 - Én nem foglalkozom mással. A vallás Istenre való nevelés legyen. Nem tartom helyesnek, ha beleavatkozik a... Legyen gerinces, és ezen az úton haladjon. Ezért mondom, hogy ha több a vallás, ilyen vallás, szóval nem is tudom, hogy hány vallás van. De biztosan nem kettő: katolikus meg református. Sokféle vallás van.

„...El szeretnék menni szombat–vasárnap, mégsem jutok el a templomba”

53.sz. interjúalany: 63 éves nő, kisközségben élő háztartásbeli; római katolikus

– Mit jelent az, hogy a „maga módján” vallásos?

– Hát ugye az ember, ha esküvő van, elmegy a templomba, vagy karácsonykor, vagy keresztelőre, vagy húsvétra. Én szeretnék elmenni, csak itten nincsen. Aztán el szoktam úgy menni, hogy a lányom kislányának van egy autója, el szokott értem jönni, és elvisz minket a papával az éjféli misére. Csak hát itten nincsen helyben [templom].

– Szóval csak azt a baj, hogy messze van?

– Hát az a baj, hogy messze van. Ha közelebb volna, azért az ember csak elmenne. Édesanyám az elment, de most már 88 éves, hárpm éve ment el innen. (...) De az minden héten ment a templomba busszal.

– Innen?

– Innen, busszal.

– És mi a különbség ő közte meg maga közt? Szóval miért van az, hogy maga már nem megy el minden héten?

– Hát minden héten én nem mehetek el gyalog, szombaton már nincsen járat, se vasárnap. Bár mondjuk elmennék azért misére, ha volna innen járat. De nincsen. Szombat, vasárnap itten megszűnik az élet.

– Az istenhittel kapcsolatos kérdésre válaszolva azt mondta, hogy lenni kell valaminek. Azt tessék elmondani, hogy mit jelent az, hogy „lennie kell valaminek”?

– Hát valaminek lenni kell, mert mindegyik azt mondja, hogy: hej, már ha itt volna az Isten, megfognám a lábát, mert így, meg amúgy, mert nem ad. Hát ha nem megy dolgozni az ember, akkor hogy adjon az Isten? Hát elég az, hogy ha az Isten ad erőt, egészséget, el tud menni az ember dolgozni, és akkor megkeresheti a kenyerét. Hát az Isten nem ad kenyeret, honnan adjon kenyeret, ha nem dolgozik az ember? Hát dolgozni kell, ha meg akar élni. Azért abban csak van valami, hogy valaminek lenni kell...

– És ezt a saját életében hogy tapasztalja, hogy...? Pont abban, hogy sokat dolgozik?

– Sokat dolgozok. A Jóistenke ott van velem. Valaminek lenni kell. Nem szoktam káromkodni (...) az Isten nem segít meg, az Isten így meg úgy. Nem. Valaminek lenni kell. Az Isten az az Isten, amikor az embernek van ereje, s akkor elmehet dolgozni, meg elmehet a másiknak is segíteni, meg a családját felnevelheti, építkezni tud, meg minden. Hát ott az Isten. Hát az az Isten. Ha én leülök, meg majd jön az Isten, aztán csinál valamit. Hát ez nem... Saját maga az Isten, az ember, hogy elmegy ugye dolgozni, bírja a kenyerét megkeresni, meg azt a családot segíteni, meg építkezni, meg mindent csinálni. Hát az az Isten, gondolom. Ott van, annak valahol ott kell lennie. Nem úgy, hogy na most... Hogy ha nem jön? Nem ad semmit? Akkor meg szidom? Nem! Az Isten mindig ott van. Nem úgy, hogy itt járkál, vagy itt áll a sarokban. Az embernek ott van az Isten, ahol megadja, amit kell.

– És a saját életében hogyan látja: hogy nevelték vallásosnak, az mennyire változott meg az életében, és erről most mit tud mondani?

– Hát ez nem változott annyira. Akkor sem voltam én pogány.

– Istenhez, valláshoz, meg hithez való viszonya mennyire ugyanaz, mint ahogy nevelték ebbe? Az hogy volt régen, szüleitől mit tanult?

– Hát a szüleimtől azt, hogy mindenkit szeretni kell, meg becsülni, meg tisztelni. Dolgozni, a két kezem után megélni.

- *És akkor ezek nem változtak, mert ma is azt gondolja?*
 - Hát nem. Dolgozni szeretek és mondom, templomba is elmennék, szeretnék én ottan énekelgetni, de hát nincs rá mód.
- *És mit tetszik arról gondolni, hogy milyen egy jó lelkipásztor? Egy jó lelkésznek milyennek kéne lennie?*
 - Jó családayának vagy jó családapának. De mondom, hogy az is hiába jó, ha a hívek nem mennek, és ha nem is olyanok. Ugye, hát van olyan is, hogy mennek, aztán a legjobban bízott a tisztelendő benne, akkor az ment oda lopni. Enni, inni adott neki, mert ugye szegény volt, oda járt enni, még pénzt is adott neki, s ugye, akkor...
- *Tessék befejezni ezt a mondatot, hogy: „A katolikus egyház olyan intézmény...” Mit tetszik gondolni, hogy csak az egyházzól magáról, hogy milyen intézmény?*
 - Hát a katolikus egyház olyan, gondolom én, hogy hát a népet azt össze tudja – már-mint a tisztelendő – toborozni, hát rosszat nem mond.
- *És milyennek szeretné... Szeretne-e valamit változtatni rajta, milyen legyen?*
 - Hát én nem tudom. Nem szoktam járni, de vannak ott is, akik elmennek, olyanok, akiknek nem is volna szabad a templomba belépni. Gonoszabb, mintha nem megyek 3–4 évig a templomba, én akkor sem csinállok semmi olyat, se lopást, se csalást. Mindenkit szeretek, mindenkinek jót szeretek tenni. De van akinek ottan nem volna a helye a templomban, csak elmegy. Én el szeretnék menni szombat-vasárnap, mégsem jutok el a templomba.
- *Mit tetszik gondolni, hogy az egyház az mennyire tart lépést a korrall? Tehát mennyire azokkal a problémákkal foglalkozik, amik a mai korban felvetődnek? Erről mit tetszik gondolni?*
 - Nem tudok mit gondolni... (...) Ő is az ő maga módján, amit kell neki a könyvből mondani, olvasgatni, az elmegy, gondolom én.

„...Nem a pap közvetítésével gyakorlom a vallásomat”

58. sz. interjúalany: 53 éves nő, egyetemet végzett fővárosi menedzser; református

- *Mit jelent ez, hogy „vallásos vagyok a magam módján”?*
 - Azért mondom, hogy a magam módján vagyok vallásos, mert nem járok templomba, tehát nem a pap közvetítésével gyakorlom a vallásomat.
- *Akkor milyen formában...?*
 - Én beszélgetek a Jóistennel.
- *És milyen magatartás, vagy elgondolás áll ez mögött, hogy nem kell közvetítő?*
 - Igen, én úgy érzem, hogy nekem nem fontos a közvetítő. Tehát én közvetlenül, mi közvetlenül vagyunk kapcsolatban.
- *Mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig ilyen volt-e mint amilyen most, vagy pedig ez hogyan változott. Tehát a szülői háztól elindulva, ott miket látott, milyen indíttatással érkezett el a mai napig?*
 - Feltétlenül változott. Szüleim reformátusok voltak mind a ketten. Édesanyám imádkozó volt és járt imádkozni katolikus templomba is, hogyha éppen úgy adódott, hogy[ha] az volt közelebb. Nagyon sok jóság volt és van benne, és én azt láttam, és az Isten-szeretetet benne... És ezt feltétlenül hoztam magammal a szülői házból. Egyéb-ként nem voltak templomosak, tehát egyházi közösségbe járok. És ezt is azt gondolom, hogy otthonról hoztam magammal.

- *Hittanra ők írárták be, vagy pedig...?*
 - Igen. Édesapám azt fontosnak tartotta. Tehát ő, úgy mint atyai kötelességet, fontosnak tartotta, hogy én járjak Biblia-órákra.
- *És vajon miért tartotta fontosnak, amikor ő már ezt a példát – tehát a templomba járást – nem mutatta?*
 - Hát biztos, hogy hitt azért a vallásnak az erkölcsi erejében. Én azt gondolom, hogy ezért tartotta fontosnak. És az emberformáló erejében: És aztán valahogy annyiban változik az embernek a hite, hogy egyre bölcsőbb lesz, és egyre többet megért a világból is. És egyre többet megért Istentől.
- *A mondatot kell befejezni, hogy: „Szerintem a jó lelkipásztor...” Milyennek kell lennie egy jó lelkipásztornak?*
 - A jó lelkipásztor együtt tart a nyájával. Átérzi az embereknek a napi gondjait és úgy próbálja segíteni őket azoknak a megoldásában.
- *Az hogy nem jár templomba, azt jelenti, hogy ez az, amire nincs szüksége?*
 - Igen, én úgy érzem, hogy ezt egyedül is meg tudom oldani. A reggeli imádságaimban, amikor felkészülök a napjaimra, és az esti imádságaimban, amikor átgondolom a napomat, tulajdonképpen én úgy érzem, hogy meg tudom ezt oldani.
- *Fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház egy olyan intézmény...” Milyennek látja?*
 - Amelynek a legnagyobb hatása van a vallások közül a világra.
- *S ez milyen hatás?*
 - Hát pozitív hatás, minekután az egyházak tanításai pozitívak.
- *Mit gondol arról, hogy mennyire tart a katolikus egyház lépést a korról? Tehát azokra a kérdésekre, amit maga a kor vet fel, mennyire tud választ adni?*
 - Miután református vagyok, kevésbé ismerem a katolikus vallást. Annyit tudok, hogy most már nem latinul, hanem magyarul folyik a prédikáció. Tehát bizonyos modernizálódás van. Meg tudom azt, hogy az egyház keresi az utat a régi dogmáknak a feloldására.

„Mióta a városra jöttem, azóta a hit lanyhult...”

63.sz. interjúalany: 59 éves férfi, dunántúli középvárosban élő rendész; római katolikus

- *Legyen szíves fejtse ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy a „maga módján” vallásos!*
 - Hogy ebbe a kategóriába soroltam magamat, azt jelenti, hogy nem vagyok vakbuzgó. Alkalomadtán járok templomba, Istenben hiszek.
- *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten létezik, efelől nincs kétségem”!*
 - Mert meggyőződésesem szerint semmiből nem lesz semmi, tehát teremtnőnek mindenképpen lenni kell.
- *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*
 - Hát igen, gyerekkoromban a valláshoz nagyobb vót a viszony, mer' annak idejében faluhelyen sokkal nagyobb vót a hit. Mióta a városra jöttem, azóta ez lanyhult, és kis mértékben van meg.

- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - A jó lelkipásztor, aki közvetlen, meghallgatja az embereket, barátságos, és ha tud, segít.
- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - A katolikus egyház nagyon jó intézmény, pláne most, hogy a pápa ilyen szépen és rendben járja a világot.
- *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Hát én egy kissé maradinak tartom a papi nősülés tekintetébe, mert szerintem jobb lenne, ha megengednék: több lenne a kispap.

„Én a hitet tartom (...), viszont nem megyek el mindig a templomba”

64.sz. interjúalany: 44 éves falusi szakmunkás; római katolikus

- *Legyen szíves fejtse ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta magát, amelyet választott!*
 - „Vallásos vagyok magam a módján” – részemről ez annyit jelent: templomba járok, a hitemet megtartom, de nagyon sok olyan dologgal (a templomba, hogy első padba futkosással, és utána kijövök, és utána elmondják egyik ember a másikat mindennek) ilyenekkel nem tudok egyetérteni. Én a hitem tartom, megpróbálom a gyerekeimet hit szerint nevelni, templomba járatni. És nekem ez a „magam módja”, hogy én viszont nem megyek el mindig a templomba.
- *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten létezik, efelől nincs kétségem”?*
 - Erős hitre neveltek, és ez a hit megerősít abban, hogy Isten van, létezik. A sok csoda, jelenségek amik történnek, ezek főként megerősítenek, hogy Isten van és létezik.
- *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*
 - Gyermekkoromban nálunk otthon a vallás úgy volt, mivel anyám nagybátyja, két nagybátyja pap volt, és sajnos mind a kettőt a szocialista rendszer elűldözte hivatásából, lényegében nem gyakorolhatták papi tevékenységüket. Minket, a családot, a rokonságot ez csak jobban megedzett az elnyomás évei alatt. Ezért is még többször jártunk templomba, nem képmutatásból, hanem meggyőződésből, hogy mi akkor is bizonyítottuk, hogy katolikusok vagyunk. Hiába próbáltak az elnyomók eltiltani. Na most ugye az évek folyamán sok minden megváltozott, most szabadon gyakorolhatja mindenki a vallását, de sajnos nálunk a nehézség most több. Én is már hogy eljöttem otthonról, családot alapítottam. A család nagy, és sokszor betegség, egyéb munka, elfoglaltság sajnos a megélhetés szempontjából, ami nagyon nehéz, így többször elmarad a templomba való járás. Viszont a gyerekeknek nálunk kötelező a templomba menni. A hitet nem adhatják fel, nekik ez szintén kötelező. Mi meggyőződésünk szerint is próbáljuk őket úgy nevelni, hogy őknek is meggyőződésük legyen.
- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Hát a jó lelkipásztor próbál mindent elkövetni a hívő közösségért, mindent megtesz a templom rendbetételéért, és az emberek iránti tiszteletet megadja, és az emberek közti nézeteltérést próbálja közös nevezőre hozni.

- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Amely 2000 éve él, dolgozik, a hazai viszonyok közt a 40 éves elhallgattatásban is működött, és sajnos most, mikor lenne lehetőség, hogy keményebb legyen, nem áll úgy a lábán, nem áll szemben azzal a politikai erővel, amely 40 évig gúzsba kötötte, tönkretette, papokat börtönbe csukott. És ma sajnos nagyon sok vezetője van a honi katolikus egyháznak, aki most is ezeknek az embereknek fejet hajt, amit egyáltalán nem szabadna.
- *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Az egyház most szabadabban tudna tevékenykedni, mint az elmúlt időkben, sajnos ő is el van foglalva belső dolgaival, gondolok itt a Bulányi-ügyre, ami most jelentkezik. Ugye azok a fiatal papok, akik kiálltak mellette, sajnos önekik elég sok megpróbáltatásban volt részük. Azok a vezetői az egyháznak, akik akkor ezeket a fiatal papokat regulázták, illene nekik elgondolkodni és nyilvánosan hát elnézést kérni tőlük, hogy hát sajnos mi nem olyan helyre tettük a dolgainkat... És ezt az idős embert is kiszorították, vagy mondhatom így, hogy félretették... Hát ilyen belső villongások vannak, de jó lenne ezen túl lenni, és a jövőre koncentrálni. A család szerepére, a embereknek a... A politikába úgy bekapcsolódni, hogy az embereknek kiharcolni, a családoknak a jobb megélhetést, a biztos jövőt, mert ezt illene... És akkor több ember menne templomba, több lenne a hívő, és akkor talán másképp vélekedne nagyon sok ember az egyházzal is.

„Inkább az embereknek a képmutatásával van bajom...”

68. sz. interjúalany: 43 éves budapesti könyvelő; római katolikus

- *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy a „maga módján” vallásos?*

– Mert római katolikus vallás egyik elvárása, hogy az ember hétvégén istentiszteleten vegyen részt, és ezt én nem teszem. Nem teszem, mert már láttam néhány olyan embert, akik hét közben tücsköt-bogarát, ördögöt kiabálnak, és hét végén ájtatoskodnak a templomban. Tehát túlzottan külsődleges megjelenésnek érzem, és szerintem aki igazán vallásos, az saját magával kell elszámoljon, megbékéljen. Édesapám volt ilyen tulajdonképpen. Ő 94-ben halt meg, és a mai napig borzasztóan hiszem azt, hogy – egy kicsit képletesen szólva – egy felhő szélén csücsül és nézi, hogy mi mit csinálunk. Nagyon sokat beszélgetek vele... Én hiszek Istenben, ez egyértelmű, de nem hiszem, hogy ennek az lenne a legjobb bemutatkozása, hogy ha én minden hétvégén elmegyek a szentmisére. Az úgynevezett nagy ünnepekkor elmegyek egyébként. Tehát a húsvéti nagymisé, a karácsonyi nagymisé – nem feltétlenül az éjféli – oda elmegyek. Amikor a kisfiam megszületett és nagyon beteg lett, akkor megfogadtam, hogy ha meggyógyul, akkor azon a napon, amelyiken a gyógyulást kijelentik, 10 éven keresztül minden alkalommal elmegyek a templomba – mert olyat akartam megfogadni, amit amúgy nem teszek meg. És azt be is tartottam. Tehát elég sajátos módon választom a vallásosságnak, de én így elvagyok.

- *És azt kérdezném, hogy ez a sajátos vallásosság, ez mitől vált ilyenné? Tehát mi az, ami erre készítette?*

– Az emberekben való csalódás. Tehát amikor olyanokat láttam az istentiszteleten, akiről tudtam, hogy – ahogy mondtam – év közben igen csúf dolgokat műveltek, és akkor ott mosolyogva ültek a szentmisén, és minden szavát lesték a papnak, és ők bólogattak a legbüszkébben, és legboldogabban, akkor nagyon mérges lettem.

– *Ezek a tapasztalatok mikor érték?*

– Hát amikor már tudatában voltam annak, hogy mi zajlik körülöttem. Úgy tizenéves koromban. Addig jártam minden vasárnap templomba, lévén ugye, hogy az anyuék ráhatása, anyunak a ráhatása elsősorban. Meg aztán később voltunk elsőáldozók, meg voltunk bérmálva. Hát az ilyen természetes volt, hogy járunk szentmisére. Én aztán egyszer csak azt gondoltam, hogy nem fontos, hogy én ott letérdelek-e vagy nem, sokkal fontosabb az, hogy mit érzek.

– *Ez azt is jelentheti – ez a vallásosság –, hogy az egyház bizonyos hivatalos tanításait nem fogadja el?*

– Nem, nem! Elfogadom, hogy a vallásnak vannak külsőséges megnyilvánulási formái, mert hát ez a Jézuska sem olyan valószínűleg, mint ahogyan lefestik. Bár ott van ez a torinói lepel, amely eléggé hiteles képet nyújt – talán... Ha igaz a dolog, mert senki nem tudja bizonyítani Jézus arcáról, de valahogy nem a tanítások ellen vagyok én. Tehát azzal nekem semmi bajom, az ég egy adta világon... Az öccseim a piaristáknál végeztek gimnáziumot, tehát valahogy ezzel nincsen bajom. Inkább az embereknek a képmutatásával van bajom, talán ez a legmegfelelőbb szó.

– *Kérem fejtse ki saját szavaival, hogy az előző kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem”?*

– Azt hiszem, hogy az ember tovább viszi azt, amit otthonról hoz. Én úgy születtem, úgy nevelkedtem. Édesapámék nyolcan voltak testvérek, eleve vallásos családban nőttek fel, úgy hogy én eleve vallásos nevelést kaptam. Nem igen volt választási lehetőségem. Hát ugye, egy pici gyerek, amikor megszületik, meg elkezdik templomba hordani, akkor még nem választ. És én vallásos nevelésben részesültem, és én elfogadtam azt, amit az apuék mondtak. Elfogadtam azt a hitet, amit ők vallottak. Becsületesen élt az apu és becsületesen él az anyu – tehát úgy gondolom, hogy ez így létezik. Tehát elfogadtam fenntartás nélkül, és igazából ilyen formán nem csalódtam, csak néhány emberben, akit az előbb mondtam. Azon kívül pedig, amit később a tanulmányaim során láttam, hogy amikor olyan nagyon nehéz helyzet van – háborús helyzet, ilyesmi – bennem nem kétséges, hogy nagyon sok embert a hite vitt tovább. Amikor már a fizikai ereje elfogyott, akkor a hitében való erő vitte tovább. És például ez is nekem valahonnan fölről kell hogy jöjjön, ez így nem születik.

– *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Tulajdonképpen erre már adtam választ, mert ugye régen a neveltetésem folytán ez az istentiszteletre járás, aztán imádkoztunk az anyuval is. Aztán ahogy cseperedtem és a saját kinyílt szememmel is láttam dolgokat, akkor változott a viszonyom, és hát erről az előbb beszéltem.

– *Ez milyen életkorban változott?*

– Úgy tizenéves koromban. Úgy 12-15 éves koromban talán, és akkor változtattam meg én az addig anyu által diktált dolgokat, akkor kezdtem úgy egyénileg nézni. Aztán meg hát az élet során.

– *Volt az életében olyan személyiség, aki vallási területen nagy hatással volt Önre?*

– Hát ez attól függ, hogy milyen értelemben? Az apunak az egyik nagyon távoli rokona, az szerzetes pap volt. De attól kifejezetten féltem, mert soha nem értettem, hogy mit mond. Úgy kislány fejjel mindig olyan elvont dolgokról beszélt. Szegény kb. 100 évesen halt meg Pannonhalmán. Amikor már felnőtt lettem, ha nem is mindig értettem, amit

mondott, de kiderült róla – ez tényleg nagyon érdekes – senki nem tudta, hogy egy idős hölgyet támogat. Abszolút magatehetetlen volt már a végén a hölgy, etette, itatta, mosdatta, fürdette, senki nem tudta róla. Soha senkinek el nem mondta. S ha eljött hozzánk nagy ritkán, s az anyu megkínálta valamivel, akkor mindig mondta, hogy köszönöm szépen, nem kérek, de ha becsomagolnák, szívesen elviszem haza. Aztán utóbb kiderült, hogy ez mind ennek a nénikének ment, aki aztán elhalálozott. A lakás az egyházra szállt, s akkor végre visszavonult apunak ez a rokona, s akkor került Pannonhalmára, ahol aztán végül is meghalt. És érdekes, hogy az apu mindig menni akart, hogy meglátogassa Pannonhalmán. Apu lement, meglátogatta. (...) Egészen hétköznapi életet élt egyébként, meg is halt nemsokára. És aztán apa is nemsokára meghalt. Nem tudom, hogy hány év lehetett köztük. Szóval utólag, a mai fejemmel, így 40 év fölött, azt mondom, hogy ez egy nagyon példamutató dolog volt, de én ezt nem fogtam fel, nem tudtam róla. Tehát felnőtt koromba' derült ki ez az egész. Ezt úgy néha az ember, amikor úgy nagyon begurul, akkor maga elé tehetné példának. De nem nagyon szokott ez eszembe jutni, csak hogy most rákérdezett. Talán ennyi.

– *És esetleg barátai, akik befolyásolták a hit terén, vagy az egyházzal való viszony terén?*
– Olyan nincs.

– *Tehát ez személyesen alakult ki?*

– Abszolút. Talán egy kicsit az apu. De ő meg soha nem akart ilyen vonatkozásban rám hatni. Tehát ő nem hirdette a saját nézeteit, élt ahogy élt. De szóval nem hagyta ránk a saját tapasztalatát, ilyen irányú tapasztalatát.

– *S ebben a tekintetben az édesanyja eltérő volt, más volt?*

– Igen, az anyu egy erősebb jellem volt ilyen szempontból. Ő felfűszerezte, hogy minden vasárnap templomba kell menni. Anyukám a világ minden vasárnapján ma is ott van a templomban, szóval ki nem marad. De ha nem vasárnap, akkor szombat este, tehát a hétvégi miselátogatás az megvan. Ő váltig vallja, hogy ez hozzátartozik, és ennek így kell lennie. Na most amíg dirigált nekünk, ugye amíg a nevelése alatt álltunk, kislány korunkban azért ő ezt megkövetelte tőlünk. És mi meg is tettük. Hát ugye feltétlen engedelmességre voltunk szoktatva a nővéremmel együtt. Hát aztán később már, amikor nagyon kinyílt a szemünk, azért már az anyu sem erőszakolta. Addigra már elfogadta a saját nézeteinket, és hát „csináld, amúgy nem értek vele egyet”. Tehát az anyu inkább próbált bennünket befolyásolni, mint az apu.

– *Legyen szíves fejezze be az alábbi mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Megtalálja a személyes hangot a hívőkkel. Legalább annyira bizalomkeltő, hogy mernek is hozzá fordulni személyesen, tehát négy szemközt, derűs egyéniség. Ez sokszor hiányzik a lelkipásztorokból, ez is visszavezethető szerintem a családnélküliségre, legalábbis az én elméletem szerint. Kulturált mindenképpen, de ez általában jellemző is.

– *Vannak-e negatív tapasztalatai papokról?*

– Igen: morózus, kifejezetten dirigálós, felnőtt emberekkel nagyon kioktató... Nem oktató: kioktató!

– *Az a pap, aki a családhoz jár, mi az ami őt megfelelő, vagy jó partnerévé teszi a családnak?*

– Mert tulajdonképpen, ha nem tudnánk róla, hogy szerzetes pap, akkor mondhatnánk róla, hogy világi ember. Tehát teljesen tud akklimatizálódni ehhez a felgyorsult élethez. Rettenetesen sokat számít, hogy akiket tanít, azokat úgy hívja, hogy a fiaim. Nem érzi rangon alulinak azt, hogy bohóckodik 60 éves fejjel a diákjaival, de ugyanakkor mélyen

tisztelik. Tehát meg tudja találni a közös hangot. Ez pedagógia elsősorban, nem lelki-pásztori dolog, de hát akkor is. Alapvetően jó kedélyű, de mértéktartó, egy olyan jó barát.

– *Legyen szíves fejezze be az alábbi mondatot, amelyik így hangzik, hogy: „A katolikus egyház olyan intézmény...”!*

– Tulajdonképpen egy hatalmas közösséget fog össze. Igazából nem is túl jó intézmény, mert dogmatikus dolgokat nem hajlandó megváltoztatni. Gondolok itt arra, hogy a papoknak például a nősülése, a házassága még mindig kizárt, holott a most megelőző pápához is írtak kérvényt ez ügyben. Ezt nem tartom én egy nagyon szerencsés dolognak, mert nagyon sok pap ettől ugrik ki az egyházból, ezért hagyja ott, vagy ezért eléggé furcsává válik idős korára.

Egy olyan intézmény, ami szépre meg jóra tanít. Én azt mondom, hogy még lehetne egy kicsit modernebb vonulatot bevinni ebbe, igazából nagyon sok a külsőség, sok a ciráda. Egy református, tehát szintén keresztény vallásnál ez nem így van, ettől még ugyanaz az áhítat és ugyanaz a lelki közösség meglehet végül is, tehát egy kicsit sok a külsőség. De egy olyan intézmény – azt hiszem –, ami nagyon sok embert tud segíteni, mind hitben, mind tevékenységük terén.

– *S ha azt kérdezném, hogy milyennek szeretné látni az egyházat, mit változtatna meg, ha lehetősége lenne rá?*

– Egyszerűbbnek, sallagmentesebbnek, egy picit modernebbnek – itt utalok az előző mondataimra – de tulajdonképpen alapjaiban jól érzem magam benne.

– *Véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korrall?*

– Amikor én kislány voltam, akkor a katolikus mise például teljesen másképp zajlott, mint most. Azonkívül ha például belegondolunk, régen, szintén mikor kislány voltam, a szent karácsony estéje, napja az egy totális böjt volt, ma már nem az. Tehát ha én arra gondolok, hogy a katolikus egyház is – dupla idézőjellel mondom – haladt egy kicsit a korrall, tehát egy kicsi változtatásokat véghez vitt, engedményeket tett, modernizálódott. Nagyon kevésbé, de mégis valamit. Szerintem a papoknak a házassági vágyát hogy nem hajlandó megváltoztatni, ez mindenféleképpen jobb lenne, ennyi tulajdonképpen...

„...Inkább az egyházban higgyen az ember, mint a kommunista pártban!”

70.sz. interjúalany: 55 éves, nagyközségben élő férfi, rokkantnyugdíjas tévesz-tag; református

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért a „maga módján vallásos” kategóriába sorolta magát?*

– Azért, mert az a helyzet, hogy amikor én... olyan gyerek voltam, hogy iskolába jártam, első osztályba kellett hittant tanulni, vagyis, hogy tanították. És utána eltörölték a vallást az iskolában, úgyhogy nem tanították aztán. Hát fölnőttünk úgy, hogy olyan nagyon nem jártunk templomba, aztán meg már mikor elkerültünk a háztól, időnk sem volt templomba járni, mert reggel 4-től, vagy mit tudom én, hát este ilyen tájban szoktunk hazajönni. Hogy egész őszinte legyek, én már január 1-től december 30-ig mindig dolgozni kellett. Úgyhogy nem volt idő templomba járni. Úgyhogy ezért vagyok a magam módján, mert gyakorlatilag a magam módján csak vallásos vagyok, mert hát... a gyerekek is megvannak kereszttelve, meg az unokák is. Református vallásra vannak...

- *Vallásosságában milyen elgondolások vezérelték?*
 - Hát hogy őszinte legyek, azt sem tudom, hogy erre most mit válaszoljak, mert nem vagyunk úgy ízig-vérig templomba járók, mert csak időközönként szoktunk, és mivel ez a vallás maradt ránk, mert hát gyakorlatilag az elődeink is reformátusok voltak, ezért reformátusok vagyunk.
- *Az egyházuknak a tanításával, azokkal egyetértenek?*
 - Hát gyakorlatilag egyetértünk, mert szerintem inkább az egyházban higgyen az ember, mint a kommunista pártban!
- *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „tudom, hogy Isten ténylegesen létezik, efelől nincs semmi kétségem”!*
 - Hát, hogy mondjam magának, már így olvasás közben, vagyis hát így könyvet, amiből olvastam, mert az egyik ember azt mondja, hogy a majomtól származott, a másik meg azt mondja, hogy Ádám-Évától származott az ember. De hát... úgyhogy nem lehet elhinni, vagyis biztosítani egyiket sem. Tehát gyakorlatilag csak kell hogy Isten legyen, aki teremtette a világot, mert amúgy magától nem teremthető. Úgyhogy én ezért bízik abban, hogy van Isten.
- *Mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*
 - Hát gyakorlatilag mindig is ilyen volt, mert mondom, gyerekkoromban első évben jártunk hittanra, utána nem jártunk, mert hát nem volt időnk, meg hát nem lehetett, mert nem tanították. Meg hát aki még el is járt volna, megszólalták érte a kommunisták, mert nem lehetett templomba járni abban az időben. Nem úgy volt, mint most, mert most, ha akar, mehet.
- *Gyerekkorában a vallásos nevelés mit jelentett?*
 - Hát gyakorlatilag csak azt jelentette, hogy...
- *Családban mit jelentett ez?*
 - Hogy tiszteljük egymást, meg hát tiszteljük az Istent, mert... Hát csak erre tanítottak bennünket, hogy szeressük felebarátunkat, mit mást?
- *És bekapcsolódtak az egyházközösség életébe, ott ahol éltek?*
 - Nem. Mert hát mondom, azért nem, mert nem kényszerítették bennünket, mert hát nem is lehetett járni. Mondom az 50-es években ezt tiltották.
- *Igen, értem. Kérdezném még, hogy volt-e az élete során, aki vallási kérdésben nagy hatással volt Önre? Akár példakép, akár barát, ismerős?*
 - A házigazdánk, ahol laktunk, azzal úgy... Meg az ismerősök, meg hát gyakorlatilag mindenki olyan vallásosak voltak, úgyhogy... Ha úgy összejöttek, akkor nagyobb részben arról beszélgettek, általában vallásról, mert az öreg Gyuri volt a gondnok, a perselypénzt ő kezelte. Hát míg ő megvolt, addig sokat beszélgettünk a templomról, vallásról, erről-arról, de hát ő meghalt 71-ben. Aztán ideköltöztünk, utána meg már nem tudtunk vele foglalkozni, mert hát mondom, hogy 4 órákor elmegyek dolgozni, s aztán este volt, amikor 11 vagy fél egy volt, mire hazajöttem, úgyhogy arra nem volt idő, hogy templomba járjunk, mert dolgozni kellett.
- *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Hát összetartja a nyáját. Ez így van, biztos.
- *Tehát a legfontosabb elvárást látja a lelkipásztortól, a nyáj összetartását?*

– Hát az, meg hát az is, hogy a híveit követi a lelkipásztor is, na mert, csak Tőkés Lászlóról is lehet példát venni. Tőkés László is csak – hogy mondjam – hát majdnem az életét adta a vallásáért meg a híveiért, mert őáltala tört ki gyakorlatilag Romániában a verekedés, vagy a forradalom 89-ben. Úgy hogy összetartsa, csak meghatározza az életüket nekik...

– *És milyen tevékenységet jelent ez a lelkipásztorra vonatkozóan, hogy összetartja a gyülekezetet? Mit tesz a lelkipásztor?*

– Hát gyakorlatilag jócselekedetet tesz na, hát ez ez... Én szerintem legalábbis, mert ha nem jól csinálná, akkor nem tartaná össze a nyáját, vagyis hát a gyülekezetét.

– *A maga részére a lelkipásztortól mit vár el, aki mondjuk az Ön vallásában...?*

– Hát most mit mondjak erre? Hát azt, hogy az emberrel elbeszélget szépen. Nem fellengzősen, meg hát nem lenézően, hanem mint ember a másik emberrel, elbeszélget.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Vallásos intézmény?

– *Milyennek látja a katolikus egyházat, vagy mit gondol róla?*

– Hát milyennek lássam a katolikus egyházat? Hát nem tudom, hogy mit mondjak erre, hogy őszinte legyek. Hát a katolikus vallás, az egy különb vallás a miénktől. Hát mondjuk gyakorlatilag ők is az Istent tisztelik, és nekük is a Jézus a Jézusuk. Úgyhogy hát annyival másabb, hogy ők katolikus vallásnak hívják, a miénk meg református.

– *Más lényeges különbséget nem érez a két vallás között?*

– Hát lényeges különbség annyi, hogy a katolikusoknál latinul beszél a pap, nálunk meg magyarul.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral? Milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Hát szerintem a katolikus egyház ott van minden lépésnél. Úgyhogy az követi – hogy mondjam – a kormányt vagy a rendszert. Szerintem elébb jár, mint a kommunista párt, mert a vallás szavára több ember megmozdul még most is, mint hogyha teszem fel a párt hívó szavát hallják. Többen bíznak meg még most is a vallásban, mint a pártban, hogy így mondjam.

„...Ha találtam egy-egy kis vidéki templomot, oda nagyon szívesen betértem...”

73. sz. interjúalany? 46 éves férfi, alföldi megyeszékhelyen élő vállalkozó; római katolikus

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „vallásos vagyok a magam módján”?*

– Hát azért, mert én hiszek a Teremtőben. Ez mindenképpen. Tehát én ebben hiszek. De az, ahogy... a vallás külsőségeiben nem hiszek, sőt zavarnak. Tehát nagyon sok esetben zavar, például egész konkrétan engem zavar a pompa – mondjuk a templomban –, zavar a pompa, meg például a szertartások közül nagyon tud zavarni a gyónás. Tehát amiket én úgy érzem, hogy már az ember találta ki hozzá, az majdnem minden zavar benne. És ezért mondom, hogy én vallásos vagyok a magam módján. A Teremtőben hiszek, de aztán a misék, meg azt, ahogyan ezt előadják, ebben nagyon sokszor nem hiszek. Illetve nem, hogy nem hiszek, hanem egyszerűen zavar. Sokkal jobban szeretek

egy falusi templomot, ahol van három hívő, van a pap az oltárnál, fehérre van meszelve a fal és kész. És egy olyan szentmisén én nagyon szívesen részt veszek. Én nem szeretek úgy részt venni egy szentmisén, ahol tömeg van, ahol egy kicsit már pompa van, az már engem zavar, azt már nem szeretem.

– *És korábban is zavarta ez, vagy ez a mostani időszakra jellemző?*

– Én szerintem ez mindig, korábban is. Hát egész gyerekkoromba', azt már nem tudom. De én amióta így tudatosabban élek a világban, én azóta, ez egészen biztos, hogy zavart. Nem voltam egyébként soha nagy templomba járó, ezt azért hozzá kell tennem. De hogyha találtam egy kedvemre való vidéki kis templomot valahol, oda nagyon szívesen be is tértem. (...)

– *Fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt választotta, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”!*

– Mert, ha Isten tényleg létezik és van (márpedig én ezt megpróbálom hinni), vagyis ezt hiszem, akkor az én számomra megmagyarázhatatlanok. Nagyon sokat beszéltünk K. atyával is ezekről a dolgokról, de bizonyos történések a világban megmagyarázhatatlanok. Megmagyarázhatatlan az én számomra egy gyereknek a halála, megmagyarázhatatlan egy világháború. Tehát egyszerűen a halál, a nyomor, az elesettség, ez akkor az én számomra megmagyarázhatatlan. És ha kétség merül föl bennem, akkor mindig-mindig ezek a dolgok miatt merül föl. És ezért van ez, hogy vannak kétségeim, de azért alapvetően azt hiszem, hogy van Isten. Az atya ezt jól megmagyarázza, hogy ez miért van, csak ezt a magyarázatot nem nagyon tudom elfogadni. Hit is kellene hozzá, olyan hit, mint az övé. De szóval én tanácstalan vagyok ez ügyben.

– *Mik azok, ha szabad rákérdezni, amik leginkább megingatják a hitét?*

– Pontosan ezek, amiket így felsoroltam. Egészen konkrét példát nem tudnék mondani, illetve az ellenkezőjét is tudom mondani: az én lányom a VI. emeletről leesett, és túlélte. Sőt: semmiféle maradandó károsodást nem szenvedett! Erre azt mondom, hogy természetesen, egyértelműen van Isten. Na de hát a másik kisgyerek, aki leesik és meghal? Akkor meg azt mondom, hogy miért pont annak kellett meghalnia? Szóval ezek a dolgok, amik ilyen kétségesé teszik előttem... De azért ha ezt ki lehet fejezni százalékosan, akkor azt mondom, hogy én 99%-ban hiszek. Csak azért mindig történik valami a világban, amire azt mondom, hogy hát akkor ha tényleg van, akkor Isten: hát ez hogy volt? Szóval azért az az 1%...

– *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az élete folyamán!*

– Hát engem úgy az szüleim még az 50-es években, mikor másodikos, harmadikos általános voltam, akkor ők beírtattak hittanra. A család az soha nem volt egy nagy templomba járó család, de azt mondanám rá, hogy a maga módján volt a család vallásos. És soha nem volt olyan...

– *Ez körülbelül mit jelentett?*

– Hát ez... Tehát soha nem volt a családban olyan, aki istentagadó lett volna, de például olyan közös Biblia-olvasások sose történtek otthon. Húsvétkor meg karácsonykor közösen elmentünk a templomba. Na most tehát: a szüleim írtattak be hittanra. Akkor én a hittant végigjártam az általános iskolában. Hát túl sokat nem értettem belőle, megmondom őszintén. Szóval... Talán azért is, mert ezt pluszba csinálták ezt az egészet, ugye abban az időszakban az nem volt egy jó pont. Szóval nem tudom, hogy miért, de inkább egy jó mesének tartottam az egész hittanoktatást.

– *Körülbelül hány éves korában volt a hittanoktatás?*

– Hát körülbelül szerintem olyan 8 éves voltam. 51-es születésű vagyok, úgyhogy ez az 50-es évek legvége volt. És nem is volt túl sok, tehát ahogy a hittanoktatásnak vége volt, nekem túl sok kapcsolatom nem is volt az egyházzal. Sőt, semmilyen kapcsolatom nem volt. Hangsúlyozom, hogy húsvétkor és karácsonykor elmentünk templomba, és maximum ennyi. Aztán mikor néha volt egy-egy haláleset a családban, akkor hát a temetésen látott az ember papot. Akkor ugye részt vett egyfajta egyházi szertartáson. És semmi, nagyon sokáig. Aztán úgy a főiskolás éveimben már elkezdett megfogni az, amit már itt a beszélgetés elején is mondtam, hogy ha találtam egy-egy kis vidéki templomot, oda nagyon szívesen betértem, azért – úgy a Miatyánkra emlékeztem – vagy elmondtam egy Miatyánkot, vagy egyszerűen azt sem mondtam el, csak leültem a hátsó padba, és egy óra hosszát, vagy egy fél órát elmélkedtem. És aztán igazán akkor fordultam újra az egyház felé, amikor az atyával megismerkedtem, úgy 8-9 évvel ezelőtt. Így igazán akkor fordultam az egyház felé, de akkor is inkább most ez az egyházhoz való fordulás jelenti, hogy az emberek, tehát az egyházon belüli emberek felé való fordulás jelenti, vagy a hozzájuk való kötődést jelenti igazán. Ez azt jelenti, és nem pedig a szertartásokon való részvételt jelenti.

– *Ezek tulajdonképpen számára fontos személyes kapcsolatok, amik most az egyházhoz kötik?*

– Igen, mindenképpen. Ez persze nem azt jelenti, hogyha ezek a személyes kapcsolataim megszakadnának, akkor továbbra is olyan szinten nem kötődnék az egyházhoz, hogy nem hinnék Isten létében, és néha egy-egy templomot ne látogatnék meg. Ez nem azt jelenti, hogy nem csinálnám. Mint ahogy előtte is, végül is, amikor még nem ismertem az atyát, akkor is, azért be-be tévedtem egy-egybe. Be-be tévedtem, de annak valahogy olyan atmoszférát kellett sugároznia, hogy az bevonzotta olyankor az embert. Most mit mondjak? D.-n, az nagyon emlékezetes, az szinte vonzott az a kis templom, ahol az a fa küszöb az már úgy mélyre ki van koptatva, a sok láb ahogy taposott rajta. És akkor bement az ember, és azokba a kis fapadokba leült és elől hat öreg anyóka üldögélt az első sorban. Ez szinte vonzotta az embert, ez a templom, és én csodajól éreztem magam. Vagy K.-n a barátok temploma. Sokkal jobban vonz, mint például a p...-templom. Meg nem tudnám egyébként magyarázni, hogy miért, de sokkal jobban vonz.

– *Voltak-e, az előbb említetteken kívül, más olyan barátok, esetleg olvasmányok, vagy akár intézmények, amelyek a hitében, vagy a valláshoz, az egyházhoz való viszonyában befolyásolták?*

– Hát mondjuk Kodolányit kivéve, pontosabban Kodolányi mellett például Maróti Lajosnak van egy könyve, Kolostor címmel. És a pannonhalmi bencésekről ír, ő ott volt diák. És azután, már a pappá szentelése előtt pattant ő meg onnan, az mindenképpen nagy élményem volt. És én azt hiszem, hogy egyébként én bennem is van... tehát mit tudom én, itt a Szent Margit legenda, meg a Szent Erzsébet, és így tovább... Én bennem is van valami vonzódás egyébként az ilyen szerzetesi élethez. Persze nem most, majd 70 éves koromban esetleg, de valami ilyenfajta vonzódás egyébként van bennem. Ez egészen biztos. Szóval én érzem azt az erőt, amit egy ilyen közösség adhat, vagy ilyen közösség közvetíthet. Szóval én ebben látok fantáziát, egy ilyen közösségben, és ezért lehet bennem egy ilyen vonzódás. Az mondom, nagy élményem volt, a Marótinak az a könyve. Meg hát a Kodolányi-könyvek, ahogy mondtam, azok mindenképpen. Illetve például – ha most az írótól elvonatkoztatok –, akkor azt kell hogy mondjam, például Margitnak az élete. Az például a számomra nagyon megkapó. Nem értek vele egyet szegénnyel, de ettől függetlenül, számomra egy nagyon megkapó életút, és hát azt sokszor el szoktam

olvasni. Akár a Gárdonyiét, akár Pilinszkynek, akár Kodolányiét (azt hiszem abban is van). Szóval azt többször is el szoktam olvasni, mert az egy olyan élmény számomra. Hangsúlyozom, hogy nem értek egyet szegénnyel, de hát az más térsza.

– *Fejezze be kérem a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*

– Hát mit is mondjak? Szerintem a jó lelkipásztor az olyan mint – valahol Z.-ben nyaraltunk, A.-n – és szerintem olyan, mint az a.-i lelkipásztor, a jó lelkipásztor. Ott nyaraltunk egyszer... Több falut ellát, ízig-vérig lelkipásztor.

– *Mi volt emlékezetes az ő tevékenységében?*

– Hát az a hallatlan hitbuzgalom, ahogy három vagy négy falunak a sorsát, vagy életét vállalta és abban részt vett, ott a hívők életében. A plébánián kulturális központot kezdett el építeni, egyáltalán az az ambíció, ahogyan ő ott föllépett, és tevékenykedett. Szóval az nagyon szimpatikus volt. Meg emberileg is nagyon szimpatikus ember. Nagyon tetszett. Két hétig voltunk ott, de én annak minden percét élveztem. Állandóan láttam ott a sürgölődését, és az nagyon jó volt. Szóval tele tervvel, tettvágygal. Szóval ilyen a jó lelkipásztor.

– *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Amelyben néha jól érzem magam.

– *És mi az oka annak, hogy jól érzi magát, illetve mi az oka annak, hogy néha nem érzi jól magát?*

– Hát egyes emberek miatt érzem jól magam, és pont egyes emberek miatt néha nem érzem jól magam.

– *Milyen jellegűek a pozitív élményei?*

– Hát nagyon személyhez kötődnek a pozitív élményeim, és egyházi emberek egymáshoz való viszonyához kötődnek a negatív élményeim.

– *Tudna konkrétumot mondani? Akár ez előbbi, akár az utóbbi esethez?*

– Hát a pozitív élményeim egyértelműen F. atya körül sűrűsödnek. Tehát engem tulajdonképpen az ő személye az, aki itt tart (...) az egyháznál, teljes egészében az ő személye. A negatív élményeim közül pedig hát..., hogy is mondjam, szóval én a [paptanároktól] egy kicsit más szemléletet vártam volna. Tehát én mint óraadó tanár, azért egy kicsit látom az életüket, és bizonyos dolgokat azért másképp csinálnék, mint ahogy ők csinálják. És ehhez kapcsolódnak a negatív élményeim. Persze itt nem arra kell gondolni, hogy én..., ha nem lenne a pap, akkor esetleg hátat fordítanék az egyháznak. Nem. Csak hogy én a dolgokat egy kicsit másképp csinálnám. Én egy kicsit azért azt látom, hogy hát ők is emberek. És ugyanúgy fölfedezem az irigységet és a nemtörődömséget, ezeket az emberi tulajdonságokat bennük is, és hát ez nem jó.

– *Az egyházza vonatkozó egyéb negatív élményei vannak?*

– Nincsenek.

– *Ha lehetősége lenne valamit megváltoztatni az egyház életében, akkor mi az, amit megváltoztatna?*

– Az az igazság, hogy én annyira csak jó embereket ismerek egyébként az egyházon belül, hogy ahogy ők csinálják, meg amilyen körben ők élnek, úgy a jó. Szóval abba nem kellene semmit sem megváltoztatni. Hát komolyan mondom, tényleg nem tudom, hogy mit változtatnék meg. Nem tudok rá válaszolni, egyszerűen. Van ilyen, ugye, hogy nem válaszolok rá?

– *Persze.*

– Jó, akkor ez a válaszom.

– Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?

– Ezt nem tudom, viszont azt látom, hogy a [szerzetesrend, amelyet ismerek], azok nagyon lépést tartanak. Szóval én egyébként a katolikus egyházat nem ismerem, én csak [őket] ismerem. Tehát, ha én most őket, tehát amit itt tapasztaltam, én azt hiszem, hogy nem húzhatom rá a katolikus egyházra egy az egyben. (...)

– És ez a tartás miben nyilvánul meg itt (...)?

– Úgy látom, hogy nagyon nyitottak. Tehát, ugye eleve a munkájukból adódóan, a hivatásukból adódóan borzasztó emberközel vannak, nagyon nyitottak. Hát a saját szakterületemet véve alapul, hogy a számítástechnikába, ugye a 20. század legújabb vívmányával lépést tartanak, ez teljesen egyértelmű. Ugye, minden atya cellájába' szinte ott van a számítógép. És hát nagyon sok profi van közöttük a számítástechnika terén. Én ezekből szűröm le azt, hogy ők lépést tartanak. (...) Tehát feltétlenül ott vannak mindenütt, ahol valamit jobbítani lehet. Akár az egyes egyénnek, vagy ne adj Isten, akár egy nemzetnek a sorsára is...

„Nem csak mutatni, hanem cselekedni, csinálni!”

74.sz. interjúalany: 28 éves férfi, alföldi megyeszékhelyen élő szakmunkás; római katolikus

– Legyen szíves, fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy: „vallásos vagyok a magam módján”?

– Hát nem egyszerű. Mert végül is magamat nem tartom..., vagy hát egyáltalán nem járunk templomba. És emellett úgy a magam módján próbálok, tehát annyit tudok azért a vallásról, hogy ugye, nem szabad lopni, nem szabad hazudni stb. Tehát azért úgy a magam módján próbálok ezeknek megfelelni. Tehát nem azt tartom a legfontosabbnak, hogy most mindennap a templomban imádkozzak, hanem a magam módján én ezt el tudom végezni munkába menet is, meg... Tehát én azt tartom fontosabbnak, hogy eszerint élni. Tehát nem csak mutatni, hanem így... Nem csak mondani, hanem cselekedni, csinálni!

– És miben látja a döntő különbséget az Ön vallásgyakorlása és azok vallásgyakorlása között, akik szigorú értelemben követik az egyház tanítását?

– Őszintén megmondva sok olyan embert – hát nem sok, hanem szinte alig – ismerek, aki tényleg követi, aki szó szerint követi... Nem csak az, hogy ő azt mondja, hogy követi, hanem akin látszik is, hogy követi. Mert... Tehát olyan ismerősöm rengeteg van, aki templomba jár. Minden vasárnap felöltöznak, elmennek a templomba, de úgy fogják föl az egészet, mint egy divatbemutató. Tehát elmennek, azt a 40–45 percet végigülik, aztán utána a hétköznapiakban pedig nem hogy ugyanolyanok, hanem sokkal alantasabbak, mint a többiek. Tehát túl sok ilyen embert ismerek, hogy csak színészkednek. Én úgy gondolom legalábbis, meg hát a tetteik erre utalnak. Tehát én ezt tartom különbségnek, hogy nem csak mutatni, hanem csinálni... Legalábbis próbálkozni.

– És mi az, ami miatt ezt a magam módján vallásosságot választja, és az egyházas vallásosságtól, tehát a templomba járó vallásosságtól igyekszik távolságtartó lenni?

– Hát végül is az elmúlt 40 esztendő, amit most már magunk mögött hagyunk, tehát az embert ugye másra tanította. Legalábbis az volt a gyakorlat, hogy a templom nem..., stb. Mi annak ellenére, a mi családunk, hát kicsi korom óta azért, hát a legtöbb vasárnap mentünk templomba. Ha esett az eső, ha fújt a szél, mentünk templomba. És

amellett olyan tapasztalataim vannak – ugye a legszűkebb körben –, amikor én még mondjuk, hogy most kicsi vagyok, hogy attól, hogy mi elmentünk a templomba, meg imádkoztunk, meg mondtam otthon a Miatyánkot, meg le kellett térdelni stb., attól még a szülöm – mert ugye az édesanyám, az meghalt –, az apukám, ő attól, hogy templomban volt, nem lett más. Tehát nehéz erre választ adni, de valami olyasmi, mintha valaki elmegy a fogorvoshoz, aztán ott volt, és kész. Lehet azért, mert eleve én is így lettem nevelve, de amellett azért ő is úgy él, hogy viszonylag normális ember módjára. Tehát nem lop, nem rabol, nem öl, nem hazudik. Én így gondolom. Tehát, én ebbe nőttem bele. Tehát én nem tartom kizártnak, hogy valamikor én is templomban fogom minden vasárnapomat végezni. Tehát nincs bennem ilyen, hogy szó nem lehet róla, de most valahogy... Tehát most még nem...

– *Azt kérdezném még, hogy használta azt a kifejezést, hogy: az igazán vallásos. Mit ért ezen, mit jelent ez, mit gondol erről? Tulajdonképpen ki az igazán vallásos? (...)*

– Hát végül is az egész életvitele. Ezt nehéz így elmondani szavakkal. Segítőkész, tehát az ember bármikor számíthat rá, tehát akár jóba', akár rosszba'. Nincs olyan, hogy arcába mosolyog, és hátba szúrja. Tehát ők jó emberek. Csak ilyen én nagyon keveset...

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben, miért azt a vélekedést választotta, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”!*

– Hát ugye, hogy vannak kétségeim... Tehát én a kétségeknél arra gondolok, hogy hát ugye hiszek benne, mert van. De azok a kétségeim azok, hogy miért kell lenni ennyi szenvedésnek, miért vannak rokkant emberek, miért van ennyi fájdalom, ennyi öldöklés? Tehát, ha... Persze, hiszek benne, hogy van. De ha igazán van, akkor ezek miért vannak? Tehát ezekről jó lenne Vele elbeszélgetni. Tehát ha létezik, és irányítja a dolgokat, akkor ezeket nem szabadna megengedni. Vagy nem szabadna... hát engedni.

– *Mesélje el kérem, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Hát végül is persze hosszú ideje ilyen már.

– *És a szülői házban?*

– Hát a szülői házban, ott más volt. Ott végül is amíg gyerek voltam, addig a legtöbb úgy fogja föl szerintem, hogy az nyűg, mint ahogy iskolába kell menni. Pedig ott is jót tanul. De ezt is nyűgnek tekintettem, hogy mindig menni templomba, meg imádkozni, meg étkezés előtt, után... Pedig hát van benne valami. Hát nem véletlenül van ez. De hosszú ideje így élek, ahogy most. Tehát ez már régóta így kialakult. A magam tapasztalatai – úgy gondolom legalábbis – hogy amiatt...

– *És melyek voltak a meghatározó tapasztalatai, amelyek alakították a hitét, vagy a valláshoz való viszonyát? Van ezek között ilyen kiemelkedő élmény vagy tapasztalat?*

– Édesanyám elvesztése, a házasságom, tehát az, amikor az igent kimondtam. Azt én nem csak azért mondtam, mert akkor azt kell mondani, hanem mert én azt úgy is éreztem. Tehát, ha úgy gondoltam volna, hogy nem, akkor azt is merem mondani, mert azzal ott igazából nem szabadna viccelni. Az ember hosszú távra gondolkozik. Talán ez a két legfőbb dolog.

– *Voltak esetleg intézmények, vagy barátok, vagy esetleg olyan műalkotások, amik meghatározók voltak, vagy erős befolyást gyakoroltak a vallással való viszonyában?*

– Hát végül is ha a viszonyról beszélünk, meg a barátokról, akkor talán negatív az, hogy aki... Tehát az ismerősök között, aki hívó, az vagy annyira hívó, hogy mást már nem is lát meg, mert akkor ő fanatikusan csak: Isten, templom stb. Vagy a másik véglet: aki igen, templomba megyünk – és utána a legnagyobb gazember. Tehát igazából ezek csak

negatívan befolyásoltak. (...) Manapság, hogy számunkra is kinyílt a világ, hogy mondjuk: csodálatos gyógyulás, vagy UFO, vagy akármilyen... Végül is UFO-k vagy voltak mindig, vagy... Ebbe is nehéz belegondolni, hogy hogy és mint van ez. Tehát végül is ezek is úgy gondolkodásra készítetik az embert, hogy hát ez a világmindenség, mint ahogy – mit tudom én –, ez a hamuzó itt van az asztalon, ez a földgolyó, amin élünk, ez miben van benne, hol van ennek a széle, vagy hogy alakult, ki csinálta, ki gyúrta? Így elgondolkodik rajta az ember. (...)

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*

– Olyan, mint X. Tudnék nevet mondani. Hát külön kell, hogy tudja választani a jót és a rosszat, a szükségest a szükségtelentől. Tehát úgy kell élnie, ahogy tanították neki. Tehát úgy kellene élni.

– *Vannak esetleg bizonyos tulajdonságok...? Meg tudna néhány tulajdonságot nevezni, ami jó lelkipásztorrá teszi?*

– Igazmondás. Ugye a közmondás is teszi, hogy bort iszik és vizet prédikál. Tehát nagyon fontos dolog, amit szerintem nagyon kevesen nem szegnek meg. Tehát, hogy ezt mondom, és azt teszem. Hát végül is ezeket tartanám a legfontosabbaknak.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Hát erre nem egyszerű válaszolni, főleg így tudatlanul. Igazából ahol jóra tanítaná az embert, ha venné az adást.

– *Beszélhet arról is, hogy milyennek szeretné látni az egyházat, vagy milyennek látja a maga valóságában!*

– A maga valóságában? Mondjuk úgy érzem, hogy az, hogy hajléktalanoknak adnak pénzt, az egy jó dolog önmagába. Legalábbis úgy tűnik, hogy az, de ez nem segítség nekik. Legalábbis 90%-nak. Valami más módot kéne találni, mert így ez csak az alkoholra megy, meg dohányra. Ez ami fontos lenne nekik. Hát végül is az ő dolguk az lenne, hogy az embereken segíteni lelkileg – legfőképpen –, amit többé-kevésbé meg is csinálnak.

– *Vannak negatív tapasztalatai is?*

– Persze hogy vannak. (...) A városunkhoz közeli kis faluban történt egy ismerőssémmel, hogy a fiát szeretne volna megkereszteltetni, és a pap visszautasította azzal, hogy nem látja a gyermeknek a hitre való nevelését biztosítva, és ezért azt mondta, hogy nem kereszteli meg. Tehát ilyen hogy lehet kijelenteni? Főleg neki? Ez egy példa. Szerintem, legalábbis nem volt helyes.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Hát többé-kevésbé jól lépést tud tartani. Én amit úgy jobban látok, technikailag teljesen jó helyen van. A tudásuk az megint olyan, hogy – legalábbis itt – azt nehéz túl-szárnyalni. Akiket én ismerek, papok, egyet-kettőt, az mind olyan, hogy keveset alszik, de sokat él. Tehát nagyon sok mindennel foglalkoznak. Szerintem lépést tudnak tartani.

– *Ha netán módja lenne az egyházban megváltoztatni, akár szerkezetében, akár működésében, akár a gyakorlatában – persze ez csak egy gondolatkísérlet –, akkor mit tenne, mit változtatna meg az egyház életében?*

– Hát talán a fanatizmusukat. Hogy annyira... Tehát sokan vannak legalábbis, akik úgy szemellenzősen... csak Isten, és semmi más nem létezik... És hát azért vannak jó páran, akik itt a falakon belül élnek, tehát nem néznek ki. Most ezzel elütöm az előző szavaimat, de hát... Szóval vannak ilyenek is, meg olyanok is. Tehát legfőképpen ez a fanatizmus. Tehát az, hogyha valaki nem hívó, akkor több embernek a szemébe' az már nem is lehet ember. Vagy több papnak a szemében... Tehát én legalábbis így tapasztalom. Mert azt hiszem, hogy másutt nincs nagyon gond. Meg hát nincs belelátásom.

„ ... Egy jó pap pszichológus, színész, komikus, villanyszerelő, forma 1-es versenyző...”

76.sz. interjúalany 30 éves férfi, fővárosban élő egyetemi tanársegéd; római katolikus

– *Mit jelent a Te esetedben, hogy „vallásos vagyok a magam módján”?*

– Az egyház előírásait, mindennapi, házi liturgiáját azt nem követem: böjt vagy állandó imádság, vagy túlságosan rendszeres templomba járás, gyónás – ez az én életemnek túlságosan nem része.

– *A túlságosan gyakori templombajárással mit értesz?*

– Nem minden héten, nem minden vasárnap megyek el. A maximum az, hogy minden héten egyszer, ennél többet nem tudnék elképzelni. Ha valami közbejön, akkor elmarad a templomlátogatás. Lehet, hogy elmarad kétszer is egymás után. Elvileg fontosnak tartom a templomlátogatást, hogy hetente egyszer eljussak, de ha elmarad, abból nem csinállok különösebb lelki válságot magam számára. Ezt az oldalát nem követem túl intenzíven. Viszont mindenképpen idetartozónak tekintem magam. Egyáltalán az egyházat, az egyházi kultúrát nagyon fontosnak tartom. A mi kultúránkban, az európai kultúrában meghatározó szerepe van. Persze a világ minden kultúrájában a vallásnak, mint mentalitás-formáló, mint kultúra-formáló, társadalom-formáló tényező. Szerintem alapvető az egyház jelenleg is. Tehát központi elemnek tartom. Magam számára nem olyan szinten, hogy akkor most pontosan betartani az egyéni vallásosság, a mindennapi vallásosság, a mindennapi otthoni szertartásokat, viselkedési szertartások szabályait.

– *Mit tartasz az otthoni vallásosság szertartásainak?*

– Teszem azt közös családi imádkozások, étkezésnél ima.

– *És ezt miért nem tartod fontosnak?*

– Magam sem kaptam otthon ilyen nevelést. Már otthon sem kaphattam kitől. Tudom, hogy a teljes értékű vallási élet része, de én ezt nem hoztam magammal.

– *És most is csak azokat gyakorlod, amit otthonról hoztál, a családból?*

– Igen, nem fejlődöm ilyen szempontból.

– *Serre nincs is igényed, hogy fejlődjél?*

– Egyenlőre nincs. Ez nyilvánvalóan változhat.

– *Olyan közösségekbe nem kerültél, akiknek hatására alakultál, változtál volna?*

– Nem, nem voltak ilyen ismeretségeim. Az én ismeretségi köreim az nálam lanyhább érdeklődésű vallási téren. Különösebb hatások nem érhettek. (...)

– *Számodra mit jelent az, hogy „tudom, hogy Isten létezik, efelől nincs semmi kétségem”!*

– Pozitív tudományos alapon, kísérlettel szerintem nem bizonyítható Isten léte. De enélkül értelmetlen az egész világegyetem működése. Összehangoltság, ez a fantasztikus bonyolultság, ami az egészet jellemzi, azt valószínűsíti, hogy kell lenni egy központi szervezőnek. Magától az nyilvánvaló, hogy az anyag így nem szerveződhet meg. Tehát nekem nincs kétségem. (...) Az embernek el kell döntenie, hogy hisz benne, vagy nem. Ez érték tartása számára (vagy nem). Tehát igazából egyéni meggyőződésnek, hitnek tartom a dolgot. Korábban is próbálták természettudományos alapon bebizonyítani a csodákat, megmagyarázni biológiai, orvostudományi, vagy akár más alapokon: trükkökkel, optikai csalódások segítségével. Persze ezek naiv és szükségtelen módok. Ez egyéni világlátás: te hogy látod a világot, a világegyetem működését, és ebből leszűröd a magad következtetését.

– *A nevelésednek köszönhető-e vagy egy tudatos gondolkodásnak, hogy kialakult benned az a világtétele? Hogyan jutottál erre a következtetésre?*

– A nevelés volt előtte. Bizonyos szintű vallási nevelést kaptunk otthon. Úgyhogy megalapoztam, és erre jött talán a saját meggyőződése, gondolkodásom. Tehát nem egyik vagy a másik, hanem a kettő követte egymást időben, egészítik ki egymást.

– *Otthon édesapáddal vagy édesanyáddal beszélgettél ilyenekről?*

– Nem, ez elméleti szinten nem kérdés nálunk. Tehát a viszonylagos vallásgyakorlás, főleg szüleimnél, akik rendszeresen eljárnak (ma már) templomba... Hát ők minden héten... nem szokott kimaradni. S emellett apu két egyházi kórust vezet. Tehát ő, természetesen, nem bigott módon, de intenzívebben van az egyház életében. Nem annyira a vallást, hanem az egyházat magát, tehát a szertartások, a részvétel. De sohasem beszélgettünk ilyen kérdésekről. Elméleti-teológiai kérdések nem családi beszélgetések tárgya. Egyszer jöttek jehovisták téríteni. Bejöttek, és akkor elkezdtek bennünket „gyomrozni”: adták a bibliájukat, folyóiratukat. Akkor apu mondta nekik, hogy mi egyszerű katolikus emberek vagyunk, nem szoktunk ezen gondolkodni. Ez nem téma otthon.

– *Vallásosságod az idők folyamán változott?*

– Nem. Én kaptam egy vallásosságot. Ez tinédzser-koromban megingott. Akkor gondolkodtam ilyenén, hogy van Isten, vagy nincs Isten, és aztán már egyetemi éveim alatt alakult ki a mostani. Tehát mindenképpen volt valami változás.

– *Szerintem a jó lelkipásztor... Kérlek fejezd be ezt a mondatot!*

– A fiatalok számára fiatal, energikus, menedzser-típusú papokat kellene képezni. Dinamikus programokat, amire „az utca bejön”. Most nem pont az apáca show-ra gondolok. Bár az is egy jó megoldás lenne. Tehát becsábítani a fiatalokat a templomba, egyházi közösségekbe. Ez természetesen nem fog menni az idős, régi gondolkodású, elidősödő papok segítségével. Semmiféle vonzó nincs ebben. Meglehetősen komoly népismereti, szociológiai, pszichológiai ismeretekre lenne szükség. Szentlélek ihletése mellett komoly társadalom-ismeretre, lélektan-ismeretre lenne szükség. Tehát az egész papképzést sokkal gyakorlatiasabbá kéne tenni, átalakítani például. Az emberekkel való bánásmódra kicsit átállítani. Ez megint csak akkor fog menni, ha lesz annyi kispap, utánpótlás, alkalmas ember. Az túlságosan nem jellemző, hogy egy túlságosan ambíciós ember kispapnak jelentkezzen. Ha egy ilyen, akkor kilép. Nekem csak ilyen ismerőseim vannak. Tökéletesen pesszimista vagyok a klérus jövőjét illetően. [Szerintem a jó lelkipásztor] vonzó, életszerű lelki szemléletet folytat. Nem akarok belemenni, de számos pap erkölcsi élete nem követésre méltó. Nem árt, ha viszonylag fiatal, és nem annyira életkorával, hajlott korával, hanem vidámsággal, mentalitásával, hozzáállásával kapunk biztatást tőle. Modern ismeretei vannak természettudományosan, technikailag: tud vezetni autót, bár ezt majdnem minden pap tud vezetni. Vannak ismeretei a videóról. Volt egy református lelkész ismerősöm. Mikor Moldvában szolgált, egy egész lemeztárat gyűjtött be magának, és rock and roll partik mentek a helyi fiatalokkal, és ez is vonzotta őket. Szórvány-közösség volt. Nem Palestrinát játszott nekik esténként, hanem a legjobb lemezeket begyűjtötte, és egy ifjúsági műsort csinált nekik. Mellesleg össze is hozta őket. Tehát egy jó pap pszichológus, színész, komikus, villanszerelő, FORMA-1-es versenyző. Tudom, hogy nagyok az elvárások.

– *„A katolikus egyház olyan intézmény...” Fejezd be légy szíves a mondatot!*

– Községformáló erőnek kellene lennie, elesetteket kellene támogatnia, vinnie kéne az elitképzést, tehát a legmagasabb szintű oktatást. Egyáltalában: az oktatásban tartom nagyon fontosnak. Az egyházi iskolák terjedését azt pártfogolnám. Nem csak elit-szin-

ten, hanem az ifjúság minden szintjén: a szakmunkásképzőkben is nagyon fontos lenne. Talán még fontosabb, mint a leendő elit képzésében. Szociális programok mindenképpen... Tehát ami a társadalomból hiányzik. Az állam ugye laikus, szekularizált, helyesnek is tartom. Viszont emellett kell az egyháznak egy nem is pseudo-államként, de mindenképpen egy értékes, közösségszervező erőként eljárnia. Azt hiszem, a mai egyháznak majd ilyen irányba kell fejlődnie. Egy teljes megújulásra lenne szükség. A szemlélet, papképzés átalakítása. Az energikus, fiatal papok cölibátus kérdését szerintem meg kell oldani néhány évtizeden belül.

– *Milyen irányban mozdítanád el a cölibátus kérdését?*

– Én a nőstülés irányába mozdítanám el, mert a papság láthatólag ki fog halni néhány évtizeden belül. Nyilván az egyháznak nem érdeke, mert az egyház megszűnését hívja maga után. Viszont számtalan olyan tisztességes világi van, aki családapá, családaya, és szívesen látna el papi funkciókat. Becsületesen, tisztességesen tudná vezetni a közösséget. Nyilván egyik sem akar lemondani a családalapításról, gyereknevelésről. Szerintem mindenképpen ez a jövő útja. Nem látok más megoldást. Nyilván az egyház húzhatja az időt a saját kárára. Nyugaton már voltam egy-két misén, ahol láttam, hogy teljesen bevonják a civileket. Ezt nálunk is meg kell tenni, meg kell majd lépni.

„Volt egy szabadegyházi kitérőm...”

79. sz. interjúalany: 27 éves, ideiglenesen külföldön élő énektanárnő; református

– *A vallásosságra vonatkozó kérdésnél sajátos választ adtál...*

– Nálunk, reformátusoknál annak, hogy vallásos vagyok, nincs jó hangzása. Nálunk inkább ez úgy van, hogy hívő vagyok. És én is ezt mondanám. Inkább úgy mondanám, hogy keresztyén vagyok – ahogy a protestánsok mondják. De van közbülső állapot, a R. téri pap így mondja: „keresztyény”. Talán ez a legtökéletesebb. Egyik oldalra sem hajlik el.

– *Volt egy szabadegyházi kitérőd. Melyik egyház is volt az?*

– A Hit Gyülekezete.

– *És ez hogy adódott?*

– Úgy, hogy a férjem „elődje”, aki szintén katolikus fiú volt (és az első barátom), őt az egyik ismerőse megtérítette. Eleinte megpróbáltam ellenszegülni, de aztán jobbnak láttam belépni, de nem nagyon aktívan. És aztán jött P., a mostani férjem, ezzel valószínűleg vége is lett. Meg akkor én is beláttam, amit a P. is mondott, hogy ők nagyon kevésbé tisztelik az individuumot, az embert magát. Szóval nagyon agresszívek, és... hát ilyen kizárólagosak, mint minden szekta: ha te nem csinálod ezt, nem jársz ide, nem teszed ezt, ide-oda kerülsz.

– *És a családod, hogy viszonyult ehhez, hogy te beléptél meg kiléptél?*

– Hát nem tiltottak el. Nem volt beleszólási joga a családnak. Meg nem is kérdeztem soha igazából a véleményüket. De nem tiltakoztak nagyon ellene, mert látták azt, hogy nem elzúllásról van szó. Hogyha gondoltak valami rosszat, akkor megmondták [a szülők], de ilyenről nem nagyon beszéltünk soha.

– *És belső kritikával voltál-e feléjük [a H. Gy. felé], amikor még bent voltál?*

– Persze, hát ezért lett elegendő a dologból. Mindenről le akartak szoktatni, ami nekem szent volt. Például erről a szerelemről, ami végül is az igazi volt. Ez egy nagy hiba lett volna, ha őmiattuk a P.-el nem állok össze, akkor elszalasztom az igazit. Meg aztán nagyon sok mindent bűnnek ítélték, amit én nem. És amikor ezek kiderültek, én egyre távolabb kerültem a dolgoktól. Például a népi kultúra – úgy ahogy van – megbélyegezve a sarokba...

– *Tényleg?*

– Igen, mert az a sámánhitből, meg minden egyébből táplálkozik. Amiben van igazság, de ez engem nem győzött meg. Sőt magát a zenetörténetet is megrostálták, sőt jobbra el is vetették. Mert például Mozart Varázsfuvolája a szabadkőművesség alapján íródott. (...) És ezek alapján, mondjuk, az egész egyetemes történelmet, irodalmat meg lehet vetni és el lehet dobni. És ez már sok volt, meg még a P.-t!

– *És akkor hogy lehet, hogy egy csomó korunkbeli bent tudnak tartani?*

– Annyira fanatikusak lesznek egy idő után, hogy már se nem hallanak, se nem látnak, s talán már nem is értékes számukra a dolog. Lemondanak róla.

– *Szóval, akkor „egy legény” miatt Te otthagytad...*

– Nem csak a legény miatt! Elvégre én zenész vagyok, és én akkor azt tanítsam a gyerekeknek, hogy a Varázsfuvola az őrdög műve?

– *Az a jó, hogy nem tudtad elveszíteni a józan ítélőképességedet...*

– Igazából én nem voltam soha hívő, én nem voltam soha befanatizálva... Egy kicsit igen, de annyira nem, hogy ezt mind feláldozzam. (...)

– *Miért vélekedsz úgy, hogy „Isten ténylegesen létezik, efelől nincs kétségem”?*

– Hát meg lehet erről bizonyosodni, az ember belül a szívében érzi, meg lehet, hogy ebbe beleszülettem. De aztán ez be is bizonyosodott.

– *Természettudományos, csillagászati ismereteid következtében?*

– Ezt természettudományosan nem lehet meghatározni. Ő az emberek szívében van, ha befogadják, meg azért ott van a templomokban, ha már ketten-hárman összegyűlnek az Ő nevében. És az ember bemegy egy templomba, és megszólal a gregorián vagy egy szoltár, akkor ott érzi az ember a szívében. És aztán az eszével is tudja, hogyha már a szívével megérezte...

– *Szerinted milyen a jó lelkipásztor?*

– Biztos, hogy nagyon nehéz, mert kell neki lelki gondozást végezni, nagyon jó szervezőnek, menedzser-típusnak kell lennie az egyházközségben, mostani szóval „egyházmenedzsernek”. Ezt a saját családja kapcsán is elsajátíthatja. Sokszor a református papok azt mondják, hogy a katolikusok ezt nem tudják, mert nincs családjuk. Viszont ez nem igaz, mert van apjuk, anyjuk, gyerekek voltak ők is. Viszont a katolikusok azt mondják, hogy azok nem érnek rá, mert azoknak családjuk van. Igazából szerintem mind a kettő kell: biztos, hogy aki férj, az jobban tudja, hogy egy férjnek mit kell csinálnia. Viszont biztos, hogy a katolikus papok jobban ráérnek, mert azoknak ez az életük.

– *Mi a véleményed a cölibátusról?*

– Van előnye és hátránya egyaránt. Akinek adatik ez az elhatározás, az csinálja...

– *A katolikus egyházat te milyennek látod, és milyennek szeretnéd látni?*

– Én nyitottabbnak látom, mint a reformátust. P. azt mondja, hogy a reformátusnak kisebbségi helyzete van Magyarországon, azért zárkózottabb, védekező helyzetben van. Ebben van némi igazság, de a katolikusok nyitottabbak a reformátusoknál. Eddigi tapasztalataim ezt mutatták. Különben én meg vagyok elégedve a katolikus egyházzal, nincs semmi bajom velük. Egyetlen egy dolog van, ami ilyen tapasztalati dolog miatt van. A családtervezéssel kapcsolatos. Szerintem nem szabadna ilyen szigorúan betartatni, több belátással kéne lenni az anyára. Szóval én egy kicsit rossz szemmel néztem akkor a pápára, meg ezekre a dogmákra. Azért az anyák egészségét is figyelembe kéne venni. Túlzottnak tartom a fogamzásgátlással kapcsolatos álláspontot. Az abortusz ellen én is

valgyok, nagyobb gyilkosságnak tartom, mint a felnőtt gyilkosságot. Biztos a katolikusok közt is van, aki másként vélekedik a fogamzásgátlásról, de nagyon sokan tartják magukat az állásponthoz.

– *Véleményed szerint mennyire tart az egyház lépést a korrall?*

A P.-rel az az érzésünk, hogy itt Németországban – a tévén keresztül, ami elér hozzánk –, hogy itt sokkal jobban berendezkedtek már erre a közszolgálati egyházra, ahol mindenkinek azt teszik, amire neki szüksége van. Van kávé-délután, jazz-mise, szóval próbálnak közelebb kerülni az emberekhez. Aztán, hogy ez jobb-e, azt nem tudom. Lehet, hogy ez a jövő útja, ezt nem tudni. Én teljességgel nem vetném el a gregoriánt, mert az több száz év alatt kikristályosodott. Sajnos nagyon távol került Magyarországon az emberektől, de örülök, hogy sokaknak még az jelenti az egyházi zenét.

„Visszamaradtak a feudális viszonyok, ez nem egy pozitívum!”

80. sz. interjúalany: 27 éves fővárosi agglomerációban élő újságíró; római katolikus

– *Mit értesz az alatt, hogy „vallásos valgyok a magam módján”?*

– Hát azt, hogy maga az intézményrendszer iránt nem vonzódom különösebb módon. Szóval vannak fenntartásaim a magyar katolikus egyház ténykedésével szemben. Ugyanakkor magát az evangéliumi tanítást komolyan veszem, és még mindig a katolikus megfogalmazás áll legközelebb hozzám. (...) Végül fontos nekem az, hogy katolikus valgyok, mert hogy ehhez a tradícióhoz állok legközelebb. De magát ezt a társadalmilag megvalósuló egyházat nem nagyon kedvelem.

– *Miben gondold itt a problémákat elsősorban?*

– Unalomig lerágott csont, hogy túl hierarchizált, nem nyitott eléggé. (...) Számomra nem elég nyitott. Politikai tekintetben sokszor intoleráns, és elhibázott akciói vannak. Mondjuk nekem legdurvább az egyházi ingatlanok kérdése, amivel abszolút nem értek egyet. Nem tartom jónak, ahogy fellép, mert ..

– *Mit tartanál jónak?*

– Én azt gondolom, hogyha már keresztények valgyunk, akkor tényleg nem az anyagi dolgokon múlik már, hogy a hit terjed vagy nem. Én ezt sokkal spirituálisabb dolognak tartom, ráadásul olyan rossz szájízt hagy maga után ez az ingatlan-követelés, hogy társadalmilag pont az nem derül ki, hogy mi az hogy kereszténység, hanem annak az ellentéte. Egy kívülrálló számára, aki nem ismeri például a kereszténységet, annak ez azt sugallja, hogy itt a hatalom. Szóval azzal az indoklással, hogy vissza kell követelni az ingatlanokat, hogy különben nem lesz meg az az intézményrendszer, amin keresztül a kereszténység elterjedhet. Én pedig... Na és ebből meg az derülhet ki valaki számára, aki kívülrálló, hogy ez egy kultúrhar, ami itt folyik. És hogy ilyen kultúrában megpróbálja az egyház megteremteni a saját bástyáit, hogy ő itt valamiféle kompetenciára tegyen szert a társadalomban. Nem biztos, hogy ez a jó út, én nem ezt követném. Hanem sokkal inkább azt, hogy a szellemiség megvalósuljon, és mondjuk egész más irányú – ha már társadalmi hasznosságot nézzük –, egész más irányokba fordulnék. Ami egyébként megvan, ami például pozitív, azt nem vitatom, amikor tényleg komolyan karitatív dolgot művel az egyház, teljesen pozitív. De én abba az irányba mennék el sokkal jobban, tehát a szegénység felé, ilyen súlyosabb társadalmi problémák felé: fiatalok kallódása, stb. Ezek az iskolák, meg nem tudom mi, ez nem, ez nem tudom...

– *De ezek az iskolák a szellemiséget tovább örökíthetik, és tényleg van rá igény. Te is emlékszel, hogy milyen nagy volt a túljelentkezés a mi időnkben is.*

– Csak kérdés, hogy az egyház fent tudja-e tartani? Például olyan irracionálisnak tűnik, hogy mondjuk egyházi iskolák, és ahhoz mondjuk kell tantestület, és akkor egy rend által fenntartott iskolában tantestületben van két rendi tanár, a többi civil. Ez nem feltétlenül rossz, csak kérdés, hogy azok a civil tanárok azt a szellemet tudják-e képviselni, amit képviselni kéne, amit mondjuk a rend célul tűz magának. Ez az egyik. A másik meg: sok esetben én azt érzem, hogy az én általam... az én kereszténység-felfogásom nem egyezik meg ezzel az iskolákban oktatott hivatalos, számomra túl ideologikus kereszténység-képpel. Számomra sokkal hitelesebb lenne, ha az egyház a hittannal foglalkozna mindenfajta ideológia nélkül, egyszerűen segítene rajtuk. Ha én egy kívülálló lennék, nekem sokkal többet jelentene mondjuk az, ha összefogná a hajléktalanokat, ha egy csomó szegény embert megtámogatna. Azt mondanám: na ez egy klassz dolog, hogy az emberek hisznek valamiben. Ellenben, ha egy kicsit is intoleráns hangon szólal meg az egyház, akár az iskolákon keresztül, akár a tömegmédiákon akárhol... Nekem ez az ingatlan-visszakövetelés sokszor olyan intoleránsnak tűnt...

– *A hajléktalanokat hogyan támogatja?*

– Hát ahogyan támogatja is egyébként. Tehát vannak ilyen étkezdék, meg nem tudom...

– *Ezt a Máltai Szeretetszolgálat, meg Teréz anya nővérei csinálják főleg...*

– Meg a ferenceseket is láttam ott a P.-n. Ez megvan, nem akarom mondani, hogy nincs meg.

– *De anyagilag, hogy ezeket fent tudják tartani a továbbiakban is? A társadalom anyagilag már kifogyott...*

– Szerintem pont a keresztények között nagyon sok jó anyagi helyzetben élő ember van. Őket lehet... Szerintem szívesen is segítenek, ha látják, hogy van hol. Ha egy plébánia felvállalja azt, – a P. egy elég gazdag környék Budapesten –, felvállalja, hogy ő igenis támogatja, ott a hívek adományiból ezt meg kell oldani. Tényleg ez nem csak az egyház intézményrendszerén múlik, hanem a hívek adományain is. Alapvetően erről szólna: akinek van, az adjon annak, akinek nincs. Nem vállalkozna az egyház – nem tudom – miből kell ezt. Nem látok bele igazán, hogy mire fordulnak az egyházban a pénzek. Szóval, én szívesebben fordítanám erre, mint oktatásra, például.

– *Te nem tartod fontosnak, hogy bizonyos erkölcsi példamutatást, oktatáson keresztüli példamutatást biztosítson az egyház?*

– De hát az egyháznak a tanításra ott van a plébánia!

– *De én a gimnáziumokra gondoltam. Gondolj csak arra, amikor odamehettünk az étterembe X-hez, a folyosón észrevették, hogy valami problémánk van...*

– Nem akarom azt mondani, hogy nincs előnye az egyházi iskolának, csak persze ezek mind előnyei, de nem ezt érzem a legfontosabb részének. A másik oldalon viszont az is van, hogy az egyházi iskolákat felhasználják arra is, hogy enyhén ideologikusan adják át a kereszténységet. Ez nálunk is megvolt végül is... Ez azért nem összehasonlítható, mert ez egy teljesen más szituáció volt. '89 előtt az tök más volt. Most szerintem egész mást jelent egy egyházi iskola fenntartása. Én azt gondolom, hogy ezt az erkölcsi nevelést, vagy nem tudom mi, szóval ez a tanításon keresztül nem működik. Ez úgy működik, ha vannak olyan emberek, akik úgy élnek, olyan dolgokat vállalnak föl az egyházon belül, és ebbe be tudják vonni a híveket. Számomra az nagyon fontos, hogy olyan plébániához tartozunk (mint ahogy nem tartozunk olyanhoz), ahol például az ember aktívan részt tudna venni valamilyen szociális munkában, vagy segítségben. Tehát ahol egy hívő...

nem neki kéne kitalálnia, hogy mit csináljon, mert sok embernek nincs erre energiája, meg ideje, meg nem tudom mi, meg tehetsége, hogy lássa, hogy mit... De ha már van valami kezdeményezés, amihez szívesen hozzákapcsolódna, mint ahogy P.-n van: öregekhez elmenni, meg ott segíteni, meg nem tudom mi. Tehát ilyen értelemben ez egy nagyon pozitív példa. Meg ott a gyerekekkel foglalkoznak a novíciusok – ez egy nagyon pozitív példa. Ebben az ember szívesen részt venne, ha közel lenne hozzá. Mert például dolgozó emberektől nemigen lehet elvárni...

- *Miért ezt választottad, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”?*
 - Alapvetően igyekszem, tehát. Saját magam szakirodalmak segítségével jutottam el ide.
- *Az idők során hogyan változott a te hited?*
 - Szerintem, az én hitem pragmatikusabb lett. Gyakorlatiasabb lett az én hitem. Ilyen konkrét dolgokra lebontva, azt hiszem, hogy a konkrét döntéseimben jobban megvalósulnak az én formális dolgaim. Ezt tartom egyre fontosabbnak.
- *Milyennek tartod te a jó lelkipásztort?*
 - Szerintem liberális, nyugodt, kiegyensúlyozott és nagyon nyitottnak. Tényleg olyanok! Jó szervező legyen, azt fontosnak tartom. Csak legyen stabil, hiteles hite legyen. És tényleg szélsőségektől mentes legyen. Megközelíthető legyen.
- *A katolikus egyházat milyen intézménynek tartod?*
 - Nehézkednek. Nehézkednek, macerásnak... De hát ez is olyan „it depends on” [attól függ]. Vannak nagyon pozitív csapatok benne, olyanok, akik nagyon szimpatikusak, például a bencések. A katolikus egyház rosszul kommunikálja magát kifelé. És zárt. Zárt... De biztosan vannak nyitott részek, nem általánosítok. Az embernek alapállásban meg kell dolgoznia, hogy megtalálja a helyét. Na mondjuk nekem macerás megtalálnom a helyem... De így most, ami energiát rá tudok fordítani, vagy rá akarok fordítani: nem megy...
- *???*
 - Ehhez egész struktúrát kellene. Az intézmény hordozza magában a nehézséget. Túl-dimenzionált hierarchizáltság, a papok-hívek viszonya, meg az is, hogy a hívek vannak legalul a lépcsőn, a hierarchiában. Ez is egy ilyen nonszensz. Ez egy egyenrangú viszonynak kellene lenni. Végső soron nem a hívek vannak az egyházért, hanem az egyház a hívókért. Visszamaradtak a feudális viszonyok, ez nem egy pozitívum! Az ember elvárná, hogy valamennyire demokratikusabb legyen.
- *A püspöki kar egyes személyei révén nem látsz megújulási lehetőségeket?*
 - Nagyon köti őket a struktúra. Én szerintem rossz struktúrában az emberek is rosszul működnek. Ez akármire is igaz. (...) Hát annyira nagy az ellenállása a rendszernek. Egyszerűen olyan áttéteken kellene átmenni, hiába a legjobb szándékú valaki. Persze nagyon sokat számít az egyes személy. Mondjuk az már sokkal többet számítana, ha a teljes püspöki kar magát meg tudná reformálni, vagy az egész egyházi intézményrendszert át tudná alakítani. De ennek vajmi kevés lehetősége van. (...) Vannak világviszonylatban olyan nemzeti egyházak, ahol megvalósították a nyitottabb... Végül is jobban sikerült. Szóval a II. Vatikáni zsinat jobban átment, azok jobban működő egyházak.
- *Szerinted a katolikus egyház lépést tart-e a korral? A kihívásoknak megfelel-e?*
 - Nem, nem. Hát nem adekvátak a reakciói. Szóval nem jók a reakciói. Az igyekezetük lehet, hogy az. A múlt az nagyon nehéz lehet. Itt egészében nagyon sommásak az ítéletek. Nyilván csomó kis helyi szintű szervezet is van, ami nagyon pozitív. Meg az ember azt gondolja, meg én azt képelem, hogy sokan nagyon jól csinálják, de ami egészében látszik, az... Nem azok vannak előtérben.

4. „NEM TUDOM MEGMONDANI, HOGY VALLÁSOS VAGYOK-E, VAGY SEM”

„Más nézet lett, más rendszer vót, oszt’ mi is megváltoztunk”

31. sz. interjúalany: 68 éves nyugdíjas varrónő, dunántúli középváros; katolikusnak keresztelték, de jelenleg felekezeten kívülinek tartja magát

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e vagy sem”!*

– Ebbe’ éltem.

– *Miben?*

– Ezt tanították. Gyerekkoromba’ nem, gyerekkoromba’ vallásos vótam, mer’ gyerekkoromba’ végeredménbe’ akkor vót hittan, hittanórára jártam. Olyan iskolába jártam, zárdába jártam iskolába, apácák tanítottak, tehát gyerekkoromba 20 éves korom... á, 20 éves, dehogy 20 éves, 14 éves koromig én, én vallásos környezetbe’ is nevelkedtem. Mert a nagymamám nevelt, és az vallásos vót. Úgyhogy minden vasárnap nekem menni kellett templomba is. Ez vót az igaz. Azután mindig mennem kellett vasárnap az iskolával szintén templomba. Én fújtam az énekeket, most, most is tudom őket, a vallásos énekeket. Csak aztán kizökkentem belőle, mikor férhez mentem. Más környezetbe kerültem, mások vótak a nézetek körülöttem, és úgy leszoktam róla.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy néha hisz Istenben, néha nem!*

– Először is abbahagytam a gyakorlását neki, nem is töröttem vele, nem is foglalkoztam vele. Aztán meg környezetem se, mert tényleg még a gyerekeket sem tanítottam erre. Hosszú évtizedekig nem foglalkoztam vele. Aztán meg már hidegen hagyott, mer’ úgy közbe meg, tudod, úgy hallottam, meg hallom ezt, hogy olyanok, akik tényleg hisznek Istenben, papok, például... Hát nem tudom, mi az, ami, ami folyik most is itt, pappal, hogy hány áldozata vót neki, akit meggyilkút. Keresik, nemcsak Magyarországon, külföldön is... Azt akkor így gondolkodóba ejt, vagy pedig, például Gy-be’, ami könyv elveszett, ott is közrejátszottak... Hát mondom: a papok ilyesmit meg mernek csinálni, felszentelt papok, hát akkor én mé’ higgyek őneki? Akkor, amikor ő, ő... Habár azt mongyák, ez a gyilkos pap csak álpap vót. (...) Hát osztá’ azt se tuggya az ember, hogy tényleg... Szóval ilyen dolgok kényszerítenek arra, má’ olyan értelemben, hogy má’ most különben se foglalkoznék vele, amint már mondtam az előzőbe, és... kikéstem belőle. Öreg vagyok ahhoz má’, hogy újra foglalkozzak vele. Úgy gyerekkoromban szerettem templomba is járni, nem tagadom! Olyan énekes vótam, karénekebe énekeltem mindig, fönt. Mikor jártam. De hát ugye hiába, más környezet, más szokás, más minden jön közbe, aztán leszokik róla az ember. Én soha nem felejttem el, ezt elmesélem neked... Amikor a nagyobbik lányom olyan 6-7 éves vót, ugye, őneki kellett a bölcsődéből’ elhozni a kicsit. És képzelheted el, egyszer jövök haza, délutános műszakból, és nincs otthon a kisebbik lányom. Ott laktam az Ö. utcában mingyá’. És megyek vissza, már az Állami Áruházná’ má’ hozzák a gyereket. Otthagytá. Nem ment el érte. Mikor vetkőztettem, lefektettem, a nagyobbik fölébredt, oszt’ sír. Mondom: mért sírsz, kislányom? Aszongya: azért, mer nem hoztam el az óvodából a hugit. Aszongya, azért, mert bent vótam a domonkos templomba’, oszt’ ott elaludtam. Annyira kíváncsi vót a templomra, hogy ott végig szép... a barátnőjével. Avval ott vótak és végignézték a templomot. Egész

délután ott ücsörögtek, végül beűttek a padba, oszt elaludt. Este vót, mikor fölébredt. Nyomás haza, ott vót mingyá a házunknál, ugye a lakásunknál a templom, és fét, hogy én megverem. Nem bántottam. Mondom: nem baj, fiam, legalább megnézted azt is, hogy milyen. (...) A kíváncsiságát kielégítette az, hogy mi van ott, mit csinálnak ott, oszt többet nem ment. Aztán mást mit tudjak mondani?...

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Hát én azt má mondtam.

– *Nem baj, most újra kérem!*

– Gyerekkoromba' nagyon sokat jártam templomba, mer iskolába kötelező vót. Sőt! A hittant is osztályozták. Kitűnő vótam a hittanba, ötös vótam. Vagyis hogy egyes vótam, akkoriban egyes vót... Mert szerettem hittanra járni, mondjuk a környezet is olyan vót. A nagymamám is olyan vót, az apukám is, mentem vele a templomba. De jó vót menni a templomba vele, mert izé, hogy ugye a templom körül hatalmas nagy piac vót, a déli-gyümölcstől kezdve minden vót. És ugye én az apukámat rá tudtam venni mindig, hogy vett valamit nekem. A környezetem olyan vót az iskolába'... De mikor mán férjhez mentem, attú eltekintve én nem is mehettem férjhez anékü', hogy ne templomba esküdjek. Ugye, ezt még nem mondtam. Én templomba esküdtem. De a nagymamámnak a rokonai meg mindegyik azt mondta: ha nem templomba esküsznek, el se megyek! Ugye akkor az ki vót kötve. Kíntelen vótam. De még bennem is vót akkor. Az az érdekes, a férjem továbbbszolgáló katonatiszt volt. Egyenruhában esküdött akkor...Gyónt, áldozott.

– *Mikor volt ez?*

– Hát az évet nem mondom meg! És... én is gyóntam, áldoztam, ő is. De előtte, amikor, de amikor nagylány vótam, akkor mán egy kicsit fifikás is vótam ám! Mer ugye nagymamámnak a testvérje, mikor jöttek, azok mindig ellenőriztek bennünket, hogy a templomba' vagyunk-e. Osztán akkor mentek a nagymamámhoz, megmondani, hogy ott vótunk templomba, meg osztán a templomajtóba' találkoztunk. Igen ám, de mikor 18-19 éves vótam, ugye, elmentünk mi a kezdésre, a mise kezdetire, de ki is jöttünk! De tudtuk, ki a pap, melyik pap prédikál, melyik éneket énekelték, ki a kántor... Mire vége... Kimentünk, elmentünk, mer a korzó ott vót, elmentünk a korzóra, mire vége vót a misének, arra mindig odamentünk. Marika nénémel találkozni kellett. No, itt vótatok kislányom! Itt ám, Mari néni! Aszongya, ugye, szépen prédikát a pap? Szépen, Mari néni! Aztán meg énekűtek is! Úgyhogy kicsit csaltunk ám, mikor má' nagyobb lány lettem... De elmentem, mer' a békesség kedviér' el kellett menni. Szóval akkor nem kaptunk ki otthon... Most még mit mondjak?

– *A folytatást!*

– Hogy?

– *Hallottuk már az előbb, de azért most egy kicsit változott a kérdés.*

– Ja, értelek! Igen. Ja, és akkor ötvenbe' más környezetbe, el is kerűtem otthonról, arról a részről. Mert ide, a nyugati részre kerűtem. F.-ra kerűtem, de ottan nem is igen tudtam beszélgetni, mert ott német ajkúak vótak jobban. Aztán meg hiába mentem vóna ott a templomba, ott nem is értettem vóna, mert ott németül beszéltek mindig is. Osztán ugye, környezet is más lett akkor, mikor bejöttünk S.-ba. Akkor gyerekeket szültem. Férjem a katonaságnál vót, a környezet megváltozott, minden megváltozott. Úgyhogy abba-maradt az egész mindenség. Más nézet lett, más rendszer vót, oszt mi is megváltoztunk.

– *És most az unokák?*

– Hát az unokák, ugye, ők hibáztak abba' annak idején. Mikor az unokák születtek, ugye, annak idején abba' a rendszerbe' keresztelés nem vót. Ők névadók lettek. Úgyhogy, névadás vót önük, nem lettek megkeresztelve. Hanem most vannak bajba' ugye, mert ők meg akarják kereszteltetni a gyerekeket. Oszt most önökik kell előbb megkeresztelkedni, utána a gyereket keresztelni. Akkor ez vót...

– *És ez nem befolyásolja?*

– Nem. Egyáltalán nem. Engem olyan hidegen hagy mast mán. Nem is, nem is zavar, tudod... No az Andi, az egyik... A másik unokám az már, az már teljesen más. Az olyan környezetbe került, az olyan környezetbe került, hogy hát önük az anyóséknál, ott mán ebédnél imádkoznak. A nagyobbik fiáéknál három gyerek van, ott is, szóval ott mán nagy-nagy vallásosság van. Úgyhogy ő olyan helyre került. Úgyhogy őtet visszairányítják. De ugye a Katáékat azokat nem, mert itthon se, meg az anyjáié se, azokba benne maradt, ami vót...

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Olyan a jó lelkipásztor, aki közvetett [közvetlen?] a hallgatóival. Aki közvetetten [?] tanít. Tehát nem olyan rideg és idegen, hanem olyan játékos. Mert mondhatnám, hogy ez játék. Amit ő, ahogyan ő foglalkozik a gyerekekkel...

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– A hívőkkel... a hívőkkel, vagyis a vallásos emberekkel, akik foglalkozik, meg akiket vallásra akarna nevelni. Nem azok, de vallásra neveléssel foglalkoznak...

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Az őket megillető visszakövetelésüket azt rettentően szorgalmazza. Ami őket illeti, azt kiharcolják maguknak. Visszaharcolják maguknak, és a korral tud is haladni ezáltal, nagyon! Hát be be tudott illeszkedni a korba a vallás, nagyon. És nagyon hirtelen! Nagyon hirtelen beilleszkedett.

– *És milyen területeken?*

– Mindenféle területen mindenfelé. Politikai területen is éppen úgy, mint iskolák területén, vallás területén, mindenütt. Nagyon-nagyon be tudott illeszkedni. És nagyon sok hívőt mag köré tudott gyűjteni. Rettentő sok... Mert azelőtt csak ilyen bujkálva... Voltak hívei akkor is nekik, de ilyen, ilyen bujkálva, ilyen lopva vót. De most rettentően ki tudták mutatni azt, hogy sok hívőjük van nekik.

„...Kijött a II. Vatikáni Zsinat, mi azért maradtunk olyanok, amilyenek eddig voltunk.”

37. sz. interjúalany: 25 éves férfi, tanító, Budapest környéki község; római katolikus

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e vagy sem”!*

– Ez egy érdekes dolog, ezen már rengeteget gondolkoztam. Furcsa, nem is olyan nagyon régen olvastam Einsteinnek a könyvét, a Hogyan látom én a világot című könyvét, és ebben írja le tulajdonképpen azt, amire én gondolok. Én hiszem, hogy van a világban valami rendszerező vagy teremtvő elv, vagy akárminek mondhatjuk. Akár hívhatjuk Istennek is, és valószínűleg ez az, amit Istennek hívunk. És én ebben hiszek. Tehát, hogy van valami vagy valaki, ami irányítja a világot, és valahogy létrehozta a világot, és

működteti. De ugyanakkor nem tudom azt mondani, hogy vallásos vagyok, mert egyrészt tele vagyok kételyekkel, másrészt pedig a vallásossághoz kapcsolódó külsőségekkel kapcsolatban eléggé ellenérzéssel viseltetek. Gondolok itt – nem is ellenérzéssel, egyszerűen nem tartom őket fontosnak –, például a vasárnapi templombajarást, vagy azt, hogy én egy közösséghez, egy vallási közösséghez oly módon kapcsolódom aktívan, hogy részt vegyek a plébániai közösségi munkában, vagy ilyesmiben. Ezt csinálják mások, persze, én nem érzem magamban fontosnak ezeket a dolgokat, és nagyon sok mindent nem érzek fontosnak ezzel kapcsolatban. Nem érzem fontosnak azt például, hogy – mondjuk –, hogy reggel és este imádkozzak. Tudom a reggeli és esti imát, mert megtanultam, mert jártam hittanra, de nem tartom fontosnak, hogy ezeket elmondjam. Azért nem tartom fontosnak, mert szerintem attól, hogy én betanultam ezeket a szövegeket, attól ez még nem ima. Az ima akkor alakul ki, hogy ha nekem van valami mondanivalóm, és van valaki, aki ezt befogadja – odafönt akár –, és tudok kapcsolatot létesíteni. Tehát érezni... Illetve ezzel az imával próbálok kapcsolatot létesíteni. Na most, hogy ha ez egy betanult szöveg, attól miért lesz ez ima? Ez számomra nem ima. Számomra az ima az, amikor tényleg van valami mondanivalóm. És nem kell betanult szöveg nekem erre. Tehát az én véleményem szerint nagyon szép a Miatyánk, az Üdvözlégy Mária... Ezeket, furcsa ezt mondani, de nagyon szeretem. És elsősorban azt hiszem, hogy talán úgy kezelem őket, mint műalkotásokat. Tehát nem a megszokott funkciójukban, hanem úgy egyébként. Nagyon szeretem a zsoltárokat. Gyönyörűek! Szóval fantasztikusan szépek... Van egy nagyon szép verseskötetem – Magyar zsoltár című verseskötet –, az tele van egyrészt a Bibliából vett idézetekkel, másrészt pedig magyar költők verseivel. Fantasztikusan szép. Azt inkább elfogadom imának, mert az tényleg egy fohászkodás, egy kérés, egy köszönetnyilvánítás Istennek. És azt inkább elfogadom imának, mint akármelyik másik imát, amit a templomban imádkoznak.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „vannak ugyan kétségeim, de úgy érzem, hiszek Istenben”?*

– Hát azért, mert – mint ahogy az előzőekben is kifejtettem –, hogy én abból a szempontból hiszek Istenben, hogyha Istent elfogadtuk, egy, a világot irányító, rendező, működtető és teremtő erőnek. Szóval én ilyen szempontból, ebben az értelemben hiszek Istenben, és nem a szakállas, idős bácsiban, hanem ebben az erőben. Meg abból a szempontból hiszek Istenben, hogy ez, mondjuk, az emberek kapcsolatát befolyásoló tényező, és ilyen szempontból én idealista vagyok, mert én úgy érzem, hogy igenis lehet olyan közösséget és társadalmat kialakítani, ami a szeretetre épül. Szeretetre, és egymás elfogadására épül. Lehet, hogy ezek csak apró közösségek, de meg lehet ezeket csinálni. És biztos, hogy mindig lesznek olyanok, akik ebből kilógnak, és ez is, azt hiszem, hogy egyfajta istenszemlélet.

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*

– Nagyon jó, mert hogy én még elég fiatal vagyok ahhoz, hogy ezt most itt számba vegyem. Hát igen, akkor kezdem. Gyerekkoromat természetesen nem az határozta meg, hogy én mit hiszek, hanem, hogy a nagymamám meg a nagypapám mit hisz. És természetesen ők irányították ezt a dolgot. Aztán jöttek a...

– *Ez miben nyilvánult meg?*

– Hát ez abban nyilvánult meg, hogy vasárnap, akár akartam, akár nem, nekem el kellett mennem a szentmisére, nekem hittanra kellett járnom, amit ugyan nem bántam meg így felnőtt fejjel, de akkor nem mindig örültem neki, amikor mondjuk kint hó volt,

és lehetett volna szánkózni, mondjuk a hittan helyett. De mellesleg mondjuk, nem voltak túl izgalmasak azok a hittanórák. Nem voltak túl izgalmasak. Általában mindig ugyanarról volt szó. A prédikáció kicsiben. Szóval ami vasárnap ment a templomban, az ment kicsiben a hittanon. És túl sok mindent nem nyújtott. Ezt most így ki merem jelteni, hogy túl sok mindent nem nyújtott. Talán maga a tény, hogy hittanra jártam, az már többet... Meg az érzés, hogy ilyen módon is kapcsolatom volt az egyházzal, ez inkább többet nyújtott, mint ami ott történt, maguk a történések. Meg mondjuk esetleg az esperes személyisége sem túl sokat nyújtott. Volt egy-két olyan tisztelendő, aki igen. De itt is megint a modernségnek a hiánya. Tehát az a régi, pálcás módszer, hogy kántálunk, és mondjuk az imákat, meg megtanuljuk, meg... Szóval ebből állt a hittan. Főlkészültünk a bér mátkozásra meg az elsőáldozásra azzal, hogy megtanultuk a gyónás szövegét, meg megtanultuk az imáknak a szövegét. De ez lelkileg az égvilágon semmit nem nyújtott. (...) Hogy milyen lehetne az egyház? Hát például úgy, hogy a hittanoktatást is egy kicsit modernizálja, és megint nem a külsőségekről és a liturgiáról szólna a hittanoktatás, hanem arról szólna, hogy hogyan kell keresztényi módon élni. És példát adna, hogy hogyan kell keresztényi módon élni. Mi volt a kérdés?

– *Hogy az életed folyamán...*

– Ja igen, szóval aztán jött a kiskamasz-kor, meg a kamaszkor, amikor aztán jött a teljes tagadás. És akkor az jött, hogy hát, ha nem hiszek Istenben, akkor nekem miért kell... És akkor nem.

– *És ez hogyan nyilvánult meg?*

– Hát ez úgy nyilvánult meg, hogy mindenestől elvettem a hitet és a hittel kapcsolatos dolgokat. Nem érdekelt egyszerűen. Nem voltam hajlandó vele foglalkozni.

– *És ez alatt is kötelező módon jártál...?*

– Nem, nem. Akkor már, hát kamasz fejjel már egy kicsikét önállóbb az ember, és akkor azt mondhattam, hogy nem. És nagy hisztik lettek otthon belőle, meg nem tudom mik, meg „rohadt kommunisták vagytok”, meg stb. De anyámék nem erőltették, mert hogy ők maguk sem járnak templomba, apám meg pláne nem, mert őt meg igen szoros érzelmek fűzték a szocialista párthoz, meg hát ő élmunkás volt. Ehhez akkor hozzátartozott a munkásör, meg egyebek. Úgyhogy nála szó sem volt, ő misére soha be nem tette a lábát gyerekkora óta, úgyhogy erről nem is volt szó. Édesanyámnál már más a kérdés, mert ő azért szigorú katolikus nevelést kapott, mint akár én, és ő nála már érdekesebb a dolog, de ő sem tartja. Mostanában igen, ahogy öregszik, mostanában ő fontosabbnak tartja, mint régen. De hát akkor, mint munkásör felesége, azért ő sem járhatott templomba. Hát ha akart, azért elment. De nem nagyon akart. Mostanában érdekes módon, fontosabbnak tartja. Nem jár el vasárnaponként misére, de azért a nagy családi ünnepeken elmondja az asztali áldást, és azért hát nagy ünnepeken azért ő is végighallgatja a szentmisét. De hát ez azért így benne van. És hát aztán utána jött a majdnem felnőtt kor és a felnőtt kor, amikor az ember egy kicsit lehiggad és végiggondolja a dolgokat, és hát meg az olvasmányok, meg egyebek, és akkor jönnek a kételkedések, hogy vajon akkor volt igazam, vagy most van igazam, vagy később lesz? Vagy most azoknak van igazuk, akik hisznek benne, vagy azoknak, akik nem hisznek benne? És a tépelődés, és az elmélkedés, és hát abból lyukadtam ki oda, ami most vagyok.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– (...) A jó lelkipásztor az tereli a nyáját szellemi értelemben is véve. Aki azzal foglalkozik, hogy – és tudom, hogy a mai világban ez egyre nehezebb – aki terelgeti őket. És nem úgy terelgeti, hogy bottal behajtja őket a templomba. És itt vehetjük akár a szó

szoros értelmében is a dolgot, fenyegetéssel, akármivel, hanem úgy terelgeti őket, hogy irányt mutat nekik.

– *Előttük jár?*

– Manapság az emberek nem foglalkoznak a másikkal. Tehát nem érdekli őket, hogy a pap mit csinál. Tehát nem feltétlenül. De persze, előttük kell járnia és jó példát kell mutatnia, és egyáltalában példát kell mutatnia a papnak, de nem csak ezzel. Hanem, hogy általában törődik az emberekkel, és nem azzal törődik, hogy vasárnap mit fogok majd prédikálni és valamit ki kell okoskodnom, hanem azzal foglalkozik, hogy az embereknek valamit mutasson, adjon. Adni, ez szerintem nagyon fontos, hogy a pap adni tudjon. És ne csak azt higgye, hogy ad, hanem erről győződjön is meg. Nagyon sokan félnek meggyőződni, félnek megkérdezni az embereket, hogy mi volt a véleményük a prédikációról. Vagy csak a hozzá közelállókat kérdezi meg. És hát persze, ha hozzá közelálló, hát jó voltál, persze, hogy jó voltál. De azért ennél bővebben. Megkérdezni egy olyat, aki esetleg ellenségem, hogy te mit szólsz ahhoz, amit mondtam? És esetleg vitázni vele, leülni. Miért? Jó, a szentmise nem ennek a helye, de nem lehetne például vitákat rendezni? Én olyat még nem hallottam, hogy a katolikus pap a baráti körén kívül, vagy mondjuk egy ilyen nyilvános akármin kívül, esetleg a saját hitközségében leült volna az emberekkel vitázni valamilyen kérdésről. Mert hogy ő azt másképpen gondolja, mint a többiek, mint az emberek. Az ember meghallgat vasárnap egy prédikációt, ahol elmondta a pap a véleményét. Hát persze, prédikáljon, kimegy a templomból és nem érdekli az egész. Hogy ezt egymás között megbeszélték volna, ilyenről én nem tudok. És annak biztosan nagyobb hatása lenne, mint a szószéknek. A szószék az magasan van, és messze.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Amely... Jó, itt megint különbséget kell tenni abban, hogy valaki magát az egyház tagjának érzi-e vagy sem, és hogy a katolikus egyház erről hogyan vélekedik. Mert arról már beszélgettünk, hogy a katolikus egyház úgy vélekedik, hogyha ő valakit megkeresztelt, akkor ő a katolikus egyház tagja lesz. Én úgy érzem, hogy az a katolikus egyháznak a tagja, aki gyakorolja vallását, annak minden velejárójával. Tehát a külsőségekben is és a cselekvéseiben is. Ezen értem azt, hogy eljár misékre, részt vesz az ájtatosságokon, szóval mindenben a katolikus egyház tagja, vagy legalábbis a vasárnapi misékre eljár, és ezzel gyakorolja a vallását. Az én szempontomból a katolikus egyház (...), tehát mint intézmény, magában foglalja azokat az embereket, akik római katolikusoknak vallják, vagy görög katolikusnak vallják magukat, és gyakorolják a vallásukat.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Azt hiszem, hogy egyre inkább lemarad. És hogy mondjam, ebben nem elsősorban a katolikus egyház a hibás, hanem egyszerűen az embereknek ez az értékrend-zavara. Ugye kijött a II. Vatikáni Zsinat, ami nagyon szorgalmazza a katolikus egyház modernségét, és ugyanakkor – ezt még a főiskolai tanulmányaim alatt beszélgettem egy tanárommal erről – úgy néz ki, hogy a magyar egyház, tehát a magyarországi egyház, ezzel nem nagyon foglalkozik. Tehát jó, kijött a II. Vatikáni Zsinat, mi azért maradunk olyanok, amilyenek eddig voltunk. És ez szerintem hiba. Magyarországi egyházra is ráférne egy kis újítás. De nem csak a magyarországra, általában a katolikus egyházra én szerintem nagyon ráférne. És nagyon örültem, mert ez megint egy illúziómat – hogy mondjam – gazdagította, vagy vált még egy illúzió igazzá. Nemrég hallottam, hogy a Sz.-i ferencesek fontolgatják, hogy abbahagyják a tanítást és visszamennek téríteni. Vagy tanítás mellett térítenek. És nem is elsősorban a térítésről van szó, hanem arról, hogy a keresztyényi

szellemet valahogy beleplántálni az emberekbe. És én a térítés szónál valahogy mindig félek, mert a térítésről mindig az jut eszembe, hogy odamennek valakihez és akkor minden áron rá akarják venni, hogy járjon el vásárnaponként templomba. És nem érdekes, hogy a háttérben mi van – hogy milyen életet él, hogyan gondolkodik –, de ha ő vásárnaponként ott van, akkor ő biztos, hogy hívő katolikus. És rengeteg ilyen ember van én szerintem – és ez a baj –, aki vasárnap katolikus, és a hét többi napján pedig akármi más is lehetne, mert nem tartja lényegesnek a keresztényi gondolkodást, a keresztényi viselkedést. Én szerintem nem is arra kéne nagyon rávenni az embereket, hogy a liturgiához tartsák magukat, meg hogy részt vegyenek ezekben a dolgokban, hanem hogy keresztényi módon szemléljék a világot. És ez természetesen sokkal nagyobb feladat. És nem is tudom, hogy önmagában az egyház valószínűleg nem is képes rá. Ez most... hát sajnos, kinevelődött egy olyan nemzedék – elsősorban itt Magyarországon, de nem csak itt, a világon mindenhol –, ahol a tanítók nem katolikusak, vagy legalábbis nem gyakorolják a vallásukat. Általában a pedagógusokról beszélek, mert hiszen ők azok, akik a jövő nemzedéknek átadják... De a szülők sem, mert hát ugye az elmúlt 40 év, és a gyerekek ezt nem tanulták meg. Bár egy igazán jó és rendes, akár ateista családban is azt hiszem, ahol emberséget tanítanak (az emberség és a keresztény gondolkodásmód, az nagyon-nagyon közel áll egymáshoz, sőt talán ugyanazt jelenti): emberségesen viselkedni, elfogadni másokat, a máságot, és toleránsnak lenni – ez a kereszténység én szerintem. És nem elsősorban az, hogy a vasárnapi liturgián részt vegyen.

„Vizsga napján, hogyha sikerült, akkor úgy érzem, hogy hiszek Istenben; ha nem: akkor nem.”

51. sz. interjúalany: 23 éves férfi, fővárosi egyetemi hallgató; római katolikus

– *Legyél szíves, fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e, vagy sem”?*

– Tulajdonképpen tényleg nem tudom megmondani, hogy most vallásos vagyok-e vagy sem. Kiskoromban lebérmálkoztam, jártunk hittanra az unokatestvéremékkel, de az idő elmúlt, és idő hiányában talán ez egy kicsit... Nem vittem túlzásba a templomba járást sem. Annyira nem, hogy már évek óta nem jártam ilyen helyen. Hát a vallásosság kérdése elég nehéz, mert vizsga előtt mindig vallásos leszek, a vizsga előtti éjszakán.

– *Szoktál néha imádkozni?*

– Ez a baj, hogy csak vizsga előtt. S akkor sem a betanult imákat, hanem ilyen „magán-fohász”. Tulajdonképpen igazán nem tudom még most sem, a mai napig sem, hogy hogy állok én ezzel a kérdéssel.

– *Fejtsd ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben, miért azt a vélekedést választottad, hogy „néha hiszek Istenben, néha viszont nem”?*

– Megint csak ismételni tudom magamat. Vizsga napján, hogyha sikerült, akkor úgy érzem, hogy hiszek Istenben; ha nem: akkor nem.

– *Igen, gondolom, hogy úgy érzed olyankor, hogy mindenki elhagyott, meg...*

– Persze, pontosan. Meg tulajdonképpen többször mondom azt, hogy nem. Most egy egészen más téma, a jugoszláviai helyzeteket végignézve, meg az összes ilyen háború, meg a hajléktalanokat nézve – itt Magyarországon is nagyon sok van, sőt Pesten is hány hajléktalan él – ha igazán létezik, akkor talán elég feltűnőek a dolgok, amik történnek.

– *Akkor gondolom, hogy nem hagyná...*

– Pontosan, ez így van.

- *Legyél szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*
 - (...) Régen jártam misékre, hittanra. Mostanában már tulajdonképpen semmire. S mondjuk ez elég furcsán hangzik, hogy idő hiányában, de tulajdonképpen most erről van szó, hogy se időm, de tulajdonképpen – őszintén szólván – érdeklődés sincsen nagyon eziránt.
- *Legyél szíves, fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*
 - Szerintem holtig tanul.
- *Legyél szíves, fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Hát úgy tudnám befejezni, hogy: amit én nem ismerek. Tulajdonképpen nem járok templomba mostanában jó pár éve, úgyhogy se rosszat, se jót nem tudok elmondani erről a kérdésről.
- *Mondd el, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Szerintem, a mai politikai helyzetben, muszáj neki lépést tartania, különben teljesen hitelét vesztené. De meg is teszi tulajdonképpen – gondolok itt a hajléktalanok megsegítésére, különböző szociális segélyeket nézve –, bár többször hallani a tévében, rádióban, hogy az egyház sincs valami túl fényes helyzetben (itt anyagi vonzatokra gondolok).

„Nagyon ritkán vagyok templomban, de valahogy akkor se vagyok ott...”

62. sz. interjúalany: 37 éves gondozónő, dunántúli középváros; római katolikus

- *Legyen szíves fejtse ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „nem tudom, hogy vallásos vagyok-e, vagy sem”!*
 - Hát végül is megmondani nem tudom, hogy vallásos vagyok-e vagy nem, mivel vallásmat egyáltalán nem gyakorlom, és valahogy az egészben nagyon, de nagyon nem hiszek.
- *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „nem tudom, van-e Isten...”!*
 - Hát azért választottam ezt a választ, mert még senkise bizonyította be, hogy egyáltalán van és létezik...
- *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*
 - Mi volt a kérdés? Valláshoz, Istenhez? Jó, hát a szülői házban azzal kezdődött, hogy megkereszteltek, beirattak hittanra, mint a jó kislányt, aztán akkor két hétig jártam a hittanra, és nagyon elegendő volt a lelkiatjának az üvöltéséből meg kiabálásából, úgyhogy szívesebben mentem az iskola mellé a későbbiekben. Úgyhogy hiába kényszerítettek, nem jött össze.
- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Nem tudom, hogy milyen...
- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Nem tudom, hogy milyen intézmény...
- *Mondd el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Hát az a helyzet, hogy nem tudom, hogy mennyire halad a korral. Nagyon ritkán járok templomba, de valahogy akkor se vagyok ott. Ott vagyok, de gondolataim valahogy egészen máshol járnak.

„Rendeződött az életem Isten nélkül is, most pedig próbálok visszatérni Hozzá...”

78. sz. interjúalany: 27 éves fővárosi nyelvtanárnő; római katolikus

- „Nem tudom, hogy vallásos vagyok-e...” – *miért ebbe a kategóriába soroltad magad?*
- Azért, mert volt már olyan időszak az életemben, amikor abszolút mértékig hittem Istenben, és vallásos voltam. Akkor is a magam módján, de akkor nagyon erősen. Aztán volt olyan is, amikor valami rossz lett, és elvesztettem az egész hitemet. Most vagyok egy olyan állapotban, amikor rendeződött az életem, jól érzem magam, meg minden, és hiányzik az életemből Isten. De akkor nem tudom megtalálni, nem tudom mi az az út, amin újból el tudnék jutni Hozzá. Szeretnék vallásos lenni, de nem mondhatom azt, hogy vallásos vagyok, mert nem vagyok az. Tehát most a kettő között vagyok: ingok a vallásos és a nem vallásos között. Én egyetemista koromban nagyon erősen hittem, tudatosan. Akkor mindennek tudtam a magyarázatát. Borzasztó erősen hittem, hogy amit én gondolok, az úgy jó, úgy helyes. És az Isten tényleg úgy van, ahogy a Római Katolikus Egyház mondja. De aztán később, szóval, a rossz élmény, hogy nem jöttek össze fontos dolgok az életemben... Ez volt az, ami megingatott az istenhitben. Teljesen olyan, mintha egy nagy hegyről zuhantam volna le – egy olyan érzésem volt. És akkor hirtelen mint egy szárnyaszegett madár ugrándoztam. Szóval én egy ilyen állapotba kerültem. Rendeződött az életem Isten nélkül is, most pedig próbálok visszatérni Hozzá. De most már nem lehet azon az úton, amire egyszer ráléptem. Egy másik úton kéne visszatérnem Hozzá, de nem tudom, melyik az az út. Nem tudom, ezért nézem a vallási műsorokat a tv-ben. Ezért próbálok mindenhol jelet keresni. De nagyon nehéz. Idáig még nem sikerült, pedig szeretném... Minden egyház azt mondja, hogy mi vagyunk az igazi egyház. Minden egyház ezt mondja...
- Oké, tartozom a katolikus egyházhoz, követem az ő útmutatásait, amit a katolikus egyház felállít nekem. De ugyanakkor azt hogy magyarázod meg, hogy van az az iszonyatos mennyiségű muzulmán, iszonyatos mennyiségű buddhista, akiknek az életükben Krisztus maximum egy tanító volt, egy akárki. Most nem úgy értem, hogy akárki a sok ember közül, mert ők is elfogadják bizonyos mértékig az ő nagyságát. De abszolút nem törődve az isteni természettel... És nagyon jól el vannak az ő saját maguk vallásával: Allahhal, Buddhával, Mohameddel. És ők abban a hitben élnek az életüket! Úgy csukják le a szemüket, úgy halnak meg, hogy mindent úgy csináltak. Ha ez az igaz vallás, tegyük fel most, vagyis a keresztény, akkor miért van az a rengeteg ember, aki teljesen más elvek szerint él? Ha Isten az igaz Isten, akkor miért nem tesz valamit ez ellen? Ez egy borzasztó nagy gond nekem!
- *Azt válaszoltad az imént, hogy vannak kétségeid, de úgy érzed, hiszel Istenben. Mert mások más Istenben hisznek, emiatt nem tudsz Istenhez közelebb kerülni?*
- Ez az egyik ok. Ez egy rendkívül erős ellenfuvallat – úgymond – nekem. Én törekszem Istenhez, Krisztushoz, míg mások – ott van az az iszonyatosan rengeteg arab, kínai –, azok meg nagyon jól elvannak egy teljesen más Istennel. És ők meg azt hiszik, azt vallják, hogy az az igazi. Ez hogy van? Az Isten nem törekszik arra... Ez rettenetesen nagy baj ám magunknak is, hogy ha politikailag nézzük a valláskülönbséget, örület: ebből van a legtöbb katasztrófa, halál, háború, iszonyatos mészárlások... mind! Ezek miatt a vallási különbségek miatt micsoda borzasztó háborúk voltak! Én nem ismerem a történelmet jól, de hát én is emlékszem, hogy vallás miatt mennyi háború volt.
- *És miért nem tudsz eljutni Istenhez, hogyha már úgy érzed, hogy hiszel Istenben?*

– Annak idején, amikor hittem, amikor vallásos voltam, egyszer már tökéletesen hittem Istenben. Ez azért nem tud csak olyan nyom nélkül elmúlni az emberben. Ami benned elmúlt, az az érzés, az eufória, az öröm-érzés, az a biztos érzés, hogy Isten biztosan van, és segít. Szóval ezek a dolgok múltak el bennem, de maga az, hogy Isten van... Szóval az is lehet, hogy nem is hiszek benne, csak rettenetesen szeretném hinni... Mert azért jó lenne, nagyon jó lenne, ha tényleg lenne... S ha ténylegesen olyan jó lenne, mint ahogy le van írva a Bibliában... Meg hát az Isten nem is olyan borzasztóan jó, ha úgy nézzük, mert Isten hatalmas, és kegyetlen is tud lenni... Meg lesújt, nem? Isten nem az a jó kis szakállas ember, aki ott a felhőn ül, és mindenkinek csak jót tesz. Szóval azért nem egészen így van... Isten következetes, és jó lenne, ha volna Isten. És talán ezért mondhatom azt továbbra is, hogy hiszek Istenben, csak én magam nem vagyok olyan közel hozzá, sőt nagyon eltávolodtam... Nagyon nehéz visszatérni hozzá. Ez az én legnagyobb gondom...

– *Istenhez, hithez, a valláshoz való viszonyulásod mindig ilyen volt, vagy változott?*

– Már mondtam, hogy volt egy olyan periódusom, amikor nagyon jól éreztem magam Istennel. De ugyanakkor volt bennem egy önelégültség is, hogy: én vagyok a menő, aki hisz Istenben, aki tudja, hogy mi van! Nem túl jó ám ez, mert sokszor nagyon beképzelt lesz ettől az ember: én hiszek Istenben, és én tudom az Igazságot, nagy I-vel! És észrevétlenül, az ember nem is veszi észre, hogy önelégült lesz, megalomániás: én vagyok a legjobb, a legszebb! Nehéz dolog... De ez egy rossz istenhit volt... Talán jobb is volt elveszíteni Istent, hogy most újból visszatérjek rá egy sokkal normálisabb módon. Mint ahogy mondtam már: az egész életem abból állt, hogy izgatott az Isten-téma, mindig kerestem az Istent. S volt, hogy meg is találtam bizonyos fokon. Gyerekkoromban biztos könnyebb volt, mert csak elhittem, és kész. Valaki rámbeszélt és hittem, hogy van. De mindig jöttek a kétségek... Szóval ez egy állandó folyamat... De hogy ez életem hátralévő részében is egy állandó folyamat lesz-e? Azt nem tudom, de nem szeretném. Szeretném elérni... Szeretnék egy nyugvópontot, amit ha elérek, az életem végéig úgy marad. És abban én hiszek. Rettenetesen nagy az igény, hogy újból higgyek Istenben, még hozzá egy nagyon normális, ésszerű módon, mert hit nélkül már nagyon nehéz! Nagyon nehéz, nincs az embernek önbizalma... A másik végletbe esik bele az ember. Akkor ilyen nagyképűség, meg ilyen nagy önbizalom helyett kisebbségi érzete lesz, nincs mire támaszkodnia. Nincs ott Isten, akiben hisz az ember, aki segít. Bárhova belépek, tudom, hogy Ő velem van. A hit ezt megadja – nagyon fontos dolgok ezek!

– *És szerinted milyen a jó lelkipásztor?*

– Szerintem Krisztus tükörképének kellene lennie egy jó papnak. De ez rettenetesen nehéz dolog. Ilyen nagyon kevés van. Krisztus is nagyon jó volt, de tudott kemény, erélyes lenni: elzavarta az árusokat a templomból. Egy papnak is ugyanilyennek kellene lenni: erélyesnek, keménynek ha kell, de ugyanakkor rendkívül jónak. Szóval ilyennek kéne lennie.

– *„A katolikus egyház olyan intézmény, amely...” Légy szíves fejezd be ezt a mondatot!*

– Amely... egy bizonyos eszme érdekében összefogja az embereket, tehát egységbe fogja az embereket. Egy igaz hitet hirdet, ezáltal az emberek, akik hisznek ebben, azok ugyanazon elvek szerint élnek az életüket, és ezáltal erő kövácsolódik. Tehát a katolikus egyház szerintem valójában egy olyan intézmény, ami hatalom, erő. Meg van rá a módja, eszköze, hogy nagyon nagy erő legyen.

– *Szerinted a katolikus egyház milyen mértékben halad a korrallal, milyen mértékben tud lépést tartani a kor által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Szerintem a pápa: az egy nagyszerű ember! Tökéletesen lépést tart a korrallal, annak ellenére... A pápa, róla azért kell beszélni ugye, mert ő az egyházfő... Mert ő az egyházfő,

nyilván, amit ő tesz, az eléggé meghatározó. És úgy érzem, hogy ő, annak ellenére, hogy egy nagyon beteg ember (ezt lehet rajta látni), mégis igyekszik, hogy azokat a régi, nem régi, hanem örök eszméket, amik a mai modern világban réginek tűnnek, például ne paráználkodj... Sokan erre azt mondják, no ez ma már elavult dolog, mert ma már mindenki azt csinál, amit akar. De a pápa ezeket az eszméket például elmondja egy koncerten, ahol összegyűlnek fiatalok (most volt egy ilyen a RAI-n). Egy csomó fiatal gyűlt össze, ahol a maximált életkor 30 év volt. Képzelheted, hogy micsoda elégedettséget váltott ki ezekből a fiatalokból az, hogy egy ilyen pop-rock koncerten ott ül a pápa.

– *Ez egy egyházzenei jellegű koncert volt?*

– Nem bizony, ez a fiatalok koncertje volt, ez a fiatalok élete volt, a Bob Dylan volt az egyik vendég, meg az Adriano Celentano... Ropták nagyban, a pápa meg ott ült... Na, ehhez mit szólsz? Ez valami nagyon sokat jelent ám! Ez azt jelenti, hogy a pápa, aki képviseli mindazt az évezredek értékét, azt a katolikus értéket, az összevegyíti a múltat a jelennel, és ezáltal aktuálissá teszi mindazt a dolgot, amit ő hirdet. Fantasztikus dolog! Megkérdezte tőle – mert a pápa rengeteg nyelvet tud – amikor Dylan végzett az előadásával, a pápa csak ennyit fűzött hozzá (pedig azt hitték, a pápa nem fog szólni): azt kérdezte, hogy „hány úton kell végigmenni ahhoz, hogy megtalálja a boldogságot? És én azt felelem magának, hogy egyetlen egyen: Krisztus útján!” Hát milyen humoros, milyen kedves, nem? Egy ilyen idős ember, ezeket az értékeket, amiket ha egy unalmas egyházi foglalkozáson hallanák, akkor azt mondják a fiatalok: mit nekünk, elég volt már ebből! Ebben a megvilágításban pedig beágyazódik a fiatalokba... Fantasztikus, hogy ilyen módot választott a pápa, hogy ezt hirdesse! Tulajdonképpen úgy érzem, hogy az egyház ilyen a pápával az élen, biztos, hogy megállja helyét ma is, ebben a rettenetesen züllött világban.

– *És a magyar katolikus egyházzól kialakult benned valamilyen kép?*

– Sajnos velük kapcsolatban negatív véleményem van, de van pozitív is. Én úgy érzem, hogy egy fiatal, aki nem kapott igazán vallásos neveltetést, nem tudott Istenhez menni – mint én sem kaptam ilyen neveltetést –, de mégis próbálkozik 13-14 évesen Isten felé menni... Ez a kisdíák előveszi mindazt a szép dolgokat, és elkezdi olvasni azokat a szép dolgokat a szeretetről, a segítségről, a segítségnyújtásról, meg hogy egymásban megbízni... Utána bemegy egy templomba, és Isten képviselőitől, a papoktól várja el ezt elsősorban, hogy ezeket az értékeket feléje közvetítsék, és hogy ő ne csalódjon.

Ezzel kapcsolatban nekem volt rossz élményem. Bementem [a templomba], mert valami rossz ért. Én naiv kis fej, azt hittem, hogy meglátja a pap, hogy: jaj, kis szegényke sír, a szemében könnyek csillognak – hát akkor rögtön a Krisztusi szeretet jegyében megkérdezi, hogy mi baj van? Vége volt a misének, én ott ültem, és arra vártam, hogy a pap majd megkérdezi, hogy mi bajom van... Mert hát a papok jó emberek... Most vége volt a misének, a pap pedig ment a dolgára... Abszolút nem érdekelte, hogy én ott voltam, és nekem valami bajom van, és – Krisztus nevében – jó lenne, ha odajönne hozzám... Ez egy rendkívül negatív élmény volt egy fiatal gyereknek, aki próbál orientálódni, és azt látja, hogy pont a pap, aki azt hirdeti, hogy szeretet... és bár rögtön meglátja a másikon a csüggedést, az akkor elmegy... Dolga végezetével, mint akinek lejárt a munkaideje, és mit érdekl, hogy ott valakinek a padban baja van. Ez nagyon rossz élmény volt... Ugyanakkor volt jó élményem is. Gyerekkoromban egyszer... Én mindig nagyon élénken kommunikáltam Istennel. Nagyon idlegesített, hogy nem tud senki biztos bizonyítékot szolgáltatni arra, hogy Isten bizonyosan van – és akkor ez el van intézve, s többet erről nem kell gondolkozni, hanem csak elfogadni! És éppen ezért,

amikor egyszer bementem a templomba, akkor például próbáltam bizonyítékot szerezni. Fogtam magamat: a táskámat odaraktam a templom lépcsőjére, és én bementem a templomba. Na jól van, az angyalok biztos vigyázni fognak a csomagomra... Ki vinné el, míg én bent imádkozom, ájtatoskodom? Kimentem, és nem volt sehol a táskám! Már nagyon kétségbe voltam esve. Körülrohantam a templomot, kerestem a táskámat: hát mégsem vigyáztak rá az angyalok, Isten mégis cserben hagyott! És egyszer csak a sekrestyéből előjött egy idős pap bácsi, és azt mondta: kislányom, tied volt az a táska a lépcsőn? Bevittem, hogy nehogyan elvigyék.

– *Ő volt az angyal?*

– Mondhatni azt is. És milyen kedves volt! Jó élményem volt... Az a bácsi, az a pap, azon lehetett látni, hogy tényleg őszintén gyakorolja a hivatását. Embere válogatja, hogy ki tényleg elkötelezett, és ki olyan, akin csak rajta van a ruha...

5. „NEM VAGYOK VALLÁSOS”

„Nem hiszem el ezeket a meséket...”

3. sz. interjúalany: 25 éves férfi, fővárosi diplomás reklám-szakember; nincs megkeresztelve

– *Legyél szíves fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „nem vagyok vallásos”!*

– Nem óhajtom kifejteni.

– *Mit jelent a számodra az, hogy nem vagyok vallásos?*

– Nem hiszem el ezeket a meséket, amiket lehet olvasni.

– *Milyen magatartás áll e mögött?*

– Nincs fél órám arra, hogy ezen elmélkedjek

– *Nem is szoktál gondolkodni rajta?*

– Nem.

– *Kérlek, fejtsd ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „nem tudom, van-e Isten”? Miért ez a véleményed, hogy nem tudod?*

– Mert az a lényege az egésznek, hogy valamit hisznek. Azért hisz, mert nem tudja biztosan, mert ha biztosan tudná, akkor az már nem hit lenne. Az a lényege az egésznek, hogy ne lehessen megdönteni, hogy valaki hisz-e vagy nem. A bizonyíték az tönkreteszi az egészet.

– *Legyél szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*

– Egy kicsit közeledett...

– *A szülői háznak van ehhez valami köze?*

– Van, hát az egész családnak ilyen egyházi kapcsolatai vannak, meg voltak főleg a nagyszülőknek.

– *A barátaid fejtettek ki rád hatást?*

– Semmilyen, egyik sem valami nagy vallásos, vagy ha igen, akkor csak nagyon szűken.

- *Legyél szíves fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Lépést tart a korral.
- *Legyél szíves fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
Arra vagyok kíváncsi, hogy milyennek látod.
 - Ami összefogja a katolikus hitet valló embereket.
- *És szeretnéd valamilyennek látni?*
 - ...
- *Mondjad el kérlek, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Elég ügyesen csúrik-csavarják mindig. Ha valamiről bebizonyosodik, hogy nem úgy van, akkor meg tudják mégis magyarázni, hogy mégis csak belefér abba, amit kitaláltak.
- *Talán van olyan, amiben elmaradást látsz...*
 - De aztán utoléri magát, szerintem mindent meg tud aztán magyarázni.

„Hiszem, ha látom!”

15. sz. interjúalany: 25 éves falun élő szakmunkás; római katolikus

- *Légy szíves fejtss ki bővebben, miért abba a kategóriába soroltad magadat, hogy „nem vagyok vallásos”!*
 - Azért soroltam ebbe a kategóriába, mert olyan dolgokat hiszek el, ami kézzelfogható és tudományosan alátámasztható dolgok. És itt ebben nem igazán vannak olyan dolgok, amik tudományosan alá vannak támasztva, s ezért nem vagyok vallásos.
- *Légy szíves, fejtss ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „nem tudom, van-e Isten...”?*
 - Azért ezt választottam, mert már az előzőző alkalommal is mondtam, hogy tudományosan nem tudják alátámasztani a dolgot, és én csak a kézzel fogható dolgot hiszem el.
- *És semmi olyan jelet nem kaptál az életben, ami arra utalt volna, hogy létezik Isten?*
 - Nem.
- *Nem is gondolkodtál ezen soha, hogy esetleg vannak olyan dolgok, amik nem kézzel-foghatók?*
 - De gondolkodtam rajt, de végül is ugyanarra a következtetésre jutottam: hiszem, ha látom!
- *Legyél szíves, meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*
 - Szüleim beíratk hitanra végül is, elsőáldozó is voltam, bérmálkozó is voltam. (...) De ahogy felnőttem, egyre jobban eltávolodtam tőle.
- *És akkor fiatalabb korodban hittél ebben a vallásban, hitben?*
 - Hát gyerekefekkel az ember sok mindenben hisz.
- *És elhitted azokat a dolgokat ezek szerint?*
 - Igen.
- *És meséld tovább, ez hogyan változott meg?*
 - Most, már felnőttébb lettem és jobban a tudományos magyarázatokat hiszem el, tehát a kézzel foghatóbb dolgokat.

- *És teljesen elvetted a hitet akkor ezek szerint?*
 - Teljesen nem, mert végül is egy két dologra van magyarázat, de nem igazán tetszik a magyarázat rá.
- *Légy szíves fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - ...Mindenekelőtt: hű az egyházhoz, az adott egyházhoz, és a gyülekezetéhez is hű végül is, és bölcsességre és szeretetre tanítja híveit.
- *Légy szíves fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Amely hitre és szeretetre tanít.
- *És milyennek szeretnéd látni a katolikus egyházat? Vagy milyennek látod most?*
 - Nem igazán tetszik, hogy – a másik vallásokkal ellentétben – ők nem hagyják a papokat megnövekedni, és ezáltal egybe' marad a katolikus, tehát az egyházi vagyon. Holott egy kicsit kellene gondolni a papok észéire, s hisz így is megcsinálják, amit tiltanak nekik. Jobb lenne, hogyha normálisabb keretek közé kerülne ez a dolog, nem pedig titokba'...
- *Mond el légy szíves, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Szerintem nem tart lépést a korral, már csak ezért a papiházasság-dolog miatt sem.
- *És egyéb tereken, szerinted?*
 - Szerintem máshol sem nagyon tart lépést a korral.
- *És tudnál még említeni olyat, ahol nem tart lépést?*
 - Most nem jut eszembe semmi.

„Nagyon kíváncsi vagyok én magam is, hogy vajon az életem végén fogok-e valamilyen következtetésre jutni...”

22. sz. interjúalany: 24 éves férfi egyetemi hallgató, észak-magyarországi nagyváros; római katolikus

- *Légy szíves fejezd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magadat, amelyiket választottad? Azt választottad, hogy: „nem vagyok vallásos”.*
 - Azért, mert a vallást én elkülönítettem a hittől, az istenhittől. A vallás már egy intézményesített, különböző szertartásokkal körbevett magatartási forma, ami végül is az egyházhoz tartozik. És ilyen értelemben én semmiféle közösséget nem élek semmilyen vallási szertartásokkal kapcsolatban. Nem is akarok igazán egyházhoz tartozni, tehát ez nem egy szimpatikus dolog. De a „más a meggyőződése” rovatot sem választottam, mert ilyen módon nincsenek saját elképzeléseim se, amit ilyen dolgokkal körítenék.
- *Fejtsd ki a saját szavaiddal, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért az adott vélekedést választottad! Azt választottad, hogy: „nem tudom, van-e Isten és nem hiszem, hogy ez bármi módon kideríthető lenne”.*
 - Hogy bármi módon kideríthető lenne, ezt most gondolom, mert hogy én alapvetően nem tudom azt mondani, hogy nincs Isten. Azt tudom mondani, hogy jelen pillanatban nem tudom. Az ember próbálja keresni persze azt, hogy lehet-e vagy nem, azokat... Ahogyan olvas az ember és feldolgozza ezeket az élményeket, próbál következtetni. Nagyon kíváncsi vagyok én magam is, hogy vajon az életem végén fogok-e valamilyen következtetésre jutni. Nem bánnám, ha ez sikerülne, de egyelőre nem látom ezt a kiutat, ami erről bizonyosságot szerezhetne. Tehát végül is ez volt a...

– *Ezek szerint te keresed Istent?*

– Pontosabban úgy mondanám – bár lehet, hogy keresem – végül is foglalkozom azzal, hogy létezik-e. Ezzel foglalkozom. Mindenesetre most az alapállásom abszolút..., tehát mindig kételkedéssel állok hozzá. Tehát ez ateista hozzáállás. Hogyha megkérdeznék, hogy hiszek-e Istenben, és csak igennel vagy nemmel válaszolhatok, akkor azt mondom, hogy nem. De nem zárom ki ennek a lehetőségét sem.

– *És mik a módszerei ennek a keresésnek?*

– Ez abszolút tudományos módszereket jelent, mert hát ez a saját beállítottságomból adódik. Én csakis a tudományos, meg az ilyen típusú módszert vonnám bele – persze a szépirodalomban, vagy a művészetben leírt dolgokat is –, amiből, ami már egy kicsit ingoványosabb terület, de ezekből a dolgokból próbálom a saját, abszolút logikai módszeremmel kikövetkeztetni. És fizikai módszert használok csak erre, tehát ebben nincsen kinyilatkoztatás jellegű módszer, illet egyáltalán nem használok. Nincs olyan, hogy valamit elfogadok tényként úgy, hogy ne tudtam volna megalapozni a saját logikai alapomon.

– *És ez az útja lehet esetleg a meg tapasztalásnak, vagy hiszel abban, hogy az ember meg tapasztalhatja az Istent?*

– Nem gondolom, hogy ezt így kéne... Szóval azért erre nincsen szerintem szükség ahhoz, hogy az embernek meg kelljen tapasztalni, hogy így konkrétan: megjelenik előtte valami... Tehát így konkrétan nincsen erre szüksége, ezt abszolút elméleti úton is – remélem – el lehet érni, spekulatív módon.

– *Haladsz előre ebben a kutatásban, vagy...*

– Hát most egy kicsit megálltam. Volt időszak, amikor éreztem valami haladást, de aztán mindig... szóval ilyen hullámszerűen mozog. Van amikor egy kicsit visszavetődök ebbe. Hát remélem lassan majd lesz arra is időm, hogy egy kicsit többet is foglalkozzak vele. Az utóbbi időben egyre kevésbé. Félek egyébként, hogy ez így is marad.

– *Meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, illetőleg egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg? Vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán? Hát azért végül is nagy részben már elmondtad, hogy...*

– Hát nagy vonalakban ugyanolyan volt.

– *A szülői házban is ilyen volt az indíttatásod?*

– A szülői házból is ilyen volt, igen. Ott alapvetően áteista volt. Ha bementem a templomba, akkor csak művészeti, vagy kultúrtörténeti dolgokat tekintettem. Később elgondolkoztam ezeken a dolgokon. Aztán mikor jött a rendszerváltás, akkor megint jobban ateista lettem. Aztán most megint kezd egy kicsit kiegyensúlyozottabb lenni. Tehát nem zárkózom el abszolút az egyházaktól, de azért nem...

– *A barátok milyen hatással voltak rád, vagy voltak-e hatással?*

– Voltak. Azt elmondhatom azt hiszem, hogy (...) ebbe' nem igazán tudnak megingatni azok, akik vallásosak.

– *És megerősíteni?*

– Eleve szívesen beszélgetek velük ilyen dolgokról, és sok dologban elismerem, hogy lehet, hogy ők sokkal boldogabbak. Például azt, hogy sokkal jobban teszik, amit csinálnak, még ezt is elismerem.

– *Légy szíves fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– A jó lelkipásztor a saját kisközösségének, a saját templomának a konkrét dolgaival kell foglalkoznia. Olyan értelemben, hogy az olyan célokat, amit a szabadelvű és vadkapita-

lizmusban elhanyagolnak, hogy azokra hangsúlyt fektessen, és legyen valaki, aki ezekkel foglalkozik. S akkor szerintem egy nagyon megbecsült tagja lehet a társadalomnak. Mert ez az a munka, amit egyszerűen igényelnek az emberek, és még sincs, aki ezt megteremtse. (...) Talán ezt tenne a legjobbat az egyháznak is. Tehát ez tudná a legjobban erősíteni azt, hogy tiszteljék az egyházat és elismerjék annak szerepét.

– *Fejezd be légy szíves a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Hát ez a... bármit lehet akkor...?

– *Bármit lehet.*

– Mely nagyon tisztelt és nagyon okos embereket is fanatikussá tehet. És ez nekem nagyon furcsa. Nem tudom, hogy érhető ez így, ez a mondat? Hát mondjuk még kiegészíteném...

– *Tehát a valláshoz szükséges a fanatizmus, vagy...?*

– Maga az egyházi intézmény, tehát az, hogy – és a katolikus egyházban nyilván van – elsősorban ez a hierarchikus felépítési rendszer, amiben... A hívek között találok olyan nagyon értelmes, intelligens emberekkel, akik olyan dolgokat csináltak a vallás irányításával, hogy szerintem önmaguktól nem tettek volna meg. Most ez addig nem baj, amíg ez csak egy jó tanítás marad. Mert kérdés, hogy ha valaki egy rosszat mond a hierarchikus rendszerben, akkor ezt valószínűleg szintén meg fogják tenni. És ez engem nagyon zavar. Ez zavar engem az egyházban. (...)

– *Ha változtathatnál, akkor mit változtatnál? Milyennek szeretnéd látni az egyházat? Vagy maga az egyház, mint intézmény, már eleve...?*

– Az az igazság, hogy nem nagyon látom meg a fonákot, az egyházat, mint intézményt, mert onnantól kezdve, hogy az anyagi dolgokhoz... Tehát egy olyan intézmény tulajdonképpen az egyház, meg egyáltalán a vallás, ami tulajdonképpen a lelki dolgokban van otthon, az anyagi dolgokhoz tapadó dolgokban is... Tehát nem a saját területére megy át, ezzel ugyanolyan intézménnyé válik, mint bármelyik másik államszervben betöltött intézmény. És egyszerűen, nem csak az, hogy hierarchizálódik, meg hát ugye, nem csak a lelki dolgokkal foglalkozik, de egy idő után túlnyomó többségbe kerülnek ezek az anyagi dolgokkal való foglalkozás, és ez nekem nagyon... Hogy mondjam: nagyon két-színűnek érzem. És nem is igazán látok arra megoldást, hogy ez normálisan működhetne. De ez nemcsak egyébként a katolikus egyházra, hanem mondjuk a buddhistákra is igaz, ugye az eredeti buddhista tanból, hogy ugye tulajdonképpen a teljes lemondás, a szenvedés-mentesség, vagy azt mondja, hogy ha rizst kapok a tálcámra, akkor jó, de ha fácánt kapok gesztenyével, azt is megeszem. Meg ha tálka rizs van, azt is megeszem. Tehát nem arról szólt, hogy most ugye önmegtartóztatás, hanem teljesen mindegy mit kapott... És ugyanez volt az élőlényekről: hogy nem kell agyontaposni az állatokat, de ha agyontapostam, azért nincs semmi gond... Most ez manapság úgy megy le, hogy ez önmegtartóztatás. Tehát, miután egyházának, a buddhista szervezetnek tagja, megtartóztatnak, és söprögetik maguk körül a helyet, hogy ne hogy rálépjenek valamire, holott nem erről szól a tanítás. Azt mondom, hogy az egy megalapozott, autentikus gondolatrendszert tükrözött, úgy ahogy a kereszténység is azt tükröz. Csak onnantól, hogy ez intézményesül, egy önmozgása lesz az egésznek, és ezek átváltoznak, és tulajdonképpen egy személyes, vagy egy csoportérdeket fognak képviselni. És emiatt teljesen más jelent. És általában ezek konzervatív, az adott hatalmi rendszernek a támogatását jelentő dolgokat szűrik ki ebből. Hiszen intézmények, és maguk is megmerevednek, hogy fennmaradjanak. Tehát ez ugyanígy igaz a keresztényekre, a buddhistákra, meg minden egyházra. Illetve csak az válik egyházzá, amit az állam úgy felkarol.

– *Mondd el, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korrall, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– A katolikus egyház, mióta olvastam, hogy Galileo Galileit rehabilitálták 1992-ben... Szóval ez volt életem egyik legsúlyosabb, a katolikus egyházzal kapcsolatban... Hogy mennyire tart a korrall? Hát szerintem, talán azon egyházak közé soroltan, amiket én így nagyjából ismerek, hát kevésbé tartja a korrall a kapcsolatot, illetve legkevésbé megy utána. Azért ez 500 év különbség, szóval akárhogy nézem. Ugyan a mostani pápa számomra nagyon szimpatikus, és őt például nagyon tisztetem. Ő azért próbál lépést tartani, de még nagyon messze van attól, hogy tényleg, a modern dolgokat is...

– *Nem tudom, hogy olvasod-e vagy hallottál-e ezekről a pápai enciklikákról?*

– Igen, hallottam, de nem olvastam egyet sem. És el sem tudom képzelni pontosan, hogy mi van. Olyat hallottam, ami talán az abortuszról szólt, amikor így idézgették, hogy mi van abban. Meg nem tudom, hogy az enciklikákban volt-e, akkor ugye a boszniai nőkről, hogy most a szerb katona csinált neki gyereket, s akkor most azzal mi legyen? Most abortusz, vagy nem abortusz? Ugyanakkor hát hallottam jó enciklikákat is, amiben olyan értékek fogalmazódnak meg, amit mégis csak valamilyen módon, mint tényleg az egész világon kiépült szervezet, mégis csak hatnak azért. Ez önmagában nem baj. Magát a jellegét, hogy ennek milyen ereje van az egyházon belül, azt én történetesen nem tudom.

„Nem hiszek Istenben, de tisztetem azokat, akik hisznek benne”

29. sz. interjúalany: 42 éves nő, egyetemet végzett könyvtáros, dunántúli középváros; nincs megkeresztelve

– *Legyél szíves fejtsd ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „nem vagyok vallásos”!*

– Nem vagyok vallásos, nem neveltek vallásosnak, soha nem jártam templomba, csak gyönyörködni a templom szépségében, meg a hagyományokat megismerni. A templomi kultúrát meg a vallásos embereket tisztetem, főleg azokat, akik valóban úgy élnek, ahogy hirdetik, hogy kellene élniük. A saját gyerekeimet, rokoni kérésre, megengedtem, hogy megkereszteljék, és alkalmazkodunk az egyházi iskola követelményeihez. Ettől függetlenül biztos vagyok benne, hogy ők sem lesznek vallásosak. Ettől függetlenül nagyon jó emberek már most.

– *Kérem, fejtsd ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „nem hiszek Istenben”?*

– Nem hiszek Istenben, de tisztetem azokat, akik hisznek benne. És tudom, hogy nagyon sok tudós, aki akár természettudományos felfedezéseket tett és használt a világnak, szintén hitt Istenben. Még egy oka lehet annak, hogy nem hiszek Istenben és nem vagyok vallásos: a családom egyik fele, tehát édesanyám zsidó származású, és a családját meghurcolták. És engem soha nem neveltek vallásosan, sőt mindig is titkoltam, milyen a származásom, mert féltem. És a közelmúltban is ért olyan atrocitás, az előző lakóhelyemen, ami miatt szinte menekültem onnan más városba. Azt is nagyon fontosnak tartom, hogy ebben az évben véletlenül megismerkedtem egy nálam 20 évvel idősebb hölgygel, akivel nagyon jól összebarátkoztunk. Kiderült, hogy ő hitoktató, katolikus hitú. Én azonnal megmondtam, hogy én pedig nem vagyok vallásos, és azóta is nagyon tiszteljük és szeretjük egymást, és tartjuk a kapcsolatot.

- *Legyél szíves, meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*
 - Úgy érzem, hogy alapvetően nem változott az Istenhez, valláshoz, hithez való viszonyom. A szülői házban nem neveltek vallásosan, általános iskolában egyszer-kétszer nagyon megijesztettek az osztálytársaim, hogy a pokolra fogok emiatt jutni. A hitoktató barátnőm, akivel nemrég ismerkedtem meg, nagy hatással volt rám, azt hiszem, annyi változás következett be, hogy még inkább tisztetem a vallást és a vallásos... a mélyen és igazán vallásos embereket
- *Legyél szíves, fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Tiszteli a másik embert, és a hitét nem erőlteti rá másra, ezzel többet ér el, mintha bármire is erőltetné társait, az embereket.
- *Legyél szíves, fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Amelynek ma is nagy szerepe van az emberiség életében, a magyarság életében is.
- *Mondjad el kérlek, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Nem nagyon ismerem a katolikus egyházat, mert a gyerekeimet a református templomba szoktam elkísérni. Ott úgy éreztem, nagy mértékben lépést tartanak a korral. Meglepő volt a pap beszédében az, hogy mennyire mai és mennyire modern a felfogása, ugyanakkor mélyen vallásos volt.

„Meg vagyok keresztelve. (...) Azóta én templomba nem jártam különösebben...”

42 sz. interjúalany: 29 éves autószerelő, észak-magyarországi középváros; római katolikus

- *Legyél szíves fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „nem vagyok vallásos”?*
 - Hát azért soroltam magam abba a kategóriába, hogy nem vagyok vallásos, mert egyrészt templomba nem járok, többek között. A Bibliát ettől függetlenül olvastam. De azok a dolgok, amik benne vannak, nem tudtak meggyőzni róla, hogy ez az igazság, és hogy minden úgy van, ahogy oda le van írva. Végül is azért nem tartom magam vallásosnak.
- *És más vallásúnak, nem föltétlen katolikus vallásúnak?*
 - Hát templomba nem járok, Istenhez nem imádkozok. Tehát ilyen dolgokat nem követek el. Annyit megadtam, hogy a gyereket megkereszteltettem. Hogyha ő úgy gondolja magát, hogy vallásos, akkor ennyi alapja meg legyen neki, hogy ettől ne legyen neki hátránya, hogy ő nincs megkeresztelve. Tehát római katolikus templomban lett ő is megkeresztelve. Én is megvagyok, de... nem tudom, nem tartom magam vallásosnak végül is.
- *Kérlek, fejtsd ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „nem tudom, van-e Isten és nem hiszem, hogy ez bármi módon kideríthető lenne”?*
 - Hát azért, mert... nem tudom, hogy erre mit lehetne mondani. Végül is ebben benne van minden. Tehát nem fogadom el egy az egyben azt, amit a Biblia tanít, vagy akar mondani. A történet az jó, meg... mit tudom én. De azt, hogy Isten teremtett volna mindent? Én materiális vagyok végül is. Azt, hogy Isten teremtett volna ezt meg azt, meg akármit? Szerintem az nem úgy van. Egyrészt nem is lehet kideríteni, hogy tényleg

így volna. Hát csodák vannak, az biztos. De hogy azt Isten tette volna, azt nem hiszem. Nem lehet azt kideríteni végül is.

– *Mást ezzel kapcsolatosan akarsz mondani?*

– Nem. Ezen gondolkoznom kéne, de nem hiszem, hogy tudnák valamit még hozzáfűzni.

– *Legyél szíves, meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán!*

– Hát nem sokat változott végül is az idők folyamán, mert meg vagyok keresztelve. A szüleim tettek arról, hogy meg legyek. Azóta én templomba nem jártam különösebben. Ilyen egyházi összejövetelekre nem mentem el egyszer sem, kivéve egy-két keresztelőt, amire voltam híva. Hát végül is nem is változott ez a dolog, mert én is elvittem mind a két gyereket végül is keresztelni – komoly katolikus templomba –, de azóta sem adtam be őket sehova, hogy hittanra járjanak. Szóval nem erőltettem, hogy foglalkozzanak különösebben a vallással.

– *Legyél szíves, fejezzed be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Hát, szerintem a jó lelkipásztor, talán foglalkozik mindenkivel, akinek tartja a mondókáját. Tehát megpróbál nem nagy vonalakban beszélni, meg az egész világról, hanem általában kisebb közösségnek mondja el ezt, mivel ő ismeri jobban azokat az embereket, akikhez beszél. Ne általánosságokban beszéljen, hanem tényleg mondjon el egy-két konkrét dolgot is. Legyen az akár... Talán ennyit a jó lelkipásztorról.

– *Legyél szíves, fejezzed be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Ahová a vallásos emberek eljárnak, mert nyilván hisznek abban, amit ott mondanak, tanítanak. Talán egy olyan közösségben érzik magukat, ahol mindenki legalábbis egyetért. Egy jó dolog az, hogy ők hisznek valamibe. És ha ezt komolyan hiszik, akkor ez biztos, hogy egy jó dolog. Tartoznak valahová. Inkább ezt emelném ki belőle.

– *Szeretnéd valamilyennek látni, vagy másnak látni?*

– Milyennek szeretném látni az egyházat? Hát szerintem jó így, ahogy van. Mert erőltetni semmiképpen nem szabadna, az biztos. Tehát így, aki el szeret járni a templomba, illetve szereti hallgatni ezeket a tanításokat, amiket ott elmondanak, annak biztos jó. Hogyha úgy érzi, hogy neki ez kell, és hogy erre szüksége van, és így jól is érzi magát, annak mindenképpen biztos, hogy pozitív is lehet ez a dolog. De aki nem akar, meg nem szeretné, vagy nem ismeri ezeket a dolgokat, szerintem annak fölösleges erőltetni, ha más a nézete. Én így látom.

– *Mondd el, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Húha! Hát jóformán nem is tudok semmit arról, hogy mi a mai nézőpontja. Egyszer-kétszer hallottam a pápát beszélni. Abból végül is kiderült... mert kellemesen csalódtam, mert egy-két modern dologgal is foglalkozott már. Tehát valóban a világeseeményekkel foglalkozott, és azt jó dolognak tartottam, hogy nemcsak ott tart, hogy Isten, meg egyház, meg mit tudom én... Hanem tényleg vonatkoztatja valamire az egész történelmet, meg azt, hogy általában a világon mik vannak.

„...Belső hite van az embernek, mivelhogy magában hisz”

48. sz. interjúalany: 22 éves férfi, fővárosi /érettségizett/ vállalkozó; római katolikus

- *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért mondtad, hogy nem vagy vallásos?*
 - Hát még úgy őszintén nem gondolkoztam el rajta, hogy miért nem vagyok vallásos. A családban van egy-kettő: a nagymamák vallásosak, én nem. Végül úgy nagyjából nem gondolkoztam el, hogy miért nem.
- *Kérem fejtse ki a maga szavaival, hogy az előző, az istenhitre vonatkozó kérdésben, miért mondtad, hogy nem hiszel Istenben?*
 - Hát azért mondtam azt, mivelhogy belső hite van az embernek, mivelhogy magában hisz. De konkrétan nem fogalmazódott meg bennem, hogy ez a valaki, az Isten.
- *Tehát magadban, mint saját magadban...?*
 - Hát hiszek is, és bízom is magamban. Hiszem, hogy képes vagyok megcsinálni dolgokat, de ezt nem Istennek minősítem.
- *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*
 - Hát a szülők nem nagyon erőltették. A nagymamám erőltette mindig a templomba járást, és mint kisgyerek, mindig is nem szerettem templomba járni, vasárnaponként felkelni reggel nyolckor amiatt, hogy reggel templomba menni... Ez a kisgyerek számára szerintem negatív élmény. És lehet, hogy innen jött az egész dolog, hogy nem vagyok vallásos.
- *És nem gondolod, hogy esetleg ez a későbbiek során változni fog?*
 - Nem tartom kizártnak, hogy fog ez változni. De most jelenleg nem.
- *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*
 - Hát valójában nem tudom befejezni a mondatot, merthogy nem vagyok vallásos, és így nem tudom eldönteni, hogy milyen az igazi lelkipásztor. Azt ő tudja maga eldönteni.
- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”!*
 - Ajjaj. Mely a hívőknek lehetőséget ad a hit gyakorlására. Nem tudom...
- *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Hát nem nagyon tudok választ adni, mert János-Pál mindenre ad választ, de elég sablonosan vélekedik a dolgokról, és úgy semmiről nincsen konkrét véleménye. Inkább próbál mindenütt tartózkodni, hogy se igent, se nemet ne mondjon, hogy a közvélemény ne tudja őt bírálni.
- *És hol érzi, hogy...?*
 - Hát a külpolitikában. A politikában teljesen. Ott akar lenni, de lehet látni, hogy mindig úgy van ott, hogy igent is meg nemet is mondott, hogy nehegy véletlenül később bírálni tudják egy kijelentése miatt.

„Megy a világ a maga módján (...), ahogy az anyag törvényszerűségei parancsolják”

(59 sz. interjúalany: 56 éves férfi, fővárosi gépészmérnök; reformátusnak keresztelték, de felekezeten kívülinek vallja magát)

– *Legyél szíves fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „nem vagyok vallásos”?*

– 13 éves koromig vallásos voltam, le is konfirmáltam, és tényleg nem foglalkoztatott engem ez a dolog. Beleszülettem abba a környezetbe, amibe beleszülettem. Bár a szüleim (már az édesanyám) azt hiszem istenhívó volt, de templomba nem igen járt, soha nem járt templomba. Hagyjuk ezt a kérdést, szóval valahogy így volt vele. Szóval nem volt Isten-tagadó, az az igazság. Apám, az meg ő sem volt kifejezetten Isten-tagadó, de inkább ateizmusba hajló volt az apám alapállása. Tulajdonképpen 13-14 éves koromig nem foglalkoztam vele, de vallásos voltam, mert jártam templomba. Fújtattam az orgonát, meg hát amit akkor kellett csinálni. Aztán később nem foglalkoztam vele. Középiskolás koromban, egyetemista koromban hát világnézeti okítást kaptam a marxizmus, leninizmus, materializmus történelmi és dialektikus szellemében. Számomra ez elég jól megmagyarázta a világot és elfogadhatóan rakosgatta a tégláit, úgyhogy számomra ez sokkal racionálisabb volt, érthetőbb volt és elfogadhatóbb volt, mint az, ami... (...) És maradtam is ennél.

– *Fejtsd ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért a „nem hiszek Istenben” vélekedést választottad!*

– A világ felépítése, a világ folyása, a világ dolgainak történése magyarázható Isten nélkül, sőt Isten be nem avatkozása nélkül. De hát tudom, hogy ennek megvannak a maga vallásos magyarázatai, hogy miért nem avatkozik bele ebbe a sok piszokságba, ami a Földön folyik, ebbe a sok rettenetbe. Szóval, még ha..., talán azt hiszem, hogy ez is közrejátszott abban, hogy gyerekkorban magamra vett, szerzett vagy rám ragadt vallásosságot elhagytam. De végső soron tényleg arról van szó, hogy én nem látom semmi jelét annak az égvilágon, hogy valami isteni hatalom helyes irányba terelgetné a helytelen dolgokat. Megy a világ a maga módján, a maga törvényszerűségei szerint, ahogy az anyag törvényszerűségei parancsolják. Nem parancsolják, mert hiszen ez személytelen valamiből következik, törvényszerűségből következik. Megy, halad, még azt sem mondom, hogy fejlődik, halad valamerre, amerre az anyag törvényszerűségei... Az egyszerű fizikai anyag, a magasabb rendűé, a biológiaié, a szellemié, a társadalmié stb. Egyszerűen nem látom helyét az isteni hitnek ebben a mostani világban.

– *Legyél szíves, meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Kiegészítésképpen [a korábban mondottakhoz] még annyit tudnék hozzátenni, hogy a szülői házban vallásosan nem neveltek, de imádkoztattak minden este, minden reggel, és én imádkoztam, és tudtam vagy 8-10 imádságot, sőt néha már túlzásba is vittem: egy este elimádkoztam tizenötöt is, mert annyit tudtam. De tulajdonképpen ez teljesen felszínes volt, nem foglalkoztak szüleim a vallásos hitre való neveléssel. Abban az időben még kötelező volt az iskolában a hittan, arra jártam. Mint említettem, le is konfirmáltam. Szerintem nem kell más kiegészítő ehhez.

– *Legyél szíves, fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Függetlenítse magát a vallás dogmatikus előírásaitól, az erkölctől nem. Ne vetesse az emberekkel komolyan ezeket a példabeszédeket, ezeket a csodákról szóló dolgokat,

mert úgy sem hiszik el az emberek. Mint meséket mondja el nekik, ami megalapozott, mert lehet rá hivatkozni. Próbáljanak emberi hangot megütni, és ember módján tisztességesek lenni, és nem csak az egyházuknak a érdekeit képviselni. Tehát ne használjanak ki egy temetést pap-toborzásra például, ami teljesen ellenszenves véleményem szerint.

– *Legyél szíves, fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Hát amelyik elég mereven, pózolóan próbálja ápolni ezt a krisztusi hagyományt, amit én egy mondának tartok, ami mindenféle tanításokat tartalmaz az ember viselkedésére vonatkozóan, amikkel talán nagyjából egyetértek. De a katolikus egyház pózol, öltözködik, csiricsáre ruhákban jár, szóval egyszerűen számomra egy kicsit olyan mókás ez az egész história.

– *Mondd el kérlek, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Hát amire rákényszerítik, ami már egyszerűen tarthatatlan, azt úgy száz éves késéssel elismeri. Például, hogy forog a Föld, meg ilyen dolgokat. De hát egy pár száz évet úgy általában késik, úgyhogy elég inerciózus egy szervezet.

„Megtetszett az akkori ifjúsági mozgalom, ami később a KISZ-be torkollott...”

61. sz. interjúalany: 59 éves férfi, fővárosi nyugdíjas /hivatásos/ katona; evangélikus

– *Legyél szíves, fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „nem vagyok vallásos”?*

– Hát kb. 16 éves koromig vallásos voltam, rendszeresen jártam templomba. Majd utána belekerültem az 56 utáni ifjúsági mozgalomba, ami hát ugye alapvetően ateista irányzat volt. De nem ezért lettem vallástalan. Hanem mert próbáltam nyitott szemmel járni a világban, sokat olvasni, főleg a közelmúlt történelmében elmélyedni. És annyi borzalommal találkoztam – nem csak a háborúk, hanem a háborúkat követő, meg diktatúrákhoz kapcsolódó események kapcsán –, hogy az a meggyőződés alakult ki bennem, hogy ha lenne egy Magasabb Elrendeződés (nevezzük ezt Istennek, vagy isteni akaratnak), akkor az egyszerűen ennyi gonosztságot a világon nem tűrne el. Nem hagyná, mint ami itt napjainkba érvényesül, és ezeknek ártatlan emberek tucatjai, tömegei esnek áldozatul. Beleértve még például az alig megszületett, kis gyermekeket is, akik aztán tényleg nem tehetnek róla, tehát akiknek bűneik tényleg nem lehetnek. És mégis ez a bizonyos felső, állítólagos akarat eltűri, hogy ilyesmi történjenek. Talán az, alapjában ez... Ha ez nem így lenne, akkor minden valószínűség szerint vallásos lennék. A másik része pedig, hogy meglehetősen sok képmutatással találkoztam, és közte olyan megtörtént esetekkel is, amikor a vallás köntösébe burkolózva, annak az égisze alatt, olyan dolgokat megengedtek az emberek, amit hát nem lett volna szabad.

– *Kérem, fejtsd ki a magad szavaival, hogy az előző, az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „nem tudom, hogy van-e isten...”?*

– Ez kapcsolódna ahhoz, amiről [az imént] beszéltem, hogy nem vagyok vallásos.

– *Legyél szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

- Hát nekem érdekesen alakult, mert 16 éves koromig voltam vallásos. Rendszeresen jártam az evangélikus templom rendezvényeire. Egyszer nem mentem, ahelyett egy izgalmas futballmeccset néztem meg, amire apám rájött és két-három pofon lett a következménye. Mivel elég makacs természet voltam már gyermekkoromban is, azt a következtetést vontam le, hogy akkor én pofonok árán nem fogok menni templomba. Aztán később, a 18. életéveimtől – ez 1957-re esett – a baráti társaságommal közösen úgy alakult, hogy megtetszett az akkori ifjúsági mozgalom, ami később a KISZ-be torokollott. Jól éreztük magunkat, és később hát ezen az úton ahogy haladtunk, egyre inkább materialista meggyőződésűekké alakultunk. Nemcsak a marxizmus befolyásolására, hanem mivel hát kevés jelét láttuk bármiféle isteni akaratra, megnyilvánulásának. Hát nekünk így alakult fiatal korunkban. És ez aránylag aztán egy egyenesen menő pálya volt a mienk, az enyém, ami hát mindenféle ment, csak az egyház felé nem.
- *Azt kérdezném még itt, hogy volt-e olyan személy esetleg, vagy intézmény, aki még esetleg vagy ilyen vagy olyan irányba erősen hatott rád? Tanár, vagy... (...)*
 - Volt. Középiskolában négy éven keresztül a Sz. J. volt az osztályfőnököm, aki valamilyen oknál fogva kimaradt, tehát katolikus papnak tanult, csak nem szentelték pappá, és ő egy nagyon egyenes jellemű, olyan ember volt, akire felnéztünk. Magyar tanított nekünk, meg történelmet. És mindenféleképpen azóta is példaképemnek tekintem őt.
- *Van-e esetleg valami még, amit elmondanál?*
 - Hát, ezzel az egészszel kapcsolatban?
- *Igen.*
 - Hát, végig kéne gondolni, de nem. Azt hiszem, hogy ennél többet nemigen tudnék mondani. Ez teljesen kívül esik a jelenlegi érdeklődési körömn. Ami jó dolog keletkezett, bármelyik egyháznak az eddigi tevékenysége során, akár építészeti, vagy bármi más, azt tudom csodálni, értékelni, de belülről nem ismerem akár a katolikus egyháznak, vagy bármelyik másnak az életét. Ezért helytálló véleményt, javaslatot nem tudok megfogalmazni.
- *Legyél szíves, fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*
 - Aki az emberek között él, dolgozik, ismeri a problémáikat megfelelő mélységben, és olyan kiállása van, hogy hiteles szava van az emberek előtt. Ami feljogosítja őt arra, hogy a legkülönbözőbb dolgokban állást tudjon foglalni, és hangját tudja hangoztatni, ami nagy súllyal esik a latba.
- *Fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Amely a legnagyobb létszámú tömegeket nevelő, befolyásoló egyház. Az ő tagjai a legnagyobb létszámú minálunk, meg Európa legtöbb országában. Talán a világon is a legnagyobb egyháznak ismerem. Nagyon lényeges, hogy a mi történelmünk során erősen kötődött a mindenkori állam-felépítményhez. Tehát nem csak pusztán egy volt, hanem részt vett az akkori politikai irányításban.
- *Mi a véleményed, hogy a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra? Ha igen, akkor milyen szinteken, milyen területeken?*
 - Hát az előzőekhez kapcsolódva, mivel nem járok a szertartásaira, nem olvasom a kiadványait, hát erről nincs helytálló ismeretem. De mint laikus, mint kívülálló, hát annyit tudok mondani, hogy nem a társadalmi haladás élvonalához tartozott. Inkább a visszahúzó, konzervatív erőkhöz. És nem..., szóval elég kevés olyan momentum van ennek az egyháznak a múltjában, amire különösebben büszke lehet. Hát szóval gondolkodok itt, hogy mind a két világháborúban megáldották ugye a fegyvereket, ahelyett, hogy

az egyház próbált volna tevékenyen részt venni, vagy próbálta volna megakadályozni a világháborút. Semmi ilyesmiről nem hallani, hogy szervezetten, a pápa vagy a katolikus egyház élesen, határozottan kiállt volna a háború megakadályozása mellett. Ugyancsak 56-ban ismerős a Mindszenty hercegprímásnak a beszéde. Igen ám, de a megtorlás hónapjaiban, éveiben semmi nem hallatszott, hogy az egyház a szószéken kiállt volna a szerencsétlen, meghurcolt forradalmárok – akik közül sokat kivégeztek – védelme érdekében. Én nem tudok ilyesmiről. Ezért szerintem inkább konzervatív. Ment az események után, amennyit én erről tudok.

„...Mindegyik hit a saját vallását mondja igaznak”

65. sz. interjúalany: 19 éves férfi, technikumi tanuló, dunántúli középváros; római katolikus

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „nem vagyok vallásos”!*

– Azért nem vagyok vallásos, mert több olyan emberrel beszélgettem az életem során, akik próbáltak rávezetni, hogy legyek vallásos. És találkoztam két különböző emberrel, egyik az ilyen baptista, ilyen újrakeresztelő volt, másik meg ilyen... Mormon könyvét dolgozza fel: Isten kapcsolata az őslakosokkal, vagy valami ilyesmi, igen. Mind a kettő ugyanazt a dolgot mondta el, hogy milyen jó lett az életük, sokkal teljesebbnek érzik magukat, jobb a közérzetük, még békésebben élnek, jobban megértik az embereket. Hát én igazából... Meg vannak különböző vallások, mondjuk a mohamedánok vagy a... ezek a mik... Indiában vannak azok a... hinduk, igen. Hát nem tudom most... végül is mindegyik vallás, végül is más-más hitre épül, más alapokra. Hát szerintem abban nincsen sok minden, hogy most különböző dolgoknak... mindegyik hit a saját vallását mondja igaznak. Hát szerintem ezt nem tudom úgy eldönteni, hogy most mit akarnak ezzel.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „nem tudom, hogy van-e Isten...”!*

– Hallottam már különböző ilyen dolgokról, hogy Isten hogy meggyógyít embereket, ilyen lelkileg eljut az ember a gyógyuláshoz, és teljesen spontán módon mondjuk egy haldokló ember egyszerűen teljesen felépül... Meg úgy gondolom, azért nem tudom, mert a sok vallás, végül is mindegyik mást mond, és teljesen másképp létezik.

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Hát amikor én kisgyerek voltam, akkor nem nagyon találkoztam az egyházzal. És volt templom, ott P-n, meg voltak ilyen jellegű gyülekezetbe való... meg ilyen bejárások meg szertartások. Hát úgy szűkebb családi körben, mondjuk nekem, nagymamáéknál voltam kiskoromban. Hát azok úgy néha el szoktak járni templomba, nem nagyon gyakran. Nem gyakran. Nahát az nem is volt akkoriban divat lényegében. Ez az eljárás szerintem. Hát amikor iskolába jártam, ott próbálkoztak ilyen, vagyis volt ilyen jellegű oktatás. Hát rám nem nagyon hatott akkor. Mikor idekerültem S.-ba, akkor még nem volt egyházi iskola az én iskolám, akkor nem nagyon foglalkoztunk vele. De mikor visszakapták az iskolát az egyház, akkor egyszerre úgy bejött ez az oktatás. Hiitan, templomba járás, meg különböző... Elsőáldozás, mert nem voltam elsőáldozó... Hát akkor kerültem közelebb ilyen jelleggel a hithez, hogy megismerjem...Hát akkoriban nem nagyon foglalkoztam, nem vettem nagyon komolyan ezt a dolgot... Hát amikor meg elkerültem másik iskolába, ott sem nagyon foglalkoztam, de, de volt egy idő,

amikor kapcsolatba kerültem egy ilyen... ilyen vallásos emberrel. (...) Hát akkoriban kezdett úgy érdekelni, hogy most végül is elkezdtem foglalkozni... A Bibliát olvastam, de ezt nem egy hosszú ideig. Utána meg visszajöttem, és most megint ott vagyok, hogy egyszerűen nem tudom eldönteni, hogy most létezik-e Isten, mert... hát én még nem voltam ilyen kötött kapcsolatban vele.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Nem tudom, hogy... Hát kedves, jószívű...

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Milyen intézmény? Hát ilyen lelki dolgokkal foglalkozó intézmény, és embereknek az Istenben való hitét próbálják megerősíteni ilyen jelleggel, meg az Istennel való kapcsolatot folytatják. Az ember és az Isten közötti kapcsolat létrehozása...

„Sosem érdekelt igazából a vallás”

72. sz. interjúalany: 30 éves sportolónő, fővároshoz közeli nagyközség; meg van keresztelve, de felekezeten kívülinek vallja magát

– *Legyen szíves fejtse ki bővebben, hogy miért azt a választ jelölte meg, hogy „nem vagyok vallásos”?*

– Nem hiszek Istenben, nem járok templomba. Gyerekeimet sem nevelem vallásos szellemben. Sosem érdekelt igazából a vallás. Magát a történetet elolvasom, tehát a keresztényi Bibliát, szívesen. Nem fordítok neki hátat, de nem hiszek benne.

– *Kérem fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „nem tudom, van-e Isten...”?*

– Hát végül is én itt a környezetemben nagyon sok olyan emberrel találkoztam, aki vallásos, és templomba járnak. És az ember beszélget velük, hogy mi miért nem vagyunk vallásosak? És hát ők sokszor elmondják, hogy hát persze, ő előtte megjelent Isten, ő ezért is hisz benne. Segített rajta, de hát az életben nincsenek csodák. Az ember úgy néha elgondolkoztatja a dolgokról, hogy most, amikor én amiben azt mondom, hogy nem hiszek, és ezt nem hiszem el, azért egy kicsit mindig megrendül úgy az ember a mások véleménye miatt. De ettől függetlenül nem hiszek benne, vagy hát nem tudom eldönteni. De nem is... Nem, nem foglalkoztat a vallás igazán.

– *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán? Volt-e az életében olyan szakasz, amikor másképp látta, vagy másképp értékelte a dolgokat?*

– Nem. Nem volt. Gyerekkoromban nem jártam templomba, nem neveltek vallásosan. De nem is álltam sose közel a valláshoz. Nem jártunk sose templomba, nem hittünk Istenben, nem állt hozzám sose közel.

– *Említette, hogy az édesanyja valamelyest vallásosnak tartotta magát...*

– Hát ő gyerekkorában végül is ő járt rendszeresen templomba, ő volt ministráns. De őneki is ez csak a gyerekkorában volt. Utána ugye templomi esküvő volt, minket is megkereszteltek, meg az anyu néha eljár a templomba, bár most már azt mondta, hogy ő sem megy többet, mert ő is csalódott benne. De ő azért valamennyire – úgy félig – hisz is Istenben. Ő inkább a templomi intézmény ellen van, tehát az, hogy aki ott pap volt, az... Ő azért szívesen beül egy templomba misét hallgatni ilyen vallási ünnepélyre, de hát...

– Ennek az Ön gyerekkorában sem volt semmilyen jelentősége?

– Nem.

– Az álláspontja kialakításában, abban, hogy voltak-e meghatározó személyiségek vagy barátok, akik hatottak Önre vallási kérdésekben?

– Nem. Szerintem ez onnan is adódik, hogy sem olvasmányt, sem mást... Hanem végül is én sose kerültem olyan környezetbe, olyan közegbe, ahol körülöttem sok vallásos ember lett volna. Most itt az első ilyen hely, de 16-20 éves koromban sem, sose. Egész más felé közelítettem én akkor. A vallásosság nem is érdekelt, és nem is találkoztam vele sosem. Gondolom, hogy ha az ember találkozik egy olyan másikkal, tehát kialakul egy olyannal barátság, aki vallásos, mélyen hisz Istenben, akkor esetleg sikerül meggyőznie a másikat. Tehát akkor biztos, hogy az ember jobban elgondolkodik. De nekem ilyen nem volt, úgyhogy... Most meg már így felnőtt fejjel, most már nem... Ugye, amíg fiatal, úgy 16 éves, akkor még az ember sok téren formálódik, tehát akkor még lehet, hogy ha pont olyan társaságba kerül, akkor az megtetszik. Tehát a baráti társaság akkor jó, ha mindenki együtt gondolkodik, és együtt van. Ez nekünk nem volt.

– Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!
Milyennek képzelne el egy jó lelkipásztort?

– Aki összetartja a közösséget. A jó lelkipásztor végül is egy kis... tehát valami vonzaskörzetet képez. Tehát nyilván járnak hozzá emberek, és azokat összetartja. Sokat beszélget velük, segít rajtuk, jó hangulatot teremt. Szóval például akikkel beszélgettem, ők is mondták, hogy itt az előző pap mennyire rossz volt, mennyire nem tudta együtt tartani a társaságot. Szóval biztos, hogy ezek is számítanak ahhoz, hogy az ember szívesen eljárjon templomba. Tehát az, hogy ki van ott, ki annak a templomnak a gazdája.

– Hallott ilyen papokról, vagy ismer esetleg?

– Én nem ismerek, nem. Személyesen nem, csak akikkel beszélgettem, néha szó kerül róla, hogy mesélték, hogy a mostani pap, hogy az szerény és aranyos, és tényleg összetartja a népet. Szóval ez kedves ember. De többet nem tudok mondani.

– Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”
Milyennek látja...?

– Kívülről milyennek látom az egyházi intézményt?

– Igen.

– Egy zártkörű társaság végül is, amit én látok benne. És a másik az, hogy ha valaki hisz Istenben, és eljár, tehát szabad akaratából hisz benne és eljár a templomba, akkor utána az egyház végül is kötelezővé teszi. Tehát ha már egyszer beléptem oda, akkor onnan nincs kiút. Tehát nem mondhatom szabad akaratomból, hogy csókolom, szevasz. Hanem akkor már számon kérik, hogy hó-hó, te most miért nem jársz éppen istentiszteletre, vagy miért nem mentél el a húsvéti körmenetre. Én ezt egy kicsit olyan... Végül is a vallás valahol egy szabad döntés, egy szabad választás. És amikor már az ember elfogadja, hogy igen, van Isten, hiszek benne, akkor valahol az egyház már ráerőszakolja magát az emberre. És én ezt valahogy nem szeretem bennük. Most volt egy-két... Szóval ez biztos, hogy attól is függ, hogy ki vezeti azt a templomot, hogy milyen a pap, milyen a lelkész, milyen a társaság. Ez biztosan beleszól a dologba, de voltak tapasztalataim, így családon belül, ami nagyon negatív megnyilvánulása volt az egyháznak.

– Itt mire gondol...?

– Hát volt róla szó, nem tudom, az anyukám valamennyire vallásos... Én is meg vagyok keresztelve, és volt egy ilyen, hogy a gyerekeket kereszteljük meg. Végül is engem maga

a tény nem zavar, hogy meg legyenek keresztelve, vagy nincsenek, de hát nagymamai kérésre én belementem volna, de az egyház közölte, hogy nem volt templomi esküvőnk, és emiatt a gyerekek nem lehetnek megkeresztelve. Na most ez számomra, ez érthető. De hát ha nem, akkor nem.

– *Megkeresték a papot?*

– Igen, konkrétan megkerestük a papot, elmondta a kis prédikációját hozzá, hogy mi milyen egy... Na szóval...

– *Nyugodtan, ez egy érdekes dolog.*

– Szóval végül is ilyenkor elmondja a maga kis szentbeszédét, ami ugye, hogy én hűtlen vagyok. Én, ha nem is istenkáromló, de hát végül is, hogy nem tartozok az egyházhoz, és hogy én most mit keresek itt. Én nekem nem volt templomi esküvőm, én nem járok templomba, akkor meg miért akarom megkeresztelni a gyerekeimet? Nekem ez furcsa, hogy nem hogy örülne neki, hogy jó, tényleg, valaki még ilyenre is el akar menni... De hát ez egy dolog, ez egy papnál... Most lehet, hogy a többi nem ilyen, én nem tudom, de...

– *Általában ilyen negatív tapasztalatai voltak a papokkal, ha voltak?*

– Igen. De nem ez befolyásol abban, hogy most én vallásos legyek vagy ne. Szóval nem azért vagyok nem vallásos, mert a papok ilyenek, hanem csak teljesen független... Csak még ez is hozzátartozik, ugye.

– *Szabad még ilyet kérdezni, hogy mit tart rossznak még az egyházban, tehát ami leginkább riasztja?*

– Ami leginkább riaszt és idegesít? Hát ezek a szentbeszéd, amik ilyen mézes-mázás, és... higgyünk benne, és jót ad, és jó az Isten. Szóval ezek olyan álszent dolgok.

– *Egyébként hol találkozott ilyen, vagy hol volt alkalma ilyen...?*

– Hát ez amit így konkrétan elmeséltem, ez a [...] kerületben volt.

– *És milyen alkalommal került messze a szertartástól?*

– Nem kerültem messze a szertartástól. (...) Tehát mit tudom én, elmentünk valahova, és az ember bement. Az, hogy megnéz egy templomot, hát az érdekes, persze. És akkor ha éppen mise volt, az ember azt azért hallotta. Meg hát azért tévében is hallottam egy-két dolgot, és hát nekem nem tetszik ez a nyálás, álszent...

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Ezt nem tudom megítélni, mert gondolom, hogy a templomban, ahogy a pap beszél róla, vagy segít ebben az embereknek, hogy... Nem tudom, hogy hogy' halad a mai korral.

6. „MÁS A MEGGYŐZŐDÉSEM”

„Amikor megjött a magamhoz való eszem, akkor fordultam el igazán az egyháztól”

10. sz. interjúalany: 25 éves felszolgálónő, dunántúli kisváros; római katolikus

– *Légy szíves fejtsd ki bővebben, miért abba a kategóriába soroltad magadat, hogy más a meggyőződésed?*

– Mert... azért, mert sosem... sosem követtem a vallás tanait, sosem követtem a hitet. Mindig a saját elgondolásaim, és saját céljaim felé tereltem az utat eddigi életemben. És ezt is fogom tenni, mert eddig ez már bejött, szóval ez volt az, ami nekem meghozta az élet gyümölcsét, hogy nem ide figyelek, oda figyelek, hanem a kitűzött reális célokra (...), azokat próbálom minél jobban, minél hamarabb és minél könnyebben elérni. És, szóval, ezért nem tudom azt mondani, hogy tudom követni a vallást, tudok követni egy bizonyos hitet, tanait, mert az az élet amit én élek, az az élet, amit én folytatok, az ezzel homlokegyenest különbözik, teljesen másfelé tendál (...). Teljesen más.

– *Légy szíves, fejtsd ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „nem tudom, van-e Isten...”?*

– Azért... mert... ezek... ezek... a dolgok, van-e Isten, hiszek-e Istenben, ezek nem kézzelfogható dolgok, és én egy eléggé reális gondolkodású ember vagyok, néha túlzottan is. És éppen ezért nem tudom elfogadni azokat a dolgokat, amik nem kézzelfoghatóak, amik nem kiszámíthatóak, szóval túlságosan tárgyilagos vagyok ahhoz, hogy bármiféle, bármiféle hitet vagy bármiféle tézist el tudjak fogadni. Anélkül, hogy az alá van támasztva úgy bizonyítékokkal, hogy az meg van támasztva rendesen.

– *Légy szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, hogyan változott az idők folyamán!*

– Gyermekként én is részt vettem hitoktatásban. Elsőáldoztam is, jártam a templomba, miséken vettem részt, de aztán amikor egy kicsit nagyobb lettem már, akkor valahogy, nem tudom, elhidegült tőlem az egész. Eléggé reális ember vagyok, nem hiszek teóriákban, tényeket fogadok el, és azt hiszem, amikor megjött a magamhoz való eszem, akkor fordultam el igazán az egyháztól. Ennek különösebb oka nem volt, kizárólag személyi, gondolkodásbeli oka volt az egésznek. Nem hittem abban, amit hallottam, nem tartottam ésszerűnek, nem tartottam elég tényszerűnek sem, ezért fordultam el valószínűleg az egyháztól.

– *Légy szíves, fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Segít az embereknek lelkileg, hiszen azért lelkipásztor.

– *Légy szíves fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Amely... amely a katolikus hitre nevel, Isten szeretetére, és így tovább.

– *És milyennek szeretnéd látni az egyházat ?*

– A katolikus egyházat?

– *Igen, vagy milyennek látod most, mi a véleményed róla?*

– Amilyennek látom most a katolikus egyházat, az nem túl pozitív. Nagyjából a politikusokkal, és a parlamenttel tudnám összehasonlítani ezt a dolgot. Beszélni sok mindenről lehet, lehet szépeket mondani, ígérni. De addig, amíg abból tény nem következik, addig én abban nem hiszek.

– *Mondd el légy szíves, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korrall, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Ez egy nagyon nehéz kérdés, mert nemigen tartom a kapcsolatot a katolikus egyházzal. Van azonban olyan ismerősi köröm, akik templomba járó lelkek, ott vannak az istentiszteleteken, tehát foglalkoznak ezzel a dologgal. Szóval az ő elmondásaikból tudom mindössze, hogy a római katolikus tevékenység, azért az nem a legelmaradottabb tevékenységek közé tartozik... Tehát azért valamennyire lépést tudnak tartani a mai korrall is, jöllehet ez egy megint egy eléggé ellentmondásos dolog. Mert az egyház önmagában nem egy reális dolog (a hit pontosabban, az egyház nagyon is), de a hit önmagában nem egy reális dolog, és ahhoz képest, hogy ők ilyen hiteket terjesztenek, és hogy ők miben látják az igazságot, és a valóságot, ami az élet bizonyos dolgait érinti, ahhoz képest elég jól fel tudják fogni és el tudják fogadni. Jó, lehet, hogy nem értek vele egyet, de akkor is...

„Én azt hiszem, hogy hívő ember vagyok, nem pedig vallásos”

20. sz. interjúalany: 23 éves férfi, zeneművész, alföldi megyeszékhely; baptista

– *Legyél szíves, fejtsd ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy „más a meggyőződés”!*

– Nem szeretem a vallásokat, megkövült formáknak tartom ezeket, amelyekből a tartalom kiveszett. Éppen ezért határoltam el mindentől magamat, ahol a vallás szó szerepelt, és ezért választottam, hogy más a meggyőződés.

– *Miért nem azt például, hogy vallásos vagy a magad módján?*

– Mert én nem vagyok vallásos. Én azt hiszem, hogy hívő ember vagyok, nem pedig vallásos. A vallásosság egy olyasmit takar, ami a megszokott dolgokat cselekszi, eljár imaházba, szóval egy vallásos ember rendszeresen eljár imaházba, tisztességes, rendezett életkörülményei vannak. Szóval egy olyan minta-dolog. De úgy, mint például ebben az Ingmar Bergman-féle könyvben ez a házasság is, ilyen mintaházasság volt, és mégis, a felszín alatt, komoly problémák voltak és sok-sok csúnya dolog.

– *Tehát akkor a vallásosságot a formalitások miatt...*

– Igen. Nem mondom magamat vallásosnak, de nekem nincsenek egyelőre még a megszokott formái, ami alapján én azt mondhatnám magamnak, hogy Isten-tiszteletemet, úgymond, formába lehetne öltetni. Szóval nem vagyok ilyen szempontból nézve vallásos.

– *Ennek ellenére azért vallottad magad baptistának, mert annak a felekezetnek a tagja vagy, vagy az vett fel a soraiba, vagy baptistának is tartod magad?*

– Ez jó kérdés. Nem tudom. Azért mondom magam baptistának, mert ott nőttem fel, az Istennel kapcsolatos élményeim ehhez a felekezethez kapcsolnak. Alapjába véve a dogmájukat el tudom fogadni. Szóval szerintem jól értelmezik a Bibliát. Azt mondom, hogy még a formáit is, meg a kialakult liturgiát is. Talán a legközelebb áll a Bibliához. Az más kérdés, hogy talán egy kicsit az évek során megüresedtek ezek a formák, ezen mondjuk még könnyen változtathatnak. Azt hiszem ezért mondtam, hogy baptista vagyok. De az életvitelem alapján engem rögtön kizárnának onnan, ha ismernének teljes mértékben.

– *Kérem fejtsd ki a magad szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választottad, hogy „tudom, hogy Isten létezik és efelől nincs kétségem”!*

– Hát Istennel kapcsolatos élményeim alapján, és hát természetesen a Biblia alapján, amit elfogadok (legalábbis az elmémben), és teljes mértékben igaznak tartok.

– *Tehát saját Istenről szóló tapasztalataid vezettek erre a válaszra?*

– Igen.

- *Legyél szíves meséld el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonyod mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán? Kezdvé a szülői háztól...*
 - Nem ilyen volt. Igen, talán aktívabb voltam, sőt biztosan aktívabb voltam.
- *Tehát a vallási életeredről, vallásosságodról...*
 - Egyértelműen megváltoztam. Régen azt hiszem, hogy egy picit túlestem a lónak a túlsó oldalára. Szóval nagyon komolyan vettem a Bibliát és magát az egyházi tanításokat is, és éppen ezért, szóval ezt úgy tudnám jellemezni, hogy az én véleményem szerint, az én felfogásom szerint elsősorban az ember jön, és utána a Biblia: maga az Isten, aki úgymond segít valamerre menni. És én megpróbáltam azt csinálni, hogy önmagamát úgymond elnyomni, vagy nem is tudom. És elsősorban van a Biblia, meg Jézus, és azt tenni teljesen a középpontba. Ez szerintem nem helyes dolog, mert elsősorban él az ember, van, érez, lát, hall, él, és utána Isten jön, meg a Biblia, amely a fölösleges rossz szálakat lenyesegeti és jó irányba tereli ezeket a dolgokat. És most, azt hiszem, talán ez az oldal erősebb.
- *Tehát az ember után Isten másodlagos dolog? Vagy ez nem mondható azért?*
 - Szóval nem az elsődlegességről és a másodlagosságról van szó, hanem maga a technikai folyamatról. Szóval elsősorban vagy te, mivel te vagy. Szóval ez így működik, hogy van az ember. Elsősorban önmagára kell ébrednie az embernek, utána tud Isten segíteni, én így gondolom.
- *Legyél szíves fejezd be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*
 - Nős. Most a katolikus egyházon belül, vagy általában?
- *A jó lelkipásztornak milyennek kell lennie, akár gyülekezetben, vagy közösségben...?*
 - Bibliai ismeretekkel rendelkezzen, elsősorban ezt tartom a legfontosabbnak. Közvetlennek kell hogy legyen, szeretnie kell az embereket. Nem tudom, hogy hogy tudjam összefoglalni. A legfontosabbnak azt tartom, hogy tudjon segíteni az embereknek, szóval akár ideológiai szempontból...
- *Gyakorlati szempontból is segítse, vagy csak lelki segítségekben...?*
 - Szerintem a legnagyobb segítség az, hogyha valaki úgymond a fejével, a gondolataival, hogy olyasmit tud elültetni, amit utána fel tud használni, és ebből következően akár az anyagi lét és bármire is jó, tehát jobb sorra kerül.
- *Légy szíves, fejezd be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Amely a tagjainak nagyon sok szabadságot ad, úgy gondolom, néha talán belefér ebbe az is (...), hogy szabadoosságot is ad néhány értelemben, néhány esetben.
- *Például?*
 - Rengeteg olyan ismerősöm van, aki megkeresztelt katolikus, köze nincs az egyházhoz, mégis bejegyzett tag. Szóval ő azt mondja, hogy nem katolikus, és mégis az, mert be van jegyezve. Történelmi egyház, szerintem itt a formák tényleg ki vannak üresedve, szóval teljesen száraz a dolog. Egy olyan egyház, amelyben nehéz megvalósítani azt, hogy a tagok valódi közösségben legyenek. Maga a helyiség miatt is: hatalmas nagy templomok vannak szinte üresen. Nagyobb ünnepeken ugyan tele van, de nem ismerik egymást az egyháztagek és nem is tudnak közösségi életet élni, szóval lelki életet. Lehet, hogy én nem teljesen ismerem, és lehet, hogy vannak ilyen külön alkalmak, amikor összejönnek és valahol hitközösség jön létre, de egy misén nem tudom elképzelni, hogy valóban közösségben legyenek az emberek. Számomra idegen.
- *Egymással közösségben, vagy Istennel közösségben?*

- Hát ez valahol összekapcsolódik véleményem szerint, mert azt mondja János, hogy aki nem szereti a testvérét, az hazug, amikor azt mondja, hogy Istent szereti. Szóval ez a kettő együtt jár. Istennel közösségekben lenni és emberekkel, ez a kettő együtt jár.
- *Ha tehetnéd, vagy hatalmadban állna, ha lehetőség lenne rá, akkor mit változtatnál a katolikus egyházban, milyennek szeretnéd látni?*
 - Egy baptista rendszert. Hogy milyennek szeretném...? Mondjuk, nekem nem életcélom megváltoztatni a katolikus egyházat, de hogyha már erről van szó, ez a kérdés, azt hiszem, hogy a liturgiákon változtatnék elsősorban: sokkal szabadabbra tervezném magának a misének a menetét. Szóval emberibbé tenni, olyan misztikus az egész dolog, olyan földönkívüli. Szerintem a vallást – vallást? – az istentiszteletet az emberek csinálják. Szóval egy kicsit emberközpontúbbnak kéne lennie a dolognak, szóval hogy közelebb kerüljenek egymáshoz az emberek egy istentiszteleten. Kérdéseket tennék fel a gyülekezethez. Nem tudom, valahogy közelebbi, igazi közösséget próbálnék alkotni. Hát a dogmába nem akarok belemenni, már a cölibátus, Mária-tisztelet, szentek tisztelete, ebbe nem akarok belemenni.
- *Ennyi emberrel is lehetséges-e, tehát éppen azt mondd, hogy azért lehetetlen a katolikus egyháznak igazán közel kerülnie Istenhez, mert nagy a templom, mert nagy a közösség. Tehát alapvetően formai változtatással el lehetne érni, hogy kisebb közösségekben járjanak össze, és akkor könnyebb lenne mindez nekik, vagy ez egyáltalán nem követelmény, nem szükségszerű?*
 - De, szükségszerű szerintem az, hogy kisebb közösségként összejárjanak és a saját hitéletükről beszéljenek. Ez nem azt jelenti, hogy akkor most meg kell szüntetni azt, hogy nagyobb egységbe is összejöjjenek, ahogy most van, de szükségszerű a kisebb létszámú összejövetel is.
- *Ez azért érdekes, mert a II. Vatikáni Zsinat nyomán hittanos csoportok, kisközösségek szerveződnek, amelyek teljesen az emberi szeretetre, felebaráti szeretetre épülnek, egymásnak tetsző emberek lakásokon találkozhatnak és beszélgetnek hitről, vallásról. Ez a pápának az iránymutatása, és nem nagyon valószínű meg.*
 - Egyetértek a pápával. Az lenne a kérdésem, ez addig míg meg nem... Ismered a reformátusoknál, azt hiszem a konfirmáció... Itt is van a keresztesítés után valamiféle ilyesmi dolog?
- *Igen, hát van ugye az elsőáldozás, és van a bérálás...*
 - Azt szeretném kérdezni, hogy ez csak a bérálás előtt van ez a hitközösség, a csoportok összegyűlése, vagy pedig azután is?
- *A bérálás után is. Fiatalkorban kezdik el szervezni, vagy legalábbis ez a cél, és hogy egy életre szóló legyen. Igazából ne legyen kirekesztő, de olyan emberek, akiknek személyes kapcsolatuk van, illetőleg, akik szeretnék egymással egy közösségben élni, és elsősorban ilyeneknek van ez kitalálva.*
- *Mondd el, hogy véleményed szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korról, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*
 - Erre nekem nehéz válaszolni, mert annyira nem ismerem a katolikus egyházat.
- *Itt felvetted az előbb dolgokat, például a cölibátus, Mária-tisztelet és így tovább, ezek...*
 - Ez szerintem a 20. századba még belefér, sőt én úgy gondolom, hogy a vallás egy olyan dolog, sőt az Isten is szerintem, ami egyik legmodernebb dolog. Azt mondom, hogy a kor sem halad végül is, csak változik. Szóval nincs előrehaladás a korban, hanem csak változások. (...) Az ember 2000 év óta nem változott alapjában véve, csak másképp nevezte el esetleges dolgait. A szórakozás másképp történik, de pont ugyanúgy szórakozik. Nem tudom, hogy halad-e a korról a katolikus egyház...

– Itt az aktuális kérdések a katolikus egyházzal kapcsolatban, pl. az abortusz kérdéssel kapcsolatos állásfoglalás. Tiltja a katolikus egyház híveinek az abortuszt, bűnnek tartja. Szóval esetleg erről...

- Hát ez egy nehéz kérdés. Hát igen, akkor fölmerül az a kérdés, hogy mikortól számít embernek az ember? Amikor megtermékenyedik egy petesejt és onnantól kezdve, vagy mit tudom én, hat hónapos kortól, vagy amikor már definiálódnak a testrészek, vagy amikor már megszületett? Persze ez már nem kérdés, mert akkor már embernek számítják.*
- Szóval ez egyszerűen állásfoglalásnak a kérdése, hogy ki hova rakja az emberi életnek a határát? Elsősorban a korral való haladásnak tartják mindezt.*

– Szóval ebbe nehéz úgymond pálcát törni, és szerintem nem lehet minden esetben ugyanazt a döntést hozni. Mert lehet, hogy most gonosz vagyok, de azt mondom, hogy van úgy, hogy tényleg jobb, hogyha ezt, mint inkább... Nem tudom. Ezt nehéz kimondani, hogy lehet, hogy néha tényleg jobban jár az a gyerek, hogyha esetleg... Hát például ha AIDS-es lesz, szóval AIDS-esen születik, tegyük fel, hogy ez a szituáció. Akkor él mit tudom én 2-3 évet, és utána kész, vége? Vagy hogy él 10 éves koráig és 6 évesen megtudja azt, hogy egy gyógyíthatatlan betegségben él, hát nem tudom... Mindenesetre én afelé hajlok, hogy minden embernek meg kell adni az esélyt, hogy megszülessen, és hogy lehetősége nyíljon arra, hogy éljen. Én alapjaiban inkább afelé hajlok, hogyha lehet, ne csináljanak abortuszt. Viszont ha abba gondolok bele, hogy mondjuk egy prostituálnak gyereke lesz, és nyilván nem fogja felnevelni, hanem beadja egy nevelőintézetbe, ahol naponta kijön a mentő, mert mindennaposak az öngyilkossági kísérletek, és teljesen lelkisérült gyerekek kerülnek ki onnan, akkor az egy komoly kérdés. Nem tudom...

– Nagyon belementünk a részletekbe. A fő kérdés, hogy okos dolog-e, hogy az egyház állást foglal, vagy jobban tenné inkább, hogy ha hallgatna, vagy esetleg mást kellene mondania. Melyiket látod...

- Mindenképpen állást kell foglalnia, én azt mondom.*
- De nem csak erre a kérdésre vonatkozik a dolog, hanem a cölibátus kérdésére is.*
 - Hát most számomra az egy negatív fogalom, mármint ahogy ezt a katolikus egyház megéli. De nyilvánvalóan állást kell foglalnia, csak lehet, hogy nem kell föltétlen pálcát törni valami mellett.*

„Én abban a korban nőttem fel, amikor a vallás, az egyház háttérébe szorult”

32. sz. interjúalany: 35 éves pedagógusnő, dunántúli középváros; nincsen megkeresztelve

– Legyél szíves fejtsd ki bővebben, miért abba a kategóriába soroltad magad, hogy nem vagy vallásos, mert más a meggyőződésed!

- Hát azt gondoltam, hogy eddig ami kérdések voltak, azok jó nehezek voltak, aztán kiderült, hogy van ennél sokkal nehezebb kérdés is. Hát én... Azt húztuk alá, hogy más a meggyőződésem.*
- Milyen elgondolás, milyen magatartás áll emögött, hogy ebbe a kategóriába soroltad magad?*

– Hát talán a család... Nem voltak a szüleim vallásosak, ugyanakkor meg voltak keresztelve. Édesapám református, édesanyám katolikus volt. Megkeresztelten, de nem gyakorolja... Érdekes módon nagymamám, ő is katolikus vallású volt, de ő sem igazán gyakorolta ezt a vallást. Annak ellenére, hogy falun lakott, és tulajdonképpen mindig is azt hallottam tőle, hogy amikor édesanyám kislány volt és iskolába kellett járnia... Ők szegények

voltak, apácák tanították, és a nagymamám is mindig azt mesélte, nem volt cipője édesanyámnak. De azért mindig azt mondták neki az iskolában is meg a miséken is, ha cigánygyerekek hullanak az égből, vagy ha kisbalta, akkor is el kell menniük, ha törik, ha szakad. Namármost ezt nem mindig tudták megtenni, nem mindig tudták elküldeni édesanyámat, és hát ez retorziót vont maga után. Ugyanakkor kulákkal, idézőjel, hát ugye kulákokkal járt együtt édesanyám iskolába, és az apácák nem a kulákokat verték meg, ha éppen nem tudták az olvasásban hol tartanak, hanem a... Azok soha nem kaptak ki, hanem a szegényebb gyerekek, szegény lányok kaptak ki. És ez valahogy mindig megmaradt bennem, hogy milyen emberek is ezek, ha ütik-verik a gyerekeket, és ilyen megkülönböztetéseket tesznek. Hát azonkívül az édesapám foglalkozása révén sem (katonatiszt volt), nem kaphattam ilyen nevelést. Nem is kaptam, valahogy ez így kimaradt az életemből. Igazából nem is nagyon hiányzott... Én abban a korban nőttem fel, amikor a vallás, az egyház háttérbe szorult. Aztán amikor pedig úgy fejest ugrottunk, ugrottam magam is az egészbe az iskola révén, hát akkor megint valami olyan tapasztalatokra tettem szert, ami nemhogy vonzott volna, hanem ellökött ettől az egésztől. Ugyanis olyan iskolaigazgató került az iskolánkba, aki, aki hát nagyon keményvonalas volt, és még azokat is eltaszította magától, akik úgy a szívük mélyén talán vallásosak voltak. Az elmúlt rendszerben nem merték kimutatni a vallásosságukat, de most, amikor kimutatták volna, akkor sem mutatták ki, hanem elmenekültek innen, ebből az iskolából. És magam is azt vettem észre, hogy nem az, hogy felkeltették volna az érdeklődésemet, hanem inkább eltaszítottak tőle. Azt hiszem, sokat beszélgettünk erről a férjemmel, hogy tulajdonképpen hogy is van ez az egész... Én úgy gondolom, hogy – úgy képzem el –, hogy vannak ilyen szekrények, idézőjelbe' tett szekrények... Tehát van egy szekrény, ahol a katolikusok vannak, a másik szekrényben vannak az evangélikusok, mit tudom én, a zsidók, satöbbi, és valaki bemegy egy szekrénybe, s akkor ha tetszik neki, akkor ott marad, ha nem, akkor kijön... Nekem úgy igazából egyik se tetszik. Talán azért is nem, mert nem nagyon mélyültem el ezekben a tanokban. Lustaságból, vagy nem is tudom, mér'... Nem tudom.

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy „nem tudom, van-e Isten...”?*

– Ez nagyon kapcsolódik [az előző] kérdéshez is. Hogy miért ezt húztam alá? Azért, mert engem nem így neveltek. Tehát semmi olyasmi nem készítetett arra, hogy, hogy... vagy semmi olyan sugallat nem volt, ami engem bevitt volna egy templomba. (...) Szóval semmi sem volt olyan, olyan, se egy osztálytárs, se a férjem... A férjem katolikusnak van megkeresztelve, ő járt is rendszeresen, rendszeren járt hittanra, meg-megcsinálta a bér... áldozást, bérnála, de ő is valahogy úgy elutasítja magától az egészet. Mert úgy gondolja, és én is valahogy így gondolom, hogy... hogy... talán azért keresik az emberek a vallásosságot, hogy valamibe úgy belekapaszkodjanak. Hogy akik félnek (...), akik félnek valamitől, azok ezt találják, ezt a helyet, a templomot találják meg, hogy itt valami megoldást kapnak. Tehát lehet, hogy rosszul gondolom, de én úgy gondolom, hogy azok az emberek mennek el vagy lesznek vallásosak, akik félnek valamitől. Hogy valamibe bele tudjanak kapaszkodni, valamiben igazolást kapjanak. Valaki segítsen nekik. Nem tudom, szóval engem nem így neveltek, és ezért nem is volt soha nekem úgy igazából közöm a... az egész valláshoz. Órákat lehetne erről beszélni, de szóval, nehéz is erről. (...)

– *Konkrétan most az istenhitről van szó. Az előbb a vallásról, most...*

– Igen, de hogy... hogy... hogy ez végül is összekapcsolódik, nem? Hogy az embernek nincsen vallása, akkor igazából istenhite sem nagyon lehet, nem? Vagy, vagy úgy néha fölmerül benne, hogy van vagy nincs? Lehet, hogy olyan primitív szinten élek, hogy nekem úgy nincs szükségem... Vagy nem ért el hozzám ez az egész. De nem biztos, hogy

ez az én hibám. Lehet, hogy ez – mit tudom én – a szüleimtől jön, vagy a régi tapasztalatok, amiket ugye, meséltem, hogy nagymamámtól is mit hallottam. Hogy bántalmazták édesanyámat és állandóan... Hogy nem volt rá szükség, hogy higgyünk Istenben, mármint hogy családi szinten is, talán ez még nem is jött ki, soha. Soha.

– *Legyen szíves, mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e, mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Mint már elmondtam, nem vallásos családban élek, szüleimet ugyan megkeresztelték, de nem gyakorolták a vallást, így engem sem neveltek vallásosan. Igazából soha nem érdekelt ez a téma, nem foglalkoztunk vele, mígnem az iskolánkat 1990-ben visszavette az egyház. És akkor kezdtem el kapcsolatba kerülni az egyházzal, a katolikus egyházzal, kapcsolódtam be a liturgikus szertartásokba. Igazából először negatív élmények értek. Az erőszakosság, az erőszakos... hitterjesztés miatt, és egy kicsit ez úgy eltaszított engem ettől a katolikus egyháztól, rossz véleményemmel voltam róla... Talán majd idővel változik ez a véleményem. Majd meglátjuk.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– ... az emberek között él, segít nekik és meghallgatja a panaszukat, lelki támaszt nyújt nekik.

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– ...ahová fordulhatnak az emberek segítségért és ahol segítenek az embereken, maguk módján, lelki segélyt nyújtanak.

– *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra?*

– Véleményem szerint bizonyos dolgokban hát elmarad a mindennapi élettől. Véleményem szerint vannak olyan dolgok, amihez igazából szerintem nem értenek, gondolok talán a családi életre. Mert ugye papoknak nincs feleségük, nincsenek gyerekeik, tehát belülről nem tapasztalják meg igazából a családi életet.

„...A szocialista nevelés végül is valami olyasmire tanított meg, hogy a magam erejéből próbáljak...”

38. sz. interjúalany: 48 éves tanítónő, észak-magyarországi középváros; katolikusnak keresztelték, de felekezeten kívülinek tartja magát

– *Legyen szíves, fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy: „más a meggyőződésem”!*

– Tulajdonképpen 5-6 éve foglalkozom, most mondjunk egy ilyen címet, hogy: pozitív gondolkodással. Mert olyan sok trauma ért annakidején, hogy valamilyen úton el kellett indulnom. Ha úgy vesszük, ez maga is egy vallás, vagy a vallásnak egyik módja. De ilyenben, mint Isten, nem hiszek. És ezért gondolom, hogy „más a meggyőződésem” kategóriába tartozom, mert ettől függetlenül érzem és hiszem, hogy ha az Isten egyenlő azzal, hogy szeretet, akkor meg a szeretetben hiszek. És hogy ez hegyeket tud elmozdítani.

– *Ezt akár vallásnak is tartja?*

– Hát a saját vallásomnak. Ebben volt részem is. Volt egy 34 éves találkozón való részvételem, ami valami olyan hihetetlen hatást keltett, mintha az egész terem remegett volna azzal a 60 emberrel együtt, és teljesen más típusok voltunk. És ott el kellett gondolkodnom azon, hogy a gondolat, a szeretet és a hit ereje az csodákat tud művelni. Ott valami csoda történt akkor. És azóta több ilyenben volt részem.

– *És ezt a csodát mi emberek, vagy ki műveli?*

– Mi csináltuk ott azzal, hogy toleráltuk egymást, hogy szerettük egymást. Az a végtelen öröm, amivel találkoztunk, amikor egymást megláttuk, hogy beszélgettünk egymással.

A volt osztályfőnökömnnek a tisztelete. Ezek olyan motiváló dolgok voltak, az ő hozzáállása... Hogy mindenkit ugyanígy fogott meg. S talán abban volt egy-két vallásos ember.

– *Kérem fejtse ki a maga szavaival, hogy ez előző, az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a válaszlehetőséget választotta, hogy: „nem hiszek Istenben”!*

– Azért nem hiszek benne, mert úgy gondolom, hogy ha lenne, akkor sok embernek könnyebb lenne az élete. Én azt is gondolom, hogy azért jöttünk ide a Földre, vagy azért születünk meg, hogy végül is a magunk feladatait megoldjuk. De én úgy gondolom, hogy ez mindig az adott egyéntől függ, és nem egy külső segítségtől. Mert ha nekem van elég akaraterőm, akkor valójában meg tudok minden problémát oldani egyedül, vagy segítséggel. Hát ez többnyire segítséggel megy.

– *Ez egyértelműen embertől jövő segítség?*

– Egyértelműen, igen. Most hiszek abban, hogy a saját gondolatom ereje például az nagy mértékben befolyásolja az életemet. Nem Istennek tulajdonítom, hanem tulajdonképpen megerősítéseket folytatok, ami által elhiszem ezeket a pozitív gondolatokat, amelyek segítenek abban, hogy túléljem ezt a nehéz időszakot.

– *Ezek a pozitív gondolatok honnan származnak?*

– Főleg könyvekből, de magamtól is sok mindent megtapasztaltam. Hát nagyon sok mindent, hogy hogyan lehet a saját problémáimat kezelni. Amikor sűrűsödtek, akkor foglalkoztam azzal, hogy könyvekhez nyúltam, meg elmentem természetgyógyászokhoz, akik, hát egy kicsit tanítgattak, irányítgattak, hogy hogyan is lehet életünket befolyásolni saját magunk által.

– *Tehát nem ilyen külső, természetfölötti segítség?*

– Nem.

– *Ősenergia...?*

– Azt igen, az valamilyen őszrendező, őszenergia... Ilyen az öröktől fogva létező energia. Az ilyesmiben hiszek. Újabban, de még gondolkodom rajta tulajdonképpen.

– *Elképzeltető az, hogy ezt az ősz-szeretetet mondják mások Istennek?*

– Igen.

– *Legyen szíves mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig is olyan volt-e mint jelenleg, vagy ha nem, ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Rosszabb volt. Teljesen elutasító voltam. Most már vannak olyan dolgok, amelyek, mióta bejött ez a sok amerikai irodalom, meg a magyarok is írnak ezekről a témákról, hogy hogyan is éljünk helyesen, vagy hogyan tudnánk ember módjára fennmaradni, azóta talán közeledik a kettő egymáshoz. De találkozni nem hiszem, hogy fog. Remélem hosszú még az életem, nem mondhatok előre semmi ilyet. Tiszteletben tartom azt az embert, aki vallásos. Nem ítélem el, régen elítéltem elég gyorsan.

– *Ez már neveltetéséről fogva így...?*

– Nem. Nem neveltek semmire. A nagymamám az teljesen vallásos volt, mindegyik, még az anyukám is. Apukám nem, de nekem el lehetett dönteni, hogy mit csinálók. De valahogy nem találtam meg benne semmit. Elmentem egyetlenegy hittanórára, és azt mondtam, hogy én oda többet nem akarok járni. Akkor 6 éves voltam, és én ott valahol nagyon messze kerültem az egésztől. Úgyhogy nem neveltetés, hanem én magamat neveltem valahogy olyanra. Aztán, hát a szocialista nevelés végül is valami olyasmire tanított meg, hogy a magam erejéből próbáljak... És lehet, hogy azért az is befolyásolta, most, hogy így elgondolkodom, hát igen, nyilvánvalóan. Akkor úgy bízunk abban, hogy ez megy. Megy is, ment is, csak vannak még idők, amikor egy kicsit segítségre szoru-

lunk. És hát épp úgy segíthet egy pap is, én úgy gondolom. Lehet az bárki, még egy idős néni is, aki életében ki nem ment a falujából, az is tud olyan bölcsességeket mondani számomra, amit én nem szűrtem le így, hogy ezek is egy-egy szempontok lehetnek...

– *Gyerekkorodban már tudatosan elfordultál az egyháztól?*

– El, igen. Akkor az egy annyira rossz hittanóra volt. Ütötte, vágta a padot, ez volt a fegyelmezés, és maga az ember volt ellenszenves. Aztán rengeteg könyvet olvastam a papok életéről, a pápákról stb., és valahol ettől én megcsömörlöttem. Megbocsátom én nekik, szóval nem erről van szó, mert ők is emberek. De hát akkor meg miért választotta azt az életet? Itt valahol nem értem ezeket a szemellenzős dolgokat benne. (...) Több embert akkor tud vonzani, hogyha nyitottabbá válik. Tetszenek az amerikai isten-tiszteletek, zenével, mindennel. Biztos abban is benne van mindaz, amiben hinni kell.

– *Most a barátok segítenek ebben az elgondolásodban, vagy volt olyan, aki...*

– Nem. Sok vallással vagyok együtt. Soha nem bántottuk egymást, sőt, rendkívül jó barátaim legtöbbje vallásos. Csak én mindig azt kérdeztem tőlük, hogy te bemész a templomba, elkövetesz egy bűnt, és akkor letérsz, meggyónod, és akkor három Miatyánnal te fel vagy oldozva? És azt mondta, hogy igen. Szóval ez nekem megfoghatatlan. Önmagamat valamikor fel tudom oldani, de az, hogy egy idegen ember nekem azt mondja, hogy innentől a te bűnöd nem létezik, én ezt nem tudom elfogadni. Majd én eldöntöm, hogy mikor dolgoztam fel. És akkor hát megbocsátok magamnak, meg másoknak is. Szóval nincs ilyen problémám, csak hát ő ezt nem tudhatja, hogy én most abban a pillanatban, mikor meggyóntam, én túl is vagyok azon, és nem oldódom fel általa.

– *Nem ad hitelt neki?*

– Hitelt adok én annak, amit mond, de az, hogy én nekem három Miatyánk, vagy akármi – én nem ismerem olyan nagyon –, feloldozzon?! Én nem hiszem, hogy a három Miatyánk fog engem feloldani. Ez monoton, az ember ezt mondja, eltereli vele a gondolatait. Hallom, hogy sokan ezért használják, hogy elalvás előtt elúzi addig is a rossz gondolatokat, és ezért először elterelő, majd később belegondol, majd hisz benne. Szóval annyiféle útját-módját hallottam annak, ki hogyan lett vallásos, vagy valamennyire is, hogyan kezdett el imákat mondogatni... De nem befolyásolt soha senki, hogy... Megkérdezték, hogy na de hát miért nem, nem lenne könnyebb? Most nem tudom, mert most is fordulok más emberekhez, de pap még eszembe sem jutott soha.

– *Legyen szíves fejezze be a következő mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”*

– Emberbarát.

– *Mi az, amit elvárna egy lelkipásztortól?*

– Hát tulajdonképpen azt, mit egy jó embertől: segítsen, ha gondom, bajom, bánatom van. Vegyen részt benne, mondjon olyan gondolatokat, amelyek irányt szabnak. Ne döntsön helyettem, de segítséget nyújtson ahhoz, hogy tovább lépjek az úton, ha rólam lenne szó. De hát ezt egy embertől is elvárom.

– *Van valami olyan, amit egy lelkipásztortól talán többet tudna kapni, amit egy más embertől, világitól, nem?*

– Szerintem nincs. Ha már megideologizálja, hogy majd Isten, meg mit tudom... Ezt nem fogadom el tőle. Ha mint ember ad segítséget, és félreteszi, hogy ő mennyire hívő lélek, akkor gondolom tud segíteni.

– *Tehát mint ember tudna segíteni, és nem mint lelkipásztor?*

– Igen. Eszméletlen tudásuk van, és hát eleve abból adódik... Meg hát a kortól is, hogy mennyire bölcssek. De az már nem is bigottan vallásos, aki bölcs, mert azt már leszáll a földre, én úgy látom.

- *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*
 - Hát úgy gondolom, hogy olyan intézmény, amely már modernebb, az emberekhez közelebb áll. Véletlenségből a Bazilikában hallottam ilyen istentiszteletet, és az már szimpatikus volt... Ahogy ott egy fiatal pap arról beszélt, hogy végül is hogyan kell ahhoz élni, hogy valaki ember tudjon maradni egy ilyen embertelen világban. Ha erről szól, akkor elfogadom, hogy van. A papok zömét nem fogadom el, mert látom, és ismerőseim is vannak, akik bort isznak és vizet prédikálnak. Viszont becsülöm a tudásukat, csak nem jó értelemben fejtették ki, én úgy gondolom. (...) Tehát inkább népbútítás volt a célja. De ma már úgy gondolom, hogy ez nem így működik. De sajnos még most is hallok ilyenről elég sokat. Személyesen nem tapasztaltam meg, csak hallottam. De beszéltem felvilágosult, modern, ízig-vérig ember pappal. Tehát úgy, ahogy van rossz pedagógus, rossz orvos, hát gondolom a papoknál is így működik, hogy ott is van, aki nem jó irányba megy.
- *Mondja el kérem, hogy véleménye szerint a katolikus egyház milyen mértékben tart lépést a korral, milyen mértékben tud választ adni a korunk által felvetett kérdésekre, kihívásokra!*
 - Hát ahogy a TV-ben hallok nyilatkozatokat, a mai kor problémáival foglalkozik, úgy látom. Vannak olyan részterületek, az abortusz például, vagy hogy ilyesmi, hogy nem lehet nőszülni, meg az elválás körüli bonyodalmak. Ezekkel nem értek egyet. De úgy gondolom, hogy széles látókörűek ma már, ha a jókra gondolok közülük.
- *Modernnek tartja?*
 - Akkor már így igen, haladnak afelé. Arrafelé haladnak, én úgy gondolom. Szóval modern eleve nem lehet, mert ha valaki azt gondolja, hogy egy nő, meg egy férfi képes leélni egy életet egymással, ez badarság. Tehát, hogy 50 éven keresztül úgy együtt élni, hogy teljes mértékben szeressék egymást, ez tényleg csak a kiválasztottaknak és nagyon bölcsseknek, okosoknak adatik meg. Hát mért nem válhatnak el úgy, hogy az egyház is segíti? Tudom, hogy már segíti, de azért még mindig probléma. Ha valaki nem felkészült egy gyerek megszületésére, akkor azt miért ne vetethetné el? Tudom, hogy gyilkosság végül is, de még mindig jobb, mint hogyha menhelyre kerül. Szóval én így látom, ez az én gondolatom.

„Senkit nem akarok megsérteni (...): épeszű ember ezt nem hiszi el!”

67. sz. interjúalany 44 éves férfi, fővárosi mérnök; megkeresztelték, de felekezeten kívülinek vallja magát

- *Legyen szíves most fejtse ki bővebben, hogy miért abba a kategóriába sorolta magát, hogy „más a meggyőződése”?*
 - Ezt akkor gyermekkoromtól..., nem ilyen családban nőttem föl. Ugyan a nagyszülők – úgy vettem észre bizonyos mértékig... inkább az egyik nagyszülői ágról – ők vallásosak voltak tehát a megnyilvánulásokból, hogy ők templomba jártak stb. A másik nagyszülői ágról ott nem láttam ezt, a szülők részéről szintén nem láttam ezt, tehát így nőttem föl. Jöttek az iskolák, jöttek a különböző tanulmányok, magasabb iskolák. Nem befolyásolt soha a politikai rendszer, nem azért nem voltam vallásos, nem érdekelt. Amikor már tudtam, hogy mi az hogy vallásosság, akkor már azért nem érdekelt, mert túl sok kérdésem volt és ellenvetésem a hihetőségről. Én azt egy mesének tartottam és tartom, ez egy nagyon körülíró megfogalmazás, azért részletesebben, nem lebecsülésnek mondtam ezt, hanem inkább azt, hogy aki hiszi, csinálja. Én azért nem hiszem, mert túl sok olyan dolog hangzik el a vallásosság kapcsán, amiről azt gondolom – ezt majd le lehet törölni, mert senkit nem akarok megsérteni –, hogy épeszű ember ezt nem hiszi el! Most, lehet hogy ezt Ön jobban tudja, hogy mondják ezt, tehát a jelenésekkel, a misén a hókuszt-pókuszt és stb.

– Tudna olyan dolgot mondani erre, ami az élete során a leginkább meggyőzték, hogy erre az álláspontra helyezkedett?

– Igen, ez az „élő Isten” kifejezés. Mondják azt, hogy a bennünk élő, akkor már nem zavarna. Ez a dogmatikus dolgok, ez a belénk sulykolás – ha tetszik, ha nem. Nem várják meg, hogy az ember higgyen a saját gondolkodása szerint, hanem erőszakosan, tehát ez a spanyol inkvizítor módszer, hogy irány Közép-Amerika, és tűzzel-vassal...

– És konkrétan mi az a tan vagy dogma vagy hirdetett hitigazság, ami ezt az ellenérzést szülte? Esetleg van-e ilyen emléke?

– Biztos, hogy van egy csomó dolog, ha lenne erre idő, hogy összeszedegessem és visszakeressek az emlékezetemben. De biztos vagyok benne, tudom, tehát azt tudom, hogy mit miért gondolok anélkül, hogy esetleg most pillanatnyilag alá tudnám támasztani. Nem győztek meg, nem győzött meg sok minden, ami az életem folyamán elhangzott vallási oldalról. Engem nem győzött meg. Azt mondja, hogy Ádám és Éva. Ez már így nem jó. Ez komolytalan. Én komolytalannak tartom, főleg azért, mert tudom, hogy hogy keletkezik az ember, tudom azt, hogy a növények és az állatok is hogyan keletkeznek, tehát az emlősök, vagy a halak, stb. (...) Szóval így csattintással nem keletkeznek dolgok. (...) A Föld nem hiszem, hogy így keletkezett, hiszen tudjuk, hogy 100 millió éveknek... És az evolúció, meg sok minden más, ami nem kommunista tanítás, meg nem kapitalista és nem imperialista, és teljesen mindegy, hogy milyen hülyeséget beszélünk és hogyan vesszük, semmi köze ahhoz. Ennek meg van egy folyamata, amiben inkább hiszek, mint ahogy az emberi fejlődésben is inkább hiszek, mint hogy esetleg potty és lepottyant az Ádám és az Éva. Nem jó, mert ugye Káin is megölte Ábelt, ugye nagyon csalárd és gonosz módon, hát akkor hogyan sokasodtunk tovább? Megint Káinból, vagy hogy? Ezt nem kellene mondani. Ez zavar a vallásban, hagyjuk ezt. Ez a Biblia mese része, és ezt ki kéne mondani. De ezt nem mondják ki, hanem erőltetik tovább. (...) Az is tisztított, hogy vannak emberek, akik ebben tökéletesen hisznek, és ezt nem értem, hogy miért. Most vagy én vagyok buta, vagy ők. De mind ketten nem lehetünk okosak. Ha ezt ő is elhiszi, én meg nem hiszem, akkor valamelyikünknek nagyon nincs igaza. Lehet, hogy nekem. De hát azért azt, hogy is mondjam, szóval azt mondja egy szülész-nőgyógyász orvos a mise alatt, hogy igen, ezt így hiszem, ahogy ezt mondják, azért azt furcsának tartom. Vagy egy agysebész. Zavar, zavar, szóval azt, hogy egy falusi idős néni ke hisz benne és eljár a templomba és talán beteg lenne, mint sokan, ha a Dallast nem láthatják, úgy mennek el, mert el kell menni a templomba. Hát így élte le az életét, ezt tanították, ebben nőtt föl, nem látott mást, nem tud ő másról, senki nem keltett benne kétségeket, senki nem mondta neki, hogy te, ezt... Soha senkivel nem beszélt erről. Hiszen az emberek, a vallásos emberek azt hiszem, akik templomba járók, akik hívők, leszámítva bizonyos réteget, a többség talán nem beszél erről mással. Nem beszéli meg hazafelé, hogy mi volt a misén, nem hiszem. Kijönnek a templomból és egészen másról beszélnek, ezt konkrétan tudom. Nem arról beszél, hogy te, hogy is volt ez a vallástörténeti szempontból, és akkor hogy írja az Újszövetség...? Eszükbe nem jut. Innét kezdve képmutatásnak tartom. Sikknek tartom vallásosnak lenni. Én ezt látom igazolódni. Lehet az ember vallásos, ezt tökéletesen elfogadom egyébként, hogy az ember vallássá válik valamikor úgy 70 éves korára, idős korára, amikor már minden mögötte van, amikor már új nem jöhet és kell valami kapaszkodó, valami... és az felé terelik vagy terelődik, vagy menekül vagy nem tudom, hogy ez miért – neki elhiszem. Huszonéves, harmincéves, tizenéves embereknek nem. Szejtás dolognak tartom, sikknek tartom, divatnak tartom, mű-dolog. Ugyanolyan szejta, mint egy párt elkötelezett hívének lenni. (...) Lehet ezzel foglalkozni, lehet ezt tiszteletbe tartani akár a másképp

gondolkodókat. De más tiszteletbe tartani és más egyetérteni vele. Engem nem köt le, nem hiszek benne. Lehet, hogy a külső megjelenés zavar, a nagy pompa, stb., stb., meg ez a túlvilág. Túl empirikus vagyok, szeretem azt megfogni, érezni, megtapasztalni. Ami azon kívül van, abban nem akarok hinni, nem fordítok rá időt, energiát. Az agyamat nem túráztatom olyan dolgokon, amiből se károm, se hasznom. Nem gondolok, mert hát biztosan azért is, mert nincs rá időm, vagy nem vagyok rákényszerítve, mert közbe azért élni is kell valahogy. Nem tudok szakítani az életemből arra, hogy ezzel foglalkozzak, ugyanakkor nem megyek el mellette, nem fordítom el a fejem, szóval nem arról van szó, hogy nahát akkor ez egy marhaság. Nem azt mondom, hogy marhaság. Nagyon nehéz ezt megfogalmazni. Vitázok egyébként erről katolikus pappal.

– *Ezek szerint Ön találkozik olyan személyekkel, akik vallásosak?*

– Igen, jó lenne, ha azt mondhatnám, hogy ők is a barátaim egyik szelete. Amit az előbb elmondtam, hogy a barát az nem egy tetőtől-talpig barát, hanem lehet, hogy csak egy bizonyos dologban ő is egy jó ismerősöm, tehát beszélgetünk és nem azt mondom, hogy piszkálgatom, hanem inkább elbeszélgetünk. És érdekes módon igazat ad sok mindenkiben. Persze ezt hosszabb idő alatt jobban ki lehet fejteni dolgokat.

– *És milyen, ha szabad így mondani, milyen ütközőpontokat érzékel, hogy ő, mint vallásos ember, döntően más? Ha néhányat tudna ilyen ütközőpontot említeni.*

– Hát nehéz. Szóval nem provokálom. Arról szó nincs. Nem akarom ezt igazán a tudomására hozni, bár ő azt pontosan tudja, hogy én ateista vagyok. Ennek ellenére nagyon jó barátságban vagyunk én azt hiszem. Ezt a részét nem akarom bolygatni, mert esetleg meddő vitában torkolnának a dolgok. Mert hiszen nem célom, hogy őt meggyőzzem arról, hogy én azt nem hiszem. Ezt ő úgyis tudja, hagyjuk azokat a témákat, amiken összeveszhetnénk. Nincs értelme. Nekem nem célom, hogy őt meggyőzzem az én igazamról, ő meg pontosan belátja, hogy nem tud engem meggyőzni. Így aztán nem bántjuk egymás ilyen típusú érzelmeit. Meg szoktam jegyezni, hogy hát most mennie kell, na mondom, akkor biztosan fellépésem van este, meg misére. És ezt jól elnézzük egymásnak, az ilyen megjegyzéseket. Nem megyünk ennél tovább. Ugyanakkor bemegyek a templomba, benézek. Nem végzem el azokat a külső dolgokat, amint más ember aki vallásos: nem, szenteltvízhez nem nyúlok (...), voltam temetésen, esküvőn, szóval így. Mindenki mondja azt, amit mondani illik, aki vallásos. Mert ezt én így fogalmazom, hogy amit mondani illik: a mise szövegét vagy az oda-vissza válaszolgatást, temetésen például, ott az énekek elhangzanak. Van egy-kettő amit tudok, de nem énekelem, mert nem hiszem, hogy ezt kellene. Vagy amikor ők felállnak vagy leülnek meg stb., nem biztos, hogy ugyanazt teszem. S ez nem ellenállásból nem azt teszem, hanem mert nem látom be, hogy azt kellene, hogy tegyem. Lehet hogy azért, mert nem ismerem – nem tudom a jó kifejezést – liturgiáját a dolognak, vagy hogy mondják ezt, a koreográfiáját. (...)

– *Még azt hadd kérdezzem meg, hogy ilyen vallásos emberekkel milyen tapasztalata volt, milyen témákat tanácsos elkerülni, hogy tiszteletben tartsuk az ő elveit?*

– A vallási témákat. Nem kérdezem meg, hogy miért jár templomba, mert nem tudná megmagyarázni. Azt hiszem, nekem nem tudná megmagyarázni. Magának lehet, hogy meg tudja magyarázni, vagy a családjának lehet. De azt hiszem, neki kevesebb érve lenne, hogy miért igen, mint nekem arra, hogy miért nem.

– *Volt ilyen, hogy vallásos emberrel a vallásról magáról vitatkozott vagy beszélgetett?*

– Hát ez a pap ismerősöm. Hozzáteve, hogy nem vagyok mélyen járatos a dolgokban; nem tudom mondjuk a Máté evangéliumából idézni a hatodik sort. De ha ő mondja, hogy ez miről szól, akkor el tudunk róla beszélgetni, hogy én ezt hogy látom. De ez

egyszerű szakmai dolog, én ezt annak tartom: neki az a szakmája. Most lehet, hogy ez egy rossz kifejezés, nekem egy egész más, én elfogadom, hogy ő azt szereti csinálni, mert esetleg örömet leli benne. Nyilván, hát mindenki azért csinál valamit, mert szereti azt csinálni. Valahol az neki – most sorolok száz szempontot – anyagilag, erkölcsileg, egzisztenciálisan vagy bármilyen még száz okból megéri, hogy csinálja... Megtalálta azt, amit csinálni szeretne, vagy akar. (...) Elfogadom: jó, csináld! Neked az jó, nekem ez jó. Attól még lehetünk jó barátok, sőt még beszélgethetünk is róla. Szóval ez a része nem zavar, ha valaki tényleg az. De azt hiszem, nagyon hamar észre lehet venni, ha valaki nem vallásos. Számtalan ember van, aki vallástól eltérve, aki nem igazán szereti azt, amit csinál, nem igazán hisz benne.

– *Milyen tapasztalatai vannak erről?*

– Rossz tapasztalataim vannak. Hamar előjönnek más szempontok ami miatt azt csinálja. Hogy mondjam, szóval aki érdekből, mert legtöbb ember valamilyen érdekből csinál valamit. Ha ő erre még rátesz egy sapkát, hogy plusz még vallásos is vagyok, és látszik hogy nem, hát a kettőt miért kell összekeverni? Hát én szerintem a vallás abszolút morális, az nem a társadalom, bár a társadalom része, mint más amit csinálok. De nem a nyilvánosságra tartozó dolog.

– *Olyan tapasztalatai voltak, hogy valaki a vallást mint szerepet használta?*

– A vallásosság látszatát kelti. Hogyne, volt ilyen is.

– *És mi az, amiben úgy érzi, hogy lelepleződött? Mi az, ami az ő életében nem fér össze a vallásossággal?*

– Borzasztó dolgok, szóval elég furcsa módon él ahhoz képest, hogy ő vallásos. Tehát a – hogy mondjam –, akár az erkölceit nézve is, messze meghazudtolja akár a nem vallásos személyeknek az életvitelét. Na most aki mélyen vallásos, azt mondják ugye, hogy az nem káromkodik. Megtörténik, de hát gondolom, hogy nem szabadna. Mondjuk az, aki jobban káromkodik, mint egy kocsis, és azt mondja, hogy vallásos: akkor hogy van ez? És még számtalan dolog, elő lehetne venni a tízparancsolatot... Hát most abból nyolcat nem tart be, akkor hogy vallásos? Nem azt mondom, hogy be kell tartani, de akkor mondja azt, hogy nem vallásos. Szóval itt ez a baj, hogy aszerint viselkedjen, ahogy gondolkodik. Vagy akkor állítsa magáról, hogy ő úgy gondolkodik, ahogy viselkedik. Valahol szinkronba kellene lenni a dolgoknak! Szóval én nem vagyok vallásos, nem azért, de nem is tartom be a tíz parancsolatot. Lényegtelen, hogy melyiket, azt hiszem hogy lényegtelen, hogy melyik pontjait, mert föl sem tudnám sorolni, de biztos, (...) hogy nem. (...)

– *Azt kérdezném, hogy a vallásos emberek közt sok ilyen van, mint amilyenről most beszélt?*

– Hát nem tudok statisztikát mondani erről, mert nem aszerint ismerem az embereket, hogy vallásos vagy nem vallásos. Tehát még az ismeretségeimet sem eszerint kötöm vagy tartom. Teljesen lényegtelennek tartom az ismeretség szempontjából. (...) De ha ezt ő előadja, akkor azért hajlamos vagyok, hogy azért úgy a szemébe mondjam, hogy na ne hülyéskedj. Hát ez hogy fér össze ez a kettő? Hát ez nyilván ismeretségi körében teszi meg az ember, és csak akkor, hogy ha nekem, egy nem vallásosnak is szemet szúr, hogy hát figyelj, ez a kettő nem jön össze. Akkor valami nem igaz. De nem lényeges szempont, hogy mondjam, hogy most a vallási dolgokat nézzük. Mert ugye van izraelita barátom, katolikus, baptista, ők akik imaházba járnak, ferencesrendi pap ismerősöm van, katolikus pap ismerősöm... Van mohamedán ismerősöm, aztán – nem tudom – rengeteg vallású... Van, akiről nem is tudom egyébként, mert nem is lényeges, hogy

egyáltalán valamilyen módon vallásos-e, vagy kötődik-e valahova. Ez – hogy mondjam –, szóval tizedrendű kérdésnek tartom. Ez annyira magánügy... Szóval az, hogy ők úgy kezdik el a vacsorát este, hogy előtte asztali áldást mondnak, hát miért zavarjon az engem? Ha úgy jobban esik, vagy ha úgy szófogadóbb lesz a gyerek, vagy összetartóbb lesz a család, vagy ha... Szóval én ezt úgy fogom fel, hogy ha előnye van, akkor igen, ha nincs, akkor nem érdekel, mert akkor nem igaz, akkor rosszabb, vagy valami... Nem fontos, hogy ez most vallás legyen. Azt is lehet, hogy most üljön le a család este vacsorázni, és igenis menjetek, és mossatok kezét. Ez is legalább olyan fontos. Mit ér az asztali áldás, ha mocskos kézzel ül a gyerek és nem figyelnek rá a szülők...? Ez fontosabb, mint hogy a gyerek keresztet vessen. (...) Na itt van még a gyónás. Ádám és Éva mellett még a gyónás az, ami teljesen idegen számomra.

– *A gyónásban mi az, amit...?*

– Hát mi az, hogy meggyónjuk, s akkor kész? Elmúlt? Akkor nincs bűn? Hát megtörtént! Gyónással tudom le? Hát ha én valamit elkövetek, akkor azt jóvá kell tenni, ha lehet. Ha nem lehet jóvá tenni, akkor meg kell bűnhődni érte. Én azt gondolom, hogy ha büntetlen marad valami, akkor nincs bűn, csak mások szemében. A bűnnek nem a mások szemében kell megjelenni, hanem az elkövető tudatában. És azt mondja: hát jól van, elkövettem, nem teszek érte semmit, elmegyek gyorsan meggyónom, s akkor kész van, el van rendezve. Mert föloldozzák: mondj el ötöt, mondj el tízet, csinálj így... Tudom, hogy nem csak ennyiből áll. Nyilván azt is mondják, hogy ha tudod, akkor segítsd anyagilag, vagy támogasd... Tudom, hogy vannak ilyen feloldozási módszerek is. Nem biztos, hogy mindenki alkalmazza, illetve biztos, hogy kevesen. De van, aki azt mondja, hogy mondj el tíz Miatyánkot – ez most sarkítva van, de hát ez nem komolytalan –, hát ezzel el van rendezve? Hát akkor nyugodtan lehet csinálni mindent? Megyek és meggyónom, s holnap kezdek el előről. S mikor úgy érzem, hogy tele a lelkiismeretem, na jó, meg van terhelve, akkor megint elszaladok és meggyónom. Ez komolytalan. Ez tényleg komolytalan. Egy kisgyereknél talán van hatása, de egy felnőtt embernél, aki benne él a mai nagy valóságban, a világban, nyitott szemmel hall dolgokat és azt mondja, hogy ezzel el van rendezve? (...) A TV-ben volt, én éppen valami mással foglalkoztam, de ilyen háttérnek hallottam, hogy... Ha az volt a dolog lényege, hogy a papnak a testvérét megölték. A gyilkos a paphoz ment el meggyónni, és hogy őt köti a titoktartás. S nem segítette a rendőrség nyomozását. Akkor rossz a vallás, ha így szól. Miért ússza meg a gyilkos? Aki vallásos, az nem ítéli el az emberölést? Ne ölj! Így kezdődik az első pontoknál. Mi az, hogy megbocsát? Miért bocsát meg neki? Hát én megbocsáthatom neki. És akit megölt, az is megbocsátana? Hát már bocsánat, milyen jogon? Persze itt merül föl, hogy én meg milyen jogon büntetem őt halállal? De nem én büntetem, hanem a többség bünteti. És ő előre tudja, hogy a többség meg fogja büntetni, ha ő azt elköveti. Az, akit megöl, az most nem tudja előre, hogy meg fogják ölni. Mert amikor már megtudja, akkor már késő, és nem tiltakozhat ellene, mert védtelen helyzetben van, mert meg tudják ölni. Hát itt van az eltérés a dologban. Én azt hiszem, hogy a közösségnek, a társadalomnak, a többségnek, ha egyértelmű az akarat, előre kinyilvánítottam, tehát a – hogy is mondjam – tehát megfogalmazza a büntetendő cselekményt és megfogalmazza mellé a büntetést is. Ezt előre teszi. Aki ezt figyelmen kívül hagyja, annak ez nem lehet mentség. Akit valahogy hátha szúrnak, az nem védekezhet. Azért valakinek felelni kell. Az egy más kérdés, hogy mit bíz az ember a törvényre, mi az, amiben maga próbál valamit tenni. Nyilván, hogy ha családom valamelyik tagjával ilyen történne, és nem akadályoznának meg benne, biztos, hogy önbíráskodnék. Ha nem akadályoznának meg benne. Mert tudom azt, hogy – ezt viszont tudom –, hogy a

törvény, meg a közösségi akarat sokszor gyengébb, mint az egyéni. Tehát kap tíz évet. De azzal nincs elintézve. Az egyik részről meggyónja, de azzal nincs elintézve. Azért a – mit tudom én – hány évi börtön, azért közelebb áll az elváráshoz, mint egy meggyónás. Nem tartom igazán jónak. Idejét múlt. Eloszlatja a lelkiismeretfurdalást. (...)

– *Úgy gondolja, hogy a vallásosságnak kétféle formája van jelen?*

– Igen, olyan kétarcúság. Kifelé, befelé. Hát végül is igen. Azt hiszem, hogy így is néz ki a dolog. Nem jól ismerem a vallásokat, ezt is hozzáteszem, de tudom azt, hogy vannak szolid vallások és vannak hivalkodó vallások. Százszor inkább megértem azt a hegyi kö-törmelék közé behúzódtott tíz barátot, aki nekiállt füvet szedni és gyógyszert készíteni, és lehordja a környék betegeinek... Ezt erősen tisztellem. Hogy mi indítja őt, hogy ezt tegye? Ez egy dolog. Azt hiszem, hogy a vallás. De azt mondani fényben, és pompában és nagyon kápráztató körülmények között a szegénynek, a valóban éhező szegénynek, hogy majd a túlvilágon jobb lesz, és hogy ne koncentráljon a [földi létre], és abban bízson, hogy ez csak egy átmenet stb., az annak a becsapása. Olyan típusú becsapásra gondolok, hogy ugyanakkor az, aki mondja, meg aki mondatja, az sem hiszi igazán. Mert ő nem aszerint él. Ez nem igaz, mert tudom, hogy nem igaz, ezt száz százalékra tudom, hogy nem igaz. És ráadásul még az is zavar benne, hogy olyan, mintha megbízta volna valaki, hogy mondd annak a hülyének, hogy nyugi, akkor nem ugrál ellened. Komplikált egy kicsit ugye?

– *Kinek a szándéka szerint lehet ez?*

– Az államnak is célja. Kezet fog az egyházzal, s azt mondja, hogy ezt a tűzoltó munkát, amit én nem tudok megoldani, végezd el helyettem. Nem tudod elvégezni, de legalább tartsd féken. Így néz ki. (...)

– *Kérem, fejtse ki a maga szavaival, hogy az istenhitre vonatkozó kérdésben miért azt a vélekedést választotta, hogy nem hisz Istenben?*

– Tehát én azt gondolnám, hogy ide kéne egy kérdés az elejére, hogy: azt „állítom, hogy nincs Isten”. Ezt nem válaszoltam, és akkor második lenne az, hogy „nem hiszek Istenben”. Az már árnyaltabb ahhoz képest. Ennél jobban most így hirtelen, ezt nehéz megfogalmazni.

– *Tehát azt mondja, hogy ez a skála nem elég pontos, és...*

– Nem! Nem, mert itt az elején nem árnyal jól. Utána nagyon jól árnyal, több variáció van, de az elején, szóval egy merev elzárkózás, valaminek a határozott tagadása, az azért – hogy mondjam – merevebb dolog, mint a valamiben való nem hívés. Én csak ennyit szerettem volna... De nem leszek azért dacos arra, hogy ezt úton-útfélen teli torokból ordítsam, hogy nincs, higgyél nekem, nincs!... Tehát, én senkit nem akarok kényszeríteni az állításomra, hogy ne higgyen.

– *Már korábban beszélt a korábbi eseményekről, illetőleg ifjúkori szakaszáról. És most kérném, hogy mesélje el, hogy Istenhez, valláshoz, hithez, egyházhoz való viszonya mindig olyan volt-e mint jelenleg, vagy ha nem, akkor ez hogyan változott az idők folyamán?*

– Hát nagyon sokáig nem is érdekelt, nem is foglalkoztam vele, semmiféle szinten. Persze tudtam azért róla, de semmi közös pont nem volt. Az évek múltán talán többet tudtam meg ezzel kapcsolatosan.

– *Ezek még a szülői-házbéli élmények?*

– (...) Kamaszkortól kezdve veszi észre az ember, hogy más is van. Az ismeretségi körében tapasztalja. S ahogy így kinyílnak a dolgok, a középiskola, felsőbb iskola stb., társaság, beszédtema, elkerülhetetlen dolgok. Függetlenül attól, hogy el akarja, vagy nem akarja

elkerülni, de jönnek, érik hatások az embert. Egyre többet tud róla, és talán emiatt is foglalkozik vele többet. Persze ez csak az előző évekhez viszonyítva több, mert mondjuk ez nekem elég. Másnak meg, aki ebben él, ezzel foglalkozik, az biztos nyilván kevesellné. Nem változott meg alapjában. (...) Amennyivel többet tudok róla, ugyanúgy igazolódik számomra, hogy nem és nem. (...) Szóval jól érzem így magam enélkül. Tudomásul veszem, elfogadom, de így én nem kívánok részt venni tevőlegesen. Passzívan adott esetekben előfordulhat. Hogy más teszi, az nem zavar. Sőt, tovább megyek, azt támogatom, hogy legyen buddhista, vagy... vagy bármi más. Ha neki ez a jó...

– *Volt-e az élete során olyan barát, intézmény, vagy kimagasló személyiség, illetve olvasmány, ami a valláshoz való viszonyát befolyásolta volna?*

– Igen. Végül is az egész II. világháború, a zsidó-üldözés... Nagyon zavar, hogy ilyen volt. Újkori emberpusztítás, vallási alapokon. Jó, faji alapot is jelentettek, de azért vallási alapot is. Szóval lehet, hogy ez hiányosság, és hogy az én hibám, de... Ugyanakkor ellenpéldát is tudok mondani. Szóval azt azért amellett nem láttam, hogy a többi egyház így csinálta volna. Ugyanakkor tudom, hogy nyilván voltak katolikus papok, akik mentették, bujtatták stb., stb. Mit csinált a többi egyház, hogy ez megtörténhetett a szemünk előtt? Nem vagyok jobban elkötelezve, nem vagyok jobban el nem kötelezve az izraelita vallás jelvényéhez. Kötődésem nincs. Csak tényleg, róluk többet olvastam, pont azért, mert velük több ilyen baj történt. Mert az, hogy voltak a hugenották, meg ott is ölték egymást, az is egy dolog volt, de az egy elég helyi konfliktus volt. De azért amit ezekkel csináltak, azért az valami fantasztikus, vagy inkább borzasztó. Hol volt a többi egyház? Persze, biztos, hogy hallatták valahol a szavukat, de... És a többi egyház miért nem járt így? Azt nem értem. Azok meg tudtak húzódni, át tudták vészelni... Biztos azért, mert erről keveset tudok, és nem foglalkoztam vele igazán. De ez egy kicsit zavart, hogy... Aztán ugye a 40-es évek, amikor a zsidók hazatértek. Az Exodus c. könyvből ismerem ezt. Fölháborítónak tartom mind a mai napig is. Az egy más dolog, hogy szóval... itt vájkálnak a sebekben és turkálnak minden szinten, és nem hagyják nyugton végre ezt az egészet. Persze emlékezni kell, de azt hiszem, hogy ebből is politikát csinálnak. Ugye, most itt van ez a svájci ügy, hogy visszaadják-e vagy nem a zsidók vagyonát... Megint ki fog törni a civakodás. Te mit kaptál, te mit kaptál... Biztos, hogy ki fog törni. Egymás hajának fognak esni. Pedig hát, vittek el keresztényt is, biztos. Meg hát a szatócs, vagy az öreg szabó a Damjanich utcából, az most csak 150 dollárt fog érni? A másik meg két-százat? Miért kell ezt így feszegetni? Szóval valahogy szolidabban, csendesebben, több áhítattal kellene ezt a dolgot csinálni! És biztos, hogy ez megint információ-hiány, mert nem foglalkoztam vele, ugyanakkor nem tudok arról, hogy a többi egyház hogyan áll ehhez hozzá...

– *Például esetleg az egyházaknak, vagy a katolikus egyháznak véleményt kellene nyilvánítania?*

– Igen, mindenképpen. Hát azért vannak, nem? Ők a jók, a jót hirdetők. Kezdve János Páltól. Ő szerepel persze. Hol érvényesül ez végig a láncon? Szóval nem tudom, de nem érzem úgy igazán. Szóval nem vagyok róla meggyőzve. Győzzenek meg, győzzenek meg arról, hogy ők ezért vannak! Ez az egész felépítés, meg a rendszer, meg a megjelenés, meg a forma, meg a körülmény, ez a... Szóval ez nem kell. Mondom, előbb hiszek egy hegyi csuhás barátnak, aki a mezőn... Neki előbb elhiszem... Nem mondom, hogy én is elhiszem, amit ő hisz: azt hiszem el, hogy ő elhiszi. Neki jobban elhiszem. A külsőségek, amik zavarnak. Persze, el kell kápráztatni, hogy bambuljon a tömeg, hogy félve, lábujj-hegyen lépjen, mert azt hiszi is, hogy... Ugye? Szóval... De hát persze, ez része annak, az

egész folyamatnak. Az ember bemegy egy csupasz kápolnába, vagy egy kereszt a falon van, nem biztos, hogy lábujjhegyen megy. Szóval én ezt elhiszem, hogy ennek ez az oka, nyilván. Ha bemegy az ember egy színházba, az aztán úgy ki van világítva, meg olyan, meg izé..., hogy lépni sem lehet. Nyilván egy szerényebb körülmények között nem olyan... De ezt a sok mindent, valahogy másra kéne fordítani. Például szociális, kulturális dolgokra, ezekre kéne fordítani. Mert mi az egyház? Az is egy szervezet. Önmagát fenntartó szervezet. De hát nem tartja fenn önmagát. Tehát az egyházi apparátus, nem tudja fenntartani önmagát... Na de miből? Hát, hogy adják a hívek meg az állam a támogatást. Nem termel semmit, nem hoz létre semmit. Mit hoz létre, ami mérhető? Persze, az most nem mérhető, hogy van egy néni, aki megkönnyebbült, mert kiönthette a szívét. Ezt szerintem anélkül is meg lehetne tenni valamilyen más módon, más rendszerben, más felállással, kisebb létszámmal és olcsóbban. És azt a pénzt másra fordítani. És tudom, hogy akik benne vannak, azok nagyon jól érzik benne magukat.

– *Legyen szíves, fejezze be az alábbi mondatot: „Szerintem a jó lelkipásztor...”!*

– A jó lelkipásztor, az úgy keletkezik, hogy jó sok időt tölt el a nyája mellett. Hát persze, nyilván vannak kivételek, érthető kivételek is, akik mondjuk az egyházi ranglétrán feljebb kerültek, és mást csinálnak. De a jó lelkipásztor, az utólag derül ki, az nem egy recept, de biztos vannak összetevői, hogy mitől jó. Hát nyilván az, hogy egyrészt az, hogy tud mindenről, ami ott a környezetében jó, rossz. De tud róla, vagy igyekszik tudni róla. Nem kíváncsiságból, meg ha jó lelkipásztor akar lenni, akkor gondolom, hogy nem erőszakosan, hanem inkább valahogy segítőkészen, de ott legyen minden kilométerkőnél. Szóval, hogy tudjon az eseményekről, az emberek gondjait ismerje. Legyen egy jó szava mindenkihez. Szóval ez nem egy hivatal, hogy ott bemegyünk, mert mise van, és utána hazamegyünk. És mozduljon ki. Ezt ugye gyerekkoromtól gondolom így. Emlékszem, szóval a nagyszüleimmel laktam (főleg nyáron voltam ott), és a pap az ott járkált az utcán. Szóval az megszólította ott az embereket, beszélgetett velük, tudott mindenről. Nem használta fel senki ellen, gondolom, nem tudom. Nem tudom, hogy ezt mi motiválta nála, de azért úgy tisztelték és szerették az emberek. Nem azért, mert ő a pap. Szóval inkább szerették, mint tisztelték. Hát biztos, hogy valahogy így. Ha behúzódnak, és bekapcsoljuk a magnót, attól nem lesz jó... Semmi sem lesz. És mindent magnóról nyomtatni, ahogy a harangot is már magnóról nyomatják... Nem? Ez már olyan fals, olyan mű... Ennyire nem kéne haladni a korrallal. Szóval nem tudom, (...) szerintem legyen harangozó. Húzza meg ő. Nem baj, ha nem mindig egyformán húzza, vagy eltéveszti, vagy csak a másodszorra jön vissza a.... Engem zavar. Nem? Hát hogy lehet így harangozni?

– *Legyen szíves, fejezze be a következő mondatot: „A katolikus egyház olyan intézmény...”*

– Hej, ezt a mondatot százféle-képen be lehet fejezni. Most rám vár ez a feladat. Olyan intézmény, ami nagyon-nagyon sok éven át képes volt arra, hogy fenntartsa magát, és remélhetőleg még nagyon sok évig fenn fogja tudni tartani magát. Tehát lesznek tömegek, személyek, kiemelkedő személyek, akik mint vezetők, vonzzák a tömeget. Esetleg tudnak olyan tanokat hirdetni, amit nagyon sok ember elfogad.

– *Milyen tanok ezek egyébként?*

– Hát, bármit említhetnénk. Vagy a Bibliát, vagy a miserendet, vagy az események kapcsán... Hiszen azt nem lehet leredukálni, hogy mostantól nem lesz húsvét, nem lesz éjféli mise... Szépen elsorvasztani nyilván nem lehet. Ezek mindig meg fognak maradni, én azt gondolom. Ha csak – ez megint csak olyan külső valami – nagyobb hatalom, ami jelentheti az erőszakot is, egyszerűen egy robbanással be nem tiltja. De akkor azt hiszem, még izgalmasabb lesz. Mert akkor annak ellenében marad. Én abban bírok is,

amiről az elején beszélgettünk, hogy ez ilyen kábítószer dolog. Ha ez így jobb. Sokaknak jobb. Hát akkor miért ne legyen? Ha jó az egyénnek, aki ezt elfogadja, és csinálja. Ha jó ez közösségeknek, létszámtól függetlenül, hát csinálják. Csak – hogy mondjam –, csak a saját példa, amit hiányolok. Illetve nem is az, hogy hiányolok, hanem várják meg – meg kell hogy várják –, amíg a kintről jövők a jó példa kapcsán szeretnének ők is oda-tartozni. Én annak vagyok a híve, hogy az ember mutasson példát, és majd követik. Ne kötéllel fogják... Most nem azt mondom, hogy ez így történik, de voltak idők nyilván stb., stb. Tehát én azt mondom, hogy elkezdek énekelni, és ez ha sokaknak tetszik, akkor megköszönik. De ha kifütyülnek? Ha felének tetszik, hát akkor a fele maradjon, a többi meg menjen haza. De ne kényszerítsük őt, hogy te most már egy órája a helyszínen vagy, és ezt végig kell hallgatnod.

– *Kérem mondja el, hogy miért azt a válaszlehetőséget jelölte meg, hogy az egyház lépést is tart, meg nem is a korral?*

– Hát azért, mert – visszatérve ezekre a vasárnapi istentiszteletekre –, azt vettem észre, és ezt nagyon helyesnek tartom, hogy ha én lennék az ő helyükben, akkor nyilván díjaznám is (így is díjazom), hogy igen, tartson lépést a napjaink dolgaival. Ha most ugyanazt a szöveget mondaná el, ami le van írva, és amit el kell, vagy lehet mondani egy húsvétkor, vagy egy másik egyházi esemény kapcsán, és teljesen kívülrekesztenénk azt, ami körülvesz bennünket, akkor az egy nagyon buta dolog lenne. Azért én azt látom, hogy – hát mondjuk – azért igyekszik lépést tartani. Most ezt nem tudom megítélni, hogy ez mennyire sikerül, vagy...

– *És milyen területeken tapasztalja, hogy az egyház igyekszik lépést tartani?*

– Például ugye itt volt a délszláv háború, éhezés, Afrika, ezek fő témák. Valahol, amikor ez mindig úgy kicsúcsosodik, valahol belekerülhet – nem mindig, de belekerülhet – a szentmisébe, a mondanivalóba. Karácsonykor a szeretet, a család, a gyerekek, az idősek, az elhagyottak, a szegények. Szóval valahol belekerül – így gondolom – az aktualitásba. Amikor az emberek egymásnak esnek, és egymás torkát szorongatják... Hogy igyekszik aktualizálni a dolgokat, ami egy dicsérendő dolog. Egyrészt dicsérendő dolog, másrészt pedig rámondhatnám ugye szkeptikusan, hogy hát persze, hát kénytelen. (...)

– *Válaszából az is következik, hogy véleménye szerint a katolikus egyház nem mindenben tart lépést a korral. Mi az, amit ilyennek ítél?*

– Hát nyilván, hogy a mai kor az emberének tudásban, ismeretben, információban... ezt egyrészt nem lehet visszavezetni valami isteni hatalom javára. Tehát logikus, hogy nem tulajdonítja annak. Tehát ez egy okos dolog, mert próbálnák meg annak tulajdonítani. Szerintem kikacagnák. Aztán egyre kevesebbet beszél a teremtésről, amik ilyen problémák. Tehát ezek az ősi, bibliai, régi, öreg, makacs tanok. Politikusan nem beszélünk róla. Mert ellenállást váltana ki, hiszen, már egyre több azon a határozaton levő ember, mint én is, hogy ha én ezt hallanám vissza, hogy... Na ne, hagyjuk ezt már. De ha aktuális kérdésekről, tényleg jó szándékkal... Mondom: nahát, tessék, itt is ezt mondták! Tényleg lehet ilyet tenni, hogy jók legyetek, szeressétek egymást, meg stb. Ezért nem zavar ez a része. Mert ha ehhez igazodik, és így adja elő a mondanivalóját, tehát az egyház, vagy bármelyik vallási felekezet, és a tanait ilyen köntösbe burkolva adja elő, hozzátéve a mi környezeti problémáinkat, hát akkor életképes. De csak így! És hát igen, kénytelen a merev dolgokat, a bigott, merev, régi, csontos dolgokat elhagyni, mert lehet, hogy nem beszélünk róla, de azért az még ott van. (...)

7. UTÓSZÓ

Több tucat (fiatal és idős, városi és falusi, vallásos és nem vallásos) embertársunk gondolatvilágába és sorsába nyerhettünk bepillantást. Az interjúalanyokkal folytatott beszélgetések nem egyszer felértek egy bizalmas vallomással, de voltak, akik a transzcendenciával való kapcsolatukról (annak meglétéről vagy hiányáról) is racionálisan, pragmatikus megközelítésben beszéltek. Találkozhattunk visszatérő sztereotípiákkal, de egészen egyedi elgondolásokkal is.

Eddig is tudhattuk, hogy az emberek sokféleképpen gondolkodnak Istenről, hitről, vallásosságról és egyházzal. De hogy ez a sokszínűség milyen széles skálán jelenik meg, s milyen egyedi (s egyúttal tipikus) eseteket mutat fel itt és most, az ezredforduló Magyarországon: arról – úgy véljük – az interjúk szövegének segítségével konkrétabb és megbízhatóbb képet kaptunk. A közelmúlt történelmi háttereként mögöttünk áll egy több évtizedes vallásellenes korszak, és egy rendszert változtató fordulat. Mindkettő egy korábbi, dominánsnak mondható, hivatalosan is támogatott világnézeti áramlat ellenében hatott („más rendszer – más nézet”, mondja erről egyik interjúalanyunk); s ez a tény kétségtelenül felerősítette a modernizációs és szekularizációs tendenciák világnézet-fragmentáló hatását. Ne feledjük: a vallásossággal kapcsolatos magatartásformák imént megtapasztalt sokféleségét az interjúalanyoknak viszonylag kis csoportja prezentálta: a társadalom szélesebb merítésű halmazában ennél is gazdagabb és összetettebb a kép. Ugyanakkor úgy véljük, hogy a vegyes összetételű vizsgálati csoport megnyilatkozásában – mint cseppben a tenger – ott tükröződnek a társadalmi vélekedés legfontosabb részelemei.

A szociológust általában – a jobb megismerés érdekében – a sokféleség „megzabolázásának”, kategóriákba sorolásának vágya vezérli, az ún. *valóság* pedig rendre szembeszegül ezzel a szándékkal. Ezért rendeztük az interjúkat a vallásosság immár sokszor használt önbesorolós (Tomka Miklós-féle) típusaiba, s ezért nyújtóznak azok rendre túl a kategóriák határain. A két egymás ellen működő erő azért volt itt jól tanulmányozható, mert beszélgetőpartnereink először kiválasztották maguknak az eléjük terjesztett válaszlehetőségek egyikét, majd kérésünkre részletesen megindokolták ezt az önbesoroló gesztust. Az összevetésből sok esetben az derült ki, hogy a két mozzanat között jelentős a diszkrepancia: pl. az önmagukat a „maguk módján” vallásosnak tartó válaszadók némelyikéről kiderült, hogy a hagyományos értelemben vett valláshoz nem sok köze van, de önmagukat vallástalannak mondó emberek mély hitével, vagy erős Istent-keresésével is találkozhattunk. Ez az ellentmondás egyszerre utal mindenfajta kategorizálás problematikuságára, és egyben szükségességére.

Itt már nem lehet feladatunk az interjúk tanulságainak részletes taglalása. Az idézett szövegekben azonban voltak olyan visszatérő tematikus elemek, amelyek rendre átütöttek a szövegek szövetén, s amelyekre érdemes egy búcsúpillantást

vetnünk. A vallás iránt az átlagosnál fogékonyabb interjúalanyaink körében például többszörösen megtapasztalhattuk azt az Isten és az egyház iránt *mélyen elkötelezett* („egész gondolkodási rendszerem Istenre épül” – mondja egyik válaszadónk), egyúttal önálarendelő és békesség-óhajtó attitűdöt, amely (nem okvetlenül azért, mert mindent tökéletesnek tart) következesen tartózkodik minden radikális egyház-kritikától. De visszatérően találkozunk egy keserű, lázadó, szemrehányó hanggal is, amely a hívőknél a kétely, a nem hívőknél a tagadás egyik legfőbb forrása, s amely úgy fogalmazódik meg általában, hogy *az Isten miért enged meg annyi tragédiát*, háborút és szenvedést, s a jó embereket (pl. szülőket) miért veszi el „idő előtt”, stb.

Ugyancsak visszatérő motívum a *vallásosság/templombajárás s vele szemben a hit/ima/jó cselekedet problematikája*, amely a gyakorlatban főleg az olyan nézetekben jelentkezik, hogy jó hívő lehet valaki úgy is, ha csak otthon imádkozik, jó cselekedeteket hajt végre, és ugyanakkor nem (gyakori) vallásgyakorló. Főleg a templomba járást (misehallgatást) és a gyónást érzik sokan tehernek vagy visszás jelenségnek, és az egyházhoz kötődő, „szervezett” vallásgyakorlás helyett az individuális „saját Istent”, a saját maguk által szabályozott formákat részesítik előnyben. Ahogy az egyik interjúalany fogalmaz: „az egyház tanításából kiragadom azt, ami számomra kedvezőbb”. Itt kell megemlítenünk, hogy míg egyes interjúalanyok lojalitást tanúsítanak az egyház iránt az olyan aktuális erkölcsi kérdésekben, mint az abortusz és az eutanázia tilalma, e témakörökben (és még inkább a válások és a papi nőtlenség megítélésében) meglehetősen sűrűn találkozunk *egyház-kritikus* hangokkal is.

Kutatásunk nem vizsgálta a *II. Vatikáni Zsinat* direkt értelemben vett recepcióját. A nyilatkozók is viszonylag kevészer emlegetik konkrétan a zsinatot. Indirekt módon azonban (főleg a fiatalabbaktól származó) interjúszövegekben – mint ahogy a kötet első részének tartomelemzései során is tapasztalhattuk – rendre felszínre kerül a zsinat néhány fontos témája (például az egyház szükséges korszerűsítése, a világiak szerepe, stb.).

Fel-felbukkannak a *más vallásúakra, más felekezetűekre* tett utalások. Kezdve azon a nem gyakori nézeten, hogy a sokféle vallás nem jó, mert mindegyik csak magát tartja igaznak, holott az egy és ugyanazon Istent egyféleképpen kellene imádni; folytatva a másik felekezet általi (egy-két idősebb válaszadó által érzett) fenyegetettséggel; egészen az egyre természetesebbnek tekintett felekezeti békéig, sőt az egyes katolikusok által megélt, a puritánabb protestáns vallásgyakorlási formák iránt érzett vonzalomig.

Az interjúkban elég sok utalást olvashattunk a *rendszer- és életmódváltozások* vallásosságra gyakorolt hatásáról. Az előbbiről már többször szoltunk, amikor az idősebb interjúalanyaink mögött álló történelmi háterre utaltunk. Azon lehet vitatkozni, hogy a szocializmus korszakában valóban (mint ahogy egyik interjú-

alanyunk mondja) egészen Svájcig kellett-e menni, ha egy pedagógus a gyermekét béráltatni akarta, de hogy otthon nem volt ajánlatos, az nem nagyon lehet vita tárgya. Az előző történelmi korszakban a vallásos emberekre nehezedő politikai nyomásgyakorlás több példáját is olvashatjuk az interjúkban. De figyelemre méltóak azok az esetek is, amikor – korábban buzgó emberek – külön kényszerítés nélkül, szinte maguk számára is észrevétlenül alkalmazkodtak az „új módihoz”: az ateista rendszer elvárásaihoz és értékrendjéhez. Úgy vélem, hogy a korábbi korszak *„csendes vallásellenességének”* a hatását és lelki mechanizmusát még most is kevésbé ismerjük, pedig az elmúlt rendszer olyan tömeges jelenségéről van szó; amely előszeretettel kapcsolódott a „szocialista modernizáció” életmódbeli változásaihoz, az iparosítás, a faluról városba irányuló mobilitás jelenségéhez, s amelynek utóhatásaival ma is találkozunk. Több példát találunk a házasságkötésből adódó életmódváltozás vallásosságra gyakorolt negatív (de néha pozitív) hatására is.

Több életút példája bizonyítja a fő tendenciát, hogy a gyermek- és ifjúkori *vallásos nevelés*, a hívő szülők és nagyszülők, az egyházi iskolák stb. komoly esélyt teremtenek a szilárd, életre szóló vallási meggyőződés kialakulására, vagy legalábbis idősebb korban való újraélesztésére. De akadnak – ugyancsak tilikusnak mondható – esetek, amelyek az ateista szülői környezetből induló fiatalok megtérését, vagy a buzgó vallásos családok szigorúan megkövetelt vallásgyakorlási normáinak vallástól elidegenítő hatását példázzák. Vagyis *egészen hasonló utak vezethetnek egészen máshová*, és eltérő utak közel ugyanoda: Isten útjai – a kegyelmi tényező „kalkulálhatatlansága” miatt – a szociológia számára is jórészt kifürkészhetetlenek.

Van egy tendencia, mely áttör ezen a sokféleségen is: az Isten, a hit kérdése az emberek jelentős hányadát képes meggondolkoztatni, töprengésre készíteni. Sokszor azokat is, akik nem tartják magukat vallásosnak, sőt esetleg hívőnek sem. (Ahogy egyik interjúalanyunk mondja: „mindenki valahova keresget fölfelé”.) A „vallásosság-nem vallásosság” egyáltalán nem statikus rendszer. Több olyan sorsot ismerhettünk meg, amelyben a két pólus közötti pulzálás az élet lényeges, és meg lehetőségen tartós elemének mutatkozott. Ők az ún. *keresők*: modern és posztmodern korunk egyre népesebb csapata, akikre a jövőben a vallásszociológiai kutatásoknak (és a pasztorációs gyakorlatnak) nagyobb gondot kell fordítania. Mint ahogy a (sok esetben hívő) nem vallásosokra, és az (esetleg hitetlen) vallásosokra is.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- ALLARDT, E.: *About Dimensions of Welfare*. Helsinki, 1973.
- A II. Vatikáni Zsinat tanítása. Szerk.: Cserháti József és Fábíán Árpád. Bp. 1975. Szent István Társulat
- ANDORKA RUDOLF: *A magyar társadalom változásai 1989-1996*. Ezredforduló, 2. sz. (1997. nov.) [A História, a Köznevelés, a Technika és a Természet Világa melléklete]
- ANDORKA RUDOLF: *Változások és állandóságának a magyar társadalomban a rendszerváltozás óta*. Magyar Szemle, 1994. 10. sz.
- ANDRÁS IMRE: *Az egyház belső képe*. In: *Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon*. Szerk.: Horányi Özséb. Bp. 1997. Vigília Kiadó
- BÖGRE ZSUZSA: *Társadalmi-politikai változások hatása a vallási identitás alakulására Magyarországon (1948-1990) – különös tekintettel az 1948-1964 közötti időszakra*. (PhD-értekezés) Bp. 2002. (Kézirat)
- FORRAI TAMÁS: *Szerzetesek a világiak korában?* Távlatok, 1998. 3. sz.
- FÜSTÖS LÁSZLÓ – KOVÁCS ERZSÉBET: *A számítógépes adatelemzés statisztikai módszerei*. Bp. 1989. Tankönyvkiadó
- GEREBEN FERENC: *Könyv, könyvtár, közönség. A magyar társadalom olvasáskultúrája, olvasás- és könyvtárszociológiai adatok tükrében*. Bp. 1998. Országos Széchényi Könyvtár
- Igazságosabb és testvériesebb világot!* A Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevele a hívekhez és minden jóakaratú emberhez a magyar társadalomról. Bp. 1996. MKPK
- KAMARÁS ISTVÁN: *Bensőséges bázisok. (Katolikus kisközösségek Magyarországon)* Bp. 1994. Országos Közoktatási Intézet
- KAMARÁS ISTVÁN: *Egyházközség-építők. (Egyházközségek és papjaik)* Bp. 1992. Egyházforum Kiadó
- KOPP MÁRIA – SKRABSKI ÁRPÁD: *Vallásosság és lelki egészség*. Távlatok, 2003. 1.sz.
- MOREL GYULA: *A jövő biztosabb, mint a múlt*. Bp. 1995. Egyházforum Kiadó
- MOREL GYULA: *Egyház a kommunikációs társadalomban – a jelentés és a jelentőség krízise*. In: *Studia Religiosa /Tanulmányok András Imre 70. születésnapjára/* Szeged, 1998. Bába és Társa Kiadó
- NAGY ATTILA: *Modernizáció, globalizáció, amerikanizáció?* Könyvtári Figyelő, 1997. 3. sz.
- NYÍRI TAMÁS: *Hogyan él a magyar papság?* Teológia, 1972. 3. sz.
- NOELLÉ-NEUMANN, E.: *Buchhändler und Buchkäufer 1978*. Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel –Frankfurter Ausgabe Nr. 90. vom 10. November 1978. St. W 708.
- RÉVAY EDIT: *Az újrainduló szerzetesrendek egy megújuló társadalomban*. Budapest-Csíkszereda 2003. Magyar Egyházzsociológiai Intézet – Státus Kiadó.

- SZABÓ FERENC: *Merre és hol tart a magyarországi egyház?* (Személyes jegyzetek az „aggiornamentó”-hoz) Távlatok, 1998. 3. sz.
- SZÁNTÓ JÁNOS: *Vallásosság, vallásos hiedelmek Magyarországon.* In: Társadalmi riport 1992. Szerk.: Andorka Rudolf, Kolosi Tamás, Vukovich György. Bp. 1992. TÁRKI
- TAMÁS PÁL: *Egyházi mozgásterek a társadalomban.* In: Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon. Szerk.: Horányi Özséb. Bp. 1997. Vigília. Kiadó
- TOMKA FERENC: *Intézmény és karizma az egyházban.* 3. kiadás. Bp. 1997. Márton Áron Kiadó
- TOMKA FERENC: *Mi a plébánia – az egyház elképzelése szerint?* Távlatok, 1998. 3. sz.
- TOMKA MIKLÓS: *A vallásosság mérése.* In: Studia Religiosa (Tanulmányok András Imre 70. születésnapjára) Szeged, 1998. Bába és Tsa. K.
- TOMKA MIKLÓS: *Csak katolikusoknak.* Bp. 1995. Corvinus K.
- TOMKA MIKLÓS: *Magyar katolicizmus 1991.* Bp. 1991. OLI-KATTA
- TOMKA MIKLÓS: *Vallás és nemzettudat.* Bp. 2000. (Kézirat)
- TOMKA MIKLÓS: *Vallás és vallásosság.* In: Társadalmi riport 1996. Szerk.: Andorka Rudolf, Kolosi Tamás, Vukovich György. Bp. 1996. TÁRKI-Századvég
- TOMKA MIKLÓS–RÉVAY EDIT: *Papok, férfi szerzetesek, apácák.* In: Társadalmi riport. 1998. Szerk.: Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György. Bp., 1998. TÁRKI.
- TOMKA, M. – ZULEHNER, P. M.: *Religion in den Reformländern Ost(Mitel) Europas.* Ostfildern, 1999. Schwabenverlag
- TÖRÖK BALÁZS: *A papi, szerzetesi hivatás kialakulásának motívumai.* (Jezsuita növendékekkel készített interjúk alapján.) Távlatok, 2000. 3. sz.
- TÖRÖK PÉTER: *Rádióban elhangzó katolikus szentbeszéd elemzése.* Távlatok, 2001. 3. sz. melléklete
- VARGA KÁROLY: *Vallásosság-szindróma és polgári társadalom.* Piliscsaba, 1999. Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK.

